

Jsme lidé jedné Země

Metodika k projektu prevence rasismu a xenofobie

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM 2023

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

JSME LIDÉ JEDNÉ ZEMĚ

Metodika k projektu prevence rasismu a xenofobie

Editorky:

Marie Hradečná,
Blanka Tollarová

Autorky:

Marie Hradečná,
Blanka Tollarová,
Andrea Špírková,
Eva Kaličinská,
Václava Masáková,
Lenka Vatrťová,
Alena Makovcová,
Robert Netuka,
Zdeněk Kresl

Autorsky spolupracovali:**Koordinátoři projektu na školách:**

Lukáš Drastich, Martin Greško, Blanka Halíková, Jan Chňupa, Zdeněk Koráb, Rostislav Mucha, Miluše Nováková, Soňa Razáková, Jiří Sixta, Naděžda Šišková, Libuše Šotolová, Dagmar Švejdová, Zdeněk Toms, Věra Týřová, Marie Vaňková, Květuše Vernerová

Lektoři-cizinci:

Nabi Abassi, Kazadi Dikenka, Do Duy hoang, Antonio Flavio, Elaha Faroghová, Halina Kunina, Layla Mamaeva, Nica Mihali, José-paulo Mpaka, Natallia Sidoryk, Larysa Vursta, Esmatullah Wahidullah

Odborní konzultanti:

Vladan Brož, Aneta Houfková, Světlana Kniaževa, Oleksa Livinsky, Jan Marian, Eva Pechová, Jitka Ch. Pechová, Libor Stejskal, Jan Daniel, Kristýna Kvasničková, Geti Mubeenová

Recenzovala: Helena Hejlová

ČÁST 1. METODICKÝ PRŮVODCE PROGRAMEM

1. Projekt „Jsme lidé jedné Země“	11
1.1 Úvod do projektu	11
1.2 Využití projektu „Jsme lidé jedné Země“ v rámci rámcového vzdělávacího programu (RVP), školního vzdělávacího programu (ŠVP) a minimálního preventivního programu	11
1.3 Struktura projektu „Jsme lidé jedné Země“	12
1.4 Jak pracovat s metodikou	12
2. „Jsme lidé jedné Země“ jako komplexní program prevence proti rasismu a xenofobii pro II. stupeň základní školy	14
2.1 Cíl programu	14
2.2 Pro koho je tento program?	14
2.3 Jak se do programu žáci zapojí?	14
2.4 Obsah preventivního programu	15
2.5 Jak projekt na škole probíhá?	15
2.6 E-learning a web projektu – podklady k projektu i prezentace výstupů	16
2.7 Zařazení projektu do průřezového tématu Multikulturní výchova	17
2.8 Zařazení projektu do průřezového tématu Mediální výchova	17
3. E-learningový modul	19
3.1 Obsah modulu	19
3.2 Výhody a nevýhody využití e-learningového kurzu pro žáky i učitele	20
4. Interaktivní formy práce	21
4.1 Socializace jako celoživotní proces	21
4.2 Zážiteková pedagogika	21
4.3 Interaktivní formy práce v programu prevence rasismu a xenofobie	23
4.4 Výhody, nevýhody a specifika interaktivních forem výuky	25
4.5 Specifika projektu při aplikaci v základní škole speciální	26
5. Úvodní interaktivní přednáška	28
5.1 Cíl	28
5.2 Klíčové kompetence	28
5.3 Popis modulu a informace pro učitele	28
5.4 Využití e-learningu při první přednášce nebo při přípravě na ni	35
5.5 Scénář a stručný obsah úvodní interaktivní přednášky	36
6. Modul Média kolem nás a svět očima novinových titulků	37
6.1 Cíl modulu	37
6.2 Klíčové kompetence	37
6.3 Popis modulu	37
6.4 Informace pro učitele	37
6.5 Náměty na aktivity s žáky	38
6.6 Využití e-learningu při analýze médií	39
6.7 Využití modulu v jednotlivých předmětech	40
7. Modul Můj svět tady a tam	41
7.1 Cíl modulu	41
7.2 Klíčové kompetence	41
7.3 Popis modulu	41
7.4 Náměty na aktivity se žáky	42
7.5 Využití e-learningu v modulu Můj svět tady a tam	47
7.6 Využití modulu Můj svět tady a tam v různých předmětech	47
8. Modul Země původu a návštěvy lektorů ve škole	48
8.1 Cíle modulu Země původu	48
8.2 Klíčové kompetence	48
8.3 Popis modulu	48
8.4 Forma práce s třídou	48
8.5 Příprava učitele na dílnu s lektorem-cizincem	48
9. Země původu: Vietnam	51
9.1 Vietnamci jako neznámí spoluobčané	51
9.2 Náměty na aktivity se žáky	51
9.3 Stručný scénář dílny Vietnam	53
9.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Vietnamu	54
9.5 Vietnam: využití v různých předmětech	55
10. Země původu: Ukrajina	56
10.1 Ukrajina, země mezi Ruskem a Evropou	56
10.2 Náměty na aktivity se žáky	56
10.3 Příklady využití e-learningu ve výuce o Ukrajině	57
10.4 Stručný scénář dílny Ukrajina	58
10.5 Ukrajina: využití v různých předmětech	58
11. Země původu: Afghánistán	59
11.1 Afghánistán – země neznámá	59
11.2 Náměty na aktivity se žáky	60
11.3 Stručný scénář dílny Afghánistán	60
11.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Afghánistánu	61
11.5 Afghánistán: využití v různých předmětech	62
12. Země původu: Bělorusko	63
12.1 Bělorusko: poslední diktatura Evropy	63
12.2 Náměty na aktivity se žáky	63
12.3 Stručný scénář dílny Bělorusko	64
12.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Bělorusku	64
12.5 Bělorusko: využití v různých předmětech	65
13. Oblast původu: Subsaharská Afrika	66
13.1 Subsaharská Afrika	66

13.2 Problémy Subsaharské Afriky.....	67
13.3 Náměty na aktivity se žáky.....	69
14. Země původu: Demokratická republika Kongo.....	73
14.1 Kongo: dědictví kolonialismu.....	73
14.2 Náměty na aktivity se žáky.....	73
14.3 Stručný scénář dílny DR Kongo.....	75
14.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o DR Kongo.....	75
14.5 Kongo: využití v různých předmětech.....	79
15. Oblast původu: Blízký východ.....	81
15.1 Náměty na aktivity se žáky.....	81
16. Země původu: Sýrie.....	84
16.1 Náměty na aktivity se žáky.....	84
16.3 Stručný scénář dílny Sýrie.....	85
16.3 Příklady využití e-learningu ve výuce o DR Kongo.....	85
16.4 Sýrie: využití v různých předmětech.....	86
17. Modul Multikulturní den.....	87
17.1 Náměty na aktivity se žáky v rámci multikulturního dne.....	87
18. Evaluace vzdělávacího programu a autoevaluace učitele.....	90
18.1 Posouzení odborných kompetencí pedagoga – autoevaluační dotazník.....	90
18.2 Evaluace vzdělávacího programu.....	92
18.3 Reflexe vzdělávací akce.....	95

ČÁST 2. SOUBOR HER A AKTIVIT PRO ŽÁKY

19. Úvodní slovo k souboru her a aktivit pro žáky.....	98
20. Úvodní interaktivní přednáška.....	99
21. Dílna Vietnam.....	107
22. Dílna Ukrajina.....	124
23. Dílna Afghánistán.....	193
24. Dílna Bělorusko.....	216
25. Dílna Subsaharská Afrika.....	231
26. Dílna Demokratická republika Kongo.....	247
27. Dílna Blízký východ.....	260
28. Dílna Sýrie.....	274
29. Média kolem nás a svět novinových titulků.....	336
30. Pracovní listy k základním pojmům.....	342

ČÁST 3. INFORMACE PRO UČITELE O ZEMÍCH / OBLASTECH PŮVODU

31. Vietnam.....	350
32. Ukrajina.....	361
33. Afghánistán.....	371
34. Bělorusko.....	382
35. Subsaharská Afrika.....	390
35.1 Demokratická republika Kongo.....	397
36. Blízký východ.....	407
36.1 Sýrie.....	410
36.2 Libanon.....	420
36.3 Jordánsko.....	421
36.4 Irák.....	422
36.5 Izrael a Palestina.....	423
36.6 Kurdistán.....	425
36.7 Migrace z Blízkého východu do Evropy.....	427
37. Příklady dobré praxe.....	429

Část I.

Metodický průvodce programem

1. Projekt „Jsme lidé jedné Země“

1.1 Úvod do projektu

Název projektu „Jsme lidé jedné Země“ není zvolen náhodně.

Každý z nás odněkud pochází, někde žije či bude žít, je ovlivněn určitou kulturou, má nějakou barvu kůže, vyznává nějaké hodnoty, je zvyklý žít v nějakém společenství. Ano, nejsme stejní, jsme velmi různí, ale rovni jsme si v tom, že jsme lidé. A žijeme spolu s dalšími lidmi, jejichž odlišnost bychom měli respektovat. Naše společenství bylo po dlouhou dobu složeno z lidí velmi podobných, kteří měli přirozenou tendenci nepřijímat ty, kteří jsou v něčem jiní. Ale lidé se přece vždy stěhovali, migrovali z různých důvodů, měnili teritorium, na kterém chtějí žít. Přináší to jistě problémy a výzvy jak společenství, tak jednotlivcům, a je třeba se s nimi umět vypořádat. Abychom to dokázali, musíme být na ně připraveni – a především na ně připravit „lidi v raném věku“, tedy děti. Protože jsme v roli učitelů a vychovatelů, musíme připravit své žáky, a to pokud možno tak, aby se dokázali s tím, co jim nabízíme, ztotožnit.

Proto byl připraven a realizován poměrně náročný projekt, ve kterém jsou zahrnuty jak důležité informace o migrantech a zemích, ze kterých k nám přicházejí, tak neotřelé způsoby práce, včetně využití moderních technologií a e-learningového kurzu, jejichž prostřednictvím můžeme přispět k rozvíjení multikulturních kompetencí jak žáků, tak i nás, dospělých.

Metodický pokyn MŠMT čj. 14 423/99-22 poukazuje na existující problémy spojené s rasismem a xenofobií v současné společnosti. Úkol zabezpečovat prevenci proti těmto projevům vyplývá již z Ústavy ČR, Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte i mezinárodních paktů a úmluv, které ústavní orgány ČR ratifikovaly. Projekt „Jsme lidé jedné Země“ vychází z potřeb vést žáky základních škol (ZŠ) k toleranci, k posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností, náboženství a kultur.

Navržený dvouletý preventivní program multikulturní výchovy a vzdělávání pro účinnou prevenci rasismu a xenofobie přináší v celé řadě ohledů inovativní přístup. Inovativnost spočívá již v jeho existenci, protože obdobná aktivita na základních školách zcela chyběla. Program nabízí cílený, promyšlený a organizovaný program prevence proti rasismu a xenofobii, kdy komplexně ovlivňuje žákovu osobnost a vyžaduje od žáka převzetí odpovědnosti za vlastní jednání. Je inovativní také proto, že propojuje život školy s životem obce a širší společnosti, inspiruje tvůrce školního vzdělávacího programu v oblasti multikulturní výchovy, osobnostní a sociální výchovy, výchovy demokratického občana, výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech, environmentální výchovy, mediální výchovy a také v oblasti rozvíjení ICT kompetencí s využitím e-learningu. Koncepte programu, jeho metodika a výuková část odpovídají potřebám II. stupně ZŠ a vycházejí z RVP.

Preventivní program proti rasismu a xenofobii byl vytvořen Organizací pro pomoc uprchlíkům (OPU) a partnerem projektu Pedagogicko-psychologickou poradnou pro Prahu 1, 2 a 4 (PPPP 1, 2 a 4) v rámci projektu „Jsme lidé jedné Země“. Obě organizace do něj vtělily své know-how – dvacetileté zkušenosti realizátora projektu s migranty v ČR a zkušenosti partnera s primární prevencí a intervencí v oblasti rizikového chování. První poskytnutí dotace na tento projekt bylo schváleno MŠMT ČR v srpnu 2009 v souladu s podmínkami pro poskytování finančních prostředků stanovenými Operačním programem Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK). Realizace projektu trvala od srpna 2009 do prosince 2011. V době realizace projektu byl vypracován program prevence a otestován na 15 školách v šesti krajích České republiky. Druhý navazující projekt probíhal v letech 2016-2018. Do projektu bylo v druhé fázi zapojeno 8 škol z Prahy. Třetí projekt probíhá v letech 2022-2023, je do něj zapojeno 6 škol z Prahy.

1.2 Využití projektu „Jsme lidé jedné Země“ v rámci rámcového vzdělávacího programu (RVP), školního vzdělávacího programu (ŠVP) a minimálního preventivního programu

Součástí vzdělávání na základní škole je multikulturní výchova. Zde se žáci učí žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory a schopnosti druhých. Poznání a tolerance odlišností jednotlivých národností je cílem projektu „Jsme lidé jedné Země“. Aktivitu, jejichž prostřednictvím se cíl realizuje, může škola zařadit do školního vzdělávacího programu.

Program je postaven na třech základních pilířích:

- ▶ e-learning pro pedagogy, který má provázet pedagoga a podporovat jeho odbornost při realizaci projektu,
- ▶ e-learning pro žáky, podporující jejich poznání jiných kultur a rozvíjení jejich kompetencí v oblasti multikulturní výchovy a multikulturního vnímání,
- ▶ vlastní interaktivní formy práce s žáky, využívající prvků zážitkové pedagogiky.

Cílem programu je tedy rozšíření poznání žáků v předmětu multikulturní výchova a v dalších předmětech spolu s preventivním aspektem – prevence xenofobie a rasismu. Celý program je možné zakomponovat do minimálního preventivního programu škol, jehož přirozenou součástí se tak stane, včetně metodických materiálů pro používání prvků zážitkové pedagogiky.

1.3 Struktura projektu „Jsme lidé jedné Země“

Struktura programu je postavena na pěti modulech, které na sebe obsahově i časově navazují. Součástí všech modulů je i využití e-learningového kurzu.

Úvodní modul obsahuje **dvouhodinovou interaktivní přednášku**, věnovanou lidským právům a otázkám migrace. Zahrnuje:

- ▶ základní pojmy: migrace, lidská práva, tolerance, stereotypy, xenofobie;
- ▶ prevenci rasismu a xenofobie;
- ▶ zážitkovou část, aby žáci prostřednictvím vlastních zážitků pojmy pochopili.

V modulu **Média kolem nás a svět očima novinových titulků** se žáci seznamují s mediální analýzou. Tento modul zahrnuje:

- ▶ vyhledávání informací o vybrané zemi původu;
- ▶ analýzu mediálního obrazu migrantů.

Modul Země původu zahrnuje čtyřhodinovou dílnu, jejíž hlavní součástí je setkání žáků s migrantem z konkrétní země. Modul zahrnuje:

- ▶ setkání s migrantem;
- ▶ seznámení s aktuálními problémy souvisejícími s vybranou zemí původu a s migrací do ČR;
- ▶ psycho-sociální hry.

Výběr zemí / oblastí: VIETNAM, UKRAJINA, BĚLORUSKO, AFGHÁNISTÁN, BLÍZKÝ VÝCHOD, SUBSAHARSKÁ AFRIKA.

Modul Můj svět tady a tam se zaměřuje na srovnání života v ČR a v jiné zemi dle výběru žáka. Zahrnuje samostatnou tvorbu prezentací s využitím ICT komponenty, výtvarné činnosti a tvůrčí psaní.

Modul Multikulturní den je prezentací výsledků práce pro celou školu.

1.4 Jak pracovat s metodikou

Metodika byla vytvořena na pomoc učitelům a koordinátorům projektu na školách. Vznikala v průběhu realizace celého projektu na základě zkušeností, potřeb, nápadů a hodnocení lektorů OPU a pedagogů. Je koncipována tak, aby ji bylo možné používat v době tzv. udržitelnosti projektu, kdy již školy budou realizovat tento program prevence xenofobie a rasismu zcela samostatně.

Naším cílem bylo připravit určitou strategii, zásady a přispět k tomu, aby si učitelé sami vytvořili svou koncepci výukového stylu; aby rozvinuli své kompetence začleňovat prevenci rasismu a xenofobie a otázky multikulturního soužití přímo do školního vzdělávacího programu, ale také do skrytého kurikula školy, tedy do utváření klimatu ve škole i v jejím okolí; aby pro sebe i žáky využili principu rozvíjení vztahu k sobě a rozvíjení vnímání druhého; aby volili cestu osvojování si informací v činnostech, umožňujících zaujímat postoje na základě prožitků a jejich intelektového zpracování. V metodice jsou proto také uvedeny vždy u každého modulu multikulturní kompetence žáků, k jejichž rozvíjení by měl program přispět, a to jak v oblasti znalostí, dovedností a schopností, tak zejména v oblasti postojů.

Tato metodika by také měla poskytnout řadu informací o mnoha tématech, zahrnutých v projektu: o lidských právech, migraci, uprchlictví, integraci, kultuře, tradicích a zvyklostech a celkové situaci vybraných zemí, o hledání možných souvislostí a vztahů, o tom, jak blízce se nás tato témata týkají. Některá témata jsou v textu rozvedena podrobněji, protože jsme chtěli poskytnout učitelům co nejvíce informací o faktech, s kterými se běžně nesetkávají a nemusejí tedy o nich mnoho vědět, nicméně v rámci přípravy si potřebné věci najdou a nebudou případně zaskočení otázkami žáků. Nejde tedy o znalosti, které je potřeba zprostředkovat žákům, ale o informace, sloužící k prohloubení znalostí učitele.

Metodika by měla poskytnout dostatek materiálů k jednotlivým tématům, především pak poskytnout náměty i zážitkové techniky a instrukce, jak pracovat s jednotlivými náměty.

Metodika je rozdělena na tři části. **První část je uceleným metodickým průvodcem**, obsahujícím i teoretická východiska a charakteristiku modulů. Každý modul obsahuje cíl, rozvíjené kompetence, popis obsahu, formy a způsoby realizace, včetně dalších konkrétních námětů na aktivity, hry a další techniky práce.

Naleznete zde stručné scénáře úvodní přednášky a dílen o zemích původu, které zahrnují i dílčí zkušenosti lektorek OPU (uváděné v poznámkách pro učitele) včetně upozornění na možná úskalí a výhody či nevýhody zvoleného scénáře a na význam důkladné předcházející přípravy na jednotlivé aktivity s žáky.

Metodika je také úzce propojena s e-learningovým kurzem, zahrnujícím část pro žáky a část pouze pro učitele. Využití e-learningového kurzu, jeho výhodám i nevýhodám je věnována samostatná kapitola. Je zmiňován v konkrétním modulu a další možnosti jeho využití jsou rozebírány v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů. V e-learningovém kurzu naleznete i odkazy na podrobnější či rozšiřující pasáže, obsažené v metodice.

Ve druhé části jsme pro vás shromáždili širokou nabídku her, aktivit a témat, navazujících na moduly, které jsou popsány v I. části metodiky.

Hry a aktivity jsou zde podrobnější, variabilnější a umožňují sestavit si samostatně dílny, které budou vyhovovat vám i žákům. Tyto aktivity byly zčásti vytvořeny autory projektu, zčásti převzaty z nabídky jiných projektů a upraveny tak, aby umožňovaly tematizovat je a interpretovat právě s důrazem na prevenci rasismu a xenofobie. I běžně používané hry lze použít tak, aby bylo umožněno jejich zaměření na sledované cíle. Najdete zde i hry odpočinkové, seznamovací, rozehrívací či motivační.

Ve třetí části metodiky vám nabízíme informace o zemích a oblastech, na které se zaměřuje náš projekt, a několik pracovních listů.

Na webových stránkách projektu <http://www.lidejednezeme.cz/>, které na rozdíl od metodiky můžeme aktualizovat a doplňovat, naleznete i další připravené materiály – manuál k e-learningu, slovníček pojmů, zajímavé odkazy a zdroje. Dále je zde k dispozici tato metodika a návody na aktivity upravené tak, aby je pedagogové mohli snadno vytisknout a kopírovat podle aktuální potřeby výuky.

Program prevence xenofobie a rasismu, metodika projektu „Jsme lidé jedné Země“ a e-learningový kurz jsou základními materiály. Samostatně pak byly vytvořeny dva manuály – první s názvem „Můj svět tady a tam“, prevence xenofobie a rasismu s využitím ICT, a druhý s názvem Rozvíjení kompetencí žáků v oblasti ICT při využití e-learningu a datového úložiště v projektu „Jsme lidé jedné Země“.

Soubor metodických materiálů tvoří celek vzájemně se doplňujících částí, kterým bychom chtěli přispět k pevnému zařazení programu do vzdělávání na vaší škole. Jednotlivé části je možné ovšem využít i samostatně, jako inspiraci pro výuku. Nicméně věříme, že takto komplexně vytvořená strategie prevence xenofobie a rasismu bude úspěšně pokračovat.

2. „Jsme lidé jedné Země“ jako komplexní program prevence proti rasismu a xenofobii pro II. stupeň základní školy

2.1 Cíl programu

Program „Jsme lidé jedné Země“ je koncipován tak, aby jeho integrace do výuky zajistila škole dvouletý komplexní preventivní program pro vybrané třídy. Pro efektivitu preventivního programu je důležité, aby byl po dobu dvou let realizován ve školní třídě, tedy ve věkově homogenní skupině žáků, která se dlouhodobě a pravidelně setkává v totožném složení.

Hlavním záměrem programu je upevňovat a posilovat pozitivní postoje žáků k multikulturní společnosti, otevřít prostor pro uvědomění si předsudků a vyjádření obav plynoucích z migrace či z odlišností ve společnosti a přispět k eliminaci pocitů a projevů xenofobie a rasismu.

Mezi dílčí cíle programu patří:

- ▶ zařadit program do ŠVP na II. stupni ZŠ a zpracovat jej do průřezových témat,
- ▶ posílit kompetence žáků v práci s informačními zdroji,
- ▶ kritickou analýzou získaných informací zvýšit informovanost žáků o sociálně-právním postavení migrantů v ČR a o zemích původu těchto migrantů,
- ▶ vytvořit prostor pro setkávání žáků s migranty a pro předávání jejich osobních zkušeností se životem v zemích původu a v odlišných kulturních podmínkách v ČR.

2.2 Pro koho je tento program?

Program je přizpůsoben žákům ve věku 7. a 8. (a posléze 9.) třídy ZŠ. Většina ZŠ má v ŠVP uvedených ročníků multikulturní témata – migraci, lidská práva a občanskou společnost. Zařazení těchto témat do období dospívání má svůj smysl: dospívající si utváří postoje a hodnoty důležité pro osobní rozvoj a přemýšlí o vlastním uplatnění ve společnosti. Mezi jeho základní psychické potřeby patří uznání, seberealizace, sebevědomí, být respektován jako individualita. Dospívající lidé mají tedy jakousi přirozenou citlivost pro témata, která projekt nabízí: ochrana lidských práv, zkoumání odlišností mezi lidmi a jejich významů pro společenský život, respekt k druhým lidem, setkávání kultur, odpovědnost lidí za své životy a za stav světa.

2.3 Jak se do programu žáci zapojují?

Program žákům nabízí v jednotlivých modulech pestrou paletu aktivit: vedle účasti na dílnách o zemích původu migrantů žáci využívají e-learning, diskutují, tvoří alba, píší eseje, kriticky zpracovávají informace z médií, podílejí se na organizaci a programu multikulturních dnů, zúčastňují se exkurzí a soutěží.

Výrazným motivačním prvkem se pro žáky stává zejména využití moderních výukových metod, hlavně projektové vyučování a e-learning, dále také poznatky a zážitek učiva, který se vymyká jejich dosavadním zkušenostem. Vnitřní motivace vyplývá i ze zlepšování klíčových kompetencí, zvyšujících budoucí kvalitní studium a uplatnění na trhu práce. Osobní komunikace s migranty a jejich osobní příběhy se na školách osvědčily jako další způsob motivace, podporující koncentraci pozornosti a zájem o dění v konkrétní zemi. Na školách prezentují žáci své výsledky pomocí výstav a nástěnek.

Projekt je do velké míry postaven na využívání ICT. Od žáků se očekávají základní znalosti v této oblasti, které budou postupně rozšiřovány. Po celou dobu realizace preventivního programu budou žáci využívat e-learning a jejich učitelé budou mít možnost prezentovat jejich práci na speciální webové stránce projektu. Mohou zde ostatním představit výsledky své práce pomocí fotografií, prezentací, videí, esejí a dalších prostředků.

Účastí v programu prevence proti rasismu a xenofobii žák rozvíjí klíčové kompetence. Kompetence k učení je posilována tréninkem kritického usuzování, vyhledáváním a tříděním informací, jejich propojením a systematizací. V rámci projektu zaměří pozornost na rozpoznání problému, nesrovnalostí a příčin, rozhodování, obhajování názorů a zodpovědnosti za svá rozhodnutí, přemýšlení, využívání vlastního úsudku a zkušeností.

Na žáky jsou v současnosti kladeny vysoké nároky v oblasti rozvoje sociálních dovedností v multikulturní společnosti. Program přímo podporuje oblasti multikulturního vzdělávání, rozvoj komunikace a kompetence k řešení konfliktů. Rozvíjí též kompetence sociální a personální. Pozornost kompetencím občanským je v základech preventivního programu, který podporuje vzájemné respektování mezi žáky, chápání principů společenských norem, znalost práv i povinností, odmítání útlaku a hrubého zacházení, citlivost vůči porušování lidských práv.

2.4 Obsah preventivního programu

Program sestává z modulů, které doporučujeme realizovat v následujícím pořadí:

- ▶ **Úvodní interaktivní přednáška** na téma migrace, lidská práva, rasismus a xenofobie;
- ▶ **Média kolem nás a svět očima novinových titulků** – aktivita se opakuje vždycky před dílnou o zemi původu;
- ▶ **Země / oblasti původu migrantů:** Vietnam, Ukrajina, Bělorusko, Afghánistán, Blízký východ, Subsaharská Afrika. Modul obsahuje přípravu zaměřenou na konkrétní zemi a čtyřhodinovou dílnu s lektorem-cizincem o vybrané zemi
- ▶ **Můj svět tady a tam**, aktivita zaměřená na srovnávání dvou kulturně odlišných prostředí, založená zejména na výtvarných a jiných tvůrčích aktivitách žáků;
- ▶ **Multikulturní den na škole**, opakuje se dvakrát během dvou let a žáci zapojených tříd při něm prezentují svou práci spolužákům z ostatních tříd;
- ▶ **Vlastní projekty škol**, další aktivity, které si žáci a učitelé sami vymyslí ke stávajícím projektovým aktivitám (náměty na takové aktivity naleznete mezi zveřejněnými projekty na webu projektu v sekci Projekty škol).

2.5 Jak projekt na škole probíhá?

Preventivní program proti rasismu a xenofobii by měl být součástí ŠVP ZŠ, ve kterém jsou zapracována průřezová témata. Doporučujeme realizaci preventivního programu naplánovat na dva školní roky a vybrat třídu (nejlépe 7.), ve které se program bude dlouhodobě realizovat. Poté je třeba seznámit se s obsahem programu, s jeho jednotlivými moduly, e-learningem i návrhy aktivit, a na základě toho program naplánovat. Plánování musí proběhnout na úrovni **personální** (výběr odpovědných pedagogů), **časové** (vypracování harmonogramu aktivit) a **věcné** (zařazení programu do předmětů, v rámci kterých bude výuka probíhat).

Preventivní program by měl vést tým proškolených lektorů a pedagogů. Metodika, kterou držíte v ruce, manuál obsahující podrobný návod, jak pracovat s e-learningem a datovým úložištěm, manuál k modulu „Můj svět tady a tam“ i další podkladové materiály pro učitele byly vytvořeny přímo pro tento projekt a doufáme, že vám budou dobře sloužit.

Preventivní program proti rasismu a xenofobii může škola realizovat více způsoby. Jaký způsob si zvolí, záleží na každé škole, jejím vedení, vyučujících a na tom, jak bude program začleněn do ŠVP. Nejpravděpodobnější cestou bude zřejmě integrace do vyučovacích předmětů, doplněná o projektové vyučování.

2.5.1. Role koordinátora

Jelikož se projekt skládá z více klíčových aktivit uspořádaných do jednotlivých modulů, je **nutno vybrat koordinátora projektu na škole**, který bude mít několik úkolů:

- ▶ začlenit program prevence proti rasismu a xenofobii do ŠVP s ohledem na průřezová témata,
- ▶ vytvořit tým pedagogů, kteří povedou realizaci programu „Jsme lidé jedné Země“,
- ▶ vypracovat podrobný plán a časový rozvrh projektu (včetně bloků návštěv lektorů),
- ▶ implementovat projekt do školní výuky,
- ▶ podpořit využívání e-learningu ve výuce,
- ▶ vytvářet zázemí pro návštěvu lektorů-cizinců ve škole,
- ▶ monitorovat a evaluovat průběh programu,
- ▶ využívat webovou aplikaci a prezentovat výstupy projektu,
- ▶ reportovat vedení školy výsledky tohoto programu prevence.

Kvalitní práce koordinátora projektu na základní škole má nezastupitelnou roli. Koordinátor spolu s pracovním týmem učitelů připravuje realizaci projektu ve škole, stimuluje žáky k účasti, začleňuje žáky do projektu a kontroluje jejich práci. Doporučujeme zvážit možnost svěřit koordinaci projektu školnímu metodikovi prevence. Metodik prevence má ve své náplni práce koordinaci preventivních aktivit školy obecně, včetně nemalého podílu na vypracování minimálního preventivního programu školy, kam patří logicky i téma prevence xenofobie a rasismu. Koordinátor by neměl být současně jediným a hlavním realizátorem programu! Jeho úkolem je hlídat celý proces tak, aby podstatné prvky programu byly zařazeny ve škole i do průřezových témat a byly aplikovány v jednotlivých předmětech s využitím aktivit projektu. Stejně tak ale může být koordinátorem projektu jiný pedagog, např. třídní učitel třídy, kde bude projekt realizován, pedagog s aprobací společenských věd nebo jiný pedagog, který má o projekt zájem, zvládne ho a je ochoten jeho koordinaci přijmout.

Pro úspěšný průběh projektu je, vedle výběru dobrého koordinátora, potřeba splnit ještě dvě podmínky:

- ▶ **Zajistit aktivní účast více učitelů**, kteří budou projekt chápat jako přínos pro výuku svých jednotlivých předmětů jako je zeměpis, dějepis, český jazyk, cizí jazyk, osobnostně-sociální výchova apod. Při dobře nastavené koordinaci dává program další možnosti k obohacení výuky spolu s využitím rozšiřujících forem práce, ať jsou to formy interaktivních her, nebo v neposlední řadě využívání e-learningu žáky i vyučujícími.

- **Zajistit projektu podporu vedení školy.** Podpora vedení školy pro zavedení projektu je klíčová. Projekt může být pojat i velmi extenzivně, jeho realizace může postupovat výuku zapojených tříd – a k tomu všemu je podpora vedení nezbytná. Navíc, škola může projekt po vlastních úpravách implementovat do svého ŠVP, což je otázkou rozhodnutí vedení školy a celkové shody s pedagogy, kteří budou projekt uvádět v život.

2.6 E-learning a web projektu – podklady k projektu i prezentace výstupů

Jak už bylo řečeno, od žáků se očekávají – a zároveň budou projektem dále rozvíjeny – znalosti v oblasti ICT. V rámci projektu se v oblasti využití ICT zdokonalí i učitelé, kteří budou jeho moduly s ICT komponentou využívat. Rozvoj informačních a komunikačních technologií ve škole a jejich zavádění do výuky je oblast stále velice nová, velice dynamická a zároveň pro udržení kvalitního vzdělávání velice důležitá. Základní pomůckou pro učitele a žáky je **e-learningový kurz** (viz kapitola E-learningový modul) a dynamické **webové stránky projektu** (zejména aplikace Projekty škol), na kterých je pro potřeby uživatelů vytvořeno datové úložiště, kde školy mohou prezentovat své práce a vyhledávat si informace a prezentace ostatních. Do e-learningu a do aplikace Projekty škol se vstupuje z webových stránek <http://www.lidejednezeme.cz/>.

Titulní stránka projektu "Jsme lidé jedné Země"

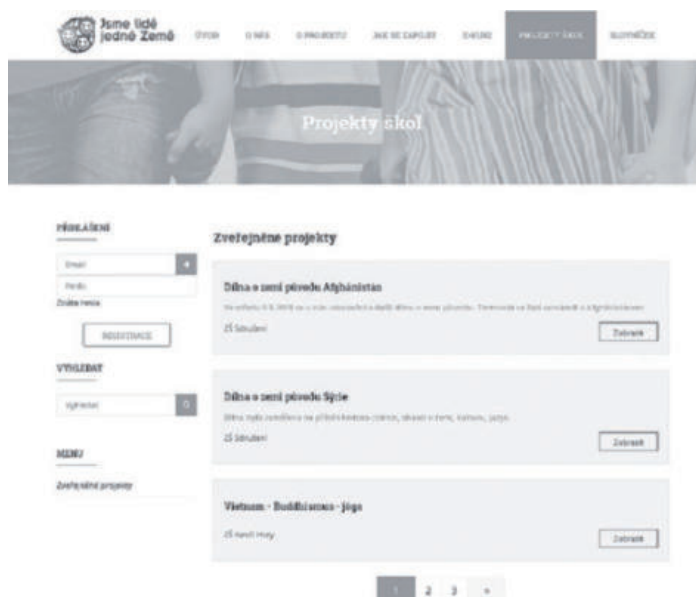

2.6.1. Aplikace „Projekty škol“

Aplikace „Projekty škol“ je navržena pro společnou práci více skupin uživatelů na konkrétních projektech. Projektem je míněn elektronický dokument, který může obsahovat text, obrázky, přílohy a odkazy na videa. Projekt je po dobu, kdy je rozpracován, přístupný pouze registrovanému uživateli, který s ním pracuje – žáci tedy zpracovávají zadané úkoly a pouze oni a jejich učitel mohou průběžnou práci vidět. Jakmile je projekt dokončen, může jej odpovědný učitel uzavřít a zveřejnit. Projekt je pak volně dostupný všem uživatelům webové stránky. Může tedy sloužit jako prezentace práce žáků nebo jako učební materiál k dalším lekcím.

S projektovým webem, a to jak s e-learningem, tak s Projekty škol, mohou žáci pracovat na školních počítačích i doma.

Aplikace Projekty škol

2.6.2. Technické požadavky na počítače

Aby kurz na vašem počítači, tabletu či chytrém telefonu správně fungoval, je potřeba, aby zařízení splňovalo minimální technické požadavky:

► systém je optimalizován pro většinu soudobých internetových prohlížečů operačních systémů Windows, iOS či Android, přičemž obecně doporučeným prohlížečem je Google Chrome. Pro hladký průběh lekcí doporučujeme svižný internet.

Vzhledem k tomu, že dialogy a komentáře animovaných průvodců e-kurzu jsou nadabovány herci a v některých úlohách budou žáci pracovat s videem či zvukem, je vhodné, aby byl každý počítač vybaven sluchátky nebo reproduktory. E-kurz lze ovšem používat i beze zvuku.

2.7 Zařazení projektu do průřezového tématu Multikulturní výchova

Program prevence proti rasismu a xenofobii lze začlenit do průřezového tématu multikulturní výchova, které navazuje i na další vzdělávací oblasti, především na „Jazyk a jazyková komunikace“, „Informační a komunikační technologie“, „Člověk a společnost“, „Člověk a příroda“, „Umění a kultura“, „Člověk a zdraví“, „Člověk a svět práce“, „Dramatická výchova“.

Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti,
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat mezikulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých,
- učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory a schopnosti druhých,
- učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny jsou si rovny a žádná není nadřazená,
- rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie,
- učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným etnikům, uznávat je,
- napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou,
- stimuluje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat vlastní odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu,
- vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, diskriminace a rasismu,
- pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské) intolerance s principy života v demokratické společnosti,
- učí žáky vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám.

Tematické okruhy průřezového tématu

Tyto okruhy vycházejí z aktuální situace ve škole, reflektují aktuální dění v místě školy, současnou situaci ve společnosti. Jsou to:

- Kulturní diference – jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti. Člověk jako nedílná jednota tělesné a duševní stránky, ale i jako součást etnika. Základní problémy sociokulturních problémů v České republice a v Evropě.
- Lidské vztahy – právo všech lidí žít společně a podílet se na spolupráci, udržovat tolerantní vztahy a spolupráci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou nebo generační příslušnost.
- Multikulturní současný svět – předpokládaný vývoj budoucnosti, jako prostředek vzájemného obohacování, význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání.
- Princip sociálního smíru a solidarity – přispění každého jedince a odpovědnost za odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám. Aktivní spolupodílení se dle možností na přetváření společnosti, otázka lidských práv, základní dokumenty.

Do průřezového tématu se mohou začlenit aktivity: Úvodní interaktivní přednáška, Modul Země původu včetně čtyřhodinových dílen s lektorem-cizincem, Multikulturní den na škole, Můj svět tady a tam, Exkurze, nebo vlastní projekty škol.

2.8 Zařazení projektu do průřezového tématu Mediální výchova

Program prevence proti rasismu a xenofobii se může začlenit do průřezového tématu Mediální výchova. Mediální výchova

má žáka vybavit základní úrovní mediální gramotnosti. Důležitá je schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost, vyhodnotit jejich komunikační záměr, orientovat se ve sdělovaných obsazích a schopnost volby odpovídajícího prostředku pro naplnění nejrůznějších potřeb – od získávání informací přes naplnění volného času.

Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- ▶ přispívá ke schopnosti úspěšně a samostatně se zapojit do mediální komunikace,
- ▶ umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich,
- ▶ učí žáky využívat potenciál médií jako zdroje informací, kvalitní zábavy i naplnění volného času,
- ▶ umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů,
- ▶ vytváří představu o roli médií v každodenním životě v regionu,
- ▶ vede k rozeznávání platnosti a významu argumentů ve veřejné komunikaci,
- ▶ rozvíjí komunikační schopnost, zvláště při veřejném vystupování a stylizaci psaného a mluveného slova,
- ▶ přispívá k využívání vlastních schopností v týmové práci i v redakčním kolektivu,
- ▶ přispívá ke schopnosti přizpůsobit vlastní činnost potřebám a cílům týmu.

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- ▶ rozvíjí citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení,
- ▶ vede k uvědomování si hodnoty vlastního života a odpovědnosti za jeho naplnění,
- ▶ rozvíjí citlivost vůči předpoklům a zjednodušujícím soudům o společnosti i jednotlivci,
- ▶ napomáhá k uvědomění zámožnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace.

Tematické okruhy průřezového tématu

Mediální výchova na úrovni základního vzdělávání obsahuje základní poznatky a dovednosti týkající se médií a mediální komunikace.

Rozvíjí receptivní činnosti:

- ▶ Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení – pěstování kritického přístupu ke zpravodajství a reklamě, rozlišování zábavních prvků ve sdělení od informativních a společensky významných, chápání podstaty mediálního sdělení.
- ▶ Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality – různé typy sdělení, jejich rozlišování a jejich funkce, rozdíl mezi reklamou a zprávou, mezi faktickým a fiktivním obsahem.
- ▶ Stavba mediálních sdělení – příklady pravidelnosti v uspořádání mediálních sdělení, zejména ve zpravodajství; příklady stavby a uspořádání zpráv; srovnávání titulních stran deníků a dalších mediálních sdělení; skladba a výběr sdělení v časopisech pro dospívající.
- ▶ Vnímání autora mediálních sdělení – identifikování postojů a názorů autora v mediálním sdělení, výběr a kombinace slov, obrazů a zvuků z hlediska záměru a hodnotového významu.
- ▶ Fungování a vliv médií ve společnosti – organizace a postavení médií ve společnosti, role médií v každodenním životě jednotlivce, role médií v politickém životě.

Produktivní činnosti:

- ▶ Tvorba mediálního sdělení – uplatnění a výběr výrazových prostředků a jejich kombinací pro tvorbu správných a vhodných sdělení, tvorba sdělení pro školní časopis.
- ▶ Práce v realizačním týmu – redakce školního časopisu, utváření týmu, význam různých věkových a sociálních skupin pro obohacení týmu, komunikace a spolupráce v týmu.

Do tohoto průřezového tématu se mohou začlenit aktivity: Média kolem nás a svět očima novinových titulků, Můj svět tady a tam a Multikulturní den na škole.

Použitá literatura:

Metodický pokyn MŠMT č. 14 423/99-22.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004.

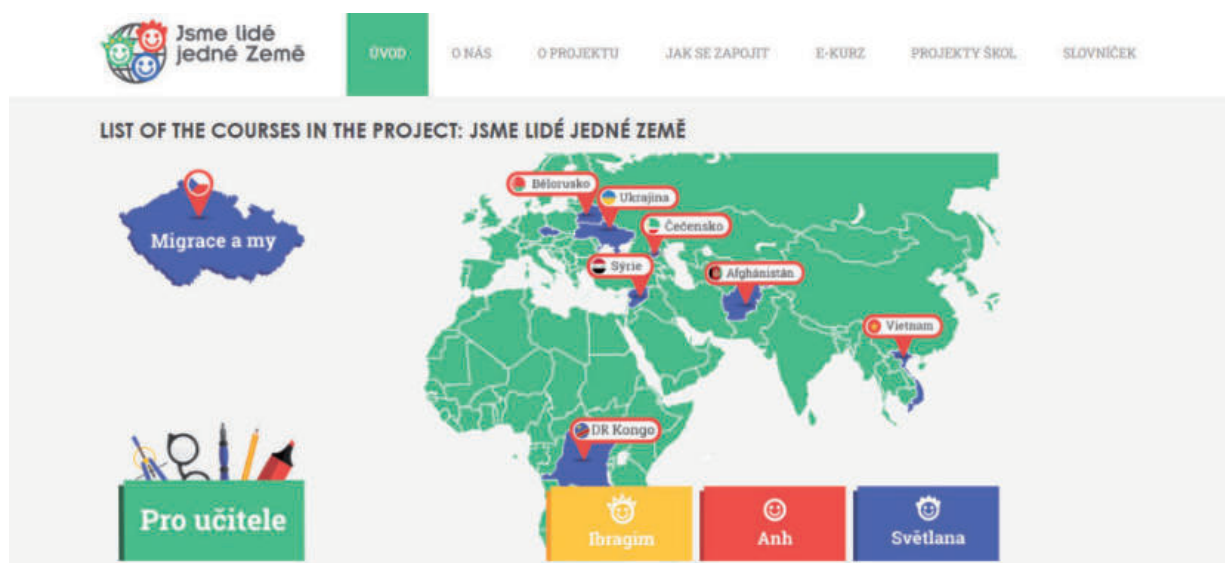
Uživatelský manuál pro e-kurz a webový portál. Praha: Centre for modern education, 2010.

3. E-learningový modul

3.1 Obsah modulu

E-learningový modul byl vytvořen speciálně pro projekt „Jsme lidé jedné Země“. Má podobu osobitého programu s interaktivními prvky – testy, kvízy a hrami, které umožní žákům nejen prověřit nabyté znalosti, ale samostatně mnoho souvislostí dovodit a vymyslet.

Úvodní stránka e-learningu

E-learning je rozdělen na několik lekcí, jedna z nich je pro učitele, ostatní jsou tematické lekce týkající se zemí původu a migrace do ČR.

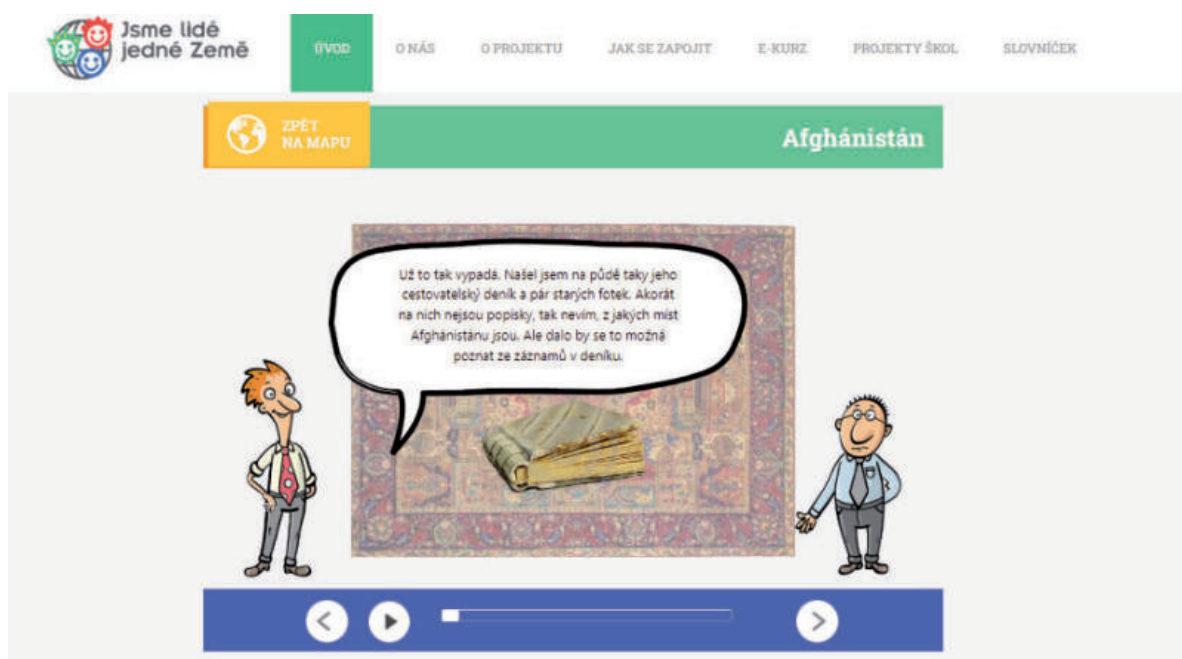
Jednotlivé lekce jsou rozděleny na relativně samostatné slajdy. Je tedy možno pracovat jak s celou lekcí, tak s jednotlivými tematickými slajdy nebo s jejich skupinami. Po pravé straně každé lekce je seznam slajdů, ze kterého lze pohodlně zvolit slajd podle výběru.

Struktura e-kurzu:

- ▶ 7 lekcí o zemích původu (Vietnam, Ukrajina, Demokratická republika Kongo, Bělorusko, Čečensko, Afghánistán, Sýrie), kde se žáci mohou seznámit s důležitými momenty v historii zemí, které ovlivnily nebo stále ovlivňují emigraci jejich obyvatel; dále lekce obsahují informace o kultuře a současnosti vybraných států
 - každá lekce se skládá z 15–17 tematických slajdů
- ▶ 3 lekce zahrnující modelové příběhy migrantů (Ibragim, Anh, Světлана) a různé nástrahy a problémy, se kterými se cizinci u nás mohou setkávat, nebo se kterými se setkávají všichni migranti
 - 5–7 slajdů v každé lekci
- ▶ lekce Migrace a my zpracovává téma lidských práv, historie migrace z Čech, začleňování migrantů do nové společnosti, xenofobie a rasismu
 - 10 slajdů
- ▶ pedagogický modul je lekcí vyhrazenou pouze učitelům. Seznamuje s tématy celého projektu, rozvíjí některé klíčové kompetence učitele a umožňuje interaktivní přípravu na jednotlivé moduly projektu včetně možnosti vyzkoušet si aktivity, které naplňují jednotlivé moduly s využitím rychlé zpětné vazby, kterou e-learning nabízí
 - 11 slajdů.

Průvodci ve výuce jsou žákům postavičky Lumíra a Mojzíra, kteří z různých důvodů cestují po jednotlivých zemích, žákům tyto státy představují a zadávají úkoly, které mají žáci splnit. E-learning je dabován a zároveň mohou žáci číst dialogy v dialogových bublinách.

Náhled lekce s postavičkami Lumírem a Mojmírem

V metodice uvádíme příklady využití jednotlivých lekcí e-learningu. V každém modulu navrhuje, jak lze e-learning ve výuce využívat a jakými aktivitami na něj lze navázat. E-learningový kurz je základní pomůckou po celou dobu realizace dvouletého programu.

Cílem e-learningového kurzu je především:

- ▶ představit atraktivní pomůcku použitelnou v různých předmětech,
- ▶ postavit žáka do středu vzdělávacího procesu a využít aktivizující metody,
- ▶ motivovat žáky k dalšímu poznávání a objevování,
- ▶ zjednodušit práci pedagogům, ušetřit čas,
- ▶ podpořit rozvoj klíčových kompetencí a naplňování očekávaných výstupů z RVP.

3.2 Výhody a nevýhody využití e-learningového kurzu pro žáky i učitele

E-learning je jednou z moderních metod vyučování. Mezi výhody e-learningu můžeme řadit rychlou zpětnou vazbu, zlepšování dovedností potřebných v práci s komunikačními technologiemi, možnost pracovat i doma a zvolit si individuální tempo práce (žák prochází jednotlivými slajdy tak rychle, jak mu to vyhovuje).

Čím je specifický e-learning projektu „Jsmé lidé jedné Země“:

- ▶ žáci ho mohou využívat ve škole i doma,
- ▶ pomůcka nejen pro žáky, ale i pro učitele (zvláštní kapitola jen pro učitele),
- ▶ aktuálnost informací,
- ▶ mezipředmětové použití.

E-learning lze využívat několika způsoby:

1) Žáci pracují jen samostatně buď ve škole, nebo doma: Takový způsob využití e-learningu nepovažujeme za nejvhodnější a vedoucí ke stanoveným cílům. Multikulturní výchova je složitou oblastí a je tedy nutné, aby byly některé otázky probrány více a s učitelem, informace byly provázány s tím, co žáci již znají, aby si uvědomili širší souvislosti témat. Na samostatnou práci by se tedy podle našeho názoru mělo vždy s pedagogem navazovat.

2) Žáci pracují ve škole s učitelem a sami doma s e-learningem: Tento způsob je efektivnější než předchozí, protože propojuje informace, které žákům předal učitel ve škole, s novými informacemi, které žáci zjistí během práce s e-learningem.

3) Propojení práce s e-learningem a výkladu učitele ve vyučovací hodině: E-learning můžeme v hodině využít jako motivaci, opakování, ale i jako nositele hlavní myšlenky vyučovací hodiny.

4. Interaktivní formy práce

V charakterizaci Programu prevence xenofobie a rasismu jsme v předchozích kapitolách uváděli, že jedním z cílů je rozvíjení multikulturních kompetencí žáků (a potažmo i učitelů) jak v oblasti znalostí, dovedností a schopností, tak zejména v oblasti postojů.

Abychom tohoto cíle mohli dosáhnout, musíme se především zaměřit na osobnostní a sociální rozvoj žáka v rámci školního vzdělávání. Hlavním cílem zde není předávání jednotlivých poznatků, ale příprava na zvládání životních situací v rámci určité skupiny.

Již Jan Ámos Komenský říkal, zní obvyklé klišé, že vzdělání se má týkat celého člověka. A vzdělání získáváme učením. Učíme se hlavně ve škole. Ale škola – to není jenom instituce zprostředkující učení se v didaktickém smyslu slova, to je i důležité sociální prostředí, po rodině nejdůležitější, v němž probíhá i sociální učení. Škola není pouze institucí, která plní vzdělávací funkci, ale stejně důležitá je i funkce socializační. Shrňme stručně, co víme o socializaci.

4.1 Socializace jako celoživotní proces

Člověk se rodí jako bytost biologická. Lidskou bytostí se stává vlivem prostředí, ve kterém od narození žije a vyrůstá. Tento vliv podle Langmeiera začíná dokonce již v prenatálním období. Socializace je postupná přeměna člověka z biologické bytosti v bytost lidskou vlivem sociálního prostředí.

Vlivem socializace nabývá jedinec specificky lidské způsoby psychického reagování, vnímání, myšlení a citění. Osvojuje si sebeovládání, schopnost vzdát se uspokojení určitých potřeb, odvrhnout je a nahradit je jinými. Rozvíjejí se u něho lidské schopnosti, vyšší city, charakterově volní vlastnosti. Učí se řídit a ovládat svoje chování, působit na sebe, osvojuje si určitou disciplínu a sebedisciplínu. Učí se přizpůsobovat si okolní prostředí a především si však osvojuje řeč, tudíž hlavní formou jeho chování se stává chování verbální.

Výsledkem přizpůsobování jsou nové způsoby chování.

Při socializaci jedince nejde však jen o jednoduché přizpůsobování prostředí. Jedinec sám je aktivní, sám působí na prostředí. Jeho socializace se uskutečňuje v interakci se společenským prostředím. Je to proces orientace ve společenských hodnotách, proces vytváření základních kulturních, hygienických a pracovních návyků, proces vpravování do určitých rolí, diferenciací citových vztahů, společenských potřeb a zájmů, vytváření etických a estetických koncepcí. Je to proces utváření světového názoru, osvojování pravidel společenského chování a vystupování, jednání s lidmi i získávání rozmanitých dovedností, návyků a zvyků.

Jak probíhá socializace? Člověk se nejdříve socializuje v rodině. Průběh socializace pak pokračuje ve skupině vrstevníků.

Centrálním bodem socializace je postupné utváření a vývoj „JÁ“. Zahrnuje sebepoznání, sebehodnocení a sebekoncepci, postupné přebírání závazků, omezení a povinností. Znamená nebyvalé rozšíření možností chování a jednání.

Výsledkem socializace je tedy přímo osobnost každého člověka.

Sociálně - psychologické programy potom akcentují zejména změnu v chování a přijímání optimálních sociálních norem, změny nežádoucích postojů, popř. nežádoucí identifikace se skupinami negativně se vymezujícími vůči společnosti – v tomto případě např. skupiny s programem rasistického charakteru.

4.2 Zážitková pedagogika

Přístup, který doporučujeme, využívá principů zážitkové pedagogiky. Zážitková pedagogika je pedagogický směr, který využívá zážitku jako prostředku ke vzdělávání a pomáhá hlubšímu zvnitřnění poznatků včetně změny postojů. Současně prohlubuje i poznání sebe sama a uvědomění si svých možností, včetně možnosti změny – v tomto případě změny v pohledu na otázky norem pokud jde o odlišnosti mezi lidmi a multikulturní společnosti.

Co je zážitek, každý intuitivně cítí, pojem lze charakterizovat jako zkušenost, která se dobře uchovává v paměti, protože účastník „her“ je zapojen aktivně a do poznání zapojuje aktivně i další smysly, prožitek je tím intenzivnější, čím je člověk otevřenější.

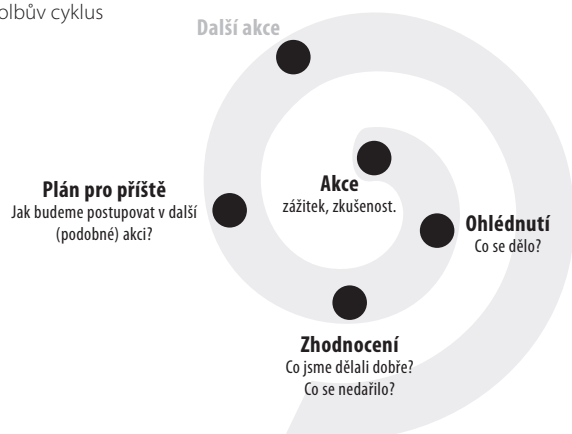
Některé z neoddělitelných charakteristik prožitku jsou:

- ▶ Komplexnost – a charakteristika lidského způsobu existence, odlišující se od možné redukce pouze racionálním zpracováním;
- ▶ Verbální nepřenositelnost;
- ▶ Nedefinovatelnost (jazyk se stálým pojmovým aparátem stírá někdy plnost zážitku v definičním vymezení);
- ▶ Jedinečnost – jedinečné okamžiky v širším prožitkovém proudu;
- ▶ Intencionální zaměření (prožitek je neoddělitelný od svého „obsahu“, sounáležitost prožívajícího jedince a prožívané události).

K vytvoření podmínek pro otevřenost novému poznávání platí, že je podstatné klima prostředí, kde se aplikuje jakákoliv forma zážitkové pedagogiky. Platí tedy základní pravidla pro bezpečné klima:

- ▶ Dovolena je jakákoliv otevřenost v komunikaci;
- ▶ Každý má právo vyslovit svůj názor, byť objektivně nemusí být „správný“;
- ▶ Důvěra se prohlubuje i tím, že mimo program se kontroverzní témata a názory účastníků nedoporučují rozebírat;
- ▶ Nedílnou součástí takového programu je princip využívání tzv. zpětné vazby, kterou je společné sdílení a konfrontace zážitku všech členů skupiny – v tomto případě třídy, protože jediné tak si mohou účastníci aktivity uvědomit své reakce, které mohou být někdy překvapivé a dovolují si uvědomit své prožívání;
- ▶ Názorně celý proces zobrazuje tzv. Kolbův cyklus (z e-learningu pro učitele, slajd Jak dělat reflexi).

Kolbův cyklus

Práce s prožitkovými aktivitami využívá přirozeného procesu zkušenostního učení. Abychom využili všech možností, které nabízí, je třeba:

- ▶ vybrat vhodnou aktivitu, odpovídající cíli, kterého chceme dosáhnout,
- ▶ motivovat a nadchnout pro hru, aktivitu srozumitelně vysvětlit a zadat,
- ▶ v průběhu pozorovat aktuální dění, reflektovat průběh a prožitky,
- ▶ shrnout základní prožitky a poznatky a aktivitu uzavřít.

Vždy musíme mít na paměti, že cílem není realizace aktivity, ale že aktivita je prostředkem, jak stanoveného cíle dosáhnout.

Sociálně psychologické aktivity s ohledem na věkovou kategorii, pro kterou je program určen: pro žáky ve věku 13–15 let.

Období 13–15 let, tedy týkající se dětí staršího školního věku, ve vývoji dítěte patří k socializačním „skokům“, kdy se dítě – žák v tomto případě – odpoutává od rodiny a známého sociálního prostředí, kterým je třída a škola. Patří k období hledání vztahů a také v neposlední míře k dotváření postojů jedince k okolnímu světu, k hledání optimálního hodnotového žebříčku. S tím souvisí i řada vlivů působících na dítě nejen ze školy a rodiny, ale i vlivy spojené se společenským kontextem. Formy zážitkové pedagogiky, uplatňované v projektu, v této souvislosti mohou dovést žáka k zamyšlení nad řadou jevů, odbourání stereotypů a předsudků vytvářených nahodile a získávaných často od společnosti, ve kterém se dítě může pohybovat mimo školu. Spolu s tím se projekt stává i jakousi školou kritického myšlení, a tím pomáhá překonávat řadu nejistot v utváření obrazu světa dítěte kolem sebe.

U dětí staršího školního věku sociálně psychologické programy bývají již na rozhraní prevence a včasné intervence – poruchy sociálního vývoje mohou mít v zásadě dvě podoby:

- ▶ Narušené sebepojetí ústí do sníženého sebevědomí a úzkostných projevů, které nedovolují dítěti navazovat adekvátně vztahy s okolím. Spolu s rovněž narušeným sebepojetím se porucha manifestuje agresivním chováním a odmítáním všeobecně platných společenských norem.

- Projevy z okruhu xenofobních a rasistických postojů; v chování těchto jedinců nemusí být vždy zevnitřněným uvědomovaným postojem, ale spíše je lze interpretovat jako obranu proti neznámému, která nejistou osobnost s narušeným sebepojetím ohrožuje.

Program, kde se podaří dítě dobře zapojit a aktivizovat, naopak posiluje jeho vnitřní jistotu a pomáhá zvýšit uvědomění si své vlastní hodnoty – což ve svém důsledku vede k toleranci a respektu k odlišnostem.

4.3 Interaktivní formy práce v programu prevence rasismu a xenofobie

Cíle programu jsou obecně zaměřeny do oblasti formování postojů (k sobě, k druhým lidem, sociálním skupinám, lidem z odlišného sociokulturního prostředí, k hodnotám), **rozvíjení schopností a dovedností** (sebevyjádření, vnímání druhých, vzájemná komunikace, spolupráce, rozhodování, hodnocení), samozřejmě **i k informacím** (o sobě i druhých, o jejich způsobu komunikace, o jejich hodnotových vzorcích apod.). Pro toto **záměrně vytváříme podmínky**, pro toto využíváme interaktivních forem práce se žáky a s třídním kolektivem. V celém programu proto klademe neustále důraz na vedení k dovednostem sociálního soužití, k toleranci, respektu, užívá se i termínu, že je třeba učit se demokracii a lidským právům. Socializace, sociální učení v prostředí školy a školní třídy probíhá samozřejmě neustále.

Naši snahou je zdůraznit, že sociální dovednosti lze záměrně rozvíjet – techniky mají často formu interakčních her a cvičení, využívajících prvků sociálně-psychologického výcviku.

4.3.1. Sociálně-psychologické hry

Sociálně-psychologické hry využívané ve výchovné práci se nejčastěji člení dle hlavního zaměření na hry seznamovací a rozehrivací, didaktické hry, tematické hry, hry zaměřené na rozvoj tvořivosti, sebepoznávací hry.

Sociálně-psychologické hry jsou využívány k osobnostní výchově, umožňují navodit různé zážitky (diskriminace, skupinová kooperace, skupinová identita, uplatňování stereotypů a reakce na ně, jinakost žáků ve třídě, která by se považovala za homogenní...).

Nejdůležitější je vlastní obsah hry a prožitek z ní, děti mají mít dostatek prostoru pro projevení tvořivosti, soucítění, solidárnosti i prvků občanské odpovědnosti. Méně snadno tak podlehnou líbivým a často extrémisticky zabarveným nabídkám na jednoduchá řešení složitých problémů.

Hlavním principem je kooperace a komunikace mezi dětmi samými a dětmi a učitelem. Hra a činnosti takto pojaté umožňují rozvoj pozitivních sociálně-interaktivních dovedností, schopnosti vcítovat se do ostatních, sám být schopen spolupráce na společném; je to příležitost pro stimulaci, rozvoj sebehodnocení, prožitek úspěchu i obvyčejné legrace zažité společně s učitelem a ve školním prostředí.

Děti nejsou vystaveny tlaku hodnocení ani stresu z neúspěchu. Her, kdy nikdo neprohrává, není mnoho, starší děti jsou už ochotné hrát pro výhru za každou cenu; námi nabízené hry v modulech a zejména v souboru aktivit ve druhé části metodiky umožňují jiný typ zážitku, kdy účastník není nucen radovat se z neúspěchu ostatních, protože to zvyšuje jeho šanci na vítězství, ale prostřednictvím her se učí kooperaci, akceptování sebe samého a druhých.

Aby byly interakční hry účinné, měly by být splněny určité podmínky:

- aktivní spoluúčast všech dětí,
- využití zpětné vazby,
- relativně jasně definované hranice v čase i obsahu,
- otevřenost výsledků (cíl je stanoven, výsledek může být jiný),
- interakce (využití energie, která při běžné výuce může být rušivá – radost z pohybu, verbální i neverbální kontakty, využití interakce mezi dětmi),
- důraz na spolupráci (prvky soutěživosti spíše omezeně),
- rovnoměrný podíl všech dětí na aktivitách skupiny (šance i pro ty, kteří mívají ve škole menší úspěch, hodnocena je spontaneita a tvořivost),
- soudržnost skupiny,
- úloha vedoucího skupiny (schopnost upustit od direktivního řízení, umět ustoupit do pozadí).

Tyto hry jsou zřejmě častěji používány při práci se šikanou, nebo při stmelování třídních kolektivů. Lze je ale využít i při výuce o migraci, o přítomnosti migrantů v hostitelské společnosti, při výuce o lidských právech či při tematizování stereotypních a předsudečných postojů. Je třeba je pojímat tak, aby směřovaly k cíli, kterým není identifikace či odstranění šikany ve třídě, ale přivedení žáků k tomu, aby si na vlastní kůži zakusili to, co třeba nikdy nezažívají a aby dokázali zážitek pojmenovat.

Díky dobře provedené a reflektované hře mohou žáci snáze pochopit obsah pojmů, které jsou pro ně často jen frázemi, kterým nevěnují příliš pozornosti, protože si s nimi nevědí rady (diskriminace, předsudky), ale kterých je všude plno.

4.3.2. Jaké metody a techniky můžeme využít

Hraní rolí – nezaměřuje se na podání uměleckého výkonu, na vytvoření role jako v divadle, účelem je vlastní prožitek určité situace. Dítě může hrát roli sama sebe v příběhu, který se mu stal, nebo hraje sebe v možné situaci, tedy jak by se asi zachovalo, kdyby se ocitnulo v situaci, která se stala někomu jinému. Dítě může hrát i sebe v určité sociální roli, nebo hraje někoho jiného a pokouší se vžít do prožívání z pohledu toho druhého. Příběh volíme vzhledem k cílům; může být skutečný, fiktivní, příběh s daným scénářem a přidělenými rolemi v něm, důležité je hledání možných řešení, prožívání empatie, vnímání vzájemné komunikace apod.

Přijmeme na začátku pravidlo, že nikdo nikoho nekritizuje, nikoho nezraňujeme, nezesměšňujeme, neokřikujeme, nehodnotíme výkon.

Dalšími použitelnými metodami mohou být **simulované situace, prvky sociodramatu, ale i prvky z arteterapie**, sloužící k sebevyjádření a komunikaci s druhými (již zmiňované kresby, společné malování ve skupině, vedení dialogu kresbou nebo hudbou...).

Můžeme využít výtvarných prostředků, kdy prvořadými nejsou úkoly v oblasti estetické výchovy, ale dítě má možnost vyjádřit jinak než slovy svůj názor, svoje představy, prožitky, pocity; hodnocen není výkon, nejde o umění či neumění. Také učitel nemusí být spoután tím, že není výtvarník.

Použit lze např. **pocitovou kresbu, koláž**, která směřuje k vyjádření dítěte, jeho zážitků pozitivních i negativních, často symbolicky (barvou nálady, metaforou). Výtvar může být i podkladem pro „popovídání si“, verbální vyjádření pocitů. Dále můžeme použít třeba **ilustraci příběhu či situace**, se kterým jsme pracovali který děti sehrály nebo **výtvarného vyjádření** dětského pohledu na předloženou tezi, informaci, pojmy, výklad učitele, které je i cestou, kterou si žáci žádoucí znalosti lépe zapamatují, eventuálně je lépe zpracují a přijmou.

Druhy použitelných technik: výkres, malba, koláž, společná kresba ve skupině, kreslení komiksu, výroba ilustrované knížky k danému tématu a další techniky.

Využití dalších výtvarných materiálů je různorodé. V tomto modulu jsou také nejvíce využívány **moderní technologie (ICT)**, kterým je věnován i samostatný manuál.

Stále znovu zdůrazňujeme, že nejde o hodnocení výkonu, ale o sociální učení se, a to všech, včetně učitele, který je spíše facilitátorem, nicméně i on si uvědomí mnohé nejen o dětech, ale i o sobě.

4.3.3. Jaké aktivity a techniky se nejvíce osvědčily

Interakční hry a prvky sociálně-psychologického výcviku a další metody motivují k sociálnímu učení, probouzejí zvědavost dětí a radost ze schopnosti učit se z vlastních zkušeností. Také proto byly připraveny dílny a interaktivní přednášky především tímto způsobem, i když samozřejmě obsahují i podstatné informace a jejich uvedení do souvislostí.

Interaktivní dílny a výuka o zemích původu i úvodní přednáška se skládají zejména ze sociálně-psychologických her, diskusí se žáky, práce s filmovými ukázkami, z projektivních a imaginativních aktivit žáků, divadelního a scénického zpracování zadaných témat, prezentace lektora-cizince a výkladu lektora/učitele.

Při výuce o zemích původu a při přípravě na dílny doporučujeme dále zařazovat **zábavné kvízy**, motivující k tématu hodiny, **samostatnou práci, brainstorming**, samostatné **formulování otázek** na učitele nebo lektora. Při práci s médii žáci **analyzují psaný text a fotografie a diskutují**, ale také zkoušejí **žánrové a tvůrčí psaní**.

Uvádíme zde některé podrobněji, další jsou jak ve druhé části metodiky, tak v e-learningovém kurzu.

Práce s filmovými ukázkami: Do kategorie zážitkových technik lze také zařadit práci s filmovými ukázkami. Lze používat ukázky „přímé“, tedy realisticky pojaté filmy nebo dokumenty. Můžeme ale využít i paralely, můžeme nechat žáky s filmem imaginativně pracovat a vžívat se do postav. Například při výuce o dětských uprchlících používáme ukázky z dokumentů o Nicolasi Wintonovi. Jeho „děti“ tam vyprávějí o svých životech, o tom, jak se s nimi loučili jejich rodiče. To žákům umožní nahlédnout do pozice aktéra, ale ne toho, který trpí, ale toho, který se přece zachránil – a přitom vidí, jaká záchrana to byla, jak smutné a tragické zkušenosti a souvislosti měla. Pomocí krátkého filmu a vyprávění několika osob si mohou děti představit pocity a postoje rodičů, práci organizátorů odchodu, tlak na opuštění země. I dnes jsou děti vysílány rodiči do

zahraničí, aby unikly válce, většinou jde o mladé muže, které rodiče chrání před narukováním. Zážitek z filmu dětem situaci dětských uprchlíků přiblíží.

Situační hry „z vlastní dílny“ : Využívali jsme i hry „z vlastní dílny“, tedy různé aktivity ušité nebo upravené na míru probíranému tématu, kdy si žáci vyzkoušejí zahrát si na policisty, úředníky a migranty; nebo na voliče, sčítací komisaře a manipulátory voleb; nebo na scénáristy, kteří rozhodují o dalším životě svých filmových postav; nebo na sebe sama v situaci „představ si, že“, kdy například napíšou seznam věcí, bez kterých se nedokážou obejít a pak je musejí postupně škrtnout, protože jsou třeba uprchlíci nebo migranti a něco nepoberou, jiné jim ukradnou, rozbijí se, nefungují. Přestože to jsou často hodně jednoduché a známé techniky, ve zvoleném kontextu jsou dobře a rychle použitelné a žáci si „sáhnou“ na zkušenost, o které do té doby neměli ani potuchy. A ta je obohacuje v různých životních situacích; teď už dobře vědí, že věci mohou být i zcela jinak, než jak je znají – a i když je toto „vědění“ pouze na úrovni emoce či vzpomínky, pokud byl zážitek při hře zpracován, můžeme doufat, že zafunguje, až bude třeba.

Při výuce o zemích původu a při přípravě na dílny doporučujeme dále zařazovat **zábavné kvízy**, motivující k tématu hodiny, **samostatnou práci**, **brainstorming**, samostatné **formulování otázek** na učitele nebo lektora. Při práci s médii žáci **analyzují psaný text a fotografie a diskutují**, ale také zkoušejí **žánrové a tvůrčí psaní**.

V modulu Můj svět tady a tam jsou pak využívány nejvíce **tvůrčí aktivity**, ve kterých jde maximálně o prezentaci postoje a názoru žáka, které může vyjádřit i velmi neotřele.

Můžeme využít výtvarných prostředků, kdy prvořadými nejsou úkoly v oblasti estetické výchovy, ale dítě má možnost vyjádřit jinak než slovy svůj názor, svoje představy, prožitky, pocity; hodnocen není výkon, nejde o umění či neumění. Také učitel nemusí být spoután tím, že není výtvarník. Jde například o **pocitovou kresbu, koláž; ilustraci příběhu či situace**, se kterým jsme pracovali či který děti sehrály; **výtvarné vyjádření** dětského pohledu na předloženou tezi, informaci, pojmy, či výklad učitele. **Druhy použitelných technik**: výkres, malba, koláž, společná kresba ve skupině, kreslení komiksu, výroba ilustrované knížky k danému tématu a další techniky. Využití dalších výtvarných materiálů je různorodé.

V tomto modulu jsou také nejvíce využívány **moderní technologie (ICT)**, kterým je věnován i samostatný manuál.

Tyto hry ale mají svá úskalí:

Prvním úskalím je to, že využívají prvků, které jsou v běžné výuce považovány za rušivé – pohyb v místnosti, vzájemné povídání si, hlučnost a podobně. Učitel má přirozenou tendenci „okřikovat“, „umravňovat“, je pro něho obtížné vytvořit takovou atmosféru ve třídě, která by odpovídala požadavku na vytvoření tzv. bezpečného prostředí, někdy je i obtížné motivovat žáky tak, aby se všichni opravdu zapojili.

Pokud na takovou práci není třída zvyklá, nemusejí se první hry vůbec povést – žáci nedokážou dodržovat jejich pravidla, mají pocit, že učitel opustil pozici autority a jsou neukáznění. Vedle toho jsou tyto hry poměrně náročné na vedení. Vedoucí musí být schopen hru sledovat a vidět projevy témat, která chce s žáky probírat: při tradiční „červené tečce“ například nejde jen o to, aby se žáci rozdělili do skupin a jeden člověk zůstal stát sám, ale je třeba sledovat jejich interakce, průběh hry, projevy, gesta. Může-li vedoucí žákům na jejich vlastních činech ukázat, jak se projevuje diskriminace, jak funguje skupinová identita, či jak ve skupinách funguje více paralelních pravidel, má hra velký efekt a lze na ní pak postavit další výklady například o migraci, integraci, principu občanských válek, připuštění „faktu“, že existují „podřadné“ skupiny lidí.

4.4 Výhody, nevýhody a specifika interaktivních forem výuky

Výběr konkrétních interaktivních forem záleží jednak na modulu a jeho zaměření, ale také na pedagogovi a jeho zkušenostech a na jeho strategiích při práci se třídou. Interaktivní formy práce přinášejí mnoho výhod, které spočívají hlavně v efektivitě výuky, v možnosti ovlivnit žákův prožitek a zkušenost a ve větším a odpovědnějším zapojení žáků do výuky. Pro interaktivní výuku je důležité, aby s námi žáci spolupracovali. Zajímáme se o jejich názory, klademe jim otázky. I když jejich odpovědi nejsou vždy správné nebo jsou rozporuplné, podporujeme je v diskusi a snažíme se vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém budou ochotni seznámit nás se svými názory a nebát se posměchu či trestu za špatnou odpověď či „nevhodný názor“. Díky tomu, že známe jejich názory a víme, jaké mají znalosti, máme možnost s nimi dále pracovat, jejich názory rozebírat a ukazovat jim pohledy z dalších stran. Při této práci můžeme využít i zkušeností ze sociálně-psychologického výcviku.

Při vedení a vyhodnocování aktivit se zaměřujeme na kategorie:

- ▶ vnímání a prožívání – vcitčování se, vnímání sebe i jiného člověka, skupiny, prostředí;
- ▶ myšlení – rozhodování, pochopení jevů, pojmů, vztahů, identifikace jevů, řešení situací včetně domýšlení souvislostí a dopadů;

- ▶ osobní projev – schopnost verbální i neverbální komunikace, schopnost hrát role;
- ▶ komunikace – mezilidské vztahy, rozhovor, strategii a taktiku interakce, spolupráci a pomoc, vedení, podřízení se.

Prostředí třídy se tak stává modelem pro formování prosociálního chování žáků na základě jejich prožitku.

Pro mnoho pedagogů přinášejí interaktivní formy práce zejména zpočátku více pochybností; zda při výuce postupují dost rychle, případně zda neztrácejí autoritu v průběhu bouřlivých diskusí nebo energických performancí žáků. Nejistota učitelů může plynout i z poměrně častého využívání ICT pomůcek, a to jak e-learningu, tak hlavně videoklipů nebo kombinovaných počítačových výtvarných technik. Těmto obavám rozumíme a snažíme se proto u návrhů aktivit upozorňovat na situace, které mohou být pro průběh aktivity ohrožující (tendenci žáků nerespektovat pravidla, upozornění na technické nástrahy a podobně). Zároveň se domníváme, že interaktivita ve výuce je pro úspěch programu zcela klíčová – také proto jsou některé popisy aktivit tak podrobné, aby je mohli provést i učitelé, kteří dosud s podobným typem práce nemají bohaté zkušenosti nebo z ní mají obavy.

Zvolená forma práce má určitá specifika, na která musíme pamatovat při přípravě i v průběhu výuky:

- ▶ Ve třídě je větší hluk než při frontálním vyučování. Pokud je to možné, je lepší zvolit třídu tak, abychom nerušili ostatní vyučující a žáky.
- ▶ Pro vytvoření příznivého klimatu a naladění žáků na jiný způsob práce je vhodné sedět v kruhu nebo jinak narušit tradiční sezení v řadách lavic.
- ▶ Během aktivit, které jsou zaměřené na prožitek dětí a jejich zkušenosti, se mohou projevit problémy dětí i třídního kolektivu (dítě se svěří, že je jeho matka týrána, kolektiv nechce pracovat s určitými žáky apod.). Pokud to nastane, je vhodné s tématem dále adekvátně pracovat – což může být ovšem pro pedagoga časově i psychicky náročné.
- ▶ Učitel musí očekávat, že se aktivita může tematicky vyvinout jinak, než jak ji připravil, než jak by ho napadlo, nebo dokonce než jak by odpovídalo jeho osobnímu přesvědčení – je dobré brát takový zvrát jako podnět pro další práci, a ne jako jasný neúspěch aktivity. Každý výsledek aktivity je třeba interpretovat vzhledem k vzdělávacímu a tematickému cíli hodiny. Někdy je to obtížné, ale vedle splnění cíle hodiny to přináší i upevnění autority učitele, který tím ukazuje, že žáky respektuje a dovede pracovat se všemi jejich zajímavými podněty.
- ▶ Aktivita, která dobře „funguje“ v jedné třídě, může být v jiné zcela neúspěšná. Každá aktivita vyžaduje jiný přístup žáků, jiný typ třídní dynamiky, a tak je přirozeně možno aktivity upravovat, jen je třeba vždy dát pozor, aby se z nich nevytratil jejich původní cíl.
- ▶ Při využívání interaktivních tabulí, DVD či jiných pomůcek je nutné předem zkontrolovat jejich funkčnost, aby nebyla narušována plynulost výuky nebo aby technický nedostatek hodinu nezkažil.

Hodnocení interaktivních forem práce

Evaluační a autoevaluační je věnována závěrečná kapitola první části této metodiky, avšak vhodné je provést jistou míru evaluace bezprostředně v souvislosti s použitými interaktivními aktivitami v rámci programu.

Vzhledem ke specifčnosti interaktivních forem práce je specifické i jejich hodnocení. Důležitější než konkrétní znalosti a dovednosti jsou při používání této metody změny postojů. Pedagog by měl tedy spíše využívat slovního hodnocení jak během aktivity, tak i po jejím skončení. Známkou ohodnotí konkrétní výstup práce žáka – například prezentaci v modulu Můj svět tady a tam, ale nedokáže ohodnotit postoj žáka při hrách, nepojme v sobě změnu postoje a větší citlivost pro cizineckou problematiku, kterou žák během práce na programu získá. Proto by měl pedagog při své práci přistupovat k hodnocení citlivě, kombinovat hodnocení slovní s formou známky, vysvětlit žákům, že i přesto, že nemají známky, hodnotí je, ale zaměřuje se na věci, které se nedají shrnout známkou.

4.5 Specifika projektu při aplikaci v základní škole speciální

Program je po malých úpravách možné realizovat i v základních školách speciálních a v základní škole praktické.

Jeho východiska a předpokládaný cíl se stejně dobře, jako je tomu u škol základních běžného typu, dají aplikovat a zařadit do školního vzdělávacího programu na úrovni prevence rizikového chování – v tomto případě zejména prevence rasismu a xenofobie. Tím se stane součástí povinného minimálního preventivního programu školy bez toho, aby škola téma prevence rasismu a xenofobie zpracovávala sama.

Specifčnost žáků speciálních škol včetně základních škol praktických je třeba respektovat v několika rovinách:

- ▶ Pozitivem oproti běžným třídám základních škol je obvykle těsnější vztah vyučujících s žáky třídy. To je dáno mimo jiné i menším počtem žáků ve třídě a také tím, že převážná většina pedagogů v těchto typech škol má speciální pedagogické vzdělání a zkušenost s nutností pracovat s žáky individuálně, s respektem k jejich zvláštnostem.
- ▶ Dalším skrytým pozitivem je psychologický moment. Žáci speciálních škol mívají více rozvinutou schopnost reagovat emočně na různé situace. Vzhledem k tomu, že program je postaven kromě sbírání informací zejména na emočním

prožívání – které je mimo jiné základem vytváření si vnitřních postojů ke světu a jevům v něm –, je možné využít tohoto potenciálu k odstranění přijatých nezdravých stereotypů a mýtů prostřednictvím prožitků.

- ▶ Rodinné prostředí, zejména žáků základních škol praktických, je více než je tomu u ostatní populace žáků samotným vyčleněním dítěte z většinové populace žáků poznamenáno a někdy i stigmatizováno. V principu často i rodiny těchto žáků mohou prožívat obdobný pocit vyčlenění jako rodiny cizinců. Program tak může naplnit i další skrytou potřebu žáků – potvrzení své identity a spolupatřičnosti ke společnosti, ve které žáci žijí.
- ▶ Základní úpravy programu:
 - Je nutné počítat s mentální úrovní žáků a jazyk programu jim přiblížit.
 - Vzhledem k obvykle krátkodobé paměti a kolísající pozornosti žáků je potřeba celý program rozčlenit na kratší celky, popř. vybrat ty, kde převládá názor oproti abstraktní úvaze. Prožitek, spojený s názornou výukou umocňuje vytváření zdravých postojů k národnostním menšinám včetně cizinců a jejich kulturních odlišností.
 - V probíhajícím projektu se ukázaly jako nosné projektové multikulturní dny a příprava na ně – v podobě celoškolských projektů.
 - E-learningovou podporu je dobré využít zcela pro pedagogy, u žáků potom e-learning využívat formou provázení jednotlivými slajdy, nenechat žáky pracovat s e-learningem zcela samostatně. Jako dobrá se ukázala i aplikace využití e-learningu s pomocí interaktivních tabulí, kdy má možnost pedagog žáky provázet.
 - V době přípravy návštěvy cizince je nutné si předem připravit s žáky okruhy otázek tak, aby se vyloučila příliš osobní témata.
 - U žáků speciálních škol více než je tomu u žáků základních škol je vhodné do projektu multikulturního dne zapojit i jejich rodiny a tím podpořit i integrační cíle, ke kterým projekt míří.

Použitá literatura:

Gulová, L., Štěpařová, E.: *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita – Pedagogická fakulta - Katedra speciální pedagogiky, 2004.

Marádová, Eva a kol. *Rozvíjení multikulturního porozumění*. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, 2006.

Cílková, E., Schonarová, P. *Náměty pro multikulturní výchovu*. Praha: Portál, 2007.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

Pelánek, Radek. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008.

Hermochová, Soňa. *Hry pro život. Sociálně psychologické hry pro děti a mládež*. Praha: Portál, 1994.

Miháliková, Jana. *Do Evropy hrou*. Praha: Česká národní agentura Mládež, Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2007.

Tichá, Jiřina. *Informace k hodnocení průřezových témat ve školních vzdělávacích programech pro základní vzdělávání*, MŠMT 2008.

Hradečná, Marie, Hejlová, Helena, Novotná-Dědečková, Jiřina. *Práce učitele s právy dítěte*. Praha: Univerzita Karlova – SVI Pedagogické fakulty, 1996.

5. Úvodní interaktivní přednáška

5.1 Cíl

Cílem úvodní přednášky je uvést žáky do komplexu témat, která projekt přináší. Má žáky zaujmout a zaměřit jejich pozornost k tématům migrace, odlišností mezi lidmi, lidských práv, xenofobie a rasismu, a to prostřednictvím příběhů migrantů a také prostřednictvím zážitků, které žáci získají díky psycho-sociálním hrám. Tyto zážitky umožní lektorovi/učiteli přiblížit žákům témata, která se frontálně obtížně vykládají, nejsou hodnotově neutrální, a navíc je třeba pracovat s rozbohem konkrétních situací i s jejich zobecněním. Učitel s žáky o jejich zážitcích či zkušenostech ze hry diskutuje, a tím téma i teoreticky obsáhne.

Tato kapitola obsahuje základní informační podklady a nabídku metodicky zpracovaných aktivit pro úvodní interaktivní přednášku projektu. Dobrým nástrojem pro přípravu na interaktivní přednášku je také e-learning, kde o tématech spojených s migrací pojednávají jak lekce Migrace a my, tak všechny tři migrační příběhy. Obecná témata jsou dále aplikována v jednotlivých aktivitách šesti dílen o zemích původu.

Zvolená témata a jejich kontext mají žáky upozornit na negativní skutečnosti, které jsou někdy navázány na migraci, soužití lidí odlišných etnik, kultur, nebo na fakt, že je společnost rozdělena na skupiny, které se nepovažují za sobě rovné. Žáci druhého stupně základních škol jsou poměrně otevření postoji, který považuje všechny lidi za sobě rovné. Je možno jim zprostředkovat zážitky, jimiž je přesvědčíme či upevníme jejich přesvědčení o rovnosti lidí a o nespravedlnosti diskriminace. Samozřejmě existuje i mnoho žáků, kteří se stabilně a cíleně projevují velmi netolerantně či dokonce rasisticky. Práce s takovými žáky pak vyžaduje větší systematickosti, která by pravděpodobně přesahovala i meze školní výuky a je pak spíše dlouhodobým úkolem pro specialisty (např. školní metodiky prevence rizikového chování).

5.2 Klíčové kompetence

Modul utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků v oblasti znalostí základních pojmů multikulturní terminologie, spolupráce s příslušníky odlišných sociokulturních skupin a utváření dobré komunikace s příslušníky etnických skupin.

5.3 Popis modulu a informace pro učitele

Cílem projektu je posílit toleranci žáků vůči odlišnostem a vybavit je základním porozuměním vůči lidem jiných kultur a etnik. Aktivity projektu mají zároveň podpořit schopnost žáků rozpoznat nerovnost, nespravedlnost, diskriminaci, xenofobii či rasismus a směřují k posílení jejich záporného postoje ke společenským nespravedlnostem.

Rozpoznání nespravedlnosti je často obtížné. Zejména v oblasti etických, kulturních, ideologických či obecně hodnotových střetů bývá obtížné získat opěrný bod, aby člověk zaujal postoj bez opory ve stereotypu. A právě tento pevný bod může žákům poskytnout koncept lidských práv, pokud ho začleníme do našeho každodenního uvažování.

5.3.1. Lidská práva

Základem lidských práv je touha lidí po důstojném životě. Lidská práva lze vykládat jako standardy, na kterých se lidé dohodli, aby byla všem lidem lidská důstojnost zajištěna. Lidská práva mají všichni lidé, i když reálně nemají všichni na světě stejné možnosti svá práva uplatňovat nebo jejich práva nejsou ochraňována. Lidská práva máme proto, že jsme lidé, dalšího oprávnění není třeba.

Při výuce o lidských právech se lze opřít o pojem respektu. Lze využívat mnoho her, kdy si žáci uvědomí, že stojí o to, aby je někdo respektoval, aby respektoval jejich individualitu nebo odlišnost. Jakmile si žáci uvědomí, že chtějí být respektováni, jsou nakloněni chápat, že i druzí lidé stojí o respekt, že tedy nerespektování druhých není dobře akceptovatelné nejen z hlediska obecné morálky, ale také z důvodu jejich osobního prožitku a schopnosti vcítění se do druhých.

Nápady na aktivity k výuce lidských a dětských práv najdete například na:

- www.varianty.cz
- www.30prav.cz
- www.detskaprava.cz
- [Kompas_manual.pdf](#)

Lidská práva jsou v úvodní přednášce zařazena na závěr, kdy jsou všechny informace a zážitkové techniky zaměřené na problémy migrace, diskriminace či nerovnosti zarámovány do logiky rovnosti všech lidí jako bytostí, které mají stejné právo na důstojnost a respekt. S lidskými právy se pracuje i v dalších dílnách a dalších modulech projektu, kdy jsou k nim vztahovány vybrané zkušenosti migrantů nebo události v zemích původu.

V naší metodice nepřinášíme aktivity zaměřené přímo na lidská práva; pokud tedy budete chtít takové aktivity zařadit, využijte množství dostupných zdrojů. Zejména doporučujeme „Kompas, manuál pro výchovu mládeže k lidským právům“, kde najdete podrobné informace o lidských právech i aktivity a hry pro jejich osvojení. Mnoho aktivit připravila též společnost Člověk v tísni a jsou k dispozici na webu projektu Varianty.

5.3.2. Zkušenost České republiky s migranty a etnickou odlišností

Každá společnost se staví k migraci a migrantům jinak, svou roli hraje jak současná situace společnosti, tak předchozí zkušenosti a tradiční kulturní obrazy migrantů a migrace. Například americká společnost se často dává za příklad společnosti, která právě na migraci staví svou identitu, protože, velmi zjednodušeně řečeno, každý v Americe je vlastně imigrant, a tak migrace není pro Američana ničím zvláštním nebo negativním. Zkušenosti občanů České republiky i sdílené kulturní obrazy migrantů a cizinců jsou v tomto ohledu zcela jiné.

Etnická homogenita

Česká společnost je – z hlediska ochoty přijímat etnickou různost – v poměrně nevýhodné situaci. České dějiny jsou vnímány jako dějiny víceméně uzavřeného geografického prostoru, vztah k vlasti je navíc silně ovlivněn dykovským „Opustíš-li mne, nezahynu, opustíš-li mne, zahyneš...“. Přestože migrační tradice zejména 19. století byla poměrně bohatá, nemají Češi ve své paměti výraznější vzpomínku na migrace (Činátl, K., Pinkas, J. 2011). Přitom Vídeň byla svého času největším českým městem, neboť v ní žily statisíce Čechů, čeští kolonisté osidlující části Ruska či Volyně dokonce čítali až 1,6 milionů osob.

Vedle absence zkušenosti migrace v české paměti je tu ještě další podstatná zkušenost: z historických důvodů byla Česká republika v posledních desetiletích etnicky homogenní. To znamená, že na území státu žilo v podstatě jen jedno etnikum. I Československo bylo uspořádáno federativně, každý národ měl svůj stát, a ty spolu uzavřely dohodu o federaci. Byl tedy naplněn ideál nacionalismu „každému národu vlastní stát“, který je velmi přitažlivý a politicky úspěšně prosaditelný. Tento ideál ustavuje představu, že je správné, když má každý národ vlastní stát, a tedy i opačně, že v jednom státě má žít jen jeden národ. Etnická homogenita se tedy stala naší tradicí, tím, co považujeme za normální a správné. Pojetí, která považují za normální, když na jednom území žijí lidé etnicky a kulturně odlišní, nepovažujeme pro nás za „tradiční“ nebo „normální“.

Etnická homogenita obyvatel České republiky začala být budována po rozpadu Rakouska-Uherska, kdy se mnohonárodnostní monarchie proměnila ve státy výrazně postavené na národnostním principu. Dalším krokem k etnické čistotě bylo poválečné vyhnání obyvatel německé národnosti. Za poslední akt homogenizace pak můžeme považovat rozpad Česko-Slovenské federace na dva národní státy.

Xenofobie se definuje jako strach z neznámého. Tento strach má pak své sociální i sociálně-psychologické základy. Takovým základem pro xenofobii je i pocit nebo obava, že je porušena správná (v našem případě homogenní) podoba společnosti.

Němci: cizinci jako nepřátelé

Xenofobní a také rasistické postoje se však mohou opírat ještě o další prvek. Tím prvkem je **obraz cizince jako nepřítele**. Cizinci-nepřátelé byli pro nás historicky Němci („trpěli“ jsme pod Rakouskem, němčina má stále pro mnoho lidí význam jazyka, který potlačoval češtinu). Na mnoha příkladech můžeme ukazovat, jak tato představa historicky nejen vznikla, ale byla i úmyslně utvrzována, zejména po druhé světové válce, ale i v současnosti ve vztahu k Němcům odsunutým ze Sudet. Tento Němec-odvěký nepřítel byl jakýmsi hegemonem, který jakoby chtěl všechno zabrat nebo si všechno koupit. A právě pocit, že cizinci „nám“ něco vezmou, všechno si u nás koupí, či nás blíže neurčeným způsobem opanují, je pocit v principu xenofobní, který je zobecňován a který může vyplynout na povrch při setkání s jakýmikoliv cizinci. Tento postoj je u určité části současné české společnosti poměrně silný a jsou jím tudíž ovlivněni i žáci našeho projektu – a měli by si toho být vědomi.

Vietnamci: cizinci mimo českou společnost

Existuje ještě jeden obraz cizince, který také přispívá k české xenofobii a k relativně nepříznivému přijetí migrantů. Tento obraz ukazuje cizince či migranta jako člověka, který sice žije v ČR, ale **od společnosti je důsledně oddělen** a toto oddělení je považováno za správné a legitimní. Což mimo jiné znamená i to, že orgány státu mají nad cizincem buď moc, nebo aspoň důsledný přehled. Jako typický příklad takového postavení cizinců můžeme ukázat na historii Vietnamců v ČR. Vietnamští studenti a poslze učni přijížděli do ČR organizovaně, na základě mezistátní dohody, tedy nikoliv svou vlastní aktivitou. Jejich místo pobytu i činnost byly předem určeny a jejich jednání bylo pod neustálým dohledem. Podobně tomu bylo i u studentů

z jiných, tehdy spřátelených, zemí. Důsledkem této historie je mimo jiné i naše porevoluční překvapení, že tito migranti dnes nejednají tak, jak bylo předem dohodnuto, nebo tak, jak je českým státem povoleno, ale že jednají tak, jak oni sami chtějí, a že podléhají „pouze“ zákonům stejně jako všichni ostatní.

Podstatným rysem socialistických smluvních migrací byla jejich **dočasnost**: migranti měli v ČR vystudovat, získat vyšší kvalifikaci nebo odpracovat určité penzum práce a pak odjet. I tato dočasnost je pro nás, a to i pro vládu ČR a ministerstvo vnitra, dodnes charakteristikou, kterou migrantům připisujeme a která pro nás opravňuje jejich pobyt v ČR: ať tu pracují nebo studují, ale ať pak odjedou „domů“. I v tomto ohledu je pro společnost překvapením, když migranti zůstávají nebo dokonce nechávají budoucnost otevřenou a není ani jim samotným jasné, jestli zůstanou, nebo odjedou. Tento tzv. diferencovaný způsob začlenění migrantů (to znamená: pobyt cizinců ano, ale pouze po omezenou dobu a s jinými pravidly, než platí pro majoritu) je zřejmě vzorcem, který přetrvál z minulých desetiletí, který ale ani teoreticky ani prakticky není výhodný jako vzor začleňování migrantů. Migranti se při takovém způsobu přijetí nestávají skutečnou součástí společnosti, ale žijí vedle ní, odděleně, a to je dlouhodobě neudržitelné, protože to vyvolává společenské napětí.

Kam se ubírat v budoucnosti?

Historie je pro současnou situaci české společnosti velkou výzvou. Nemůžeme totiž v minulosti ulpívat. Zatímco v 19. a 20. století se národy konstituovaly, vytvářely si vztahy k národům sousedním a budovaly svou vlastní specifickou identitu podloženou politickou samostatností, dnes jsme v jiné situaci. Jsme členy Evropské unie, členy společenství států a národů, které hledají způsob, jak se k sobě přibližovat, jak spolupracovat a přitom překonávat nacionalismus, který národy spíše rozděluje. Také proto Evropská unie podporuje nadnárodní spolupráci a přeshraniční regiony. Nabízí tak svým občanům, aby se mohli identifikovat i s jinou přirozenou skupinou než pouze se svým národem – třeba s obyvateli jedné pohraniční hor (např. Krušné hory, Šumava, Jizerské hory).

Navíc, migrace je součástí života všech lidských společností. Dnešní svět je již tak dost komplikovaný a provázaný a migrace ho jakoby činí ještě složitějším. Přivádí lidi tam, kde nikdy nebývali, přináší nezvyklé odlišnosti. Některé lidi a kultury vede k symbióze, jiné do střetu. Abychom dokázali v takovém světě žít, musíme se pokusit reflektovat svou historii, pojmenovat své předsudky nebo stereotypy, které máme spojené s migranty, s lidmi jiných národů a kultur a být schopni otevřeně vnímat individuální, a nejen skupinovou identitu lidí kolem sebe. Jen tak budeme schopni najít lepší budoucí podobu našeho společenského života, kde nám půjde o otevřené vzájemné vztahy a o všestrannou spokojenost a důstojnost.

5.3.3. Nucená a dobrovolná migrace

Projekt nechce reprodukovat žádný ze stereotypů migrantů v české společnosti. Nechceme migranty ukazovat jako někoho zvláštního, vyloučeného, stojícího mimo řád společnosti, někoho, kdo do společnosti v principu nepatří a pro koho mohou legitimně platit jiná, méně výhodná pravidla než pro majoritu.

Migranty ukazujeme jako lidi, kteří sami rozhodují o svém osudu, mají na to právo, a kteří z různých důvodů žijí v naší zemi, z čehož pro ně plynou různé důsledky. V první přednášce rozdělujeme migraci na dobrovolnou a nucenou, a představujeme několik základních pojmů, ve kterých by žáci měli mít jasno.

Nucená migrace je migrace uprchlíků, tedy lidí, kteří jsou ve své zemi pronásledováni z důvodů politických, náboženských, národnostních, etnických či z důvodu příslušnosti k sociální skupině. Uprchlíci mají podle mezinárodního práva právo na ochranu, na přezkoumání jejich žádosti o azyl. Na nucenou migraci lze tematizovat hlavně důvody pronásledování, tedy většinou aktivity jednotlivců proti nedemokratickému režimu nebo válečné útrapy, které lidi vyhánějí z domovů. Dále je možno se věnovat cestě uprchlíků ze země původu a nebezpečím, která těmto lidem hrozí a která jsou oni ochotni podstoupit, aby si zachránili život a/nebo důstojnost. Stručně lze ukázat průběh řízení o udělení azylu a podmínky života v uprchlických táborech v ČR. Důležitým tématem je život uprchlíků v nové zemi – tematika začlenění a potíží, na které azylanti narážejí, ale také potenciálu, který v sobě mají. Uprchlíci není možné vnímat pouze jako lidi, kteří potřebují nejnutnější, případně humanitární pomoc, ale naopak jako lidi, kteří se sice přechodně ocitli ve velmi nevýhodném postavení, ale jinak jako všichni ostatní mají mít příležitost využít svůj osobní a profesionální potenciál.

Dobrovolná migrace je prezentována jako migrace z následujících důvodů: migrace za prací, za studiem, kvůli sloučení rodiny, za zkušenostmi a obecně proto, že si lidé chtějí zajistit lepší život. Ukazujeme důvody, které vedou lidi, aby se dlouhodobě nebo trvale přestěhovali do jiné země a jiné kulturní oblasti. Věnujeme se podmínkám pracovní migrace, seznamujeme žáky s faktem, že pracovní migrace je ze strany státu regulována, protože migranti ze třetích zemí potřebují povolení k zaměstnání a povolení k pobytu.

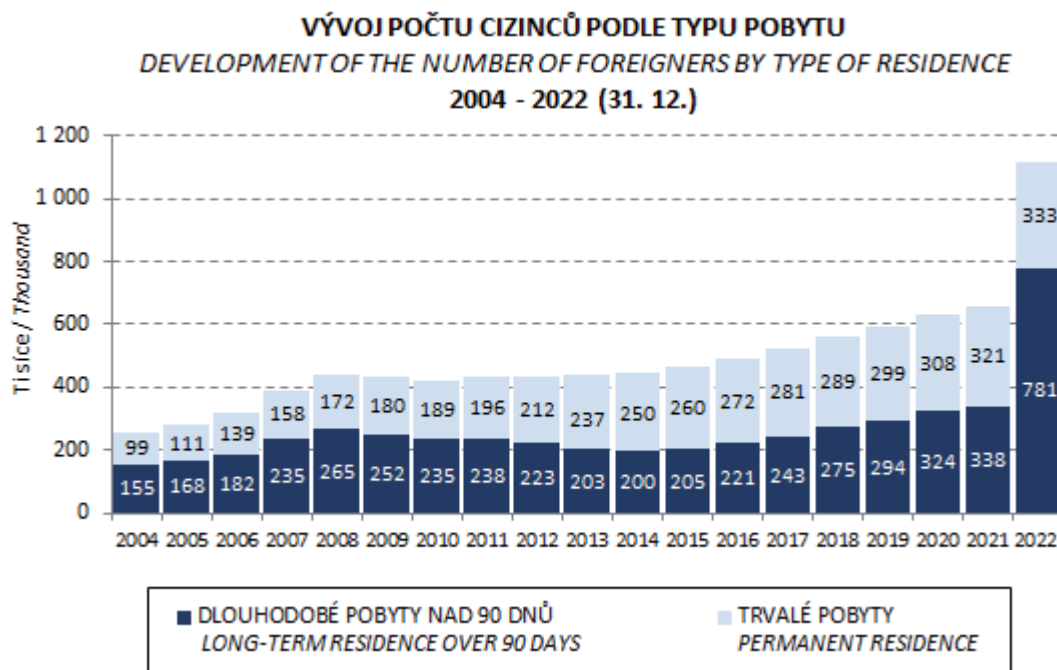
Významným tématem, souvisejícím s oběma typy migrace, je pak podoba **přijetí migrantů hostitelskou společností** a přístup migrantů k životu v nové zemi. K některým konkrétním skupinám migrantů žijících v ČR se dostaneme v průběhu projektu. Úvodní přednáška je proto zaměřena spíše obecně, s žáky hovoříme o odlišnostech mezi lidmi, o tom, jak je

možno tyto odlišnosti respektovat a jakou roli hraje poznávání lidí z odlišných kultur při budování tohoto respektu a při uvědomování si stereotypů a předsudků.

5.3.4. Migrace a Česká republika

Migrace (do ČR, ale i do Evropy a po světě) není věcí pouze současnosti, nejde o žádnou novinku. Naopak, lidé vždy migrovali, vždy se z různých důvodů přesouvali z místa na místo. Fakt, že lidé odněkud odcházejí, někam přicházejí, že mezi „domácími“ žijí nějací „příchozí“, nejsou nečekanou charakteristikou moderní doby nebo současné České republiky, ale odvěkou zkušeností všech kultur.

Počet cizinců v ČR

Porevoluční migrace do ČR prošla několika fázemi. Na počátku 90. let se uvolnily zákony omezuující pohyb přes hranice a počet migrantů v tehdejší ČSFR a posléze v ČR začal stoupat. Česká republika se transformovala ze země emigrační (lidé odtud spíše odcházeli) na zemi imigrační (počet příchozích je vyšší než počet vystěhovalých). Mezi lety 1994 a 1999 se počet cizinců více než zdvojnásobil ze zhruba 100 tisíc na počty kolem 200 tisíc pobývajících cizinců.

Jistý zlom znamenal rok 2000, kdy vstoupil v platnost nový zákon o pobytu cizinců na území ČR, který podstatně zpřísnil vstupní a pobytový režim většiny cizinců v ČR. V roce 2000 počet cizinců v ČR poklesl o 30.000 osob. Se vstupem ČR do EU, v roce 2004, došlo k rozšíření kategorií pobytu, kromě pobytů trvalých a víz nad 90 dnů jsou rozlišovány také pobyty dlouhodobé (pobyty navazující na víza nad 90 dnů) a pobyty přechodné pro občany EU a jejich rodinné příslušníky.

Mezi lety 2001 - 2008 pokračoval rostoucí trend týkající se počtu cizinců legálně usazených v ČR. V roce 2008 bylo v ČR evidováno cca 438 tis. cizinců, z nichž 39% představovali cizinci s trvalým pobytem. Od roku 2009, v souvislosti s ekonomickou krizí a pokračující recesí, začaly počty cizinců žijících na území ČR meziročně klesat. V roce 2010 dále pokračoval pokles počtu cizinců žijících na území ČR. K 31. 12. 2010 bylo evidováno celkem 427 291 cizinců.

Od roku 2011 do roku 2023 počet cizinců mírně vzrůstal. K 31. 12. 2021 se jednalo o 658 564 osob. Zásadním zlomem v počtu cizinců na území ČR byl rok 2022, kdy v souvislosti s válkou na Ukrajině v Česku získalo od února 2022 do 1. 4. 2023 dočasnou ochranu 504 107 osob z Ukrajiny. K 31. 8. 2023 je, dle dat MV ČR, celkový počet cizinců žijících legálně na území ČR 1 053 818 osob.

Uprchlíci

Vedle migrantů, kteří přicházejí a přicházejí do ČR dobrovolně, je i skupina migrantů, kteří přišli nuceně – například proto, že utíkali před pronásledováním nebo válkou. Pobyt těchto lidí, uprchlíků, upravuje zákon o azylu. Tento zákon (který je aplikací mezinárodní Ženevské konvence o postavení uprchlíků) dává každému právo, aby v ČR požádal o azyl, aby byla jeho žádost prověřena a aby bylo v jeho věci rozhodnuto (právo na azyl tedy neznamená právo azyl dostat, ale právo na řízení o azylu a řádné rozhodnutí).

Od roku 1990 do konce roku 2021 požádalo v ČR o **azyl** přes 104 tisíc osob. Tak vysoké číslo žadatelů je dáno zejména masivním přílivem žadatelů o azyl v 90. letech, kteří však většinou nezamýšleli zůstat v ČR, ale jejich cílem byly státy západní Evropy, a ČR také velmi záhy opustili. V 90. letech byla Česká republika převážně tranzitní zemí, což bylo dáno zejména její geografickou polohou v sousedství Německa. Postupně se však situace začala měnit a pro mnoho žadatelů o azyl se ČR jako nová stabilní demokracie stala skutečnou destinací. Počet žadatelů o azyl v ČR však je i byl podstatně nižší nežli v zemích západní Evropy a od roku 2003 má klesající tendenci: v posledních letech nepřekročil roční počet žadatelů o azyl dva tisíce osob.

V roce 2021 požádalo v ČR o **mezinárodní ochranu** celkem 1411 lidí. Z celkového množství 1642 rozhodnutí (statistika zahrnuje i dříve podané žádosti) byly azyl nebo doplňková ochrana udělena 311 lidem. Nezvykle vysoká míra úspěšnosti (19% oproti dlouhodobému průměru kolem 8-10%) souvisela zejména s přijetím více než stovky Afghánců, prchajících z vlasti vzápětí po stažení spojeneckých sil a převzetí moci ze strany hnutí Tálibán. Kromě Afghánců u nás v roce 2021 žádali o mezinárodní ochranu nejčastěji občané Ukrajiny (425 žádostí s úspěšností 1,6%) a Gruzie (200 žádostí s úspěšností 0%). Zásadním zlomem v počtu cizinců na území ČR byl rok 2022, kdy v souvislosti s válkou na Ukrajině získalo v Česku od února 2022 do 1. 4. 2023 **dočasnou ochranu** 504 107 osob z Ukrajiny. V roce 2022 požádalo v ČR o mezinárodní ochranu celkem 1694 osob. Z tohoto počtu byl azyl udělen 92 lidem. 387 osob získalo **doplňkovou ochranu**.

Druhy pobytů v ČR a kategorie cizinců v ČR

Pobyt cizinců upravuje několik odlišných právních norem, čímž jsou cizinci děleni do odlišných kategorií. Existuje několik druhů pobytu, na základě kterých může cizinec pobývat na území ČR. S každým druhem pobytu se pak pojí jiná práva a povinnosti, což má klíčové dopady na život jednotlivých kategorií cizinců v ČR, na jejich možnosti a vyhlídky do budoucna. Následující tabulka je základním a zjednodušeným přehledem nejdůležitějších pojmů týkajících se pobytu cizinců.

Tabulka níže a na následující straně je základním a zjednodušeným přehledem nejdůležitějších pojmů týkajících se pobytu cizinců.

NUCENÁ MIGRACE	
zákon o azylu	Zákon o azylu řeší zejména: <ul style="list-style-type: none"> -podmínky vstupu a pobytu cizince, který chce v České republice žádat o mezinárodní ochranu, -určuje práva a povinnosti žadatele o udělení mezinárodní ochrany, azylanta a osoby požívající doplňkové ochrany, -upravuje podobu řízení o udělení či odnětí mezinárodní ochrany, -upravuje podmínky pro získání mezinárodní ochrany (azylu nebo doplňkové ochrany), -zakotvuje působnost MV ČR a dalších orgánů, státní integrační program a azylová zařízení
žadatel o mezinárodní ochranu	Člověk, který podal žádost o mezinárodní ochranu (dříve se užívalo pojmu žadatel o azyl, což je jedna z podob mezinárodní ochrany). Postavení žadatele mají pouze osoby, které podají žádost max. 2x. Tzn. Pokud žádají potřetí, již postavení žadatele o azyl nemají.
azylant	člověk, kterému byl udělen azyl
azyl	Žadatel o mezinárodní ochranu získá azyl, pokud bude v řízení zjištěno, že je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod nebo že má z pronásledování, založeném na důvodech rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k sociální skupině či pro zastávání určitých politických názorů odůvodněný strach; odůvodněný strach v sobě zahrnuje jak subjektivní, tak i objektivní stránku.
osoba požívající doplňkové ochrany	Další formou mezinárodní ochrany je doplňková ochrana . Člověk, kterému byla udělena doplňková ochrana, tedy ochrana před vážnou újmu, která by mu hrozila v případě návratu do země původu. Na rozdíl od azylu je dočasná a je potřeba žádat o její prodloužení. Uděluje se na 1, 2 nebo 3 roky a po uplynutí této doby se případ znovu otevře.
dočasná ochrana	Ochranný institut výjimečné povahy existující vedle mezinárodní ochrany. Smyslem je rychle a účinně reagovat na hromadné přílivy vysídlených osob ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu.
přijímací středisko	pobytové zařízení, kde se podává žádost o mezinárodní ochranu a kde musí žadatel strávit zhruba tři týdny, identifikovat se a podstoupit lékařská vyšetření
pobytové středisko	tzv. uprchlický tábor, pobytové zařízení ministerstva, kde mohou pobývat žadatelé o mezinárodní ochranu po dobu řízení o azylu

DOBROVOLNÁ MIGRACE	
zákon o pobytu cizinců	<ul style="list-style-type: none"> • Upravuje pobyt cizinců na území ČR. • Definuje, za jakých podmínek může cizinec vstoupit na území ČR, za jakých podmínek zde může setrvat a jak může území opustit. • Definuje více kategorií cizinců, které se mezi sebou liší právy a povinnostmi, jistotou pobytu v ČR a možnostmi ekonomických aktivit v ČR. <p>Tento zákon je velmi komplikovaný a naprostá většina cizinců nemá vůbec šanci se v něm vyznat, což mnoha z nich přináší nemalé obtíže.</p>
občan EU	Může svobodně cestovat po EU a tedy i ČR, může zde pracovat a bydlet na základě práv a povinností stanovených Smlouvou o fungování evropské unie. Podléhá pouze registrační povinnosti.
cizinec z tzv. třetí země (ani z ČR, ani z EU)	Musí získat pobytové oprávnění , což je buď snazší (protože je ze země, odkud nepotřebuje vízum), nebo obtížnější (protože vízum potřebuje), a v případě mnoha států potřebuje v ČR povolení k zaměstnání .
dlouhodobý pobyt	Uděluje se na několik měsíců nebo let, cizinec s dlouhodobým pobytem má omezený přístup k některým právům a službám (např. veřejné pojištění), pobyt si musí prodlužovat a existuje reálná možnost, že se mu to i proti jeho vůli nepodaří
trvalý pobyt	Cizinec s povoleným trvalým pobytem může v ČR žít trvale, má jistotu pobytu a životní možnosti blízké občanům ČR

Žadatelé o mezinárodní ochranu a řízení o udělení mezinárodní ochrany

Žadatel o mezinárodní ochranu je osoba, která požádala Českou republiku o ochranu, často z důvodu protirežimních politických aktivit či proto, že se stala obětí mučení, krutého či ponižujícího zacházení v zemi původu. Dříve se používal pojem **žadatel o azyl**, protože tak léta určoval zákon, azyl je však dnes jen jednou z forem mezinárodní ochrany – úspěšnému žadateli může být udělen buď azyl, nebo doplňková ochrana. Pro udělení azylu musí žadatel prokázat pronásledování za uplatňování politických práv a svobod, nebo odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů v zemi původu. V případě, že žadatel nespĺňuje důvody pro udělení azylu, posoudí ministerstvo, zda jsou u žadatele splněny podmínky pro udělení doplňkové ochrany, tedy zda jsou v jeho případě důvodné obavy, že pokud by byl navrácen do země původu, hrozilo by mu skutečné nebezpečí vážné újmy (např. mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání).

O udělení mezinárodní ochrany rozhoduje Ministerstvo vnitra ČR. Žadatel nejprve podá písemnou žádost, v níž uvede své důvody. Pak je pozván k pohovoru, kde za účasti tlumočnicka podrobně popíše své důvody pro žádost a předloží důkazy o pronásledování. Řízení o udělení mezinárodní ochrany končí buď udělením mezinárodní ochrany, neudělením mezinárodní ochrany, zamítnutím žádosti nebo zastavením řízení bez věcného rozhodnutí. V třech posledních případech následuje, nebo by mělo následovat, opuštění ČR. Proti rozhodnutí MV ČR je možno podat žalobu k soudu.

Po podání žádosti o mezinárodní ochranu jsou žadatelé umístěni v tzv. **přijímacím středisku**, kde je provedena jejich identifikace a ověření totožnosti, jsou jim sejmuty otisky prstů a jsou lékařsky vyšetřeni. Zde setrvávají zhruba 3 týdny (odtud se někdy přijímacímu středisku říká karanténa) a středisko nesmějí opustit. Po uplynutí této lhůty jsou žadatelé obvykle přestěhováni do **pobytového střediska** (uprchlického tábora), kde je již volnější režim, je možné ze střediska odcházet, nebo se zcela odstěhovat. V pobytovém středisku mají žadatelé zajištěn základní životní standard (bydlení, stravu, zdravotní péči), poradenství (zejména ze strany nevládních organizací) a někdy i nabídku volnočasových aktivit. Nedostatek činnosti, nejistota výsledku azylového řízení a koncentrace lidí s různými problémy – to jsou jen některé z velkých obtíží, kterým jsou žadatelé o mezinárodní ochranu vystaveni a které jim ubírají mnoho sil a energie do života po úspěšném nebo neúspěšném ukončení azylového řízení.

Řízení o udělení mezinárodní ochrany trvá různě dlouhou dobu – od několika týdnů po několik let. Pro žadatele je dlouhé čekání na rozhodnutí velice únavné a stresující. V prvních 6 měsících řízení o udělení mezinárodní ochrany nesmějí žadatelé pracovat, a tedy si vydělávat na živobytí, což je v podstatě nutí žít v pobytovém středisku (či v soukromém ubytování, pokud na to mají vlastní finanční prostředky). Dle zákona má řízení trvat maximálně 6 měsíců a poté by měli žadatelé znát výsledek, ale realita je taková, že řízení trvá rok i déle. Právě délka nejistoty pak dopadá na psychiku samotných žadatelů.

Azylanti a osoby požívající doplňkovou ochranu

Azylanti jsou osoby, kterým ministerstvo vnitra ČR udělilo azyl, neboť v jejich případě bylo prokázáno pronásledování za

uplatňování politických práv a svobod, nebo odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů. Azyl může být udělen i z humanitárních důvodů. Postavení azylanta je obdobné postavení cizince s trvalým pobytem. Azylant by neměl kontaktovat orgány své země původu. Pokud dobrovolně znovu využije ochranu státu, jehož je státním občanem (v případě, že se jedná o osobu bez státního občanství, státu svého posledního trvalého bydliště), hrozí mu odnětí již získaného azylu. Azylanti mají možnost využít Státního integračního programu, který jim nabízí kurzy češtiny a podporu při hledání a získání nájemního bydlení.

Osoby požívající doplňkovou ochranu jsou lidé, kteří požádali o mezinárodní ochranu, ale neprokázali splnění podmínek pro udělení azylu. Protože jim ale hrozí vážná újma (válka, hladomor, trest smrti, mučení), poskytla jim ČR ochranu. Práva osoby požívající doplňkové ochrany jsou obdobná jako u cizinců s trvalým pobytem a mají též možnost využít Státního integračního programu.

Lidé, kterým Česká republika poskytla ochranu, se potýkají v nové zemi s mnoha problémy – zejména s jazykovou bariérou, nekompatibilní kvalifikací nebo kvalifikací, kterou nemohou prokázat, protože o ní nemají dokumenty; nemají přátele a příbuzné, kteří pro člověka tvoří přirozenou sociální síť, která mu poskytuje oporu a skrze ni lze získat orientaci v celé společnosti, hledat práci, řešit problémy; stále se vyrovnávají s eventuelními traumatickými prožitky z vlasti. Velká radost ze získání azylu je často následována mnoha lety starostí, jak v ČR vybudovat nový důstojný a spokojený život pro sebe a své děti.

Typy pobytu podle zákona o pobytu cizinců

Zákon o pobytu cizinců definuje několik typů pobytů, přičemž je rozhodující, zda je cizinec občanem EU, nebo státním příslušníkem třetí země.

Pobyt občana EU: Občan EU může na území ČR pobývat na základě ustanovení Smlouvy o fungování Evropské unie. V případě pobytu na území po dobu delší než tři měsíce si může občan EU požádat o vydání potvrzení povolení k přechodnému pobytu. Po pěti letech přechodného pobytu může občan EU podat žádost o povolení k trvalému pobytu na území ČR. Udělení takového povolení má pro občana EU výhodu např. možnosti volby v komunálních volbách v ČR.

Pobyt státního příslušníka třetí země: Státní příslušník třetí země může na území pobývat na základě krátkodobého víza, jehož udělení se řídí Vízovým kodexem, který sjednocuje podmínky pro udělení víza pro státy Schengenu. Někteří cizinci, např. Ukrajinci, Chilané atd. mohou vstoupit v rámci bezvízového styku jako turisté na určenou dobu (typicky 3 měsíce).

O dlouhodobý pobyt se zpravidla žádá na velvyslanectví České republiky, tedy mimo území ČR. Podmínky pro získání dlouhodobého pobytu či pro jeho prodloužení jsou poměrně přísné: je třeba doložit doklad totožnosti, doklad o zajištění finančních prostředků k pobytu, doklad o zdravotním pojištění, výpis z rejstříku trestů či na požádání lékařskou zprávu, že cizinec netrpí závažnou nemocí. Zákon o pobytu cizinců je značně komplikovaný, proto není výjimkou, že se cizincům prodloužení někdy nezdaří, v nejhorším případě pak někteří z nich zůstanou na území České republiky bez oprávnění. Cizinci s dlouhodobým pobytem mají obecně nižší rozsah práv nežli cizinci s pobytem trvalým.

Existuje více druhů a účelů přechodného pobytu; uvádíme zde ty, se kterými se setkáváme nejčastěji:

► **Pobyt s dlouhodobým vízem nad 90 dnů** – udělení víza je vždy vázáno na účel pobytu. Může jít o vízum za účelem zaměstnání, podnikání, sloučení rodiny, studia, vědeckého výzkumu, ochrany, strpění. O prodloužení doby platnosti víza se žádá na území a tato žádost se podává Ministerstvu vnitra, Odboru azylové a migrační politiky. Pokud cizinec nepodá žádost o prodloužení platnosti víza, povolení k pobytu zaniká a tím zaniká i možnost vyřídit si vízum na území naší republiky. Cizinec, který tu přesto chce zůstat, musí vycestovat z území a podat novou žádost na zastupitelském úřadu České republiky.

O prodloužení doby platnosti a doby pobytu na území na dlouhodobé vízum je cizinec oprávněn požádat, pokud trvá stejný účel pobytu, a to nejdříve 90 dnů a nejpozději před uplynutím doby platnosti dlouhodobého víza a doby povoleného pobytu na území.

► **Pobyt na základě povolení k dlouhodobému pobytu** – až na výjimky se žádost podává na velvyslanectví ČR v zahraničí a z území o něj může požádat takový cizinec, který u nás pobývá na vízum nad 90 dnů, chce zde pobývat déle než 6 měsíců a trvá stejný účel jeho pobytu. Jsou stanoveny rozdílné doby platnosti povolení k dlouhodobému pobytu, obvykle jde o 1 nebo 2 roky, a lze jej prodloužit. Opět zde musí existovat nějaký účel pobytu – zaměstnání, podnikání, sloučení rodiny, studium apod. Obecně platí, že cizinec může pobývat na území jen za tím účelem, za kterým mu byl povolen pobyt. Pokud u nás chce pobývat za jiným účelem, musí požádat o udělení nového povolení k pobytu. Pokud účel pobytu přestane existovat (například dostane výpověď z práce), zruší se i povolení k pobytu

Získání trvalého pobytu je spojeno s významným nárůstem práv – zejména jde o právo být zaměstnán bez zvláštního povolení, být účastníkem veřejného zdravotního pojištění; cizinec má jistotu pobytu, nemusí se tedy obávat, že se mu nepodaří prodloužit si pobyt a může svobodněji plánovat svou budoucnost. Obecně platí, že trvalý pobyt je možné získat až po pěti letech nepřetržitého pobytu na území na vízum nad 90 dnů a na povolení k dlouhodobému pobytu. Doba pobytu za účelem studia se počítá jednou polovinou. Na udělení trvalého pobytu po pěti letech je při splnění stanovených podmínek právní nárok. Mezi podmínky udělení trvalého pobytu patří i povinnost prokázat znalost českého jazyka formou zkoušky a mít dostatečný finanční příjem.

Pobyt občana EU: každý občan EU může na našem území pobývat i bez povolení po neomezeně dlouhou dobu. Rodinný příslušník občana EU (například občan třetí země) u nás může pobývat buď ze určitých podmínek bez víza, nebo s povolením k přechodnému či trvalému pobytu, na které má při splnění určitých podmínek právní nárok.

České státní občanství

Otázky, týkající se státního občanství České republiky, upravuje podrobně zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky. Zákon je založen na principu jednoho státního občanství. Dítě nabyvá občanství svých rodičů, a to jak dítě českých občanů, tak dítě cizinců. Občanství je možné získat narozením, osvojením, určením otcovství, nalezením na území České republiky, prohlášením (týká se jen bývalých občanů ČSFR) či udělením, při splnění přesně stanovených podmínek (cizinec musí mít ke dni podání žádosti povolení trvalý pobyt nejméně 5 let a také se tu převážně zdržovat; dále musí prokázat, že nabytím českého občanství pozbuje dosavadní občanství, nejde-li o azylanta; musí prokázat, že nebyl v posledních 5 letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin; musí prokázat znalost českého jazyka, musí dále prokázat, že plní povinnosti týkající se pobytu, veřejného zdravotního pojištění, sociálního zabezpečení, daní, odvodů a poplatků). Na udělení občanství není právní nárok.

5.3.5. Předsudky a stereotypy

Tématu stereotypů a předsudků je možno se věnovat v úvodní přednášce stručně, a podrobně pak v dílně věnované Vietnamu nebo Ukrajině – zemím, k jejichž občanům se pojmá mnoho předsudků a stereotypů a je tedy možno s žáky rozebírat jejich konkrétní zkušenosti i dostupnou mediální prezentaci.

Předsudek definujeme jako názor, který máme ještě dříve, než jsme o věci přemýšleli, než jsme ji podrobili úvaze. Je to něco, co víme ještě před tím, než něco usoudíme – pojem tedy vykládáme zcela etymologicky. Předsudky jsou názory či postoje, které mají všichni, a není třeba je popírat nebo zatajovat. Naopak, je třeba si je uvědomovat a být ochotni je podrobit zkoumání. Předsudek je často negativní a emocionálně zabarvený (často dokonce emočně velmi vypjatý – to také odpovídá tomu „před“ usouzením, které je daleko klidnější a věcnější). V tom je nebezpečný: jeho projev může být agresivní či vedoucí k dalšímu konfliktu.

Stereotyp pak vykládáme jako ustálený názor nebo postoj, který vznikl většinou jako zobecnění zkušenosti (nebo také jen pověry či zastaralé informace) na celou skupinu lidí (jedné rasy, jednoho etnika, jedné barvy vlasů, chudých, bohatých...). I stereotypizace je člověku svým způsobem přirozená – každý potřebuje nějak zjednodušovat a rozřazovat informace o světě kolem sebe. Stereotyp je pak přesně takové zjednodušení: na základě jedné zkušenosti se chová podle této zkušenosti i ve zcela jiných situacích, nebo mám stejný názor např. na všechny Vietnamce, protože na jednoho Vietnamce jsem si udělal/a takový a takový názor. Kromě toho, že stereotyp může být negativní, je hlavním problémem jeho strnulost: velmi obtížné se překonává či mění, je tak pevný, že přijmeme-li ho, těžko se ho zbavíme a těžko otevřeme svůj stereotypní pohled pohledu jinému. A tím neumožňujeme stereotypně zařazenému člověku, aby se nám představil a abychom ho osobně skutečně poznali. Naopak, názor na něj máme již hotový a držíme se ho, často navzdory vlastní aktuální zkušenosti.

5.4 Využití e-learningu při první přednášce nebo při přípravě na ni

Lidská práva

Tématu lidských práv se věnuje lekce **Migrace a my**. Ve slajdu „**Kde byla porušena dětská práva**“ je uveden příběh chlapce Ashika, který místo do školy chodí denně pracovat do cihelny. Můžeme nechat žáky uvést, co je na příběhu chlapce špatně, která práva podle nich byla porušena. V další fázi práce mohou děti zkusit vymyslet, co by mohlo přispět k nápravě práv konkrétního chlapce. V pexesu „**Dětská práva**“ žáci sami rozdělují dětská práva do skupin a učí se je rozlišovat.

Migrace

Slajd „**Migrace z Čech**“ přináší aktivitu, ve které žáci zjistí nebo osvěží znalosti o tom, kam migrovali lidé z Čech v průběhu minulých století; měli by si uvědomit, že migrace nemíří jen k nám, ale lidé migrují a migrovali do jiných zemí.

Na témata zaměřená na důvody pro odchod ze země, osvojení si rozdílů mezi různými typy pobytu a pobytovým statutem a jeho souvislostmi pro život migrantů jsou zaměřeny tři lekce e-learningu, tzv. migrační příběhy **Anh, Světlany a Ibragima**. Žáci na příbězích dětí a jejich rodin mohou sledovat osudy migrantů ve třech základních modelových situacích: 1) příběh **uprchlíků** z Čečenska, 2) příběh migrantů z Vietnamu, kteří čelí mnoha **předsudečným postojům**, a 3) příběh pracovních migrantů, kde byl jeden člen rodiny podveden zprostředkovatelem a stal se **nelegálním migrantem**.

Migranti v nové společnosti, předsudky a xenofobie

Slajd „**Začlenění do nové společnosti**“ v lekcí „Migrace a my“ umožní žákům seznámit se s pojmy „integrace“ a „asimilace“ a rozlišovat mezi nimi. Slajd „**Vztah k jiným etnikům**“ se zabývá stereotypy a ukazuje jejich různé podoby, slajd „**Xenofobie a rasismus**“ umožňuje žákům aktivně prozkoumat tyto důležité pojmy.

5.5 Scénář a stručný obsah úvodní interaktivní přednášky

Stručným scénářem dáváme návrh, jak uspořádat úvodní interaktivní přednášku. Tato skladba má jasnou logiku objasňující postupně podstatné pojmy, se kterými budou žáci pracovat po celou dobu projektu. Na aktivity, které si žáci dobře pamatují, je pak možné se odvolávat i při dalších dílnách a v ostatních modulech. Každý učitel si pochopitelně může udělat úpravy v pořadí i skladbě aktivit.

Podrobný návod na jednotlivé aktivity a hry naleznete v druhé části metodiky. Vedle návodu uvádíme i některé naše zkušenosti s aktivitami, které jsme v průběhu ověřování získali, a poznámky pro vedoucí, které podle našeho názoru mohou učitelé usnadnit zejména první provedení dosud neznámé aktivity. Popisy aktivit jsou uzpůsobeny k jednoduchému okopírování a využití. Také proto jsou všechny umístěny i na webu projektu, odkud je snadno vytisknete.

Stručný scénář

Zahájení hodiny a projektu. Představení struktury projektu, metoda výuky, propojení s e-learningem. O migraci, rasismu nebo xenofobii si nebudeme v projektu jen povídat. Naopak chceme, abyste si co nejvíc věcí zažili, vyzkoušeli si je na vlastní kůži formou hry.

Červená tečka. Tradiční hra, která přibližuje situaci lidí stojících mimo společnost, a povzbuzuje citlivost vůči diskriminaci a podporuje respektování odlišností.

Kdo je to uprchlík? Práce s video-ukázkami s příběhy uprchlíků. Cílem je porozumění důvodům lidí, kteří uprchli ze země, kde nejsou dodržována lidská práva. Seznámení se s důvody pro udělení azylu a aplikace Ženevské konvence na konkrétní příběhy.

Významní uprchlíci. Seznámení s významnými uprchlíky, porozumění, že uprchlíci jsou v dočasně znevýhodněné situaci, ale pokud dostanou příležitost rozvinout svůj potenciál, mohou se stát významnými osobnostmi a přispět lidstvu v různých oblastech života.

Dobrovolná migrace do ČR. Seznámení s důvody dobrovolné migrace, odlišení dobrovolné a nucené migrace, získání představy o počtech migrantů v ČR.

Strany řeky. Mírně pohybová aktivita, která vede zároveň k uvědomění si podobností a rozdílů mezi lidmi a jejich významů, které jim přisuzujeme. Může přispět k omezení používání stereotypů.

Závěr a zhodnocení.

Použitá literatura:

Amnesty International. *První kroky. Příručka pro úvod do výchovy k lidským právům*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 1998.

Činátl, K., Pinkas, J. *Migrace v Evropě: střetávání a prolínání kultur*. E-learningový kurz. Metodický portál RVP.

Rada Evropy. *Kompas, manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Pro Národní institut dětí a mládeže a Českou národní agenturu MLÁDEŽ vydalo Argo, Praha, 2006. Dostupné i online na http://www.mladezvakci.cz/fileadmin/user_upload/publikace/Kompas_manual.pdf.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců., Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu.

Český statistický úřad (https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr)

Statistiky Ministerstva vnitra České republiky

Člověk v tísni, Uprchlíci v číslech: Migrace v souvislostech [online]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/migracni-statistiky-4518gp>

Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobe.aspx?q=Y2hudW09OQ%3d%3d>

6. Modul Média kolem nás a svět očima novinových titulků

Důležitou součástí projektu je mediální výchova a práce žáků a učitelů s mediální produkcí, která se zabývá migrací, životem cizinců v ČR a ve které se projevují obecná témata, jako jsou stereotypy, předsudky či projevy rasismu a xenofobie.

Většina informací, které získáváme o světě a na jejichž základě si utváříme svůj světonázor, nepochází ani z naší bezprostřední zkušenosti ani od našich důležitých blízkých, kterým na základě předchozích zkušeností důvěřujeme. Největší část toho, co o světě víme, nám bylo zprostředkováno médii. Proto je nezbytné s mediálními zprávami umět zacházet, aby nám dobře sloužily a nestávaly se našimi pány, ale aby rozšiřovaly naše obzory. Média se výrazně podílejí také na vytváření či upevňování hranic mezi my a oni, prezentace menšin a jinakosti výrazně ovlivňuje postoje veřejnosti. Součástí interkulturních kompetencí musí být schopnost adekvátního vnímání mediálních zpráv.

6.1 Cíl modulu

Cílem modulu je získání kompetencí potřebných ke správnému užívání médií: dovednost pozorně číst text, rozpoznat záměr textu, nepřijímat mediální zprávy jako hotová fakta, aktivně vyhodnotit informace, porovnávat obsah zprávy se svými zkušenostmi a dalšími vědomostmi, zaujmout k textu stanovisko.

6.2 Klíčové kompetence

Modul utváří a rozvíjí následující klíčové kompetence žáků:

- ▶ sledování uspořádání informací v textu s ohledem na jeho účel,
- ▶ rozpoznání manipulativní komunikace v médiích a zaujetí kritického postoje,
- ▶ zpracování a využití informací v textové, grafické a multimediální formě na uživatelské úrovni,
- ▶ posuzování a hodnocení společenských jevů, událostí z různých úhlů pohledu (lokální, národní, mezinárodní a globální dimenze),
- ▶ citlivost vůči zjednodušujícím soudům.

6.3 Popis modulu

Učitelé seznámí žáky s prací s informačními zdroji a kritickou analýzou mediálního textu. Aktivita bude probíhat opakovaně vždy před hodinou nebo dílnou věnovanou jedné ze zemí původu migrantů.

Žáci si nejdříve nastíní v eseji/úvaze představu o zemi, která se jim vybaví ve chvíli, kdy se o ní učitel poprvé v hodině zmíní. Poté žáci před následující hodinou vyhledají co nejvíce novinových článků, zpráv a publikací informujících o vybrané zemi (Vietnam, Bělorusko, Afghánistán, Čečensko, DR Kongo, Ukrajina, Sýrie). Z nasbíraných materiálů pak vytvoří ve formě referátu obraz dané země, jak jej předkládají veřejná média. Následující setkání učitel věnuje diskusi o mediálním obrazu vybrané země.

Harmonogram činností v rámci modulu:

- ▶ evokační úvaha nad tím, co o zemi vím a odkud (ještě před tím, než se žáci začnou tématu ve škole věnovat);
- ▶ žáci shromažďují informace z nejrůznějších médií;
- ▶ v hodině každý představí své materiály a shrne své poznatky a pocity ze získaných materiálů;
- ▶ shrnutí – učitel zaznamená na tabuli všechny informace a pocity – např. do sloupců: pocity (např. šokovalo mě to, nuda, lituji je, že jsou/byli ve válce, štvou mě), kultura, ekonomika, politická situace, příroda apod.;
- ▶ následuje práce s texty – mediální analýza;
- ▶ jako navazující práce může vzniknout novinový článek například do školního časopisu nebo rozhovor s žákem-cizincem.

6.4 Informace pro učitele

S jakými médii pracovat?

- ▶ texty – tištěná média, internet
- ▶ obraz – fotografie, plakáty
- ▶ audio – rozhlas
- ▶ video – televize, filmy, Youtube

Jak můžeme zprávy členit?

- ▶ negativní, neutrální, pozitivní články,
- ▶ zpráva, komentář, vyprávění, reportáž... ,
- ▶ kategorie témat, do kterých můžeme zprávy členit: migrace a cesta do ČR, pracovní a podnikatelské aktivity, azylové řízení, aktivity nestátních organizací, uprchlictví, ilegální migrace, krimi, integrace...

Seriózní text: nejtitří emoce, odkazuje k oficiálním zdrojům, informativnost je nadřazena zábavě, používá neutrální výrazové prostředky (srovnání obou textů – lapit cizince a zajistit cizince).

Bulvár: expresivita, hovorové až nespisovné výrazy, zjednodušenost, familiárnost, nadsázka. Zábavní funkce sdělení je nadřazena informační.

Na co se zaměřit? Jak zadávat úkoly při práci s mediálními texty?

Uvádíme zde několik návrhů, čeho si všimnout a jak zadávat úkoly při práci s mediálními texty. Ukazujeme některé konkrétní příklady stereotypů zjištěných mediálními analýzami článků o migraci a migrantech, na které pravděpodobně se svými žáky také narazíte.

- ▶ Jaké je téma článku (videa, fotoreportáže...)? O jakých tématech se píše v souvislosti s cizinci? – O pobytovém statusu, ekonomické aktivitě, jinakosti kultury/jazyka, soužití, začlenění/integraci do společnosti, kulturních akcích migrantů, výuce/znalosti češtiny, potížích migrantů, potížích s migranty, o zemích původu, o důvodech migrace, o pomoci migrantům, o xenofobii...
- ▶ Jaký žánr je použit? Je dodržen? Nesměšují se zprávy a komentáře, reklama a marketing?
- ▶ O jaké skupině migrantů se píše? – Například o všech migrantech bez rozlišení, lidech z určité oblasti (bývalý SSSR), islámské země, z jednotlivé země (lidé z Ukrajiny, Vietnamu...).
- ▶ Je vždy informačně podstatné, že se uvádí státní příslušnost nebo původ migranta? Jakou to má souvislost s tématem článku? – Například titulek „Mladý Ukrajinec uškrtl partnerku“ by klidně mohl znít „Mladý muž/snoubenec uškrtl partnerku“, neboť je otázkou, zda je u vraždy ze žárlivosti podstatné, že ten člověk je z Ukrajiny. Pojmenování migranta zde pravděpodobně umožňuje větší skandalizaci, zároveň negativní stereotypy asociované s Ukrajinci tu skandalizaci (a lepší prodejnost) zajišťují...
- ▶ Píše se o skupině, nebo jednotlivci? – Skupinový pohled je obvykle stereotypní, zjednodušující, zatímco individuální dává nahlédnout do příběhu člověka, umožňuje porozumění... Jaká témata jsou předkládána v souvislosti se skupinami, a jaká témata s jednotlivci? Pozitivní? Negativní? Informativní? Skandální? Stereotypní?
- ▶ Titulková, popisková a zobrazovací xenofobie – jak titulky, popisky fotografií a fotografie migranty zobrazují?
- ▶ Mluví se o nich, nebo s nimi? Kdo v textu mluví a jaké téma prezentuje? Z jakého pohledu zachycené téma vidíme? – Jde o to, jestli mluví například policie, státní úředníci, lidi z NNO, nebo samotní migranti. Pokud jsou migranti prezentováni, aniž by sami dostávali hlas, můžeme média vnímat jako další aktéry, kteří migranty od nás oddělují, dělají z nich lidi „o kterých“ se píše, kteří jsou popisováni a sledováni, ale nebavíme se s nimi. Lze sledovat, o čem mohou migranti hovořit sami (pokud vůbec o něčem), jestli s nimi někdo dělá rozhovor a nechá je popsat jejich život zde jejich slovy.
- ▶ Informační zdroje (odkud jsou získány informace, jsou ověřené?), solidnost média (bulvár vs. seriózní)
- ▶ Problémy s cizinci, nebo problémy cizinců? Obsahuje článek pohledy obou stran?
- ▶ Jsou používány správné pojmy? – Cizinec, azylant...
- ▶ Odvolávání se na skupinovou identitu (např. „Všichni víme...“), zobecňování jednotlivostí, hodnotová stanoviska, manipulace...
- ▶ Jakými výrazovými prostředky se o migrantech píše? – Například když má slovo policie (a to i když novinář převypráví policejní zprávu a pojmy využívá ve svém článku stejným způsobem jako policie), často užívá slova jako chytit, zajistit, převézt, lapit, koordinovat, řídit – tato slova dávají najevo, že policie má migranty v rukou, a oni se jí musejí podřídit. Jejich pozice tedy není rovnoprávná, ale podřízená – a takovou zprávu o migrantech dostávají příjemci zprávy a mohou si z ní snadno učinit normu. Podobně lze sledovat míru expresivity výrazových prostředků, prostředky vyjadřující porozumění či nezúčastněnost...
- ▶ Soulad titulku s obsahem vlastního textu, použití obrazového materiálu, soulad fotografií s textem...

6.5 Náměty na aktivity s žáky

Novinové titulky a stereotypy

Cíl: Hledání stereotypů v tištěných médiích

Pomůcky: různé typy novin

Popis aktivity: Odhadněte, o čem je článek podle titulku, a následně srovnajte po přečtení prvního odstavce a pak celého

textu. Diskutujte s žáky, jak titulky vyjadřuje obsah článku – jak odpovídá obsahově i stylisticky.

V titulcích se často užívá stereotypů – při práci s titulky a textem tedy také sledujte příklady stereotypního zobrazování cizinců.

Práce s popiskem a fotografiemi

Cíl: Zamyšlení se nad stereotypy

Pomůcky: vystřižené fotografie z novin, nebo fotografie stažené z internetu a promítací technika

Popis aktivity: Žáci nebo učitel najdou 12 různých fotografií lidí v různých situacích (optimálně i navozujících situaci pracovních migrantů, ale ne všechny), ke kterým mají žáci vymyslet pozitivní a negativní popis. Následuje diskuse o popiscích k fotografiím, o užívání stereotypů a stručného vyjádření sdělení.

Přátelský a nepřátelský novinář

Cíl: fotografie migrantů

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Pomůcky: fotografie migrantů

Popis aktivity: Připravte fotografie nelegálních migrantů, kteří přijíždějí do Evropy (přeplněné čluny, tajné úkryty v kamionech), rozdělte žáky na tři skupiny a dejte jim za úkol napsat novinový text (zprávu nebo komentář) s tím, že každá skupina žáků napíše text jako odlišně hodnotově orientovaní novináři, tedy jako:

- ▶ Novináři, kteří jsou šokováni nelidskostí takového příjezdu;
- ▶ Novináři, kteří jsou nepřátelští vůči cizincům;
- ▶ Nestranní novináři.

Po přečtení vytvořených zpráv články porovnejte, jak různé pohledy vedou k různé prezentaci tématu, ukažte, že články jsou často subjektivní a neobsahují fakta, že při čtení je třeba si všimnout používaných slov a jazykových prostředků.

Vlastní psaní

Cíl: vyhledávání informací, zamyšlení se nad problémem

Doba trvání: 45 min

Popis aktivity: Napište tematický článek týkající se např. pracovní migrace, zdravotní péče o migranty a jejího placení, soužití migrantů a Čechů.

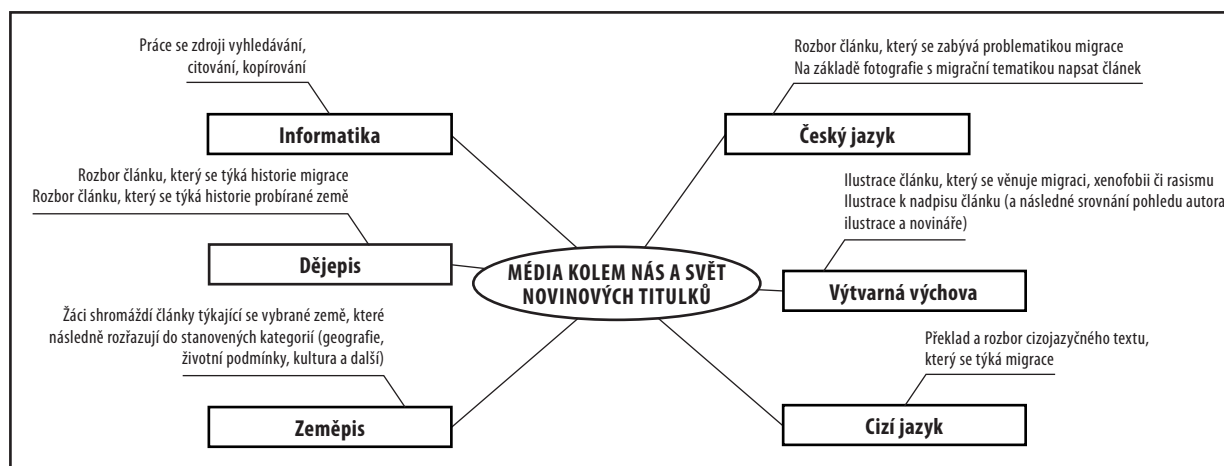
Další konkrétní náměty aktivity i s pracovními listy a články pro rozbor naleznete v druhé části metodiky.

6.6 Využití e-learningu při analýze médií

Lekce „Pro pedagogy“, slajd „Média kolem nás“ obsahuje podrobně zpracovaný příklad rozboru článku ze zpravodajství ČTK.

6.7 Využití modulu v jednotlivých předmětech

Použitá literatura

Varianty. Člověk v tísni, o. p. s. [online]. [cit. 2011-09-08]. Dostupné na www: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=146>.

Média a migranti. Člověk v tísni, o. p. s. [online]. [cit. 2011-09-08]. Dostupné na www: <http://clovekvtisni.cz/download/pdf/212.pdf>.

Cizinci našinci a média: mediální analýza. Multikulturální centrum Praha, o. s. [online]. [cit. 2011-09-08]. Dostupné na www: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Cizinci_nasinci_a_media.pdf.

Člověk v tísni, o. p. s. Mediální analýzy a výukové podklady. [online]. [cit. 2011-09-08]. Dostupné na www: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=115>.

Mediální analýzy MKC Praha. Multikulturální centrum Praha, 2011. Dostupné na: <http://www.mkc.cz>.

7. Modul Můj svět tady a tam

7.1 Cíl modulu

Cílem modulu je vytvořit vztah k životní dráze žáka, pomocí interakčních herních aktivit zviditelnit osobní identifikaci, zkoumat předsudky vlastní kultury a naučit se kulturní produkty vidět kriticky a uvědomit si, do jaké míry se každého z nás týká migrace a přiblížení či sdílení dosud velmi vzdálených kulturních světů.

V této kapitole uvádíme příklady aktivit, které nevyžadují velké technické zázemí. Samostatný manuál „**Můj svět tady a tam**“, **prevence xenofobie a rasismu s využitím ICT** pak přináší náměty pro tento modul, které rozvíjejí kompetence žáků v oblasti ICT a které jsou založeny na využívání počítače, fotoaparátu, kamery a dalších technologií. Je na vás, jakým způsobem budete tento model ve škole aplikovat, oba naplňují uvedené výchovné cíle, je možno si mezi nimi vybrat nebo je vhodně kombinovat.

7.2 Klíčové kompetence

Modul utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků v oblasti:

- ▶ znalostí některých základních pojmů multikulturní terminologie,
- ▶ prevence xenofobie,
- ▶ sledování prezentace ostatních a zároveň vyjádření osobního názoru,
- ▶ zapojení vizuálně obrazných vyjádření, která žák samostatně vytvořil,
- ▶ porovnání států světa na základě podobných a odlišných znaků,
- ▶ příkladů kladných a záporných vlivů člověka na životní prostředí,
- ▶ interpretace textu, obohacování slovní zásoby,
- ▶ analytického jednání (vypracování referátu o dané zemi),
- ▶ produktivního jednání (vytvoření koláže, hudební ukázky).

7.3 Popis modulu

Na začátku školního roku se budou pedagogové se žáky formou zážitkové pedagogiky věnovat tématu „**Kdo jsem**“ metodami seberefektivního jednání (skupinové hry a cvičení na vlastní sebepoznání), rozhovorů s rodinnými příslušníky, sbíráním a pořizováním fotografií míst: kde žiji, kde a čím rád/a trávím volný čas, má škola. Z těchto materiálů pak žák vytvoří koláž nebo album.

Následně se věnují tématu „**Kým bych byl**“. Každý žák si vybere jeden stát a ke své koláži/albumu vytvoří „zrcadlovou“ práci, která by zachycovala pomocí sesbíraných obrázků a informací o vybrané zemi jeho život (zájmy, vzhled, společenské postavení), rodinné vztahy a prostředí, ve kterém by se pohyboval jako příslušník cizí země, jiného etnika, odlišné kultury.

Díky této aktivitě budou žáci rozvíjet kompetence v oblasti analytického jednání (filmování, fotografování, práce s textem), receptivního jednání (vypracování referátu o vybrané zemi), produktivního jednání (vytvoření koláže, hudební ukázky), seberefektivního jednání (životopis).

V rámci této aktivity se budou během výuky zabývat i tématy uvedenými vstupní přednáškou, tedy 1) předsudky – i s tématy diskriminace, rasismu, xenofobie atd.; 2) lidskými právy; a 3) migrace – i v rámci ČR. Afghánistán, Bělorusko, Čečensko, Demokratická Republika Kongo, Ukrajina, Vietnam, Sýrie – to je sedm zemí „tam“, a Česká republika „tady“.

Můj svět tady a tam však obsahově nevychází pouze ze zemí, se kterými se žáci druhého stupně podrobněji seznámí v e-learningu, ale dá se rozšířit na jakýkoliv jiný stát nebo oblast. Aktivity v tomto modulu mohou e-learning doplňovat, ale zároveň stojí zcela nezávisle. Jejich těžiště je totiž ukotveno v běžném denním životě dítěte tak, že si všimá her, rituálů i lidí v jeho bezprostřední blízkosti. Při aktivitách si žáci například zformulují, jakým způsobem tráví čas, na kom je jejich den závislý, a poznají, že věci, které jsou pro ně obvyklé a normální, mohou být někde „tam“ zcela nedostupné, rozdílné, anebo jsou stejné a jenom vypadají jinak. Každý z nás někdy touží být někde „tam“, poznat, jak věci nebo jevy fungují; o to důležitější je ale zastavit se a uvědomit si, jakým způsobem každý žije „tady“ a co by se změnilo, respektive, s čím bychom měli počítat, kdybychom ony pomyslné hranice překročili. Žáci si budou vybírat svoje vysněná místa a zamýšlet se nad způsobem života lidí, kteří tam žijí. Možná půjde o zcela reálné oblasti, které navštívili s rodiči na nezapomenutelné dovolené, možná půjde o země, z kterých děti samy pocházejí, anebo půjde o místa existující jen v představách dítěte.

Nepůjde však jen o tvořivé hraní založené na dohledávání fotografií a prohlížení map, které vzpomínky poskládají do divotvorných koláží. Při realizaci aktivit se účastníkům naskytnou i jiné úhly pohledu a strategie, takže si žáci upevní vědomosti získané v jiných předmětech, ale zároveň si uvědomí svět jako komplexní systém. Přijdou na to, že mezi státy i mezi lidmi existují vzájemná spojení a závislosti, které se dějí pohybem lidí, tokem peněz, přísunem informací a nabídkou služeb. Uvědomí si, že události nebo rozhodnutí, které se odehrají v nějakém místě, mohou vyvolat reakce třeba ve státě vzdáleném tisíce kilometrů.

Aktivity lze rozdělit do dvou celků. První část se týká vysněných míst, příslušnosti, identity, kultury. Žáci se budou zamýšlet nad tím, čím je jejich země výjimečná, a proč je pro ně důležité, že žijí zrovna v ní. Dále si představí, kde jinde by chtěli žít, uvědomí si srovnání obou světů a také, jak se navzájem vnímají a nahlíží vzdálení a odlišní lidé.

Druhá část v sobě zahrnuje téma vzájemné závislosti lidí a států na celém světě; žáci si uvědomí vztahy mezi bohatými a chudými státy a více porozumí migraci a jejím důvodům. Na tyto aktivity lze navázat hrami a tématy zahrnujícími význam trvale udržitelného rozvoje, globální či environmentální výchovy.

V modulu Můj svět tady a tam nejde o to, překreslovat mapy nebo napodobovat šperky nebo věci, které se nosí „v dalekých zemích“. Jde o to jít do hloubky, jít po stopách k sobě, uvědomit si, do jaké míry a jakým způsobem se žáků migrace týká. Dostanou k dispozici nástroje a metody, jak porovnávat svůj život s životem dítěte jinde, jak sebe situovat jinač, jak si všimnout jiných dětí tady. Aktivitami budou moci porovnat skutečnosti, které jsou pro ně důležité, se zkušenostmi dětí v jiných koutech světa. Na základě výběru místa, ke kterému mají vztah, rády by ho navštívily nebo je jim sympatické, přijdou po hlubším prozkoumání na to, že některé věci prožívají všichni lidé stejně. Prohloubí si vědomosti a najdou mosty od důvěrně blízkého ke vzdálenému.

Cílem je, aby se žáci zájmy i problémy jednotlivých států naučili vnímat s vědomím potřeb celé země. Proto následující doplňující aktivity propojují témata, která do sebe možná na první pohled nezapadají, do vzájemných souvislostí.

Pedagogům se tak otevírají další podněty k úvahám, jak zapojit témata i do jiných vyučovacích hodin než do občanské výchovy tak, aby si žáci získané znalosti a dovednosti nejen přiměřeně a efektivně upevnili, ale opět si uvědomili vzájemné postupování. Cílem je, aby žáci byli vybaveni znalostmi a postoji potřebnými pro účast na procesech demokratických změn; v historických souvislostech si uvědomí, jaké jsou nástroje a strategie, jaké mají důsledky, a měli by být schopni je posoudit z hlediska etiky a morálky.

Forma práce se třídou

Tento modul je založen na interaktivních formách práce. Veškeré aktivity jsou založeny na tvůrčím přístupu žáků, na jejich emocích, názorech, myšlenkách, imaginaci a následné diskusi o výsledcích jejich činnosti. Je třeba jít do hloubky vlastního myšlení a postojů. Forma hry je ve své podstatě založena na sebepoznávání žáků a učení se pomocí zkušenosti a prožitku. Pedagog má v procesu učení k dispozici e-learning, kde může získat informace, jaké události prožívají obyvatelé klíčových zemí.

Jak pracovat s aktivitami modulu

V úvodní části každé aktivity je stručně vyjádřena hlavní myšlenka či cíl. Většina aktivit je navržena tak, aby je učitel mohl uskutečnit v jedné vyučovací hodině, příprava nebo doplňkové činnosti poskytují mnoho příležitostí pro samostatnou práci žáků například ve formě domácích úloh. Učitel může aktivity přizpůsobit potřebám celé třídy – technickým možnostem, časovému harmonogramu, počtu žáků, úrovni osvojených dovedností. Neměl by zapomenout na závěr – čas na zklidnění s rozsáhlejší diskusí (hlavně tehdy, vzbudila-li aktivita u žáků bouřlivé emoce).

7.4 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Co je mému srdci blízké.

Cíl: Charakteristika země, ve které žijí

Pojmy: tradice, kultura, emigrant/imigrant/migrant

Vzdělávací oblasti: Umění a kultura, Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova

Popis aktivity: Žáci se zamyslí nad tím, co charakterizuje zemi, ve které žijí, a zároveň co je jejich srdci blízké, co nechtějí postrádat. Zamyslí se nad tradicemi, kouzlem ročních období, životním stylem apod. Vyjmenují, co považují za samozřejmé

a příjemně ve svém životě a vyjádří to prostřednictvím kresby symbolů. Pokud je ve třídě migrant, dáme mu možnost zamýšlet se nad svou zemí.

Závěr, vyhodnocení: Žáky necháme prezentovat svoje obrázky před třídou, nehodnotíme. Chválíme za prezentaci. Vytvoříme skupiny, které mají společných alespoň 5 symbolů (počet symbolů lze snížit) a zjistíme, že jsme odlišní, a přesto máme něco společného.

Aktivita: Kde na světě bych chtěl žít?

Cíl: Aktivitou si žáci uvědomí, jaká místa na zemi jsou, jaká místa by chtěli navštívit a do zvoleného místa udělají svůj vlastní otisk

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a příroda

Pomůcky: globus, mapy částí světa

Popis aktivity: Žáci zavřou oči a představí si, že mají možnost bydlet po nějaký čas v jiné zemi. Učitel klade otázky:

- ▶ Je tam teplo nebo zima?
- ▶ Je tam moře?
- ▶ Je tam poušť?
- ▶ Je tam prales?
- ▶ Jsou tam hory?
- ▶ Jaká zvířata tam žijí?
- ▶ Střídají se čtyři roční období?
- ▶ Je to země velká rozlohou?
- ▶ Je tam velká hustota zalidnění?
- ▶ Je tam nějaká historická budova nebo jiná památka?

Učitel přinese mapu světa a nechá žáky rozhodovat o místě, které by rádi navštívili podle své představy. Někdo bude hovořit o konkrétní zemi na mapě, někdo o své představě. Na mapě určí místo, kde se země určitě či pravděpodobně nachází.

Za domácí úkol si zpracuje velmi stručně informace o vybraném státu (státním zřízení, hlavním městě, zajímavostech, fauně a flóře). V elektronické podobě přinese cca 5 fotografií vybraného státu. Učitel promítne dataprojektorem vybrané snímky ve zvětšené velikosti na bílou zeď a děti se ve snímku vyfotografují. Vznikne tak fotka dítěte ve vybrané a zvětšené fotografii.

Závěr, vyhodnocení: Žáci seznámí spolužáky s fotografiemi (ve dvojicích nebo monologem před třídou). Uvedou název země. Představí si, že v zemi budou nějakou dobu žít jako cizinci a pokusí se pojmenovat, co bude asi nejtěžší na životě v jiné zemi. Zamyslí se, co je asi těžké pro cizince v naší zemi. Jak můžeme pomoci my cizincům?

Poznámka pro vedoucí: Aktivitu lze i upravit pro mladší děti. Nepoužijeme mapu, ale necháme žáky zemi nakreslit. Kresby přeneseme do digitální podoby a opět promítne na zeď. Každý autor se postaví „do své kresby“ a učitel vše vyfotí.

Aktivita: Jak nás vidí ostatní?

Cíl: Žáci si uvědomí stereotypy a kulturně podmíněné chování

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: karty s názvy zemí, seznam zemí na nástěnce, 7 prázdných karet pro každou skupinu

Popis aktivity: Třídou rozdělíme na skupinky po čtyřech, každá skupinka si vylosuje kartu jedné země – Afghánistán, Bělorusko, Čečensko, DR Kongo, Ukrajinu, Vietnam, vhodné je zařadit i jiné země jako Velkou Británii, USA, Indii, Čínu, Francii... Skupinka pak vše, co o své vylosované zemi ví nebo co se domnívá vědět, zapisuje na papír (brainstorming). Ze svého seznamu pak vybere aspoň sedm údajů (vystihujících uvedenou zemi) a zapíše je na nastříhané proužky papíru, bez názvu země. Učitel zapíše na proužky papíru dojmy nebo názory cizinců, které asi mají, když přijdou do České republiky.

Proužky s údaji o zemi se umístí na nástěnku, skupina určí mluvčího, který přečte údaje o zemi. Ostatní skupiny na papír napíšou, o jakou zemi se asi jedná. Závěrem učitel uděluje body za správný odhad země. Skupina s nejvyšším počtem bodů je odměněna (výbornou klasifikací apod.).

Závěr, vyhodnocení: Na závěr necháme skupinku vždy okomentovat „svou zemi“, skupina by měla odhalit, proč se pod danou zemí vyskytly právě takové postřehy, z čeho pramení, co je ovlivňuje a co je utváří – osobní návštěva země, média, učebnice. Jsou zdroje spolehlivé? Odrážejí vnímání celé země nebo jen skupiny lidí? Jaký mají žáci pocit z dojmů, které si asi vytvářejí cizinci o naší zemi?

Aktivita: Co se děje tady a zároveň tam

Cíl: Dlouhodobá aktivita, která na základě denních záznamů ukáže rytmus života v ČR a ve vybrané zemi

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Mediální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: balicí papír, pomůcky, pracovní listy žáků

Popis aktivity: Žáci nebo pedagog vyberou jednu zemi, kterou budou žáci pravidelně sledovat po určitý časový úsek, minimálně však tři měsíce. Na nástěnkou připíchneme balicí papír s názvem sledované země, zároveň papír nalinkujeme jako kalendář pro sledované období. Každý žák připraví svůj pracovní list, který může mít podobu přeloženého dvojlistu, ozdobí si ho podle sebe a rovněž nalinkuje jako kalendář pro sledované období.

Každý den ráno si žáci zaznamenají do svého pracovního listu, kolik je venku stupňů, jaké je venku počasí (kapka – prší, vločka padá sníh, proud – větrno atd.) a zapíší, jestli se stala nějaká výjimečná společenská nebo přírodní událost. Stejným způsobem sledujeme i vybranou zemi. Třída nebo určená služba referuje ze zdrojů, jaké počasí je v určené zemi, sleduje se, zda o ní média referují nebo ne a denně ráno zapisujeme. Učitel může žákům pomoci zorientovat se ve zdrojích, ze kterých budou informace čerpat.

Závěr, vyhodnocení: Žáci za pomoci učitele porovnájí vybranou zemi a ČR, porovnájí počasí, události, o kterých se dozvěděli. Výsledky mohou využít pro grafické zpracování nebo jako podklady pro dílnu s lektorem-cizincem nebo pro výuku do různých předmětů.

Aktivita: Najde se člověk, který...

Cíl: rozšíření znalostí o ČR, kontaktech s jinými zeměmi a pohybu zboží

Doba trvání: cca 45 min.

Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: tabulka s otázkami

Popis aktivity: Žáci mají před sebou tabulku s otázkami. Cílem hry je získat co nejvíce odpovědí na otázky od svých spolužáků. Za každou zodpovězenou otázku je pět bodů, pokud se žákům podaří spojit sloupec nebo řádek nebo úhlopříčku (stejně jako u hry piškvorky) dostanou pět bodů bonus. Odpovědi si každý zapisuje spolu s číslem a jménem respondenta. Jedna odpověď = jeden spolužák. Tím žáky motivujeme k co největšímu počtu interakcí.

Žákům dáme pevně stanovený čas cca 15 minut, pak vyhodnotíme odpovědi. Na závěr je vhodné zamyslet se nad tím, jaké spojení zemí vzniklo, zda se nějaké země opakovaly atd.

Závěr, vyhodnocení: Češi nežijí izolovaně, odpovědi spolužáků nás o tom přesvědčily. Pokud si člověk nevytvoří o nějaké zemi, jejích produktech nebo obyvatelích předsudky, rozšíří se jeho poznání.

Tabulka s otázkami

1. Má přátele nebo příbuzné pracující v zahraničí?	2. Má zvíře, které pochází z jiné země?	3. Má oblíbeného zpěváka (zpěvačku) ze zahraničí a jakou?	4. Zná cizince, který podniká v ČR a v jakém oboru?
5. Byl někdy sám nebo s rodiči v zahraničí a kde?	6. Má na sobě oděv, který byl vyroben jinde než v ČR?	7. Umí aspoň dva světové jazyky?	8. Zná českého sportovce, který se proslavil v zahraničí?
9. Chtěl by odjet do jiné země, kam a co by tam dělal?	10. Zná význam slova multikulturní a globální?	11. Může jmenovat zemi, kam ČR vyváží svoje produkty?	12. Dokáže vyjmenovat tři zahraniční společnosti, které sídlí v ČR?
13. Může jmenovat aspoň tři země, která k nám přiváží potraviny, a jaké?	14. Může jmenovat zemi, kde čeští vojáci působí na misích?	15. Má rád jídlo, které pochází z cizí země? A jaké?	16. Může jmenovat zemi, ve které podnikají české společnosti?

Aktivita: Proč právě u nás?

Cíl: Některé typy zařízení a staveb ve svém okolí jsou lidé ochotni podporovat, některé ne. Např. uprchlické tábory, věznice... Žáci si uvědomí, že lidská činnost má své důsledky a souvislosti – určité principy schvalujeme obecně, ale ve svém konkrétním prostoru je nechceme, či si vyměňujeme výjimky –, zamyslí se nad tímto rozparem a pokusí se pro sebe osobně (pro svou třídu, rodinu...) některé tyto rozpory překonat.

Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: seznam různých typů zařízení. Například:

- ▶ uprchlický tábor,
- ▶ mešita, muslimská modlitebna,
- ▶ pagoda, buddhistická modlitebna,
- ▶ tržnice,
- ▶ nádraží,
- ▶ cizinecká policie,
- ▶ asijské rychlé občerstvení,
- ▶ indická restaurace.

Popis aktivity: Učitel rozdá žákům seznam různých typů zařízení. Žáci musí přesně rozumět, o jaké zařízení se jedná a co stavba takového zařízení přináší (změnu vzhledu krajiny, změnu v kvalitě ovzduší, v hladině hluku, změnu složení lidí, kteří docházejí do zařízení nebo kteří pracují ve službách souvisejících s typem zařízení).

Žáci mají za úkol zamyslet se a představit si, že se v jejich okolí mají stavět nebo zřizovat tyto služby ze seznamu. Studenti k uvedeným deseti typům zařízení píšou body 1–5, podle toho, zda souhlasí se stavbou či nikoliv (1 = zcela souhlasím, 5 = naprosto nesouhlasím, vadí mi). Žáci se rozdělí do dvojic a porovnávají své názory. Potom dvojice společně doplní k jednotlivým typům zařízení, jestli souhlasí s jeho zřízením:

- ▶ v ulici,
- ▶ v blízkém okolí,
- ▶ v jiné části obce,
- ▶ v jiné obci.

Následuje diskuse v celé třídě, která se soustředí hlavně na typ zařízení, která dostala hodnocení 4 nebo 5.

Závěr, vyhodnocení: Naše názory na jednotlivé stavby ovlivňují předsudky, neobjektivní mediální informace, osobní obavy. Jak je ale dát do souladu s ideály a principy například otevřenosti vůči odlišnostem a spravedlnosti?

Sít závislosti

Cíl: Aktivita přiměje žáky zamyslet se nad svým každodenním životem, demonstruje důležitost propojení a spolupráce

Princip hry: Žáci pracují samostatně. Jejich úkolem je sestavit seznam lidí, na kterých závisí jejich jeden den. (příklad: rodiče, sourozenci, učitel, zubař, školník, prodavač...) a stručně popsat charakter těchto závislostí (příklad: učitelé – získám vědomosti; sourozenci – láska, hra, zábava, podpora; školník – povinnosti, pravidla). Žáci by se měli zamyslet také nad lidmi, na kterých jsou rovněž závislí a zrovna s nimi nepřijdou do kontaktu. Žáci se pak sesadí do skupin a prohlížejí si vzájemně svoje seznamy. Následuje diskuse, která se týká otázek:

a) Jsou i lidé na seznamech závislí na nás? A jak? – b) Na kom závisejí lidé, kteří jsou uvedeni na seznamu? – c) Jak by se změnil váš život, kdyby někdo, na kom jsem závislý, přestal existovat?

V další části hodiny přečteme následující text a vypisujeme závislosti s hrdinou příběhu. Následuje diskuse. Jaké jsou rozdíly v závislostech, pokud jsou?

Pomůcky: příběh chlapce z jiné země a kulturního okruhu

Jmenuji se Franck a bydlím teď u tety v Kinshase, což je hlavní město Demokratické republiky Kongo. Dneska je neděle, takže nemusím jít do školy. Po ranní mši v kostele mám namířeno do přístaviště. Abyste věděli, hned na druhém břehu řeky Kongo leží město Brazzaville, kam cestuji skoro každý den pro zboží. Můj kamarád Simon mi vždycky zatelefonuje mobilem, pokud mu zbyly nějaké plechovky mangového džusu. Já pak sednu na loď a jedu do Brazzaville, kde už mě už vyhlíží Simon, vyzvednu si plechovky, které prodám v centru hlavního města. Utržené peníze dám strýci, který je posílá mé mamince a sestře, a část peněz si nechám. Tak pracuju zhruba do sedmi hodin večer. Pak už ale spěchám na večeři, teta vaří skvěle a taky večeříme všichni spolu, to mám rád. Přípravu do školy dělám obvykle až po večeři.

Závěr, vyhodnocení: Pokusíme se o srovnání obou prostředí a vztahů a závislostí, které určují život nás a lidí v jiné zemi.

Pavouk spojení

Cíl: Aktivita ukáže ČR v globálním systému

Princip hry: Necháme žákům čas na hledání informací o klíčových zemích v tisku, na internetu, v televizi. Jejich úkolem je sledovat spojení České republiky nebo jejich občanů s danou zemí. Každé spojení mají za úkol zaznamenat a určit jeho povahu. Nalezená spojení jsou zaznamenána do pracovního listu, který visí na nástěnce; každá země má jeden pracovní list, který může mít podobu slepé mapy.

Povaha spojení:

- ▶ obchod,
- ▶ humanitární pomoc,
- ▶ přírodní zdroje, turistika,
- ▶ umění a kultura, obrana, vojenství,
- ▶ přistěhovalectví, životní prostředí,
- ▶ politika.

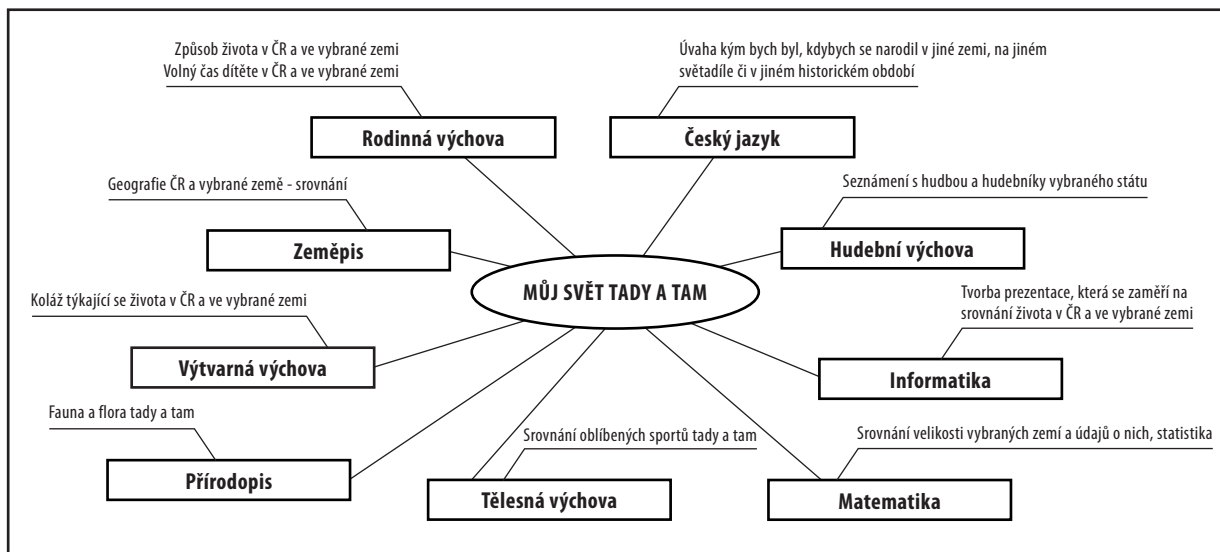
Můžeme vymezit čas ve vyučování na aktualitu, přičemž žáci připíchnou na pracovní list povahu spojení. To může být vyjádřeno speciálním symbolem, barevným špendlíkem, leptíkem.

Závěr, vyhodnocení: Uvažujeme, jaká je povaha spojení mezi ČR a různými zeměmi, hledáme odlišnosti ve vztazích k různým zemím a snažíme se pro ně najít důvody. Žáci si zároveň uvědomí, že v dnešním světě není žádná země závislá pouze na sobě a nechána pouze svému osudu, ale rozhodují o ní i ostatní právě povahou vztahů, jaké k ní budou mít.

7.5 Využití e-learningu v modulu Můj svět tady a tam

E-learning bude využíván zřejmě hlavně jako zdroj podkladových informací o zemích.

7.6 Využití modulu Můj svět tady a tam v různých předmětech

Použitá literatura:

Pike, S., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha: Portál, 2000.
 Pike, S., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 2*. Praha: Portál, 2000.

8. Modul Země původu a návštěvy lektorů ve škole

8.1 Cíle modulu Země původu

- ▶ poznat kontinent, na kterém země leží (jeho specifika, odlišnosti...),
- ▶ seznámit žáky s danou zemí původu,
- ▶ seznámit žáky s obecnými tématy, která s danou zemí souvisejí,
- ▶ zvýšit u žáků zájem o problematiku uprchlictví a migrace,
- ▶ vytvořit prostředí odmítající xenofobii a rasismus.

8.2 Klíčové kompetence

Modul utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků v oblasti:

- ▶ tolerování odlišných zájmů, názorů a schopností druhých,
- ▶ přijímání druhého jedince se stejnými právy,
- ▶ uvědomování si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena druhé.

8.3 Popis modulu

Modul Země původu zahrnuje dílnu s lektorem-cizincem a přípravu na tuto dílnu. Pedagog má spolu s cizincem připravit 4hodinovou dílnu, která se zaměří na seznámení se zemí, z které přítomný cizinec pochází i s obecnými tématy, jež se dané země týkají (např. klientský systém, nucená vs. dobrovolná migrace, předsudky a další), a to s využitím interaktivních forem práce. Dílna o zemi původu by měla probíhat pravidelně každé pololetí, po absolvování vstupní přednášky. Každá dílna o zemi původu se bude týkat jiné země. Výběr země provede pedagog na základě aktuální situace (např. větší počet dětí cizinců na škole a snaha seznámit s jejich zemí původu ostatní spolužáky), zájmu svých žáků či geografické blízkosti s vybranou zemí (např. příhraniční školy). Při výběru země může pomoci i tato metodika nabízející návrhy na dílny o šesti zemích původu, z kterých k nám přichází migranti a uprchlíci (Vietnam, Demokratická republika Kongo, Ukrajina, Čečensko, Afghánistán, Bělorusko), a pracovníci Organizace pro pomoc uprchlíkům, kteří disponují seznamem zkušených lektorů z různých zemí původu.

K přípravě dílny pedagog může vedle zpracovaných základních informací o každé zemi a podkladů k výuce z této metodiky využít i pedagogický modul dostupný v e-kurzu www.lidejednezeme.cz, kde má možnost se interaktivně seznámit s jednotlivými moduly a vyzkoušet si vytvoření scénáře dílny o zemi původu s využitím interaktivních forem práce.

8.4 Forma práce s třídou

Čtyřhodinová dílna o zemi původu je prostorem pro využití různých metod výuky. V rámci dílny se žáci mají hlavně setkat osobně s migrantem z dané země, věnujeme tedy hodně času diskusi či jinak strukturované přímé komunikaci žáků a lektora. Dále zařazujeme aktivity, ve kterých se zpracovávají hlavní témata související s danou zemí. V dílnách často pracujeme s filmovými ukázkami, necháváme žáky spoluprožít nebo domýšlet příběhy hrdinů. V rámci dílny je také prostor na zážitkové sociálně-psychologické hry a jejich důkladnou reflexi a zpracování.

Při dílně je tedy celkově větší ruch a hluk než při jiných hodinách. Je také třeba očekávat překvapení – hlavně ta plynoucí ze setkání s migrantem, kdy je možné narazit na výbušné, citlivé nebo kontroverzní téma, kterému najednou budete potřebovat vytvořit prostor. Při využití technických pomůcek vás mohou čekat i nemilá překvapení: neběží internet, zasekne se e-learning... Podle našich zkušeností patří ale dílny o zemích mezi nejpěknější zážitky, právě pro svou koncentrovanost, bohatost aktivit a osobní a svým způsobem neformální setkání s lektorem-cizincem. Takto uspokojivého výsledku dosáhneme tehdy, když dílna o zemi nebude jediným výstupem naší práce, ale spíš vrcholem dlouhodobé pozornosti věnované projektu.

8.5 Příprava učitele na dílnu s lektorem-cizincem

Jedním z pilířů tohoto modulu je živá interaktivní beseda s lektorem-cizincem pobývajícím v České republice, ale pocházejícím z jiné země.

Aby návštěva lektora-cizince splnila svůj účel, je třeba se na ni předem důkladně připravit.

- ▶ Žáci by měli před návštěvou cizince **absolvovat úvodní interaktivní přednášku**, aby získali základní vhled do témat, která setkání s lektorem-cizincem přinese, a byli připraveni na setkání s různými odlišnostmi.

- ▶ Samozřejmostí je **příprava samotného pedagoga, který bude lektorovi-cizinci jakýmsi průvodcem**. V každém případě musí předcházet první kontakt s cizím lektorem a navázání vztahu, s tím, že mu bude sdělena představa koordinátora/učitele o průběhu návštěvy, oba si ujasní vzájemná očekávání a nastolí adekvátní vztah vzájemné důvěry. Plánované dílně je třeba určit časovou dotaci s rezervou na eventuální další dotazy a uzavření besedy formou zpětné vazby ze strany žáků i lektora.
- ▶ Před vlastní návštěvou lektora ve třídě by se měl pedagog sám seznámit alespoň rámcově s jeho příběhem odchodu ze země a života v ČR. Učitel se pak může s lektorem-cizincem dohodnout, do jaké míry bude dílna na jeho příběhu postavena a v jakých aktivitách a jak bude jeho příběh ve výuce využit. Toto základní seznámení s příběhem je velmi důležité i proto, že žáci mohou položit lektorovi otázku příliš „na tělo“, a učitel musí pak být schopen sám odpovědět nebo vysvětlit žákům, že určitým tématům se nebudou věnovat.
- ▶ Učitel by měl dále lektorovi představit třídu, do které přichází. Jde jednak o komunikativnost a vlastnosti třídy (povídaví, tiší, stydliví, velmi živí žáci...), ale také o složení třídy co se týká žáků z jiných kultur. Není vyloučeno, že ve třídě je i dítě, jehož rodina pochází ze stejné kultury; to může být dobrým oživením programu. Žák může konfrontovat svou zkušenost s přicházejícím hostem nebo lektor může jeho zkušenosti citlivě využít. K tomu je však třeba přistoupit uvážlivě; naše zkušenost ukázala, že například lektor z Vietnamu chtěl výklad postavit na vietnamské identitě několika vietnamských žáků, ale jeho plán selhal, neboť vybraní žáci se jako Vietnamci necítili a tuto roli odmítli. Navíc, dítěti nemusí být zvýšená pozornost vůbec příjemná nebo může být z mnoha důvodů zcela nevhodná (uprchlík, rozdělená rodina, pocit vyloučení, který by se jen dál upevňoval...).
- ▶ Dalším krokem je **příprava na dílnu se třídou**. Lze využít e-learning, který poskytuje žákům i pedagogům základní informace o zemi původu, odkud cizinec přichází.
- ▶ Následovat může další příprava na setkání spolu se zformulováním otázek, které žáci budou klást i v průběhu návštěvy. Učitel tak získá nad otázkami určitý přehled, může je usměrnit, rozvinout, nebo potlačit ty z různých důvodů nevhodné.
- ▶ Otázky lze formulovat při hře na novináře, kdy se žáci jako novináři různých médií připravují na rozhovor s návštěvníkem z vybrané země. „Novinář“ má za úkol zjistit co nejvíce o životě v dané zemi a tedy zformulovat co nejvíce otázek. Z otázek žáků třída následně vybere například 20, o které nejvíce stojí, a ty potom žáci mohou návštěvě položit.
- ▶ Další z možností, jak motivovat formulaci otázek, je taková, že přiblížíme žákům příchod nového spolužáka z jiné země do třídy a vyzveme je k fantazijním představám, co by o něm chtěli vědět, aby se stal jejich kamarádem.
- ▶ Při setkání s lektorem mohou žáci také formulovat lektorovi-cizinci vzkaz nebo přání žáků směrem k němu, a to individuálně, nebo po skupinách.

Nejsložitějším krokem se může zdát prvotní kontakt s představitelem přicházející kultury. Pokud koordinátor/učitel na škole nesežene vhodného lektora pomocí vlastních kontaktů, může se kdykoliv obrátit na Organizaci pro pomoc uprchlíkům, která může pomoci lektora zajistit, nebo kontaktovat jinou organizaci pracující s migranty.

Setkávání s lidmi – a ve škole s žáky a studenty z různých kulturních prostředí – je v současné době (a světě) daností, se kterou je třeba se vypořádat a kterou je třeba přijímat. Konkrétně lze zaměřit pozornost žáků na možné odlišnosti, porozumět jim, a tím redukovat možné prvky xenofobie, posléze rasismu, kdy kořenem je často strach z neznámého. Negativní, někdy odmítavá reakce, je potom obranným mechanismem před úzkostí. Setkávání je jednou z možností, jak připravovat žáky a studenty na život v kulturně heterogenní společnosti bez předsudků, s vnímáním a respektováním odlišností minorit.

Téměř všichni autoři, zabývající se předmětem multikulturality, se shodnou v tom, že pro život v multikulturní společnosti je třeba osvojit si některé specifické dovednosti, určité typy chování a zejména něco jako citlivost pro konkrétní situace – naučit se číst projevy jedinců z odlišných kultur a rozumět jim.

Jedním z neúčinnějších modelů učení zejména v sociálních dovednostech a osvojování si postojů je nápodoba. Učitel má tedy ve svém rejstříku pedagogických nástrojů nápodobu zcela přirozeně. Je potřebné se identifikovat s celým smyslem tohoto programu. Stejně tak je třeba využít všech dostupných informací k tomu, aby i pro učitele byla návštěva obohacením výuky, a ne ztrátou času.

Zároveň je nutné si uvědomit svůj vlastní postoj k menšinám, včetně národnostních. Chování učitele včetně neverbálních projevů žáci vnímají a přirozenou tendencí si je nenásilně osvojují včetně postojů, které jsou žádoucí – v tomto případě tolerance k odlišnostem.

Cíle, které je třeba naplnit, jsou potom ve dvou rovinách:

- ▶ Kognitivní – to znamená informace o jednotlivých kulturních skupinách a kulturách. Ve školních vzdělávacích programech je lze zahrnout do předmětů jako je dějepis, zeměpis, společenskovední předměty, kde je kladen důraz především na rovné zacházení tam, kde se objevují kulturní rozdíly.
- ▶ Afektivní – nabídka prožitku a vnitřního přijetí správné postoje orientaci. Cílem je na základě osobního prožitku podpora vlastní identity a přijetí pozitivního pohledu na odlišnosti. Spolu s tím i dochází k formativním změnám v oblasti postojů k respektování jiné hodnotové orientace a respektování

specifik jiné kultury. Rozbíjejí se alespoň částečně předsudky a stereotypy znemožňující rovné zacházení se situacemi, kde se setkáváme s kulturními rozdíly. K tomuto cíli je možné využít některou z nabídky sociálně-psychologických forem práce, zejména tu, která se týká hodnotové orientace žáků – aplikace forem zážitkové pedagogiky.

Čeho se vyvarovat

- ▶ Přivést do třídy návštěvu bez jakékoliv přípravy.
- ▶ Vzdálit se ze třídy po dobu návštěvy lektora-cizince; pro žáky to může být signál nedůležitosti obsahu hodiny a navíc to neposkytne možnost další komunikace s žáky na dané téma.
- ▶ Časté zasahování do besedy může vzít žákům motivaci k tomu, aby se ptali.

Ve vyučovací hodině následující po dílně může učitel navázat diskusí na téma, zda jsou ve všech případech příslušníci jiné kultury tak odlišní, co můžeme akceptovat a čemu lze rozumět v souvislostech s tradicemi jiné kultury, co je to předsudek a stereotyp ve vnímání – důraz klademe na zkušenost předávanou výchovou, prostředím, ve kterém žijeme.

9. Země původu: Vietnam

Cílem aktivit zaměřených na Vietnam je hlavně poznat zemi, odkud přichází velké množství migrantů trvale usazených v ČR, a její kulturní zvláštnosti. Vietnamců se týká řada předsudků a stereotypů, vztah s nimi je poznamenán značnou jazykovou a kulturní bariérou. Hlavními tématy dílny o Vietnamu tedy jsou pojmy jako **předsudek, stereotyp, začlenění migrantů, migrace a pracovní migrace**.

9.1 Vietnamci jako neznámí spoluobčané

Migranti z Vietnamu přicházejí do České republiky od 50. let 20. století, kdy byly podepsány první smlouvy mezi tehdejší Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o studiu dětí a studentů z Vietnamu v ČSSR. V současné době je vietnamská komunita druhou nejvýznamnější skupinou migrantů žijících v ČR, k 31. 12. 2021 čítala 64 808 osob. S migranty z Vietnamu se většina z nás denně setkává, ale málo toho o nich víme, často o nich máme zkreslené představy a nechápeme je. Přítomnost Vietnamců v ČR a jejich výrazná oddělenost od většinové společnosti je hlavní motivací pro zařazení Vietnamu do našeho projektu. Tradice migrace z Vietnamu je tak silná, že se postupně Vietnamci a jejich potomci stanou nedílnou součástí společnosti České republiky – a k tomu by mělo dojít způsobem, jenž bude pro obě strany přijatelný, prospěšný a dlouhodobě udržitelný.

Lekce o Vietnamu by měla přinést odpovědi na otázky: Odkud přicházejí vietnamští spoluobčané? Jaký je Vietnam a jeho dynamická ekonomika? Jak ovlivnila současnost Vietnamu dlouhotrvající válka? Jaké mají Vietnamci zvyklosti a tradice? Jaké byly jejich důvody pro odchod ze své země a pro příchod do ČR?

Není jednoduché v kostce shrnout hlavní sdělení, které bychom o Vietnamu chtěli předat. Na to je Vietnam moc velký, různý a bohatý. V mysli většiny dospělé české populace je obraz Vietnamu ovlivněn společnou historií, ve které jsme MY, socialistické Československo, byli tím, kdo pomáhal velmi chudým lidem odněkud z dálky. Pro nás byli Vietnamci bezejmenní a nerozlišitelní ONI, ti, kdo potřebují pomoc, kdo jsou slabí a na koho hledíme trochu svrchu. Přijížděli sem jako studenti nebo stážisté, nesměli téměř nic, byli kontrolováni, chovali se velmi slušně, skromně až upjatě, žili pouze sami se sebou, protože kontakty s Čechy nebyly podporovány, často byly zakázány. Ale také obchodovali, dováželi a vyváželi zboží, a v tom ukázali mnohdy velkou podnikavost.

Situace ve Vietnamu se ale od té doby změnila. Vietnam se ekonomicky dostal na podstatně lepší úroveň, než byl v době RVHP. Už to není země strhaná mnohaletými válkami, ale země, která obchoduje s celým světem, má nadstandardní obchodní vztahy s USA i s asijskými tygry v regionu. Vietnamci jsou sebevědomí lidé, hrdí na svou kulturu, na svou zemi a její pokroky. Přestože se mnohé oblasti ve Vietnamu nezměnily mnoho desítek let, nová města, obchodní centra a průmysl ukazují na rychlý rozvoj.

Mnoho Vietnamců žije v zahraničí, protože je tam vyhnala buď některá z válek, poválečná chudoba, nebo odešli za příbuznými. Díky tradici mnoha náboženství na území přijímají Vietnamci do svých kulturních tradic nové prvky – například i lidé, kteří nejsou křesťané, začínají v Evropě slavit Vánoce a jiné svátky. Pokud mají potíže se začleněním, pak je hlavní bariérou jazyk, nikoli neochota či úmyslná uzavřenost vůči hostitelské společnosti. Vietnamština a čeština jsou totiž – pokud bychom oba jazyky hodnotili co do jejich odlišností – na opačných pólech pomyslného spektra.

Podkladové informace o Vietnamu, jeho historii a historii migrace Vietnamců do ČR naleznete v rozšiřujících Informacích pro učitele: Vietnam, jež jsou k dispozici v části III. metodiky i na webových stránkách OPU.

9.2 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Divný zaměstnavatel a zaměstnanec

Cíl: Žáci si uvědomí možná úskalí komunikace s příslušníky odlišné kultury

Pojmy: etiketa, multikulturalismus

Vzdělávací oblast: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

Doba trvání: 15 minut

Popis aktivity: Učitel vezme dva dobrovolníky na chodbu, kde jim přidělí role – jeden je český zaměstnavatel a druhý je vietnamský zaměstnanec. Každý dostane zadání, jak se má chovat, ale navzájem svá zadání nevědí.

Učitel zadá role tak, aby výsledkem byla následující scénka: Zaměstnavatel je český občan, který vietnamskému zaměstnanci zadal úkol, ten ho ale nesplnil. Zaměstnavatel mu několikrát úkol zadá znovu, pracovník se usměje, přikývne, a úkol nesplní. Zaměstnavatel je rozčilený, pracovníkovi se dívá do očí a nadává mu, gestikuluje u toho a mračí se. Vietnamský pracovník reaguje mírným pokyvováním hlavy, jakoby se ukláněl, mírně se usmívá a nedívá se mu do očí, ale na zem před sebe.

Po scénce učitel diskutuje s žáky o tom, co viděli, jak se oba chovali a jaké mělo jejich chování důvody. Děti, které scénku hrály, mluví o pocitech, které při hře měly.

Závěr, vyhodnocení: Vietnamci často reagují úsměvem a pokyvováním hlavy v nepříjemných nebo konfliktních situacích, nechtějí totiž situaci ještě ztěžovat a být neslušní. Zaměstnanec tedy pravděpodobně nevěděl, co se po něm chce, nerozuměl, co mu zaměstnavatel říká, ale nechtěl se ptát, protože to považuje za neslušné. Zároveň se usmíval, aby se choval slušně z hlediska vietnamské kultury a komunikačního stylu. Nedíval se nadřízenému do očí, protože se nechtěl chovat povýšeně. Nechápal křik nadřízeného, cítil se ponížený, protože na něj zaměstnavatel křičel před kolegy.

Zaměstnavatel zase mohl chápat úsměv jako znak arogance a odmítání respektu ze strany podřízeného. Díval se mu do očí, což je v Čechách zdvořilost a známka přímosti a pozornosti, čímž ale pro vietnamského pracovníka konflikt jen umocňoval a dával najevo nadřazenost.

Žáci spolu s učitelem srovnají kulturní zvyklosti a vnímání slušnosti a snaží se najít cestu řešení podobného konfliktu – kdy obě strany vlastně konflikt nechtějí, chovají se ze svého hlediska zdvořile, a přesto dojde k nedorozumění a vyhocení situace.

Poznámka pro vedoucí: Tato hra se nehodí na začátek hodiny, protože se jí aktivně účastní jen dva žáci.

Zdroj: Upraveno dle: Černík, J. aj. S vietnamskými dětmi na českých školách. Jinočany: H & H, 2006.

Aktivita: Osmisměrka s tajenkou

Cíl: Seznámení se základními fakty o Vietnamu

Pojmy: Vietnam

Doba trvání: cca 15 minut

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky: Nakopírovaná křížovka a text pro každého žáka

Popis aktivity: Žáci vylustí slova v osmisměrce a doplní je do textu, text si přečtou.

Závěr, vyhodnocení: Učitel s žáky diskutuje o tom, které informace byly pro žáky nové.

Novoročním stromem je ve Vietnamu kvetoucí b.....ň, která je symbolem nesmrtelnosti a dlouhověkosti. Vietnam má 82,5 miliónů o.....l. Byl kolonií F.....e a od roku 1975 je nezávislým s.....m. Průmysl je zde zaměřen především na t.....l, obuv a elektroniku. Vietnamci mají spoustu pro nás neobvyklých t.....c. Např. nám nebudou hledět přímo do o..í, tím nám vyjadřují pokoru. Na přivítání nám podají obě r.....e. A nikdy před námi nebudou s.....t do kapesníku. Když se ale pustíme s Vietnamci do jídla, můžeme zaslechnout občasně m.....í. Celkově jsou velice zdvořilí a ve škole se chovají u.....ě a snaží se dosahovat co nejlepších v.....ů.

P	E	U	S	C	L	E	T	A	V	Y	B	O
Y	C	L	O	U	K	Á	Z	N	Ě	N	Ě	H
K	R	J	T	Č	S	M	R	K	A	T	U	B
T	N	F	E	Y	Í	S	U	T	F	D	A	G
Í	N	Á	K	S	A	L	M	E	R	V	C	T
B	R	O	S	K	V	O	Ň	J	A	W	I	U
S	I	L	O	H	E	A	S	Y	N	O	D	Š
T	A	K	U	B	S	C	A	C	C	Y	A	V
Á	L	I	T	X	E	T	U	H	I	V	R	Á
T	U	Ř	O	I	A	G	M	R	E	K	T	B
E	C	Í	L	E	V	Ě	D	O	M	Í	O	Y
M	Ů	K	D	E	L	S	Ý	V	E	K	A	M

Zdroj: Upraveno dle: Hurtová, M: Barevný život v multikulturním světě. Dostupné na <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1861/barevny-zivot-v-multikulturnim-svete.html/>.

9.3 Stručný scénář dílny Vietnam

Dílnu jsme zkusili v delší i kratší variantě, na 3, nebo 4 vyučovací hodiny. 4 vyučovací hodiny byly v případě zvědavých a aktivních tříd optimální. Průběh dílny přirozeně závisí na lektorovi, jeho výřečnosti a komunikativnosti.

Úvodní písnička pro naladění. Bonjour Vietnam – videoklip.

Předsudky a fakta. Aktivita, ve které si žáci uvědomí rozdíl mezi předsudkem a věcným tvrzením, identifikují předsudky, které sdílejí o Vietnamcích.

Seznamovací kvíz o lektorovi. Ice-breaker, oživení žáků a přiblížení s lektorem. Žáci odhadují odpovědi na kvízové otázky o lektorovi. Seznámí se s ním, když komentuje jejich odpovědi.

Migrace z Vietnamu. Ice-breaker, zábavný kvíz o Vietnamu s tajenkou, nad kterou je možno diskutovat o důvodech migrace.

Prezentace lektora o Vietnamu a diskuse – na pokračování v průběhu celé dílny. Cílem je seznámení se s informacemi o Vietnamu, historií, kulturou a životem Vietnamců v ČR. Prezentace, kterou školám nabízíme na www.lidejednezeme.cz obsahuje tyto slajdy:

- ▶ Jak přicházejí Vietnamci do Čech 1 (5 generací, historie);
- ▶ Popis současných aktivit Vietnamců v ČR – heterogenita, nejsou všichni stejní;
- ▶ Vzpomínky lektora na příjezd do ČR a povídání životě v ČR;
- ▶ Vietnamská a česká rodina;
- ▶ Tzv. banánové děti;

- ▶ Škola, vzdělání, vztah Vietnamců ke vzdělání a vzdělancům;
- ▶ Sporty ve Vietnamu;
- ▶ Jídlo ve Vietnamu – s ukázkou, jak se jí hůlkami.

Rozbor klipu z filmu „Kdo mě naučí půl znaku“. Zhlédnutí sestřihu dokumentu ČT „Kdo mě naučí půl znaku“, který pojednává o válečných sirotcích, smlouvách o vzdělání, současném postavení bývalých studentů, vzpomínkách na ČSSR, o vděčnosti a přátelství s ČR. Žáci mají možnost nahlédnout do životních příběhů dětí – siroteků a studentů z Vietnamu, kteří prožili svá studia v ČR, a vidí, jak jejich životy pokračovaly.

Jak bys pomohl cizincům s integrací? Žáci nahlédnou integraci z různých pohledů – z pohledu spolužáka, učitele a ředitele školy – a zamyslí se nad tím, jak lze integraci cizinců ovlivnit ze strany majoritní společnosti.

Jazyk, základ integrace. Cílem aktivity je seznámení žáků s odlišnostmi ve výslovnosti mezi vietnamštinou a češtinou, žáci si vyzkouší naučit se základní zdvořilostní fráze, získají představu o tom, jak je zdvořilost a úcta ke staršímu zabudována do vietnamského jazyka. Tato aktivita je zcela závislá na lektorovi-cizinci, může být eventuálně uskutečněna pomocí vietnamských spolužáků.

Snímek „Malá“. Žáci se seznámí s autobiografickým příběhem vietnamské dívky, která vyrůstá v českém maloměstě. Žáci se díky kreslenému snímku vcítí do role své vrstevnice, zjistí co dítě – cizinec prožívá v novém prostředí, jak se cítí, co ji trápí. U této aktivity je velmi důležitá reflexe po promítání snímku.

Nálepkování. Děti si uvědomí sílu stereotypů, které ztěžují a někdy zcela znemožňují komunikaci.

Horoskopy. Seznámení s čínským horoskopem, oddychová aktivita

9.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Vietnamu

Téma hodiny: Migrace, xenofobie a rasismus

Předmět: Občanská výchova, Zeměpis

Doba: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Počítač s přístupem na Internet pro každého žáka, nebo možnost promítat z internetu na tabuli

- ▶ Motivace: Budeme mluvit o dívce z Vietnamu. Co Vás napadá, když se řekne Vietnam? Proč Vietnamci odcházejí ze své země? Stručné nastínění dívčiny situace se zapojením žáků.
- ▶ E-learning: Příběh Anh.
- ▶ Reflexe příběhu. Učitel má možnost zjistit, jak byl příběh pochopen, klást doplňující otázky, rozšířit informace, které se žáci dozvěděli během absolvování lekce.
- ▶ Xenofobie a rasismus. Co tyto pojmy znamenají? Jak se projevila xenofobie a rasismus v příběhu? Jak hrdinka tyto situace řešila? Jak by tuto situaci řešili žáci ve třídě, setkali se s diskriminací...?
- ▶ Pracovní migrace. Co to je? Důvody odchodů za prací. Proč odcházejí Vietnamci do ČR, do Evropy? Co si o stěhování za prací myslíte? Máte s ní zkušenost např. v rodině?

Téma hodiny: Vietnam

Předmět: Zeměpis

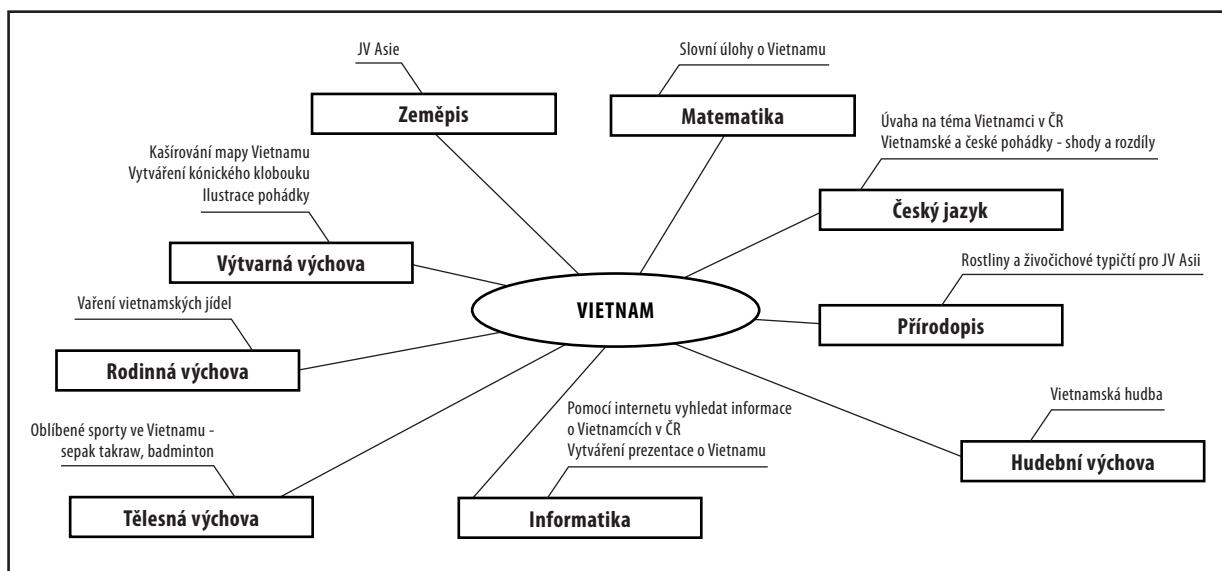
Doba: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: Počítač s přístupem na Internet pro každé dítě

- ▶ Motivace
 - Hádanky (o které zemi se dnes budeme bavit?). Učitel dětem dává nápovědy, klade otázky a ony mají za úkol uhadnout, o které zemi dnes budou mluvit.
 - Příklad nápověd: Dnes se budeme bavit o zemi, která má tvar S, leží v JV Asii, je 4x větší než ČR, jezdí v ní mnoho kol a motorek, její obyvatelé často nosí rýžový klobouk...
- ▶ Projítí části e-learningu, která se věnuje poloze země, jejímu povrchu, pěstovaným plodinám (slajd mapa)
- ▶ Srovnání Vietnamu a života v něm s ČR

Téma hodiny: Vietnam**Předmět:** Výtvarná výchova**Čas:** 1 vyučovací hodina**Pomůcky:** Kónický klobouk nón

- ▶ Nastínění situace ve Vietnamu např. prostřednictvím slajdu Tradiční oblečení v lekci Vietnam nebo fotek Vietnamců s těmito klobouky. Proč ho nosí? Krátké představení klobouku. K čemu se asi používá? (miska, vějíř, lopatka, ozdoba, taška, deštník, slunečník). Proč se vyrábí zrovna z tohoto materiálu?
- ▶ Vytvoření vlastního klobouku z papíru.

9.5 Vietnam: využití v různých předmětech

10. Země původu: Ukrajina

Z Ukrajiny do České republiky přichází mnoho pracovních migrantů hledat svou šanci na lepší život. Často jsou však zneužiti zprostředkovatelskými agenturami či klienty, pracují na nekvalifikovaných místech za minimální mzdu a jsou tedy snadno zranitelnou skupinou, které reálně hrozí omezování lidských práv. K výše uvedeným tématům se vzhledem k současnému dění na Ukrajině (červenec 2022) řadí i téma válečného konfliktu, jeho důvodů a také následků.

Během aktivit spojených s touto zemí by se děti měly seznámit se životem na Ukrajině, důvody k odchodům za prací, a také z důvodu válečného konfliktu a novým životem v nové zemi.

Pojmy: pracovní migrace, zprostředkovatelská agentura, klient, nelegální migrace, lidská práva, předsudky, dočasná ochrana.

10.1 Ukrajina, země mezi Ruskem a Evropou

Obraz Ukrajiny je možná pro pohled z České republiky nejednoznačný. Na jedné straně obrovská země se strategickou polohou, velkým množstvím nerostných surovin a důležitým plynovodem, který je pro některé státy Evropy jediným zdrojem zemního plynu. Tedy silný hráč. Na straně druhé země, o které máme představy dané hlavně tím, že v ČR pracuje mnoho Ukrajinců na nejnižších a nekvalifikovaných pozicích – a i to je pro ně zlepšením jejich ekonomických možností. Tedy obraz slabosti a ekonomických problémů.

Tato dvojnásobnost je svým způsobem charakteristikou Ukrajiny. Je to země důležitá a strategická jak pro Rusko, tak pro EU. Prorusky orientovaný je především industriální východ země, rusky mluví většina obyvatel měst. Propojení s Ruskem je silné i proto, že hodně Ukrajinců má v této zemi své příbuzné. Postoj obyvatel Ukrajiny vůči Rusku se částečně změnil po anexi poloostrova Krym v roce 2014 a velmi výrazně po ruské agresi 24. 2. 2022, kdy Rusko v čele s V. I. Putinem otevřeně zaútočilo na celé území Ukrajiny. Výsledkem toho je uprchlický exodus, který v moderní evropské historii od konce 2. sv. války nemá obdoby.

Již od milénia jsou na Ukrajině velkým tématem demokratické politické reformy a snaha velké části společnosti o zařazení Ukrajiny mezi rozvinuté demokratické evropské země. Tyto snahy jsou příčinou většiny vnitropolitických krizí (např. Euromajdan v roce 2013-2014). V roce 2017 byla podepsána mezi Ukrajinou a Evropskou unií Dohoda o přidružení, která podporuje intenzivnější politické a hospodářské vazby a respektování společných hodnot. V červnu 2022 udělila Evropská rada Ukrajině status kandidátské země Evropské Unie.

10.2 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Chudoba a bohatství

Cíl: seznámit se s tím, jak jsou pro nás některé hmotné věci důležité a co všechno pro nás znamenají

Pojmy: Chudoba, bohatství

Vzdělávací oblast: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 20 minut

Pomůcky: papír a psací potřeby

Popis aktivity: Účastníci hry si sednou do kroužku. Pak každý obdrží pět malých papírků, napíše, které věci jsou pro něj nejdůležitější. Měly by to být hmotné věci (např. mobil, postel anebo kniha). Když mají všichni pět papírků popsaných, začíná hra. Nejprve si žák musí vybrat jednu věc, kterou z těch pěti nejméně potřebuje. Odhodí papírek doprostřed kruhu, který je tvořen účastníky. Pak odpoví na otázku: Cítíš se být chudý bez dané věci? Co pro Tebe ta věc znamená? – Takto se pokračuje, dokud nezbudou všem účastníkům dva poslední papírky.

Jakmile má každý jen dva papírky, otočí je tak, aby neviděl, co je na nich napsáno, zamíchá je a pak jeden odhodí. Pak se může podívat na to, co mu zbylo. Jak se cítí, když mu z důležitých věcí zbyla pouze tato jediná?

Vyhodnocení, závěr: Cílem této hry je ukázat, jak jsou pro někoho určité věci buď nezbytnou anebo zbytnou součástí každodenního života. Žáci si uvědomí, které věci pro ně tvoří součást „normálního“ života, který není životem v chudobě. Určité předměty (například mobil, značkové oblečení) chceme hlavně proto, abychom je mohli ukázat okolí a utvrdit všechny, že nejsme chudí, že si určité věci můžeme dovolit. Předměty, o které stojíme hlavně kvůli sebe prezentaci, mohou vyznačovat hranici relativní chudoby – chudoby, kterou vnímáme ve srovnání s někým jiným, nebo kterou odmítáme v porovnání s vlastním žádoucím statutem. Relativní chudoba může být také měřena porovnáním mezi státy či společnostmi – například chudí lidé ve vyspělých zemích mají velmi pravděpodobně podstatně vyšší životní standard než lidé v zemích chudých.

Hra má žáky vést k porozumění lidem, kteří chtějí svou pocítovanou chudobu změnit a kteří se snaží se z ní vymanit, byť i za cenu migrace do jiné země. Právě takto motivovaní migranti většinou nezůstávají natrvalo, ale po vydělání určité sumy peněz se zase vrací zpět a mohou si například otevřít živnost nebo jinak zvýšit své ekonomické postavení.

10.3 Příklady využití e-learningu ve výuce o Ukrajině

Téma hodiny: Ukrajina, pracovní migrace

Cíl: seznámení se s geografí Ukrajiny, jejími zdroji a hospodářstvím

Pojmy: pracovní migrace, chudoba

Věk: 12–13

Doba: 45 min.

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Pomůcky: počítač s připojením na Internet pro všechny žáky

Popis aktivity:

Během první hodiny (např. zeměpis) proběhne úvodní seznámení dětí se zemí, o které se bude mluvit. Učitel připraví nebo využije nabízený kvíz o zemi, aby se seznámil s případnými předsudky, které žáci mohou mít, ověřil si vstupní znalosti dětí a věděl, s čím bude pracovat (otázky, např: Napiš tři věci, které tě napadnou, když se řekne Ukrajina, Má Ukrajina více obyvatel než ČR, Těží se v ní uhlí nebo diamanty...). Po tomto úvodním vstupu následuje práce s e-learningem. Děti pracují samostatně, učitel jejich práci monitoruje a je připraven na případné otázky (Není vhodné, aby učitel během práce dětí odcházel ze třídy, snižuje to u nich důležitost zadané práce).

Žáci si procházejí slajdy z lekce Ukrajina:

- ▶ Grafik popleta – seznámení se s ukrajinskou krajinou a pamětihodnostmi;
- ▶ Turismus – seznámení s krajinou a turistikou na Ukrajině;
- ▶ Obrazová příloha – seznámení s významnými surovinami, které se nachází na území Ukrajiny;
- ▶ Černobyl – seznámení s historií elektrárny a jejím vlivem na obyvatele;
- ▶ Hospodářská příloha – ekonomická situace po rozpadu Sovětského svazu.

Poté co se žáci seznámí s vybranými slajdy, učitel s dětmi diskutuje o situaci na Ukrajině. Jak se tam lidem žije? Je tam hodně práce? Jaké je hospodářská situace země? Chtěl by se tam někdo přestěhovat? Jak byste řešily situaci, kdy dlouhodobě nemůžete najít práci, a dochází vám peníze?

Poznámka pro učitele: Doporučujeme, aby vyhodnocení úvodního kvízu proběhlo ústně. Žáci mají možnost bezprostředně reagovat na názory svých spolužáků a hodina má větší „spád“.

Téma hodiny: Chudoba, pracovní migrace

Cíl: seznámení se s hospodářskou situací na Ukrajině

Pojmy: pracovní migrace, chudoba, zprostředkovatelská agentura, klient

Věk: 12–13

Doba: 45 min.

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Pomůcky: počítač s připojením na Internet pro všechny žáky

Popis aktivity:

Učitel krátce zopakuje informace o Ukrajině a jejím hospodářství.

Žáci si procházejí slajdy z lekce Ukrajina:

- ▶ Téma chudoba – seznámení s tímto pojmem, co je a co není chudoba;
- ▶ Migrace – seznámení se situací ukrajinských migrantů;
- ▶ Příběh Světlany.

Poté co se děti seznámí s vybranými slajdy a příběhem, hovoří o tom, co se dozvěděly nového. Mají nějakou osobní zkušenost s migrací za prací? Děti si na další hodinu připraví krátkou prezentaci o pracovní migraci. Kam by šly pracovat, co by se musely naučit, musí zjistit, jestli je v jejich vybrané zemi nutné pracovní vízum či jiné náležitosti, jak by se tam domluvily, kde by práci hledaly. Učitel může dětem pomoci předem připravenými otázkami, na které by chtěl znát odpověď. (Může mu pomoci pracovní list Pracovní migrace na webu projektu, nebo aktivita z modulu Média Inzerát).

10.4 Stručný scénář dílny Ukrajina

Pracovní list s tajenkou. Žáci si prostřednictvím této aktivity zopakují informace o Ukrajině, její geografii a kultuře. Po vyplnění pracovního listu a odhalení tajenky (pracovní migrace), se snaží žáci tento pojem definovat.

Diskuse o pracovní migraci. Aktivita navazuje na práci s pracovním listem a rozvíjí téma pracovní migrace. Pedagog spolu s lektorem-cizincem seznámí žáky se situací obyvatel Ukrajiny a s jejich pracovní migrací. Součástí aktivity je brainstorming na téma „Proč odcházejí Ukrajinci ze své země?“

„Prestižní“ povolání. Cílem aktivity je seznámit žáky s pozicemi, na které v ČR nastupují cizinci, rozebrat s nimi předsudky, které se týkají zaměstnávání cizinců.

Prezentace lektora/lektorky. Seznámení s osobním příběhem, příchodem do ČR a integrací v ČR.

Novináři: rozhovor ve studiu. Tato aktivita má za cíl umožnit žákům zjistit informace o životě lektora-cizince na Ukrajině a v ČR pomocí jejich vlastních otázek.

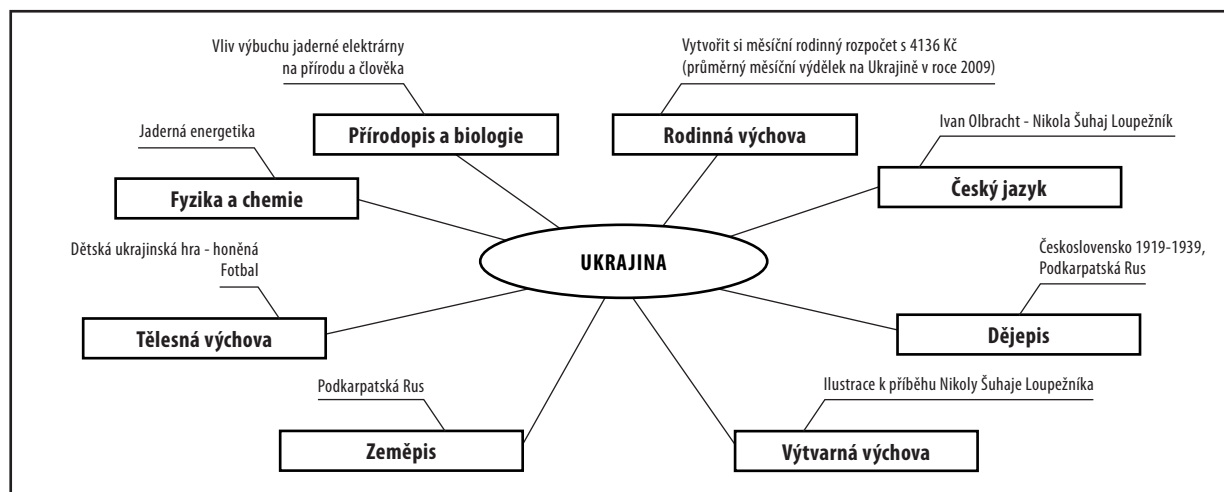
Migranti na úřadech. Žáci se během této živé a rolové aktivity seznámí se situací cizinců, kteří si potřebují vyřídit své záležitosti na úřadech.

Příběhy Andrey a Světlany. Práce s příběhem české a ukrajinské dívky, které zažily nucenou práci.

Hádání slavné osobnosti. Odpočinková aktivita, jejímž cílem je seznámení žáků se slavnými osobnostmi Ukrajiny.

Cesta uprchlíka z Ukrajiny – „a jak to bude dál?“ Zážiteková hra, ve které si žáci vyzkouší na vlastní kůži, co zažívali ukrajinští uprchlíci těsně poté, co byla Ukrajina napadena Ruskem. Společně s hlavní postavou Irynou a její rodinou projdou cestu z Ukrajiny do Česka a zažijí reálné situace, kterým čelili uprchlíci z Ukrajiny.

10.5 Ukrajina: využití v různých předmětech

11. Země původu: Afghánistán

V dílně, věnované Afghánistánu lze otevřít mnoho témat – ať už jde o válku a utrpení lidí, vliv mezinárodního společenství, humanitární pomoc, působení vojenských a rekonstrukčních misí z ČR, nebo o islám, terorismus a Tálibán. Dílnu o této vzdálené zemi je potřeba založit na lektorovi nebo na poučeném učiteli, který má chuť se seznamovat se složitými souvislostmi afghánské kultury, historie i současnosti.

V e-learningové části projektu je důraz kladen na problém života dětí v zemi, kde probíhá **válka**. V této souvislosti se dostanete také k pojmům **uprchlictví a humanitární pomoc**. Dalším tématem, ke kterému se dostanete, bude jistě **islám a náboženský fundamentalismus**, radikalismus a terorismus.

Při volbě hlavních témat výuky velmi záleží na výběru lektora-cizince, na jeho životních zkušenostech a na aktuální situaci v Afghánistánu.

11.1 Afghánistán – země neznámá

Afghánistán byl v minulosti zmiňován ve sdělovacích prostředcích několikrát týdně, ale i přesto o této zemi lidé příliš mnoho informací nevěděli. Mediální zprávy se soustřeďovaly na informování o teroristických útocích či o práci českých vojáků v této zemi, ale o situaci obyvatel či o zemi samotné nám informace chybějí, nebo jsou na základě mediálních zpráv zkrácené.

Pro Evropany je Afghánistán zahalen jistou dávkou tajemství. Víme, že afghánská společnost je odlišná od společností evropských, hlavně svým náboženstvím, které určuje podobu veškerého osobního i společenského života, a uspořádáním do kmenových společenství. V Afghánistánu navíc žije několik etnik, která k sobě navzájem chovají výraznou nedůvěru: Paštuni, jichž je většina, Tádžikové, Uzbekové a další skupiny. Za vlády krále Záhira (1933-1973) se národnostní a náboženské třenice neprojevovaly tak ostře. Po pádu monarchie ale začaly střety mezi etniky narůstat a se sovětskou invazí dále sílit. Afghánistán je v novodobých dějinách územím bojů a válek: od obrany proti imperiálním snahám Ruska a Velké Británie, přes boje o vliv mocností v regionu v průběhu studené války, až po vládu a pád islámského fundamentalistického hnutí Tálibán, proti kterému bojovaly jak některé místní kmeny, tak mezinárodní společenství.

Od roku 2006, i za přítomnosti desetitisíců spojeneckých vojáků, vliv Talibánu rostl. Podpora účasti spojeneckých vojsk v Afghánistánu dlouhodobě klesala, což vyústilo v rozhodnutí z dubna 2021, kdy členské státy NATO oznámily, že začnou stahovat svá vojska z Afghánistánu. V květnu roku 2021 opět Talibán zahájil ofenzívu s jediným cílem, získat celé území pod svou kontrolu, což se mu v průběhu srpna 2021 podařilo. Během svého postupu se Talibán nesetkal prakticky s žádným významným odporem Afghánské armády. Byl vyhlášen Islámský emirát Afghánistán.

Afghánistán je často líčen jako stát zaostalých a negramotných obyvatel, kteří znají jen touhu válčit, ale realita je často odlišná. Afghánistán je skutečně chudou zemí, kterou kvůli velkému suchu často sužují hladomory, dostupná voda je často jen užitková, čímž se zvyšuje riziko onemocnění, které se v této zemi bez dostatečně rozvinuté infrastruktury může stát fatálním. Neustálé války zemi i její obyvatele vyčerpávají a tlumí normální běh života i rozvoj. Aktuální situace v souvislosti s vládou Talibánu (ke konci roku 2021) je velmi nestabilní a nepřehledná. Nová zákonodárná úprava je neúplná, programové cíle nové vlády jsou nejasné, veřejný sektor je paralyzovaný, finanční služby jsou nefunkční. Objevuje se velké množství zpráv o porušování či omezování lidských práv, zejména u žen a menšin. Afgháncům není umožněno se volně pohybovat.

Země kromě politické nestability čelí výzvám ve formě opakujících se přírodních katastrof (sucho, zemětřesení, záplavy) a v kombinaci s pandemií COVID-19 má vše dalekosáhlé socioekonomické dopady. Z území se po srpnu 2021 stáhla většina humanitárních organizací. Z českých organizací v Afghánistánu nadále působí jen Člověk v tísni, který v této lokalitě pomáhá již od roku 2001.

V médiích je Afghánistán charakterizován jako země lidového až fundamentalistického pojetí islámu. Téměř vůbec se neinformuje o rozdílném pojetí islámu, o tamní kultuře, o občanských organizacích, o představách, jaké mají Afghánci o žádoucím vývoji v zemi, o pestrosti a rozličných motivacích povstaleckých skupin ani o hospodářském významu země pro celý region.

Aktuální humanitární krize (ke konci roku 2021) je velmi hluboká a dle dat OSN je hypotéza, že se bude ještě prohlubovat. 24 milionů lidí je akutně závislých na humanitární pomoci. Polovina obyvatel Afghánistánu trpí nedostatkem potravin. 8,7 milionu lidí má méně než 1 jídlo denně. Celkově je v Afghánistánu vnitřně vysídleno 4,7 milionu osob, v roce 2021 bylo ze svých domovů vyhnáno 700 tisíc obyvatel (80% z nich tvoří ženy a děti). Nejsou to ovšem jediní Afghánci, kteří potřebují

humanitární pomoc. V minulosti již svůj domov opustily miliony lidí, velké množství Afghánců odešlo do sousedního Pákistánu (dle odhadů 3,5 milionu) a Íránu (780 tisíc oficiálně registrovaných, ale dle odhadů dalších 2,6 milionu bez dokumentů).

V kontextu migrace do České republiky se situace od roku 2015 – 2020 vyvíjela v řádu desítek žadatelů o mezinárodní ochranu ročně. Výjimkou byl rok 2021, kdy vlivem politické situace a převzetí moci ze strany hnutí Tálibán, žádalo o mezinárodní ochranu v Česku 176 osob. Oproti ostatním žadatelům, jejich úspěšnost při žádosti o mezinárodní ochranu je v průměru 8-10%, byly žádosti Afghánských uprchlíků v roce úspěšné v 19%. Většina uprchlíků, kteří získali azyl, byli spolupracovníci českých vojáků: tlumočníci a odborníci v jiných oblastech, s rodinami.

11.2 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Dopis do Afghánistánu a do České republiky

Cíl: využití znalostí o Afghánistánu, odlišné vnímání světa. Poznání jiného etnika a kultury, vyjádření a posouzení odlišných norem.

Doba: cca 30–45 min.

Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova

Pomůcky: formulář Doplnění vět o Afghánistánu

Popis aktivity: Žáci píšou dopis o sobě někomu neznámému z Afghánistánu (případně jiné země). Adresát je stejného věku jako pisatel.

Žáci přečtou text spolužákovi, porovnávají, co mají společného. Pak se pokusí společně napsat dopis z Afghánistánu.

Závěr, vyhodnocení: Které věty ve vašem dopise vystihují, že se jedná o psaní z Afghánistánu? Co bys k životu v Afghánistánu potřeboval, co by tě obklopovalo.....?

Formulář dopisu:

Ahoj.....

Jmenuji se.....a je mi.....let.

Bydlím v....., společně s.....

Můj otec pracuje....., matka.....

Z jídel mám nejraději.....

Ve škole kamarádím s.....

Rádi spolu.....

Když škola skončí, obvykle.....

Potěší mě, pokud.....

Poznámka pro vedoucí: tuto hru je možné modifikovat pro všechny země.

11.3 Stručný scénář dílny Afghánistán

Lidské bingo. Prostřednictvím této motivační aktivity se žáci neformální cestou seznámí s lektorem-cizincem. Jejím cílem je navodit přátelskou atmosféru a zmenšit ostych žáků, který mohou mít při komunikaci s lektorem-cizincem.

Dětsí uprchlíci. Žáci se prostřednictvím filmových ukázek seznámí s pojmem dětský uprchlík a s příběhem Sira Nicolase Wintona a „jeho dětí“.

Písnička o Afghánistánu. Motivace žáků pro blok, který se týká geografie Afghánistánu. Seznámení žáků s afghánskou hudbou a estetikou.

Kvíz o Afghánistánu. Interaktivní aktivita, jejímž cílem je zjistit znalosti žáků o Afghánistánu a jeho geografii a odhalit předsudky, které mohou žáci o této zemi mít.

Jak se píše v Afghánistánu. Žáci se prostřednictvím skládání slov z nastříhaných dílků seznámí s afghánským písmem a vyzkouší si svou schopnost pracovat ve skupině.

Islám. Aktivizující kvíz, který žáky blíže uvede do tématu islám, seznámí je s jeho pilíři a nařízeními. Pedagog má možnost odhalit předsudky, které žáci o islámu mohou mít, a může se zaměřit na srovnání světových náboženství.

Ornamenty tisíce a jedné noci. Odpočinková aktivita, během níž se žáci seznámí s estetikou a zdobností perské kultury. Na vlastní kůži si vyzkoušejí krášlení henou a napodobí při tom originální afghánské motivy.

Afghánské umění. Odpočinková aktivita, při které se žáci seznámí s výtvarným uměním perské kultury. Dozví se, jaké barvy a motivy se používají ke zdobení domácností i architektury.

Děti v Afghánistánu. Žáci se díky zhlédnutí dokumentů seznámí se životem jejich vrstevníků v Afghánistánu a budou mít možnost srovnat školní povinnosti a trávení volného času v ČR a v Afghánistánu.

11.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Afghánistánu

Téma hodiny: Dějiny Afghánistánu a jejich vliv na současnou situaci v zemi, lidská práva

Cíl: pomocí práce s textem seznámit žáky s historií Afghánistánu

Pojmy: Afghánistán, Tálibán

Věk: 12–13 let

Doba: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Mediální výchova

Pomůcky: počítač s přístupem na internet pro každého žáka, popř. mapa Asie

Popis aktivity:

- ▶ Pedagog v úvodní části zjišťuje, co žáci o Afghánistánu vědí, k tomu může využít například metodu brainstormingu či brainwritingu. Pedagog by se měl v této fázi seznámit s předsudky a zkrslými představami, které žáci mohou o této zemi mít.
- ▶ Žáci si projdou část e-learningového kurzu, která se věnuje Afghánistánu – slajd Dějiny dávné a nedávné.
- ▶ Žáci mají za úkol v článku ze slajdu Dějiny dávné a nedávné zaškrtnat, co je pro ně nové, co nevěděli, čemu nerozumí.
- ▶ Pedagog s žáky následně hovoří o tom, co zjistili, vysvětlují si neznámé pojmy (je možné využít i slovník cizích slov, ve kterém žáci budou vyhledávat neznámé pojmy) a diskutují o vlivu historických událostí na dnešní Afghánistán. Pedagog může informace ze slajdu Dějiny dávné a nedávné rozšířit využitím pomůcky Informace pro učitele, která se věnuje této zemi.

Poznámka pro pedagogy: Pokud žákům chybí informace o zemi, je vhodné aktivitu doplnit mediální analýzou, ke které může pedagog využít články dostupné v datovém úložišti projektu či nechat žáky vyhledat informace na internetu a následně je s žáky rozebrat dle doporučení z kapitoly Média a svět očima novinových titulků této metodiky.

Téma hodiny: Lidská práva

Cíl: Seznámit se s pojmem lidská práva a zvýšit u žáků schopnost odhalovat porušování lidských práv

Pojmy: Lidská práva, Tálibán

Doba trvání: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova

Pomůcky: počítač s přístupem na internet pro každého žáka

Popis aktivity: Pedagog žáky seznámí s pojmem lidská práva (základní informace najde v kapitole Úvodní interaktivní přednáška této metodiky). Následuje diskuse se žáky o tom, proč lidská práva vznikla, kde jsou zapsaná a kdo dohlíží na jejich dodržování.

Na úvodní část naváže e-learning, slajd Za vlády Tálibánu v lekci Afghánistán. Úkolem žáků je odhalit, jaká lidská práva byla během vlády hnutí Tálibán porušována.

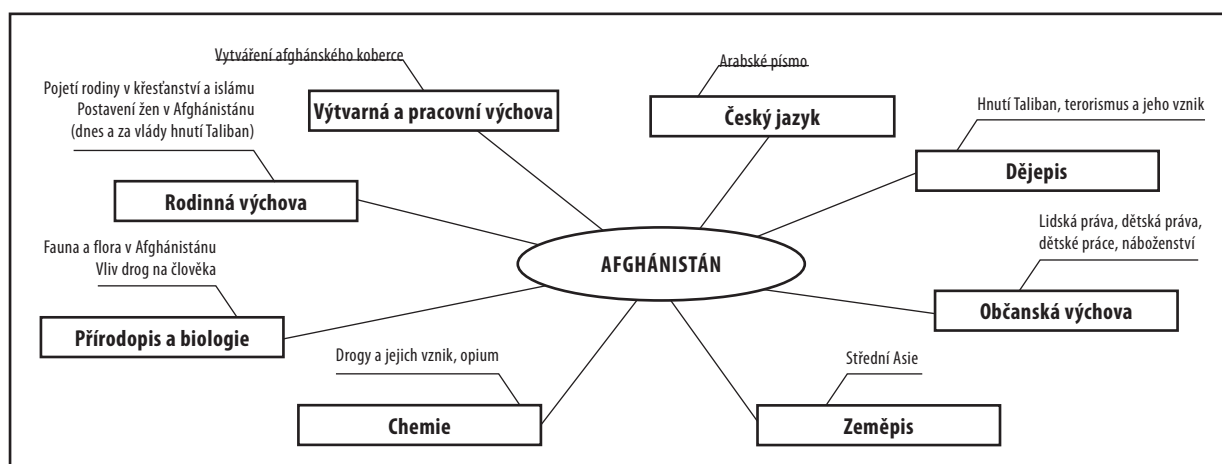
Závěr, vyhodnocení: Po seznámení se slajdem následuje diskuse o zemích, kde jsou stále porušována lidská práva, a možnostech, které mají demokratické státy a instituce, aby této situaci zamezily (sankce, rezoluce).

Zdroje:

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Téma Afghánistánu je velice složité, a to nejen pro žáky. Proto je dobré, aby byl učitel, co nejlépe připraven – seznámil se s e-learningem, informacemi pro učitele, popř. i dalšími zdroji, které uzná za relevantní. Vzhledem k náročnosti a šíři tématu je vhodné na něm pracovat ve více předmětech (učitelé si rozdělí i přípravu na jednotlivé hodiny, tak aby nebyla příprava jen na učiteli jednoho předmětu). Vhodné je toto téma pojmut i jako projektový týden, ale i v tomto případě je nutné s ním pracovat průřezově i v dalším období!

11.5 Afghánistán: využití v různých předmětech

12. Země původu: Bělorusko

Bělorusko bylo do výběru zemí, na které se zaměřuje náš projekt, vybráno jako zástupce země, z které do České republiky přicházejí političtí uprchlíci. Je to země, která ač leží relativně blízko od nás, je pro mnoho lidí neznámá. Žáci by se v aktivitách, které se týkají této země, měli seznámit s politickým systémem v Bělorusku a tím, jak ovlivňuje životy lidí. Měli by si zopakovat mimo jiné pojmy **uprchlík, demokracie, svoboda, azylové řízení**.

12.1 Bělorusko: poslední diktatura Evropy

Bělorusko je nazýváno poslední diktaturou Evropy. Bělorusko je zemí v srdci Evropy, kterou lze charakterizovat pomocí pojmů: nesvoboda, autokratický prezidentský systém, cenzura, tresty za alternativní politické aktivity, pohrdání lidskými právy, ekonomická závislost na Rusku a málo rozvinutý průmysl. Obyvatelé Běloruska jsou v obtížné pozici: historie přinesla jejich zemi mnoho válek, pustošení, ekonomického vyčerpání a také diktatur, které se naučili akceptovat. Cesta k samostatnosti a aktivním občanům je pro ně tedy obtížnější než pro obyvatele jiných zemí střední Evropy nebo jiných zemí bývalého Sovětského Svazu.

Po volbách v prosinci 2010 se nesvobodné podmínky v Bělorusku zjevně utvrdily. Volby podle pozorovatelů nesplnily podmínky demokratických voleb a byly manipulovány, aby opět zvítězil Alexandr Lukašenko. Po volbách následovaly rozsáhlé represe proti lidem, kteří proti průběhu a výsledkům voleb pokojně protestovali. Byly zatčeny stovky osob a téměř všichni opoziční kandidáti (na svobodě zůstali pouze ti, kteří demonstrace proti výsledkům voleb odsoudili). Zadržným kandidátům hrozí vysoké tresty odnětí svobody (až na 15 let). Podle dostupných informací byli někteří kandidáti zbiti, zraněni a nebyla jim poskytována lékařská pomoc. Proti tomuto jednání protestovali a stále protestují jak aktivisté, tak některá ministerstva zahraničních věcí. Vedle kandidátů bylo KGB (běloruskou tajnou policií) zatčeno také mnoho studentů, aktivistů, vědců a literátů.

Další prezidentské volby se konaly v srpnu 2020. Alexandr Lukašenko usiloval již o šestý mandát. Poté, co s údajně 80,08% hlasů opět zvítězil, se zvedla vlna masových protestů. Lukašenkovou oponentkou byla Svjatlana Cichanouska, která se rozhodla kandidovat poté, co byl uvězněn její manžel-blogger, kterému byla kandidatura znemožněna. Cichanouska zpochybnila výsledek voleb a krátce poté, byla donucena emigrovat do sousední Litvy. Výsledky voleb řada států, včetně České republiky a EU, neuznala. Bělorusům je právo na svobodné volby a na pokojný protest upíráno už roku 1994. Během sbírání podpisů pro nezávislé kandidáty byly desítky lidí zatčeny a obviněny z výtržnictví. Občané, kteří pokojně protestovali a dožadovali se, aby jim stát zajistil právo na svobodné demokratické volby, jsou pravidelně unášeni, zatýkáni a odsuzováni k několikátýdennímu pobytu ve vězení. Po protestech v roce 2020 bylo zadrženo přes 27 tisíc lidí, někteří policejní brutalitu a mučení nepřežili.

Česká republika je sídlem nejen mnoha emigrantů z Běloruska, ale také mnoha aktivit, které různými způsoby podporují běloruské snahy o zbavení se diktatury a nastolení demokracie.

12.2 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Rozdělená třída

Cíl: Pomoci žákům pochopit potřebu společných práv pro všechny lidské bytosti bez ohledu na to, odkud pocházejí.

Dob a trvání: minimálně 2 dny, aktivita probíhá paralelně s normálním vyučováním

Pomůcky: zkrácená verze Všeobecné deklarace lidských práv

Popis aktivity:

1. Učitel rozdělí žáky na dvě skupiny (A a B), např. podle barvy očí nebo výšky
2. Učitel stanoví pro členy skupiny A (hnědoocí, vyšší než x cm...) určitá práva (právo na dřívější přestávku, právo odevzdat domácí úkol později, mluvit během hodiny...). Skupině B jsou tato práva z důvodu nedostatku dané charakteristiky odepřena.
3. Po uplynutí jednoho dne nerovnoprávného jednání odejme učitel práva skupině A, přidělí je skupině B a celá činnost se opakuje.

4. Poté, co byla oběma skupinám přiznána a odebrána určitá práva, učitel diskutuje se žáky o následujících otázkách:

- ▶ Jak se cítili jako příslušníci privilegované skupiny?
- ▶ Jak se cítili, když jim byla jejich práva odpírána?
- ▶ Jak jsou definovány pojmy jako spravedlnost, diskriminace nebo předsudky?

5. Žáci vytvoří ve skupině seznam práv, u kterých cítí, že jsou právy základními a že by jim neměla být upírána.

6. Pedagog žáky seznámí s dějinami Všeobecné deklarace lidských práv a rozdá jim kopie této deklarace. Nechá žáky, aby si ji přečetli a porovnali se svým seznamem práv. Je-li to možné, zeptá se žáků, proč si myslí, že určitá ustanovení neobsažená v jejich seznamu jsou zahrnuta ve Všeobecné deklaraci lidských práv a naopak.

Závěr: Aktivita navozuje situaci v Bělorusku, kdy jsou lidé, kteří nesouhlasí s režimem, systematicky diskriminováni. Žáci si mohou uvědomit sílu důsledků nesmyslné a neodůvodnitelné diskriminace.

12.3 Stručný scénář dílny Bělorusko

Běloruské volby. Velmi efektivní a akční hra na zmanipulované volby, kdy jsou žáci zataženi do role voličů a kandidátů, kteří usilují o zvolení – a většina je pak zklamaná výsledky voleb. Aktivita navozuje politickou situaci v Bělorusku.

Příběh lektora/lektorky. Cílem aktivity je seznámit žáky s příběhem lektora/lektorky a na příběhu jim ukázat, jaké mohou být důvody odchodu uprchlíků ze země a co se děje po jejich příchodu do země přijímající. Tato aktivita závisí na osobní zkušenosti lektora.

Jak se vyznat v uprchlickém táboře? Žáci přiřazují význam neznámým piktogramům a snaží se pomocí nich zorientovat v uprchlickém táboře. Hra přibližuje žákům vstup uprchlíka do neznámého a cizojazyčného prostředí. Hru je možno opřít o osobní zkušenosti lektora s pobytem v uprchlickém táboře, nebo ji využít jako motivační či hravou aktivitu pro další výklad.

Zábavný kvíz o Bělorusku. Žáci si připomenou základní fakta o Bělorusku a po vyluštění tajenky je možno pokračovat výukou o tématu diktatury.

Prezentace o Bělorusku. Cílem je poskytnout informace o zemi pomocí mapy, fotek měst, krajiny, zvířat, kultury, běloruského jazyka s ukázkami slov a písma. Aktivita probíhá v průběhu celé dílny a její podoba velmi závisí na lektorovi nebo učiteli.

Jméno po otci. Žáci se seznámí s tradicí oslovení v rusky mluvících zemích a porovnají ji s tradicí formálního oslovení v českém prostředí.

Černobyl. Žáci se seznámí se základními informacemi o havárii v jaderné elektrárně v Černobylu a s důsledky, které měla pro obyvatele Běloruska a Ukrajiny. Aktivita je zahájena sugestivní filmovou ukázkou.

12.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o Bělorusku

Téma hodiny: Demokratické volby, diktatura

(téma vhodné do občanské výchovy, dějepisu)

Cíl: seznámení se současnou politickou situací v Bělorusku, zopakování charakteristických rysů demokratických a nedemokratických voleb

Pojmy: demokracie, diktatura

Věk: 12–13 let

Doba: 45 min.

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Pomůcky: počítač s připojením na Internet pro všechny žáky, lekce Bělorusko v e-learningu

Popis aktivity: Učitel žákům stručně nastíní současnou situaci v Bělorusku (popř. si s nimi zahraje hru Běloruské volby). Následně si žáci projdou slajdy Mezinárodní pozorovatelé a Současné Bělorusko. Učitel s žáky diskutuje o situaci v Bělorusku, vysvětluje pojem diktatura. Znají žáci i jiné země, které zažily nebo zažívají diktaturu? Jsou nějaké paralely v historii ČR

a Běloruska? Žáci na základě získaných informací vymyslí příběh běloruského dítěte, ve kterém shrnou jeho současný život a vizi do budoucna.

Téma hodiny: Nucená a dobrovolná migrace

(téma vhodné do občanské výchovy, zeměpisu)

Cíl: Seznámit se se situací uprchlíků

Pojmy: nucená a dobrovolná migrace, uprchlík, pobytové středisko, azyl

Věk: 12–13 let

Doba: 2x45 min.

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Pomůcky: počítač s připojením na Internet, lekce Ibragim v e-learningu

Popis aktivity:

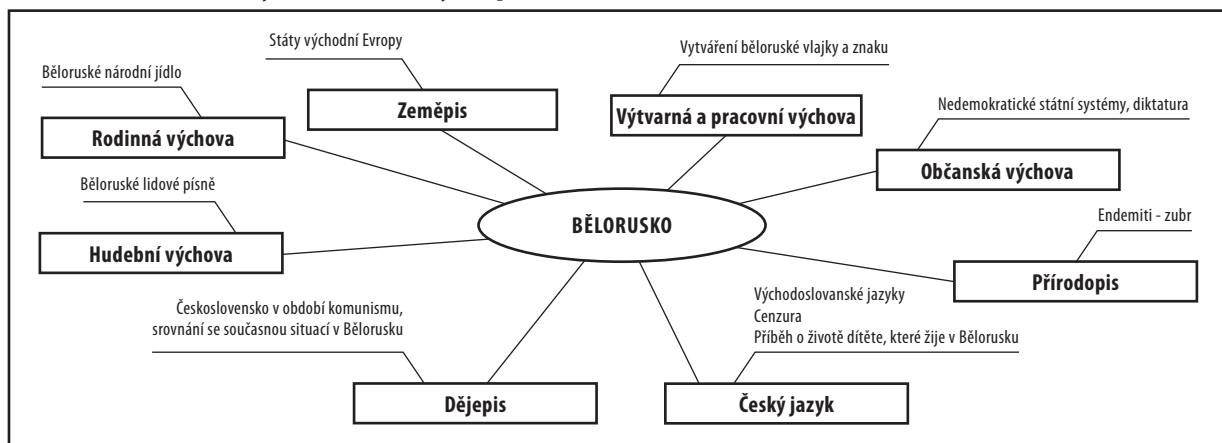
Učitel žáky seznámí s pojmem migrace. Poté žáci vytvoří skupiny a dostanou za úkol vymyslet, proč lidé opouštějí svou zemi. Učitel na tabuli napíše pojmy dobrovolná a nucená migrace. Žáci mají za úkol napsat důvody k odchodu ze země k pojmu dobrovolná nebo nucená migrace. Jaké jsou mezi těmito pojmy rozdíly? Učitel společně s žáky vytvoří definici obou pojmů. Žáci si v e-learningu projdou příběh Ibraghima (tento příběh je možné použít i ve výkladu o jiných zemích, z kterých k nám přichází uprchlíci například Čečensko, DR Kongo). Čím musí projít uprchlík, než dostane azyl? Co mu může pomoci v integraci?

Zdroje:

<https://www.amnesty.cz/belorusko>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Svjatlana_Cichanousk%C3%A1

12.5 Bělorusko: využití v různých předmětech

13. Oblast původu: Subsaharská Afrika

Dle odhadů OSN překročil počet obyvatel Afriky 1,37 miliardy lidí (v roce 2021). Na žádném jiném kontinentu neroste počet obyvatel takovým tempem jako v Africe. Současně Afrikou zmítá celá řada problémů a výzev, kterým je třeba čelit. Ať už se jedná o klimatické změny a s tím související sucho, vleklé občanské války či hladomor a podvýživa obyvatel.

Od roku 2016 se Subsaharská Afrika stala největším zdrojem migrace do EU. I proto jsme se jí rozhodli v této metodice dát více prostoru než ostatním regionům / oblastem. V této kapitole bychom chtěli představit čtyři nejvýznamnější problémy Subsaharské Afriky, jejichž důsledkem je, mimo jiné, i vnitrostátní či mezinárodní migrace. Žáci se seznámí s problémy této oblasti a jejich příčinami. Některé z níže popsaných problémů bychom mohli označit jako globální. Týkají se tedy nejenom Subsaharské Afriky, ale i nás všech, kteří žijeme v jiných koutech světa.

Cílem výuky těchto témat není jen jejich představení, ale i vysvětlení souvislostí, chápání příčin a důsledků, ale také snaha o navržení řešení. Prostřednictvím aktivit v další části metodiky bychom u žáků rádi rozvíjeli dovednosti jako kritické myšlení, schopnost spolupráce a argumentace. Na některé níže popsané problémy Afriky (klimatická změna, chudoba a válečné konflikty) může být nahlíženo jako na globální problémy dnešního světa. Naším cílem proto je, aby žáci chápali svět v souvislostech, aby uměli pochopit, že když se něco stane na jednom konci světa, projeví se to velmi často i na druhém. Jakkoliv se nám mohou zdát problémy Afriky vzdálené, vzhledem k propojenosti světa se mohou dotýkat, konkrétně i nás všech.

Cílem této lekce je:

- ▶ aby žáci chápali propojení současného globalizovaného světa
- ▶ aby žáci chápali propojení současného globalizovaného světa
- ▶ zaujali na základě nabytých vědomostí svůj postoj k migrantům z Afriky, kriticky nahlíželi na předsudky, byli schopni kriticky přemýšlet
- ▶ aby žáci v aktivitách vzájemně slušně komunikovali i v případě odlišných názorů, aby byli schopni řešit konflikt
- ▶ abychom ve výuce otevřeli prostor pro posouzení vlastních hodnot a postojů
- ▶ povzbudili solidaritu a schopnost empatie, aby věděli co je to globální zodpovědnost, aby byli schopni vymezit se vůči nespravedlnosti
- ▶ aby žáci uměli analyzovat podané informace, diskutovat nad nimi a navrhnout řešení na několika úrovních

Současně, aby zůstalo propojení s původní metodikou, kde každá lekce byla zaměřena na 1 konkrétní zemi a její propojení s e-learningem, zde ponecháme lekci zaměřenou na Demokratickou republiku Kongo, na které lze taktéž demonstrovat řadu problémů současné Subsaharské Afriky.

13.1 Subsaharská Afrika

Subsaharskou Afrikou (SSA) je označována část Afriky vedoucí od Sahary směrem k jihu afrického kontinentu. Tuto oblast jsme vybrali záměrně. Jedná se totiž o oblast, která je velmi bohatá na nerostné zdroje, ale současně je tou nejchudší ze všech. Na rozdíl od ekonomicky rozvinutějších zemí se stále musí vypořádávat s populačním růstem, chudobou, konflikty, dopady změny klimatu, šířením viru HIV (onemocnění AIDS) a s tím vším související migrací. Opakovaně byly prováděny výzkumy populace v zemích SSA, které prokazují, že tyto země vykazují celosvětově největší podíl populace, která se chce odstěhovat do jiné země. Podle dat OSN však 80 % těchto osob odchází do jiných zemí v rámci SSA. Nicméně v posledních desetiletích absolutní počet osob migrujících mimo Afriku roste, a do budoucna se může ještě zásadně proměnit. Tato prognóza je hnána dramatickým nárůstem populace nebo vzhledem ke globálním klimatickým změnám.

Tentokrát jsme se nezaměřili na konkrétní země, protože jednotlivé problémy lze velmi těžko přiřadit pouze ke konkrétní zemi, týkají se často obrovských oblastí mimo hranice konkrétních zemí, ale rozhodli jsme se pojmenovat problémy a k nim ukázat příklady.

Problémy Subsaharské Afriky a s tím související příčiny migrace, které jsme vybrali:

POPULAČNÍ RŮST, KLIMATICKÁ ZMĚNA, VÁLEČNÉ KONFLIKTY, CHUDOBA A NEDOSTATEK ZDROJŮ

Pojmy: globální problémy, populační růst, porodnost/úmrtnost, klimatická změna, konfliktní regiony Afriky, obchod s lidmi, genocida, etnikum, absolutní/relativní chudoba, push/pull faktor migrace, dětská práce, OSN, cíle udržitelného rozvoje

13.2 Problémy Subsaharské Afriky

13.2.1 Populační růst

V Subsaharské Africe vzrostl od roku 1950 počet obyvatel ze 179 milionů na více než 1,07 miliardy (v roce 2019). To znamená, že během posledních 70 let se zvýšil šestkrát, což s sebou přináší řadu výzev a problémů.

Populační růst však není způsoben vyšší porodností – tato Subsaharské Africe klesla za posledních 30 let z průměrně 6 dětí na 4,5 dítěte. Růst obyvatel je totiž způsoben důsledkem vyššího věku dožití a také nižší novorozenecké úmrtnosti.

Z dlouhodobého hlediska není řešením vysoké porodnosti antikoncepce, ale k poklesu porodnosti přispívá zásadně vzdělání, nižší dětská úmrtnost (dostupnost lékařské péče) a lepší ekonomické možnosti.

Problematiku populačního růstu si představíme na Nigérii, která je nejlidnatější zemí Subsaharské Afriky a s odhadem více než 219 milionů obyvatel (v roce 2021). Dle prognóz by Nigérie měla být v roce 2050 třetí nejlidnatější zemí světa. Nigérie je dnes i největší zdrojovou zemí migrace do EU (v Evropské Unii žije více než 400 tisíc Nigerijců).

Největší motivací migrantů z Nigérie opustit svou zemi je špatná ekonomická situace. I přesto, že země patří mezi nejbohatší země SSA a má vcelku vysoké HDP, tak více než 80 % obyvatel žije pod hranicí extrémní chudoby (za méně než 1,9 \$/den). Okolo 47 % obyvatel žije v rurálních oblastech a věnuje se zemědělství. Intenzivní zemědělství spojené s rozsáhlým odlesňováním a postupující desertifikace jsou příčinou degradace půdy, což vede k migraci obyvatel.

Dle dat OSN z roku 2018 žije 54 % obyvatel ve slumech (chudinských čtvrtích velkých měst), kde je chybějící infrastruktura, nedostatek pitné vody, vysoká kriminalita a chybějící zdravotní péče.

Aktivita pro žáky zaměřená na Nigérii spojuje jedno velké téma, kterým je populační růst. Chtěli bychom prostřednictvím těchto aktivit žákům představit na příkladu Nigérie, jaké jsou příčiny a důsledky extrémního populačního růstu a jak populační růst ovlivnit. Dále bychom chtěli v souvislosti s tímto tématem navázat aktivitami, které představují žákům rozdíly mezi bydlením na vesnici a ve městě, aby žáci věděli o obydlených původních kmenů, o existenci moderních velkoměst, ale i obrovských chudinských čtvrtích, které je obklopují. Cílem aktivit je, aby žáci chápali souvislosti mezi jednotlivými problémy Afriky a dokázali se vcítit do role jejích obyvatel.

13.2.2. Klimatická změna

Afrika je v kontextu klimatických změn výjimečně zranitelná. I přesto, že průměrné teploty se na africkém kontinentu zvyšují podobným tempem, jako v jiných částech světa, nezvratné důsledky, které klimatické změny přinesou, budou mít na region mnohem větší dopad.

Záplavy, sucha, teplejší počasí a invaze sarančat už nyní tvrdě dopadají na Afriku a horší časy, pokud jde o zásobování potravinami, hospodářství a zdraví obyvatel má kontinent teprve před sebou.

Rostoucí teploty se podepisují na pěstování plodin. Zemědělství přitom tvoří základní stavební kámen afrického hospodářství. Okolo roku 2050 budou negativně zasaženy hlavní oblasti po celé Africe, kde se pěstuje obilí. Africké země jsou navíc většinou chudé a špatně vybavené pro reagování na důsledky klimatických změn. Klimatické změny také přispívají k dalším problémům, jako jsou ozbrojené konflikty, které opět zhoršují hlad. V důsledku sucha a nekončících ozbrojených konfliktů se výrazně zvyšuje podvýživa obyvatel. Teplejší a vlhčí počasí je také výhodné pro hmyz přenášející řadu závažných onemocnění. Již nyní jsou klimatické změny, sucho, bleskové povodně, a další faktory v kombinaci s nemožností vlastní obživy důvodem k migraci a destabilizaci jednotlivých států.

Je důležité, aby žáci uměli popsat příčiny klimatické změny, znali její důsledky a také dokázali navrhnout možná řešení ať už v rovině jednotlivce nebo celé společnosti.

13.2.3. Válečné konflikty

Afrika prošla za posledních několik století obdobím koloniálních nadvlád a extrémního úbytku obyvatel v souvislosti s obchodem s otroky.

Vysvětlení, proč je Subsaharská Afrika v posledním století prakticky neustále ohniskem mnoha konfliktů, je celá řada. Odborníci se dodnes přou, zda svou roli sehrála kolonizace Evropany, kdy byla v období koloniální nadvlády Afrika nepřírozně rozdělena Evropany dle administrativních měřítek, které málokdy ctily přirozené hranice. Stačí se podívat na mapu Afriky (některé státy mají dodnes geometricky rovné hranice). Nehledě se na to, jestli se hranicemi rozdělí kmeny příbuzné či nepřátelské.

Od konce 2. sv. války získávaly státy Afriky nezávislost. Mezníkem v moderní historii je rok 1960, tzv. Rok Afriky, kdy získalo nezávislost 17 zemí Subsaharské Afriky. Vzniklé mladé africké státy jsou charakteristické častými diktaturami a autoritářskými režimy, které uvrhly životní úroveň Afričanů do hluboké propasti. Nové africké státy vznikaly do vrcholícího období Studené války, mezi SSSR a USA. Zatímco Západ podporoval africké vlády, jež měly nakročeno ke kapitalismu, Sovětský svaz zase podporoval socialistické režimy. Obě velmoci se tak staraly o pravidelné dodávky zbraní do konfliktních oblastí na podporu konfliktů, a tím ohniska nepokojů ještě více rozdmýchávaly. Africké státy se tomuto příliš nebránily, neboť to podle nich zvyšovalo jejich mezinárodní význam. S koncem Studené války odešla i tato podpora, nicméně se objevovali jiní dárci (MMF, Světová banka), jež s vidinou zisku z afrického bohatství nadále přispívali k financování krvavých konfliktů.

Od vyhlášení nezávislosti se země potýkají s mnoha dalšími problémy, kterými jsou zejména obrovská korupce, absence demokracie, nízká životní úroveň a celkové ekonomické problémy. Většina místních elit zemí bohatých na nerostné suroviny v touze po západním kapitalismu začala rozprodávat přírodní bohatství vlastní země.

Přestože zahraniční asistence a pomoc do afrických zemí přichází, účinek přináší pouze, pokud v zemi fungují alespoň základní principy tržního hospodářství a působí zde důvěryhodná vláda. V afrických státech však peníze a dodávky potravin často končí na černém trhu nebo v soukromém vlastnictví politiků.

Od roku 1945 jsme v Africe svědky více než 50 válek, ve kterých zahynulo více než 8 milionů civilistů.

Pokud to pro účely výuky velmi zjednodušíme, můžeme rozdělit konflikty v Subsaharské Africe na základě těchto příčin (ale nejčastěji jsou jejich kombinací a není možné určit jednoznačnou příčinu):

- ▶ etnické a národnostní (spojené s kolonizací a dekolonizací) – např. ve Rwandě Hutuové vs. Tutsiové
- ▶ občanské (mocenské, náboženské, hospodářské, ideologické atd.) - např. Boko Haram v Nigérii
- ▶ přírodní zdroje – např. konflikt v Kivu v DR Kongo

Nelze si však představit, že by v současných konfliktech v Subsaharské Africe proti sobě stály 2 snadno identifikovatelné strany, u kterých jsou zřejmé jejich zájmy. Často je velmi těžké se v nich zorientovat, ale mají jeden shodný prvek, kterým je účast nevládních aktérů – rebelských skupin, teroristů či milic. Velmi častým jevem je také v konfliktech účast dětských vojáků. Je složité poskytnout relevantní informace o počtu dětských vojáků, ale dle UNICEF se v letech 2005-2021 jednalo o desetitisíce dětí, které byly násilně rekrutovány.

Ač se konflikty v Subsaharské Africe mohou zdát jako nám příliš vzdálené, tak realita je odlišná. Reálně ovlivňují životy milionů lidí, kteří prchají za lepším životem. Většina se dostane jen do bezpečné oblasti v rámci jejich vlastní země nebo země sousední, ale stále jsou tu statisíce lidí, kteří se snaží dostat do Evropy.

Druhým aspektem, jak se situace v Subsaharské Africe přímo dotýká nás osobně, je její finanční podpora od oficiálních vládních organizací (což se platí z peněz daňových poplatníků). Je tedy více než na místě, aby se tyto prostředky využily efektivně, podpořily rozvojovou spolupráci a zaměřily se na projekty s dlouhodobě udržitelným rozvojem.

Je třeba nezapomínat ani na další fakt, jak jsme jako stát přímo propojeni s konflikty v Subsaharské Africe, a to prostřednictvím mírových misí, které vysílá NATO a OSN. Čeští vojáci aktuálně působí v Mali (údaje z roku 2020).

Cílem zařazení této lekce do naší metodiky je přiblížit žákům složitost konfliktů v Africe. Chceme, v nich podpořit zájem o toto téma a současně vzbudit solidaritu s lidmi, kteří jsou obětí konfliktů. Je důležité, aby žáci věděli, že pojmy jako dětské vojáky, obchod s lidmi či genocida obyvatel, nejsou ani v dnešní době minulostí. Porozumět příčinám konfliktů je příliš složité i pro dospělé, natož pro žáky základních škol, ale čím více se o tématu dozví, tím větší je šance, že nebudou mít předsudky vůči Afričanům, kteří hledají bezpečný domov mimo jejich válkou zmítané státy.

13.2.4. Chudoba a nedostatek zdrojů

Chudoba je sociální status člověka, vyznačující se hmotným či jiným nedostatkem. Nezajišťuje člověku základní podmínky pro důstojný život a uspokojení nejzákladnějších lidských potřeb. Je spojena se značnou hmotnou nouzí, nedostatkem potravin, nezávadné pitné vody, ošacení, špatné situace s bydlením, nedostatečným či žádným přístupem k základní zdravotní péči vzdělání. Důsledkem chudoby bývá chronický hlad, podvýživa, nevzdělanost, náchylnost k nemocem, vysoká dětská úmrtnost, nebo nízká střední délka života. Je stavem, kdy jsou životní podmínky člověka v rozporu se základními lidskými právy. Z hlediska sociální politiky představuje chudoba jeden z nejobtížněji řešitelných problémů.

Subsaharská Afrika je dlouhodobě na prvním místě žebříčků o nejchudší oblasti světa.

Hranice extrémní chudoby se měří pomocí denních příjmů na osobu. V současnosti je stanoveno na 1,9 amerického dolaru na den. V roce 2018 žilo 40 % obyvatel Subsaharské Afriky pod hranicí extrémní chudoby. Míra chudoby sice od roku 1990

klesla z 56 % na 40 %, ale v kombinaci s populačním růstem se počet strádajících osob zvýšil z 284 milionů v roce 1990 na 433 milionů v roce 2018.

OSN si dalo v roce 2015 za cíl do roku 2030 snížit počet osob, kteří žijí v absolutní chudobě alespoň o polovinu.

Příčiny chudoby v Subsaharské Africe je možné klasifikovat z mnoha úhlů pohledu.

Pro potřeby projektu se nám jeví jako nejvhodnější následující klasifikace:

- ▶ Politické příčiny – ozbrojené konflikty, korupce, autoritářské režimy nevykonalnost práva
- ▶ Ekonomické příčiny – závislost chudých zemí na bohatých ekonomikách jiných států, zadluženost rozvojových zemí, kolísající ceny přírodních zdrojů a zemědělských produktů na světových trzích, chybějící infrastruktura či nedostatek kvalifikovaných pracovních sil
- ▶ Demografické příčiny – populační růst, obrovská hustota zalidnění ve městech a slumech
- ▶ Sociální příčiny – chybějící či málo kvalitní zdravotní péče, nedostatek vzdělávacích institucí
- ▶ Kulturní příčiny – nerovné postavení žen a mužů, fundamentální uplatňování kulturních a náboženských tradic
- ▶ Enviromentální příčiny – přírodní katastrofy, odlesňování, desertifikace, chybějící zdroje pitné vody

Chudoba není příčinou, ale důsledkem problémů Subsaharské Afriky. To, co může být považováno jako příčina chudoby, může být mnohdy stejným způsobem chápáno jako její následek.

Jako důsledky chudoby v Subsaharské Africe jsou definovány zejména hlad a podvýživa (s tím související vysoká úmrtnost či nízká naděje dožití), nedostatečná gramotnost, kriminalita, dětská práce apod. Situace v Subsaharské Africe je velmi alarmující a následky chudoby jsou drastické. Například dětská práce je i v současnosti v subsaharské Africe považována za běžnou, v roce 2020 pracovalo v Subsaharské Africe přibližně 86,6 milionů dětí ve věku od 5 do 17 let (což odpovídá cca 24 % dětí).

13.3 Náměty na aktivity se žáky

13.3.1 Téma: migrace z Afriky

Aktivita: Push a pull faktory

Cíl: Představit žákům 2 migrační trasy z Afriky do Evropy. Pomocí zážitkové pedagogiky zjistit, co to znamená PUSH a PULL faktor. Schopnost žáků uvést příklady.

Pojmy: push / pull faktor, migrační trasa, pašeráci, bezpečí

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 60 minut

Pomůcky: vytištěné příběhy a otázky, psací potřeby, připravená prezentace o migračních trasách do Evropy, flipchart

Popis: Učitel nejprve prostřednictvím prezentace nebo krátkého povídání představí problematiku migrace z Afriky do Evropy. Na mapě ukáže dvě hlavní migrační trasy (viz. informace pro učitele). Poté začne práce ve dvojicích. Každý žák dostane jeden příběh a také papír s otázkami. Jejich úkolem bude si příběh samostatně přečíst, poté ho představit spolužákoví ve dvojici a odpovědět na níže položené otázky. Ve chvíli, kdy už dvojice nediskutují, přecházíme do další fáze aktivity.

Dalším krokem je vysvětlení, co jsou to PUSH a PULL faktory. Poté připravíme flipchart a ptáme se žáků, aby na příkladech jednotlivých příběhů určili, co byly push a co pull faktory. Pokud si nejsou jistí definicí, pomůžeme jim návodnou otázkou: „Co vás vytlačuje?“ (push faktor) vs. „Co vás láká?“ (pull faktor).

Závěr, vyhodnocení: Odpovědi zapisuje učitel na flipchart, uvádí jednotlivé push / pull faktory na pravou míru.

13.3.2 Téma: populační růst

Aktivita: Příčiny a důsledky populačního růstu

Cíl: Žáci dokáží vytvořit řetězec příčin a důsledků rostoucího počtu obyvatel v Africe.

Pojmy: populační exploze, příčina a důsledek

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 25-30 minut

Pomůcky: papír, psací potřeby, vytištěné kartičky

Popis: Aktivitu zadáme žákům do dvojic. Jejich úkolem bude vypracovat schéma, které bude mapovat důsledky rostoucího počtu obyvatel. Aktivitu můžeme začít diskuzí nad tím, co si žáci myslí, že je to populační růst. Dojde k vysvětlení pojmu a následující aktivitou je tvorba schématu.

Možné otázky, aby žáci pochopili zadání:

„Jak si myslíte, že má důsledky rostoucí počet obyvatel?“

„Jaké mohou být důsledky rostoucího počtu obyvatel z různých hledisek (např. společenských, hospodářských, environmentálních, politických apod.)?“

„Vytvořte vlastní řetězec důsledků!“

Každou kartičku je možno použít ve více řetězcích. Aktivita nemá jediné správné řešení, je možné ji dle rozdílného uvažování žáků pojmout z více úhlů pohledu, jednotlivá hlediska, kterými se žáci vydají, spolu velmi souvisí. Cílem je otevřít diskuzi a nechat žáky zažít si situaci, kdy pochopí, že vše souvisí se vším. Příklady vytvořených řetězců prezentují dvojice ostatním. Učitel to krátce okomentuje.

Závěr, vyhodnocení: Následuje otázka a diskuze: „Co si myslíte, že by mohlo ovlivnit a zpomalit populační růst?“

Žáci zpravidla dojdou k závěru, že populační růst ovlivní hlavně nižší porodnost, kterou lze ovlivnit např. účinnou antikoncepcí. Ale učitel by měl zdůraznit a vysvětlit, že z dlouhodobého hlediska není řešením vysoké porodnosti antikoncepce, ale k poklesu porodnosti přispívá zásadně vzdělání, nižší dětská úmrtnost (dostupnost lékařské péče) a lepší ekonomické možnosti.

13. 3. 3 Téma: klimatické změny

Aktivita: Důsledky klimatických změn prostřednictvím příběhů

Cíl: Žáci pochopí, že klimatická změna se netýká jen Subsaharské Afriky, ale celé planety. Prostřednictvím 6 příběhů z různých koutů světa se seznámí s vlivem a důsledky klimatických změn. Uvědomí si, že dopady mohou být podobné na všechny obyvatele planety, a že je klimatická změna problémem globálním. Určí pro sebe několik zásadních důsledků, u kterých uvedou důvody, jak s klimatickou změnou souvisí, tedy podrobněji popíší, proč jim dopad přijde zásadní.

Pojmy: klimatická změna, globální problém

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 30 minut

Pomůcky: příběhy lidí na kartičkách, volné kartičky na psaní, tužky, otázky, prostor ve třídě

Popis: Učitel připraví jednotlivé příběhy lidí ve dvou verzích (na žluté a modré kartičky, vždy každý příběh 2x – jednou na žlutou a jednou na modrou kartičku). Žák si přečte buď sám nebo ve dvojici svůj příběh, který nesděluje nikomu jinému. Poté, co si přečtou svůj příběh, vyzveme je, aby stručně na jiný prázdný papírek napsali, který důsledek klimatické změny nejvíce ohrožuje jejich roli.

Dále učitel vyzve žáky, aby ti, kteří mají žlutou kartičku s příběhem, stáli na jednom místě (např. před tabulí čelem ke třídě), a ti co mají kartičku s modrým příběhem, sedí. Potom učitel postupně čte jednotlivé otázky (uvedené u aktivity v souboru her a aktivit pro žáky). Pokud ti, kteří stojí, by na otázku odpověděli ano, udělají krok vpřed. Ti, kteří sedí, si pouze v duchu odpovídají na otázky také, a sledují, jak odpovídají ti, kteří stojí – kdy dělají krok vpřed a kdy ne. Úkolem těch, kteří mají modré kartičky a sedí, je najít si podle odpovědí stojících svou dvojici. Můžeme vyzvat i samotné účastníky, aby si vymysleli a zkusili položit vlastní otázku. Mělo by však platit, že by otázka neměla být úplně konkrétní a přímá (např. „Jsi z Afriky?“). Na konci všech otázek si ti sedící zkusí tipnout svou dvojici a převypráví svůj příběh. Následuje diskuze.

Závěr, vyhodnocení: Po nalezení dvojic a představení příběhů poprosíme žáky, aby postupně představili ostatním důsledek, kterého se obávají nejvíce. Tyto důsledky postupně píšeme na tabuli, vytvoříme tak jejich seznam. Potom s žáky diskutujeme, pokládáme jim např. tyto otázky:

„Který důsledek si myslíte, že je nejhorší/nejnebezpečnější?“

„Který může ohrozit nejvíce lidí na světě?“

„Které důsledky spolu souvisí a jak?“ (Např. sucho souvisí s problémy v zemědělství a hladem, záplavy mohou znamenat nárůst výskytu některých chorob a naopak nedostatek pitné vody, většina problémů pak může vést k migraci apod.).

„Bylo vám nepříjemné dělat krok vpřed?“

13. 3. 3 Téma: válečné konflikty

Aktivita: Kde je nyní konflikt?

Cíl: Podpořit samostatnost žáků při vyhledávání informací a interpretaci výsledků, podpořit žáky v práci s digitálními technologiemi a práci s mapou, informování žáků o aktuální situaci

Pojmy: konflikt, konfliktní region, příčiny konfliktu, etnikum

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 15 minut

Pomůcky: velkoformátový papír, psací potřeby, přístup k internetu, telefony/PC

Popis: Aktivita je vhodná do hodin ICT, ale je možné ji provést i ve třídě, pokud mají žáci k dispozici přístup k internetu. Zadáni pro žáky je, aby ve dvojicích navštívili web, kde je slepá mapa Afriky, na které jsou vyznačeny aktuálně probíhající konflikty (<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/>)

Úkolem pro žáky je, aby vypsali, v kterých státech Subsaharské Afriky aktuálně probíhá nějaký konflikt.

Učitel zapisuje na velkoformátový papír či interaktivní tabuli všechny státy. Ve chvíli, kdy žáci uvedou správně všechny konflikty dle mapy, rozdělíme třídu tak aby každá skupina dostala jednu zemi, kde je konflikt. Úkolem každé skupiny bude, aby si dohledali informace ke konfliktu a v 10 bodech představili ostatním, proč je v dané zemi válka. Jejich úkolem bude také, aby se pokusili určit příčinu konfliktu (zda se jedná o etnický, náboženský, mocenský, hospodářský atd. Ve většině případů se bude jednat o kombinaci výše uvedeného).

Závěr, vyhodnocení: Každá skupina prezentuje své výsledky, učitel vše zapisuje k jednotlivým zemím a komentuje, jaké jsou příčiny konfliktu v dané zemi.

13. 3. 4 Téma: chudoba

Aktivita: Strom chudoby

Cíl: Žáci dokáží vlastními slovy vysvětlit pojem absolutní a relativní chudoby. Jsou schopni určit nejvíce ohrožené oblasti a skupiny obyvatel a diskutovat o problémech s chudobou spojených. Uvědomují si rozdílné příčiny a důsledky chudoby a zvládnou uvažovat o možných řešeních. Jsou schopni porovnat situaci v ČR a Subsaharské Africe.

Pojmy: chudoba, absolutní chudoba, relativní chudoba

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doba trvání: 30 minut

Pomůcky: tabule, psací potřeby, lepíky

Popis: Na tabuli nakreslete veliký strom, který bude mít kořeny, kmen a korunu. Toto dělení je důležité. Do stromu budete zapisovat pojmy, a proto ho udělejte dostatečně veliký. Strom ještě svisle rozdělte. Levá část stromu bude náležet ČR a pravá vybrané zemi Subsaharské Afriky (doporučujeme např. Somálsko či Eritreu). Poloviny stromu nahoře nadepište. Do kmene zapíšete téma naší hodiny – chudoba.

Do kořenů budete zapisovat příčiny chudoby a do koruny její důsledky. S žáky charakterizujte rozdíly mezi jednotlivými druhy chudoby a ujasněte si společně pojmy – absolutní a relativní chudoba. Po vyplnění příčin a důsledků chudoby rozdejte každému žákovi po jednom lepícím lístečku, na který napíše podle svého uvážení možné(á) řešení chudoby. Lístečky nalepí žáci jako plody stromu do koruny.

Informace pro učitele:

Absolutní chudoba vyjadřuje stav, kdy člověk nemůže uspokojit své základní potřeby. Nejrozšířenějším způsobem měření absolutní chudoby je tzv. hranice chudoby (anglicky „poverty line“). Hranice má vyjadřovat předěl mezi těmi, jejichž průměrné příjmy jsou dostatečné k uspokojení tzv. základních potřeb, tedy k zajištění potravy a přístřeší, a mezi těmi, jejichž příjmy k tomu nedostačují. Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující částky 1 USD na den. V roce 2017 se tato částka zvýšila na 1,9 USD.

Relativní chudoba je konceptem, který klade důraz na to, že na chudobu je nutno nahlížet vždy v kontextu místa a

společenských měřítek. Chudoba má mnoho podob a pro člověka znamená různé problémy, tzn. ve vztahu k životnímu standardu ostatních jedinců v dané společnosti. Ne každý, kdo je chudý podle měřítek absolutní chudoby, je chudý ve vztahu ke své komunitě. Například, kdo je chudý v New Yorku, nemusí být chudý v Lagosu.

Závěr, vyhodnocení: Učitel s žáky otevře diskuzi na téma absolutní a realitní chudoby. Ověří, jestli žáci rozumí rozdílu mezi těmito dvěma pojmy.

Použitá literatura:

ŠLACHTA, M.: Ohniska napětí a konflikty ve světě, Nakladatelství české geografické společnosti, s. r. o., Praha, 2007

ŠMOLÍK V., HAVLÍČEK J: Bezpečnost a konflikty v Subsaharské Africe, Institut pro politiku a společnost, Praha, 2021

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Chudoba>

<https://blogs.worldbank.org/opendata/number-poor-people-continues-rise-sub-saharan-africa-despite-slow-decline-poverty-rate>

https://www.ilo.org/jpec/ChildlabourstatisticsSIMPOC/WCMS_817699/lang--en/index.htm

<https://www.populationpyramid.net/sub-saharan-africa/2019/>

<https://www.iir.cz/migrace-ze-subsaharske-afriky-do-evropske-unie-se-zamerenim-na-nigerii-a-ceskou-republiku>

<https://www.prirodovedci.cz/geograf/clanky/populacni-vyvoj-nigerie>

Člověk v Tísni www.clovekvtisni.cz

<https://www.enviweb.cz/117559>

<https://www.iir.cz/rozpad-statu-jako-push-faktor-migrace-vliv-zmeny-klimatu-v-dzibutsku-a-burkine-faso>

https://www.valka.cz/13827-Soucasne-konflikty-v-subsaharske-Africe-2-Analyza-konfliktu#13827_23

14. Země původu: Demokratická republika Kongo

Kongo je africkou zemí, jejímž prostřednictvím se žáci budou seznamovat i s Afrikou samotnou. I přesto, že nám Afrika připadá vzdálená stejně jako její problémy, žáci budou moci během aktivit spojených s touto zemí zjistit, že to tak není. Kongo zažilo občanskou válku, lidé museli a musejí opouštět své domovy a žít v každodenní realitě strachu.

Tuto zemi jsme vybrali také proto, že je to jedna z mála afrických zemí, o které se média u nás zmiňují. Proto s ní lze dobře pracovat v kapitole Média kolem nás. Na Kongu lze demonstrovat, jak média vybírají hlavně negativní zprávy – násilí, válku, nemoci a jak to utváří náš obraz reality.

Pojmy: **občanská válka, uprchlictví, rasismus, předsudky vůči černochům, globalizace.**

14.1 Kongo: dědictví kolonialismu

Na osudu Demokratické republiky Kongo se negativně podepsal vliv kolonialismu. Zejména belgičtí kolonisté, ale postupně i firmy z jiných zemí, se vždy zaměřovali pouze na zisky z obrovského nerostného a přírodního bohatství země, případně na vývoz otroků. Dopady všeobecného drancování na místní společnost však zajímaly jen málokoho. Koloniální správa neumožňovala rozvoj samosprávných (a už vůbec ne demokratických) institucí na úrovni státu, a tak v mnoha afrických zemích dodnes neexistuje tradice, jak vlastní zemi vyváženě a udržitelně samostatně spravovat, což problémy mnoha zemí včetně Konga neustále udržuje a znovu oživuje.

Na východě země jsou obrovská naleziště mědi, kobaltu, stříbra, zlata a diamantů – a ta jsou a vždy byla pro všechny lákadlem. Do bojů o nadvládu nad přírodními zdroji se zapojilo i množství místních domorodých kmenů, které jsou různě podporovány ze zahraničí (ze sousedních států, ale i z rozvinutých zemí světa) a navíc mají vlastní spory mezi sebou navzájem. Kongo je i přes své astronomické bohatství zemí chudou, protože zisk není využíván pro potřebu celé společnosti, ale ve většině zůstává pouze těžebním společností a těm, kteří nad ním získají moc.

14.2 Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Uprchlík

Cíl: Zlepšit znalosti žáků o právech uprchlíků na základě osobních prožitků z různého pohledu na stejnou událost prostřednictvím rolí uprchlíků a imigračních úředníků.

Pojmy: uprchlík, azyl

Pomůcky: pracovní karty:

- ▶ Důvody a názory imigračních úředníků
- ▶ Důvody a názory uprchlíků
- ▶ Informace o uprchlících

Doba trvání: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Popis aktivity: Začněte brainstormingem žáků na téma, co si myslí o uprchlících. Napište slovo „uprchlík“ na tabuli a zeptejte si žáků na první věc, která je v této souvislosti napadne. Pro seznámení třídy s tématem přečtete žákům kartu Informace o uprchlících.

Přečtete následující scénář. Pokud chcete, můžete si pro země X a Y vymyslet vlastní názvy.

„Je tmavá, studená a deštivá noc na hranicích mezi zeměmi X a Y. Právě dorazila skupina uprchlíků, kteří utíkají z války ve státě X. Chtějí přejít do země Y. Jsou hladoví, unavení a je jim zima. Nemají ani peníze ani žádné potřebné dokumenty, mají pouze cestovní pasy. Imigrační úředníci ze země Y se liší v názorech, jak se zachovat. Někteří chtějí uprchlíky pustit do země, jiní ne. Uprchlíci jsou zoufalí a pokoušejí se imigrační úředníky přesvědčit.“

Třetina žáků si představí, že jsou imigrační úředníci ze země Y. Rozdějte jim „Důvody a názory imigračních úředníků“. Další třetina žáků budou uprchlíci. Rozdějte jim „Důvody a názory uprchlíků“.

Řekněte „hercům“, že mohou použít důvody ze seznamu, ale i další odpovídající důvody, které je napadnou. Pokud by to pomohlo, nakreslete na podlahu čáru, představující hranice. Před zahájením samotné hry dejte žákům 10 minut na to, aby došli k určitému závěru. Může to být řešení ze seznamu nebo jiné. Je na vás a na žácích, zda budou „uprchlíci“ a „imigrační úředníci“ pracovat ve skupině, nebo budou argumentovat individuálně.

Poslední třetina třídy budou pozorovatelé. (Polovina z nich může sledovat „imigrační úředníky“ a zbytek „uprchlíky“.) Dejte „hercům“ několik minut na pročtení „důvodů a názorů“ a na dohodu o taktice.

Začněte hrát. Podle svého uvážení hru skončete. Po jejím skončení použijte pro diskusi následující otázky, které se přímo vztahují k učební látce.

Otázky:

- ▶ Jak se vyvíjela situace? Co se stalo?
- ▶ Jaké to bylo být uprchlíkem?
- ▶ Jaké to bylo být imigračním úředníkem?
- ▶ Uprchlíci mají právo na zvláštní ochranu podle Úmluvy o statutu uprchlíka z roku 1951. Vztahovalo se toto právo na tyto uprchlíky? Proč? Proč ne?
- ▶ Myslíte si, že by státy měly mít právo vyhostit uprchlíky?
- ▶ Udělali byste to? I když byste věděli, že jste je do jejich země poslali na jistou smrt?

Možnosti:

Kancelář Vysokého komisaře pro uprchlíky OSN (UNHCR) je odpovědná za ochranu práv uprchlíků. Rozdělte třídu na skupiny, z nichž jedna představuje oficiální tým vyslaný UNHCR na pomoc uprchlíkům ze země X. Žáci napíší oficiální zprávu, která bude obsahovat i tyto údaje:

- ▶ Jaké důvody byste použili při přesvědčování imigračních úředníků, aby vpustili uprchlíky do země?
- ▶ Dělalí imigrační úředníci něco špatně?
- ▶ Které články dokumentů o lidských právech v páté části této příručky odpovídají této situaci?
- ▶ Jak by se dala použít tato zpráva, aby země Y respektovala práva uprchlíků?

Příloha, hrací karty:

Důvody a názory imigračních úředníků

Můžete použít tyto argumenty, ale i jiné, které vás napadnou:

- ▶ Jsou zoufalí, nemůžeme je poslat zpátky.
- ▶ Když je pošleme zpátky, budeme odpovědní za jejich potrestání, mučení a případnou smrt.
- ▶ Máme zákonné závazky přijímat uprchlíky.
- ▶ Nemají peníze a budou potřebovat státní podporu. Naše země si to nemůže dovolit.
- ▶ Mohou dokázat, že jsou opravdoví uprchlíci a ne pouze lidé, kteří utíkají za lepší životní úrovní?
- ▶ Náš stát je vojenským a obchodním partnerem země X. Nemůžeme si dovolit je chránit.
- ▶ Možná jsou to zruční lidé a takové tu můžeme potřebovat.
- ▶ V našem státě máme již mnoho uprchlíků. Musíme se v první řadě starat o naše lidi. Měli by jít do bohatší země.
- ▶ Pokud je pustíme do naší země, i ostatní se budou dožadovat vstupu.
- ▶ Nemluví naší řečí, mají jiné náboženské vyznání a jsou zvyklí na jiný způsob stravy. Nepřizpůsobí se.
- ▶ Budeme mít politické problémy.

Před začátkem hry přemýšlejte o následujících otázkách.

- ▶ Necháte projít všechny uprchlíky?
- ▶ Necháte projít pouze některé?
- ▶ Rozdělíte je podle profese, věku, zdraví...?
- ▶ Uděláte něco jiného?

Důvody a názory uprchlíků

Můžete použít tyto argumenty, ale i jiné, které vás napadnou:

- ▶ Je to naše právo získat azyl.
- ▶ Naše děti mají hlad, máte morální odpovědnost pomoci nám.

- ▶ Zabijí nás, když se vrátíme.
- ▶ Nemáme peníze.
- ▶ Nemůžeme jít někam jinam.
- ▶ U nás doma jsem byl lékařem.
- ▶ Chceme tu zůstat pouze do doby, kdy se budeme moci bezpečně vrátit domů.
- ▶ Jiní uprchlíci byli vpuštěni do vaší země.

Před začátkem hry přemýšlejte o těchto otázkách.

- ▶ Rozdělili byste se, kdyby vás o to imigrační úředníci požádali?
- ▶ Vrátili byste se domů, kdyby se pokoušeli vás vrátit?

Upraveno dle: Čakrtová, M. *Začněme třeba takhle*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2007

14.3 Stručný scénář dílny DR Kongo

DR Kongo a migrace. Úvodní aktivita, jejímž cílem je motivovat žáky na téma nucená migrace a zjistit znalosti žáků o této zemi. Žáci získají informace o situaci v Kongu v 18. a 19. století, o trojúhelníkovém obchodu a vlivu otrokářství na Afriku.

Prezentace o DR Kongu. Žáci se seznámí se základními informacemi o DR Kongu.

Krev v mobilech. Prostřednictvím zhlédnutých filmových ukázek získají žáci informace o důvodech občanské války v Kongu a jejich důsledcích. Součástí aktivity je i úvaha o globalizaci a jejích následcích.

Poznáš, na co se tě ptají? Díky této hře si žáci vyzkouší svou schopnost komunikovat v neznámém prostředí, bez znalosti jazyka dané země. Aktivita jim umožní lépe se vcítit do situace uprchlíků a migrantů, kteří přicházejí do ČR.

Příběh a zkušenosti lektora. Tuto aktivitu vede lektor-cizinec. Její součástí je prezentace životního příběhu lektora, jeho život v DR Kongu a informace o jeho integraci v ČR.

Lidé a život na konžském venkově. Aktivita využívající filmové ukázky, prostřednictvím níž se žáci seznámí se způsobem života na konžském venkově a životem svého vrstevníka v této zemi.

Předsudky: jací jsou Afričané? Cílem aktivity je seznámit se s předsudky, které můžeme mít vůči Afričanům, pojmenovat je a vysvětlit jejich vznik.

14.4 Příklady využití e-learningu ve výuce o DR Kongo

Téma hodiny: Demokratická republika Kongo, česká stopa v Africe

(téma je vhodné do zeměpisu)

Cíl: Seznámit žáky s polohou Demokratické republiky Kongo. Během vyučovací hodiny žáci přijdou na to, kde země leží, zjistí možnosti, jak se do ní dá dostat, jaké objevy nebo výzkumy tam prováděli Češi, propojí si, jaké doklady potřebují k cestování. Tato hodina by měla sloužit jako úvodní seznámení s touto zemí, na kterou naváže práce v dalších předmětech (např. občanské výchově, mediální výchově atd.)

Pojmy: Demokratická republika Kongo, řeka Kongo, vízum, cestovní doklad, cestovatelé Helena Šmahelová, Pavel Šebesta, Hanzelka a Zikmund

Věk: 12–13 let

Doba: 2 x 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Pomůcky: mapa DR Kongo, atlas pro každé dítě, počítač s přístupem na Internet pro každé dítě, 4 krabičky s pojmy, časopis Čtyřlístek Zelené peklo, ročník 1985, č. 127

Popis aktivity: Děti motivujeme příběhem čtyř hrdinů ze Čtyřlístku, kteří jeli natáčet dobrodružný film do Afriky. Zdůrazníme, že cesty do Afriky se podnikají od nepaměti a že děti si teď zahrají na cestovatele a objevitele.

- ▶ Děti si projdou část e-learningového kurzu (slajd Pátrání v mapě v lekci Kongo)

- ▶ Učitel rozdělí třídu do třech skupin a nechá je vylosovat 3 krabičky s pojmy:
 - Cestujeme převážně po řekách a mořích, letadlo nevyužíváme vůbec, maximálně autobus. Objevitel Pavel Šebesta
 - Cestujeme vlakem, pěšky, k dispozici máme i kolo. Cestovatelka Helena Šmahelová
 - Cestujeme autobusem, pěšky a můžeme jedenkrát využít i leteckou dopravu. Cestovatel Hanzelka, Zikmund.
- ▶ Děti si představí, že stejně jako animované postavy z e-learningu a jako Čtyřlístek jedou do Konga natáčet film a musí se tam ze své domovské základní školy dostat. Za pomoci atlasu a na základě informací, které našly v krabičce, si naplánují cestu s tím, že si zaznamenají, jakými státy musí projít, popřípadě, po jaké řece cestují, jaká jsou hlavní města států. Na internetu najdou informace o cestovatelích, které si vylosovaly. Učitel zdůrazní, že pokud chceme cestovat, potřebujeme do některých států i vízum, zdůrazní, kde lze informace o vízech do jednotlivých států najít (např. informace ministerstva zahraničních věcí). S dětmi můžeme fabulovat, jestli by si někde udělaly na své cestě přestávku, co by třeba chtěly na cestě do srdce Afriky vidět apod. Prezentace každé skupiny.

Závěr, vyhodnocení:

Na závěr učitel s dětmi diskutuje o tom, co zjistily, co pro ně bylo nového atd. Učitel může rozšířit obsah článku využitím informací z brožury pro učitele, která se věnuje této zemi.

Téma hodiny: tropický deštný prales

(téma vhodné do zeměpisu, přírodopisu)

Cíl: Seznámení se s ekosystémem tropického deštného pralesa, význam pralesa pro zemi – tzv. plíce země, funkční rovnováha pralesa a důsledky porušení rovnováhy

Pojmy: ekosystém, ekologie

Věk: druhý stupeň

Doba: 3 x 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Mediální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky: Balicí papíry, kreslířské nebo malířské potřeby, atlas, internet

Popis aktivity:

1. Vyučovací hodina

Učitel s dětmi prolistuje atlas a zaměří se na to, jak jsou označeny na mapě světa hory, nížiny, vodstvo atd. Všimá si i výškových rozdílů. Nechá děti představit si, že jejich tělo je rovněž krajina.

Děti si obkreslí nejdřív svoji ruku (v určité poloze na papír) a všimají si výškových rozdílů, které pak pomocí čar (vrstevnic) vykreslí.

Žáci pak ve skupinách obkreslí na balicí papír postavu. Učitel jim řekne, ať si představí, že jejich postava je krajina a ať ji znovu pomocí čar (vrstevnic) pojednají.

2. Vyučovací hodina

Učitel se vrátí k nakresleným postavám a přirovná fungování přírody k lidskému tělu; vysvětlí, že se deštnému pralesu říká plíce Země – nechá děti vymalovat plíce zeleně. Co by se stalo, kdybychom neměli plíce? Následuje diskuse: Proč se říká pralesu plíce Země? Jak by se porušila rovnováha, kdyby nebylo deštných pralesů?

Děti si projdou slajd (Kongo – v džungli). Kde všude na světě jsou deštné pralesy? Jak poptávka po určitém druhu zboží může ovlivnit životy např. domorodců a chráněných živočišných druhů?

3. Vyučovací hodina

Učitel dětem rozdává tabulku pojmů s tím, že děti napíšou od jedničky do pětky, co je jim sympatické, co by chtěly třeba vlastnit, nebo zažít (1 – sympatické, 5 – ne)

- ▶ luxusní soupravu šperků ze slonoviny,
- ▶ kožich z jaguára,

- ▶ živou opičku,
- ▶ mahagonový nábytek,
- ▶ dýka s rukojetí z rohu nosorožce s vyrytými iniciálami,
- ▶ dobrodružný výlet v džípu na lov lva.

Učitel vysvětlí, jak funguje nabídka a poptávka. Budou-li lidé požadovat zboží takového charakteru, najdou se tací, kteří budou i nelegální cestou vydělávat na produktech pralesa. Diskuse: Proč je lovení některých živočišných druhů zakázáno? Je to v pořádku? Jaká jsou chráněná zvířata? Vzpomenete si z e-learningu, jaká zvířata žijí v pralesi? Kdo jsou pytláci?

Slajd Pygmejové. Děti si projdou slajd, zjistí, že prales obývají i domorodci. Kde na světě se ještě můžeme setkat s původními domorodými obyvateli žijícími podobným způsobem života? Co a kdo mění jejich způsob života? Učitel rozdělí třídu na dvě poloviny. Jedna polovina se vžije do role dřevařských společností, pytláků, kteří vydělávají na produktech pralesa, takže budou obhajovat svoje zájmy a devastování pralesa budou bagatelizovat, druhá polovina se vžije do role lidí, kterým není budoucnost lesa lhostejná. Učitel nechá děti zpracovat kampaň (tento úkol může mít podobu krátkého článku, ale může být i dlouhodobým úkolem, kdy děti zpracovávají podklady, vystřihují články, obrázky apod.) Výsledky prezentujeme. Seznámení s organizacemi chránícími tropické deštné lesy – Greenpeace. Co si o nich myslíme? Jsou pro nás věrohodné?

Diskuse: Jaké prostředky používáme při takové kampani? Myslíte si, že články podporující „určité zájmy“ společností se běžně v novinách vyskytují? Nebo pracují média objektivně?

Kakao, káva, banány, čokoláda, ořechy atd. jsou produkty, které i my běžně užíváme. Kolik (jaký zisk) mají lidé, kteří tyto plodiny pěstují v Africe? Jakým způsobem pracují nadnárodní společnosti? Co je to fair-trade – děti vyhledají internetové stránky fair-tradového obchodu. Diskuse: Co bychom měli my tady konkrétně udělat, aby byl obchod spravedlivý? Jak a kde my nakupujeme? Kolik obchodů s potravinami máme třeba na vesnici, nebo ve svém okolí? Jsou tam drobní obchodníci – podnikatelé? Lze vymyslet systém tak, abychom nakupovali za příznivé ceny v malých obchodech ve svém okolí? Kdybyste byli politikové, jak byste to řešili?

Téma hodiny: surovinové zdroje

(vhodné do zeměpisu, přírodopisu)

Cíl: Zjistit, co se v DR Kongo těží, následné využití a důsledky těžby. Seznámit se s alternativními zdroji

Pojmy: koltan, obnovitelné zdroje

Věk: druhý stupeň ZŠ

Doba: 1 x 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Mediální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky: atlas a přístup k internetu

Popis aktivity:

1) Učitel nechá děti zjistit, jaké suroviny a kde se v ČR těží. Vyváží ČR nějaké suroviny? Jak ovlivnila těžba uhlí a jiných rud krajinu a kde (Most, Ostrava)? Vhodné by bylo shlédnout nějaký dokumentární film týkající se těžby uhlí v Mostu (například Most 01 na <http://www.youtube.com/watch?v=IB8TfWViihg&feature=related>, nebo Starý Most - Nejkrásnější město na světě na <http://www.youtube.com/watch?v=DHEXcTxjB08&feature=related>). Co jsou obnovitelné zdroje? Mají v historii ČR tradici? Jak jsou na tom jiné evropské země s obnovitelnými zdroji?

2) Učitel nechá děti projít e-learning, slajd Boj o nerosty. Dokážete vysvětlit, co se děje v Kongu? Proč, když má země tolik nerostných surovin, jsou lidé chudí? Co všechno těžba v Kongu způsobuje? Zkuste vymyslet, jak by se situace dala změnit. Následuje diskuse.

Téma hodiny: kolonizace

Cíl: pochopit uspořádání společnosti v kolonizovaných zemích, důvody kolonizace

Pojmy: lidská práva, kolonie, otroctví

Věk: 12–13 let

Doba: 2 x 45 minut

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Pomůcky: Herní plán hry Člověče, nezlob se (vhodné by bylo plán okopírovat tak, aby každá čtveřice měla svůj plán), 4 žetony (knoflíky, papírová kolečka) v černé, žluté, zelené a bílé barvě, hrací kostky hry Člověče, nezlob se, kartičky s nápisy

- ▶ žlutá zůstává dvě kola stát
- ▶ bílá může „nasadit“ figurku, když jí padne č. 6, 4, 2
- ▶ černá dvě kola nehraje
- ▶ pokud je černá figurka v hracím poli, musí zpátky do domečku
- ▶ zelená pokračuje ve hře, neposouvá se ani dopředu a ani dozadu
- ▶ bílá se posune o pět políček dopředu
- ▶ žlutá se posune o tři políčka zpět
- ▶ bílá má speciální kartu, může vyhodit jakoukoliv figurku, která je v její blízkosti
- ▶ černá se posune o pět políček zpět
- ▶ bílá může přesunout jednu figurku do cíle
- ▶ žlutá zůstává jedno kolo stát
- ▶ bílá má speciální kartu, může vyhodit černou figurku, která má nejvýhodnější polohu a umístit místo ní svůj žeton
- ▶ černá má jedno kolo distanc
- ▶ žlutá má jedno kolo distanc

Popis aktivity:

- ▶ Učitel vybídně děti, aby ve čtveřicích hrály Člověče, nezlob se. Po pěti minutách, když už je hra rozehraná, řekne učitel, že hru ozvláštňi ještě jinými kartami a že hráči musí poslechnout instrukce. Učitel libovolně obrací karty a čte. Hra se nemusí dohrát do konce.
- ▶ Diskuse: Kdo vyhrál? Proč? Jak se cítili hráči jednotlivých barev? Učitel připustí, že jeho karty byly nespravedlivé vůči černým i žlutým figurkám. Učitel vysvětlí, že nespravedlivé uspořádání společnosti bylo i za kolonií třeba v Africe v Kongu.
- ▶ Děti si projdou slajd Zpátky do historie, následuje diskuse, čemu děti nerozuměly? Vhodné je pracovat i s informacemi pro učitele.
- ▶ Jak ovlivnily kolonie dnešní podobu Konga a Afriky (jazyk – slajd Zpátky do historie vzdělávací systém atd.)

Téma hodiny: Africká hudba

(téma vhodné do hudební výchovy)

Cíl: Seznámit žáky s hudebním podhoubím Afriky, s hudebními žánry, které se rozšířily do světa a jsou populární: Relaxování třídy jako skupiny.

Pojmy: rytmus, hip hop, jazz, djembe,

Věk: 12–13 let

Doba: 2 x 45 minut

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Pomůcky: hudební nahrávky afrických bubnů, plastové láhve, píšťalky, sklenice a hřebík, popřípadě připojení na internet a projekční technika

Popis aktivity: Učitel nechá žáky projít slajdy V rytmu bubnů, Rodinný život

- ▶ Ve třídě vymezi prostor tak, aby všichni mohli sedět na zemi v kruhu včetně učitele. Ideální by bylo, kdyby učitel mohl vytvořit prostor ohraničený např. lanem, tak aby si děti uvědomily, že jde o speciální místo, kde se nikdo před nikým nemusí stydět, nic předstírat.
- ▶ Učitel brainstormingem zjišťuje, jak vypadá rodinný život v Africe.
- ▶ Učitel nechá děti v klidu se zamyslet, jaké výhody má to, že lidé „žijí více spolu“. Každý má za úkol vymyslet jedno slovo, které souvisí s tím, že lidé žijí více spolu – např. sounáležitost, radost, bezpečí, zájem atd. Hledají se pouze výhody, ne nevýhody. Učitel řekne jako první svoje slovo a v kruhu ostatní pokračují. Jde o rychlý řetězec, každý musí něco nahlas a zřetelně říct, slova se mohou opakovat. Učitel dbá na to, aby děti pochopily důležitost kruhu, každý sedí rovně v tureckém sedu, neskáče ostatním do řeči atd.

- Vysvětlíme princip rytmu. Učitel vytleská rukama nebo do bubnu rytmus a ostatní se přidávají. Důraz na to, že nikdo neimprovizuje, ale naslouchá sólovému bubnu, cíl je sjednotit se a najít společný jazyk. Je dokázáno, že pokud třída resp. učitel nevzdá počáteční „rámus“, třída opravdu dokáže najít společný rytmus. Výchozí rytmus může být i z nahrávky s tím, že učitel s žáky se přidají. Do rytmu lze zpívat i slova, která děti vymyslely – radost, bezpečí, zájem, pohoda atd. S tím, že učitel řekne do rytmu slovo a děti ho opakují. Lze pracovat s hlasitostí, s opakováním atd.
- Vyzveme žáky, jestli poslouchají nějaký z žánrů, které pochází původem z Afriky (viz slajd V rytmu bubnů, Co se nosí). Necháme žáky přinést hudební ukázky a necháme je vyložit i hudební styl, který se k hudbě váže včetně módy.

Téma hodiny: Víra, rituály, magie

(téma vhodné do výtvarné, českého jazyka)

Cíl: Seznámit žáky s pojmy mýtus, rituál, pověra a africkými mýty a rituály (včetně srovnání s českými)

Pojmy: mýtus, rituál, pověra

Věk: 12–13 let

Doba: 2 x 45 minut

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Pomůcky: modelářská hlína (lze zakoupit ve Výtvarných potřebách), připojení na internet a projekční technika

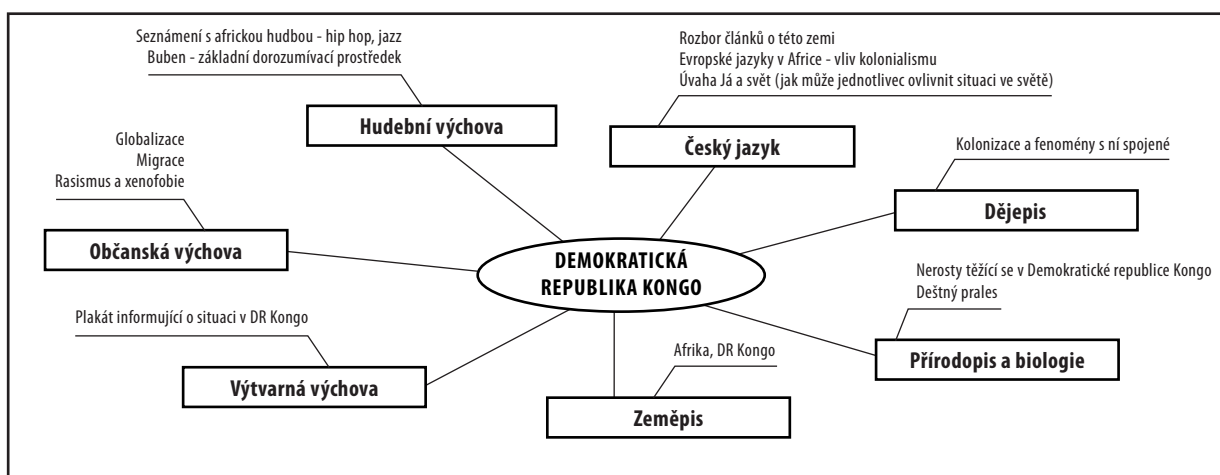
Popis aktivity: Učitel nechá žáky projít slajd Víra rituály, magie. Vysvětlí, čemu děti nerozuměly. Následuje diskuse: Myslíte si, že v ČR existuje lidová víra? – Učitel připomene vynášení Morany, starý slovanský zvyk, kdy se do základů při stavbě domu dával kohout a podobně.

Učitel donese knihu Český rok – 4 svazky, kde jsou lidové popěvky, říkadla. Žáci se s učitelem pokusí o srovnání s africkou vírou.

Co je to rituál? Mají děti nějaký vlastní rituál?

V africkém umění hrají velkou a důležitou roli sošky. Učitel rozdá dětem kousek modelářské hlíny a vyzve děti, aby si v duchu vzpomněly na nějakou svou negativní vlastnost, které se chtějí zbavit. Tuto vlastnost se pokusí zhmotnit nebo personifikovat a vytvoří ji v podobě sošky. Učitel pak sošky spolu s dětmi zakope na školním dvoře, hodí do řeky atd., aby se špatné vlastnosti zbavily.

14.5 Kongo: využití v různých předmětech

Použitá literatura:

www.rvp.cz

Rada Evropy. *Kompas, manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Pro Národní institut dětí a mládeže a Českou národní agenturu MLÁDEŽ vydalo Argo, Praha, 2006. Dostupné i online na http://www.mladezvakci.cz/fileadmin/user_upload/publikace/Kompas_manual.pdf.

Najít nový domov. Výukový program. UNHCR, 2005. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na <http://www.unhcr.cz/dokumenty/najit-novy-domov.pdf> a <http://www.unhcr.cz/publikace/?cid=226>.

Čákrťová, Michaela, ed. *Začněme třeba takhle*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2007. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/zacneme_treba_takhle.pdf.

První kroky: metodická příručka pro výchovu k lidským právům. Amnesty international a MŠMT, 2007.

15. Oblast původu: Blízký východ

Blízký východ je nejednoznačně definovatelný celek rozprostírající se zhruba podél středoziemního moře od oblasti Malé Asie na jih až k dnešním státům Severní Afriky, dále pak na východ od Mrtvého moře směrem k dnešnímu Íránu. Důsledně vzato je ovšem oblast geograficky těžko uchopitelná a existuje mnoho kritérií, pomocí nichž je možné vést čaru ohraničující tento kulturně bohatý region. Existuje i velké množství politikou a historickými výklady zatížených představ o tom, co Blízký východ vlastně znamená. I proto máme i velké množství mentálních map, kdy si každý představuje pod Blízkým východem něco trochu jiného.

Ve Francii nebo Velké Británii se pro území Blízkého východu používá termín Middle East, čili Střední východ. Je to nejspíš proto, že tím opravdu Blízkým východem byla hypoteticky pro tyto západní země prostě oblast od nich na východ, čili již Střední Evropa nebo Balkán. I zde tedy záleží na úhlu pohledu a dokonce se i jazykově tedy přístup k této oblasti liší.

Pokud bychom přeci jen měli hledat nějakou spojnicu tohoto území, pak že zde vznikla všechna tři monoteistická náboženství – judaismus, křesťanství a islám. Historicky se pak jedná o kolébkou naší civilizace, kdy mezi řekami Eufrat a Tygris založili svou říši v 3 tis. př. n. l. Sumerové. V dějinách pak v tomto regionu sehrálo svou roli mnoho etnik a národností, přičemž mezi ty nejvýznamnější patří např. Peršané, Římané nebo o mnoho století později Osmané. Historicky se v ekonomické rovině jedná také o křižovatku a spojnicu mezi Evropou a Asií, resp. Dálným východem.

Blízký východ je dnes regionem s komplikovanými vztahy mezi jednotlivými zeměmi nejen z náboženských, ale hlavně také politických důvodů, přičemž klíčové vysvětlení současných konfliktů je možné zčásti hledat také v koloniální nebo nedávné minulosti, kdy si západní mocnosti Francie a Velká Británie v průběhu první světové války toto území rozdělily a začlenily pod svou správu. I zde je možné hledat příčiny současných problémů týkajících se např. izraelsko-palestinského konfliktu, vzestupu Islámského státu nebo třeba nezávislosti Kurdistanu.

Právě z důvodu veliké kulturní rozmanitosti, bohaté historie i složitosti současných problémů jsme se rozhodli zaměřit se pouze na část Blízkého východu, a to konkrétně státy: IZRAEL, SÝRIE, JORDÁNSKO, LIBANON A TURECKO, VČETNĚ KURDISTÁNU A PALESTINY.

Jedná se epicentrum politických, náboženských, kulturních, ekonomických i národnostních problémů. Proto nám zaměření se pouze na tuto část zdá pro účely této metodiky a pro téma migrace dostačující. Jedná se o geograficky relativně malou oblast, kde je ale obrovská kulturní rozmanitost. Proto je naším cílem seznámení žáků s rozmanitostí kultur, jejich hodnotami a tradicemi.

Současně se jedná o oblast, kde dochází v posledních desetiletích k obrovské migraci lidí. Ať už se jedná o přesun židovské diaspory do Izraele, či migraci osob z válečného konfliktu v Sýrii či Palestině do okolních zemí. Právě Libanon, Jordánsko a Turecko hostí dodnes miliony Syrských uprchlíků v obrovských uprchlických táborech. Dalším cílem je tedy také seznámit žáky s aktuálním děním na Blízkém východě, příčinami a důsledky migračních vln atd.

Pojmy: **nucená migrace, náboženství - křesťanství, židovství, islám, etnika, lidská práva, uprchlický tábor**

15. 1. Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Hledání země zaslíbené

Cíl: Vyzkoušet si prostřednictvím zážitkové hry, jaké to je hledat novou zemi pro velké množství lidí.

Pojmy: hranice, menšina, migrace

Pomůcky: Atlas (případně přístup k mapám na internetu), psací potřeby, papíry

Doba trvání: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v Evropských a globálních souvislostech

Popis aktivity: Žáci jsou rozděleni do několika skupin maximálně po 5 členech. Dostanou velký papír a mají k dispozici atlas nebo online mapy.

Zadání hry:

Představte si, že jste původem vznešeného královského rodu, je vás skupina několika statisíců lidí. Ve státě, kde žijete, jste menšina. Jste rozdrobeni po celém světě po malých skupinkách jako menšina. Dlouhé roky dochází k tomu, že vás obyvatelé země, kde žijete, pronásledují. Už toho máte dost a rozhodli jste se, že se odstěhujete. Ideálně někam daleko, kde si budete moci žít podle svých představ. Najděte na zemi „zemi zaslíbenou“, kam se odstěhujete.

Přemýšlejte nad vším, co s vaší novou zemí může souviset např.

„Kam se odstěhujete?“

„Jak se země bude jmenovat?“

„Proč zrovna tam?“

„Jak se tam dostanete?“

„Pojede všichni najednou nebo postupně?“

„Jaké tam bude počasí?“

„Kde budete bydlet?“

„Čím se budete živit?“

„Budete zpočátku něco budovat společně nebo každý zvlášť?“

„Jaké budete mít státní zřízení?“

„Jak budete řešit případné konflikty mezi sebou?“

„Jste z jiných koutů světa, mluvíte jiným jazykem, jak budete společně komunikovat?“

„Jak budete vycházet se sousedními zeměmi?“

„Co když budou mít odlišnou kulturu a náboženství?“

„Do čeho jako nový stát budete investovat?“

„Z jakých zdrojů?“

„Budete mít armádu?“

„Chcete být jako nově vzniklý stát naprosto soběstační?“

„Jak toho případně dosáhnete?“

„Je možné v dnešním světě žít v uzavřeném státě bez kontaktu s ostatními zeměmi?“

Učitel cca po 30 minutách práce ve skupinách nechá před ostatními skupiny prezentovat jejich země. Doptává se na základě vlastních znalostí na dané území, rozporuje odpovědi žáků (např. pokud se budou chtít živit zemědělstvím v oblasti, kde je poušť, pokud budou tvrdit, že v oblasti nikdo nežije apod.).

Následuje otázka na všechny skupiny:

„Co když na území, které jste vybrali, už někdo žije?“

„Jak budete reagovat v případě, že původní obyvatelé jsou vůči vám nepřátelští?“

Závěr, vyhodnocení: Závěrem se učitel zeptá: „Myslíte si, že v moderní historii takto vznikl nějaký nový stát?“

Poté představí prezentaci na téma vzniku státu Izrael. Zdůrazní, že všechny výše položené otázky, si museli klást i Židé z diaspory po celém světě. Může otevřít téma, zda si žáci myslí, že to bylo fér vůči Palestincům.

Závěr, vyhodnocení:

Lektor s učitelem žákům vysvětlí, že nejde o fiktivní příběhy, ale skutečné reálné příběhy lidí, kteří toto zažili. Vhodné je navázat filmem Plavba, kde je s využitím autentických záběrů ilustrována jedna z cest, po níž se uprchlíci ze Sýrie mohou do Evropy vydávat.

Aktivita: Arabské číslice vs. hebrejské číslice

Cíl: Žáci si vyzkouší zapsat arabské číslice používané na Blízkém východě a také hebrejské písmo.

Pomůcky: Vytisknuté lístečky s číslicemi

Doba trvání: 15 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova

Popis aktivity: Jedná se o odpočinkovou aktivitu, při které by si žáci měli vyzkoušet, jak se píšou základní číslice 1-10 v zemích Blízkého východu. Jako příklad jsme si vybrali arabské písmo a hebrejštinu.

V České republice se sice používají arabské číslice, ale číslice používané na Blízkém východě se výrazně liší. Stejně tak základní čísla v hebrejštině. Arabsky se píše a mluví na celém Blízkém východě (s výjimkou Turecka). Pokud byste např. cestovali

Libanonem nebo Sýrií, uvidíte nápisy na dopravních cedulích uvedeny v arabštině a ve větších městech i zapsané latinkou. V Izraeli k těmto dvěma písmům přibude ještě hebrejšтина. Úkolem žáků bude napsat své datum narození v obou verzích.

Aktivita: Most přes řeku Wadi

Cíl: Aktivita seznamuje žáky s judaismem a islámem, resp. prohlubuje jejich znalosti o těchto světových náboženstvích. Žáci samostatně doplňují své znalosti o daném náboženství do informačního textu, který si poté ve skupině porovnají a se správnou verzí seznámí zbytek třídy. Poznávají tak odlišnosti náboženských (i etnických a národnostních) skupin a rozvíjejí schopnost tolerance a respektování těchto odlišností.

Pojmy: islám, judaismus, Palestina, Izrael

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

Časová dotace: 30 min

Pomůcky: 2 pracovní listy (pro 2 různé skupiny žáků), tabule nebo flipchart, psací potřeby

Popis aktivity: Na úvod pustíme 3 ukázky z filmu (5.30–7.10 min., 7.40–9.15 min. a 10.48–12.10 min.).

Odkaz na video: <https://www.jsns.cz/lekce/15672-most-pres-wadi>

Po projekci položíme žákům otázku:

„O která náboženství se jedná?“

Na tabuli poté napíšeme dva pojmy: ISLÁM, JUDAISMUS. Rozdělíme žáky na dvě skupiny. Žáci obdrží pracovní list 1 nebo 2 podle toho, ke které skupině náleží. Použijeme metodu rychlého čtení a necháme žáky samostatně doplnit prázdná místa v textu. Pro usnadnění práce mají výrazy k doplnění uvedené pod textem. Vyzveme žáky, aby ve skupinách samostatnou práci společně zkontrolovali, případně opravili a doplnili chybějící informace. Zástupci skupin pak představí obě náboženství druhé skupině. Vyzveme žáky, aby ke sloům na tabuli doplnili pojmy, které si v souvislosti s islámem a judaismem vybaví. Méně zažité pojmy necháme žáky objasnit.

Závěr, vyhodnocení:

Žákům položíme následující otázky:

„Co mají judaismus, křesťanství a islám společného?“

„Které z těchto náboženství je nejstarší, které nejmladší?“

„V čem se odlišuje judaismus od islámu?“

16. Země původu: Sýrie

Při tvorbě této metodiky v předchozích obdobích, byla podrobně zpracována lekce Sýrie. Ač se jedná o zemi, která je součástí Blízkého východu, rozhodli jsme se ji lehce aktualizovanou ponechat i v původní formě. Je určena tedy pro pedagogy, kteří by se ve výuce chtěli zaměřit více na konkrétní zemi, než na celý region. V online e-learningové lekci Sýrie je lekce interaktivně zpracována s cílem seznámit žáky s historií, geografii, náboženstvím, kulturními specifiky, hudbou a také tím, jak vypadá tradiční syrská svatba. Na příkladu Sýrie lze také demonstrovat a vysvětlit obrovské množství problémů Blízkého východu, ať už se jedná o složitost vnitrostátních konfliktů nebo příčiny a důsledky migrace v rámci regionu.

V Sýrii se odehrává jedna z největších humanitárních krizí současnosti. Od roku 2011 v zemi trvá občanská válka. Lidé kvůli ní ve vlastní zemi strádají. Od roku 2011 bylo 6,6 milionu Syřanů donuceno opustit svou zemi a dalších 6,7 milionu lidí zůstává v Sýrii vnitřně vysídleno.

Syrští uprchlíci požádali o azyl ve více než 130 zemích světa, ale naprostá většina (přibližně 5,5 milionu) uprchlíků žije v sousedních zemích regionu (v Turecku, Libanonu, Jordánsku, Iráku a Egyptě).

Nejvíce z nich žije v Turecku, kde jich oficiálně požádalo o azyl 3,6 milionu. (data jsou k 31. 12. 2021)

V kontextu migrace do Evropy hostí státy Evropy cca 1 milion syrských uprchlíků. 70% z těchto uprchlíků zažádalo o azyl v Německu nebo Švédsku.

Počty žadatelů ze Sýrie o mezinárodní ochranu v Česku od roku 2015 klesají. Oproti statisícům žadatelů v jiných evropských zemích, se v Česku jedná o desítky osob. V roce 2015 to bylo 134 osob. Od té doby je trend klesající. V roce 2021 požádalo o mezinárodní ochranu pouze 35 Syřanů. V České Republice Syřané nejsou úspěšní v žádosti o mezinárodní ochranu, nejčastěji dostávají doplňkovou ochranu na dobu určitou.

Dodnes nikdo neví, kudy se bude v budoucnu syrská politika ubírat a jak se budou vyvíjet její vztahy na mezinárodním poli. Žáci by se měli pomocí aktivit dozvědět o bohaté historii a kultuře této země stejně jako o aktuálním stavu Syřanů a jejich migraci. Tu vyvolávají válečné katastrofy zapříčiněné oficiální politikou asadovské linie, zradikalizovaných islamistů a dalších skupin.

Česká republika je se Sýrií spjata díky historicko-politickým souvislostem období studené války: obě země byly pod vlivem Sovětského svazu. Spolupracovaly na politické rovině, na rovině ekonomické spolu obchodovaly, a také uzavíraly dohody o vzájemné pomoci, např. o výměnném pobytu studentů. Díky těmto dohodám studovali v Československu v 80. letech syrští vysokoškolští studenti. Někteří se vraceli tehdy zpět, mnozí z nich zůstávali. Právě proto i dnes může být díky lepšímu zázemí, znalosti jazyka a z rodinných důvodů výhodné pro některé Syřany žádat o azyl právě v České republice.

Pojmy: nucená migrace, humanitární a politická krize, islám, evropská azylová politika, předsudky, lidská práva, doplňková ochrana

16. 1. Náměty na aktivity se žáky

Aktivita: Cesta uprchlíka - kudy se vydáš?

Cíl: Pomocí zážitkové pedagogiky si uvědomit a hlavně vnitřně na vlastní kůži prožít strasti, které jsou přítomné v životech prchajících lidí z místa, ve kterém jim hrozí nebezpečí.

Pojmy: nucená migrace, pašeráctví, bezpečí

Pomůcky: sada obálek s vloženými scénáři, schematická mapa všech scénářů

Doba trvání: 60 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

Popis aktivity: Vedoucí hry rozdělí žáky do třech skupin. Vysvětlí jim, že půjde o hru, ve které jsou hlavními aktéry celého příběhu. Každá skupina dostane základní výchozí scénář, ve kterém hrají roli syrské rodiny, které prchají ze Sýrie před válkou a jejichž cílem je dostat se do Evropy, kde by byly v bezpečí. Na konci scénáře jsou na výběr dvě možnosti, kudy se vydat (Turecko, nebo Egypt). Žáci po domluvě zvolí jedno rozhodnutí. Poté od lektora nebo učitele podle zvolené možnosti

dostávají obálku, v níž je další fáze scénáře. Takto žáci postupují a vždy vybírají jednu možnost. Příběhy skupin se rozcházejí, protože hra se několikrát větví na základě mnoha kombinací. Závěrem některých příběhů je neúspěch (ztráta dokladů, utonutí, ...), ale i úspěch (na břehu Evropy, ovšem může jít o situaci, kdy jde pouze např. o jednoho člena rodiny – zbytek se nedostal, apod.).

Skupiny si potom interpretují vlastní cesty a snaží se zamyslet nad tím, co by udělali jinak, pokud by se mohli vrátit, anebo zdali by vůbec něco chtěli udělat jinak. Následuje diskuse. Začněte hrát. Podle svého uvážení hru skončete. Po jejím skončení použijte pro diskusi následující otázky, které se přímo vztahují k učební látce.

Závěr, vyhodnocení:

Lektor s učitelem žákům vysvětlí, že nejde o fiktivní příběhy, ale skutečné reálné příběhy lidí, kteří toto zažili. Vhodné je navázat filmem *Plavba*, kde je s využitím autentických záběrů ilustrována jedna z cest, po níž se uprchlíci ze Sýrie mohou do Evropy vydávat.

16. 2. Stručný scénář dílny Sýrie

Hádej, kdo jsem. Prostřednictvím této motivační aktivity se žáci neformální cestou seznámí s lektorem-cizincem.

Pracovní list s tajenkou. Žáci si prostřednictvím této aktivity zopakují informace o Sýrii, její historii, geografii, kultuře lidí, a přírodě. Po vyplnění pracovního listu a odhalení tajenky (uprchlíci), se snaží žáci tento pojem definovat.

Pracovní list je koncipován tak, že jednotlivé otázky odrážejí vždy jeden z tematických okruhů (historie, příroda, kultura, ...). Může být proto u kolektivního zodpovězení správných odpovědí doprovázen Prezentací o Sýrii.

Prezentace o Sýrii. Žákům jsou představeny kulturní i přírodní realie Sýrie, včetně kultury, gastronomie a etnické diverzity.

Syrská přísloví. Žáci spojují do logických dvojic česká a syrská přísloví, přičemž se zamýšlejí nad podobným či stejným významem přísloví. Cílem je si uvědomit, že lidová slovesnost se liší v projevu, ale v jádru nacházíme podobné motivy, problémy či nešvary lidí, kteří jsou napříč kulturami v některých rysech stejní.

Jaké je mé náboženství? Žáci se snaží na základě fotografií zjistit, o jaké syrské náboženské etnikum se jedná. Cílem je uvědomit si, že to nelze na základě vnějších znaků jednoznačně určit.

Osobní příběh lektora-cizince. Cílem aktivity je žákům přiblížit zážitky lektora-cizince z válkou zmítaných oblastí.

Cesta uprchlíka – kudy se vydáš? Tato hra ilustruje několik scénářů, během nichž si žáci seberefektivně zkusí zažít stav, ve kterém se na základě psychických i materiálních překážek může nacházet uprchlík opouštějící svou zemi a hledající bezpečí jinde.

Promítání filmu *Plavba*. Cílem je žákům ukázat na konkrétních lidských osudech, jak jedna z cest uprchlíka může vypadat.

Made by... Žáci přiřazují ke kartičkám, na nichž jsou slavné osobnosti, produkty nebo díla, které jsou známé či užitečné po celém světě. Cílem je uhádnout, že jde o uprchlíky.

Dabba. Na závěr si žáci při volné zábavné aktivitě zkoušejí za doprovodu hudby s lektorem-cizincem zatancovat tradiční syrský tanec

16. 3 Příklady využití e-learningu ve výuce o Sýrii

Téma hodiny: seznámení se s geografii Sýrie včetně historie, hospodářství a způsobu života

Cíl: Seznámit se s pojmem lidská práva a zvýšit u žáků schopnost odhalovat porušování lidských práv

Pojmy: Geografie a kultura Sýrie, Aleppo, Damašek, tržiště

Doba trvání: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova

Pomůcky: počítač s přístupem na internet pro každého žáka

Popis aktivity:

► Pedagog v úvodní části zjišťuje, co žáci vědí o Sýrii, co se týče geografie a kultury, k tomu může využít například metodu brainstormingu či brainwritingu. Pedagog by se měl v této fázi seznámit s předsudky a zkreslenými představami, které žáci mohou o této zemi mít.

► Žáci si projdou část e-learningového kurzu, která se věnuje Sýrii – slajd „Sníh v Damašku“. Předtím pedagog může žákům pokládat otázky jako „Co byste si s sebou zabalili na sebe, kdybyste se chtěli vydat do Sýrie?“

► Dále je možné pokračovat promítáním slajdů „Sýrie – brána východu“, kde se žáci stručně seznámí s historií Sýrie, a

„Mojmírovo fotoalbum“

- ▶ Pedagóg s žáky následně hovoří o tom, jestli jejich představy o Sýrii odpovídají Mojmírovým zážitkům (moderní doprava, metropole Aleppo, vybavení bytu, pivo Barada, ...)
- ▶ Následuje promítání slajdu „Aleppské tržiště“ – pedagóg nejprve seznámí žáky s hospodářstvím, žáci poté v e-learningovém modulu zkoušejí přiřadit suroviny a potraviny typické pro obchod a hospodářství v Sýrii.

Závěr, vyhodnocení:

Po seznámení se slajdem následuje diskuse o předsudcích a stereotypech, které můžeme o Sýrii mít.

Téma hodiny: Občanská válka v Sýrii a migrace

Cíl: Seznámit se s pojmem občanská válka a nucená migrace, přiblížit žákům život v uprchlických táborech

Pojmy: Občanská válka, nucená migrace, uprchlický tábor

Doba trvání: 45 minut

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Svět v globálních souvislostech

Pomůcky: počítač s přístupem na internet pro každého žáka, propisky, listy na psaní

Popis aktivity:

Pedagóg žáky seznámí s pojmem nucená migrace (základní informace najde v kapitole Úvodní interaktivní přednáška této metodiky). Následuje diskuse se žáky o tom, v jaké situaci nastává nucená migrace a co může být její příčinou. Poté pedagóg krátce a stručně vysvětlí politickou situaci v Sýrii v souvislosti s občanskou válkou.

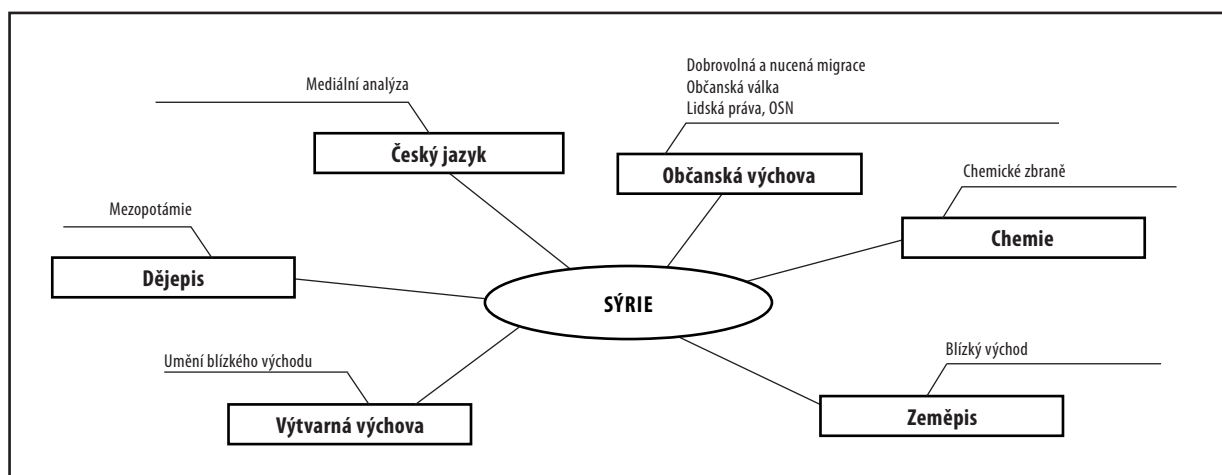
Poté představíme žákům následující slajdy:

- ▶ „Azyl nebo tábor“ – Před slajdem pedagóg s žáky debatuje o tom, co by dělali, pokud by se ocitli ve stavu války.
- ▶ „Aleppo dnes“ – video ilustruje následky války.
- ▶ „Závěr“

Závěr, vyhodnocení:

Po slajdu „Závěr“ je možné volně přejít k aktivitě „Cesta uprchlíka – kudy se vydáš?“, která ilustruje důsledky nepokojů během války. Pedagóg s žáky poté může diskutovat o tom, co uprchlíky může čekat v novém životě v Evropě, za jakých podmínek zde mohou žít a jaké další překážky je mohou čekat.

16. 4. Sýrie: využití v různých předmětech

Použitá literatura:

- <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Refugees_of_the_Syrian_civil_war
- <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/>
- <https://www.clovekvtisni.cz/migracni-statistiky-4518gp>
- <https://www.mvcr.cz/clanek/statisticke-zpravy-o-mezinarodni-ochrane-za-jednotlive-mesice-v-roce-2015.aspx>

17. Modul Multikulturní den

Během multikulturního dne by měli být všichni žáci školy seznámeni s projektem „Jsme lidé jedné Země“ a s aktivitami, které do konání multikulturního dne proběhnou. Do přípravy tohoto dne by se měli zapojit žáci, kteří se projektu účastní, jejich učitelé a koordinátor projektu na škole. V rámci multikulturního dne by měla být škola otevřena i návštěvníkům zvenku - rodičům, pracovníkům MŠMT, médiím, kterým by měli průvodce dělat žáci zapojení v projektu spolu s koordinátorem.

Cíle multikulturního dne jsou:

- ▶ seznámit učitele a žáky školy s realizací projektu na škole;
- ▶ seznámit veřejnost a média s průběhem projektu na škole;
- ▶ seznámit žáky s problematikou migrace a uprchlictví, xenofobie a rasismu.

Součástí aktivit, které budou probíhat během multikulturního dne, budou tři povinné aktivity, kterých by se měli zúčastnit všichni žáci školy. Jedná se o tyto aktivity:

Seznámení s projektem a aktivitami, které již na škole proběhly

Žáci školy by se měli seznámit s projektem a jeho aktivitami. Tato činnost může proběhnout např. formou výstavky prací či prezentací dětí zapojených v projektu. Žáci zapojení v projektu by se měli výstavky či prezentace aktivně účastnit, například seznamovat návštěvníky s aktivitami, odpovídat na dotazy...

Seznámení s e-learningem

Skupina žáků zapojených v projektu spolu s učitelem IT seznámí ostatní žáky s lekci o zemích původu nebo o migraci. Žáci zapojení do projektu pomohou spolužákům se zalogováním do počítače, ovládnutím e-learningu, budou zodpovídat případné dotazy.

Burza organizací

Součástí multikulturního dne bude i burza organizací, které se zabývají pomocí migrantům a uprchlíkům nebo migrací. Organizace si buď připraví informační panel o své činnosti, nebo se multikulturního dne aktivně zúčastní a budou prezentovat svou práci. Žáci školy budou hlasovat o tom, která organizace je pro ně nejzajímavější a chtěli by s ní navázat další spolupráci. Vybranou organizaci koordinátor na škole následně osloví a vyzve ke spolupráci.

Koordinátoři mohou přidat i vlastní aktivity.

Např. tyto:

- ▶ karneval různých etnik;
- ▶ promítání filmu o lidských právech, migraci...;
- ▶ připravit přednášku s rodiči žáků-cizinců;
- ▶ vařit typická jídla různých zemí.

17.1 Náměty na aktivity se žáky v rámci multikulturního dne

Svět ve škole

Cíl: Žáci se naučí nacházet propojení mezi jejich nejbližším okolím a světem

Postup:

Žáci se rozdělí na skupiny a každá skupina (třída) si vybere jeden aspekt propojení školy se světem. Dříve než skupina začne s vlastním průzkumem, dohodne a sestaví si jeho plán. Ten by měl dokumentovat zvolenou strategii průzkumu, např. jaké otázky se budou klást, komu, kdy, kde apod.

Potom budou žáci sbírat data a posléze si skupiny připraví prezentaci svých výsledků; pokud je to vhodné, tak připraví s učitelem mapy, kresby, grafy atd.

Tento úkol bude dětem zřetelně ilustrovat, do jaké míry je škola vzorkem a součástí celosvětového společenství. Na daném úkolu může škola spolupracovat i s jinými školami, s tím, že se pak porovnají výsledky. Na závěr by mohla proběhnout

diskuse, do jaké míry je naše škola „globální“ a do jaké „národní“.

ČÁST ŠKOLY	NA CO SE ZAMĚŘIT
Jídelna	<ul style="list-style-type: none"> ● Původ receptů podávaných jídel ● Původ používaných receptů a přísad ● Místo, kde bylo vyrobeno nádobí a vybavení kuchyně
Knihovna	<ul style="list-style-type: none"> ● Knihy a jiné zdroje informací o cizích zemích, kulturách, náboženství ● Cizojazyčné knihy ● Fotografie a ilustrace znázorňující život jiných kultur
Školník	<ul style="list-style-type: none"> ● Původ materiálů používaných ve škole ● Místa, kde bylo vyrobeno technické a jiné vybavení školy ● Nadnárodní společnosti, které dodávají škole zboží a služby
Učitelův sbor	<ul style="list-style-type: none"> ● Členové učitelův sboru, kteří žili, studovali nebo učili v zahraničí ● Členové učitelův sboru, kteří navštívili zajímavé země ● Členové učitelův sboru, kteří hovoří cizími jazyky
Žáci	<ul style="list-style-type: none"> ● Žáci, kteří se narodili v zahraničí nebo jejich rodiče se narodili v zahraničí ● Žáci, kteří hovoří cizími jazyky ● Žáci, kteří navštívili zajímavé země
Vedení školy	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontakty školy s lidmi a školami v zahraničí ● Obyvatelé obce pocházející z jiné země, kteří spolupracují se školou ● Oblast kurikula, které se týkají jiných zemí, náboženství apod.

Karneval národů

Cíl: Žáci si vyhledají informace o cizích zemích

Postup: Žáci se rozdělí na skupiny (třídy), každá třída si vylosuje jednu cizí zemi (můžou to být země z našeho projektu, země, odkud pocházejí žáci z naší školy, libovolné země, které jsou pro nás neznámé a moc o nich nevíme – výběr necháme na posouzení koordinátora).

Žáci ve skupině (třídě) si zjistí:

- ▶ Jak se v zemi zdraví;
- ▶ Kde země leží, jaké je hlavní město;
- ▶ Jaký se tam hraje sport, resp. Jaký sport je nejoblíbenější;
- ▶ Necháme žáky „stáhnout“ z internetu fotky z naší země a uděláme si krátkou vizuální prezentaci.

Každá skupina (třída) si pak vyrobí transparent se svým pozdravem, sežene nebo vyrobí si oděv (masku), ve které se účastní vyučování nebo školního sportovního zápasu.

Zdroj: upraveno dle nápadu Mgr. Lukáše Drasticha, ZŠ Frýdek – Místek

Exotická kuchyně

Cíl: Žáci se uvědomí vliv public relations a jeho význam, seznámí se i s jinými než českými jídly a třeba i důvodem, proč se tato jídla připravují.

Postup: Ve školní jídelně zjistíme, zda je možné připravit nějaké nečeské jídlo. Na první pohled se úkol zdá těžký, nicméně určitě se v kuchyni připravují špagety, boršč atd. Vybraná jídla (aspoň dva nebo tři pokrmy) by měla být pro žáky aspoň trochu netradiční.

Ve školní jídelně vyhlásíme soutěž (konkurz) o zařazení jídla do jídelníčku v určitém dni.

Žáci (třídy) se rozdělí do skupin a každá bude propagovat jedno jídlo, podle toho, které si vylosuje. Žáci se musí dokonale seznámit s jídlem, s lokalitou, odkud pochází, znát přednosti jídla i jeho nedostatky. Musí si uvědomit, že profesionální agentury volí různé přesvědčovací techniky jako doporučení celebritymi (ředitelem, školníkem), propagačními předměty, letáky, které jsou rozdávány v maskách, ochutnávkami jídel aj.

Učitel konzultuje strategii a celá škola pak hlasuje, jaké jídlo bude k obědu.

Dílny lidská práva, migrace

Cíl: Žáci uvažují o migraci, lidských právech, uvědomují si důsledky migrace

Postup: Třídy si vyberou jedno téma, na kterém pak v rámci multikulturního dne pracují cca 3 hodiny. Témata: Člověk pochází z Afriky – vývoj člověka; Světové jazyky – jazykové větve, zaměření na český jazyk; Lidská práva – přehled lidských práv, jsou nějaká práva, která nám chybí?, Stěhování – odkud jsou naši spolužáci na škole, migrace dobrovolná, nedobrovolná.

Výsledky činnosti zapisujeme na archy balicího papíru, doplňujeme mapy, zakreslujeme migraci.

Poslední dvě hodiny proběhne prezentace dílen a prezentace nevládních organizací.

Do této aktivity lze zapojit celou školu nebo se jí může ujmout třída zapojená do projektu a připravit tak den pro svou školu s tím, že jednotlivé skupinky budou ostatní třídy seznamovat s výsledky činnosti, udělají minipřednášku apod.

Inspirace: Mgr. Zdeněk Koráb a PaedDr. Vlasta Daněčková, ZŠ Kneslova, Brno

Použitá literatura:

Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha: Portál, 2000.

Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 2*. Praha: Portál, 2000.

18. Evaluace vzdělávacího programu a autoevaluace učitele

Program prevence rasismu a xenofobie předpokládá, že jej budou realizovat učitelé, kteří se s programem nejen seznámili, ale kteří jsou také na něj připraveni.

Osobnost učitele a přístup vedení školy, umožňující jeho realizaci, jsou v tomto programu klíčové. Jsme si vědomi toho, že je to program náročný a náročná je i příprava. Jedním z předpokladů je, že učitel má ujasněny své vlastní postoje k problematice migrantů, cizinců, uprchlíků, menšin, lidských práv, problémům soužití majoritní společnosti s menšinami, s multikulturní výchovou. Dalším důležitým předpokladem je, že má buď již zkušenosti s interaktivními formami práce, nebo je k těmto formám otevřený. Učitelé v pilotním projektu měli možnost účastnit se seminářů, které v rámci projektu připravili odborníci z Pedagogicko-psychologické poradny, spolupracovali s lektorkami projektu z Organizace na pomoc uprchlíkům. Také tato metodika byla vytvořena jako komplexní pomůcka pro ně. V realizaci celého programu v dalším období mohou těžit z nabytých zkušeností, nicméně tým z OPU zůstává i nadále připraven pomoci jim i dalším, kteří program do vzdělávací činnosti školy zařadí. Mimo jiné byl na MŠMT akreditován kurz pro další vzdělávání pedagogických pracovníků s názvem Migrace a my, kam se mohou přihlásit.

Naší snahou bylo nejen pomoci s přípravou učitelů, ale také odstranit či alespoň omezit obavy, které z takovéto práce mohou mít. Jedním z prostředků je i zhodnocení celého programu i zhodnocení sebe sama, tedy evaluace a autoevaluace, která je jádrem této kapitoly.

Každý pedagog chce být dobrým pedagogem. Co všechno se však za oním slůvkem „dobrý“ skrývá? „Dobrý“ pedagog by měl mít nejen dostatečné znalosti, ale i rozvinuté dovednosti a kompetence a především chuť rozvíjet sebe, svou práci, chuť hledat možnosti, jak svým žákům učení zpestřit a zvýšit jejich motivaci k práci. Aby mohl pedagog svou práci provádět kvalitně, je nutná evaluace, zjednodušeně zpětná vazba a zhodnocení. V této kapitole se tedy, jak již bylo řečeno, zaměříme na autoevaluaci učitele, tedy jeho sebehodnocení, a na evaluaci vzdělávacího programu, jehož součástí je i autoevaluace pedagoga a reflexe vzdělávacích aktivit.

Autoevaluace, předkládaná v této kapitole, má za cíl seznámit pedagoga, který má zájem aplikovat vzdělávací program na škole, s tím, co se od něj očekává, jaké znalosti a dovednosti by měl mít, případně jaké by měl rozvinout, nebo nově získat. Oblast multikulturní výchovy a preventivních vzdělávacích programů je specifická a specifická je také autoevaluace v této oblasti. V této oblasti nejde o kvantitativní data, jako je počet žáků, které mají z dané písemné práce jedničku, dvojku atd., ale zajímají nás především konkrétní postoje žáků, změny v jejich způsobu chování. Proto i znalosti a dovednosti, které bude pedagog pro svou práci využívat, budou jiné než ty, které využívá při běžných hodinách.

18.1 Posouzení odborných kompetencí pedagoga – autoevaluační dotazník

Účelem předkládaného dotazníku je nejen sebehodnocení pedagoga, ale i snaha upozornit na okruh problémů, se kterými bude v rámci programu pracovat, a poskytnout mu informace či doporučení v oblastech, kde si není jistý, nebo kde nemá dostatečné zkušenosti. Dotazník slouží pouze pedagogovi k zamyšlení a hledání jeho silných i slabých stránek.

Obdobný dotazník má pedagog možnost využít v pedagogickém modulu e-learningového kurzu, na tomto místě si dovolíme překročit formu dotazníku a v případě negativní odpovědi (zaškrtnutí NE na otázku) nabídneme současně radu či pomoc. Vedení jsme především snahou zmírnit již zmíněné obavy.

Zkuste si tedy odpovědět na následující otázky:

A) Moje kompetence k práci se třídou obecně

1. Mám zkušenosti v práci se třídou jako sociální skupinou, zajímám se o klima třídy, znám žáky třídy a jejich specifika?

Ano – potom máte dobré předpoklady pro realizaci programu.

Ne – zkuste se zamyslet nad tím, jaké máte zkušenosti se třídou, jak dokážete s žáky komunikovat, před započátkem programu se věnujte hrám, které se zaměřují na odhalování klimatu třídy, můžete si vyhledat vhodnou literaturu k tématu či se zúčastnit vzdělávacího semináře, který se sociálním vztahům ve třídě věnuje.

2. Umím reagovat na různost vztahů žáků mezi sebou, pracuji na rozvoji vztahů mezi žáky?

Ano – potom máte dobré předpoklady k realizaci programu.

Ne – je třeba více se soustředit na vztahy žáků ve třídě, zlepšit svou schopnost reakce na různost vztahů. Můžete využít dostupnou literaturu či vzdělávací program, který se této problematice věnuje.

Během interaktivních forem práce mohou vyjít na povrch problémy ve vztazích jednotlivých žáků. Pedagog musí umět tyto problémy rozpoznat a dále s nimi pracovat (oslovit metodika prevence či jiného odborníka, který na práci pedagoga naváže).

3. Jsou mi blízké interaktivní formy práce s žáky? (Sociálně-psychologický přístup s využitím skupinových forem práce, didaktických her, filmových ukázek, prezentací)

Ano – s třídou pracuji různými formami a metodami práce a mám tedy dobré předpoklady k jejich aplikaci v rámci vzdělávacího programu.

Ne – při své práci využívám spíše frontální výuku.

Zkuste využívat interaktivní formy práce, které vás mohou obohatit o jiný pohled na žáky. Blíže se seznámíte s jejich povahovými rysy, způsobem chování v jiném než klasickém vyučování. Žáci jiný způsob práce vítají, zvyšuje jejich zaujetí a motivaci pro práci, což je pro každého pedagoga radost.

Před vstupem do projektu si přečtěte tuto metodiku. V teoretické části se seznámte s interaktivními formami práce a jejich specifiky a následně si vyberte aktivity z části II. Pro začátek to může být některý z krátkých kvízů či pracovní list, poté, co se seznámíte s reakcí žáků na tuto formu práce a získáte větší sebejistotu, můžete začít využívat složitější aktivity.

4. Daří se mi ve třídě udržet potřebnou kázeň v momentech, kdy nejde o klasickou frontální výuku?

Ano – je vidět, že si svou přirozenou autoritou dokážete udržet hranice v chování žáků.

Ne – pokuste se zamyslet nad svou vnitřní nejistotou v momentě, kdy je třeba reagovat poněkud jiným způsobem a pracovat zejména se vztahovým rámcem ve skupině žáků. Před začátkem práce na jednotlivých modulech si se žáky stanovte jasná pravidla, která se budou dodržovat; ideálně byste je měli tvořit společně. Zpočátku si vybírejte aktivity, které jsou kratší, vyžadujte dodržování pravidel. Poté, co jsou žáci schopni stanovená pravidla dodržovat, zařazujte náročnější aktivity.

Pedagog, který chce se žáky pracovat jinak než s využitím frontální výuky, by si měl být vědom toho, že situace ve třídě bude jiná, než když jde o klasický výklad. I přesto, že jsou žáci neklidnější a hlučnější, pedagog svou autoritu neztrácí, naopak jeho autorita roste spolu se samostatností žáků. Žáci oceňují metody a formy práce, v rámci kterých mohou pracovat ve skupinách, prezentovat své názory, řešit situace ze života, oceňují důvěru pedagoga, kterou jim tímto výběrem dává. Pedagog, který se rozhodne využívat interaktivní formy práce, by se tedy neměl zneklidňovat, pokud hladina hluku někdy stoupne více než při frontálním vyučování. (Třeba při hře Migranti na úřadě, ve které žáci obvykle hrají úředníky velice věrohodně).

5. Rozšiřuji své pedagogické dovednosti formou samostudia nebo využívám i možnosti účasti na odborných seminářích?

Ano – je vidět, že se účinně bráníte i profesnímu vyhoření.

Ne – pokuste se zamyslet nad tím, zda nesetrváváte ve stereotypu, který vám může bránit změnit přístupy ve vyučovacím procesu. Zkuste něco nového.

6. Mám možnost případné nejasnosti a pochybnosti z práce ve škole s někým konzultovat, případně využít supervize?

Ano – je vidět, že jste otevřený slyšet i názory jiných lidí kolem sebe a pravděpodobně je i akceptovat, protože ty mohou ukázat naše slepá místa

Ne – pokuste se zamyslet nad možností využít ke konzultacím někoho z kolegů, kterému důvěřujete, popř. najít možnost supervize. Supervize umožňuje mluvit s nezávislým odborníkem i o takových problémech, se kterými nemáte chuť nebo potřebu svěřovat kolegům.

B) Moje kompetence v oblasti multikulturní výchovy**7. Jsem dobře seznámen/a se vzdělávacím programem, vím, jaký je jeho obsah, seznámil/a jsem se s jednotlivými moduly?**

Ano – jste připraven/a kompetentně se do programu zapojit.

Ne – je potřebné se s programem seznámit, abyste byl/a schopen/na pracovat nejen v rámci navrženého programu, ale abyste ho dokázal/a zapracovat i do průřezových témat a implementovat do školního vzdělávacího programu.

8. Umím pracovat s počítačem, dokážu se přihlásit na internet a zaregistrovat se přes webový prohlížeč?

Ano – vaše připravenost na práci v této oblasti je dostatečná.

Ne – seznámte se s manuálem Rozvíjení kompetencí žáků v oblasti ICT při využití e-learningu a datového úložiště v projektu „Jsme lidé jedné Země“, v něm je uveden postup, který vám usnadní vaši registraci do e-learningu programu a projektů škol.

9. Zním strukturu migrantů v České republice?

Ano – máte dostatečné informace, můžete je jen průběžně doplňovat, více najdete i v našem e-learningovém kurzu a této metodice.

Ne – údaje najdete v této metodice nebo na stránkách Českého statistického úřadu (sekce Lidé a společnost -> Cizinci v ČR, www.czso.cz)

10. Jsou mi jasné pojmy jako migrace, uprchlík, azylový zákon?

Ano – potom je vaše připravenost vstoupit do programu dostatečná.

Ne – najdete si informace v e-learningu nebo v teoretické části této metodiky.

11. Mám osobní zkušenost s dítětem-cizincem a jeho rodinou?

Ano – zamyslete se nad tím, zda a jakým způsobem může vaše zkušenost práci v programu obohatit.

Ne – využijte případných zkušeností kolegů, popřípadě konzultujte s pracovníky OPU.

12. Mám možnost zajistit lektora-cizince na dílny o vybraných zemích?

Ano – jste dobře připravený využívat nabídku programu.

Ne – kontaktujte Organizaci pro pomoc uprchlíkům, která má kontakty na lektory ochotné spolupracovat se školami. Můžete oslovit i jiné nevládní organizace, které působí ve vašem kraji a sdružují cizince či s nimi pracují. Máte ve třídě nebo škole žáka cizince? Jeho rodiče by mohli mít zájem přijít vyprávět o své zemi a integrovat v ČR.

Pokud jste skutečně poctivě sami sobě odpověděli na otázky předchozího dotazníku, a ať už vaše sebehodnocení dopadlo jakkoli, pokuste se využít svých zjištění ke svému rozvoji, pokuste se zapomenout na každodenní rutinu své práce a zkusit něco nového. Uvidíte, že vás to bude bavit a bude to přínosem i pro vaše žáky.

Nenechte se odradit tím, že znalosti a dovednosti, které pedagog pro tento vzdělávací program musí mít, jsou opravdu široké. Shrňme si je tedy.

Mezi základní řadíme ujasnění svých vlastních postojů k národnostním menšinám, problematice uprchlíků, základní znalosti o jednotlivých částech programu a základní zkušenost s interaktivní formou práce. Pedagog, který pracuje na tomto programu, by měl být přirozenou autoritou pro žáky při respektování všech jejich postojů, umět udržet rámec programu, stanovit pravidla ve třídě tak, aby se udržela adekvátní pozornost žáků. Nejdůležitější ze všech znalostí a dovedností je, ale chuť učit „jinak“. Interaktivní formy práce umožňují jiný pohled na žáka než je ten od katedry; v jejich průběhu se u žáků projevují dovednosti a charakteristiky, které z frontální výuky neznáme, ale přesto jsou důležité a mohou nám o žákovi mnoho říct. U žáka, který má průměrné výsledky v klasické výuce, se může ukázat, že má výborné organizační schopnosti, dokáže ostatní motivovat, rozdělit úkoly, a naopak u žáka, který má výborné výsledky, se ukáže, že nedokáže pracovat ve skupině, je individualista a jeho podíl na práci skupiny je minimální. Interaktivní formy práce pedagogovi umožňují propojit znalosti s dovednostmi potřebnými pro budoucí rozvoj žáků, jejich pracovní uplatnění. Některé oblasti interaktivní výuky jsou pedagogům bližší, s jinými zkušenosti nemají, tento program je navržen tak, aby si z aktivit mohli vybrat pedagogové s různými vyučovacími styly. Nabízí množství aktivit, z kterých si pedagog může vybírat a postupně zvyšovat svou schopnost implementovat prevenci xenofobie a rasismu s využitím interaktivních forem práce do výuky.

18.2 Evaluae vzdělávacího programu

V průběhu vzdělávacího programu je nutné se věnovat evaluaci, tedy zajišťovat si zpětnou vazbu a vzdělávací program a jeho průběh a výsledky hodnotit, posuzovat a zvažovat optimalizace. Jako podklad pro evaluaci programu slouží více zdrojů informací: výsledky hodnocení jednotlivých vzdělávacích akcí, výsledky hodnocení celého programu, pozorování

učitele, dlouhodobé výsledky a reakce žáků na témata související s projektem.

Jednotlivé kroky evaluace: 1. Definice účelu. 2. Návrhy metod získání dat a vyhodnocení. 3. Provedení evaluace.

Evaluace vzdělávacího programu usnadní plánování dalšího postupu či navazujících aktivit, dá pedagogovi zpětnou vazbu k jednotlivým aktivitám a poukáže na další možnosti práce se žáky. Prostřednictvím evaluace můžeme zjistit oblasti vzdělávacího programu, které je potřeba změnit, dále rozvinout, ale i ty, které se osvědčily, a můžeme je tedy využívat ve stejném pojetí. Díky evaluaci je pedagog připraven vzdělávací program inovovat tak, aby odpovídal potřebám jeho samotného, jeho žáků, ale i situaci v konkrétní škole a v konkrétní oblasti.

Po absolvování vzdělávacího programu si pedagog na základě zjištěných informací musí odpovědět na to, zda program splnil svůj účel, byly naplněny stanovené vzdělávací cíle, co se žáci naučili, jaké kompetence rozvinuli.

K tomu může využít mimo jiné i dotazník, který mu nabízíme na následující straně. Tento dotazník by měl pedagog žákům dát k vyplnění před začátkem vzdělávacího programu a po jeho absolvování. Pedagog může po následném vyhodnocení zjistit, zda a k jakým předpokládaným posunům v postojích i vědomostech žáků došlo v oblasti prevence xenofobie a rasismu. Pokud se podaří stejný dotazník zadat ve stejné době paralelní třídě, která programem neprochází, předpokládáme, že při srovnání výstupů se objeví rozdíly.

DOTAZNÍK pro žáky II. stupně základní školy

Přečti si následující věty a zakroužkuj/podtrhni ano (pokud s tvrzením souhlasíš) nebo ne (pokud nesouhlasíš).

Například: Navštěvuji základní školu v České republice.	<u>ANO</u>	NE
1. V naší třídě je někdo, s kým kamarádím.	ANO	NE
2. Spolužáci mě velmi dobře znají.	ANO	NE
3. Myslím si, že lidé jiné barvy pleti jsou stejně inteligentní jako bílí lidé.	ANO	NE
4. Myslím si, že učitelé mě mají rádi.	ANO	NE
5. Dopravní prostředky by měly být přizpůsobeny postiženým lidem.	ANO	NE
6. Obyvatelé Afghánistánu jsou označováni jako Malorusové.	ANO	NE
7. Většina vietnamských žáků je hloupých.	ANO	NE
8. Kyjev je hlavní město Afghánistánu.	ANO	NE
9. Romský žák nemůže být úspěšný.	ANO	NE
10. Ukrajina hraničí s Kábulem.	ANO	NE
11. Ve třídě nechci sedět vedle cizince.	ANO	NE
12. Lukašenko je prezidentem Vietnamu.	ANO	NE
13. Saudská Arábie sousedí s Běloruskem.	ANO	NE
14. Všechny romské děti jsou nepoctivé.	ANO	NE
15. Je v pořádku, pokud mají některé skupiny ve společnosti více šancí, než ostatní.	ANO	NE
16. Úmluva o ochraně lidských práv je součástí ústavy České republiky.	ANO	NE

18.3 Reflexe vzdělávací akce

Pedagog sbírá pro závěrečnou evaluaci podklady průběžně. Během práce žáků na jednotlivých modulech žáky pozoruje, soustřeďuje se na to, jak žáky jednotlivé činnosti baví, jak se jednotliví žáci zapojují, jaké aktivity jim dělají problémy, na jaké aktivity nebyl dostatek času, nebo dopadly jinak, než pedagog očekával. Vedle informací z pozorování může pro evaluaci využít i práce žáků, zjistit názor žáků na vzdělávací program, jeho moduly a jednotlivé vzdělávací akce.

Hodnocení krátkodobých aktivit

Lze využít **formu nedokončených vět**, které žáci doplňují verbálně (bez psaní, každý se vyjádří hlasitě)

- ▶ „Dnešní setkání pro mne bylo...“
- ▶ „Dozvěděl/a jsem se...“
- ▶ „Nejvíce mne překvapilo...“

Vyber si tvář. Žáci mají za úkol vybrat si z obrázků tváře s různými výrazy od nadšení po depresi (bez komentáře) ten, který nejvíce odpovídá jejich pocitu z realizované aktivity (svůj výběr mohou i okomentovat). Pokud pedagog nemá k dispozici kartičky s výrazy, může nakreslit jednoduché obličejy na tabuli a nechat žáky, aby vybrali ten, který nejvíce odpovídá jejich pocitu (například budou dělat u každého čárky).

Hodnocení dlouhodobějších aktivit

Tvorba koláže. Žáci si vytvoří skupiny (maximálně se šesti členy) a jejich úkolem bude na papír velikosti A0 vytvořit koláž, prostřednictvím které zhodnotí průběh vzdělávací aktivity. Na koláž mohou využít obrázky z časopisů, malování, psaní. Tato aktivita má velkou časovou náročnost a je nutná příprava, proto je vhodné ji využívat po vzdělávacích akcích dlouhodobějšího charakteru.

Dopis kamarádovi. Žáci mohou ve skupinách napsat dopis kamarádovi a představit mu uskutečněnou aktivitu, zhodnotit její průběh a svou roli, seznámit ho s tím, co nového se naučili.

Při hodnocení práce na programu mohou pedagogové vycházet z Informací k hodnocení průřezových témat ve školních vzdělávacích programech pro základní vzdělávání, které vydalo MŠMT.

„Přístup k hodnocení průřezových témat by měl vycházet z pochopení jejich specifčnosti, postavení ve školním vzdělávacím programu, z formy realizace a především z toho, co je škola schopna žákům předat a co zpětně od nich očekává. Žáky je třeba pro poznávání nových témat motivovat a ne je odrazovat „známkováním“ za neznalost, jiný názor nebo za to, že se zajímají o jiné aspekty dané problematiky než učitelé. Při hodnocení by měl být maximálně zohledněn individuální potenciál žáka, jeho osobní pokrok, zájem nejen o průřezové téma, ale také o vše, co se kolem nás děje. Schopnost aplikovat poznatky při konkrétní činnosti a schopnost uplatnit je v běžné životní praxi.“

Autoevaluace pedagoga

Důležitou součástí evaluace vzdělávacího programu je i autoevaluace pedagoga. Při té by se měl pedagog soustředit na svá vlastní očekávání: zda byla naplněna, co se mohlo udělat jinak, vyskytly se během vzdělávacího programu otázky či situace, které pedagoga znejistily, potřebuje se sám ještě něco dozvědět?

Dále je možno si odpovídat na následující otázky:

- ▶ Splnila tato aktivita (modul) svůj účel?
- ▶ Podařilo se udržet předpokládanou časovou dotaci?
- ▶ Co se mohlo udělat jinak, a jak?
- ▶ Podařilo se žáky zaujmout?
- ▶ Potřebuji se sám ještě něco dozvědět?

Část II.

Soubor her a aktivit pro žáky

19. Úvodní slovo k souboru her a aktivit pro žáky

V této části jsme pro Vás shromáždili širokou nabídku her, aktivit a témat, navazujících na moduly, které jsou popsány v I. části metodiky. Vedly nás k tomu zkušenosti, které jsme v průběhu pilotní části projektu spolu s učiteli získali a domníváme se, že těchto zkušeností můžete tvořivě využít při další práci.

Hry a aktivity jsou popsány tak, abyste je mohli přímo využít ve výuce – snažili jsme se o maximální srozumitelnost, doplnili jsme komentáře a interpretace k filmovým ukázkám, a přikládáme také pomůcky a materiály, které jsou při některých aktivitách třeba. Zároveň je patrné, že můžete aktivity různě variovat a umožní vám sestavit si samostatně dílny, které budou vyhovovat vám i žákům.

Popsané aktivity byly zčásti vytvořeny autorkami projektu, zčásti převzaty z nabídky jiných projektů a upraveny tak, aby umožňovaly tematizovat je a interpretovat právě s důrazem na prevenci rasismu a xenofobie. I běžně používané hry lze použít tak, aby bylo umožněno jejich zaměření na sledované cíle. Najdete zde i hry odpočinkové, seznamovací, rozechřívací či motivační.

Co vše nabízené aktivity obsahují?

Aktivity a hry obsahují vždy graficky vyznačené cíle, pojmy, vzdělávací oblasti, pomůcky a přibližné informace o potřebném čase. Poté následuje popis průběhu aktivity včetně základních informací pro učitele (např. převyprávění filmové ukázky, stručné věcné načrtnutí tématu nebo odkaz, kde je možno k němu najít informace apod.), závěr a vyhodnocení. Podnětné mohou být poznámky pro vedoucí, ve kterých jsou využity zkušenosti lektorek, upozornění na rizika a úskalí, varianty zařazení aktivit v čase (např. seznámení s lektorem-cizincem v úvodu dílny je odlišné, než diskuse s ním v závěru). Uvedeny jsou i zdroje s odkazy, včetně odkazů na webové stránky našeho i jiných projektů, kde můžete nalézt další materiály nebo pracovní listy ke snadnému vytištění.

Náměty na aktivity pro dílny v rámci modulu Země původu, obecněji popsané v I. části metodiky, pak zahrnují i prezentaci lektora o zemi, ze které pochází, a pokud to bylo možné i jeho životní příběh. Řazení těchto aktivit je proměnlivé, záleží vždy na tématu a osobnosti lektora-cizince. Informace o vybraných zemích naleznete v textech, zařazených do části III. této metodiky.

Ačkoliv vám nabízíme varianty dílen, které byly realizovány na různých školách a připraveny několika lektorkami, jejichž rukopis je třeba i odlišný, neboť i jejich osobnost se zde projevila, faktické sestavení a příprava dílen bude záležet vždy na vás a na lektorech-cizincích, které ke spolupráci přizvete.

Přejeme vám v této práci hodně úspěchů.

20. Úvodní interaktivní přednáška

Červená tečka

Cíl: přiblížení situace lidí stojících mimo společnost, respektování odlišností

Pojmy: diskriminace, respekt, xenofobie, rasismus

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech

15 minut

samolepky s barevnými tečkami 2 až 4 barev a s 1 odlišně barevnou tečkou

● Popis aktivity

Účastníci se postaví do řady nebo kruhu a zavřou oči. Upozorníme je, že se jich budeme dotýkat na čele (nebo na zádech, podle umístění teček). Každému na čelo (nebo na záda) nalepíme samolepku s barevnou značkou. Barvy střídáme, aby vedle sebe stáli hráči s různými barvami teček. Jedna barva je zastoupena pouze jednou tečkou (např. černou, červenou...). Upozorníme žáky, že po celou dobu hry spolu nesmějí mluvit, že mohou komunikovat pouze neverbálně.

Po nalepení teček hráči dostanou za úkol otevřít oči a seskupit se do skupin podle společného znaku (tečky na čele, na zádech). Nesmějí mezi sebou mluvit (což je pro žáky dost obtížné a tíhnou k tomu, aby si barvy teček řekli). Vedoucí se ptá, jestli už jsou všichni zařazení, jestli má každý svou skupinu, aby podpořil dokončení sebezařazení do skupin. Žáci utvoří skupiny a žák s jinou tečkou zůstává sám.

Poté co vytvoří skupiny, dostanou žáci za úkol si ve skupinách povídat o oblíbeném jídle, počasí, plánech na prázdniny (téma závisí na učiteli či vedoucím hry). Žák s jinou tečkou opět zůstává sám a s nikým nehovoří. Po chvíli hru ukončíme.

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr klademe žákům otázky a diskutujeme s nimi o zážitcích a poznatcích ze hry.

- ▶ Ptáme se žáka s jinou tečkou, co při hře zažíval a jak se cítil.
- ▶ Na totéž se ptáme žáků: co zažívali a jak se cítili? Jak spolu komunikovali? Co vše se při hře stalo?
- ▶ Jak se podle jejich názoru cítil ten, koho odmítali? Bylo těžké odmítnout odlišného jedince? Co navrhuje, aby se takový člověk cítil lépe?
- ▶ Kdo se dobře cítil ve skupině? Proč?
- ▶ Zažili jste někdy v životě něco podobného? Které situace v životě se podobají naší hře?
- ▶ Jak byste nazvali situaci vyloučeného žáka?

Na základě odpovědí na poslední otázku zavedeme či připomeneme pojmy vyloučení, diskriminace, rasismus a xenofobie.

● Poznámka pro vedoucí

Pro vedoucí je velmi důležité, aby sledovali průběh hry – jak žáci komunikují, jak se seskupují do skupin, jak vylučují odlišně označeného jedince. Pro následnou diskusi je klíčové, když učitel může uvést konkrétní příklady (že konkrétní žák označeného odstrčil; že jiný naznačil odkopnutí; že jiný se mu snažil pomoci tím, že ho vedl za ruku; že jedna skupina se druhé vysmívala; že žákům přišlo vyloučení jednoho divné a snažili se mu skupinu najít; když už smějí mluvit, protestují proti vyloučení jednoho...) – na konkrétních příkladech si žáci totiž nejlépe uvědomí, jak se při hře chovali, co si při tom mysleli a co tím dávali ostatním najevo. Následně diskusi pomáhá také fakt, že jsou žáci hrou stále zaujati, sebereflexe je baví a dobře spolupracují při vysvětlování pojmů.

Žáci zakusí při hře zážitek izolovaného jedince (používáme pojmy: odstup, odmítání, diskriminace, xenofobie, rasismus) – pro diskusi je důležité tento zážitek pojmenovat a žákům připomenout. Nezažíval ho pouze ten vyloučený, ale také ti ostatní, protože vylučovali – tedy i oni si musejí uvědomit, jak a proč se chovali. Jednak proto, že taková byla pravidla hry. Ale také proto, že lidé velmi tíhnou k tomu, aby měli jakousi „svou“ skupinu (byť i jen na chvíli hry definovanou barevnou tečkou na čele). A s touto „svou“ skupinou se identifikují, chrání ji a nechtějí do ní pustit nikoho jiného, cizího.

I v těchto kategoriích lze mluvit o xenofobii a rasismu: uveďte žákům příklady jejich vlastního chování a odmítání jedince s odlišnou tečkou – jak razantně ho odmítali, jak se mu smáli, s jakým gustem ho posílali pryč. Představa vlastní pevné

skupinové identity a ochota odlišné lidi vyloučit se lidem nabízí velmi rychle, je pro lidi přirozená (neodsuzujeme ji tedy, ale upozorňujeme na stabilitu tohoto vzorce jednání) a to je třeba si uvědomovat v různých životních situacích (když má člověk jinou barvu pleti, pochází z jiné země, neumí náš jazyk, pochází z jiné společenské vrstvy).

Někteří žáci reagují na vyloučeného soucitně a snaží se mu najít jeho skupinu, obcházejí s ním všechny skupiny a snaží se ho zařadit. I to je hodno rozboru – žáci ukazují, že nezařazení či vyloučení jednoho člověka je pro ně něco, co by nemělo být, něco nenormálního a snaží se jeho situaci nějak vyřešit. Někteří žáci tedy vyloučenému jedinci jeho postavení nepřejí a chtějí mu pomoci – od toho je možné se odpíchnout při úvahách, jak se chovat k diskriminovaným osobám, jak jim pomáhat a jak třeba překonávat skupinové hranice.

Diskusi je také možno zaměřit na situaci žáka-cizince ve třídě. Navrhujeme, jak těmto žákům pomoci se seznámení s okolím. Jak usnadnit vstup žáka-cizince do jeho nové třídy? Odhadněte, jaké problémy bude řešit. Které projevy (verbální i neverbální) budou cizincům nepříjemné? Zdůrazníme, že cizincům lze vyjádřit sympatie tak, že se k nim budeme chovat stejně příjemně, jako k ostatním spolužákům.

● Rizika

Může se stát, že tečky rozdělí třídu napříč ustavenými kamarádky skupinami a žáci nerespektují pravidla hry, například k sobě přitahují kamaráda, který má jinou tečku, nebo naopak vylučují žáka se stejnou tečkou, protože mimo hru s ním nekamarádí. Je to na jednu stranu škoda, protože se při hře nerozproudí skupinová dynamika vyvolaná pouze hrou, na stranu druhou to hru nepokazí, protože právě skupinová příslušnost je klíčem k interpretaci i zde a učitel může na ohýbání pravidel žáky ukazovat to, co chtěl ukazovat na jejich dodržování (to, že někdo odmítá vylučovat svého kamaráda, nepopírá vylučování samo, ale naopak ho potvrzuje a ukazuje, že kamarád svého kamaráda vlastně chrání před jeho neblahými důsledky).

Kdo je to uprchlík?

Cíl: porozumění důvodům lidí, kteří uprchli ze země, kde nejsou dodržována lidská práva. Seznámení se s důvody pro udělení azylu a aplikace Ženevské konvence na konkrétní příběhy

20 minut,
podle délky diskuse

Pojmy: diskriminace, respekt, xenofobie, rasismus, uprchlík, azyl, Ženevská konvence

videoukázky

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou filmy. Nad filmem Najít nový domov s nimi vyučující diskutuje o důvodech, pro které jednotliví lidé uprchli ze svých zemí, a rozebírá s žáky důvody pro udělení azylu (viz. kapitola 5.3.4. Migrace a Česká republika v podkladových informacích k první přednášce). Na filmech o Musovi a Khupim je pak možno ukazovat potíže, se kterými se uprchlíci setkávají při svém začlenění do nové společnosti.

Ptáme se na otázky: Kdo ti lidé byli? – Byli to uprchlíci. Kdo je podle vás uprchlík? – Je to člověk, který uprchl ze své země, protože je pronásledován, a to z politických, z náboženských, národnostních nebo dalších důvodů.

Žáci často říkají, že uprchlík je ten, kdo prchá z vězení, kdo něco ukradl a teď utíká... To je logické, pojem chápou bez lidsko-právních souvislostí.

● Informace o Ženevské konvenci o uprchlících

Na začátku diskuse o uprchlících je tedy třeba žáky seznámit s tím, že v oblasti lidských práv existuje mezinárodní úmluva (tzv. Ženevská konvence o uprchlících), kterou v roce 1951 podepsaly téměř všechny státy světa, a kterou se zavázaly, že lidé, kteří prchají ze své země z určitých důvodů (politických, náboženských, národnostních), mají právo na ochranu. Tato úmluva dává slovu „uprchlík“ ještě další rozměr, který žáci dosud většinou neznají.

● Závěr, vyhodnocení

Žáci by měli získat povědomí o uprchlících jako o lidech, kteří byli nuceni opustit svou zemi, i když nejsou zločinci a ve svých životech jednali tak, jak bychom to měli za správné. Ale režim v jejich zemích je totalitní, extrémistický nebo nenávistný vůči některé skupině obyvatel.

Lidé prchají ze svých zemí i před válkami nebo přírodními katastrofami.

● Pomůcky:

Sestřihy filmů, které naleznete na webové stránce projektu Jsme lidé jedné Země v sekci Projekty škol (<http://projekt.lidejednezeme.cz/>).

- ▶ Najít nový domov – pro první přednášku.avi
- ▶ Musa a Zemfira.avi
- ▶ Khupi.avi

● Poznámka pro vedoucí

Film Najít nový domov je anglicky (a v dalších jazycích podle původu uprchlíků, kteří v něm hovoří) s českými titulky, ve speciálních školách je tedy lépe využívat pouze dva filmy v češtině.

● INFORMACE: Podrobnosti k filmovým ukázkám pro snazší vedení diskuse

Uprchlíci z filmu „Najít nový domov“

V závorce jsou podtrženy důvody, pro které dané osoby uprchly ze svých zemí. Je dobré, aby si žáci jednotlivé důvody uvědomili.

Abdi – utekl před občanskou válkou ze Somálska (války, živelné katastrofy). Zde se může upozornit na časovou omezenost dočasné ochrany – uprchlíci před válkou totiž často nezískají v zemi trvalou ochranu, azyl, ale pouze ochranu dočasnou, která je omezena například na dobu trvání válečného konfliktu. Jejich situace se tedy řeší dočasně, lidé mají co jíst, jsou v bezpečí, ale nevědí, jak dlouho bude jejich pobyt v nové zemi trvat.

Indira – utekla před etnickými čistkami (národnostní, etnický důvod) v průběhu občanské války v Bosně a Hercegovině. Co jsou to etnické čistky? – Vyvražďování a ponižování za strašlivých okolností lidí určitého etnika jiným etnikem. Důvodem pro naprosto neuvěřitelné a brutální činy je většinou fanaticky a systematicky budovaná nenávist, pěstování obrazu nepřítel v jiném etniku, zdůrazňování odlišností mezi bojujícími etniky, touhy po „vlastním“ území. Přitom důvody, proč se etnika navzájem nenávidí, jsou často pro vzdálené pozorovatele nepochopitelné, nebo je aspoň nepochopitelná míra nenávisti a krutosti zacházení. Paní Indira ukazuje fotografie ze své svatby a většina mužů z fotek je již mrtvá, protože se stali obětmi války a čistek; na této tragédii lze žákům ukázat, že přestože se „boj o národ“ může zdát jako přirozený, nelze ho na žádnou přirozenost svádět. Je třeba si uvědomit, že se ve vztazích mezi lidmi něco pokazilo, a oni to neumějí vyřešit správně a ke spokojenosti všech – přestože by to často šlo. Řešení etnických konfliktů je vždy obtížné a emocionálně nabitě, ale násilí, brutalita a čistky jsou zcela nepřijatelné.

Lze také hovořit o tom, co je to **etnikum** – skupina lidí, definovaná společným jazykem, kulturou, historií, tradicemi, fyzickými rysy. Na etniku a jeho etnicitě (vědomí příslušnosti k etniku, vědomí, že mám určité vlastnosti a charakteristiky) je důležitý fakt, že si své charakteristiky uvědomuje, často je buduje, pracuje na nich a hlavně, že se jimi snaží odlišit o jiných etnik. Může pak docházet k tomu, že na rozdílech mezi etniky, které jsou nepatrné (například v jazyce), ale jsou zvětšeny (například jsou vyhlášeny dva jazyky, sepsány jejich mluvnice, vytvořeny rozdíly, které lidé začnou vnímat jako podstatné), a na rozdílech, na kterých doposud téměř nikomu nezáleželo, může vyrůst odstup, odpor, a dokonce i nenávist.

V úvodu přednášky se hraje tečkovaná, kdy se žáci shlukují do skupin podle barev na čele. Sami zažili, že od sebe odstrkovali hráče s odlišnou tečkou. V mnoha třídách se při hře rozproudí taková dynamika, že skupiny se stejnou tečkou si začnou (z legrace) nadávat nebo se vzájemně poštuchovat. To je dobré v téhle souvislosti připomenout: že lidé jsou schopni mít odlišnosti za velmi významné a chovat se k druhým nepřátelsky jen pro samotný fakt odlišnosti, i kdyby ho nabyli před chvílí, nedobrovolně nebo v rámci hry.

Ilhan – utekl před pronásledováním z politických důvodů: levicový novinář, který psal proti opatřením vlády. Utíkal tzv. v úkrytu dopravního prostředku, v oddělené části kamionu (tak to často probíhá, lidé jsou zavřeni, namačkaní, ve vedru, v mraze...). V novinách jsou často zprávy o tom, že někdo při takovéto cestě zemřel. Na příběhu lze ukázat, jak moc někteří uprchlíci riskují, aby opustili prostředí, kde jim hrozí pronásledování. Přejezd v úkrytu dopravního prostředku často organizuje převaděč, který určuje cenu za přepravu i podmínky cesty, které jsou často velmi nepohodlné, nebezpečné, uprchlíci jsou na převaděči zcela závislí a někdy ani nevědí, do jaké země vlastně dojedou.

Rizqar – pracoval pro humanitární organizace pomáhající Kurdům v Iráku, za což ho irácké úřady pronásledovaly (politický důvod – nebojoval proti vládnoucí straně, ale porušoval hlavní politické zásady). Ze země utíkal s falešným pasem, tedy nelegálně. Důvody tohoto uprchlíka jsou pro žáky málo pochopitelné, můžeme na nich dokumentovat skutečnost, že lidé jsou často pronásledováni z důvodů, které jsou pro nás zcela nepochopitelné; například diktátorské režimy zakazují lidem velmi mnoho věcí a činností, pro nás zcela normálních a přirozených.

Filmy „Musa a Zemfira“ a „Khupi“

Musa, Zemfira a Khupi jsou uprchlíci, kteří utekli do ČR. Nad jejich příběhy je možné diskutovat o délce azylového řízení a o pobytu v uprchlickém táboře. U azylantů pak mluvíme o učení se českému jazyku a obtížích při hledání zaměstnání. Azylantí, uprchlíci, kteří přijeli do ČR jako dospělí lidé, se jen velmi těžko naučí češtině, zejména pokud jde o lidi ze vzdálených jazykových oblastí, kteří se navíc nikdy žádný cizí jazyk neučili. Omezená schopnost mluvit česky pak komplikuje i možnost najít uspokojivé zaměstnání. Hledání zaměstnání je pro uprchlíky problém i proto, že obtížně dokazují svou kvalifikaci (nemají s sebou doklady o vzdělání, nebo je nelze ověřit), nebo také proto, že jejich kvalifikaci nelze na českém trhu práce uplatnit.

• Zdroje

Film „Najít nový domov – pro první přednášku“ je sestřihem výukového filmu, který je součástí Videoprogramu pro formální a neformální vzdělávání mladých lidí (UNHCR. 2005. Najít nový domov, integrace uprchlíků v Evropě. Česká adaptace výukového programu. České Budějovice: UNHCR.)

Filmy „Musa a Zemfira“ a „Khupi“ jsou výstupy projektu „Proč mají zůstat stranou?“ Konsorcia nevládních organizací pracujících s migranty.

Významní uprchlíci

Cíl: seznámení s významnými uprchlíky, porozumění, že uprchlíci jsou v dočasně znevýhodněné situaci, ale pokud dostanou příležitost rozvinout svůj potenciál, mohou se stát významnými osobnostmi a přispět lidstvu v různých oblastech života.

Pojmy: emigrant, uprchlík, azylant, pomoc uprchlíkům, významné osobnosti, úspěch v životě

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech, Člověk a společnost, Člověk a příroda

20 minut

fotografie nebo plakát s fotografiemi vybraných uprchlíků

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou prezentaci fotografií uprchlíků a mají za úkol hádat, kdo jsou lidé na fotografiích, a říci, co o nich vědí. Jsou to známí lidé? Dosáhli něčeho významného?

● Informace o uprchlících z fotografií

V. Hugo byl slavný spisovatel, který byl vyhoštěn z vlastní země Francie, protože se politicky angažoval za svobodu jednotlivce. **Albert Einstein:** možná největší fyzik, který kdy žil a který formuloval teorii relativity, již zpřesnil poznání lidí.

M. Albrightová (má za sebou americkou vlajku): její rodiče po nástupu komunismu uprchli z Československa, tatínek byl předválečný diplomat, ona sama byla taky diplomatkou a, vůbec jako první žena v historii, ministryní zahraniční USA.

Miloš Forman: je také uprchlík z Československa; filmový režisér, emigroval do USA a natočil filmy jako Amadeus, Přelet na kukaččím hnízdem, Hoří, má panenko aj.

Další tváře známe z předchozího filmu (aktivita: Kdo je to uprchlík) – **Ilhan Karatepe** je turecký novinář, který čerstvě přišel do Německa, **Rizqar Kadir** kurdský stavař žijící v Anglii; ani jeden nemá dnes práci, učí se novému jazyku a sní o dobré práci a své zemi, kterou opustili. Třetí je pak **Džana Popović**, která utekla z Bosny (stejně jako Indira), pracuje v Organizaci pro pomoc uprchlíkům, která vytváří a provádí projekty na pomoc uprchlíkům a migrantům. Pracuje tedy přímo tam, kde může lidem hned pomáhat. Přestože je elektroinženýrka, její osud uprchlíka jí připravil jinou budoucnost: zástupkyni ředitele docela velké nevládní organizace.

V ČR: počet osob, které dostaly azyl od roku 1991 do konce roku 2009, je zhruba 3 500 osob (viz opět kapitola Migrace a Česká republika I. části metodiky).

● Závěr, vyhodnocení

Jedni dosáhli velkého úspěchu, druzí jsou teprve na začátku a nevíme, jak uspějí. Co mají společného? V životě byli v situaci, kdy utekli do cizí země, neuměli jazyk, neměli peníze, hledali si jakoukoliv práci. Postupně, a často velmi pomalu, získali v nové společnosti jistotu a své místo. Proto, když někde slyšíte o uprchlících, vidíte fotky, které často ukazují lidi chudé, zbídačené, uvažujte o těchto známých osobnostech: jako uprchlíci dostali v nové zemi šanci a z některých se staly velmi významné osobnosti. Uprchlíci jsou často zobrazováni jako chudí a bezmocní – je potřeba vědět, že je dobré jim proti bezmoci pomáhat, aby se dokázali postarat sami o sebe, a nebyli odkázáni stále jen na pomoc v nouzi.

● INFORMACE: V jaké situaci jsou uprchlíci v nové zemi?

Neumějí jazyk – velmi obtížně tedy hledají práci. Nemají peníze – jen málokomu se podaří vzít s sebou nějaké peníze, prodat majetek nebo cennosti, uprchlíci často o věci přišli, nebo pronásledování v zemi původu mělo i ekonomické následky, takže byli relativně chudí už při odchodu. Nemají kde bydlet – bez práce nebo s nekvalifikovanou prací je obtížné platit nájem za slušné bydlení. Nemají uplatnitelné vzdělání či řemeslo. Jsou často sociálně velmi schopní, dokážou najít vlastní cestu například při podnikání. Zároveň jim hrozí pasivita a trvalá chudoba v důsledku dlouhodobého pobytu v táboře a v nevhodném postavení nezaměstnaného azylanta.

● Poznámka pro vedoucí

Aktivita je navržena tak, aby navazovala na filmy z předchozí aktivity. Lze ji pochopitelně uskutečnit i bez této návaznosti, stačí ponechat pouze fotografie mezinárodně známých osobností.

● Zdroje

Na <http://www.unhcr.cz/prominent/> můžete nalézt obsáhlou galerii významných uprchlíků s jejich fotografiemi a obsáhlými životopisy – pro tuto aktivitu tedy můžete vybrat jiné zástupce významných uprchlíků.

Strany řeky

Cíl: Uvědomění si podobností a rozdílů mezi lidmi a jejich významů. Omezení používání stereotypů.

Pojmy: stereotypy, diskriminace, lidská práva.

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova

20 minut

barevná lepicí páska

● Popis aktivity

Učitel vyznačí lepicí páskou nebo tyčkami čáru uprostřed třídy. Žákům vysvětlí, že páska představuje řeku (pomyslnou hranici).

Žáci se postaví vedle sebe na jednu stranu řeky. Učitel bude číst různé vlastnosti či atributy žáků. V případě, že má žák danou vlastnost, překročí řeku, pokud ji nemá, zůstane na místě. Každý se přemísťuje co nejrychleji. Když jsou všichni na svých stranách, podívají se, kde stojí spolužáci, tedy kdo je s nimi na břehu, a kdo je na druhé straně. Pak se zase vrátí na jednu stranu řeky a učitel čte další otázku.

Učitel říká: na pravou stranu přejde ten, kdo:

- ▶ má víc jak dva zubní kazy,
- ▶ má mladšího bratra či sestru,
- ▶ má domácí zvíře,
- ▶ má ruce v kapse,
- ▶ má velmi rád své rodiče,
- ▶ jezdí na kole,
- ▶ rád zpívá,
- ▶ chodí do stejné školy,
- ▶ hraje dobře fotbal,
- ▶ nejméně dvakrát týdně cvičí,
- ▶ bydlí nejdál dva bloky od školy (deset minut od školy),
- ▶ se lehce naštvě,
- ▶ nosí brýle,
- ▶ má rád zmrzlinu,
- ▶ rád brzo vstává,
- ▶ rád ponocuje,
- ▶ nosí hodinky,
- ▶ nosí hodinky na pravé ruce,
- ▶ čistí si zuby alespoň dvakrát denně,
- ▶ rád obědvá,
- ▶ kdo se setkal s diskriminací.

Ti, co se s ní nesešli, zůstávají stát na místě, ti, co se s ní setkali, přecházejí na druhou stranu řeky. Můžeme to komentovat: „Tak tady máme ty šťastné, kteří se s diskriminací nesešli. A na druhé straně jsou ti, co s ní mají zkušenosti“. Můžeme se ptát dál, o jakou diskriminaci se jednalo, o co šlo, pokud jsou žáci ochotni o věci mluvit (často jde o dění v jejich třídě). Ptáme se, co žáci diskriminací vůbec myslí, co za diskriminaci považují, a v diskusi o konkrétních příkladech žáků pojem vyjasňujeme.

Po skončení diskuse o diskriminaci se žáků zeptáme, proč si myslí, že se taková hra se studenty hraje? Studenti obvykle odpovídají, že jde o poznání, odpočinek, pohyb, zábavu... Učitel pochválí žáky a zdůrazní poznání. Co jsme poznali? Co jsme o sobě zjistili? – Že jsme všichni (žáci obvykle odpovídají) jiní, odlišní. Ale na druhou stranu jsme všichni (žáci volají) stejní. A ptáme se dál: v čem jsme jiní? Žáci opět odpovídají: vlasy, oči, záliby, sourozenci... A jsme tedy v něčem stejní? Je něco, co nás všechny spojuje? – Po chvíli obvykle přijdou na to, že jsme všichni lidé.

● Závěr, vyhodnocení

Hru končíme zobecněním, že je důležité uvědomit si, že i když jsme každý originál, musíme vědět, že jsme všichni lidé. Bez ohledu na původ, barvu pleti, náboženství atd., máme podobné touhy (chceme mít někoho rádi, mít dobrou práci, mít co jíst, žít v míru...) a práva. A proto bychom se měli vzájemně tolerovat. Je důležité vzájemně se poznávat, abychom překonali strach z odlišnosti a našli k sobě cestu.

● Poznámka pro vedoucí

Po aktivitě Strany řeky je připravena půda více rozpracovat téma lidských práv.

● Informace: Základní teze k lidským právům

Všeobecná deklarace lidských práv (je promítnuta v Ústavě) zakotvuje lidská práva, na kterých se lidé dohodli. Znáte některá práva? Dovedli byste je vyjmenovat? Jaká práva byla porušena u uprchlíků, o kterých jsme mluvili?

Lidská práva je soubor základních pravidel, na kterém se lidé dohodli. Tato pravidla určují, jak lidé chtějí, aby se k sobě chovali. Jednotlivci tak mají zajištěnu určitou nedotknutelnost a důstojnost, a zároveň je od nich vyžadován respekt k ostatním, dodržování práv ostatních, a odpovědnost za své činy. Lidská práva mají všichni lidé na světě, a to i když o tom nevědí nebo žijí v podmínkách, kdy lidská práva nejsou dodržována.

Podobně lze v kontextu lidských práv vnímat i migraci:

- ▶ právo na rodinný život umožňuje migraci za účelem sňatku, cestování za dětmi nebo rodiči,
- ▶ právo na pohyb umožňuje vůbec cestování přes hranice,
- ▶ právo na majetek umožňuje podnikatelům rozvíjet svůj byznys v zahraničí nebo najímat zahraniční zaměstnance,
- ▶ právo na život vede lidi k tomu, aby hledali lepší život v jiné zemi, když ta jejich nenabízí podmínky ke slušnému životu (většina lidí se nestává migranty; není třeba se bát, že všichni Asiaté půjdou do Evropy za lepším životem – lidé jsou většinou rádi doma, ve známém prostředí, k migraci musejí mít celkem dost důvodů a také možnost odjet).

Lidé s jiným socio-ekonomickým zázemím	
<p>Cíl: Zažít si a zjistit, jaké to je být v kůži člověka s odlišným socio-ekonomickým zázemím. Uvědomění si, že každý má v životě jinou startovní čáru. Omezení používání stereotypů a diskriminace, schopnost empatie.</p> <p>Pojmy: předsudek (stereotyp), diskriminace, empatie</p> <p>Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova, Člověk a společnost</p>	<p> 30 - 35 minut</p> <p> 5 sáčků s pomůckami pro 5 skupin</p>

● Pomůcky

Učitel předem připraví 5 sáčků pro 5 skupin s následujícími pomůckami:

Skupina č. 1: obyčejná tužka a 1 pastelka

Skupina č. 2: obyčejná tužka, pastelky, zvýrazňovač

Skupina č. 3 a 4: obyčejná tužka, pastelky, zvýrazňovač, barevné lepíky, nůžky, lepidlo, barevné papíry

Skupina č. 5: obyčejná tužka, pastelky, zvýrazňovače, barevné lepíky, nůžky, lepidlo, barevné papíry, pravítko, barevná izolepa, třpytky apod.

● Popis aktivity

Učitel rozdělí děti do 5 skupin. Každá skupina bude mít za úkol vytvořit plakát na téma oslavy nějaké události v průběhu roku (tzn. např. Vánoce, Velikonoce, Den matek, jarní slavnost, podzimní atd. – zvolte podle části roku, ve které zrovna jste). Všechny skupiny mají stejné téma.

Každá skupina dostane sáček se školními potřebami a velkou čtvrtku. Při výrobě plakátu mohou využít pouze pomůcky, které dostali v sáčku (žádné další). Zadejte jim čas na přípravu 15-20 minut.

Sáčky s pomůckami každé skupině předávejte tak, aby všichni ostatní viděli, co kdo dostal. Pokud děti budou protestovat, nekomentujte obsah sáčků, jen jim sdělte, že tak to prostě je, ať tvoří s tím, co mají.

5 minut před koncem děti upozorněte a na konci činnosti je poproste, aby dali pomůcky zpět do sáčku. Postupně budou všechny skupiny prezentovat své plakáty. Po každé prezentaci jim zatleskejte.

● Závěr, vyhodnocení

Po skončení prezentací se dostáváme k nejdůležitější části této aktivity, k diskuzi.

Otázky, které pokládá učitel/ka:

1. „Jak jste se cítili, když jste si všimli, že někteří lidé mají více materiálů než vy?“ (otázka na skupinu č. 1 a 2)
2. „Jak jste se cítili, když jste si všimli, že někteří lidé mají méně materiálů než vy?“ (otázka na skupinu č. 3-5)
3. „Jakým způsobem množství pomůcek ovlivnilo váš projekt?“
4. „Jak byste se cítil/a, kdybych ohodnotil Vaše finální produkty známkou? Bylo by to fér? Proč ano a proč ne?“
5. „Kdyby ostatní lidé viděli vaše plakáty a byli požádáni, aby vybrali nejtalentovanější studenty v místnosti, koho by řekli? Byly by tyto plakáty nutně spravedlivým hodnocením toho, co všichni umíte?“
6. „Proč si myslíte, že jsem tuto aktivitu nastavil/a takto?“
7. „V jakých dalších situacích mají lidé výhody oproti ostatním?“ (Uveďte několik příkladů, abyste třídu povzbudili.)
8. „Je důležité zvážit individuální okolnosti a příležitosti, než budete posuzovat schopnosti člověka? Proč ano a proč ne?“

● Zdroj

Adaptováno dle Byrnes, D. A. (1995). „Teacher, They Call Me a _____!“ Confronting Prejudice and Discrimination in the Classroom. Utah State Office of Education.

21. Dílna Vietnam

Předsudky a fakta

Cíl: pochopení rozdílu mezi předsudkem a věcným tvrzením, identifikace předsudků, které žáci sdílejí o Vietnamcích.

Pojmy: předsudky, stereotypy, generalizace

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Umění a kultura, Osobnostní a sociální výchova

10 – 30 minut, záleží na hloubce, do které se vedoucí rozhodne odpovědi žáků zpracovávat

tabule nebo interaktivní tabule, papíry s pojmy

● Popis aktivity

Rozdáme papíry s vytištěnými pojmy VIETNAM, VIETNAMEC, VIETNAMCI V ČR a řekneme žákům, ať napíší, co se jim první vybaví, když dané slovo nebo sousloví uslyší. Pak rozebíráme, co je první napadlo: co z vyjmenovaných věcí je podle nich předsudek a co fakt, zda s tím, co napsali, mají osobní zkušenost, jak je napsaná věc napadla či jak na ni přišli. Když je k dispozici (interaktivní) tabule, píšeme na ni, co žáci říkají, aby měli seznam před očima, můžeme ho seskupovat podle témat. Je také možné, aby žáci psali své pojmy na tabuli sami.

● Rizika:

Před vietnamským lektorem žáci nechtějí říkat příliš negativní nebo pejorativní nápady a asociace, přestože je napadají. Ve dvou případech lektor nebyl na počátku hodiny přítomen, a zapsané nápady byly poměrně negativní, rozhodně negativnější, než když přítomen byl. Tuto aktivitu je tedy asi lépe dělat bez lektora. Je pak větší možnost negativní asociace komentovat a rozebírat – jak vznikají, jak se upevňují a jak je možné si je uvědomovat a vyhýbat se jim.

V některých třídách byly asociace velmi pozitivní, skoro až málo důvěryhodné. V takovém případě se při rozboru k vysvětlování a probírání negativních stereotypů a předsudků nedojde. Učitel se může rozhodnout, že sám nějaké negativní asociace navrhne, pokud o nich chce diskutovat.

● Závěr, vyhodnocení

Upozorníme žáky na zobecnění (generalizace), které lidé neustále dělají a které jsou často založeny na předsudcích a stereotypch a dále je upevňují. Žáci by se měli pokoušet reflektovat, zda jejich názory, zvláště negativně laděné, pramení z předsudků, nebo špatných zkušeností.

● Poznámka pro vedoucí

Netrestejte žáky, pokud uvedou velmi negativní asociace – smyslem hry je asociace rozebírat, ne je penalizovat. Je třeba neustále udržovat důvěru žáků, aby byli ochotni o svých myšlenkách hovořit, jen tak je s nimi možno pracovat. Negativní asociace jsou někdy velmi radikální, expresivní nebo dokonce rasistické. Je důležité udržet emoce na uzdě (například počkat s vlastní reakcí a dát příležitost ostatním žákům třeba otázkou: Kdo má jiný názor?), dát sice jasně najevo nepřipustnost extrémního výroku, ale ukázat hlavně jeho problematičnost, nebezpečí jeho zobecnění na celou skupinu osob a rozšíření jako běžné znalosti do celé společnosti. Nápadů a asociací žáků chceme věcně zpracovat, což nepůjde bez jejich otevřenosti. V klidné diskusi budou mít větší možnost nahlédnout problematičnost (vlastního) radikalismu a negativního nálepkování.

Seznamovací kvíz o lektorovi

Cíl: Ice-breaker, oživení žáků a přiblížení s lektorem.

Pojmy: identita, osobnost, předsudky, stereotypy.

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

10 minut

seznam kvízových otázek
na míru lektorovi

● Popis aktivity

Zadání: Podívejte se na svého lektora a zkuste poznat nebo odhadnout odpovědi na následující otázky. Odpovědi si zapisujte (pokud žáci nemají papíry, po každé otázce žáci rovnou hlasují o správné odpovědi, a pak si pamatují nebo ukazují na prstech, kolika správných odpovědí v celém testu dosáhli).

Příklad otázek pro vietnamského lektora OPU:

- ▶ Myslíte si, že lektor bydlí ve městě nebo vesnici?
- ▶ Má radši tygry nebo kočky?
- ▶ Hrál někdy ve filmu?
- ▶ Byl někdy ve Vietnamu?
- ▶ Umí hrát na piáno?
- ▶ Jezdí na dovolenou raději do hor, nebo k moři?
- ▶ Studuje nebo pracuje?
- ▶ Je Čech, nebo Vietnamec?

Kdo měl nejlepší odhad – tj. nejvíce správných odpovědí? Správného odhadce odměníme potleskem.

Prvnímu dojmu se nikdo z nás neubrání. Je vždycky správný?

● Závěr, vyhodnocení

Měli jste možnost přesvědčit se, že první dojem ze setkání s neznámou osobou může, i nemusí být správný. Smyslem této hry bylo, abyste se něco o lektorovi dozvěděli, ale také abyste si uvědomili, jak málo spolehlivé je usuzování podle prvního dojmu. Odpovídali jste hlavně na základě prvního dojmu. První dojem ale nevypovídá o člověku, spíše vypovídá o vašich představách, které jste měli dříve, než jste toho člověka uviděli. Je tedy dobré, abyste se zamýšleli nad tím, co a proč si o jiných lidech myslíte: je to opravdu vaše zkušenost s nimi, nebo zkušenost někoho jiného, nebo jen prostě předsudky, které se vůbec nezakládají na pravdě?

Tuto reflexi je možné využít i v aktivitě Předsudky a fakta.

● Poznámka pro vedoucí

Lektor, který s námi ověřoval dílnu, je občanstvím Čech a národností Vietnamec, obě odpovědi na poslední otázku tedy byly správné. Žáci tuhle podvojnost berou úplně automaticky, nemají s ní problém. Určitě je dobré tuto dvojí identitu tematizovat: je příkladem situace, která bude časem víc a víc nastávat, že lidé budou mít více zemí, ke kterým budou mít vztah jako ke své vlastní, že budou skutečně patřit dvěma kulturám, a ne pouze jedné, jak jsme doposud většinou zvyklí.

Vzhledem k předchozí aktivitě využíváme kvíz hlavně jako oživující aktivitu pro žáky, kteří jsou na lektora zvědaví, zároveň jsou soutěživí, takže kvíz velmi dobře funguje jako naladění pro následující prezentaci.

Kvíz je možno také propojit se závěry o předsudcích a úsudcích na první pohled, které byly předmětem minulé aktivity. To závisí na učiteli, který obě aktivity sleduje a může na podobnosti a souvislosti upozorňovat.

Kvíz je samozřejmě potřeba sestavit lektorovi „na tělo“, využít i něco trochu pikantního nebo otázky, které žáky pobaví.

Migrace z Vietnamu

Cíl: Zábavná aktivita shrnující znalosti žáků o Vietnamu a jeho kultuře a motivující k zamyšlení nad důvody migrace Vietnamců do ČR.

10 minut

Pojmy: dobrovolná migrace, státem řízená migrace

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova.

Pracovní list s tajenkou

● Popis aktivity

Žáci jednotlivě nebo ve skupinách vyplní pracovní listy a vylouští tajenku. Učitel s nimi dále objasňuje význam pojmu dobrovolná migrace a hovoří obecně o důvodech migrace.

Aktivitu je možno využít jako počáteční motivaci pro výuku o vietnamské migraci do ČR a generacích migrantů z Vietnamu.

<p>1. Vietnam má tvar písmene</p> <p>a) L (P) b) M (K) c) S (D)</p> <p>2. První Vietnamci přišli do Československa</p> <p>a) po roce 1998 (H) b) po roce 1950 (O) c) po roce 1994 (J)</p> <p>3. Son Doong je</p> <p>a) největší jeskyně světa objevená ve Vietnamu (B) b) chrám v Hanoji (R)</p> <p>4. Vietnamci mají</p> <p>a) jedno národní jídlo - noky (A) b) 500 národních jídel (R)</p> <p>5. Tet- vietnamský svátek podobný oslavě našeho Nového roku se slaví</p> <p>a) v zimě (P) b) koncem léta (A) c) začátkem jara (O)</p> <p>6. Jako klobouk, miska, taška či vějíř se ve Vietnamu využívá</p> <p>a) typický vietnamský hrnek nazývaný ho-du (M) b) konický klobouk nón (V)</p> <p>7. Většina obyvatel Vietnamu vyznává</p> <p>a) buddhismus (O) b) křesťanství (C) c) islám (D)</p> <p>8. Pro stanovení data svatby jsou ve Vietnamu důležité</p> <p>a) horoskopy nevěsty a ženicha (L) b) data narození budoucích dětí (U)</p>	<p>9. Letní prázdniny jsou ve Vietnamu dlouhé</p> <p>a) 1 měsíc (J) b) 2 měsíce (W) c) 3 měsíce (N)</p> <p>10. Smrkání na veřejnosti je ve Vietnamu</p> <p>a) neslušné (Á) b) slušné (O)</p> <p>11. Mezi nejznámější vietnamské sporty patří</p> <p>a) Sepak Takraw (M) b) hokej (L) c) rychlostní kanoistika (P)</p> <p>12. V České republice žije vietnamská komunita především v</p> <p>a) Praze (I) b) Pardubicích (O) c) Přelouči (K)</p> <p>13. Ve Vietnamu hovoří česky přibližně</p> <p>a) 10 lidí (R) b) 30 000 lidí (G) c) 983 000 lidí (T)</p> <p>14. SAPA je</p> <p>a) vietnamské pohoří (R) b) vietnamská zkratka pro zapalovač (K)</p> <p>15. Kešu oříšky rostou na</p> <p>a) kešovníku (P) b) ledvinovníku (A) c) datlovníku (R)</p> <p>16. Ve Vietnamu je ve školní třídě obvykle</p> <p>a) 10 žáků (L) b) 50 žáků (C) c) 29 žáků (F)</p> <p>17. Ho Či Min je či byl</p> <p>a) vietnamský prezident (E) b) nejznámější vietnamská pláž (O)</p>
---	---

Tajenka:

Zkus napsat, jak bys vysvětlil vyluštěný pojem kamarádovi.

Prezentace lektora o Vietnamu

Cíl: Seznámení se s informacemi o Vietnamu, historií, kulturou a životem Vietnamců v ČR

Pojmy: identita, způsob života, odpovědnost, respekt.

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Člověk a příroda

v závislosti na lektorovi a složení slajdů – na pokračování v průběhu dílny

promítací technika a tabule nebo interaktivní tabule, prezentace

● Popis aktivity

prezentace prokládaná diskusí s žáky a odpověďmi lektora na jejich otázky:

- ▶ Jak přicházejí Vietnamci do Čech 1 (5 generací, historie);
- ▶ Jak přicházejí Vietnamci do Čech 2 (z jaké části Vietnamu, rozdělení Vietnamu);
- ▶ Popis současných aktivit Vietnamců v ČR – heterogenita, nejsou všichni stejní;
- ▶ Vzpomínky lektora na příjezd od ČR, na to, jak k němu lidé dřív přistupovali a jak se to změnilo;
- ▶ Vietnamská a česká rodina – rozdíly ve vztazích mezi členy rodiny. Hodnoty v ČR: bližší kontakt s rodiči, větší bezprostřednost, rodina je ale menší. Hodnoty ve Vietnamu: široké příbuzenstvo, odpovědnost za celou rodinu, provázanost (i vzdálený příbuzný může dát dítěti příkaz, který musí uposlechnout), schopnost mobilizovat velké zdroje (například peníze pro členy rodiny), velký respekt k rodičům i dalším starším příbuzným;
- ▶ 2. generace Vietnamců, tzv. banánové děti;
- ▶ Škola, vzdělání – vztah Vietnamců ke vzdělání a vzdělancům;
- ▶ Sporty ve Vietnamu;
- ▶ Jídlo ve Vietnamu – s ukázkou, jak se jí hůlkami.

Pro odpočinek, uvolnění nebo jako odměnu lze použít hru s míčkem s péry (da coa) nebo hakisakem, kterou lze buď zařadit přímo do hodiny, nebo lektor o přestávce ukáže pravidla a žáci ji pak mohou hrát sami kdykoliv. Míčky dostávají žáci v hodině jako odměny za správné odpovědi, a jsou pak více motivováni být v hodině aktivní.

Prezentace je doprovázena mnoha fotografiemi (jídlo, krajina, oblečení, oslavy) a drobnými videi (doprava v Hanoji, létající lucerny, písničkové klipy). Každá dílna probíhá trochu odlišně, podle toho, jak žáci diskutují, o co se zajímají, zda jsou aktivní nebo spíše pasivní.

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr může učitel dát žákům možnost, ať vyjádří jedním slovem nebo větou, co je překvapilo, co se dozvěděli nového o způsobu života ve Vietnamu a v ČR.

● Poznámka pro vedoucí

Prezentaci je třeba upravit podle konkrétního lektora, učitel se může s lektorem-cizincem střídat, závisí na schopnostech a znalostech obou.

Rozbor klipu z filmu „Kdo mě naučí půl znaku“

Cíl: Rozvíjení schopností analyzovat zhlédnutý sestřih dokumentu ČT „Kdo mě naučí půl znaku“ tak, aby rozbor rozšířil obvyklý pohled na Vietnamce v ČR.

Pojmy: Vietnam, sirotek, migrant, uprchlík

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Mediální výchova, Člověk a společnost, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

15 minut

sestřih filmu, projekční technika

● Popis aktivity

Společně zhlédneme dokument, který pojednává o válečných sirotcích, smlouvách o vzdělání, současném postavení bývalých studentů, vzpomínkách na ČSSR, vděčnosti a přátelství s ČR. Žáci mají možnost nahlédnout do životních příběhů dětí-sirotek a studentů z Vietnamu, kteří prožili svá studia v ČR, a vidí, jak jejich životy pokračovaly.

Zadáme otázky pro žáky, na které mají po zhlédnutí filmu odpovědět: sledujte, které generace Vietnamců v ČR můžeme ve filmu vidět. Jak a kdy se dostali Vietnamci do ČR? Jaký vztah mají Vietnamci z filmu k ČR? Na čem to vidíme? (otázky závisejí na učiteli, na která témata se chce soustředit).

Pustíme klip, předem upozorníme na rizika (žáci mohou postavám z filmu špatně rozumět, někteří respondenti nehovoří perfektní češtinou). Pak následují odpovědi žáků na otázky a diskuse o filmu.

● Závěr, vyhodnocení

Žáci si uvědomí, že Vietnamci-bývalí studenti mají k ČR silný vztah, hovoří česky, že jejich návrat do Vietnamu nebyl často jednoduchý, protože už byli ve své vlasti cizinci.

Je možno zdůraznit, že Vietnamci začali do ČR přijíždět jako smluvní studenti a učni, že tedy tradici migrace Vietnamců byla založena již v 50. letech, a to z aktivity ČSSR, podobně jako v dalších státech Varšavské smlouvy.

Je možno ukázat jako zajímavost, že lidé, kteří přišli do ČR jako děti-sirotci a kteří zpívají českou hymnu nebo hrají české lidové písničky, mají k ČR vztah jako ke své druhé vlasti. Relativizuje se tím pohled na Vietnamce jako na úplné cizince.

● Pomůcky

Sestřih dokumentu „Kdo mě naučí půl znaku“, který je dostupný na webu projektu Jsme lidé jedné Země v sekci Projekty škol.

● Zdroj

Dokument ČT „Kdo mě naučí půl znaku“, režisér Martin Ryšavý, 2006.

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123607189-kdo-me-nauci-pul-znaku/20738253740/>

Jak bys pomohl cizincům s integrací?

Cíl: Pochopení pojmu integrace, přiblížení integrace z různých pohledů – z pohledu spolužáka, učitele a ředitele školy a zamyšlení se nad tím, jak lze integraci cizinců ovlivnit ze strany majoritní společnosti

Pojmy: integrace, začlenění, majoritní společnost

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

25 minut

psací potřeby, papíry

● Popis aktivity

Třída se rozdělí na tři skupiny: jedna skupina bude reprezentovat **stát**, druhá **ředitele školy/učitele** a třetí **žáky, jednotlivce**, kteří mohou pomoci novému spolužákovi z jiné země se začleněním. Žák, který bude vedoucí skupiny, na konci aktivity prezentuje výstupy skupiny.

Skupiny dostanou za úkol napsat aktivity, které by mohly ze své pozice dělat, aby podpořily integraci spolužáka do třídy a společnosti.

Poté co skupiny napíší odpověď, si papíry vymění, přečtou si předchozí odpovědi a pokusí se je ještě doplnit. Pak všechny skupiny přečtou a doplní všechny papíry, vyberou tři nejdůležitější aktivity za každou sociální roli. Nakonec každá skupina prezentuje vybrané aktivity podporující integraci a odůvodní výběr tří aktivit.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel reaguje na odpovědi, diskutuje s žáky. Na některá témata odpovídá vietnamský lektor v průběhu další prezentace.

● Poznámka pro vedoucí

Učitel během přípravy obchází žáky, aby viděl, co jednotlivé skupiny píše a následně reaguje i na návrhy, které nebyly vybrány mezi tři nejdůležitější, ale jsou pro průběh dílny zajímavé (např. často se objevuje názor, že by žáci dali cizince do jedné speciální třídy; na to může pedagog reagovat dotazem, jak by se asi žáci-cizinci cítili, jestli by jim to usnadnilo integraci či naopak apod.).

Jazyk, odraz kultury

Cíl: Seznámení žáků s odlišnostmi ve výslovnosti mezi vietnamštinou a češtinou, naučení se základní zdvořilostní fráze, získání představy o tom, jak je zdvořilost a úcta ke staršímu zabudována do vietnamského jazyka

Pojmy: jazyk, kultura

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Jazyk a jazyková komunikace

15 minut

tabule nebo interaktivní tabule

● Popis aktivity

Lektor seznámí žáky s vietnamskými samohláskami a ti si je zkusí vyslovit. Ukáže žákům vietnamské písmo – latinku s mnoha diakritickými znaménky umožňujícími zachytit tónový jazyk.

Základní fráze – lektor naučí děti základní představovací fráze, dvojice si je zkoušejí s dosazením vlastních jmen.

Oslovení – lektor vysvětlí, jak se Vietnamci oslovují, že záleží na věku, a to jak na věku osob, které spolu hovoří, tak na věku jejich rodičů: kdo je starší či patří do starší generace, tomu se vyjadřuje větší úcta. Různé generace se oslovují různými jazykovými prostředky. Žáci si vyzkouší, jak by mělo oslovení vypadat, na co vše je potřeba při volbě správného slova myslet. Tyto rozhovory je dobré zkusit v češtině pouze s použitím vietnamského oslovení – propojení se základními frázemi je příliš obtížné a žáci pak nezvládnou myslet na oslovení, které vyjadřuje úctu ke staršímu.

● Rizika

Žáci parodují vietnamštinu nebo češtinu dospělých Vietnamců.

● Závěr, vyhodnocení

Žáci si zkusili, jak je vietnamština zvukově odlišná, jak je těžké mluvit vietnamsky. Na základě této zkušenosti mohou lépe posoudit, že pro Vietnamce není jednoduché mluvit česky a že není na místě se nad češtinou Vietnamců pohoršovat nebo se jim posmívat, protože fyzicky vyslovovat správně zcela nezvyklé zvuky je téměř nemožné. Naopak je dobré jejich situaci chápat a vyjít jim vstříc, když se pokoušejí náš jazyk ovládnout.

● Poznámka pro vedoucí

Toto je moment, kdy je možné žáky nekonfliktně konfrontovat s tradičním posmíváním Vietnamcům nebo jiným cizincům za jejich češtinu. Žáci sami nedokáží odlišit tóny, které jim lektor předvádí, mají tedy jedinečnou možnost si na vlastní kůži vyzkoušet, jaké jsou limity Vietnamců a Čechů učit se ten druhý jazyk.

Jaký bude mít Mia život?

Cíl: Zapojení získaných znalostí o integraci migrantů a o životě Vietnamců vytvořením dvou scénářů budoucího života migrantky. Uvědomění si souvislostí s životem v cizině i problémy eventuálního návratu rodin „domů“

Pojmy: integrace, domov

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova. Dramatická výchova

20 minut

projekční technika, psací potřeby, filmová ukázka

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou sestřih dokumentu ČT „Tak to vidím já“ o vietnamské dívce Mie a její mamince. Ukazuje se zde příchod studentky do ČSSR, její život a rodina v ČR, tematizuje se otevřenost/uzavřenost vietnamské komunity a život dívky z druhé generace.

Po filmu se žáci rozdělí na dvě skupiny a každá z nich má za úkol dopracovat „scénář“ filmu (námět, dějovou kostru, ne přesné dialogy) až do dospělosti Mii. Jedna skupina píše o tom, že dívka a její rodina žije v ČR, druhá pak má variantu, že se rodina odstěhuje do Vietnamu. Obě skupiny musejí pojednat o tom, jakého partnera asi Mia bude mít, jaké bude mít kamarády, jaké bude její postavení ve společnosti, jaké kamarády budou mít její rodiče, a jak se profesně budou směřovat jejich životy.

Každá skupina prezentuje svůj scénář, učitel na něj reaguje, chválí zapojení obecných informací o migraci a začlenění.

● Závěr, vyhodnocení

Tato aktivita vyžaduje zapojení fantazie, zároveň umožňuje žákům využít dosavadní poznatky, které mají o migraci, ale také svou schopnost vcítění. Obvykle dokážou odhadnout, že Mia (která se narodila v ČR) bude ve Vietnamu vlastně cizinkou, i když je Vietnamka, a že z toho pro ni může vyplývat hodně negativních důsledků.

Nad výstupy aktivity lze vést diskuse, zejména o postavení migrantů ve společnosti, o jejich přijetí majoritou, o identitě (kdy je člověk Čech a kdy Vietnamec). Pro přípravu nebo konfrontaci příběhů lze využít i e-learningovou lekci o Anh.

● Pomůcky

Film nebo sestřih filmu ČT Tak to vidím já (2/7), Mia.

● Zdroj

Dokument ČT Tak to vidím já (2/7), Mia, 2009. Stránky pořadu a videoarchivu:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211828584-tak-to-vidim-ja/20955211331-mia/>

Nálepkování	
Cíl: Uvědomění si síly stereotypů, které ztěžují a někdy zcela znemožňují komunikaci	 25 minut
Pojmy: stereotyp, předsudek, nálepkování	 samolepky s pokyny
Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova	

● Popis aktivity

Žákům na čelo nalepíme nálepky s napsanými stereotypy (pokyny, jak se mají chovat k nositeli nálepky). Nikdo neví, co má na čele napsáno. Žáci dostanou za úkol zjistit nejoblíbenější jídlo co nejvíce spolužáků, a přitom mají povinnost se ke každému chovat podle toho, co je napsané na jeho nálepce. Hraje se 5–10 minut.

Po skončení hry mají žáci říci:

- ▶ kolik jídel zjistili,
- ▶ co mají oni sami napsané na čele.

● Závěr, vyhodnocení

Reflexe: Jak se vám tímto způsobem jídla zjišťovala? Zjistili jste, jak se k vám ostatní chovají? Jak by se vám to líbilo, kdyby někdo s vámi takhle zacházel? Vždyť jste se nemohli ani domluvit... dále lze s žáky rozebírat nevýhody stereotypního přístupu, jak uzavírá možnost komunikace mezi lidmi a jak nadále udržuje negativní naladění mezi lidmi.

Efekt hry je poměrně výrazný, zejména u nálepky „chovej se ke mně jako k miminu“ mají žáci zkušenost, kterou nechtějí zažívat, jsou nakloněni hru pochopit a nad stereotypním přístupem se zamýšlet a zkusit se mu vyhýbat. V případě této nálepky jde tematizovat i časté tykání Vietnamcům a následně rozebírat jejich pocity, rozebírat, jak by se cítil dospělý Čech, kterému bychom bez dovolení tykali – bylo by to vnímáno jako slušné?

Další nálepkou, na kterou žáci reagují velice intenzivně je „Boj se mne“. Žáci nevědí, co mají za nálepku a tedy nevědí, proč od nich ostatní s křikem utíkají nebo se od nich odtahují. Poté, co se žák dovítí, co na nálepce asi je, přestane ostatní žáky oslovovat, aby předcházel jejich reakci. Na tomto zážitku můžeme ukazovat pocity cizinců, ke kterým se ostatní chovají pod vlivem předsudku, který cizinec nezná a neví tedy, proč se na něj reaguje právě tímto způsobem, a tak raději přestanou ostatní lidi oslovovat, aby se nedočkali odsudku nebo odmítnutí. I mimo téma migrace je pro žáky zajímavým tématem nechuť hráčů vyhledávat kontakt poté, co byl mluvčí několikrát odmítnut.

● Rizika:

Nevýhody: pro žáky je obtížné dodržet pravidla hry a chovat se důsledně podle nálepek na čele (na kamarády se neradi mračí...), při hře je často chaos, někteří žáci mají sklony si prozradit, co má kamarád napsané na čele. Je třeba je tedy dobře motivovat, aby pravidla neporušovali, nebo pokud je budou porušovat, využít to při reflexi: na kamaráda jste se mračit nechtěli, protože to je kamarád, ale na neznámého byste se klidně mračili? Copak on si to zaslouží víc než kamarád?

● Poznámka pro vedoucí

Při hře může být velký chaos a hluk, je třeba s tím počítat; před hrou by žáci měli být spíš klidní, ne rozdovádění, pak by se jim pravidla asi nepodařilo dodržet. Všechno jednání je dobré vykládat po smyslu hry, i porušování pravidel dává smysl v souvislosti se stereotypy.

● Samolepky:

- ▶ Usměj se na mne!
- ▶ Zamrač se na mne!
- ▶ Udělej obličej a řekni mi, že nic nevím!
- ▶ Poslouchej všechno, co řeknu!
- ▶ Opakuj všechno po mně!
- ▶ Mluv stále o něčem jiném!
- ▶ Neposlouchej nic z toho, co řeknu!
- ▶ Povídej si se mnou jako s dvouletým!
- ▶ Boj se mne!

Horoskopy

Cíl: Seznámení s čínským horoskopem, oddechová aktivita

Pojmy: čínský horoskop

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova

20 minut

charakteristiky znamení
čínského horoskopu,
kalendář znamení

● Popis aktivity

Žáci se seznámí se znameními čínského horoskopu a najdou si v kalendáři, jaké znamení mají oni a například jejich sourozenci a rodiče

● Závěr, vyhodnocení

Žáci srovnávají charakteristiky, které se váží k jejich znamení v evropském zvěrokruhu a v čínském. Porovnávají tyto charakteristiky se svými reálnými vlastnostmi.

● Horoskopy

Charakteristiky znamení a informace o horoskopu naleznete buď v publikaci S vietnamskými dětmi na českých školách (http://www.klubhanoi.cz/pdf/S_vietnamskymi_detmi.pdf), na internetu nebo na webu projektu v sekci Projekty škol.

Vietnamština - tonální jazyk

Cíl: Seznámení žáků s odlišnostmi ve výslovnosti mezi vietnamštinou a češtinou, naučení se základní zdvořilostní fráze, získání představy o tom, jak je zdvořilost a úcta ke staršímu zabudována do vietnamského jazyka

Pojmy: jazyk, kultura

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Jazyk a jazyková komunikace

15 minut

tabule, psací potřeby

● Popis aktivity

Učitel/ka na příkladu předvede, jak by se správně měla číst slova níže. U každého ukáže pomůcku k zapamatování diakritických znamének. Dobrovolníci mohou slova zkusit přečíst, učitel/ka koriguje správnou výslovnost.

1) **ma** – přízrak, zlý, duch

(tón hlasu - stejně jako česky, lektor rukou předvádí horizontální pohyb, tzn. hlas neklesá ani nestoupá)

2) **mà** – spojka „ale“

(tón hlasu – klesá zeshora dolů, lektor rukou předvádí pohyb zeshora dolů)

3) **má** – tvář, líce, matka

(tón hlasu – klesá zezdola nahoru, lektor rukou předvádí pohyb zezdola nahoru)

4) **ma** – sazenice rýže

(tón hlasu – rychlé zastavení hlasu, lektor rukou předvádí pohyb jako bychom dlaní chtěli někoho zastavit)

5) **mả** – hrob

(tón hlasu – výslovnost jako bychom pokládali otázku, lektor rukou předvádí pohyb tvaru otazníku)

6) **mã** – kůň, šachovnicový kůň

(tón hlasu – nejprve nahoru a poté dolů, lektor rukou předvádí vlnovku).

● Závěr, vyhodnocení

Cílem této aktivity je pochopení rozdílů mezi češtinou a vietnamštinou a předvedení toho, co to znamená tonální jazyk. Důležité je žákům vysvětlit, že jednotlivá diakritická znaménka nad jednotlivými slovy určují, jakým tónem slovo vyslovíme a tím se mění i význam slova.

Podobnosti v našich tradicích

Cíl: Zopakování a upevnění vědomostí o tradicích ve Vietnamu. Porovnání vietnamských tradic Nového roku s českými Vánoce, uvědomění si podobností a rozdílů. Větší porozumění pro vietnamské spolužáky, kteří slaví nejvýznamější svátek v roce v jiném termínu a odlišně od českých svátků.

Pojmy: Vietnamský nový rok Tet, tradice, lunární nový rok

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

25 minut

vytištěné kartičky (pexeso) v obálce

● Popis aktivity

Tato aktivita by měla navazovat na prezentaci o Vietnamu, kde se žákům představí největší vietnamský svátek - Tet (nový lunární rok). Hra by měla upevnit jejich nově nabyté vědomosti o tomto svátku.

Žáky rozdělíme do skupin po minimálně 4 členech. Každá skupina dostane obálku s 24 kartičkami. Polovina z nich popisuje události či činnosti týkající se trávení Vánoc a života v Česku. Druhá polovina se týká vietnamského Nového roku a života ve Vietnamu.

Zadáním pro žáky je, aby se snažili ke každé české kartičce najít její vietnamský protějšek. Až žáci dvojice najdou, učitel/ka zkontroluje správnost odpovědí. Kontroluje to po jednotlivých kartičkách tak, že je zvedá a ptá se třídy, co k tomu doplnili. U každé správné dvojice znovu vysvětlí význam kartičky (obrázku).

● Závěr, vyhodnocení

Až žáci dvojice najdou, učitel/ka zkontroluje správnost odpovědí. Kontroluje to po jednotlivých kartičkách tak, že je zvedá a ptá se třídy, co k tomu doplnila. U každé správné dvojice znovu vysvětlí význam kartičky (obrázku).

● **Poznámka pro vedoucí: správné odpovědi a popis jednotlivých kartiček pexesa**

Trh Těť (ve dvojici s: vánoční trh): ve Vietnamu po tři dny na konci lunárního roku probíhají trhy, kde si lidé mohou koupit vše důležité na oslavy Vietnamského Nového roku (Těť), který následuje a slaví se první tři dny nového lunárního roku. Na trzích je k dostání např. kumkvat, rozkvetlé třešňové nebo meruňkové větve či tradiční rýžový koláč Bánh chung.

Rozkvetlá větev (ve dvojici s: jmelí): Vietnamci zdobí na oslavy Nového lunárního roku své domovy rozkvetlými větvemi broskvoní, meruněk či zlatého deště. Každý druh rostliny něco symbolizuje. Rozkvetlá broskvoň je symbolem dlouhověkosti, štěstí a má přinést blahobyt do nového roku. Zlatý déšť symbolizuje naději a současně luxus a eleganci.

Kumkvat (ve dvojici s: vánoční stromček): jedním ze symbolů Nového roku je i kumkvat. Strom obsypaný malými oranžovými plody, které jsou podobné mandarinkám. Movitější rodiny si tyto stromy kupují domů jednak jako dekoraci, ale také jako symbol prosperity, vydařené sklizně a úspěšný start do nového roku.

Slavnostní tabule (ve dvojici s: rybí polévka, smažený rybí řízek, bramborový salát): jídlo je velkou součástí oslav Nového lunárního roku. Celá rodina se sejde a společně hodují u prostřené tabule, která se skládá z mnoha malých talířků a chodů. Na stole nebude chybět: rýžový koláč, dušené maso, vařený kohout, zelenina.

Rýžový koláč - Bánh chung (ve dvojici s: vánočka): jedná se o rýžový koláč, jehož příprava zabere několik dní. Skládá se z lepkavé rýže, která se již několik dní předem namáčí. Dalšími přísadami jsou mungo fazole, vepřový bůček, koření. Vše se balí do velkých listů a převazuje bambusem. Poté se koláč několik hodin vaří více než 10 hodin. Recept je údajně starý přes 3500 let.

Sladkosti (ve dvojici s: cukroví): jedná se o kandované ovoce a zeleninu. Připravuje se např. z plodů zimní tykve, mrkve, cukety, meruňky, švestek, manga nebo semínek lotosového květu. Skvělý je kandovaný kokos.

Dárky (ve dvojici s: dárek/dárky): Děti ve Vietnamu na Nový rok nedostávají dárky jako naše děti o Vánocích, ale jsou obdarovány obálkami, v kterých jsou peníze. Obálky mají červenou barvu se zlatým zdobením. Neobdarovávají se pouze děti, ale i další členové rodiny. Červená barva symbolizuje štěstí a radost

Budhistická pagoda (ve dvojici s: kostel): Vietnamci v průběhu oslav Nového roku hojně navštěvují budhistické chrámy, kde se modlí o zdraví, štěstí pro celou rodinu

Vonné tyčinky (ve dvojici s: svíčka/svíčky): vonné tyčinky se zapalují pro zemřelé předky. Vietnamci prostřednictvím tyčinek vyjadřují duchům předků úctu a poklonu. V každé vietnamské domácnosti naleznete oltář, před kterým se nachází místo pro vonné tyčinky, ale také oběti. Těmi jsou nejčastěji pokrmy, ovoce apod.

Motorky / kola (ve dvojici s: auto/auta): nejčastějším dopravním prostředkem ve Vietnamu jsou skútry a motorky. Ve velkých městech jsou v dopravní špičce ulice naprosto zaplněny motocykly.

Jezero navraceného meče (ve dvojici s: Praha, Pražský hrad): jedním z hlavních symbolů hlavního města Hanoje je Jezero navraceného meče. Jedná se o místo, kam si chodí obyvatelé hlavního města odpočinout, zaspportovat, ale také do chrámu. Nachází se zde totiž Chrám nefritové hory a také Želví věž (na obr.) ke které se váže zajímavá legenda.

jmelí

stromeček

vánoční trh

cukroví

vánočka

rybí polévka
smažený rybí řízek
bramborový salát

svíčka / svíčky

kostel

dárek / dárky

zima

Praha
Pražský hrad

auto / auta

Malá

Cíl: Získání znalosti o životě vietnamské menšiny v ČR. Uvědomění si, jak se mohou cítit děti cizinců v novém prostředí, kde nerozumí jazyku.

Pojmy: integrace, domov, vietnamské tradice a kulturní rozdíly, autobiografie

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Jazykové vzdělávání a komunikace.

30 - 35 minut

projekční technika, psací potřeby, filmová ukázka

● Popis aktivity

1. Učitel/ka se nejprve žáků zeptá, zda ví, co znamená autobiografický snímek. Pokud neví, je nutné to vysvětlit. Před projekcí filmu vyzve učitel/ka žáky, aby si všimli hlavní postavy Rong, a jaké pocity asi hlavní postava zažívá.

Poté pustíme žákům krátký animovaný film Malá, který je autobiografický snímkem autorky Diany Cam Van Nguyen, ve kterém zhmotňuje své pocity Vietnamky vyrůstající na českém maloměstě. Žáci se díky kreslenému snímku vcítí do role své vrstevnice, zjistí co dítě – cizinec prožívá v novém prostředí, jak se cítí, co ji trápí. U této aktivity je velmi důležitá reflexe po promítání snímku.

Bezprostředně po projekci provedeme stručnou reflexi metodou jednoho slova (vyzve žáky ať řeknou jedno slovo, které je k filmu napadá). Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat.

Po filmu požádáme žáky, aby stručně Rong charakterizovali.

Ptáme se:

„Co ji nejvíc trápilo?“

„Čím se lišila od svých spolužáků?“

„Co nejvíc potřebovala?“

Vyzve je, aby psali úvahu metodou volného psaní, což můžeme přiblížit zadáním: „Myslete si, že jste Rong, a napište, co vám běží hlavou, o čem přemýšlíte.“ Dobrovolníci výsledky své práce přečtou.

2. Dalším úkolem pro žáky může být také, aby v průběhu projekce snímku sledovali, jak probíhá den rodiny hrdinky Rong. Učitel/ka se zeptá, zda si všimli nějakých odlišností oproti režimu dne své rodiny. Rozdíly je poté možné opět propojit s úvodní prezentací o Vietnamu, kde jsou vysvětlena veškerá kulturní specifika (např. žáci ve snímku vidí, že rodina Rong se spolu modlí u rodinného oltáře, což lze ukázat jako příklad toho, že každá rodina má doma posvátné místo, u kterého se modlí ke svým zemřelým rodinných příslušníkům).

● Závěr, vyhodnocení

Ptáme se žáků, k čemu ve svých úvahách došli. Dovedou si představit, že by sami přišli do kolektivu, v němž by vypadali odlišně, případně měli jiné tradice než všichni ostatní? Co by jim pomohlo se v kolektivu zařadit? Co myslíte, že je klíčem k soužití lidí? Měli bychom dojít k závěru, že by odlišný vzhled / tradice nikomu neměly bránit v soužití s ostatními.

Poznámka: Můžeme mít ve třídě žáka vietnamského nebo jiného původu. Je třeba citlivě reagovat. Je dobré ho na téma předem upozornit, případně ho zapojit, aby i on pověděl příběh své rodiny, pokud bude mít zájem.

● Film

<https://vimeo.com/386909685>

JSNS: <https://www.jsns.cz/lekce/1046002-mala> (k přehrání je nutné přihlášení)

● Zdroj

Přepřacováno dle aktivity org. Člověk v Tísni, Jeden svět na školách

22. Dílna Ukrajina

Zaměstnání v zemi původu a v hostitelské zemi

Cíl: Většina migrantů z Ukrajiny vykonává v ČR úplně jinou profesi než doma. Aktivitou si žáci uvědomí, že ačkoliv se nemusíme za žádnou práci stydět, některá povolání mají společenský status, a reakce okolí mohou být všelijaké. Kromě jazykové bariéry, kulturních zvyklostí se migranti potýkají i s reakcemi okolí.

Pojmy: nucená práce, novodobé otroctví

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Člověk a svět práce

10 minut

fix, lepicí štítky, na kterých jsou napsány názvy zaměstnání

● Popis aktivity

Učitel nalepí žákům na čela štítky s názvy povolání – žáci mají při nalepování zavřené oči, aby do začátku hry nevěděli, co je na štítcích napsáno. Pak oči otevřou a jejich úkolem je přečíst si štítek spolužáků a chovat se k nim pak podle toho, jaké společenské postavení přisuzují jednotlivým zaměstnáním. Žáci si nesmějí přímo říci, co mají na štítcích napsáno a musejí se vyjadřovat buď neverbálně, nebo slovy tak, aby si vysloveně povolání neprozradili (gesty ukazovat respekt, strach, úctu, pohrdání...).

Po cca pěti minutách učitel žáky vyzve, aby se posadili, a zeptá se, zda se ve třídě objevil někdo, kdo byl zaskočen jednáním ostatních. Je ve třídě někdo, koho reakce okolí mrzela, kdo se cítil trapně? Je někdo, komu projevy ostatních lichořily?

● Závěr, vyhodnocení

Učitel vysvětlí, že migranti z Ukrajiny obvykle ve své zemi vystudovali něco jiného než je jejich zaměstnání v ČR. Upozorníme na ukrajinské dělníky, kteří jsou často v zemi původu vystudovaní lékaři, inženýři. Jak se asi cítí? Jak se k nim asi okolí chová?

● Seznam povolání

pilot, pokladní na WC, letuška, zámečnický, exekutor, řezník, policista, modelka, hrobník, manažer, zemědělec, ředitel školy, kopáč, pomocný kuchař, zahradník, soudce, malíř, fotograf, pošťák, elektrikář, instalatér, bankéř atd.

● Poznámka

Na aktivitu je nutné navázat aktivitou „Jízda vlakem a přechod hranic“.

Jak v našich představách vypadá Ukrajinec, Ukrajinka?

Cíl: Třída si vytvoří vlastní postavu, přidělí jí vlastnosti a výtvarně ji pojedná. Aktivita spolu s aktivitou „Jízda vlakem a přechod hranic“ umožní žákům lépe prožít a uvědomit si úskalí pracovní migrace, práce na černo, clientského systému.

Pojmy: stereotyp, předsudek, očekávání

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

10 – 20 minut

nůžky, malířské nebo kreslicí potřeby, lepenkový karton, mapa Ukrajiny, přiložený text

● Popis aktivity

Rozdělíme třídu na skupiny po čtyřech až pěti žácích. Skupině dáme úkol, aby si vymyslela postavu z Ukrajiny (muže/ženu, její jméno, věk, povolání a město, odkud z Ukrajiny pochází). Skupina prezentuje svoje nápady, na mapě ukazuje, kde jejich postava žije. Učitel pak ze všech postav spolu s žáky udělá „konkurz“, a vyberou postavu, se kterou bude třída dále pracovat. Poté učitel vyzve jednoho žáka, který si lehne na kreslicí karton, druhý žák ho obkreslí a vystřihne. Společně třída postavu výtvarně pojedná. Údaje jako jméno, věk, povolání a město zapíšeme ve třídě na viditelném místě. Je vhodné, když do aktivity ukrajinský lektor nebo učitel zasahuje a doplňuje údaje, například, jaká jsou obvyklá ukrajinská jména atd. Na základě toho, co si žáci o postavě vymysleli, učitel třídě v krátkosti přednese její příběh. Na označeném místě jej přeruší a ptá se žáků, jak se postava rozhodne? Chcete, aby jel do Čech nebo ne? Na základě hlasování (které v drtivé většině dopadne tak, že si děti přejí, aby jejich postava vycestovala), příběh pokračuje.

● Příběh postavy

Tato osoba se jmenuje, má let a pochází z, kde pracoval/a jako Bohužel ho/ji propustili z práce a on/ona nemůže dlouhodobě žádnou najít. Nemá na zaplacení elektřiny, často mu/jí vypínají i vodu. Její/jeho partner a dvě děti už jsou zoufalé. Jednoho dne za ním přijde soused, který prozradí, že jeho bratranec pracuje v ČR, vydělává slušné peníze, které posílá na Ukrajinu. Bratranec má prý v České republice dobré bydlení i práci. Soused učiní naší postavě nabídku, že zná lidi, kteří jsou schopni za 500 dolarů vyřídit všechny náležitosti, aby se naše postava dostala taky do Čech.

(hlasování o pokračování příběhu)

XY se rozhodl/la, že pojedje za prací do České republiky, půjčil/a si od příbuzných peníze, které předal/la osobě, kterou domluvil sousedův bratranec, aby mohla vyřídit potřebné dokumenty, a odjel/la vlakem do ČR; my jsme teď všichni jako naše postava ve vlaku do ČR.

● Závěr, vyhodnocení

Výtvarnou tvorbou a dohledáváním informací, jako místo původu anebo ukrajinské jméno, si žáci uvědomí, že vytvořená postava se nijak diametrálně neliší od občanů jiných států. Jde o to vytvořit si postavu, její základní vlastnosti, a následnými aktivitami s ní prožít její příběh na vlastní kůži.

● Text pro žáky – Jízda vlakem

(Text podél čar rozstříháme a rozdáme žákům. Vysvětlíme jim, že musí pozorně poslouchat čtení textu a sledovat, neobjeví-li nějaká věta na jejich lístečku. Pokud ano, v závorce je instrukce, kterou musí, uslyší-li úryvek, vykonat.)

- Vlak přijel do stanice (dělej šššššššššššš dokud učitel nezvedne ruku).
 - Někteří cestující nakupovali na peróně občerstvení (zavolej „teplé pirohy“)
 - Cestující se usadili na svá místa (stoupni si a sedni na židli) Vlak byl téměř plný. Dospělí si začali číst noviny (začni šustit novinami)

Vlak přijel do stanice (dělej šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Jakmile učitel zvedne ruku, zavolej „Kde je tatínek?“
 Někteří cestující ještě nakupovali na peróně občerstvení (zavolej „teplé pirohy, pelmeně, pííííivo, buráky, oříšky, limonáda“).

Vlak přijel do stanice (všichni dělají šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Jakmile uslyšíš slovo „teplé pirohy“, zavolej („pelmeneš“)

Vlak přijel do stanice (všichni dělají šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Jakmile uslyšíš slovo „pelmeneš“, zavolej („pííííivo“)

Vlak přijel do stanice (všichni dělají šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Jakmile uslyšíš „pííííivo“, zavolej („buráky, oříšky, limonáda“).

Vlak přijel do stanice (dělej šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Dveře vlaku se zavřely (silně bouchni dveřmi).

Vlak přijel do stanice (dělej šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Dospělí si začali číst noviny (začni šustit novinami).

Vlak přijel do stanice (dělej šššššššššššš, dokud učitel nezvedne ruku).
 Průvodčí v nádražácké uniformě kontroloval jízdenky. („Dobrý den, kam to máme? Á, až do Prahy, tak pěknou cestu“).
 Průvodčí odpověděl („Přimo tímto směrem“).
 Cestující se usadili na svá místa (vstaň si a sedni na židli).
 Paní zavolala („Prodáváme čokoládu, lízátká a hračky!“)

Rozděl si tento rozhovor se sousedem po pravé ruce. Začněte číst rozhovor, jakmile uslyšíš větu „Z jednoho kupé se ozýval rozhovor“:
 „Těšíš se do Čech?“
 „Ano. moc“
 „Budeš tam mít novou školu, ale neboj se, rychle si zvykneš. Nezůstaneme tam pořád, příští rok se vrátíme domů.“

Ozvaly se tiché kroky (začni přešlapovat na místě).

Rodiče začali okřikovat děti – („Pšššt, pojďte na místo, vraťte se, Tak kde seš? Tady si sedni.“)

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).
 Tatínek se zasmál (nahlas se zasměj).

Děšť dále bubnoval do střechy a jeho rytmus se zrychloval. (luskej prsty v tempu, které se zrychluje). Z jídelního vozu se ozýval zvuk příborů. (vezmi si příbor a začni bouchat příbory o sebe).

Děšť dále bubnoval do střechy a jeho rytmus se zrychloval. (luskej prsty v tempu, které se zrychluje). Z jídelního vozu se ozýval zvuk příborů. (vezmi si příbor a začni bouchat příbory o sebe).
 Děti jedly sladkosti, usínaly anebo běhaly v uličkách a dělaly trochu rámus (vezmi si sáček a začni šustit sáčkem).

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).
 Děti jedly sladkosti, usínaly anebo běhaly v uličkách a dělaly trochu rámus (nahlas se zasměj).

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).
 Děti jedly sladkosti, usínaly anebo běhaly v uličkách a dělaly trochu rámus (nahlas se zasměj).

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).
Vlak jel dál, bylo ticho, jen lokomotiva občas zahoukala (udělej HÚ).

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).
Za okny se začalo stmívat, občas bylo slyšet, jak zakrákala vrána. (udělej KRÁ) Začalo pršet, déšť bubnoval na střechu (začni luskat prsty).

Cestující se usadili na svá místa (vstaň a sedni si zpět na židli).

● Závěr, vyhodnocení

Pedagog vybídne žáky, aby zrekapitulovali celý příběh a popsali, co se stalo. Pedagog musí vysvětlit, že mnoho lidí kvůli velkým nesnázím, které provázejí vyřízení pracovních víz na Ukrajinu, korupci, byrokracii, nedostupnosti informací atd., uvěří lidem, kteří slibují možnost zaměstnávání v ČR. Stává se, že lidé na Ukrajině si vypůjčí peníze, zaplatí velký obnos třetí osobě, které svěří i svůj pas, s tím, že získají zaměstnání a příslušné zázemí v jiné zemi. Následně jsou zanecháni například na hranicích anebo v cizí zemi, v naší aktivitě konkrétně v České republice, často bez dokladů nebo bez potřebného povolení k pobytu. Následky nelegální migrace si potom cizinci nesou sami, varianty postihu jsou různé a jsou odvozeny od závažnosti přestupku – pokuta, zajištění, správní vyhoštění atd.

Je dobré poučit žáky, že toto riziko se může přihodit i jim, pokud by si neověřili podmínky vycestování za prací (viz například aktivita Příběh Světlany a Andrey).

Prezentace lektora - cizince

Cíl: Seznámit se s životním příběhem lektora-cizince, s důvody odchodu z jeho rodné země a životem v nové zemi, pochopit clientský systém a důvody nelegální práce.

Pojmy: Ukrajina, pracovní migrace, clientský systém

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

25 minut v průběhu celé dílny

fotografie či prezentace lektora cizince, videoukázky, promítací technika

● Popis aktivity

Lektor-cizinec vypráví o svém životě na Ukrajině a v ČR, popíše osudy svých krajanů, kteří pracují v ČR nelegálně. Vysvětlí, co je clientský systém.

● Rizika

Emocionální náročnost pro lektora cizince.

● Závěr, vyhodnocení

Závěr učitel formuluje podle průběhu aktivity a podle konkrétních témat z životního příběhu lektora.

● Poznámka pro vedoucí

Po této aktivitě je vhodné pro dokreslení představ o pololegálních či nemravných způsobech zaměstnávání Ukrajinců pustit video <http://www.novinky.cz/domaci/194014-otrockou-praci-zazilo-v-cr-mnoho-ukrajincu.html>

Historie Ukrajiny je i historií České republiky

Cíl: Uvědomit si, že Zakarpatská Ukrajina byla v minulosti součástí ČR. Poznat umělce, kteří tvořili na Ukrajině.

Pojmy: Zakarpatí, hranice, kultura

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

10 minut v průběhu celé dílny

dějepisný atlas, případně film

● Popis aktivity

Pedagog rozdělí žáky na skupiny. Jedna skupina bude mít za úkol vyhledat mapu ČR v letech 1915–1917, druhá skupina 1918–1938, třetí 1938–1945, čtvrtá skupina 1945–1992, pátá skupina 1993–2011. Jak se proměňovaly hranice území? Kdy byla Ukrajina součástí ČR?

Připomeneme, že Ukrajinci jsou stejně jako Češi a Slováci příslušníky slovanských národů a ukrajinština je jazykem pocházejícím ze stejného základu. V době, kdy ČR je součástí EU, máme tendence dělat pomyslnou hranici mezi „Východem“ a členskými státy, jakoby k sobě tyto země nepatřily, ale přitom mají kus společné historie.

Znáte Ivana Olbrachta a dílo Nikola Šuhaj loupežník? Jak ovlivnila Česká architektura Zakarpatí?

Žákům můžeme pustit video filmového zpracování pověsti o Nikolovi Šuhaji Balada pro banditu.

<http://www.youtube.com/watch?v=VFYq-BppuFs>

Záznam z divadelního představení Koločava, Městské divadlo Brno nebo Husy na provázku.

http://www.youtube.com/watch?v=mLgkR_FOGMU

<http://www.youtube.com/watch?v=y0THNDWvwKI>

● Závěr

Pedagog připomene, že západní část Ukrajiny, tzv. Zakarpatská Ukrajina, byla v období mezi dvěma světovými válkami součástí samostatného Československa. Mnoho umělců, jako Ivan Olbracht, nacházelo inspiraci pro svou tvorbu právě tady. To, že jde o látku neobyčejně silnou, dokazuje i fakt, že je předlohou jak v dramatické, tak hudební tvorbě i dnes.

Ukrajina – skupinová práce s využitím pracovního listu

Cíl: Motivace žáků na téma dílny, zjištění aktuálních znalostí o Ukrajině a problematice s ní spojené

Pojmy: Ukrajina, pracovní migrace

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova

20 minut

pracovní list s tajenkou, zeměpisný atlas, tabule

● Popis aktivity

Žáky rozdělíme do skupin max. po 5 členech a rozdáme jim role – vedoucí skupiny, zapisovatel, časoměřič a další. Následně dostane skupina pracovní list, který společně vyplňuje. Na základě správných odpovědí žáci vylouští tajenku (pracovní migrace). Následně mají za úkol vytvořit společně definici tohoto pojmu. Poté, co jednotlivé skupiny napíší svou definici, mají za úkol jít napsat na tabuli důvody odchodu Ukrajinců ze své země. Až všechny skupiny svou práci dokončí, následuje diskuse o jednotlivých důvodech.

Mezi důvody odchodu se často objevuje i tvrzení, že je Ukrajina chudý stát, proto následuje práce s atlasem, ve kterém žáci vyhledávají, jaké má Ukrajina nerostné zdroje, průmysl, zemědělství. Na aktivitu naváže diskuse o tom, proč Ukrajina není bohatá, když má velká naleziště nerostů i kvalitní zemědělskou půdu (nedůsledné reformy po rozpadu SSSR, nedostatek pracovníků přizpůsobených novým podmínkám, chybějící legislativa, korupce a další)

● Závěr, vyhodnocení

Pedagog se žáků zeptá, jestli byla nějaká otázka, která je zaujala, jestli zjistili něco, co nevěděli a co by se chtěli dozvědět. Na základě jejich reakcí a pozorování během skupinové práce pedagog a lektor-cizinec zaměřují svůj výklad.

<p>1. Ukrajina je téměř 8x větší než ČR</p> <p>a) ano (P) b) ne (M)</p> <p>2. Barva ve spodní části ukrajinské vlajky je</p> <p>a) žlutá (R) b) modrá (O)</p> <p>3. Jak se jmenuje část Ukrajiny, která byla součástí ČSR před II. Světovou válkou?</p> <p>a) Předkarpatská Ukrajina (C) b) Zakarpatská Ukrajina (A)</p> <p>4. Součástí jakého státu byla Ukrajina do roku 1991?</p> <p>a) VSSV (T) b) SSSR (C)</p> <p>5. Která z těchto zemí nesousedí s Ukrajinou?</p> <p>a) Rumunsko (I) b) Kazachstán (O)</p> <p>6. Hlavní město Ukrajiny je</p> <p>a) Kyjev (V) b) Sevastopol (N)</p> <p>7. Mezi důležité suroviny, které se těží na Ukrajině, patří</p> <p>a) černé uhlí a železná ruda (N) b) diamanty a kobalt (A)</p> <p>8. Územím Ukrajiny prochází</p> <p>a) naučná stezka Nikola Šuhaj loupežník (M) b) plynovod (Í)</p>	<p>9. Mezi následky výbuchu jaderné elektrárny v Černobyli patří</p> <p>a) vyšší výskyt chráněných druhů rostlin a zvířat (M) b) osídlení města Pripjať (E)</p> <p>10. Ševčenko je ukrajinský</p> <p>a) fotbalista (I) b) tenista (T)</p> <p>11. Oranžová revoluce se týkala</p> <p>a) politiky (G) b) barevnosti módních doplňků (F)</p> <p>12. Mimo území Ukrajiny žije</p> <p>a) 38 milionů Ukrajinců (I) b) 20 milionů Ukrajinců (R)</p> <p>13. Na Ukrajině převládá</p> <p>a) pravoslavné náboženství (A) b) islám (E)</p> <p>14. Nejdůležitější křesťanský svátek jsou na Ukrajině</p> <p>a) Vánoce (L) b) Velikonoce (C)</p> <p>15. Hřivna je</p> <p>a) ukrajinská měna (E) b) značka vozů vyráběných na Ukrajině (A)</p>
--	---

Tajenka:

Napište definici pojmu, který jste vyluštili v tajence.

Napište 3 důvody, proč podle vás odcházejí Ukrajinci ze své země.

„Prestižní“ povolání

Cíl: Seznámit žáky s pozicemi, na které v ČR nastupují cizinci, rozvinout jejich schopnost vyvracet předsudky

Pojmy: pracovní migrace, předsudek

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a svět práce

35 minut

tabulka s povoláními pro každého žáka

● Popis aktivity

Každý žák vyplní tabulku s jednotlivými povoláními. U každého povolání si vybere jednu z možností (Bez problému bych vykonával; Bez problému bych vykonával jako brigádu; Vadilo by mi vykonávat; Vadilo by mi vykonávat, i kdybych byl dlouhodobě bez zaměstnání), za jakých okolností by dané povolání vykonával. Ke svému výběru napíše nebo si rozmyslí krátké zdůvodnění. Poté, co žáci tabulky vyplní, vybereme žáka, který bude zapisovat výsledky za celou třídu. Vybraný žák zapisuje body u jednotlivých alternativ a oznamuje souhrnné výsledky za celou třídu. Pokud žáci mají potřebu komentovat výsledky, necháme je a zapisujeme si názory, které nás zaujaly a chceme s nimi dále pracovat. Po vyhodnocení aktivity diskutujeme o tom, jaká je prestiž uvedených povolání, zda jsou tato povolání důležitá a zda bez nich můžeme existovat; jsou to povolání, o která je zájem nebo spíše naopak? Jaká by musela být mzda na těchto pozicích, abyste byli ochotni je vykonávat? Následně žáky seznámíme s tím, že uvedené pozice jsou pozice, na které nastupují cizinci v ČR. Jejich mzda se často pohybuje mezi 30–60 Kč/hod.

Následuje diskuse o výroku „Cizinci nám berou práci“. Je tento výrok pravdivý, nastupují na místa, o která mají čeští občané zájem?

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr pedagog shrne problematiku zaměstnávání cizinců, popř. nechá lektora-cizince doplnit aktivitu svým příběhem a zkušenostmi.

● Zdroje

Hra je převzata a upravena z: Interkulturní vzdělávání - příručka nejen pro středoškolské pedagogy, projekt Varianty Člověk v tísni, 2002.

● Tabulka povolání

(na následující straně)

Povolání	Vykonával/a bych bez problémů jako své zaměstnání	Vykonával/a bych bez problémů jako formu příjvodu, brigády	Vadilo by mi vykonávat toto povolání	Vadilo by mi vykonávat toto povolání, i kdybych byl/a dlouhodobě bez zaměstnání
Pomocný dělník, dělnice				
Kopáč				
Zedník-přidavač				
Uklízeč/ka				
Pracovník úklidu komunikací				
Pomocná síla v kuchyni				
Pomocná síla v zemědělství				
Hospodyně				
Šička, švadlena				
Údržba městských kanalizací				

Osobní příběh lektora-cizince

Cíl: Seznámit se s životním příběhem lektora-cizince, s důvody odchodu z jeho rodné země a životem v nové zemi

Pojmy: Ukrajina, pracovní migrace, dobrovolná migrace

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

25 minut v průběhu celé dílny

fotografie či prezentace lektora-cizince

● Popis aktivity

Lektor-cizinec vypráví o svém životě na Ukrajině a v ČR.

● Rizika

Emocionální náročnost pro lektora cizince

● Závěr, vyhodnocení

Závěr učitel formuluje podle průběhu aktivity a podle konkrétních témat z životního příběhu lektora.

● Poznámka pro vedoucí

Po této aktivitě je vhodné zařadit otázky lektorovi, popř. hru na novináře (viz strana 187) tak, aby se žáci mohli doptat na to, co je v příběhu zaujalo.

Pracovní migranti

Cíl: Seznámit žáky s osobními příběhy pracovních migrantů a jejich životem v ČR

Pojmy: pracovní migrace, kolektivní vina

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova. Člověk a svět práce

20 minut

filmová ukázka,
projekční technika,
pracovní list s otázkami

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou dokument o pracovních migrantech a zodpoví otázky, které jim dáme vytištěné.

● Poznámka pro vedoucí

Není nutné pouštět žákům celý dokument. Žáci mohou zhlédnout jen některé jeho části, které následně rozebíráme.

● Závěr, vyhodnocení

Po dokumentu diskutujeme se žáky o tom, co viděli (mimo jiné o kolektivní vině, inzerátech na byty, v kterých je uvedeno, že si majitelé nepřejí zvířata a cizince, odchodech rodičů bez dětí).

● Zdroje

Dokument ČT Kosmopolis – Speciál, Ukrajinci, 2009. Stránky pořadu: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095908415-kosmopolis-special/209562210300009/>

Na základě informací, které se dozvíš ve filmu, odpověz na tyto otázky:

Kdo jsou hlavní postavy? (Češi, azylanti, migranti – za prací, za studiem, za rodinou...)

Jak dlouho je v ČR Andrej a s kým tady žije?

Kde a s kým žije syn Lesie?

Proč si Vasil vybral ČR? Napiš alespoň dva důvody.

Kolik žije v ČR evidovaných Ukrajinců?

Co hrozí nelegálně pobývajícím cizincům?

Migranti na úřadech

Cíl: Seznámit žáky se situací cizinců, kteří potřebují vyřídit své záležitosti na úřadě

Pojmy: cizinecká policie, úřad práce, vízum, dlouhodobý pobyt, azyl

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a svět práce, Člověk a společnost, Výchova demokratického občana

30 minut

scénáře pro úředníky a cizince

● Popis aktivity

Vybereme tři žáky a rozdělíme jim role úředníků na jednotlivých úřadech (cizinecká policie, sociální odbor, úřad práce). Ostatní žáci budou představovat cizince tří různých skupin (azylanti, cizinci s trvalým pobytem a cizinci s vízem), kteří si na úřadech potřebují vyřídit předepsané záležitosti. Rozdáme jim instrukce pro hru, na kterých bude uvedeno, do které skupiny cizinců patří a co konkrétně mají na úřadě vyřešit. Před rozdělením (losováním) instrukcí pro migranty je vhodné shrnout možnosti a povinnosti migrantů z uvedených skupin (například na základě informací z kapitoly Migrace a Česká republika), aby se žáci do situace migrantů lépe vžili. Je také možné na počátku nechat žáky-migranty napsat na papír své vymyšlené jméno, věk, zemi původu, počet členů rodiny, zkrátka vytvořit si postavu, která bude procházet celou hrou.

Úředníky instruujeme odděleně od migrantů – mají své instrukce, jak se chovat k jednotlivým kategoriím migrantů, kterých se musejí držet, ale dáme jim možnost různě improvizovat: být hodní a pomáhat, být neústupní, vyžadovat úplatky... Určíme ve třídě místo pro každý úřad (lavici či jinak vymezený prostor).

Žáci následně obcházejí jednotlivé „úřady“, jednají na úřadech, ptají se, stojí ve frontách, navzájem se informují nebo si naopak nedůvěřují, zkrátka se snaží najít řešení úkolu ze zadání. Hru můžeme doplnit formuláři, které mají cizinci vyplňovat: formuláře nejsou přesně pojmenované a některé kolony jsou nesrozumitelné, což všechno lze při hře využít.

Po asi 10 až 15 minutách hry ukončíme a zjišťujeme, jak migranti při vyřizování svých záležitostí uspěli.

Pedagog diskutuje s žáky o jejich situaci, zda se jim podařilo vyřídit vše potřebné a tematizuje problémy, se kterými se setkali. Lektor-cizinec aktivitu doplňuje svými zkušenostmi z jednání s úřady.

Na základě zkušeností hráčů, kteří si v naprosté většině případů nedokázali vyřídit, co bylo jejich úkolem, diskutujeme s žáky o životní situaci, do které se mohou migranti reálně dostat. Pokud si nedokážou své záležitosti vyřídit na úřadech včas a zcela, mohou se dostat, a často nezaviněně, do nelegálního postavení. Mohou být například nelegálně zaměstnaní nebo mít nelegální pobyt, což obojí je pro ně nevýhodné.

● Závěr, vyhodnocení

Hovoříme jak o jazykové bariéře a obtížné možnosti migrantů se orientovat v cizím prostředí, tak o ochotě úředníků cizincům pomoci. Diskutujeme s žáky o tom, co je to nelegální migrace, jak vzniká, jak se dá řešit a jaké má důsledky. Dalším tématem může být otázka legitimacy velmi přísných pravidel pro migranty s vízem.

Rozvinutí diskuse hodně závisí na zkušenostech vedoucího hry, případně lektora-cizince.

● Poznámka pro vedoucí

Žáky, kteří budou v rolích úředníků, je možné v průběhu hry měnit, aby si i oni mohli zažít pocity cizinců. Hráči na pozici úředníků by měli být schopni zahrát svou roli, a ne ji jen číst z papíru, aby byl zážitek maximálně autentický.

● Zdroje

Autorem hry je Vladislav Günter, hra byla mírně upravena lektorkami OPU a doplněna fiktivními formuláři.

● Scénáře a instrukce pro hráče

Instrukce pro úředníky, jak jednat s jednotlivými skupinami migrantů

ÚŘEDNÍK SOCIÁLNÍHO ODBORU

CIZINEC S VÍZEM

„NE, nejde, pro vás tu nejsme, proti zákonu, jděte pryč (pozn. např. na cizineckou policii, nevědět však, kde to je, kdy tam jsou, co tam mohou a kde co mohou atd.), nové povolení vám beztak nevydáme.“

AZYLANT

„Nerozumím, co to máte za průkaz, co je to za pobyt – azyl?, azylanti přece na nic nemají nárok, musím zjistit, přijďte příští týden, no tak já se zeptám vedoucí, jestli vám něco můžeme dát, máte děti?“ apod.

CIZINEC S TRVALÝM POBYTEM

„A kde že máte napsáno, že máte trvalé bydliště právě u nás?, a to si nemůžete najít práci?, to jste sem přijel/la jenom abyste dostával/la dávky?, a už jste v evidenci úřadu práce?, a co kdybyste radši prodal/la ty šperky?, máte děti?“ apod.

ÚŘEDNÍK ÚŘADU PRÁCE

CIZINEC S VÍZEM

„Ne, nic, to nejde, vy nemáte na nic nárok, podívejte se na nástěnku venku, ale stejně nemáte povolení na jinou práci a jiné povolení nedostanete apod.“

AZYLANT A CIZINEC S TRVALÝM POBYTEM

1. Vy k nám patříte? A už máte změněné trvalé bydliště?

pokud ano, tak:

2. „Podívejte, pro vás práci nemáme, našich lidí je nezaměstnaných až dost a my se musíme postarat nejdřív o ně, přijďte za dva měsíce...“

nebo

3. Nevím, nerozumím, musím zjistit, jestli máte nárok, přijďte jindy...“

ÚŘEDNÍK CIZINECKÉ POLICIE

CIZINEC S VÍZEM

„Vy už nemáte práci? Tak to vám skončil důvod pobytu, ruším platnost víza, do 3 dnů vycestovat! Bez debat! Nezajímá!“

AZYLANT A CIZINEC S TRVALÝM POBYTEM

1. Vyplňte si laskavě nejdřív formulář!

2. „Potřebuji notářsky ověřenou kopii nájemní smlouvy, nebo tu halt nechte originál, poplatek je 300 Kč, to, že nemáte peníze, mě nezajímá, nezdržujte!“

Instrukce pro cizince, v jaké jsou situaci a co mají vyřizovat

CIZINEC S VÍZEM

Ztratil/la jste práci, na jejímž základě máte pracovní povolení a vízum. Jdete na úřad práce, aby vám pomohli najít jinou práci, ptáte se, zda vám alespoň vydají nové povolení, když si práci rychle naleznete.

Jdete se domluvit na cizineckou policii, že vám brzy skončí vízum, že si ho jdete s předstihem prodloužit, ale že momentálně nemůžete doložit novou práci – skončila, ale už máte příslib nové.

Už nemáte téměř vůbec žádné peníze, ani na život tady ani na návrat domů, jdete se tedy zeptat, jestli by vám nějak nepomohli na sociálním odboru.

AZYLANT

Přestěhoval/la jste se a potřebujete si tedy změnit trvalé bydliště na cizinecké policii.

Nemáte práci, jdete se proto zaevidovat na úřad práce.

Nemáte žádné peníze, na bydlení ani na jídlo, jdete požádat o pomoc na sociální odbor.

CIZINEC S TRVALÝM POBYTEM

Přestěhoval/la jste se a potřebujete si tedy změnit adresu trvalého bydliště na cizinecké policii.

Nemáte práci, jdete se proto zaevidovat na úřad práce.

Nemáte žádné peníze, na bydlení ani na jídlo, jdete požádat o pomoc na sociální odbor.

Formuláře

K pohodlnému vytisknutí jsou k dispozici na webu projektu.

ŽÁDOST O FINANČNÍ PODPORU

Jméno.....
Příjmení.....
Státní občanství.....
Rodinní příslušníci (vypsat!).....
.....
.....
Adresa v ČR.....
Adresa v zemi původu.....
Typ pobytu.....
Platný do.....
Průměrný příjem za poslední 3 měsíce (v násobcích ŽM).....

IDENTIFIKAČNÍ KARTA

Jméno.....
Příjmení.....
Státní občanství.....
Rodinní příslušníci (vypsat!).....
.....
.....
Adresa v ČR.....
Adresa v zemi původu.....
Typ pobytu.....
Platný do.....

POVINNÁ HLÁŠENKA REGISTRAČNÍCH ÚDAJŮ OBČANSKÉ DATABÁZE

Jméno.....
Příjmení.....
Státní občanství.....
Rodinní příslušníci (vypsat!).....
.....
.....
Adresa v zemi původu.....
Typ pobytu.....
Platný do.....
Adresa v ČR stará.....
Adresa v ČR nová.....
Velikost rodiny (přepočteno na dospělé osoby).....

VSTUPNÍ REGISTRAČNÍ DOTAZNÍK

Jméno.....
Příjmení.....
Státní občanství.....
Rodinní příslušníci (vypsat!).....
.....
.....
Adresa v ČR.....
Adresa v zemi původu.....
Typ pobytu.....
Platný do.....
Vzdělání.....
Kvalifikace.....
Kód.....

Příběh Světlany a Andrey

Cíl: Seznámit žáky s příběhem žen, které zažily nucenou práci

Pojmy: nucená práce, novodobé otroctví

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Člověk a svět práce

20 minut

Vytištěné příběhy
Světlany a Andrey

● Popis aktivity

Žáci si vytvoří skupiny, každá dostane jeden příběh. Žáci plní následující úkoly:

- ▶ Přečíst si příběh a připravit si krátkou informaci o hlavní postavě a představit ji druhé skupině.
- ▶ Vypsát situace a události, které negativně ovlivnily příběh hrdinek.
- ▶ K uvedeným negativním situacím se žáci pokusí vymyslet, jak hrdinka mohla reagovat nebo co mohla dělat, aby se situaci vyhnula, nebo aby ji napravila.

Následuje diskuse o tom, co může dělat jednotlivec, co stát a co nadnárodní instituce, aby nedocházelo k nucené práci.

● Závěr, vyhodnocení

Diskutujeme se žáky o rizicích pracovní migrace a možnostech, jak jim předcházet. Upozorníme žáky na to, že riziko se netýká jen cizinců, kteří přicházejí do ČR, ale i Čechů, kteří odcházejí pracovat do zahraničí (viz příběh Andrey).

● Zdroj

Upraveno dle příspěvku „Novodobé otroctví“ od Petry Kutálkové dostupné na <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/973/novodobe-otroctvi.html/>

● Příběhy dívek

Příběh Světlany

Světлана se na Ukrajině vyučila šičkou a nemohla najít práci. Přes známého ji zkontaktoval muž, který jí slíbil práci šičky v Polsku. Odvezl ji ale do ČR, do domu, kde byla společně s několika dalšími ženami z Ukrajiny zavřená a nucená pracovat jako šička. Práci Světлана vykonávala téměř nepřetržitě (12 hodin denně), v sobotu i v neděli, za minimální mzdu (1000 Kč/měsíc). Byl jí odebrán pas. Když ženy vyjádřily jakýkoliv nesouhlas, nedostávaly jídlo nebo jim majitel vyhrožoval, že je prodá do nočního klubu. Nemohly kontaktovat své rodiny. Po dvou měsících se naskytla příležitost k útěku, kterou Světлана společně s dalšími dvěma ženami využila. Vše ohlásily na policii, ta je však odvezla na cizineckou policii v Praze, kde jim bylo vystaveno rozhodnutí o správním vyhoštění z ČR na dobu jednoho roku. Policie odmítla kontaktovat La Strada a ženy propustila na ulici. Světлана s ostatními spala dvě noci v parcích, na ukrajinské ambasádě jim mezitím vystavili náhradní cestovní doklady a zprostředkovali cestu zpět na Ukrajinu.

Příběh Andrey

Andrea se narodila v malém městě na střední Moravě. Rodiče se rozvedli, ještě než začala chodit do školy. Její matka žila poté s jinými muži, kteří se k ní ne vždy chovali hezky. Někteří ji dokonce bili. Andrea studovala střední školu a snažila se hledat možnosti, jak se co nejdříve osamostatnit. V té době potkala Karla. Jí bylo tehdy 17, jemu 25. Byl milý, pozorný a choval se k ní velmi hezky. Něco takového nikdy předtím nezažila. Plánovali společnou dovolenou v létě ve Španělsku. V té souvislosti jí Karel řekl, že slyšel o možnosti práce ve Španělsku na farmách. Nabídl se, že zjistí podrobnosti. „Tehdy jsem byla opravdu šťastná. Věřila jsem, že Karel je ten pravý“, vzpomínala později. Začátkem července odjeli. Asi 100 km za hranicemi zastavili v Německu u benzínové pumpy. Karel šel dovnitř. Ven však již nevyšel sám, ale s dalšími dvěma muži. Řekl jí, že to jsou stopaři, a že je vezmou s sebou. Další, co si pamatuje, je, že ležela nahá v nějakém pokoji. Asi ji uspali. Nevěděla, kde je. Brzy zjistila, že je v nočním klubu. Řekli jí, že bude dělat prostitutku. Odmítla, ale donutili ji. „Nevím, jak dlouho jsem tam byla. Myslím, že asi dva, tři měsíce.“ Neměla u sebe vůbec nic, utéct se bála a ani nevěděla, kam by šla. Vysvobozena byla až při policejní razii. Policie jí předala do péče nevládní organizace, která jí poskytla podporu a pomohla s návratem domů. „Co bude dál? Nevím. Nechci kontaktovat rodinu, nechci se vrátit domů. On ví, kde bydlím. Mám strach. Chci normálně žít.“

Pracovní list: válka na Ukrajině

Cíl: Zopakování informací z přednášky, představa o aktuální situaci na Ukrajině. Uvědomění si významu důležitých pojmů.

Pojmy: uprchlík, azyl, migrace, žádost o mezinárodní ochranu

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních

15 minut

pracovní list,
psací potřeby

● Popis aktivity

Žákům do dvojic rozdáme pracovní list k vyplnění. Žáci budou mít nápovědu, které pojmy do pracovního listu vyplnit. Na konci pracovního listu je úkol, aby se žáci zkusili vysvětlit vlastními slovy, co které pojmy znamenají.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel/ka s žáky zkontroluje správně vyplněné pracovní listy a osvětlí správné definice pojmů. Doporučujeme na tuto aktivitu provést po skončení lekce Ukrajina, jako potvrzení a ukotvení nově nabytých poznatků.

● Poznámka pro vedoucí: odpovědi na otevřené otázky

Mobilizace: Mobilizace označuje proces přípravy na válečný konflikt. Slovo pochází z latiny a znamená uvedení někoho nebo něčeho v pohyb. V tomto případě se uvádí v pohyb armáda, logistika a ekonomika směrem k zajištění potřeb a zdrojů pro vedení ozbrojeného boje. Nejviditelnější součástí mobilizace je odvod záložníků do armády a formování nových jednotek. Vláda společně s vrchním velením armády se tak snaží navýšit početní stavy ozbrojených složek v očekávání vojenského konfliktu či jiné mimořádné události. Mobilizace může být zahájena také až v průběhu ozbrojeného konfliktu, pokud vedení státu usoudí, že stávající kapacity nestačí k jeho zvládnutí, jako se to stalo v Rusku během invaze na Ukrajinu roku 2022. (Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Mobilizace>)

Civilista: Civilista je podle mezinárodního humanitárního práva fyzická osoba, která není členem ozbrojených sil státu během ozbrojeného konfliktu. Civilista má na základě ženevských úmluv svá práva, které by měly válčící strany dodržovat a které určují, jak by se s nimi mělo zacházet. Obecně platí zákaz útoku na civilní osoby a na civilní cíle, jelikož ty přímo nevystupují v konfliktu na žádné straně. Dodržování práv civilistů je ale během válečných konfliktů často porušováno, za což hrozí proviněným po skončení bojů stíhání mezinárodními tribunály. Obecně se mezi civilní cíle zařazují nemocnice, náboženské stavby a obytné domy. (Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Civilista>)

Mezinárodní ochrana / azyl: Žadatel o mezinárodní ochranu získá azyl, pokud bude v řízení zjištěno, že je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod nebo že má z pronásledování, založeném na důvodech rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k sociální skupině či pro zastávání určitých politických názorů odůvodněný strach; odůvodněný strach v sobě zahrnuje jak subjektivní, tak i objektivní stránku.

Doplňková ochrana: Forma mezinárodní ochrany. Člověk, kterému byla udělena doplňková ochrana, tedy ochrana před vážnou újmou, která by mu hrozila v případě návratu do země původu. Na rozdíl od azylu je dočasná a je potřeba žádat o její prodloužení. Uděluje se na 1, 2 nebo 3 roky a po uplynutí této doby se případ znovu otevře.

Doplň:

Dne začala ruská invaze na Ukrajinu, kterou nařídil ruský prezident
 Ukrajinský prezident následně vyhlásil

Do pohybu se dalo obrovské množství obyvatel. Celkem své domovy muselo opustit více než 11 milionů lidí. Někteří se přesunuli jen v rámci Ukrajiny, ale více než lidí odešlo do zahraničí. Většina z nich, požádala o mezinárodní ochranu v sousedních zemích Ukrajiny. Nejvíce jich uprchlo do, kde získalo mezinárodní ochranu přes 1,6 milionu osob. V Česku získalo doplňkovou ochranu více než, z čehož většina jsou ženy a děti.

Válka na Ukrajině si již vyžádala velké množství obětí, mezi kterými jsou i (pozn. data jsou aktuální ke konci září 2023).

Údaje k doplnění:

Vladimir Putin, 6 milionů, Polsko, 504 tisíc, žena a dítě, Volodymyr Zelenskyj, civilista, 24. 2. 2022, mobilizace.

Zkus vlastními slovy popsat, co znamená:

Mobilizace:

Civilista:

Mezinárodní ochrana (azyl):

Doplňková ochrana:

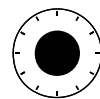

Hra: Cesta uprchlíka z Ukrajiny: A co bude dál?

Cíl: Prostřednictvím jednoduché situační hry se vcítit do role uprchlíků. Zopakování informací z přednášky, představa o situaci na Ukrajině po vypuknutí války. Uvědomění si významu důležitých pojmů. Seznámení se současnou situací ukrajinských uprchlíků v Česku.

Pojmy: uprchlík, azyl, migrace, žádost o mezinárodní ochranu, doplňková ochrana

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

min. 1 vyučovací hodina

vytištěný herní plán pro učitele, obálky se zadáním, psací potřeby, papír

● Popis aktivity

Žáci jsou učitelem rozděleni do několika skupin (minimálně 2). Každá skupina dostane v obálce základní výchozí scénář (některé skupiny obálku č.1 jiné skupiny obálku č. 23, aby hra byla rozmanitější. POZOR! Součástí první obálky 1 nebo 23 musí být 2 listy). Žáci si vždy přečtou scénář (příběh) a rozhodnou se pro jednu z možností, která je jim nabídnuta. Poté jim učitel dle jejich rozhodnutí a dle herního plánu dá následující obálku se scénářem, který navazuje na jejich rozhodnutí (obálky jsou očíslované). Žáci se takto zžívají do ukrajinské rodiny, především pak matky, která se společně se svými dvěma dětmi vydává z Ukrajiny na cestu do bezpečí. Scénáře se podle různých rozhodnutí větví. Žáci ve skupinách se vždy dostanou do ČR, ovšem po cestě zažívají něco jiného a končí na různých místech (ubytovna, hotel, tělocvična, soukromý byt cizího člověka apod.). Poté, co skupiny dojdou na konec příběhu, počkají na ostatní až také dohrají.

Učitel/ka na hru naváže otázkami:

- ▶ *Sdílejte s ostatními, jak probíhala vaše cesta. Popište vaši cestu ostatním.*
- ▶ *Co jste si na cestu sbalili a proč? Došlo ve vaší skupině ke shodě? Nad kterou věcí jste se nejvíce neshodli?*
- ▶ *Jak jste se cítili, když jste hru hráli? Zažili jste během příběhu nějaký moment, který vám utkvěl v paměti?*
- ▶ *Myslíte si, že jste se v nějakém bodě cesty rozhodli špatně? Proč?*

(pozn. cílem je dojít k závěru, že uprchlíci na cestě do bezpečí jsou vždy vystaveni rozhodování a nejsou nikdy schopni předem odhadnout, jaké bude mít jejich rozhodnutí následky)

- ▶ *Setkali jste se v průběhu hry se situací, ve které byste se za normálních okolností (když není válka) zachovali jinak?*

(pozn. tato otázka se váže k situaci, kterou musí projít všichni hráči. Jedná se o moment, kdy cizí žena prosí o vodu a jídlo pro své děti. Zeptáte se žáků, jak se v této situaci rozhodli a zda by se rozhodli stejně i za jiných okolností).

Aktivita pokračuje položením otázky:

- ▶ *Jak si myslíte, že příběh skončil? Jak se má rodina hlavní hrdinky rok poté, co se dostali do Česka?*

Učitel/ka v tuto chvíli nečeká na odpověď žáků, ale rozdá každé skupině další (poslední obálku), ve které jsou uvedeny statistické informace z výzkumu (PAQ Research), který se prováděl mezi ukrajinskými uprchlíky. Posledním úkolem žáků bude, aby ve skupinách (na základě předložených faktů) vymysleli, jak se vyvíjí život hlavní postavy (rok poté, dva roky poté) v Čechách. (Aktuální výzkumy ke stažení zde: <https://www.paqresearch.cz/>)

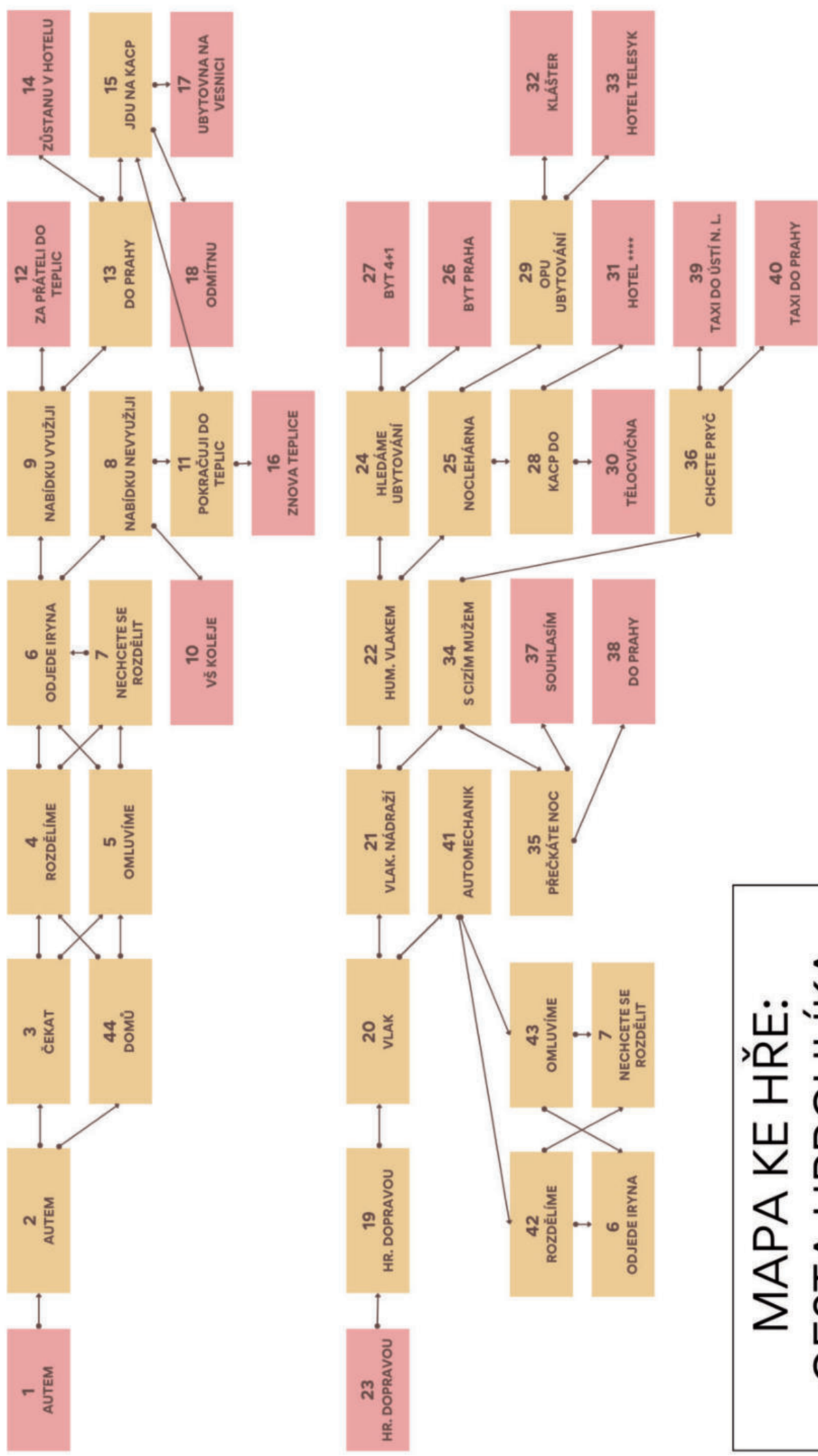
● Závěr, vyhodnocení

Na závěr učitel/ka žákům sdělí, že všechny situace ve hře, jsou založené na reálných příbězích uprchlíků z Ukrajiny. Ani jedna situace není vymyšlená. Jedná se o různé příběhy s různými překážkami, přičemž není možné určit, které rozhodnutí je správné (vliv hrají vnější okolnosti), které člověk ovlivnit nemůže. Ať se rozhodne jakkoliv, v dalším kroku může narazit na pozitivní, ale i negativní důsledky. Veškeré další kroky cesty uprchlíka mohou být založeny na pouhé náhodě, štěstí nebo smůle. Cílem je vysvětlit žákům, že ne vždy máme život ve svých rukou (ať už jde o válku nebo útěk před ní). Následná integrace uprchlíků je taktéž založená nejen na úsilí a pili jednotlivců, ale i na okolnostech, které člověk leckdy není schopen sám ovlivnit (efektivní fungování systému, sociální pomoc, možnosti bydlení, ekonomická situace, nabídky práce, volná místa ve školkách, komunikace s úřady apod.).

● Poznámka pro vedoucí, rizika:

Tuto aktivitu zvolte pouze pokud dobře znáte svou třídu. Zejména účast nového spolužáka z Ukrajiny, kterého se toto téma osobně dotýká, by mohla vést k emocionálně vypjaté situaci. Doporučujeme tuto aktivitu hrát ve třídách, kde nejsou konkrétně děti, které prchaly před válkou, případně to s nimi osobně předem probrat a zeptat se, zda se na to cítí.

Text některých scénářů je dlouhý. Doporučujeme, aby se žáci ve skupině střídali ve čtení. Co se týče sdílení s ostatními skupinami – je důležité, aby žáci převyprávěli příběh vlastními slovy. To je třeba jim říct už na začátku hry - aby dávali pozor a pamatovali si, co se ve skupině čte.

MAPA KE HŘE:
CESTA UPRCHLÍKA
Z UKRAJINY

1

Jste rodina původem z Ukrajiny. Matka Iryna, otec Sergii a 2 děti ve věku 2 a 6 let, Valeriia a Artem. Otec pracuje jako projektant a matka je s nejmenší dcerou na mateřské, Artem chodí do 1. třídy. Bydlíte ve městě Žitomir, západně od Kyjeva. Koupili jste si před čtyřmi lety byt, máte na něj hypotéku a žije se vám zde krásně. Už několik dní sledujete zprávy, napětí roste. Všichni mluví o tom, že se schyluje k napadení Ukrajiny Ruskem. Nechcete tomu věřit, ale jste nervózní. Stejně jako lidé v obchodě, na ulici i děti ve škole.

Je 24. 2. 2022 ráno. Volá vám zděšená maminka, že začala válka, že Ruské tanky vtrhly na Ukrajinu. Místo, kde Rusové překročili hranice je od vás vzdáleno asi 400 km. Po několika telefonátech s rodinou jste se rozhodli, že pojedete do zahraničí. Jste v panice, nevíte, jak rychle máte Ukrajinu opustit. Rodiče vám několikrát volají, ať jedete co nejdřív, ať na nic nečekáte. Oni jet nechtějí, bydlí na venkově východně od Kyjeva, kde mají hospodářství a spousty zvířat, které odmítají opustit. Přemlouváte alespoň matku, aby jela s vámi, ta ale odmítá. V noci začnete balit věci, ale nevíte, jak dlouho budete pryč. Je to těžké.

Pokračujete na obálku č. 2, tedy:

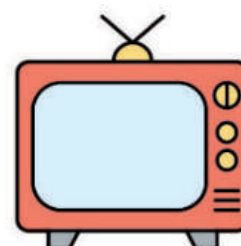
Odjíždíte novým autem, které jste si za dlouholeté úspory koupili vloni.
Je v něm 5 míst a velký kufr.

1 - druhý list

Zaškrtněte, co si vezmete s sebou, berte ohled na způsob dopravy, který jste zvolili a také na to, že jste 2 dospělí a 2 děti, je konec února a nevíte kam a na jak dlouho jedete. Pokud jedete autem, můžete zaškrtnout 15 věcí. Pokud jedete vlakem nebo autobusem, smíte si vzít jen 8 věcí (nebo více menších věcí s ohledem na to, že máte každý 1 zavazadlo).

- Počítač
- Mobil
- Foťák
- Zimní oblečení pro sebe
- Zimní oblečení pro děti
- Rukavice a čepici pro sebe i děti
- Kočárek pro mladší dceru
- Jídlo na 3 dny
- Léky
- Kolo pro syna
- Tablet pro děti
- Hračky
- Oblíbeného plyšáka malé dcery, bez kterého neusne
- Autíčka pro syna
- Letní oblečení pro sebe i děti
- Postýlku pro mladší dceru
- Rodinná fotoalba s fotkami z dětství
- Vysvědčení ze školy
- Diplom z vysoké školy
- Rodné listy
- Pasy
- Psa a tašku, do které ho můžete dát
- Morče v kleci
- Zlato a šperky po babičce
- Obraz, který má velkou hodnotu
- Kosmetiku
- Nádobí
- Peřiny a polštáře
- Spacák
- Věci na kempování (stan, vařič, lampu)
- Školní tašku pro syna a učebnice
- Plínky pro dvouletou dceru
- Nedávno koupenou televizi
- Náhradní 2 kanystry plné nafty
- 2 dvoulitrové lahve s vodou
- Granule pro psa
- Deku
- Rychlovarnou konvici
- Energetické tyčinky

2

Bohužel plán jet vlastním autem mělo obrovské množství obyvatel Ukrajiny. Proto je dálnice z města Žitomir, která vede k polským hranicím, ucpaná. Nevíte, jak dlouho budete čekat, sledujete Telegram i různá média, ale všude se píše vesměs to samé: na většině hraničních přechodů v Polsku a na Slovensku se tvoří dlouhé kolony.

Vaším cílem je Česká republika, kde máte známé, kteří zde žijí plno let. Rádi byste se dostali tam nebo kamkoliv do bezpečí.

Máte v tuto chvíli na výběr:

3) Budete čekat v autě na dálnici s nadějí, že se to rozhýbe a vy pojedete dál.

44) Vráťte se domů a zkusíte jet autem další den.

3

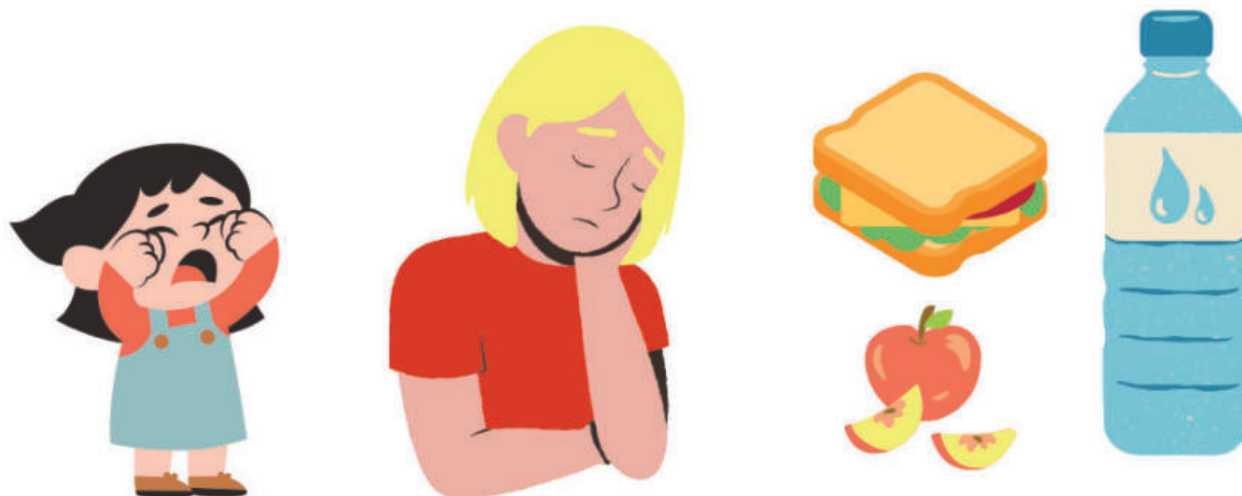
Dálnice se naštěstí pomalu rozjela, dojeli jste blízko k hranicím. Jste na cestě už více než 12 hodin. Děti jsou unavené a nedaří se je v autě zabavit, mladší dcera brečí. Jídlo, které jste zabalili, vydrží na několik následujících hodin, možná na další den.

Nyní stojíte v 10km dlouhé koloně před polskou hranicí, která se hýbe velmi pomalu. Popojíždíte jen pár set metrů za několik hodin. Nejprve všichni seděli v autech, po mnoha hodinách všichni vylézají a nervózně přešlapují na místě. Po několika dalších hodinách si všímáte, že kolonu aut míjí i spousta maminek s dětmi. Tlačí před sebou kočárky, ve kterých mají malé děti nebo igelitky a v nich věci, které doma narychlo pobraly. Některé mají starší děti, které se courají za nimi. Všichni nesou sportovní tašky nebo táhnou kufry. Vidíte, že některým upadla kolečka a tak táhnou kufr přímo po dálnici. Snaží se dojít k přechodu pěšky (zřejmě přijely autobusem, který se k hranici přes kolonu aut nemůže dostat). Stmívá se, venku je kolem nuly, děti brečí, jde jim pára od pusy, ty nejmenší jsou zabalené v dekách.

Vše pozorujete z auta, už 2 hodiny jste se nepohnuli ani o metr. Raději máte vypnutý motor, protože se bojíte, že vám dojde nafta. Kolemjdoucí žena vám klepe na okno a prosí o trochu vody nebo jídla. Má tři děti, které mají hlad a žízeň. Nesbalili jste toho dost a nevíte, jak dlouho tady budete s vlastními dětmi ještě trčet.

Jak se rozhodnete?

- 4) Rozdělíte se o poslední vodu a jídlo.
- 5) Paní odmítnete a omluvíte se. Nevíte, jak dlouho tu budete a bojíte se, že nezbyde na vaše děti.

4

Rozdělili jste se o poslední jídlo a pití, bylo vám líto dětí oné ženy. Vaším dětem jste jídlo nechali, vy se uklidňujete tím, že jako dospělí bez jídla vydržíte déle. Uklidňujete se, že hned jak přejedete hranice, zajedete se najíst na benzínku.

Po nekonečných 20 hodinách v koloně se blížíte k hranici, jste unavení, ale máte mnohem lepší náladu, děti naštěstí spí. Vybily se vám cestou mobily, takže posledních několik hodin nevíte, co se přesně děje.

Konečně přijíždíte ke kontrole, v koloně za vámi jsou tisíce aut a polští celníci kontrolují každého, prý jim spadl systém, takže vše vypisují ručně.

Dozvídáte se, že zatímco jste měli vybité mobily, byla vyhlášena mobilizace a mimo Ukrajinu smí odjet pouze ženy, děti a staří lidé. Jste oba v šoku, nevíte co dělat.

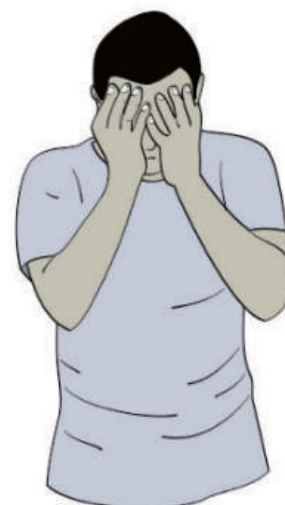
Je před vámi těžké rozhodnutí. Společné dovolené mimo Ukrajinu jste vždy trávili spolu, bohužel anglicky umí jen Sergii. Iryna nikdy neřídila na žádnou velkou vzdálenost, bojí se, že dojet do Čech sama pod stresem nezvládne. Jste zdrcení a řešíte, co budete dělat. Auta za vámi troubí, že překážíte, celník je netrpělivý, a i když se snaží být milý, tak na vás tlačí.

Na rozmyšlení máte strašně málo času. Děti naštěstí spí.

Jak se rozhodnete?

6) Odjede pouze Iryna a 2 děti, Sergie nechá na hraničním přechodu.

7) Vráťte se spolu domů, protože se nechcete rozdělit.

5

Omlouváte se a ukazujete na vlastní děti. Vysvětľujete, že se bojíte, že brzy dojde jídlo a pití i vám. Ale nabízíte, aby si u vás v autě chvíli odpočinuli. Po nekonečných 20 hodinách v koloně se blížíte k hranicím, jste unavení, ale máte mnohem lepší náladu, děti naštěstí spí. Vybily se vám cestou mobily, takže posledních několik hodin nevíte, co se přesně děje.

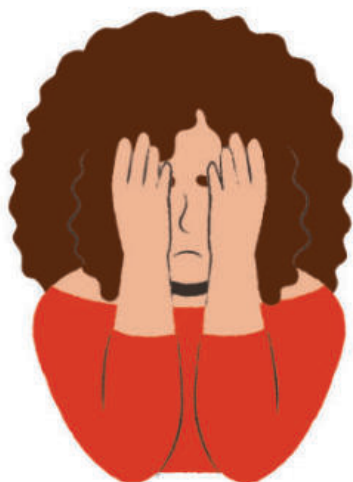
Konečně přijíždíte ke kontrole, v koloně za vámi jsou tisíce aut a polští celníci kontrolují každého, prý jim spadl systém, takže vše vypisují ručně. Dozvídáte se, že zatímco jste měli vybité mobily, byla vyhlášená mobilizace a mimo Ukrajinu smí odjet pouze ženy, děti a staří lidé. Jste oba v šoku, nevíte co dělat.

Je před vámi těžké rozhodnutí. Společné dovolené mimo Ukrajinu jste vždy trávili spolu, bohužel anglicky umí jen Sergii. Iryna nikdy neřídila na žádnou velkou vzdálenost, bojí se, že dojet do Čech sama pod stresem nezvládne. Jste zdrcení a řešíte, co budete dělat. Auta za vámi troubí, že překážíte, celník je netrpělivý, a i když se snaží být milý, tak na vás tlačí. Na rozmyšlení máte strašně málo času. Děti naštěstí spí.

Jak se rozhodnete?

6) Odjede pouze Iryna a 2 děti, Sergiie nechá na hraničním přechodu.

7) Vráťíte se spolu domů, protože se nechcete rozdělit.

6

Odjeli jste autem bez manžela a otce Sergiiho, který zůstává na hranicích. Polští celníci vám dávají do pasu vízum s datem 26. 2. 2022. Hned za hranicemi je obrovský ruch a frmol. Jsou tam desítky autobusů, které nakládají ženy s dětmi, které přišly pěšky. Je na ně příšerný pohled, protože plno z nich šlo v noci několik kilometrů se všemi věcmi i dětmi pěšky. Děti brečí. Vy jste na tom lépe.

Projíždíte kolem stovek dětských kočárků. Nechápete, co se děje. Dochází vám, že ženy, které přišly na hranice s dítětem v kočárku, je nemají jak dostat do autobusů, které ženy a děti odvázejí. Není pro ně bohužel místo, takže kočárky nechávají kousek od hranic. Nad tím, co si počnou s malým dítětem někde daleko bez kočárku, nemají čas přemýšlet.

Zastavujete u prvního humanitárního stanu, kde vám někdo vráží do ruky teplý čaj a sladké sušenky, abyste nabrali energii. Sedáte si do velkého humanitárního stanu a vše vám dochází. Ani nevíte jak, ale rozklepete se. Všechny emoce musí ven. Sedíte tam s čajem, objímáte své děti a honí se vám hlavou, jak se asi Sergii dostane zpátky do Žitomiru, kde se musí hlásit v dalších dnech do armády. Jste na dně. Mísí se ve vás emoce, nejraději byste se vrátili. Po pár minutách vás napadne, že se musíte vyspat, jinak cestou nabouráte. Ve stanu vám nabízí jeden polsky mluvící dobrovolník možnost přespat v blízké obci, detaily nevíte, bohužel mu pořádně nerozumíte. Je to cizí člověk, ale vypadá mile, před chvílí u vstupu rozdával čaj.

Co uděláte?

- 8) Poděkujete mu, ale rozhodnete se nabídku nevyužít, protože se bojíte, že by to mohlo být nebezpečné.
- 9) Nabídku využijete, naberete dobrovolníka do auta a necháte se navigovat na neznámé místo, kde snad přespíte.

7

Nastala mezi vámi velká rozepře. Nedaří se vám domluvit, jestli zůstanete spolu na Ukrajině nebo odjedete s dětmi sama.

Sergii je nakonec velmi asertivní a v podstatě vám nařídí, že musíte odjet sama a že on vám bude posílat peníze a přijede za vámi hned, jak to bude možné.

Nesouhlasíte, ale nakonec vyhodnotíte, že je rozumné, aby byly děti v bezpečí:

6) Pokračujete tedy v cestě sama

8

Rozhodli jste se, že nabídku přespání nevyužijete, protože se vám zdálo moc nebezpečné jít spát k cizímu člověku. Pokračujete tedy dál, po malé chvíli přijíždíte od hranic do polského města Přemysl. Přijíždíte k velké hale, kam míří autobusy od ukrajinských hranic. Je zde opravdu rušno. Hala je plná lidí, někteří leží na vojenských lůžkách, v jedné části dobrovolníci rozdávají jídlo, na druhé straně jsou dokonce lékaři. Vidíte, že ošetřují plno starších lidí. Ptáte se na provizorní recepci, jestli můžete s dětmi přespát. Je to tu skvěle zorganizováno, lidé přichází a odchází. Je tu plno lidí, kteří čekají se svým autem, aby někoho svezli. Ruch je tu po celou noc, děti naštěstí usnuly rychle, vy jen ležíte a přemýšlíte. Co bude, kam dál?

Máte 1 volné místo v autě, a tak se přidáváte k těm, kteří zde nabízejí do Česka odvoz. Všímate si starší ženy, která smutně postává u krajnice. Je nadšená, protože do Česka má namířeno za svou dcerou. Nerozmýšlíte se ani minutu a paní Svitlana už sedí vedle vás na sedačce. Povídate si. Odjela na poslední chvíli z Mykolajevu vlakem. Bylo to prý nejtěžší rozhodnutí v životě, protože tam musela nechat dům a hospodářství: králíky a několik slepic. Sousedka jí prý slíbila, že se o ně postará, odmítala odjet od svého nemocného manžela. Svitlana na tom byla psychicky moc špatně, téměř celou cestu plakala. Jste rádi, že máte v autě někoho, s kým si můžete popovídat ukrajinsky. Cesta utíká jako voda, najednou jste na hranicích ČR. Máte namířeno do Ostravy, kde bydlí dcera paní Svitlany. Je to po cestě, rádi ji tam odvezete.

V Ostravě už na Svitlanu čeká její dcera Olena s rodinou. Vítání je dojemné, stojíte opodál a pozorujete radost ze setkání. Loučíte se s paní Svitlanou, ale ta vás nenechá. Je vděčná za odvoz a domlouvá přespání u své dcery. Že prý byt není velký, ale alespoň na jednu noc, na přespání, prý dokud nevymyslíte, co dál. Za jiných okolností byste se bránili, ale nyní se unavení nenecháte přemlouvat. Trávíte s rodinou hezký večer v Ostravě, paní Olena navrhuje, že se můžete jít druhý den zaregistrovat do ostravského KACPU, kde dostanete vízum dočasné ochrany, abyste mohli pobývat v ČR legálně. Souhlasíte, jste vděční.

Druhý den probíhá vše dobře. Sice musíte několik hodin na vízum čekat, ale také se vám podařilo sehnat ubytování. Chcete mít přeci jen nějaké soukromí a u paní Oleny nemůžete být dlouho. Některá nezisková organizace vám nabízí zdarma ubytování na vysokoškolských kolejích. Mají velmi omezený počet míst, takže se musíte rozhodnout ihned.

Jak se rozhodnout?

10) Nechat se ubytovat na VŠ, být blízko Polských hranic a blíž domovu.

11) Jet dál za přáteli do Teplíc i přesto, že se už několik dní neozývají.

9

Dobrovolník Jacek má v blízké vesnici prarodiče, kterým cestou zavolal. Při příjezdu nás vítá starší manželský pár v pyžamu. Paní je velmi milá, objímá nás, a i když je noc, rozhodne se nám uvařit polévku, abychom se zahřály. S díky odmítáme, jediné po čem všichni toužíme, je si konečně odpočinout. Postele jsou povlečené, jako kdyby nás pár čekal. Děti usnuly hned, Iryna spát nemůže. Hlavou se jí honí myšlenky, jak vše zvládnou. "Dojedeme k přátelům do Česka? Jaké to tam bude? Jak uživím děti?" Uklidňujete, že je to jen na chvíli, že se určitě brzy vrátíte na Ukrajinu.

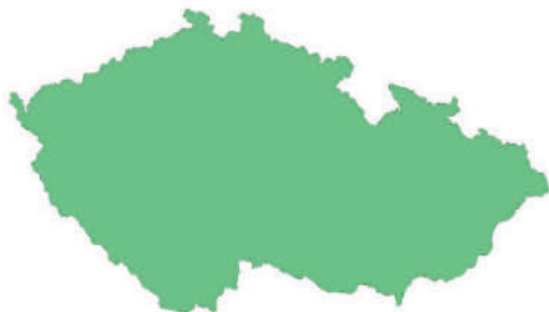
Ráno se probouzíte pozdě. Paní vám připravila vydatnou snídani a zabalila svačinu na cestu. Chcete zaplatit, ale nemáte polské peníze, tak alespoň stále děkujete. Paní vám říká, ať neděkujete, že je to povinnost každého dobrého křesťana. Loučíte se.

Odpočatí se autem vydáváte s dětmi opět na cestu. Vzpomenete si, že vaši přátelé mají velký byt v Teplicích. Vždycky vás zvali na návštěvu, vy jste jen nikdy kvůli práci na Ukrajině neměli čas, navíc je to do Teplic velká dálka. Jsou moc milí a pomohli by každému. Jejich telefony vyzvání, ale nikdo je nebere. Zkoušíte Whatsapp a Facebook, ale zpráva je nepřečtena. Možná jsou jen nyní zaneprázdnění a určitě se ozvou. Třeba zrovna pomáhají nějakým dalším uprchlíkům, kteří přijeli dřív. Mají přece srdce na dlani. Těžko říct.

Je před vámi tedy rozhodnutí, kam se vydáte:

12) Za přáteli, kteří bydlí v malém městě na severu Čech, ale zatím se vám nedaří se s nimi spojit.

13) Do Prahy, které je největším městem a kde přátele nemáte.

10

Rozhodli jste se ubytovat na VŠ kolejích. Nebyli jste zdaleka jediní, je vás tu asi 200 – zpravidla matky s dětmi a několik seniorů, kteří byli schopni odjet.

Bydlení je jednoduché – jen postel, skříň, stůl, ale stačí vám to. Jste klidnější, že jste v bezpečí. Jsou tu vždy dva pokoje, které mají sdílené sociální zařízení a kuchyňka je pro celé patro.

Jste zde již 1,5 měsíce. Původně jste se chtěli vydat do Teplic za svými přáteli, ale ti vám napsali na facebook, že se vrátili na Ukrajinu kvůli nemocným prarodičům. Od té doby nereagují na žádnou zprávu. Zůstat v Ostravě tak bylo nevhodnější rozhodnutí.

Většinou se snažíte se všemi vycházet a pomáhat si, občas si hlídáte děti, ale vznikají zde i konflikty. Třeba když senioři chtějí klid a po chodbách neustále běhají malé děti, které logicky dělají hluk. Nebo třeba vedle v pokoji bydlí paní se starším synem, který chodil do ruské školy. Ona i syn mluví pouze rusky, protože pochází z východu Ukrajiny. Nijak se příliš neprojevují, přesto když ostatní ubytovaní slyší ruštinu, sprostě jim nadávají, zakazují dětem se s chlapcem bavit a někteří si i před nimi odplivnou. Před pár dny to došlo dokonce tak daleko, že se s ženou málem popraly, křičeli na ní, ať mluví ukrajinsky nebo táhne do Ruska.

Sešla se tu skupina lidí z různých koutů společnosti, kteří by se za normálních okolností nepotkali. Vznikají tu díky tomu konflikty, protože je každý zvyklý na jiný životní standard.

Naproti přes chodbu v dvojpokoji je ubytovaná profesorka z vysoké školy z Kyjeva se starou maminkou a sdílí toaletu a koupelnu společně s paní, která má s sebou 5 dětí a pochází z velmi chudých poměrů západoukrajinské osady. Zde jsou mezi nimi také konflikty, ale máte pocit, že se to celkem daří zvládat hlavně díky sociálním pracovníkům a dobrovolníkům.

Syna Artema se podařilo umístit do místní základní školy, kde se mu zatím moc nelíbí, protože nerozumí česky, ale mladší Valeriia bohužel místo v jeslích nedostala, takže si nemůžete hledat práci ani na částečný úvazek. Jak to bude dál?

11

Pokračujete do Teplic, je to z Ostravy ještě pěkný kus cesty. Přijíždíte tam až večer, když už je venku tma. Cestu zvládnete na jeden záťah a cca po 6 hodinách vystupujete z auta před domem, kde bydlí vaši přátelé. Bydlí v paneláku v okrajové části města Teplice. Podaří se vám najít jejich zvonek, ale bohužel nikdo neodpovídá. Nedaří se vám dozvonit, jedna paní vás pouští do domu, najdete jejich byt a klepete na dveře, ale nejsou doma. Telefon nezvedají. Jste v koncích. Co teď?

Zůstanete u domu ještě asi 2 hodiny, děti si v autě zatím malují, ale bohužel nikdo nepřišel, musíte rozhodnout, co dál. Rozhodnete se jet do Prahy, kde bude určitě větší šance najít ubytování a případně i práci.

Cestou zastavujete na benzince, abyste natankovali. Při placení vám nefunguje karta, řešíte s obsluhou co dál, ale naštěstí se to na několikátý pokus podaří. Všemuh přihlíží muž, který je zhruba stejně starý jako vy. Když se vrátíte k autu, tak vás osloví. Nerozumíte mu, použijete Google překladač. Prý má volný byt. Několikrát se ptáte, kde je ten byt a jestli je opravdu volný. Říkáte mu, že jste schopná platit i nějakou malou částku za pronájem. Ale on odpovídá, že mu bude stačit, když mu budete prát, vařit a uklízet, že v bytě bude bydlet i on a jestli vám to nebude vadit

Divně se směje. Jste v šoku, sedáte do auta a okamžitě odjíždíte pryč. V Praze se s dětmi ubytujete v jednom z mála hotelů a musíte si odpočinout. Z telegramu a sociálních sítí snadno zjišťujete, jaký je postup, pokud byste v Česku chtěli zůstat. Museli byste se vydat na KACPU (Krajské asistenční centrum pomoci Ukrajincům).

Jak se rozhodnete?

15) Zůstat v Praze a druhý den se jít zaregistrovat na KACPU.

16) Zkusíte se další den vrátit do Teplic i přesto, že se známí neozývají.

12

Rozhodnete se to risknout, a i přesto, že se přátelé už několik dní neozývají, se vydáte k nim. Je to větší jistota, než jet do Prahy, kde to vůbec neznáte. Po 9 hodinách tedy vystupujete z auta před panelákem v okrajové části města Teplice. Podaří se vám najít jejich zvonek, ale bohužel nikdo neodpovídá. Nedaří se vám dozvonit. Jedna paní vás pouští do domu, najdete jejich byt, klepete na dveře, ale nejsou doma.

Zůstanete u domu ještě asi 2 hodiny, děti si v autě zatím malují. Už se setmělo, ale bohužel nikdo nepřišel, musíte se rozhodnout co dál.

Sedíte teď v autě s hlavou v dlaních a snažíte se vymyslet, co budete dělat. Z okna vás sleduje nějaká žena. Po chvíli se osmělí a přijde mi zatukat na okýnko u auta. Moc si nerozumíte. Měla v mládí ve škole ruštinu, a tak se lámanou češtino-ruštinou ptá, jestli jste v pořádku. Vysvětlíte situaci, že jste přijeli za přáteli, ale nejsou doma. V rychlosti jí povíte celou vaši cestu a že teď nevíte, kam s dětmi jít. Na nic se neptá a už vás táhne do bytu. Rozkládá dětem gauč, pouští jim v televizi pohádky a vás si bere stranou do kuchyně, kde se snaží něco uvařit. Nabízíte pomoc, ale máte pocit, že se jí tam spíš pletete. Volá někomu česky. Cítíte obrovský vděk, ale současně se cítíte trapně, protože se vám ještě nikdy nestalo, že byste byla na někom cizím tak závislá a současně bezradná.

Asi po půl hodině přijíždí její muž. Chvíli spolu tiše mluví v chodbě, pak vás přichází pozdravit. Jde vidět, že je z podivné situace, kdy mu zničehonic sedí 3 cizí lidi na gauči v obýváku, překvapený. Několik dalších minut něco řeší se svou ženou v kuchyni, pak za námi oba přichází a opět se vám několik desítek let nepoužívanou ruštinou snaží vysvětlit, že mají chatu, kde nikdo nebydlí a jestli bych tam s dětmi nechtěla jít, než se najde něco lepšího. Chata je někde v horách, ale že prý je tam dobré spojení do města, kdy jezdí několikrát denně autobus, a že přímo v obci je obchod a škola. Paní vám ukazuje web napsaný v ukrajinštině, kde je popsáno, co vše musíte udělat, abyste v česku byli legálně, kde se musíte zaregistrovat. Nabízí, že s vámi hned druhý den pojedou do Ústí nad Labem na Krajské asistenční centrum, kde vám pomůže vše vyřídit.

Nevíte, jak jim poděkovat. Jste v šoku, jak se k vám chovají úplně cizí lidé. Jste alespoň v tuhle chvíli šťastná, že jste v bezpečí, a vypadá to, že budete mít i střechu nad hlavou.

Ale na jak dlouho a co bude dál?

13

Po nekonečných 10 hodinách jízdy napříč Polskem a Českou republikou konečně přijíždíte do Prahy. Na účtě máte nějaké peníze, takže než vymyslíte, co dál, na benzinové pumpě se připojíte k WIFI a najdete nejbližší cenově dostupný hotel. Děti se pořád ptají na tátu, nechápou, co se děje. Snažíte se jim situaci vysvětlit, ale pořád ony se pořád ptají, kdy pojedou domů.

Stále se vám nepodařilo se spojit s přáteli z Teplic, podle sociálních sítí vidíte, že přidali fotku z Ukrajiny, takže asi opravdu odjeli pro nemocné prarodiče.

Na hotelu jste už pátý den. Víte, jak postupovat, pokud chcete zůstat v ČR. Musíte jít na tzv. KACP, kde vás zaregistrují a kde dostanete dočasnou ochranu. To znamená, že můžete být v Česku legálně. A pokud by se vám podařilo najít školku a školu pro děti, můžete i pracovat. O tom jste zatím neuvažovali, protože doufáte, že se vrátíte co nejdříve domů na Ukrajinu. Vůbec se vám nechce řešit nějaké papíry, je vám každým dnem hůř, jste sice v bezpečí, ale není vteřina, kdy byste nemysleli na to, co se děje na Ukrajině. Snažíte se pořád volat rodičům. Naštěstí bydlí v oblasti Ukrajiny, kde zatím válka neprobíhá, ale máte o ně obrovský strach. Sestřenice bydlí v Mariupolu a už týden se vám nepodařilo se s ní spojit, pořád si píšete a voláte, ale bez odpovědi.

Jste v zemi, jejíž řeči nerozumíte, a představa, že jdete někam něco sami vyřizovat, vás děsí. Zároveň nejste schopni platit hotel déle než jeden měsíc. Někaké peníze ještě máte, ale bojíte se, co bude dál, proto je nemůžete všechny utratit za hotel.

Co budu dělat?

15) Jdete na KACP a pokusíte se vyřídit všechny náležitosti, abyste byli v ČR legálně.

14) Zůstanu na hotelu ještě pár dní, vše si musím pořádně promyslet.

14

Na hotelu jste měsíc. Manžel posílá nějaké peníze, můžete si proto hotel předplatit ještě na pár týdnů. Je to už 24 dní, co jste se dozvěděli, že vám zemřel bratr s rodinou. Vezl k vašim rodičům manželku a syna, kteří nechtěli na začátku války odjet do zahraničí.

Cítíte se hrozně, už vám ani nejde brečet. S dětmi téměř nevyhází ven. Jen když musíte jít nakoupit. Děti celé dny koukají na televizi, vy ležíte v posteli. Jsou dny, kdy nejste schopni ani vstát. Nic vám nedává smysl. Nikoho tu neznáte, česky neumíte, nechcete se s nikým bavit, ani s Ukrajinými, kterých jste na dětském hřišti potkali.

Jenom sledujete zprávy na mobilu o tom, co se děje na Ukrajině. Ubíjí vás to.

S manželem si každý den alespoň chvíli voláte. Ale nikdo vám nemůže teď nijak pomoci. Z Ukrajiny ho nepustí. Chcete domů, ale nemůžete.

Občas si koupíte lahev vodky a na vše alespoň na chvíli vždy zapomenete.

Co s vámi bude dál?

15

Je 5. března, jdete na KACP do Kongresového centra v Praze. Vystoupíte z metra a snažíte se zorientovat, naštěstí jsou na místě velké cedule, kudy jít. Když vystoupáte po schodech, jste v šoku. Před centrem stojí strašné množství lidí. Nevěděli jste, že máte přijít o několik hodin dříve, abychom se vůbec dostali dovnitř. Je tu odhadem několik stovek, možná tisíc lidí. Modlíte se, abyste se dostali dovnitř. Děti kňourají, že je jim zima, venku je kolem 4-5 stupňů. Promlouváte k ostatním ukrajinským ženám, které také stojí ve frontě a říkají, že už jsou zde asi hodinu. Po dvou hodinách to vzdáváte a s dětmi odjíždíte, zkusíte to zítra, přijdete hodně brzy.

Je 6. března, vstáváte v 5 ráno a jedete opět do Krajského asistenčního centra v Praze. Na místě už je opět několik desítek lidí, asi se ty informace o obrovských frontách rozšířily. Po několika studených minutách v davu zahlédnete ženu ze včerejška, prý na ní včera nedošla řada, tak přišla dnes znovu už v půl 4 ráno. Fronta za vámi roste jako dlouhý had, kolem 8 ráno už zde opět stojí několik stovek lidí. S dětmi je to nejtěžší, nechápou, proč tu stojí, když mrzne, nechápou, na co se čeká. Čekání je nekonečné. Kolem chodí lidé, kteří nabízejí teplé nápoje a sendviče. Nevíte, jestli jsou z nějaké organizace nebo prostě jen šli kolem a mysleli na vás. Těší vás to. To čekání je o to příjemnější.

Konečně se dostáváte dovnitř, lidé vás pustili před sebe kvůli dětem. Jste v teple uvnitř obrovského sálu, kde se běžně nejspíš pořádají nějaké koncerty, je tu teplo. Děti si myslí, že jsou v kině, hned si běžely sednout na měkká polstrovaná sedadla. Cítíte úlevu.

Jdete k přepážce, děti se chápe ukrajinsky mluvící dobrovolnice, bere je do malého dětského koutku. U přepážky sedí muž v uniformě, nemluví ukrajinsky, ale je s ním tlumočnice. Netrvá dlouho a dostáváte do pasu nálepku s vízem. Potom čekáte několik minut, až se uvolní místo u přepážky s obrovským nápisem: "ubytování". Zde je vám řečeno, že místa v Praze už jsou bohužel plná. Že v Praze není dostupné žádné ubytování zdarma a že pokud chcete, je možnost se přesunout do malé vesničky u Plzně, kde je ubytovna, která má volnou kapacitu a ubytování by bylo prozatím zdarma. Za vámi se tvoří velká fronta.

Jak se rozhodnete?

- 17) Neváháte a souhlasíte s přesunem do vesnice, která leží u města, o kterém jsem nikdy neslyšeli. Lepší mít střechu nad hlavou než nic.
- 18) Odmítnete. Vůbec totiž netušíte, kde to je, co tam budete dělat, jak to tam bude vypadat. Raději se zkusíte poptat jinde nebo se sem v dalších dnech vrátíte.

16

Rozhodnete se to risknout, a i přesto, že se přátelé už několik dní neozývají, tak se k ním podruhé vydáváte. Cestu už znáte, je to z Prahy jen něco přes hodinku. Bohužel ani podruhé nemáte štěstí a nedaří se vám na známé dozvonit. Sedíte teď v autě s hlavou v dlaních a snažíte se vymyslet, co budete dělat. Z okna vás už pěknou chvíli sledujete nějaká žena, stará asi jako moje mamka. Po chvíli se osmělí a přijde mi zatukat na okýnko u auta. Nerozumíte si, ale měla v mládí ve škole ruštinu a tak se lámanou češtinou – ruštinou ptá, jestli jsem v pořádku. Asi musím vypadat hrozně.

Vysvětlíte jí situaci, že jste přijeli za přáteli, ale nejsou doma. V rychlosti jí povíte celou vaší cestu, jak jste čekali v koloně, spali v Polsku, pak v Praze a že teď nevíte, kam s dětmi jít. Na nic se neptá a už vás táhne do bytu. Rozkládá dětem gauč, pouští jim v televizi pohádky a vás si bere stranou do kuchyně, kde se vám snaží něco uvařit. Nabízíte pomoc, ale máte pocit, že spíš překážíte. Paní volá někomu česky. Cítíte obrovský vděk, ale současně se cítíte trapně, protože se vás ještě nikdy nestalo, že byste byli na někom cizím tak závislí a současně bezradní.

Asi po půl hodině přijíždí její manžel. Chvilí spolu tiše mluví v chodbě, a pak nás přichází pozdravit. Jde vidět, že je z podivné situace, kdy mu najednou sedí 3 cizí lidi na gauči v obýváku překvapení. Několik dalších minut něco řeší se svou ženou v kuchyni, pak za námi oba přichází a opět se nám několik desítek let nepoužívanou ruštinou snaží vysvětlit, že mají chatu, kde nikdo nebydlí, a jestli bychom tam nechtěli jít, než se najde něco lepšího. Chata je někde v horách, ale že prý je tam dobré spojení do města, jezdí několikrát denně autobus a přímo v obci je obchod a škola.

Paní vám ukazuje web napsaný v ukrajinštině, kde je popsáno, co vše musíte udělat, abyste v Česku byli legálně, protože jste se zatím neregistrovali. Nabízí se, že s vámi hned druhý den pojedete do Ústí nad Labem na Krajské asistenční centrum, kde vám pomůže vše vyřídit.

Nevíte, jak jim poděkovat. Jste v šoku, jak se k vám chovají úplně cizí lidé. Jste alespoň v tuhle chvíli šťastní, že jste v bezpečí a vypadá to, že budete mít i střechu nad hlavou.

Ale na jak dlouho a co bude dál?

17

Přijíždíte autem s dětmi na ubytovnu v malé vesnici, asi 15 km od Plzně. Už se trochu smráká, venku je skoro tma. Na ubytovně se svítí, jdete zazvonit. Otevírá vám asi šedesátiletý muž v tepláčkách a tílku. Nemluví ukrajinsky, ale pochopil, že se chcete ubytovat. Do hovoru se přidává žena, která mluví trochu ukrajinsky.

Muž se ptá, jak jste se sem takhle večer dostali, ukazujete na auto. Muž začne nadávat, nechápete, v čem je problém. Paní vám tlumočí, že muž říká, že pokud máte takové pěkné velké a drahé auto, tak nemusíte na ubytovnu. Nevíte, co na to říct, tak kývete. Pokoj je malý, jsou v něm dvě dvoulůžkové postele. Jedna je pro vás a na druhé už jsou nějaké věci. Asi tu tedy nebudete sami. Nechcete být nevděční, jste rádi, že máte střechu nad hlavou, ale při rozhlížení zjišťujete, že zde není koupelna ani kuchyně. Přemýšlíte, co budete dětem vařit a kde je umyjete.

Dozvídáte se, že kuchyně je jen jedna na celé patro, koupelny jsou dvě a toalety 4. Na patře je vás asi 60, ubytovna má 3 patra. V koupelně je 1 pračka, kde si můžete vyprat, pokud uhradíte 50 korun. Máte smíšené pocity, jste vděční, že máte kde spát, ale současně se vám honí hlavou, že jste v pokoji s někým cizím, koho neznáte. Máte chuť se vrátit na hotel, ale peněz už nezbyvá mnoho a bůhví jak dlouho to budete. Večer na pokoj přijde paní s asi šestnáctiletou dcerou. Vypadá mile. Říká, že byly pryč, protože si jely koupit nějaké základní potraviny, a autobus z vesnice jezdí jen 3x za den. Uleví se vám, že paní vypadá slušně. Prý jela s dcerou vlakem až z Charkova.

Druhý den přichází za vámi muž z ubytovny a znova nadává, že když máte takové pěkné auto, musíte platit nájem, že zde nemůžete být zdarma. Vypočítává, že za vás 3 máte platit měsíčně 15 tisíc. S tím, co máte našetřeno, to zvládnete platit asi 3-4 měsíce, ale co bude dál?

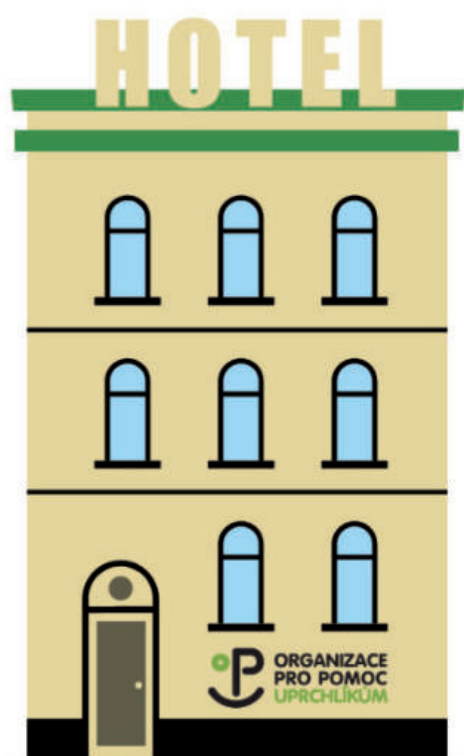
18

Starší paní, co stála ve frontě za vámi, si vás po chvíli odchytila, a když vidí, že jste tam s dvěma malými dětmi, pošeptá vám, že by věděla o místě, kde by vás mohli ubytovat. Že na ní máte počkat, a pak jít s ní. Je z Kyjeva. Prý přijela vlakem před 2 dny a na Hlavním nádraží v Praze jí odchytily nějaké slečny ve žluté vestě, které jí pomohly najít ubytování v Praze. Pomohly jí pak dojít až do hotelu v centru Prahy, kde teď bydlí. Prý si není ničím jistá, ale že když půjdete s ní, zkusí se zeptat, jestli by tam ještě nebylo místo.

Nemáte co ztratit, berete děti a jdete s ní. Hotel je nedaleko. Jdete přes obrovský most, po kterém jezdí auta, děti jsou nadšené, je odtamtud vidět celá Praha. Přijdete na hotel, který při vstupu jako hotel moc nevypadá. Je tam ukrajinsky mluvící recepční, která je skvělá a říká, že si musíte sednout a počkat chvíli na šéfkou, že neví, jak jsou na tom s kapacitou. Když se rozhlížím kolem, vidím všude pytle plné oblečení, dětské vybavení, plínky a hygienu. Je tu zmatek, ale všichni mluví ukrajinsky. I když ještě nic není jisté, je tu skvělá atmosféra a vy se v duchu modlíte, aby to vyšlo.

Přivítá vás mladá slečna, která tomu tady velí. Prý se jmenuje Alice. Ta vám říká, že mají poslední dva volné pokoje. Máte obrovskou radost. Je vám vysvětleno, jak to tady funguje. Taky se dozvíte, že tento hotel financuje podnikatel, který chtěl pomoci ukrajinským ženám a dětem. Ubytování a jídlo je tu zdarma, současně jsou tu sociální pracovníci, kteří vám pomůžou zařídit vše potřebné. Děti tu mají hernu a pro všechny budou časem i kurzy češtiny.

Tu paní, která vás sem přivedla, vám seslalo snad samo nebe.
Ale co bude dál?

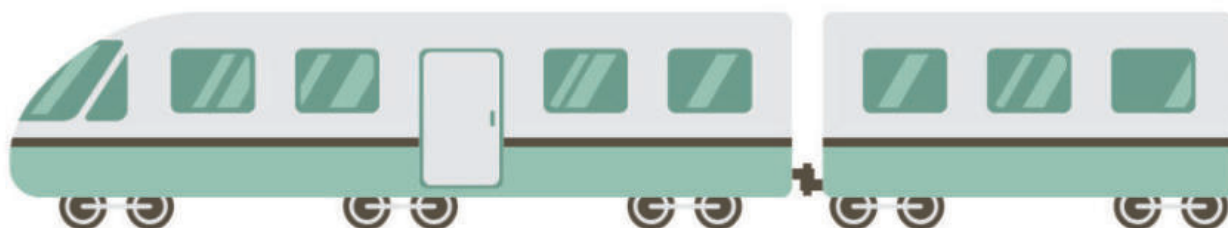

19

Zvolili jste nakonec hromadnou dopravu. Ze Žitomiru jezdí na západ autobusy i vlak. Obojí se dá objednávat online, ale v systému vidíte, že jsou naprosto všechny spoje plné. Je to z velké části i díky tomu, že přes Žitomir jezdí spoje, které začínají v Kyjevě.

Autobusy jsou beznadějně vyprodané, a tak nyní nemáte na výběr, ale

20) Půjdete na vlakové nádraží. Je větší šance, že budou nějaká volná místa ve vlaku.

20

Na vlakovém nádraží je strašný chaos. Nedá se ani projít k okénku, kde se kupují lístky. Nádražní hala je úplně plná lidí a každou chvíli zní sirény poplachu, aby se lidé šli schovat do krytů. Strávíte tam s dětmi čekáním na možnost koupení lístků celý den, ale fronta se nepohne a z Kyjeva přijíždí úplně plné vlaky, do kterých se nedá dostat. Večer se rozhodnete, že půjdete zpět domů, spát do krytu, protože se situace zhoršuje. Jdete domů kolem 21. hodiny a slyšíte strašně hlasité výbuchy, protože Rusové zasáhli nějaké sklady za městem. Jde z toho strašná záře. Děti hystericky brečí a nedaří se vám je uklidnit.

V noci zesílilo bombardování a město už je pod palbou ruského letectva, bombardují nejstarší obytné části města, padla dokonce i škola a byla zasažena nemocnice. Všude se píše, že nějakou střelou z Běloruska. Nechápete, proč útočí na civilní cíle. Jste v krytu, není tam žádný signál na mobil ani možnost si mobil nabít. Vše se otrásá a slyšíte tlumené výbuchy. Vůbec si neumíte představit, jak to vypadá nahoře kolem domu. Doufáte a modlíte se, aby vás to tam nezasypalo. Děti se konečně podařilo uspat a vy s manželem řešíte, co bude dál.

Máte na výběr:

- 21) Druhý den se pokusíte znovu dostat na vlakové nádraží a nastoupíte do jakéhokoliv vlaku směrem na západ.

- 41) Pokusíte se najít souseda, který je automechanik, aby vám auto opravil a až to bude možné hned odjízďte.

21

Rozhodli jste se vrátit na nádraží. Je tam stejný chaos jako den předtím, ale mezi lidmi se šíří informace, že by měly být vypraveny speciální posílené vlaky.

Máte štěstí, protože čekáte jen 2 hodiny a vlak, který pokračuje směrem k Polským hranicím přijíždí. Není zdaleka tak plný, jako ostatní, a tak se vám podaří s dětmi nastoupit.

V tuto chvíli už víte, že může odjet jen jeden z vás, protože mezitím byla vyhlášena mobilizace a tak Sergii nesmí z Ukrajiny odjet. Loučení je těžké. Dětem raději neříkáte details, jen, že tatínek za vámi přijede později.

Po mnoha hodinách ve vlaku přijíždíte na polské hranice do Přemyšle, kde vlak končí. Na nádraží vás uprostřed noci vítá velké množství dobrovolníků, pomáhají se zavazadly a směřují vás do velkého stanu, kde je možné se občerstvit. Ve stanu s lehátky strávíte s dětmi noc a ráno se musíte rozhodnout, zda budete pokračovat:

22) Humanitárním vlakem, který je už úplně plný a pravděpodobně budete musel celou cestu stát.

34) S cizím mužem, jenž působí seriózním dojmem, má pěkné auto. Na nádraží vás oslovil, že vás odveze do Čech zdarma. Říká, že chce pomáhat.

22

Přicházíte s dětmi k vlaku Regio Jet, děti jsou unavené, protože se v humanitárním stanu moc nevyspaly, mladší dcera kvůli tomu brečí. Na peróně je chaos, spousta lidí, tvoří se zde dvě fronty lidí, kteří chtějí nastoupit do vlaku. V první frontě vidíte spoustu lidí původem z mnoha afrických států, vypadají vyčerpaně, jako by tu stáli už nějakou dobu, jedna mladá žena máchá ukrajinskému celníkovi před očima ukrajinským pasem a žádá o vstup do vlaku, ten ji nepustí. Druhá vysvětluje, že je z Ghany, ale že studuje v Kyjevě, diví se, proč nemůže nastoupit. Spousta dalších mladých mužů a žen černé barvy pleti volá ze zadních řad této fronty, že jsou Ukrajinci nebo studenti. Jsou našťvaní, protože jim není umožněno nastoupit.

Cítíte se nepříjemně, protože vy jste v druhé frontě, kde jsou jen lidé bílé barvy pleti, kteří v klidu do vlaku nastupují. Míjíte černošské Ukrajinky a studentky, nastupujete s dětmi do vlaku.

Před třetí hodinou ranní zastavuje vlak na hlavním vlakovém nádraží v Praze. Na peróně na vás mává žena v oranžové vestě, odvádí vás do hlavní haly nádraží k informačnímu stánku, kde uvidíte nápis "OPU". Je vám vysvětleno, že je nutné se v ČR registrovat (zažádat o dočasnou ochranu) a najít si ubytování. Máte na výběr, co budete nyní dělat.

Jak se rozhodnete?

24) Nejprve si najdete ubytování, a to s pomocí dobrovolníků přes internetovou aplikaci na informačním stánku. Může to trvat 30 minut, ale i hodiny. Nevíte, jak ubytování bude vypadat, zdali v něm budete sami, s majitelem nebo dalšími uprchlíky.

25) Rozhodnete se přečkat noc v noclehárně přímo zde v horní budově nádraží, kde je 40 lůžek na spaní. Dostanete deky, čaj, sušenky, bagety a zákl. hygienické pomůcky. Děti si alespoň odpočinou a teprve další den plní energie budete řešit, co dál.

23

Jste rodina původem z Ukrajiny. Matka Iryna, otec Sergii a 2 děti ve věku 2 a 6 let, Valeriia a Artem. Otec pracuje jako projektant a matka je s nejmenší dcerou na mateřské, Artem chodí do 1. třídy. Bydlíte ve městě Žitomir, západně od Kyjeva. Koupili jste si před čtyřmi lety byt, máte na něj hypotéku a žije se vám zde krásně. Už několik dní sledujete zprávy, napětí roste. Všichni mluví o tom, že se schyluje k napadení Ukrajiny Ruskem. Nechcete tomu věřit, ale jste nervózní. Stejně jako lidé v obchodě, na ulici i děti ve škole.

Je 24. 2. 2022 ráno. Volá vám zděšená maminka, že začala válka, že ruské tanky vtrhly na Ukrajinu. Místo, kde Rusové překročili hranice je od vás vzdáleno asi 400 km. Po několika telefonátech s rodinou jste se rozhodli, že pojedete do zahraničí. Jste v panice, nevíte, jak rychle máte Ukrajinu opustit. Rodiče vám několikrát volají, ať jedete co nejdříve, ať na nic nečekáte. Oni jet nechtějí, bydlí na venkově východně od Kyjeva, kde mají hospodářství a spousty zvířat, které odmítají opustit. Přemlouváte alespoň matku, aby jela s vámi, ta ale odmítá. V noci začnete balit věci, ale nevíte, jak dlouho budete pryč. Je to těžké.

Pokračujete na obálku č. 19, tedy:

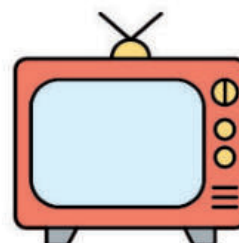
Odjíždíte hromadnou dopravou, protože vaše auto je rozbité.

23 - druhý list

Zaškrtněte, co si vezmete s sebou, berte ohled na způsob dopravy, který jste zvolili a také na to, že jste 2 dospělí a 2 děti, je konec února a nevíte kam a na jak dlouho jedete. Pokud jedete autem, můžete zaškrtnout 15 věcí. Pokud jedete vlakem nebo autobusem, smíte si vzít jen 8 věcí (nebo více menších věcí s ohledem na to, že máte každý 1 zavazadlo).

- Počítač
- Mobil
- Foťák
- Zimní oblečení pro sebe
- Zimní oblečení pro děti
- Rukavice a čepici pro sebe i děti
- Kočárek pro mladší dceru
- Jídlo na 3 dny
- Léky
- Kolo pro syna
- Tablet pro děti
- Hračky
- Oblíbeného plyšáka malé dcery, bez kterého neusne
- Autíčka pro syna
- Letní oblečení pro sebe i děti
- Postýlku pro mladší dceru
- Rodinná fotoalba s fotkami z dětství
- Vysvědčení ze školy
- Diplom z vysoké školy
- Rodné listy
- Pasy
- Psa a tašku, do které ho můžete dát
- Morče v kleci
- Zlato a šperky po babičce
- Obraz, který má velkou hodnotu
- Kosmetiku
- Nádobí
- Peřiny a polštáře
- Spacák
- Věci na kempování (stan, vařič, lampu)
- Školní tašku pro syna a učebnice
- Plínky pro dvouletou dceru
- Nedávno koupenou televizi
- Náhradní 2 kanystry plné nafty
- 2 dvoulitrové lahve s vodou
- Granule pro psa
- Deku
- Rychlovarnou konvici
- Energetické tyčinky

24

Stojíte před informačním stánkem OPU vprostřed vlakové haly a čekáte na ubytování. Nejsou zde lavičky, děti si sedají na zem, začínají brečet, jsou unavené. Kolem stojí hlouček dalších lidí, též čekají na ubytování. Dobrovolníci ze stánku hledají ubytování přes notebooky a stále někomu telefonují. Čekáte už půl hodiny a stále nic. Začínáte mít také hlad. Naštěstí přichází hasiči se sušenkami a balenými vodami. Alespoň něčím se trochu málo nasytíte. Po zhruba hodině čekání za vámi přichází dobrovolník. Prý pro vás našli dvě možnosti ubytování.

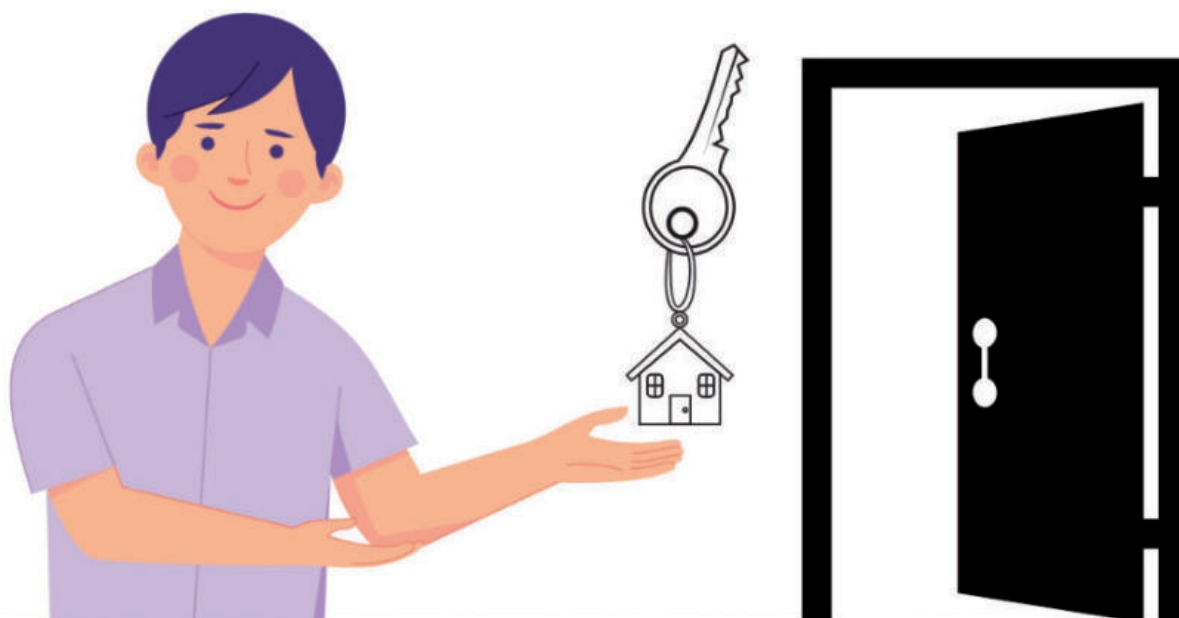
První je na kraji Prahy, 1+1, bez dalších informací. Majitelem je pán, který bydlí naproti v patře. Jelikož nejezdí metro, bude potřeba se na místo dopravit po vlastní ose. Na Taxi nemáte. Dobrovolníci mají číslo na dva pány, kteří se nabídli s odvozy, ale zrovna telefon oba nezvedají. Je možné, že budete znovu čekat. V bytě byste byli sami.

Druhou možností je byt, ve kterém bydlí přímo majitel. Jedná se o 4+1, plně zařízený, moderní prostorný mezonetový byt kousek od centra. Jeden pokoj pro vás, druhý pro neznámou rodinu (matka a dvě dcery) stojící s kufry opodál. Dobrovolníci upozorňují, že je třeba využít každé volné místo.

Jak se rozhodnete?

26) Zvolíte si menší byt, u něhož nevíte další informace. Budete doufat, že vám dobrovolníci co nejdříve pomohou najít řidiče, který vás tam odveze.

27) Zvolíte větší byt, kde budete spolu s další cizí rodinou. Budete doufat, že spolubydlení bude probíhat bezproblémově.

25

Dobrovolník vás od informačního stánku OPU odvádí do noclehárny v horní budově nádraží, kličkujete mezi cestujícími, když dorazíte halou do vestibulu horní budovy, pán ze security a další dobrovolník vám pomáhají s kufry do posledního poschodí, jste už velmi vyčerpaní. V noclehárně není čerstvý vzduch, okna jsou zavřená, protože venku je zima. Mísí se tu pot, pach ponožek, špinavého oblečení i dětských plen. Všechny 40 lůžek je téměř obsazených, jsou tu staří lidé i kojenci, slyšíte chrápání, pláč, štebetání, zoufalé nařikání i pípání telefonů. Děti dostávají sušenky a chleba s paštikou, protože bagety došly. Začínají plakat, nechtějí tu být s dalšími cizími lidmi. Snažíte se je utěšit a poté usnout. Po dlouhé chvíli se vám to podaří.

Ráno vstáváte, dostáváte od hasičů čaj a sušenky. Máte na výběr dopravit se metrem do Asistečního centra pomoci, kde vyřídít ihned to nejnutnější - zažádat si o dočasnou ochranu, bez níž by váš pobyt v ČR nebyl možný. Hasiči říkají, že vám zde po registraci a zažádání ihned najdou i ubytování.

Druhá možnost je opět sejít dolů do hlavní haly nádraží k informačnímu stánku OPU, kde vám dobrovolníci najdou ubytování přes internetovou aplikaci.

Jak se rozhodnete?

28) Pojedete do Asistečního centra pomoci, kde se registrujete, ať máte to nejnutnější za sebou. Zároveň budete doufat v to, že vám najdou vhodné ubytování.

29) Vráťte se na informační stánek OPU, kde vám ihned najdou ubytování. Nejprve se chcete ubytovat, složit si věci, umýt se, v klidu se zregenerovat, a pak jít do města řešit nutnou registraci a dočasnou ochranu.

26

Dobrovolníci na informační stánku OPU se nakonec dovolali panu Petrovi, který po večerech dobrovolně pomáhá odvážet lidi do ubytovacích zařízení. Odveze vás. Od dobrovolníků dostáváte adresu vašeho bytu a číslo na majitele, máte zavolat, až dorazíte na místo, byt se nachází v panelákovém domě na Černém Mostě.

Pan řidič Petr je milý, cestou se vás ptá, zdali něco nepotřebujete. Na místě voláte majiteli. Postarší pan majitel vás ubytuje. Byt je starý, v koupelně je plíseň. Není moc zařízený, kromě kuchynské linky, lednice a gauče zde nic není. V druhé místnosti jsou dvě oddělené postele. Spojíte je dohromady v jednu manželskou postel, na kterou s dětmi uleháte. Zaneřádný byt uklidíte jindy. Jste rádi, že jste se konečně zastavili.

Další den si úspěšně vyřídíte žádost o dočasnou ochranu. Byt uklidíte, pan majitel je hodný, sehnal vám varnou konvici. Alespoň si můžete vařit čaj. Taktéž nabízí vlastní peníze na koupi vlastních čistících prostředků do bytu. Nevíte, co bude dál. Teprve se rozkoukáváte, nevíte, co bude dál. Bedlivě sledujete sociální sítě a zprávy. Snažíte se být v kontaktu se svou zemí a doufáte, že se vše co nejdříve vrátí do pořádku. Pláčete, ale snažíte se být silní, aby se vaše děti cítili co nejvíce v klidu a bezpečí.

27

Váš byt vypadá sice hezky, ale už při prvním seznámením s majitelem se vám něco nezdá. Nabídne vám, že můžete uklízet, a že za to vás zde nechá. Druhá rodina spí ve vedlejší pokoji, odkud stále slyšíte i po nocích pláč. Majitel má hned na druhý den uštěpačné poznámky, cítíte ponížení, tlačí na vás, že doufá, že si co nejdříve najdete práci. Je z něj cítit nervozita, která sčítána s vaším stresem nabytým z cest tvoří nebezpečný koktejl, jímž si zadělává na depresi. Nádherný byt je tak místem, kde se cítíte jako v pekle. Po všech těch cestách necítíte úlevu, ale neustálou kontrolu majitele bytu, který, jak se zdá, dělá naschvály. Schválně pouští hudbu nahlas, když chcete spát, schválně dělá bordel tam, kde jste uklidili. Přijímáte roli uklízečky celého bytu, ovšem sama. Matka z vedlejšího pokoje nic uklízet nechce, je traumatizovaná a celý den zavřená ve svém pokoji s dětmi. Majitel bytu po nějaké době nejde daleko i pro prostá slova.

Doklady máte v pořádku, dočasnou ochranu dávno vyřízenou, jen vás bydlení v tomto byte deprivuje. Zároveň přemýšlíte, že jakákoliv známka odmítnutí by mohla být nahlížena jako nevděk. Takový krásný byt a vy tam nechcete být? Cítíte se v kleštích. Nevíte, jak dál. Děti to cítí, snažíte se uklidnit alespoň kvůli nim.

Po 14 dnech vás nakonec vás sám majitel z domu vyhodí. Prý za nevhodné chování, nepořádek a nevděk. Cítíte obrovskou křivdu, protože jste se snažili uklízet nejen po sobě, ale i společné prostory. Majitel vám nadává do nemakačenků, ale spíš se vás chce prostě jenom zbavit.

S kufry i dětmi na ulici vás napadne vrátit se na hlavní nádraží k informačnímu stánku OPU a požádat dobrovolníky o vyhledání nového ubytování. U stánku, nyní již přesunutého do vestibulu hlavní budovy nádraží, však vidíte všude na špinavé ulepené zemi spící romské děti. Nechápete, co se děje. Romové a Romky sedí na lavičkách, jí v provizorní jídelně, děti si hrají s obaly od sušenek. Je jich tu několik desítek.

Čekáte u stánku na ubytování. Vyčerpání, deprivování, unavení, v tenzi, napětí a nejistotě, co bude dál.

28

Dobrovolníci vám ukazují mapu metra a vysvětlují, kudy se dostat do Asistenčního centra pomoci na Vyšehradě. Jste zmatení, ale snažíte se zapamatovat si trasu, číst latinkou vám dělá problém. S kufry sbíráte i své děti, dobrovolník vás odvádí k metru a navádí kudy do centra. Jsou to tři zastávky.

Podle cedulí se orientujete, metrem jede spousta další lidí ve vaší situaci. Na Vyšehradě vidíte před centrem obrovskou frontu, je tu spousta policistů a hasičů.

Stoupáte si do fronty a čekáte. Je velká zima, děti jsou nevrlé, snažíte se je zabavit, ale nejde to. V popředí si všimnete zaměstnanců státních složek, které ráznou asertivní gestikulací navádí romskou rodinu do jiné fronty. Zaměstnanci svérázně kývou hlavou zprava doleva, jako by dávali najevo nějaký nesouhlas.

Po hodinovém čekání se dostáváte k registraci uvnitř budovy Asistenčního centra, u vedlejšího stolu, kde také probíhají registrace, si všimnete další romské ženy s dětmi, která hlasitě vysvětluje, že má doklady v pořádku. Úřednice nesouhlasně kýve hlavou. Romská žena odchází, vypadá to, že nakonec žádost o dočasnou ochranu přeci jen vyřídila úspěšně.

Bezproblémově si zažádáte o dočasnou ochranu. Poté vás posílají na místo, kde se žádá o ubytování. Čekáte, až vám nějaké najdou. Opodál slyšíte zaměstnance státních složek, jak ostře vysvětluje romské rodině, že zde ubytování nedostanou, ať se vrátí zpátky na hlavní nádraží, kde jim pomohou. Kromě vaší situace nemáte sílu řešit jiné věci.

Po dlouhém čekání dostáváte nabídku na ubytování. Jedná se o nouzové ubytování v tělocvičně ve sportovním centru na pražském Chodově.

Jak se rozhodnete?

30) Půjdete do nouzového ubytování v tělocvičně na pražském Chodově.

31) Odmítnete a budete čekat a doufat, jestli vám nenajdou nějaké další lepší ubytování.

29

Vracíte se zpátky k informačnímu stánku OPU. Je tu velká fronta, čekáte zhruba hodinu. Jeden z dobrovolníků sedí u notebooku a vyhledává ubytování, další obvolává nabízející.

Po dlouhém neúspěchu, kdy je vše plné nebo majitelé nereagují, se nakonec zadaří a před vámi jsou dvě nabídky

Jak se rozhodnete?

32) Přijmete ubytování v salesianském klášteře na pražských Kobylisích.

33) Přijmete ubytování na Hotelu Telesyk poblíž I.P.Pavlova.

30

V nouzovém ubytování na pražském Chodově je situace snesitelná. Jste tu však s dalšími lidmi, nemáte soukromí, je těžké se uvolnit, vyspat a nebýt v pozoru. Kdykoliv vy nebo děti usnete, někdo vás probudí. Je to otravné a frustrující. Stejně jako dlouhé fronty na záchod, který sdílíte desítkami lidí.

Čekáte, až se uvolní nějaké další místo. Od paní vedle vás zjišťujete, že existuje linka Irena, kam je možné zavolat a najít různá další ubytování.

Voláte, říkají, že vám pomohou, že vám dají vědět.

I přes nekomfortní situaci jste v bezpečí. To je v tuto chvíli pro vás to nejdůležitější.

31

Bravo! Našli vám ubytování v pětihvězdičkovém hotelu Republika & Suites u Petrského náměstí. V hotelu pracují ukrajinské uklízečky a majitel je s nimi velmi spokojen. Proto se rozhodl ubytovat 10 maminek s dětmi v 10 pokojích. Plánuje jim poskytnout jídlo, pracovníci hotelu chtějí děti vzít do zoo a zábavního parku. Dělají to nezištně a zcela bez nároku na náhradu. Chtějí, aby děti po všech těch traumatech a náročné cestě konečně přišly na nové myšlenky.

32

V salesianském klášteře jsou ubytovány další desítky lidí. Jsou zde hromadné pokoje, vy však dostáváte vlastní. Je zde i zahrada. Je zde útulno a čisto. Pan správce je velmi milý obětavý muž, který ubytovává ženy, muže a děti všeho věku. Je zde kapacita zhruba 50 lidí. Nevíte, jak dlouho zde budete, ale nejspíš měsíc. Poté bude prý potřeba prostory nabídnout zase někomu dalšímu. Do té doby máte alespoň čas se znovu nadechnout. Vyřídíte si dočasnou ochranu a čekáte, co bude dál. Snažíte se dozvědět co nejvíce informací i o manželovi Sergejovi, ale nevíte nic. Zůstáváte tak v těžké psychicky náročné situaci, co bude dál?

33

Stěhujete se na hotel Telesyk, který provozuje OPU. Zde na vás na recepci čeká tým sociálních pracovníků, dostáváte vlastní pokoj, je zde k dispozici jídelna a přes dobrovolníci pořádají kulturní program pro děti

Každý týden se scházíte s desítkami dalších dospělých na pravidelných schůzkách, kde probíráte vše podstatné - od humanitárních dávek, přes zdravotní pojištění po získání práce. Je tu velká informační podpora i bezpečné zázemí, na sociální pracovníky se můžete taktéž obrátit individuálně, a to kdykoliv. Nevíte, jak dlouho na hotelovém pokoji budete, ale nestěžujete si, ale cítíte, že vám je pomáháno.

Stále cítíte hořkost, občas celý den jen prosedíte na pokoji a posloucháte rádio. Nevíte, co je se Sergejem, ale víte, že děti i vy máte alespoň kde bydlet.

34

Muž se představuje jako Jiří, říká, že je ze severních Čech v Polsku na hranicích s Ukrajinou je již potřetí. Působí mile. Říká, že nás s dětmi odveze do Česka, kde má i kousek od Prahy hezké ubytování. Protože nemáte zatím plán, souhlasíte i když se vám to zdá velmi riskantní.

Jedete už hrozně dlouho, snažíte se celou cestu sledovat dopravní tabule a hlídat Prahu, ale zmáhá vás únava a na několik hodin asi usínáte. Vzbudí vás až šlápnutí na brzdy a sjezd na lesní nerovnou cestu. Ptáte se ho opět ukrajinsky, kde jste? On říká, že všechno bude dobrý, že půjdeme spát.

Přijíždíte k neudržované budově u lesa. Jiří říká: "tady budete bydlet!" Snažím se mu říct, že slíbil, že budeme ubytování někde u Prahy. On už se mnou nemluví, ale křičí na dalšího muže v čepici, který vyšel z budovy: "tak tady je máte, zítra večer přivezu další."

Začíná se stmívat, nevíte kde jste. Muž v čepici vám lámanou ruštinou říká, ať jdete za ním, že vás ubytuje. Vede vás do pokoje, který je špinavý. Jedna část okna má místo skla kus igelitu. Postele jsou 2, bez povlečení, jen staré matrace. Pokoj smrdí plísní a je vidět, že nebyl dlouho používán.

Jak se rozhodnete?

35) Přečkáte zde noc a ráno se rozmyslíte co dál

36) Budete se důrazně dožadovat, aby vás muž odvezl do většího města nebo do Prahy

35

Ráno je moudřejší večera, takže jste přespali v hnusném pokoji, nabili jste si mobil a konečně zjišťujete, kde přesně jste. Jste v malé obci na hranicích s Německem asi 100km od Prahy. Vydáte se hledat majitele budovy a cestou narážíte na další ženu z Ukrajiny, která se představí jako Anna. Velmi se vám uleví, protože vás žena uklidňuje, že je zde už čtvrtý den a že je zde ubytováno dalších asi 15 žen a dětí. Stěžujete si na stav objektu a říkáte jí, že chcete jet do Prahy.

Anna vás přemlouvá, že to tady není zas tak hrozné a ať si to ještě rozmyslíte, protože lepší nějaké ubytování než žádné a že v Praze jsou kapacity ubytování plné.

Zve vás na polévku a slibuje, že další den by bylo možné jet autobusem, který sem jede jen 4x denně do Teplic a následně vlakem do Ústí nad Labem, kde je možné se registrovat na Krajském asistenčním centru (KACPU). Cestou by byla možnost si nakoupit.

Jak se rozhodnete?

37) Souhlasím

38) Trvám na co nejbližším odjezdu do Prahy

36

Jste velmi nervózní a chcete co nejdřív pryč. Emočně je situace velmi vypjatá, protože jste po dlouhé cestě, v cizím státě, kde nerozumíte jazyku ani netušíte pořádně kde jste. Máte vybitý mobil a nedokážete jednat klidně.

Z posledních sil vysvětlujete muži v čepici, že chcete okamžitě pryč. On nemá auto, ukazuje rozčileně směrem na lesní cestu, ať si jdete na autobus, ale že jede až následující den brzo ráno. Napadá vás, jestli nejde objednat taxi, tak vyslovujete opakovaně slovo: "TAXI, TAXI" i když nemáte místní měnu. Muž už opravdu našťvaně odchází, nadává v češtině a jde pro mobil, kterým vám zavolá taxi.

Taxi přijede za dlouhých 40 minut, během kterých vám muž opakovaně nadává, že jste nevděčná svině a dožaduje se úhrady cesty z Ukrajiny do Česka. Nemáte bohužel české koruny, takže po muži hodíte pár set ukrajinských hřiven, které máte v peněžence.

Co bude dál ?

39) Odjedete taxíkem do Ústí nad Labem, odkud chcete pokračovat do Prahy

40) Necháte se taxíkem odvézt až do Prahy, i když víte, že vás to bude stát obrovské množství peněz, které budete později potřebovat

37

Rozhodla jste se s dětmi na ubytovně zůstat, protože jste se bála, že v Praze neseženete ubytování. Po pár dnech se uvolnil trochu lepší pokoj. Během pár dní do objektu bylo přivezeno dalších 20 lidí z Ukrajiny, takže starý původní hotel je už úplně plný. Jedná se o matky s dětmi a seniory.

Majitel objektu je nepříjemný chlapík, který odmítá řešit jakékoliv problémy. Místo není přizpůsobeno pro tolik lidí, například kuchyně tu není žádná, takže se vaří na chodbě na jednoplotýnkovém vařiči. Občas jsou kvůli tomu konflikty.

Děti zlobí a běhají po dlouhé chodbě, protože venku jsou ještě zbytky sněhu a zima. S ostatními ženami jste se spřátelili, někdy vaříte společně, pohlídáte si vzájemně děti, když je potřeba něco zařídit. Obchod, kde se dá nakoupit je vzdálený několik kilometrů, takže musíte vždy autobusem a poté čekat až pojede autobus za 3 hodiny zpět. Šance, že byste našla školu, školku pro děti nebo zaměstnání jsou téměř nulové, protože nemáte možnost naučit se Česky.

Veškeré služby jsou daleko. Syn Artem má alespoň online ukrajinskou školu, kterou sleduje na tabletu, takže máte pocit, že se úplně nevláká.

Jste zde již měsíc, ale co bude dál?

38

Protože chcete pro své děti to nejlepší a současně jste z Ukrajiny zvyklí na úplně jiné životní podmínky než je špinavá ubytovna v horách, trváte na svém odjezdu.

Počkáte na první autobus a odjíždíte. V Teplicích nasednete na vlak, který jede až do Prahy, kde vystoupíte na hlavním nádraží a hned vidíte cedule, které vás směřují k zázemí pro uprchlíky. Texty jsou psané ukrajinsky, takže je snadné se zorientovat, na místě jsou i dobrovolníci, kteří vám pomohou s kufry. Stojíte před informačním stánkem OPU vprostřed vlakové haly a čekáte zda vám najdou ubytování.

Nejsou zde lavičky, děti si sedají na zem, jsou unavené. Dobrovolníci ze stánku hledají ubytování přes notebooky a stále někomu telefonují. Čekáte už 2 hodiny a stále nic. Začínáte mít také hlad. Naštěstí přichází hasiči se sušenkami a balenými vodami. Alespoň něčím se trochu málo nasytíte. Po zhruba hodině čekání za vámi přichází dobrovolník. Prý pro vás našli ubytování na statku za Prahou. Nevíte moc detailů, ale dá vám k telefonu majitelku statku, která mluví trochu rusky, je milá a slibuje, že pro vás může zhruba za 1,5 hodiny přijet autem. Jste psychicky v háji, takže vás hlas milé paní po telefonu trochu uklidní.

Večer už jste na statku v malé obci kousek za Prahou. Děti se rozkoukávají a poznávají se s dětmi majitelky zhruba ve stejném věku. Zjistíte, že vám vyklidili malou garsonku, kde je to nejnutnější co potřebujete. Po chvíli přichází paní s večeří a lidé z obce s několika taškami plnými jídla a základního nádobí.

V tuhle chvíli jste šťastní, že máte střechu nad hlavou, ale co bude dál?

39

Taxikář vás odveze za 1000,- korun do Ústí nad Labem. Přijde vám to hrozně moc, ale jste rádi, že už jste pryč, takže vyberete z bankomatu a zaplatíte mu. Po chvíli jede naštěstí přímý vlak do Prahy, kam přijíždíte kolem 3 hodiny ráno.

Na Hlavním nádraží je živo, zrovna asi přijel humanitární vlak a po nástupištích se pohybují stovky lidí s různými zavazadly. Naštěstí se vás ujímá dobrovolnice, která mluví ukrajinsky a doprovodí vás k humanitárnímu stanu. V tuto noční hodinu je téměř nemožné najít ubytování, protože všechny hotely jsou již plné. S dětmi vás tedy hasiči doprovodí do 2 patra do noclehárny, kde již leží stovky lidí. Jsou zde vojenská lůžka a plno dětí. Po dlouhé cestě uložíte děti na lehátko, sama si leháte na zem a i s dětmi usínáte.

Ráno se vrátíte ke stanu OPU, kde se vám dobrovolníci snaží najít nějaké ubytování. Bohužel Praha je již úplně plná a dostáváte nabídku jít bydlet do hromadného ubytování na faře kousek od Benešova. Vzhledem k tomu, že celá vaše rodina je věřící, máte v církvi víru a říkáte si, že horší než v ubytovně v horách to snad být nemůže. Souhlasíte tedy a za několik hodin pro vás přijede mikrobus.

Společně s vámi jedou ještě 4 paní s dětmi.

Na faře vás uvítá milý starší farář, který vás odvede do jednoduchého, ale čistého ubytování. Už ve chvíli příjezdu je pro všechny připraveno teplé jídlo ve společné jídelně. Milé srdečné jednání vás uklidní a máte pocit, že to snad s dětmi zvládnete.

Ale co bude dál?

40

Ve vypjaté situaci jste se rozhodla, že vás taxi odveze z hor až do Prahy. Taxikář měl naštěstí pochopení a řekl si jen o 2000,- korun, což bylo hluboko pod částkou, která by to reálně byla, kdyby zapnul taxametr.

Do Prahy přijíždíte po půlnoci, nevíte vůbec kam jít, protože jste v Praze nikdy nebyli. V centru města obejdete několik hotelů, ale vše je beznadějně plné. Máte vybitý mobil, takže strávíte noc v McDonaldu, kde je otevřeno celou noc. Ráno se cítíte fakt pod psa, děti jsou nevyspalé. Povedlo se vám naštěstí kontaktovat infolinku pro Ukrajince, kde vás instruují jak máte postupovat. Vzhledem k obrovským frontám, které se tvoří před asistenčním centrem, kde se každý nově příchozí musí do 3 dní registrovat, doporučují přijít až v dalších dnech. Přes internet nacházíte úplně na druhém konci Prahy místo v hotelu, který je dražší než si můžete dlouhodobě dovolit, ale v tuto chvíli je to pro vás nejjednodušší řešení.

Zaplatíte 4 noci, vyspíte se, trochu se uklidníte, ale jak to bude dál?

41

Naštěstí se povedlo auto opravit. Je celé zaprášené a má vymlácená okna, ale přední okno je v pořádku. Na nic nečekáte, sedáte do auta a jedete směrem na západ. Při výjezdu z města je několik check-pointů, kde vás ozbrojení ukrajinští vojáci kontrolují.

Sergii, otec od rodiny už ví, že nesmí opustit hranice země, protože byla vyhlášena mobilizace. Snaží se tedy ženu Irynu a děti doprovodit alespoň co nejbližší ukrajinským hranicím, aby měl jistotu, že budou v bezpečí. Poté se musí do několika desítek hodin hlásit na místě, kam byl povolán. Atmosféra v autě je mrazivá. Děti jsou po několika dnech nevyspalé a neustále pláčou, také proto, že je jim v rozbitém autě zima. Vy dospělí spíš mlčky sledujete cestu a doufáte, že dojedete co nejdál. Blížíte se k ukrajinsko-polské hranici.

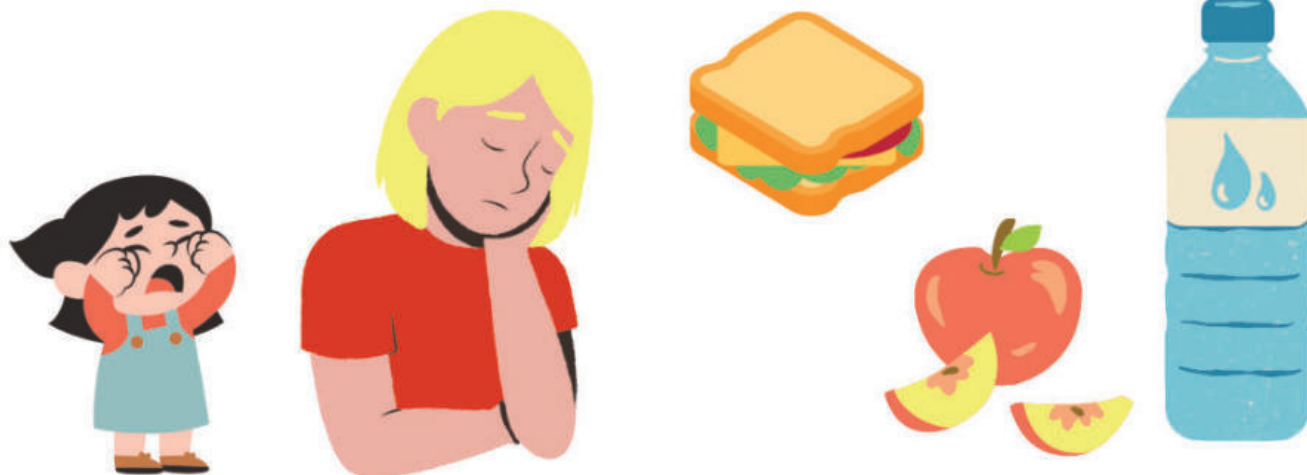
Jídlo a pití, které máte, vydrží ještě na několik následujících hodin, možná na další den.

Nyní stojíte ve frontě 10 km před polskou hranicí, která se hýbe velmi pomalu. Popojedete jen pár set metrů za několik hodin. Po několika dalších hodinách si všímáte, že kolem aut chodí hodně maminek s dětmi. Tlačí před sebou kočárky, v kterých mají malé děti a sbalené vše možné, co doma pobraly. Všichni nesou sportovní tašky nebo táhnou kufry. Vidíte, že některým upadla kolečka a tak táhnou kufr po dálnici. Stmívá se a venku je kolem nuly, děti venku brečí a jde jim pára od pusy, ty nejmenší jsou zabalené v dekách.

Vše pozorujete z auta, už 2 hodiny jste se nepohnuli ani o metr. Jedna žena se třemi dětmi vám klepe na okno a prosí vás o trochu vody nebo jídla pro její děti. Nesbalili jste toho dost a nevíte, jak dlouho tady budete s vlastními dětmi ještě trčet, ale jak se rozhodnete?

42) Rozdělíte se o poslední vodu a jídlo.

43) Omlouváte se, ale paní musíte odmítnout, protože se bojíte, jestli zbyde na vaše děti

42

Rozhodli jste se rozdělit se o poslední jídlo a pití alespoň pro děti té ženy. Říkáte si s manželem, že vy to vydržíte několik dní bez jídla, kdyby to bylo nutné.

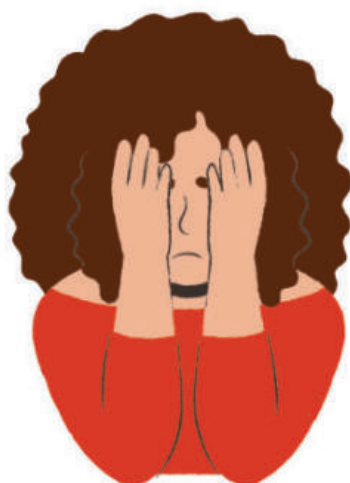
Po nekonečných 20 hodinách v koloně se blížíte hranicím. Atmosféra v autě je mrazivá, protože se nechcete rozloučit a čím blíže jste hranici, tím těžší to je.

Je před vámi extrémně těžké rozhodnutí. Společné dovolené mimo Ukrajinu jste vždy trávili spolu, bohužel anglicky umí jen Sergii. Nikdy jste neřídila na žádnou velkou vzdálenost, bojíte se, že do Čech ani netrefíte. Oba jste zdrcení a řešíte, co budete dělat.

Konečně přijíždíte ke kontrole, v koloně za vámi jsou tisíce aut a polští celníci kontrolují každého, prý jim spadl systém, takže vše dělají a vypisují ručně. Auta za vámi troubí, že už tam překážíte, celník je netrpělivý a i když se snaží být milý, tak na vás tlačí a na rozmyšlení máte strašně málo času. Děti naštěstí spí.

Jak se rozhodnete?

- 6) Odjede pouze Iryna a 2 děti, Sergie nechá na hraničním přechodu
- 7) Vráťte se spolu domů, protože se nechcete rozdělit

43

Omlouváte se a ukazujete na vlastní děti. Vysvětlujete, že se bojíte, že brzy dojde jídlo a pití i vám. Ale nabízíte, aby si u vás v autě chvíli odpočinuli.

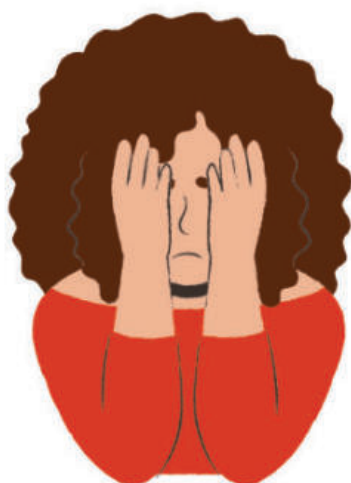
Po nekonečných 20 hodinách v koloně se blížíte hranicím. Atmosféra v autě je mrazivá, protože se nechcete rozloučit a čím blíže jste hranici, tím těžší to je.

Je před vámi extrémně těžké rozhodnutí. Dovolené mimo Ukrajinu jste vždy trávili spolu. Bohužel anglicky umí jen Sergii. Nikdy jste neřídila na žádnou velkou vzdálenost, bojíte se, že do Čech ani netrefíte. Oba jste zdrcení a řešíte, co budete dělat.

Konečně přijíždíte ke kontrole, v koloně za vámi jsou tisíce aut a polští celníci kontrolují každého, prý jim spadl systém, takže vše dělají a vypisují ručně. Auta za vámi troubí, že už tam překážíte, celník je netrpělivý a i když se snaží být milý, tak na vás tlačí a na rozmyšlení máte strašně málo času. Děti naštěstí spí.

Jak se rozhodnete?

- 6) Odjede pouze Iryna a 2 děti, Sergie nechá na hraničním přechodu
- 7) Vrátíte se spolu domů, protože se nechcete rozdělit

44

Přečkali jste další noc doma, hned druhý den brzy ráno se vydáte znovu na cestu. Situace na dálnici už je lepší.

Mlčky sledujete cestu. Blížíte se k Ukrajinsko-polské hranici. Jídlo a pití, které máte, vydrží ještě na několik následujících hodin, možná na další den.

Nyní stojíte ve frontě 10km před polskou hranicí, která se hýbe velmi pomalu. Popojedete jen pár set metrů za několik hodin. Nejprve všichni sedí v autech, ale po tolika hodinách už nervózně chodí kolem aut. Po několika dalších hodinách si všímáte, že kolem aut chodí hodně maminek s dětmi. Tlačí před sebou kočárky, v kterých mají malé děti a sbalené vše možné, co doma pobraly. Pokud mají víc dětí, tak další dítě většinou jde za nimi. Všichni nesou sportovní tašky nebo táhnou kufry. Vidíte, že některým upadla kolečka a tak táhnou kufr po dálnici. Snaží se dojít k přechodu pěšky (zřejmě všichni přijeli autobusem, který se k hranici přes kolonu aut nemůže dostat). Stmívá se a venku je kolem nuly, děti venku brečí a jde jim pára od pusy, ty nejmenší jsou zabalené v dekách.

Vše pozorujete z auta, už 2 hodiny jste se nepohnuli ani o metr. Raději máte vypnutý motor, protože se bojíte, že vám dojde nafta. Jedna žena se třemi dětmi vám klepe na okno a prosí vás o trochu vody nebo jídla pro její děti. Nesbalili jste toho dost a nevíte, jak dlouho tady budete s vlastními dětmi ještě trčet, ale jak se rozhodnete?

4) Rozdělíte se o poslední vodu a jídlo

5) Omlouváte se, ale paní musíte odmítnout, protože se bojíte, jestli zbyde na vaše děti

Hádání slavné osobnosti	
Cíl: Zábavná činnost či odpočinková aktivita, která seznámí žáky se slavnými osobnostmi Ukrajiny	 10 minut
Pojmy: slavné osobnosti	 životopisy Andreje Ševčenka, Ruslany a dalších osobností
Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a svět práce	

● Popis aktivity

Vybereme žáka, který bude představovat slavnou osobnost. Žáci mu kladou otázky, aby zjistili, o jakou osobnost se jedná. Vybraný žák musí na otázky odpovídat pouze Ano, nebo Ne. Vzhledem k tomu, že nemusí znát odpovědi na všechny otázky, dáme mu k dispozici životopis slavné osobnosti, do kterého může nahlížet.

● Poznámka pro vedoucí

Vzhledem k tomu, že žáci nemusejí znát jména všech osobností, necháme je hádat povolání dané osoby (např. předseda vlády, nejslavnější zpěvák). Poté co povolání uhádnou, řekneme jim jméno osobnosti.

● Charakteristiky osobností

Andrej Ševčenko

- ▶ ukrajinský fotbalista;
- ▶ narozen 29. 9. 1976;
- ▶ přezdívkou ŠEVA;
- ▶ do roku 1999 hrál za Dynamo Kyjev;
- ▶ v roce 1999 přestoupil do AC Milán, s kterým v roce 2003 vyhrál Ligu mistrů;
- ▶ v roce 1999 obsadil třetí místo v anketě Zlatý míč.

Ruslana Lyžičko

- ▶ ukrajinská zpěvačka, pianistka, dirigentka;
- ▶ narozena 24. 4. 1974 ve Lvově;
- ▶ v roce 2004 vyhrála Eurovision song contest s písničkou Wild Dances;
- ▶ UNICEF ji jmenoval Velvyslankyní dobré vůle Ukrajiny, bojuje proti obchodování s lidmi.

Viktor Juščenko

- ▶ ukrajinský politik, vůdčí osobnost Oranžové revoluce;
- ▶ narozen 23. 2. 1954;
- ▶ v období 22. prosince 1999 až 29. května 2001 působil jako premiér Ukrajiny;
- ▶ v období 23. ledna 2005 až 25. února 2010 jako prezident Ukrajiny.

23. Dílna Afghánistán

Lidské bingo

Cíl: Neformálně se seznámit s lektorem-cizincem

Pojmy: xenofobie, rasismus

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

10 minut

nakopírovaná tabulka
s otázkami

● Popis aktivity

Každý žák dostane tabulku 3x4 políčka, v každém z políček bude napsaná jedna otázka a žáci mají za úkol najít v prostoru třídy osobu, které se daná otázka týká, dokáže na ni odpovědět, či pro něj/ni výrok platí. Tato osoba se do políčka k otázce podepíše.

Několik otázek by se mělo zaměřovat na lektora-cizince; měly by to být výroky či otázky, které platí pouze na něj, aby žáci museli lektora oslovit a tak s ním navázat kontakt.

Úkolem žáků je mít celou tabulku vyplněnou, tzn. mít něčí podpis v každém políčku.

● Závěr, vyhodnocení

Poté, co minimálně tři žáci přinesou vyplněnou tabulku, hru ukončíme a se žáky diskutujeme o otázkách, u kterých měli problémy s vyplněním. Lektor-cizinec vysvětlí výroky a otázky, které se týkají jeho osoby.

● Příklad tabulky

Chodí cvičit	Zná hlavní město České republiky	Ví něco o Afghánistánu	Pamatuje si jméno lektora z Vietnamu
Viděl e-learning o Vietnamu, Kongu nebo Afghánistánu	Jeho jméno začíná na E	Má rád zvířata	Narodil se v jiné zemi než v České republice
Má rád angličtinu	Zná nějakého afghánského zpěváka nebo zpěvačku	Sleduje kriket	Byl na dovolené nebo výletě v cizí zemi
Žil v Kyrgyzstánu	Chtěl by pracovat v zahraničí	Má rád sport	Ví, co je to migrace

Dětští uprchlíci	
Cíl: Seznámit se s pojmem dětský uprchlík	 15 minut
Pojmy: uprchlíci, emigrace, dětský uprchlík	
Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	 projekční technika, videoukázky

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou videoukázku a mají za úkol odvodit, o jaké době se v pořadech mluví, kdo jsou hlavní hrdinové dokumentů. Žákům představíme Sira Nicolase Wintona a jeho příběh. Diskutujeme s nimi o osudech dětí, které viděli v dokumentu, o jejich původu a jejich situaci před vypuknutím 2. sv. války, během ní i po ní.

Žáci dovozují podobnosti příběhu dětí z dokumentu a lektora.

● Závěr, vyhodnocení

Shrneme zjištění o tom, kdo jsou dětští uprchlíci, jaké jsou důvody jejich odchodu ze země a jaké může být jejich postavení v hostitelských společnostech (zejména odloučení od rodiny a samota, dále pak potřeba kvalitní právní ochrany, nabídky vzdělání a sociální péče, které jim umožní dozrát v dospělého samostatného člověka a jsou prevencí života na okraji společnosti).

● Poznámka pro vedoucí

Podobnosti s příběhem lektora-cizince je možno dovozovat, pokud má lektor podobné zkušenosti. Jindy je možno pro srovnání najít například v časopise nebo literární předloze příběh současného dětského uprchlíka, což například u uprchlíků z Afghánistánu nastává poměrně často, neboť rodiče často posílali své syny pryč, aby nemuseli bojovat ve válkách.

● Pomůcky

Ukázka z pořadu Fokus: Winton Train, minuty 4.13 - 6.05

Ukázka z dokumentu Inspirace dobrem, minuty 7.56 – 14.10

● Zdroje

Pořad ČT „Fokus: Winton Train“, 2009, dostupný na www.ceskatelevize.cz/porady/10119615714-fokus-ct24/209411058110027/video.

Dokument ČT „Inspirace dobrem“, režisér L. Kodad, 2010, dostupný na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10305795576-inspirace-dobrem/21056226965/>.

Písnička o Afghánistánu

Cíl: Motivace žáků pro blok, který se týká geografie Afghánistánu, seznámení s afghánskou hudbou a krajinou

5 minut

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Umění a kultura, Člověk a příroda

projekční technika,
videoukázka

● Popis aktivity

Žáci zhlédnou videoklip, na který navážeme otázkami, které se budou týkat toho, co je zaujalo, popisu krajiny v Afghánistánu a srovnání afghánské a české hudby.

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr shrneme dojmy žáků z hudební ukázky (která se jim asi bude zdát příliš romantická).

● Pomůcky

Videoklip dostupný na <http://www.youtube.com/watch?v=J1f5N8uZS-s&feature=related> (Afghan National Songs Singer „SHOGOFA“)

Kvízy o Afghánistánu

Cíl: Pomocí krátkého kvízu si interaktivní formou ověřit znalosti a představy žáků o Afghánistánu a pomocí kvízu s tajenkou evokovat výuku o lidských právech.

Pojmy: Afghánistán

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a příroda

5 minut

geografická mapa Afghánistánu, pracovní list s tajenkou

● Popis aktivity

Žákům rozdáme pracovní list s tajenkou (lidská práva), nebo využijeme kratší kvíz například s následujícími otázkami:

- ▶ *Kde se nachází Afghánistán?*
- ▶ *Jak se jmenuje jeho moře?*
- ▶ *Jaká je nejvyšší nadmořská výška?*
- ▶ *Kolik má Afghánistán obyvatel?*
- ▶ *Jakými jazyky se v Afghánistánu mluví?*
- ▶ *Co se vám vybaví, když se řekne Afghánistán?*

● Závěr, vyhodnocení

Pedagog s lektorem-cizincem doplní informace krátkým výkladem o geografii Afghánistánu se zaměřením na specifika této země (vysoká nadmořská výška, nedostatek vody, strategická poloha mezi Ruskem a Indií). Při využití delšího kvízu vysvětlíme volbu tajenky a můžeme navázat výukou nebo diskusí o lidských právech v Afghánistánu.

<p>1. Afghánistán leží</p> <ul style="list-style-type: none"> a) v Asii (L) b) v Africe (M) c) v Evropě (D) <p>2. Buzkaší je:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) druh fotbalového míče (A) b) afghánská hra (I) c) nejvyšší hora Afghánistánu (O) <p>3. Burka je:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) druh oděvu (D) b) afghánské jídlo (B) c) rostlina (M) <p>4. V Afghánistánu převládá</p> <ul style="list-style-type: none"> a) islám (S) b) křesťanství (Š) <p>5. Úředními jazyky v Afghánistánu jsou</p> <ul style="list-style-type: none"> a) sanskrt a hebrejšťina (F) b) darí a paštú (K) <p>6. Počet obyvatel Afghánistánu je přibližně</p> <ul style="list-style-type: none"> a) 5 milionů (U) b) 22 milionů (O) c) 33 milionů (Á) 	<p>7. Helmand je</p> <ul style="list-style-type: none"> a) druh afghánské majonézy (D) b) nejdelší řeka Afghánistánu (P) <p>8. Obyvatelé Afghánistánu pracují spíše</p> <ul style="list-style-type: none"> a) v zemědělství (R) b) v průmyslu (S) <p>9. Pohoří, které pokrývá většinu území Afghánistánu, se nazývá:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Hindúkúš (Á) b) Dindúkúš (M) c) Kinkúkúš (Y) <p>10. Hlavní město Afghánistánu je:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Dará (K) b) Kábul (V) <p>11. Oblíbenou zábavou v Afghánistánu je</p> <ul style="list-style-type: none"> a) pouštění draka (A) b) jízda na kole (E)
--	---

Tajenka:

Co toto slovní spojení znamená? Napiš příklady

Jak se píše v Afghánistánu?

Cíl: Zábavnou formou žáky seznámit s písmem, které se používá v Afghánistánu

Pojmy: jazyk, písmo

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Jazyk a jazyková komunikace

10 minut

2 papíry s arabsky napsaným názvem Afghánistán, rozstříhané na dílky

● Popis aktivity

Žáky rozdělíme na dvě skupiny a dáme jim za úkol sestavit (jako puzzle) z nastříhaných dílků celý papír, na kterém je napsané slovo (arabsky psaný název Afghánistánu lze vykopírovat například z Wikipedie <http://cs.wikipedia.org/wiki/Afghánistán>). To slovo mají přečíst a přeložit. K přečtení a překladu mohou využít lektora-cizince. Lektor žákům slovo přečte, řekne, co znamená, vysvětlí, v jakém jazyce je napsané (v dari, nebo paštu) a že se pro zápis obou jazyků se používá arabské písmo.

Poté píše lektor jména žáků na tabuli arabským písmem, po chvíli vyzve některé z nich, aby si sami vyzkoušeli napsat své jméno v arabštině.

Následně s žáky hovoříme o těžkostech, s kterými se setkává cizinec, který neumí latinku, v nové zemi, kde se latinkou píše. Lektor může vyprávět, jak se učil číst a psát latinkou.

● Závěr, vyhodnocení

Diskuse o důležitosti znalosti jazyka jako jednoho z prostředků, který usnadňuje integraci cizinců v nové zemi. Lze též ověřit, jaká písma žáci znají a zda dokážou určit, v jakých zemích a jazycích se uvedená písma používají.

Islám

Cíl: Seznámit žáky se základními informacemi o islámu

Pojmy: islám, Korán, náboženství, kultura, fundamentalismus

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a společnost

20 minut

kvízové otázky, prezentace s fotografiemi a mapami

● Popis aktivity

Žákům dáváme otázky, které se zaměřují na znalosti o islámu. Po absolvování kvízu necháme žáky, aby si spočítali celkový počet správných odpovědí, a vyhlásíme vítěze. Následně diskutujeme o otázkách, v kterých nebyly jednoznačné odpovědi, což doplňujeme prezentací.

Kvízem můžeme procházet i postupně a zastavit se podrobněji u každé otázky.

Vyzveme žáky, aby srovnali pilíře víry islámu s pravidly a pilíři křesťanství, hovoříme o životě žen v Afghánistánu, islámském fundamentalismu a dalších tématech, která byla pro žáky zajímavá či nejasná. Výklad doprovázíme prezentací, která se zaměřuje na islám, jeho zásady, rozložení muslimů ve světě.

● Závěr, vyhodnocení

S žáky diskutujeme o tom, co pro ně bylo nové a překvapivé. Učitel upozorní na to, že podoba náboženství záleží nejen na svatých knihách a pravidlech víry, ale také na celé kultuře společnosti, která může být v různých zemích velmi odlišná a projevuje se pak výraznými odlišnostmi například ve společenských pravidlech či oblékání.

● Poznámka pro vedoucí

Žáci často mají zkreslené informace o islámu a o tom, co je psáno v Koránu. Tato aktivita tedy slouží jako vhled do problematiky náboženství a jeho zneužívání pro potřeby fundamentalistů. Žáci si mají možnost ověřit, že ne všechno, co je vydáváno jako nařízení islámu, jím opravdu je.

V kvízu jsou tučně vyznačeny správné odpovědi, v závorkách jsou pak uvedeny rozšiřující informace k jednotlivým odpovědím nebo tématům.

● Kvízové otázky a odpovědi

- Co se vám vybaví, když se řekne islám? A když se řekne muslim?

- ▶ odpovědi je možno zapisovat na tabuli a diskutovat o nich, možná odpovědi můžeme probrat až po kvízu, až děti samy budou lépe schopny odpovědi komentovat

- Co znamená slovo ISLÁM? (spochinutí, odevzdání; míní se odevzdání Bohu)

- Kdo je MUSLIM? (vyznavač islámu)

- Kdo je ISLAMISTA? (příslušník politického hnutí, které se dovolává islámu)

- V jakých zemích převládá islámské náboženství? Napište aspoň tři až pět států.

- ▶ od Maroka přes severní státy Afriky, Blízký východ, Arabský poloostrov až k Indii, Číně a tichomořským ostrovům. Pouze 18% světové populace muslimů žije v arabských zemích, 20% v subsaharské Africe, zbytek je rozptýlen po celém světě. Mezi islámské státy patří především: Afghánistán, Irák, Alžírsko, Ázerbajdžán, Egypt, Írán, Palestina (Izrael), Libye, Pákistán, Saudská Arábie a Súdán.
- ▶ jako odpověď můžeme ukázat mapu z prezentace o Afghánistánu, originální zdroj: <http://rade.ic.cz/2rocnik/obrazky%20ob/siite1.jpg>

- Co je Korán? (Svatá kniha islámu, podle muslimů zapsané zjevení Boží, které sdělil archanděl Gabriel prorokovi Muhammadovi - původně bylo sdělováno pouze ústní tradicí, muslimové uměli celý Korán zpaměti)

- Kolik je na světě islámských věřících?

- ▶ 10 milionů
- ▶ 350 milionů
- ▶ **1 miliarda** (Islám je druhým největším světovým náboženstvím)
- ▶ 2,5 miliardy

- Kdo byl Muhammad?

- ▶ mocný šejk
- ▶ **muslimský prorok** (jediná správná odpověď!)

- ▶ islámský bůh (Jediným Bohem je Alláh, totožný se starozákonním Hospodinem i křesťanským Bohem – nikoli však trojjediným)
- ▶ spasitel muslimů (Islámská tradice příliš nepoužívá ani kategorii spasitele, a v žádném případě v souvislosti s Muhammadem, přestože muslimové věří v příchod Posledního Soudu)
- **Kdy žil Muhammad?**
 - ▶ v 7. století
 - ▶ 1. století n. l.
 - ▶ v 7. století př. n. l.
 - ▶ **v 7. st. n. l.**
- **Co přikazuje Korán muslimským ženám?**
 - ▶ nehovořit s cizími muži
 - ▶ zahalovat si celé tělo kromě rukou
 - ▶ nerozvádět se (to se smí, rozvod je v islámu možný, ale je to obtížné)
 - ▶ **zachovávat věrnost manželovi**
 - ▶ na slovo poslouchat manžela (Manželské soužití je založeno na principech partnerské rovnosti a vzájemné úcty, oba manželé mají vůči sobě srovnatelné povinnosti. Nelze zaměňovat islámské zásady s předislámskými zvykovými právy v některých arabských zemích!)
 - ▶ **nechovat se vyzývavě a přiměřeně se oblékat**
- **Co islámské náboženství zakazuje?**
 - ▶ **pít alkohol** (Muslimové mají zakázáno užívání toxických látek včetně alkoholu, protože jsou proti přirozenosti člověka, zotročují ho, podobně jako hazardní hry. Káva a nikotin se běžně toleruje.)
 - ▶ mnohoženství (mít více než jednu manželku)
 - ▶ **vést války** kromě obranných (Válka a agresivní šíření víry není cílem islámu. Bůh toleruje pouze obranné války. V praxi to ovšem podobně jako u křesťanství vypadalo jinak.)
 - ▶ mluvit s jinověrci
 - ▶ **jíst vepřové** (Pro muslimy je nepřipustné jíst maso uhynulých zvířat a ptáků, maso vepřů, v ostatní stravě by měl být muslim uměřený.)
 - ▶ hrát hazardní hry
- **Co přikazuje islámské náboženství?**
 - ▶ **modlit se pětkrát denně** (Zbožný muslim se pětkrát denně modlí, jednou za život má podniknout pouť do Mekky)
 - ▶ **podniknout jednou za život zbožnou pouť do Mekky**
 - ▶ zabíjet jinověrce
 - ▶ **zvěstovat islám** (Jeho povinností je také šíření islámu jako jediného pravého náboženství, ovšem zabíjení jinověrců není nikde přikázáno – tak si šíření islámu vykládají fundamentalisté).
 - ▶ postit se jednou za život po 1 měsíc (Ramadán, postní měsíc, se opakuje každý rok)
 - ▶ zabíjet nevěrné manželky
- **Poznáte, z jakého jazyka pocházejí všechna podstatná jména této věty?**
 - ▶ Admirál poslal kabelem šifru do arzenálu, že monzun způsobil havárii. (Všechna podstatná jména pocházejí z arabštiny, jazyka, kterým je mj. psán Korán)
- **Co je islámský fundamentalismus?** – na základě odpovědí žáků učitel může upřesnit následující informace:
 - ▶ Na konci 18. stol. vyvolal Muhammad Abd al-Wahháb v sunnitském islámu radikální reformní hnutí nedůvěřivé k tradiční kultuře a k lidovým náboženským zvykům, a volající po návratu k vlastnímu textu Koránu
 - ▶ Radikálního islámu se chopila různá protikoloniální povstalecká hnutí, která národně osvobozovací boj označilo jako džihád (původní význam: úsilí, snaha)
 - ▶ Extremní podobou fundamentalismu je náboženské násilí páchané na neozbrojeném, nebojícím obyvatelstvu a jeho majetku, tedy teror

● Zdroj

Kvíz je převzat a zkrácen z: Interkulturní vzdělávání - příručka nejen pro středoškolské pedagogy, projekt Varianty, Člověk v tísni, 2002.

Tálibán

Cíl: Seznámit žáky se situací, která panovala v Afghánistánu během vlády Tálibánu

10 minut

Pojmy: islámský fundamentalismus, šíité a sunité, burka

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Výchova demokratického občana, Umění a kultura

videokázka, projekční technika

● Popis aktivity

Seznámíme žáky s hnutím Tálibán a některými nařízeními, která musela být za jeho vlády dodržována. Při výkladu se zaměříme na to, koho a proč hnutí pronásledovalo. Dále hovoříme o postavení žen v Afghánistánu za vlády Tálibánu a dnes. Zaměříme se i na afghánskou kulturu, například sochy Buddhů v Bamjánu, které hnutí Tálibán zničilo.

● Rizika

Informace je třeba aktualizovat, neboť v Afghánistánu není situace dosud ustálená.

● Závěr, vyhodnocení

Na radikálním přístupu hnutí Tálibán je možno si uvědomit nebezpečí extremismu a fanatismu a politického využití náboženství kdekoli na světě.

● Pomůcky

Dokument Na cestě po Bamjánu, minuty 13:45-15:30 (sochy Buddhů), další úseky dokumentu dle výběru učitele, celková stopáž je 26 minut.

● Zdroj

Dokument ČT, Na cestě po Bamjánu, 2010, dostupný na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/209562260120030-na-cestech-po-bamjanu/>

Ornamenty tisíce a jedné noci

Cíl: Odpočinková aktivita seznamující žáky se zdobností a estetickou kulturou Afghánistánu

Pojmy: ornament, afghánské koberce, hena

Vzdělávací oblasti: Umění a kultura, Multikulturní výchova

20 minut

videoukázka, fotografie, projekční technika, tetovací gelové tužky na tělo

● Popis aktivity

Žákům pustíme ukázkou malování henou a vyzveme je, aby si malování vyzkoušeli sami na sobě. K aktivitě jím můžeme pustit videoklipy malování henou.

Následně je seznámíme s výrobou koberců, které se Afghánci často věnují, a ukážeme typické ornamenty a motivy. Typické motivy a perskou zdobnost můžeme dokumentovat i na fotografiích architektury a dekorativních motivů.

● Závěr, vyhodnocení

Po aktivitě může následovat diskuse, která se zaměří na to, co má naše kultura a afghánská kultura společného a co je naopak odlišuje – zejména ne/zobrazování postav a tváří.

● Zdroje

Klip malování henou je dostupný na www.youtube.com/watch?v=VRPYFDQGtH4 (2.44–4.46), prezentace o Afghánistánu slajdy 21–25 a slajd 30.

Děti v Afghánistánu

Cíl: Seznámit žáky se životem jejich vrstevníků v Afghánistánu

15 minut

Pojmy: dětská práce, volný čas, životní styl

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Výchova demokratického občana, Člověk a svět práce

videoukázky, projekční technika

● Popis aktivity

Žákům pustíme krátké dokumenty a následně s nimi diskutujeme o životě dětí v Afghánistánu a v ČR. Zaměříme se na volný čas a pracujeme s tématem, které se v dokumentu otevřelo – dětská práce. Na tuto debatu můžeme navázat diskusí o lidských právech a o dětských právech.

● Závěr, vyhodnocení

Charakterizujeme práci Niamatolláha – v rámci rodiny, v porovnání s ostatními dětmi v obci. Srovnáme jeho povinnosti s povinnostmi dětí, které chodí denně místo školy do práce (např. z e-learningu Migrace a my příběh Ashika).

● Pomůcky

Dokumenty o životě dětí v Afghánistánu:

Za Niamatolláhem z Bamjánu, stopáž 5 minut

Za Abdulem z Pandžšíru, stopáž 5 minut

● Zdroj

Dokument ČT z cyklu Na cestě za dětmi, Za Niamatolláhem z Bamjánu, 2010, dostupný na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267533580-na-cestě-za-detmi/209562260140003-na-cestě-za-niamatollahem-z-bamjanu/>

Dokument ČT z cyklu Na cestě za dětmi, Za Abdulem z Pandžšíru, 2010, dostupný na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267533580-na-cestě-za-detmi/210562260140002-na-cestě-za-abdulem-z-pandzsiru/>

Afghánské grafitti

Cíl: Seznámení s tvorbou afghánské umělkyně Shamsii Hassani a prostřednictvím jejich děl seznámení se situací žen v Afghánistánu.

Pojmy: práva žen, afghánské umění

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Výchova demokratického občana,

45 minut

vytištěná díla, čtvrtky, barevné pastelky/fixy

● Cíl

Seznámit žáky s tvorbou umělkyně Samsie Hassani. Rozproudít diskuzi nad jejími díly. Informovat žáky prostřednictvím jejich graffiti děl o právech žen v Afghánistánu, nechat je to porovnat se situací v Česku. Rozvíjet povědomí u kulturní jinakosti, rozvinout v žácích empatii a zájem o dodržování lidských práv. Představit možnost, jak lze upozornit na nějaký kontroverzní problém prostřednictvím umění.

● Popis aktivity

Žáky rozdělíme do skupin, každá skupina dostane vytištěné jedno dílo. Úkolem pro každou skupinu bude, aby obrázek prozkoumali a pokusili se vlastními slovy popsat, na co umělkyně chtěla upozornit. Diskutují ve skupině. Poté každá skupinka představí ostatním své dílo a co si myslí, že znázorňuje. Poté, co všechny skupiny představí svá díla, učitel/ka začne diskuzi.

● Reflexe, závěr

Otázky do diskuze:

„Jaké emoce ve vás budí obrázky?“ (může být formou asociací)

„Co vypovídají graffiti o situaci žen v Afghánistánu?“

„Můžete porovnat situaci žen v Afghánistánu a ve vaší zemi?“

„Co mohou ženy dělat, pokud se cítí být utlačované?“

„Jakým dalším způsobem se dá na bezpráví upozornit?“

Dále učitel/ka přečte medailonek o autorce výtvarných děl.

● Poznámka pro vedoucí: Medailonek o autorce

Shamsa Hassani se narodila v roce 1988 a dětství prožila v Íránu. Její rodiče se tam během války dočasně přestěhovali z Kandaháru v Afghánistánu. Hassani projevovala zájem o výtvarné umění a malbu již od mládí, ale nemohla navštěvovat žádné kurzy, protože to bylo Afgháncům žijícím v Íránu zakázáno. Po pádu Talibánu se vrátila s rodinou do Kábulu, kde vystudovala umění na Kábulské univerzitě. Později zde začala přednášet a nakonec se stala docentkou.

Hassani vytváří v ulicích Kábulu, i po celém světě, barevná graffiti, snaží se prostřednictvím svých obrazů bojovat za práva žen. Její díla připomínají lidem tragédie, kterým ženy v Afghánistánu čelily a nadále čelí.

Odkaz na další informace o autorce: <https://www.shamsiahassani.net/>

● Zdroje

Aktivita přepracována dle: <https://candiice.com/>

<https://www.theguardian.com/global-development/2021/oct/23/we-planted-a-seed-the-afghan-artists-who-painted-for-freedom>

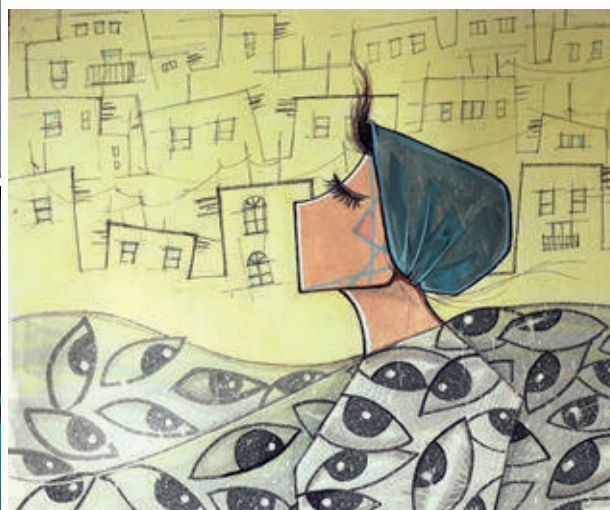
https://en.wikipedia.org/wiki/Shamsia_Hassani

OBRÁZKY:

část II.

OBRÁZKY:

Islámské umění

Cíl: Seznámení s islámskou architekturou, geometrickými vzory, barvami, které se v afghánské architektuře používají.

25 minut

Pojmy: islámské umění

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Umění a kultura

vytisklé dlaždice,
prezentace učitele či text

● Popis aktivity

Samotné aktivitě předchází výklad učitele o islámské architektuře. Učitel/ka žákům představí základní prvky islámské architektury. Pová jim informace o architektuře a malířství.

Na příkladu obrázků či prezentace modré mešity v Mazar E-Sharif představí, jak vypadá typická architektura a zdobení interiérů. Vysvětlí, jaké se užívají barvy a proč. Poté dětem rozdá vytisklé dlaždice, které si mohou žáci na základě předchozího výkladu vybarvit a poté z nich udělat velkou společnou mozaiku.

● Poznámka pro vedoucí: Informace o islámském umění

Islámská architektura: S Islámským uměním se můžeme setkat od 7. století. Pojem „islámské umění“ se však dnes používá ve velmi odlišném smyslu od pojmů „křesťanské umění“ či „buddhistické umění“. Zatímco v křesťanství rozlišujeme umění pro náboženské a světské účely, islám se snaží ovládnout všechny stránky společnosti, a tudíž termínem „islámské umění“ označujeme všechny umělecké výtvořiny islámského světa (tedy v případě architektury zahrnuje i světské stavby).

Do islámské architektury se řadí stavby postavené po vzniku islámu (622) až do současnosti, na území ovládaném tímto náboženstvím. Místa jejího výskytu nelze omezit na tradičně muslimské oblasti, jako je Perský záliv, severní Afriku či Přední východ, ale lze se s ní setkat např. i ve Španělsku, Francii či v Indii. V současné době se muslimské náboženské stavby nacházejí po celém světě. Z těchto důvodů nelze islámskou architekturu vnímat jako celek, ale je třeba rozlišovat historické epochy a jednotlivá centra. Vliv regionálních center je navíc podtržen skutečností, že Korán na rozdíl od Bible nikde neurčuje podobu ani pravidla postavení chrámu. Jednotlivá centra tak mohla navázat na lokální tradice, a to jak z hlediska vhodného materiálu, tak z hlediska stavebních technik. Přesto lze nalézt řadu typických prvků či společných rysů, které vyplývají z potřeb a vkusu běžného muslima. Za nejtypičtější oblíbený prvek lze považovat kopuli a různé druhy oblouků. Základními typy staveb jsou mešity, arabské domy s uzavřenou dispozicí, nádvořím a oddělenou ženskou a mužskou částí, ívány, pevnosti a mosty. Méně významnými, ale pro islámskou architekturu také typickými stavbami, jsou lázně či vodotrysky.

Typické prvky islámské architektury

Pro Evropana je velmi obtížné správně porozumět islámské architektuře, protože vychází ze zcela jiných tradic než evropská architektura, její symbolika je vinou rozdílného historického vývoje a malé znalosti islámu zpravidla nepochopena, anebo se její výklad zužuje na konstatování, že stavby mají vyjadřovat nekonečnou moc Alláha. Skutečnost neustále se opakujících motivů, zákazu zobrazování lidské podoby atd. tím bývá obvykle považována za dostatečně vysvětlenou. Ve skutečnosti je interpretace islámské architektury složitější a její symbolika je stejně složitá a rozsáhlá jako křesťanská symbolika. Její rozvoj a zákonitosti provázela podobně široká polemika a její rozvoj probíhal podobně složitě jako rozvoj evropské architektury. Obecně se v této architektuře vyvinulo několik charakteristických prvků. Nejtypičtější prvkem pro stavby náboženského rázu se stala kopule, jejíž architektonické řešení je různé a prošlo poměrně složitým vývojem, během něhož vznikla řada problémů jak roznést váhu. Vyřešení těchto problémů umožnilo stavět větší kopule. Druhým typickým prvkem je využití kýlové klenby.

Je zde snaha o propojení funkčních a dekorativních prvků. Typickým příkladem tohoto jevu je oblouk, jehož konstrukční využití se objevuje v islámské architektuře velmi brzy. Oblouk umožnil stavět velká prosklená okna i spojit nesourodé plochy uvnitř mešit. Pozdější zašpičatěné oblouky jsou ale projevem snahy po dekorativnosti, zašpičatění, kterého si lze všimnout na celé řadě prostupů či dveří, nemá žádný konstrukční význam. Snaha o monumentálnost a vzdušnost vedla k velkému používání štíhlých sloupů, které zpravidla měly kruhový průřez, zdobených až od patky. Objemnější sloupy byly zdobeny tak, aby působily dojmem, že vyrůstají ze stavby.

Brzy získala význam práce s prostorem, která vedla k vytváření různých nádvoří, a to nejen u náboženských či honosných budov, ale i u běžného světského stavitelství. Nádvoří jsou vždy dlážděná a mají za cíl umocnit dojem z budovy, plocha větších nádvoří bývá rozbita buď terénním rozčleněním, anebo stavbou altánku, nikdy se neobjevuje snaha rozbít plochu zelení.

Zdobení staveb pomocí tzv. arabské kaligrafie samotnou architekturou nijak neovlivňovalo, neboť se stavba nepřizpůsobovala plánu výzdoby, ale naopak výzdoba plánu stavby. Fakt, že islám zakázal zobrazovat živé bytosti, osoby a zvířata vedl k eliminaci soch, což architektuře umožnilo využívat všech stěn, což vedlo k větší otevřenosti budov. Tento zákaz také vedl ke geometrické výzdobě budov – tzv. arabesky, které spočívaly v opakování stejného motivu.

Specifickou a velmi důležitou oblastí architektury v islámu je zahradní architektura, která patří k nejrozpracovanějším v tomto oboru. Zahradu Edenu a zahradu Ráje znají jak muslimové, tak i křesťané a židé. Odehrává se v ní počátek i konec lidského osudu. Z tohoto důvodu se mnoho muslimských architektů věnovalo navrhování zahrad, a vytvořili tak skvostná architektonická díla. Korán neobsahuje žádné přesné pokyny pro tvorbu zahrad. Z podrobného vylíčení věčné zahrady však vyplývá, že v zahradě musí být stinné stromy, tekoucí voda, ochranná vnější zeď a několik roztroušených bohatě zdobených staveb zkrášlujících krajinu. Nesmí zde být žádné květiny, umělé jeskyně či rybičky.

Techniky a motivy v islámském umění:

Geometrické ornamenty se velmi často vyskytují v kombinaci s nějakým dalším prvkem islámského umění, ať už se jedná například o kaligrafické či rostlinné motivy. Nacházíme je v nejrůznějších formách a díky rozmanitým technikám i na téměř všech materiálech používaných v islámském umění a architektuře. Níže jsou popsány ty nejpoužívanější z nich.

1) Kaligrafie

Kaligrafie zaujímá významné místo ve výzdobných systémech. Uplatňuje se ve všech oborech ornamentální výzdoby. Existují dva typy arabského ozdobného písma: hranaté písmo kúfické a písmo kurzívní. Kúfické písmo je písmo nejstarší, zdůrazňuje vertikální linie jednotlivých znaků a je vyjádřením vznešenosti a vážnosti. Nejvíce se používalo v prvních pěti stoletích islámu zejména na architektonické ornamenty, nápisy na mincích, výzdobu textilu a keramiky i v rukopisech Koránu.

Od 11. století je kúfické písmo vystřídáno písmem kurzívním.

2) Arabeska

Arabeska je plochý ornament arabského původu vytvořený z geometrických tvarů a rozmanitě propletených stylizovaných rostlin. Vyvinula se z mozaiky, jejíž původ sahá až do pozdní antiky. Na mozaikách v islámském umění tvoří réвовé úponky a rostliny samotné hlavní předmět dekorace. Dodnes však není jisté, co tyto úponky měly původně symbolizovat.

Zanedlouho je však v náboženském i světském prostředí vystřídaly více stylizované abstraktní a geometrické motivy. Tento druh ornamentu je v západním světě nazýván arabeska a ve své plně geometrizované podobě se objevil v polovině 10. století v Bagdádu, odkud se rychle rozšířil do všech částí islámského světa. V arabesce se tedy listové motivy jako réвовý nebo akantový úponek splétají s geometrickým rámcem, který se sám takto přeměňuje ve svinující se rostlinné stonky. Řečeno jinými slovy, stonky a listy nabyly geometrických tvarů a z geometrického rámce vyrašily stonky a listy. U arabesky se můžeme často setkat s prvkem spirály, jež symbolizuje život a jeho cykly.

3) Keramické dlaždice

K nejvýraznějším projevům islámského umění patří budovy zdobené sítí barevných ornamentů. Této výzdoby s chromatickým efektem se po celá staletí dosahovalo používáním glazovaných keramických dlaždic. Ve východních islámských zemích se tyto dlaždice uspořádané do geometrických a rostlinných vzorů používaly k výzdobě vnitřních i vnějších zdí, kleneb a kupolí. V západních islámských zemích byly dlaždice převážně zelené, světle hnědé a bílé barvy, méně často se pak objevovala barva žlutá, modrá a černá. Na východě se techniky keramických obkladů vyvíjely dost odlišně. Nejdříve zde stavitelé při vytváření povrchové textury budov využívali pouze cihlové vzory a štuk. Později začali experimentovat s glazovanými prvky, aby docílili výraznější barevnosti a ostrých kontrastů. Zde se setkáváme s tvarovanými dlaždicemi s tyrkysově modrou glazurou. Dále se užívá bílá a tmavě modrá.

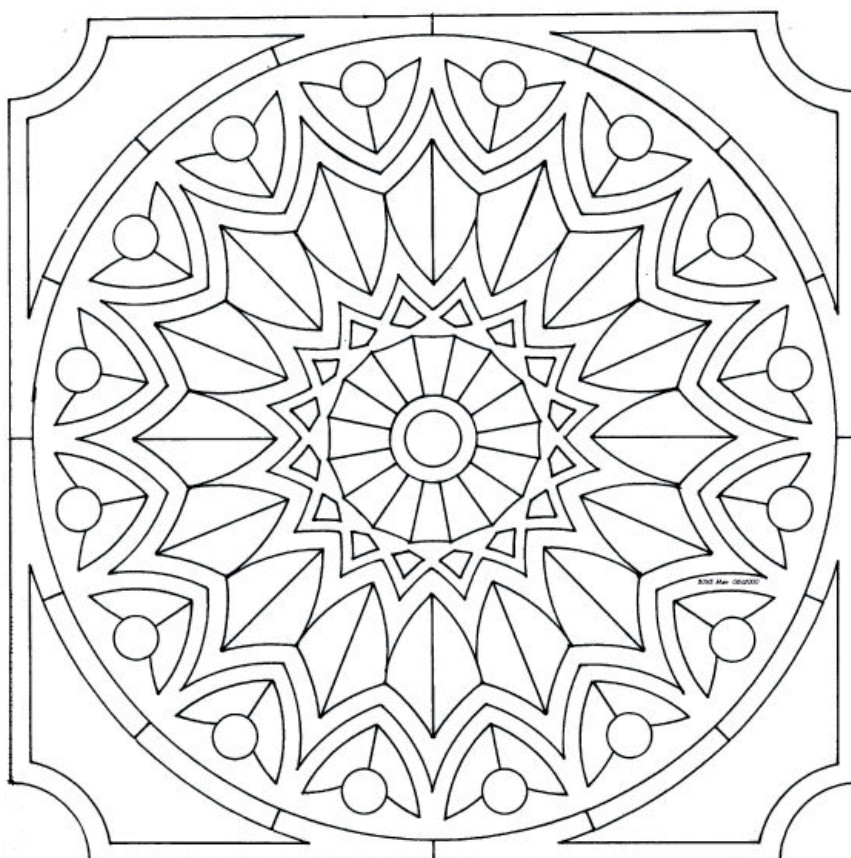
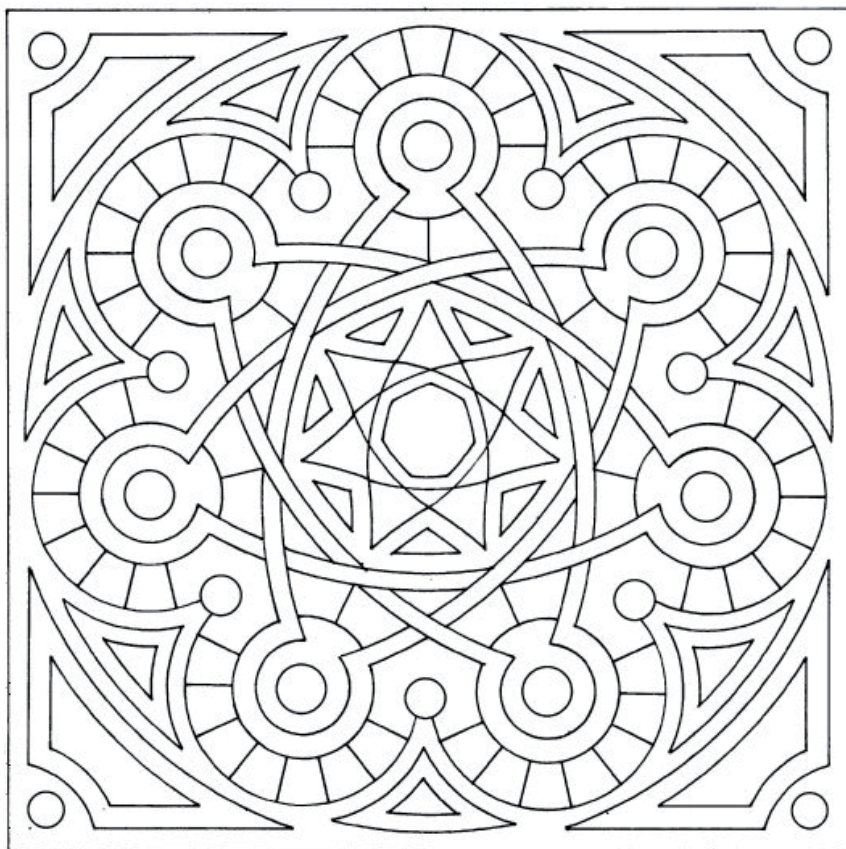
• Zdroje

Aktivita přepracována dle: <https://kidworldcitizen.org/islamic-art-lesson-for-kids/>

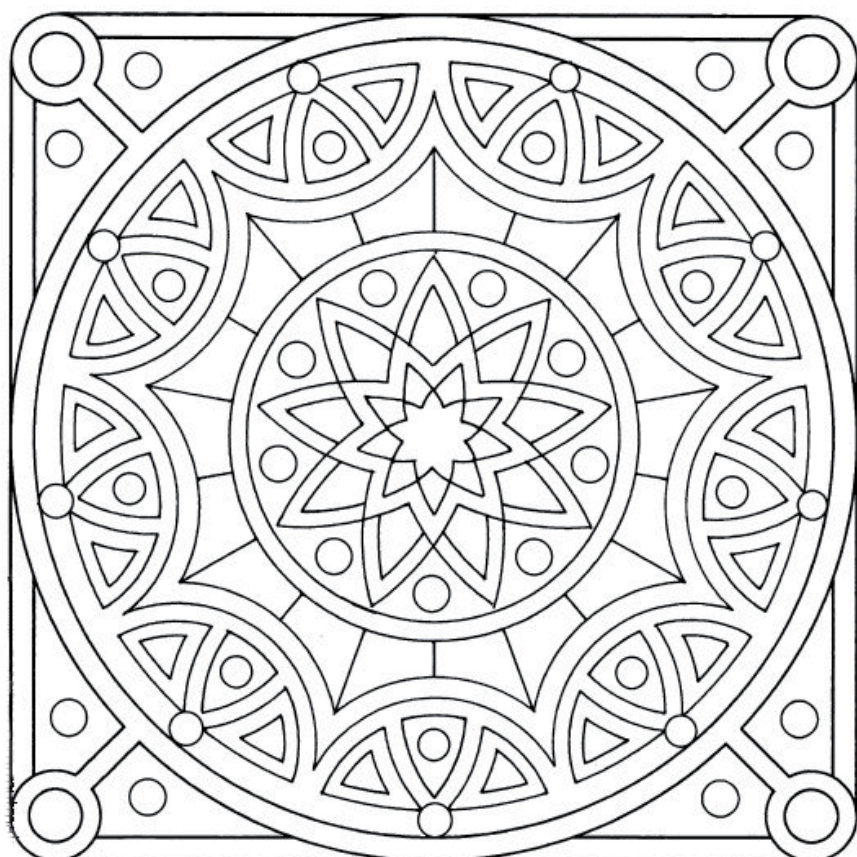
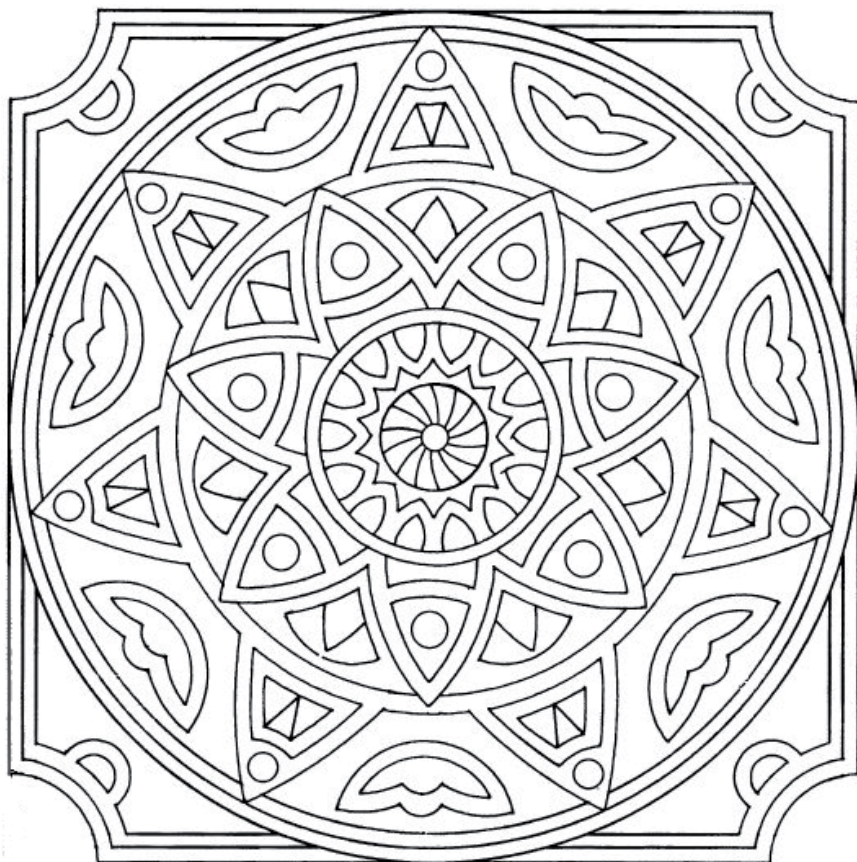
https://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1msk%C3%A1_architektura

SLABOVÁ, Štěpánka. Geometrické ornamenty v islámském umění. České Budějovice, 2020.

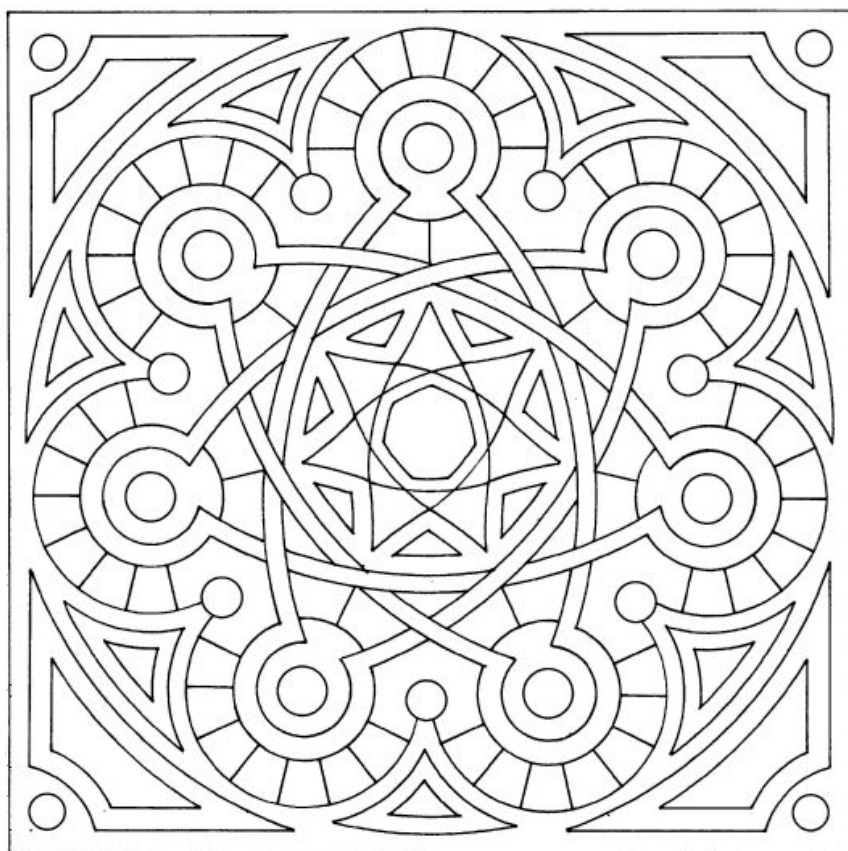
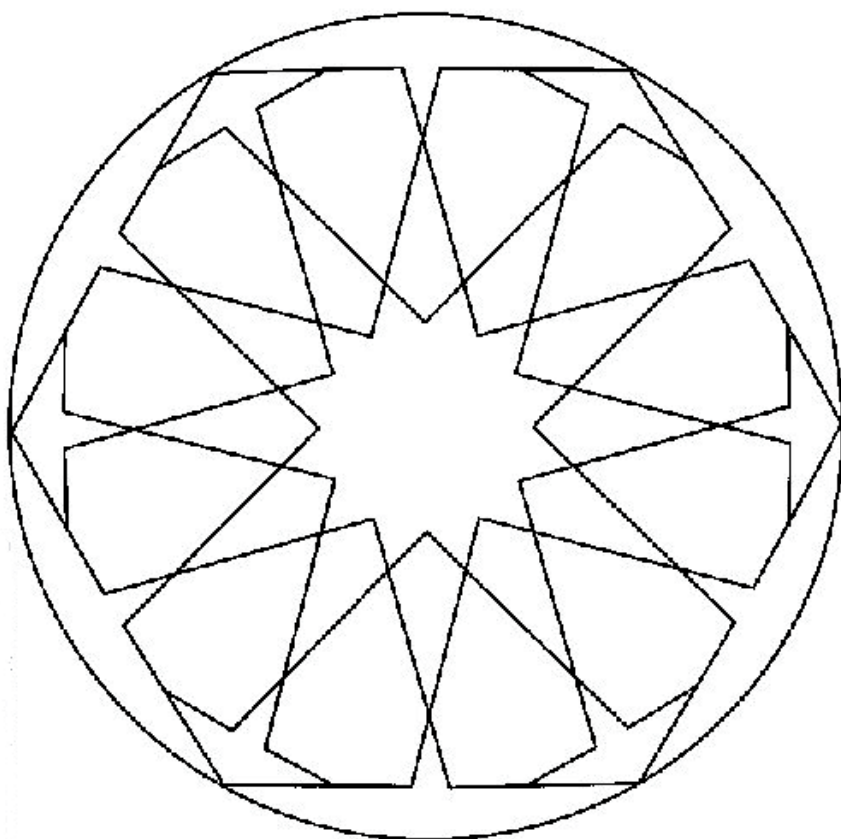
DLAŽDICE:

DLAŽDICE:

DLAŽDICE:

Odlišnost kultur?	
Cíl: spíše odpočinková aktivita, která vede ke srovnání lidových moudrostí v Afghánistánu a v ČR	 15 minut
Pojmy: kultura, lidová moudrost	 seznam afghánských přísloví
Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost	

● Popis aktivity

Rozstříháme jednotlivá přísloví na slova, rozdělíme žáky na skupiny a dáme jim za úkol co nejvíce vět složit tak, aby dávaly smysl. Když žáci věty složí, zjistí, že se jedná o přísloví, postupně je čtou a vyjadřují svůj názor, odkud přísloví pochází, zda z ČR nebo z Afghánistánu.

Všechna přísloví jsou afghánská, žáci tedy uvidí, že mnoho českých je buď velmi podobných, nebo dokonce stejných. U odlišných či podobných přísloví se žáci snaží vzpomenout si na českou variantu.

● Závěr, vyhodnocení

Diskutujeme o podobnostech a rozdílnostech přísloví, snažíme se najít důvod, proč tak odlišné kultury mohou mít stejná přísloví. Protože lidová moudrost formuluje to, co je lidem téměř všech kultur podobné (lenost, spěch, honba za penězi, snaha za každou cenu ušetřit...).

● Přísloví

PRÁCE KVAPNÁ MÁLO PLATNÁ.

NEZASTAVUJ CIZÍHO OSLA.

SPRAVEDLIVÝ NESEJDE Z CESTY.

KDO SE VYCHVALUJE, NEZASLOUŽÍ SI POCHVALU.

KREV NELZE SMÝT KRVÍ.

AKTIVITA JE POŽEHNANÁ.

LEVNÁ VĚC NEPOSTRÁDÁ VADY, DRAHÁ KVALITU.

OCET ZADARMO JE SLADŠÍ NEŽ MED.

DLUHY NIČÍ LÁSKU.

NOHY PŮJDOU TAM, KAM JDE SRDCE.

NIKDO NEŘEKNE, ŽE JEHO MATEŘSKÉ MLÉKO JE KYSELÉ.

ZE ŠPATNÉHO ŽELEZA OSTRÝ MEČ NEVYROBÍŠ.

KDO JINÉMU JÁMU KOPÁ, SÁM DO NÍ PADÁ.

DOKUD NEPROZKOU MÁŠ VODU, NEZOUVEJ SE, ABYS BRODIL.

UTEKL ZPOD DĚRAVÉ STŘECHY NA DĚŠŤ.

● Zdroj

<http://www.afghan-web.com/culture/proverbs.html>

Afghánistán nebo Itálie?

Cíl: Uvědomit si své limity, že při nedostatku informací se člověk může splést a snadno vyhodnotit daný jev na základě předsudků a stereotypů chybně. Cílem není úspěšně zvládnutý kvíz, ale vědomí si toho, že zdání může klamat. Dále že vyspělost nebo zaostalost státu není dána přirozeně, ale třeba politickou vůlí a podporou zvenčí.

Pojmy: předsudky, stereotypizace, kontext, média, informační limity, vizuální zkresení

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova

15

15 minut

kartičky s obrázky

● Popis aktivity

Učitel/ka rozdělí žáky do skupin podle potřeb. Rozdá jim obálku ve které budou smíchané obrázky z historické Itálie a Afghánistánu. Cílem je, aby žáci obrázky rozdělili a určili, které fotky jsou pořízené v Afghánistánu a které v Itálii. Poté si společně řeknete správné odpovědi.

● Reflexe, závěr

Učitel/ka vysvětlí, že Itálie, ačkoliv nám je kulturně i geograficky blíže a je součástí Evropské unie, byla vlivem špatné politiky země rozdělena na chudý zemědělský jih a bohatý průmyslový sever. Že i bohatá Evropa má místa, kde je chudoba, a že naopak místa, která nám jsou vzdálená a která máme spojená s terorismem a chudobou, byla kdysi bohatá kulturně, politicky a demokraticky a byla liberálnější než nyní (případ Afghánistánu). Je možné vysvětlit kontext, kdy na jih Itálie neproudily dříve ze severu peníze a že v Aghánistán měl dříve podporu západního světa včetně USA.

● Poznámka pro vedoucí:

Je vhodné obrázky promítat v prezentaci při vyhodnocování, z jakého státu jsou.

FOTKY Z ITÁLIE:

FOTKY Z AFGHÁNISTÁNU:

24. Dílna Bělorusko

Běloruské volby

Cíl: Zprostředkovat zážitek zmanipulovaných voleb, pomocí zážitkové techniky přiblížit politickou situaci v Bělorusku a motivaci politických emigrantů z Běloruska

Pojmy: demokratické a nedemokratické volby, diktatura, politická emigrace

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost

45 minut (při využití všech videoukázek a diskuse 60 minut)

psací potřeby, hlasovací lístky, protokol o výsledcích voleb, závazek mlčenlivosti pro volební komisaře, projekční technika

● Popis aktivity

Učitel rozdělí třídu na dvě stejně velké skupiny. Každá skupina představuje jednu politickou stranu nebo hnutí. Úkolem obou skupin je vybrat si mezi sebou jednoho kandidáta, který se bude ucházet o přízeň celé třídy (může jít o volby do parlamentu nebo školního parlamentu, nebo do vymyšlené instituce, ale takové, aby si žáci dovedli představit její funkci). Tento kandidát zastupuje svou politickou stranu, má svůj volební štáb – ten s ním musí nacvičit předvolební projev, píseň, ódu nebo vystoupení, které by přesvědčilo členy druhé politické strany, aby ho také volili. Ve vystoupení musí mít hlavní slovo kandidát, ostatní mohou mít také nějakou roli, ale hlavní roli musí mít kandidát.

Vedle kandidáta si každá strana ještě zvolí svého volebního komisaře, člověka, který bude výsledky voleb zpracovávat a jehož úkolem je zajistit spravedlivé sečtení hlasů – což zajistí právě fakt, že každá strana má svého komisaře a oba pracují společně, aby se kontrolovali. Před samotným hlasováním dá učitel volebním komisařům podepsat závazek mlčenlivosti (mohou ho přečíst nahlas, aby všichni žáci věděli, co je jeho obsahem) – volby jsou tajné, tak nemohou vyrazit, kdyby třeba podle písma poznali, kdo koho volil.

Učitel bude předsedou volební komise, který vyhlásí výsledky voleb. Pokud je přítomen běloruský lektor, může hrát roli (zahraničního) pozorovatele.

Kandidáti přednesou svoje projevy (proč volit právě jeho, v čem je nejlepší, co slibuje) a pak se konají volby. Volby proběhnou tak, že komisaři všem rozdají volební lístky, na které žáci napíší jméno kandidáta, kterého zvolili. Žáci papírky přeloží a odevzdají svému komisaři.

Volební komisaři sečtou hlasy, někde stranou od ostatních, a zapíší výsledek do listiny a tu odevzdají učiteli.

Učitel vypíše závěrečný volební protokol a vyhlásí výsledky: ve volbách zvítězil jeden kandidát v poměru zhruba 95% pro něj ku 5% pro druhého. (Zvítězí-li ten s menším počtem hlasů, ten méně pravděpodobný, je nutno sledovat, jak volby probíhají, jak si který kandidát u třídy stojí. Pokud je po projevech jeden jasný favorit, zvítězí ten druhý. Pokud není jasné, kdo byl lepší, a patrně každá skupina hlasovala pro svého kandidáta, lze jako vítěze označit kohokoliv, bude to každopádně překvapení, že zvítězil tak drtivě.)

Komisaři i voliči vidí, že vyhlášený výsledek evidentně neodpovídá tomu, jak lidi hlasovali.

Můžeme situaci chvíli pozorovat: žáci jsou většinou naštvaní, ohromení, překvapení, cítí se oklamáni (příprava projevu, prožívání toho, kdo má lepšího kandidáta, šuškáni o tom, kdo pro koho hlasoval, je velice nabudí, jsou opravdu zvědaví na výsledky, navíc mají vysoká očekávání, protože to je hra, která je baví), jiní si stěžují, další dál „hrají“ a žádají opakování voleb, přepočítání hlasů nebo soudní přezkum.

● Vysvětlení

Učitel spolu s lektorem žákům vysvětlí, že to, co zažili po vyhlášení výsledků voleb, je ukázkou toho, jak žijí lidé v Bělorusku. Takto tam vypadají volby a už 17 let vyhrává jeden kandidát. Šok, zmatení, smutek a ochromení – to je součást běžného života Bělorusů. Hrou se nemá vyjádřit, že všechny volby v Bělorusku jsou do této míry manipulované, ale u každých byly

dokumentovány mnohé problémy, navíc tam neprobíhá rovná předvolební kampaň, opozice má velmi těžkou pozici, prezident má v rukou všechna klíčová média.

Členové volebních komisí jsou skutečně vázáni slibem mlčenlivosti a třeba až v emigraci prozradí, že byli svědky například nezapočítání opozičních hlasů nebo odchylek v počtu spočítaných hlasů a počtů hlasů na protokolech.

Vysvětlíme, že někteří lidé ve společnosti jsou privilegovaní, nemají problémy, jiní problémy mají, nemohou uplatňovat svá práva, když se ozvou, jsou trestáni. Ti, co potíže nemají, co jsou chváleni, nebo nejsou pronásledováni, svůj „klid“ a pohodový život za něco vyměnili. Za konformitu, za souhlas s režimem, za to, že nebudou pátrat po tom, proč existuje cenzura a proč není v zemi svoboda. A pak jsou lidé, kterým nesvoboda není lhostejná, kteří se pokoušejí něco ve společnosti změnit k lepšímu.

Lze vzpomenout na povolební situaci v prosinci 2010 po volbách v Bělorusku a na dosud uvězněné disidenty, kteří spadají do této skupiny lidí, usilujících o nápravu.

Pro zasvěcení do běloruské situace využíváme běloruské lektorky, které spolupracovaly s opozicí, a tak obvykle vyprávějí žákům vlastní příběhy a zážitky z voleb, případně povolebních problémů úspěšných opozičních kandidátů.

Jako dokreslení realističnosti uvedené hry je možno žákům pustit videoukázku z voleb v Bělorusku (zima 2010):

- ▶ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101219/obsah/138505-prezidentske-volby-v-belorusku/> - zprávy v ČT s „anketou“, kde se ukazuje škála názorů Bělorusů na současnou politickou situaci: starší paní, která je s prezidentem spokojena, neboť ceny potravin nestoupají a ostatní ji nezajímá, a mladý pár, který se k diktátorovi staví kriticky
- ▶ <http://www.youtube.com/watch?v=HzuKnDmosFU> – běloruský dokument v ruštině s anglickými titulky, sestřih povolebních událostí, demonstrací, policejních brutálních zásahů, zatčených vězňů a jejich výhledů do budoucna.

Poznámka: hru používáme na začátku čtyřhodinové dílny o Bělorusku, je ale možno ji použít i samostatně v jedné hodině.

● Pomůcky

Všechny formuláře k aktivitě naleznete také v Projektech škol ke snadnému vytištění.

Závazek mlčenlivosti

Já..... jako člen/ka volební komise se zavazuji, že hlasy sečtu poctivě a zapíši do protokolu řádně počty hlasů pro každého kandidáta. Zároveň se zavazuji, že nikomu neprozradím výsledky voleb, protože ty jsou vyhlášovány pouze a jedině předsedkyní volební komise.

Datum

.....

Podpis

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Volební lístek

Hlasuji pro:

.....

Výsledky voleb - počty hlasů

(zapisují volební komisaři)

Jméno kandidáta

Počet hlasů

.....

.....

.....

.....

Oficiální výsledky voleb

(zapisují volební komisaři)

Jméno kandidáta

Počet hlasů

.....

.....

.....

.....

Vítěz voleb

.....

Příběh lektora	
Cíl: Seznámit žáky s příběhem lektora a na příběhu jim ukázat, jaké mohou být důvody odchodu uprchlíků ze země a co se děje po jejich příchodu do země přijímající	 20-60 minut dle délky diskuse
Pojmy: uprchlík, azyl, mezinárodní ochrana, uprchlický tábor, integrace	 Psací potřeby a papíry
Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova	

● Popis aktivity

Ptáme se žáků obecně, co se děje s uprchlíky, když přijdou do nové země. Vzhledem k zemi původu lektora/lektorky se budeme zaměřovat na migraci nucenou, tedy na uprchlíky.

Lektor uvádí, jaké důvody k opuštění své země měla jejich rodina. Vypráví o tom, kde v ČR žil, uvede své zkušenosti z pobytových středisek (uprchlických táborů), a dále vypráví o integraci do české společnosti a problémech s ní.

Učitel propojuje zkušenosti lektora s obecnými poznatky, které již žáci mají (např. z úvodní přednášky).

● Rizika

Silné emoční zatížení pro lektora-cizince. Znovuoživené vzpomínky na období migrace, na důvody odchodu či na pronásledování a s ním spojené osobní útrapy mohou lektora při hodině překvapit, přestože byl na vystoupení před žáky předem připraven. Je výhodou, když pedagog zná osobní příběh lektora i témata, o kterých nechce mluvit. V případě, že by se žáci otázkami zaměřili na oblast, která je pro lektora-cizince citlivá, je vhodné, aby výklad převzal a doplnil pedagog.

● Závěr, vyhodnocení

Na konci aktivity dáme žákům prostor pro kladení otázek. Žáci je mohou klást buď ústně nebo napsat individuálně na papír. Pedagog vybere vhodnou formu kladení otázek dle své zkušenosti se třídou. Výhodou sepsání otázek je možnost zapojení všech žáků, tedy i těch, kteří by se nahlas nezeptali kvůli ostychu.

● Poznámka pro vedoucí

Tato aktivita závisí na osobní zkušenosti lektora, pokud lektor osobní zkušenost uprchlíka nemá, lze pracovat například s biografiemi uprchlíků nebo pracovat a didakticky využít jiné téma lektorova příběhu.

Jak se vyznat v uprchlickém táboře?

Cíl: Přiblížit žákům vstup uprchlíka do cizího prostředí a zakusit obtížnost orientace v cizojazyčném uprchlickém táboře

Pojmy: uprchlík, uprchlický tábor, kulturní bariéry

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova

25 minut

vytištěné barevné piktogramy, které se používají v českých uprchlických táborech, projektor

● Popis aktivity

Rozdělíme žáky na 4 skupiny a každé skupině dáme papír s piktogramy. Žáci mají za úkol ke každému piktogramu napsat, co podle nich znamená, jaká místnost je označena tímto piktogramem.

Když mají všichni hotovo, ukážeme obrázky na interaktivní tabuli a zástupci jednotlivých skupin přijdou říct, co jednotlivé obrázky znamenají. Ostatní skupiny, pokud měly stejné piktogramy, mohou říci, co napsaly ony.

Po vystřídání všech skupin u tabule diskutujeme o tom, jestli pro ně byl úkol lehký nebo těžký, jestli by se podle obrázků dokázali zorientovat, jaké to asi je pro člověka, který nezná latinku apod.

Lektor následně vypráví o svých prvních zkušenostech s piktogramy – jak si některé obrázky vykládal jinak, než co znamenají, protože do nich vkládal své představy o ČR, které ale s tím, co piktogramy ukazují, nesouvisely.

● Závěr, vyhodnocení

Žáci si uvědomí, že uprchlíci se v táboře ocitají ve zcela neznámém prostředí, neboť nerozumějí jazyku a písemným sdělením. Sami si zkusí, že i pro ně je obtížné porozumět označení míst a činností v táboře pomocí piktogramů a mohou se tak do prožitku uprchlíka částečně vcítit.

● Poznámka pro vedoucí

Tato aktivita do značné míry závisí na osobní zkušenosti lektora.

Hru lze variovat, s piktogramy lze po objasnění jejich významu dále pracovat. Žáci mohou ze čtvrtek vytvořit plán uprchlického tábora, kde budou budovy, ploty, cesty a piktogramy. Do plánu napíší, kolik v budovách bydlí lidí (uprchlíků), kolik v táboře pracuje lidí a co tam dělají (například 20 lidí z ochranky, 3 kuchařky, sociální pracovníce...). Mohou zkusit nakreslit plánek pokoje nebo bytu v uprchlickém táboře. Lektor to pak okomentuje, řekne, v jakých táborech žil, a stručně popíše průběh řízení (žádost, pohovor, rozhodnutí) a život v táboře (děti do školy, co dělají dospělí, vztahy mezi žadateli...)

● Pomůcky – piktogramy

(Na následující straně)

Kvíz o Bělorusku

Cíl: Připomenout si základní informace o Bělorusku zábavnou formou

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

10 minut

Seznam kvízových otázek,
nebo pracovní list s tajenkou

● Popis aktivity

Žáci odpovídají na kvízové otázky – individuálně nebo ve skupinách. Krátký kvíz je stručnou rozcvíčkou. Místo něj nebo na jiném místě v průběhu dílny lze využít i pracovní list s tajenkou, kde vyjde slovo „diktatura“.

● Kvízové otázky

- ▶ Jaké je hlavní město Běloruska? (Minsk)
- ▶ Jaká je v Bělorusku nejlepší známka ve škole? (10)
- ▶ Žijí v Bělorusku zubři, nebo sloni? (zubři)
- ▶ Jak jsou v Bělorusku dlouhé letní prázdniny? (3 měsíce, ale do školy se chodí i v sobotu, ne povinně, ale chodí)
- ▶ Kolikrát se v Bělorusku slaví Vánoce? (2x)
- ▶ Jak se jmenuje běloruské moře? (Bělorusko je vnitrozemský stát)

● Závěr, vyhodnocení

Poté co kvíz ukončíme, zeptáme se žáků, jestli pro ně byla některá otázka složitá, co je zaujalo, jestli věděli odpovědi na všechny otázky. Informace, které získáme od žáků, následně využijeme v dalším průběhu dílny a více se zaměříme na témata, která je zaujala při kvízu a na to, co pro ně bylo nové.

Pracovní list lze využít jako motivaci pro další výuku o politickém systému v Bělorusku.

<p>1. Bělorusko je a) samostatný stát (D) b) autonomní oblast Ruska (B)</p> <p>2. Bělorusko je známé pod přízviskem a) poslední evropská diktatura (I) b) vzor demokracie (E)</p> <p>3. Lukašenko je a) běloruská pohádková bytost (L) b) běloruský prezident (K)</p> <p>4. Na Vánoce přináší běloruským dětem dárky a) White Santa (S) b) Děda Mráz a Sněguročka (T)</p> <p>5. Nejznámější zvíře žijící v Bělověžském pralese je: a) gorila nížinná (E) b) zubr (A)</p>	<p>6. V Bělorusku prosperuje odvětví průmyslu zabývající se: a) výrobou lihu (T) b) výrobou uh lí (Z)</p> <p>7. Hlavním městem Běloruska je: a) Sevastopol (P) b) Minsk (U)</p> <p>8. Co jsou to Kaljady a) typické běloruské kalhoty (B) b) vánoční písně (Ř) c) pohanské svátky (R)</p> <p>9. Kolik procent území Běloruska je využitelné pro zemědělství a) 30 % (E) b) 5 % (A) c) 57 % (O)</p>
--	--

Tajenka:

Co znamená vyluštěné slovo? Týká nebo týkal se vyluštěný pojem i České republiky nebo Československa?

Prezentace o Bělorusku

Cíl: Poskytnout informace o zemi pomocí mapy, fotek měst, krajiny, zvířat, kultury, běloruského jazyka s ukázkami slov a písma

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace

v průběhu dílny

projekční technika, prezentace

● Popis aktivity

Lektor nebo učitel využívá prezentaci k výkladu o Bělorusku. Témata slajdů jsou například: geografie Běloruska, politický život v Bělorusku, běloruské tradice, život Bělorusů v ČR.

● Pomůcky

Prezentace je umístěna na webu projektu v sekci Projekty škol.

Jméno po otci

Cíl: Seznámení s tradicí oslovování v rusky mluvících zemích a porovnání s tradicí formálního oslovování v českém prostředí

10 minut

Pojmy: kultura a tradice

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Cizí jazyk

tabule (není podmínkou)

● Popis aktivity

Vysvětlíme žákům princip oslovování pomocí jména po otci. Žáci si vyzkouší oslovování pomocí jména po otci, zjistí jména svých tatínek a oslovují se po ruském způsobu tímto „celým“ jménem.

Lektorka vysvětlí, jaký pocit má z oslovení pomocí příjmení, z oslovení „paní Anna“ a dalších, která se v ČR někdy používají v domnění, že je to přiblížení ruské tradici. Dále, že oslovování pomocí příjmení jí není moc příjemné a musí mít na paměti, že je to u nás zdvořilost, jinak by to za zdvořilé neměla.

● INFORMACE: jméno po otci

V rusky mluvících zemích se lidé neoslovují pomocí slova „pane“ a příjmení (jako u nás, pane Novotný...), ale pomocí křestního jména a jména po otci (otcovo křestní jméno dostane specifickou příponu, -ič u muže, -evna nebo -ovna u žen). Oslovujeme pak například Ivane Petroviči (otec Ivana se jmenuje Petr), Anno Pavlovno (otec Anny se jmenuje Pavel).

Lidé jsou zvyklí si jména po otci zapisovat, například u kolegů v práci nebo známých, se kterými se nevidí tak často, aby je mohli oslovit, když se potkají, nebo se nejdříve zeptají na jméno po otci a pak teprve člověka osloví.

● Rizika

Někdy žákům tvar a zvuková podoba jména po otci zní směšně a žáci mohou o jménech vtípkovat, což částečně může narušit kázeň nebo i vyznění hry.

● Poznámka pro vedoucí/naše zkušenosti

V průběhu realizace jsme zažili zajímavou reakci českých žáků na své vietnamské spolužáky, o kterých předpokládali, že jejich jména nepůjdou upravit pomocí ruské koncovky. A když lektorka žáka oslovila pomocí jména po otci (například Dobrý den, Thu Dueviči), pochybujícím žákům tím ukázala, že vietnamské jméno není tak odlišné, aby se z něj jméno po otci nedalo udělat, jak možná žáci předpokládali. Jakýsi podprahový pocit o zásadní odlišnosti vietnamských jmen (a možná Vietnamců obecně) byl tedy jednoduše narušen zcela prostým jazykovým cvičením.

Černobyl

Cíl: Seznámení se základními informacemi o havárii v jaderné elektrárně v Černobylu a s důsledky, které měla pro obyvatele Běloruska a Ukrajiny. Dalším cílem aktivity je postavit do kontrastu humanitární katastrofu a lež tehdejšího establishmentu, který se jí pokoušel ututlat i za cenu tisíců zmařených lidských životů a zdraví

Pojmy: jaderná elektrárna, Černobyl, manipulace

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Člověk a společnost, Člověk a zdraví

minimálně 1 vyučovací hodina

promítací technika, videoukázka

● Popis aktivity

Pustíme prvních deset minut filmu „Zažili skutečnou katastrofu“.

Následují otázky (lze je pojmout jako kvíz – na všechny otázky mohou děti odpovědět na základě filmu nebo dovození z toho, co se ve filmu dozvěděli) k dovysvětlení dokumentu a událostí v Černobylu.

Lektorka doplňuje své fotky z oblasti a vypráví o vlastních zážitcích z té doby.

● Kvíz o Černobylu

- V jakém státě leží Černobyl? Proč se o něm bavíme v souvislosti s Běloruskem?

- ▶ Na Ukrajině. Radioaktivitou bylo zasaženo především Bělorusko.

- Co se stalo v elektrárně v Černobylu v roce 26. 4. 1986?

- ▶ Výbuch jaderného reaktoru.

- Čím se hasil požár elektrárny?

- ▶ Prvních 10 hodin se snažili hasit oheň vodou, ale bezvýsledně. Z vrtulníků zkoušeli shazovat tisíce tun olova a písku, ani to nezabralo. Naopak pod shozeným materiálem teplota uvnitř reaktoru začala znovu stoupat. Nakonec byl použit dusík a 6. května radioaktivní záření pokleslo

- Co je nemoc z ozáření?

- Jak působí zvýšená radioaktivita na lidský organismus?

- Jak reagovala na události v Černobylu tehdejší sovětská vláda?

- ▶ Mlčela, mlžila, tajila – a obětovala přitom lidi, lež o vlastní dokonalosti pro ni byla nad životy a zdraví lidí.
- ▶ Během 10 dnů po výbuchu bylo evakuováno na 130 000 lidí a území v okruhu 30 km od reaktoru bylo prohlášeno za pásmo zákazu vstupu, dalších zhruba 100 000 lidí bylo přesídleno v roce 1989.
- ▶ Sovětská vláda o tragické události informovala veřejnost až po dvou dnech. Po měsíci nařídila užívání jódových přípravků, což nemělo ze zdravotnického hlediska žádný smysl, protože radioaktivní jód po 10 dnech se rozpadá, a již se stačil uložit ve štítné žláze obyvatel zamořených oblastí. Nevhodným krokem bylo zapojení takového počtu lidí do odklízecích prací, převážně vojáků základní služby, i volba způsobu odstranění – když nestačila technika, museli lidé radioaktivní palivo odklízet ručně. Do prací na likvidaci havárie se během tří let zapojilo celkem 800 tisíc mužů, 300 tisíc z nich dostalo vysoké dávky záření (nad 0,5 Sievertu), mezi nimi i 134 hasičů, kteří dostali dávky od 1 do 13 Sv. (Pozn.: V EU maximální přípustná efektivní dávka ozáření, kterou může dostat člověk od působení atomové elektrárny za rok, je 1 miliSievert, a podle Černobylského fóra dávka do 500 mSv není smrtelná). Do dnešního dne zemřelo v důsledku ozáření zhruba 25 tisíc osob, které se podílely na likvidaci katastrofy.
- ▶ Vytvořená vládní komise prošetřila příčiny výbuchu a dospěla k závěru, že důvodem havárie byla nedokonalost projektu spolu se selháním některých pracovníků elektrárny.

- Kolik obyvatel Běloruska bylo postiženo událostmi v Černobylu?

- ▶ Během několika dní se v zamořeném pásmu ocitlo 2,2 milionu obyvatel Běloruska, tj. čtvrtina Běloruska;
- ▶ 2000 dětí z okolí onemocnělo rakovinou štítné žlázy;
- ▶ Více než 11 242 osob je zdravotně postižených následkem havárie;
- ▶ Více než 107 810 osob má status likvidátorů následků havárie na Černobylské atomové elektrárně;
- ▶ Více než 137 600 vystěhovalých.

- Za jak dlouho se vyčistí zamořené území (to, které je více než 30 km od elektrárny)?

- ▶ Celkem byla zamořena oblast o rozloze 125–146 tisíc km² (více než 1,5násobek rozlohy dnešního Česka), může se vyčistit za 300 let.

- Jak dlouho zůstane radioaktivní spečené palivo, které zůstalo v reaktoru?

▶ 100 000 let

● Rizika:

Ve filmu jsou poměrně tvrdé záběry ozářených osob.

● Závěr, vyhodnocení

Výbuch Černobylu byl katastrofa, která ovlivnila životy milionů lidí a ukázala povahu tehdejšího režimu. Je také jedním z důvodů, proč lidé v zamořené zemi nechtějí žít. Je dobré propojit lež tehdejšího režimu se hrou na volby (aktivita Běloruské volby) – tedy se lží establishmentu, která stále přetrvává. Můžeme tak nastavit u žáků větší citlivost na to, když s nimi někdo manipuluje nebo jim vysloveně lže. Můžeme také podpořit postoj, kdy odmítnou být obětí manipulace, což podporuje správné občanské postoje.

● Poznámka pro vedoucí

Žáci jsou obvykle filmem výrazně zasaženi, nejen proto, že některé záběry jsou skutečně drastické, ale také proto, že jsou upřímně šokováni ochotou tehdejších mocných obětovat tisíce lidí, aby nemuseli přiznat katastrofu, důvody, které k ní vedly, a její následky. Otázky kladené po filmu, zejména počty obětí, jsou pak pro žáky dalším šokem. Hodina s tímto tématem je pro žáky silným zážitkem a je třeba jim pak umožnit přestávku a uvolnění napětí.

● Pomůcky

Začátek filmu (nebo celý film) BBC „Zažili skutečnou katastrofu - Černobyl“.

● Zdroje

Dokument Zažili skutečnou katastrofu: Černobyl. Film BBC Experience: Chernobyl, 2006, 51 minut. Dostupný například na Youtube, pod názvem „Černobyl rekonstrukce“ (<http://www.youtube.com/watch?v=xHM3qbBHQqc&feature=related>) <http://www.belorusko.cz/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2006042601>

Bělorusko - poslední evropská diktatura

Cíl: Dozvědět se o aktuální politické situaci v Bělorusku, zamyslet se nad tím, jak pečovat o demokracii, uvědomit si důležitost svobodných voleb.

Pojmy: Bělorusko, diktatura, demokracie

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova

45 minut

plátno a přístup k internetu, tabule, papír, psací potřeby

● Popis aktivity

Je potřeba, aby tato aktivita proběhla až poté, co proběhla lekce na téma Bělorusko.

1. Na úvod položíme žákům otázku: „Co vás napadne, když se řekne Bělorusko?“

Odpovědi zapisujeme na tabuli. Výsledek stručně shrneme. Krátce nastíníme, že Bělorusko je tzv. „poslední evropská diktatura“ (ideální je navázat na nějakou formulaci, která vzešla přímo od žáků) a nyní se podíváme na film o lidech, kteří se tam v letech 2020 a 2021 účastnili protestů proti vládě.

2. Následuje projekce filmu: www.jsns.cz/lekce/1231921-clanek-293

3. Po filmu položíme žákům otázku: „Jaký moment z filmu na vás nejsilněji zapůsobil?“ Necháme promluvit pokud možno všechny, kdo se chtějí vyjádřit. Reflexe emocí je u tak silného filmu velice důležitá.

4. Vyzveme žáky, aby si vzali papír a tužku. Papír rozdělí na 4 pole, která nadepíší znaménky plus (+), minus (-), vykřičník (!) a otazník (?). Ke znaménku plus pak žáci uvádějí to, co na filmu vnímají jako pozitivní, ke znaménku minus naopak to, co vnímají jako negativní. U vykřičníku žáci mohou hovořit o tom, co pro ně bylo ve filmu nové. Otazník umožňuje klást otázky a odpovědi na ně pak lze poskytnout různými způsoby: od společného hledání přes zadání práce na příští hodinu až po možnost, že odpovíme sami.

● Závěr, vyhodnocení

5. Sdílíme odpovědi žáků. Sdílení by mělo být vždy dobrovolné. Můžeme navázat otázkami:

„Dokázali jste na filmu najít i pozitivní momenty? Co jste se díky dnešní hodině dozvěděli nového o Bělorusku? Jaké informace vám ve filmu chyběly a proč?“

● Zdroj

Přpracováno dle aktivity Člověk v tísní, Jeden svět na školách: www.jsns.cz/lekce/1231921-clanek-293

Co si vezmeš s sebou do neznáma?

Cíl: Možnost zakusit si, jak je těžké opustit oblíbené věci a prostor, na které jsme zvyklí

Pojmy: uprchlíci, emigrace

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Osobnostní a sociální výchova

15 minut

psací potřeby

● Popis aktivity

Aktivitu lze provést ve více variantách. V principu jde o to, aby si děti uvědomily, co každý den používají, co mají rády, a zkusily si představit, že se toho musejí vzdát.

Lze například napsat na tabuli okruhy a z každého okruhu žák napíše jednu věc, bez které se běžně neobejdou. Okruhy:

- ▶ vlastní pokoj,
- ▶ kamarádi, rodina,
- ▶ škola,
- ▶ svůj šatník,
- ▶ koníčky, sporty,
- ▶ domácí mazlíček.

Nebo vyzveme žáky, aby napsali seznam věcí, bez kterých se běžně neobejdou nebo nechtějí obejít. Necháme je zamyslet se nad předměty denní potřeby i nad tím, kam třeba rádi docházejí – posilovna, kroužky atd. Necháme je přečíst svoje seznamy věcí a pak na tabuli napíšeme seznam 1–6. Žáci ze seznamu vyberou 6 věcí, které považují za důležité.

Když jsou seznamy nezbytných lidí a věcí (lze mít jeden nebo dva seznamy) hotovy, oznámíme žákům, že jsou uprchlíci, kteří musejí rychle odejít ze země. Pracujeme dále se seznamy a žáci v nich začnou škrtat: to, co s sebou nelze vzít, protože to je nepřemístitelné; pak to, co je příliš těžké nebo rozměrné pro transport; dále to, co se zkaží nebo je pro to transport nemožný. Můžeme přidat situaci, že člověk si něco vezme, ale ztratí to, někdo mu to ukradne, nebo to musí prodat.

● Závěr, vyhodnocení

Pokud by žáci zemi, kde žijí, museli opustit – co by nemohli vzít s sebou z uvedeného seznamu? Co dalšího by postrádali? Mohou seznam doplnit. S jakými ztrátami se musí vyrovnat člověk, který nedobrovolně opustí svoji zemi?

Žáci, i když jen škrtají na papíře, si uvědomí, jak těžko se s vybranými věcmi loučí i jen takto hypoteticky. Mohou se tedy více vžít do příběhů dětí z dokumentu nebo uprchlíků, o kterých slyšeli, nebo které reprezentuje lektor-cizinec.

● Poznámka pro vedoucí

Aktivitu lze využít i například k reflexi hodnot žáků a toho, co je pro ně důležité (objevuje se často facebook, počítačové hry atd.)

25. Dílna Subsaharská Afrika

PUSH - PULL migrační faktory

Cíl: Představit žákům dvě migrační trasy z Afriky do Evropy. Pomocí zážitkové pedagogiky zjistit, co to znamená PUSH a PULL migrační faktor. Schopnost žáků uvést konkrétní příklady.

Pojmy: push-pull faktory, migrační trasa

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,

15 minut

Vytištěné příběhy, papíry s otázkami, tabule, psací potřeby

● Popis aktivity

Učitel/ka nejprve prostřednictvím prezentace nebo krátkého povídání představí problematiku migrace z Afriky do Evropy. Na mapě ukáže dvě hlavní migrační trasy (viz. informace pro učitele).

Poté začne práce ve dvojicích. Každý žák dostane jeden příběh a také papír s otázkami. Jejich úkolem bude si příběh samostatně přečíst, poté ho představit spolužákovi ve dvojici a odpovědět na níže položené otázky. Ve chvíli, kdy už dvojice nediskutují, přecházíme do další fáze aktivity.

Dalším krokem je vysvětlení, co jsou to PUSH a PULL migrační faktory. Poté připravíme flipchart a ptáme se žáků, aby na příkladech jednotlivých příběhů určili, co byly push a co pull faktory. Pokud si nejsou jistí definicí, pomůžeme jim návodnou otázkou: „Co vás vytlačuje (push faktor)?“ vs. „Co vás láká (pull faktor)?“. Odpovědi zapisujeme na tabuli.

● Poznámka pro vedoucí: Informace pro učitele

Informace o hlavních migračních trasách naleznete v části pro učitele, případně detailněji např. zde: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-migration-policy/western-routes/>

Push faktory migrace: motivem k migraci může být nepříznivá situace v domovské zemi (ozbrojený konflikt, represivní politické zřízení, kritická hospodářská situace, apod), která „vytlačuje“ člověka k odstěhování z domovské země. Jedná se o tzv. podmíněnou migraci. Jeden z možných push faktorů v podobě kritické politicko-bezpečnostní situace v zemi lze identifikovat aktuálně v pěti afrických státech: Eritrea, Středoafrická republika, Rovnicková Guinea, část Etiopie a Jižní Súdán. Migraci obyvatel těchto zemí je tedy možné považovat za legitimní. Počet těchto států se přirozeně může v blízké době měnit, neboť politicko-bezpečnostní situace ve většině subsaharských zemí je nestabilní, anebo v nich předpoklad nestability můžeme sledovat (za stabilní země je z dlouhodobé perspektivy možné považovat Angolu, Botswanu, Namibii, Ghanu, Senegal a Zambii). Push faktorům souvisejícím se stabilitou, je v dlouhodobém horizontu a za pomoci efektivní rozvojové asistenci možné do značné míry předcházet. Ačkoliv je to běh na dlouhou trať, jako východisko se jeví kontinuální investování do školství, infrastruktury a podpora občanských společností.

Pull faktory: motivem k migraci může být například lepší (ekonomická) situace v cílové zemi, tzv. fakultativní migrace. Jedná se o souhrn atributů, které člověka „přitahují“ do cílové země. Lepší ekonomická situace v cílové zemi či kvalitnější školská soustava, vyšší úroveň zdravotnictví apod. můžou být jasnými pull faktory. Nejvíce postiženou oblastí je tzv. pás Sahelu, který zasahuje do 40 % celkové rozlohy zemí od Senegalu po Eritreu. Tato neúrodná oblast na pomezí savany a pouště se z důvodů klimatických změn každoročně rozšiřuje o 60 000 km², v důsledku čehož dochází ke zvyšování potravinového deficitu v oblasti, následnému hladomoru, a v důsledku toho pak i k vnitřní migraci obyvatel (list The Guardian uvádí, že své domovy v centrální a západní Africe opouští každoročně 12 milionů lidí). Východiskem z této situace je podpora afrického venkova a zemědělství, například v podobě výstavby vodních pump či zavlažovacích systémů (subsaharská Afrika disponuje velkými zásobami vody, z kterých se ovšem využívá jen přibližně 10 %) anebo solárních panelů. Samotná dezertifikace také není neřešitelný problém, například vysazováním stromů lze vcelku rychle dosáhnout zúrodnění nehostinné půdy.

● Zdroj:

Afrika: stručná analýza problémů kontinentu, Vojtěch Šmolík, Matej Bidovský, 2018
<https://www.unhcr.org/4fa3eb4c6.html>

Aktivita přepracována a upravena dle: Člověk v tísni, Bohouš a Dáša: Tváří v tvář migraci, 2015

● Příběh Marie

Marie právě dokončila gymnázium. Celý život se dobře učila a toužila, že bude studovat práva. Ráda by jednou byla soudkyní. Hlásila se na Univerzitu Karlovu, ale bohužel ji nepřijali. Ve svém snu studovat práva však nechce polevit, a tak má rok na to, aby zkusila přijímací zkoušku znovu.

Přemýšlí, co bude dělat. Může nastoupit někam do práce, jít na jazykovku v Praze nebo odjet do zahraničí na zkušenou, aby se zdokonalila v angličtině. Přemýšlí, že by jela ráda třeba do Velké Británie nebo USA.

Otázky:

Proč chce odjet Marie do zahraničí?

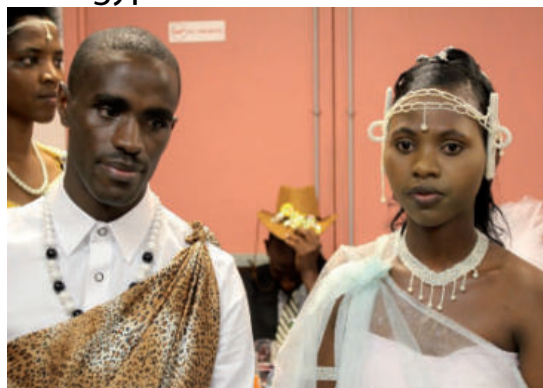
Jaké další důvody proč by chtěla Marie odjet tě napadají?

Zamysli se nad situacemi, které táhnou mladé lidi z Česka do zahraničí, vyjmenuj alespoň tři.

● Příběh Gebre a Teka

Mladí manželé Gebre a Teka pochází z Eritrey. Gebre sloužil sedm let v armádě, ale i přesto neměl dostatek financí na to, aby uživil svou manželku a dvouleté dítě, které zůstaly žít na venkově. Po propuštění z povinné vojenské služby se vrátil Gebre domů. V místě, kde bydleli, nebyla žádná práce. Dcera jim brzy nato zemřela na chřipku, protože neměli prostředky na to, aby jí zaplatili cestu k lékaři. To byl zlom v jejich životech, hned poté co ji pohřbili se rozhodli, že musí pryč. Měli plán jet nejprve do Súdánu, a poté do Etiopie. S pomocí převaděčů přešli hory do Súdánu, kde je nabral pick-up. Řidič slíbil, že je doveze do uprchlického tábora, ale místo toho je prodal. Byli uzavřeni v poušti v hangáru a únosci požadovali výkupné. Na výkupné bohužel oni ani jejich rodina neměli, a tak je jen surově zbili a prodali další skupině, tentokrát beduínům z Egypta.

Ti chtěli dvojnásobné výkupné, drželi je víc než měsíc. Podařilo se jim od rodiny a dalších příbuzných vybrat alespoň část peněz. Beduíni je nechali v poušti a poslali je směrem k hlídce vojáků. Gebre i Teka skončili s mnoha průstřely těla ve vězení. S pomocí ošetřující lékařky později odletěli do Etiopie, do uprchlického tábora.

Otázky:

Proč se rozhodli Gebre a Teka odjet z Eritrey?

Co mohlo být dalším důvodem jejich odchodu?

Za čím šli? Měli na to právo?

Co bys dělal/a ty v jejich situaci?

Příčiny a důsledky populačního růstu

Cíl: Žáci dokáží vytvořit schéma zobrazující důsledky rostoucího počtu obyvatel. Žáci rozumí pojmům: populační exploze, příčina a důsledek.

Pojmy: příčina a důsledek, populace, populační růst, populační exploze

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

25 - 30 minut

Papír, psací potřeby, vytištěné kartičky

● Popis aktivity

Aktivitu zadáme žákům do dvojic. Jejich úkolem bude vypracovat schéma, které bude mapovat důsledky rostoucího počtu obyvatel. Aktivitu můžeme začít diskuzí nad chápáním pojmu populační růst a jeho definicí. V následném kroku dojde ke tvorbě schématu.

Možné otázky, aby žáci pochopili zadání:

„Jaké si myslíte, že má rostoucí počet obyvatel důsledky?“

„Zamyslete se nad důsledky rostoucího počtu obyvatel z různých hledisek: společenských, hospodářských, environmentálních, politických apod.“

Žákům rozdáme nastříhané kartičky. Každou kartičku je možno použít ve více řetězcích.

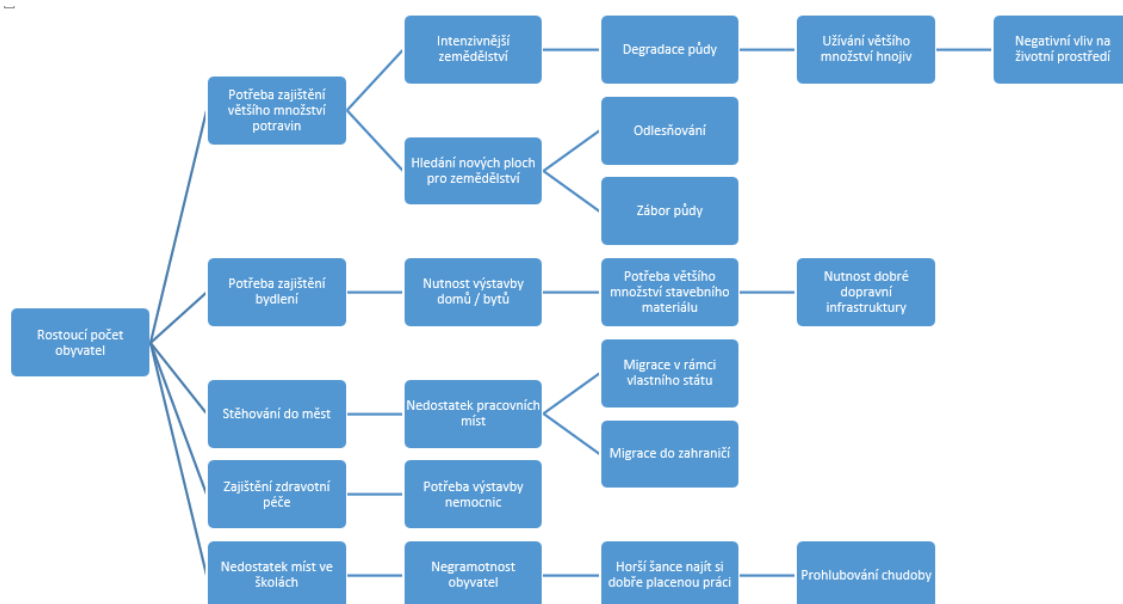
● Závěr, vyhodnocení

Aktivita nemá jediné správné řešení, je možné ji dle rozdílného uvažování žáků pojmout z více úhlů pohledu. Jednotlivá hlediska, kterými se žáci vydají, spolu velmi souvisí. Cílem je otevřít diskuzi a nechat žáky dojít do situace, kdy pochopí, že veškerá dílčí témata jsou propojená a úzce spolu souvisí. Příklady vytvořených řetězců prezentují dvojice ostatním.

Následuje otázka a diskuze: „Co si myslíte, že by mohlo ovlivnit a zpomalit populační růst?“

Žáci zpravidla dojdou k závěru, že populační růst ovlivňuje hlavně nižší porodnost, kterou lze regulovat např. účinnou antikoncepcí. Učitel by ale měl zdůraznit a vysvětlit, že z dlouhodobého hlediska není řešením vysoké porodnosti antikoncepce. K poklesu porodnosti přispívá zásadně vyšší míra vzdělání, nižší dětská úmrtnost (dostupnost lékařské péče) a lepší ekonomické možnosti.

● Příklad řetězce

● Zdroj

Přepřacováno dle: <https://zachranzemepis.cz/prelidnime-planetu-navrh-9-tematickyh-aktivit-do-vyuky/>

ROSTOUCÍ POČET OBYVATEL	Potřeba zajištění většího množství potravy
Intenzivnější zemědělství	Degradace půdy
Užívání většího množství hnojiv	Negativní vliv na přírodu
Hledání nových ploch pro zemědělství	Odlesňování
Zábor půdy	Potřeba zajištění bydlení
Nutnost výstavby domů / bytů	Potřeba více stavebního materiálu a surovin
Nutnost dobré dopravní infrastruktury	Stěhování do měst
Nedostatek pracovních míst	Migrace v rámci vlastního státu
Migrace do zahraničí	Zajištění základní zdravotní péče
Nutnost stavby nemocnic	Nedostatek míst ve školách
Negramotnost obyvatel	Horší šance najít si dobře placenou práci
Šíření nemocí v místech s extrémní hustotou zalidnění	Vyčerpání přírodních zdrojů
Migrace	Konflikty lidí s různým náboženstvím

Jak se bydlí v Subsaharské Africe?

Cíl: Seznámit žáky s rozdílným způsobem života na venkově a ve městě. Snaha, aby žáci neměli předsudky a aby pochopili, že Afrika celkově je kontinent obrovských rozdílů, kde je ve velkoměstech možné žít moderním způsobem života, který známe z našich podmínek, a naopak život na venkově může být velmi odlišný. Žáci by měli schopni se vcítit do role lidí žijících v různých částech Afriky a popsat jejich styl života a výzvy, kterým musí každodenně čelit.

Pojmy: slum, chudoba

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

60 minut

vytištěné obrázky,
psací potřeby, papíry,
zeměpisný atlas

● Popis aktivity

Hra začíná brainstormingem, kdy se učitel/ka ptá žáků, jak si myslí, že bydlí lidé v Subsaharské Africe. Zapisuje na tabuli, co žáci říkají.

Poté nechá učitel děti, aby krátce napsaly, jak to vypadá u nich doma. Aby uvedly, zda bydlí v domě, nebo v bytě, kolik má pokojů a jestli má žák svůj vlastní pokoj či jestli má společný pokoj se sourozencem.

Poté učitel rozdělí žáky do skupin a každé skupině předá obrázek. Na obrázcích jsou znázorněny různé druhy obydlí a je tam uvedeno místo, kde se obydlí nachází. Dále skupina dostane pracovní list, kam zapisují odpovědi. Každá skupina má k dispozici atlas.

Poté, co skupiny vyplní pracovní list, prezentují své výsledky. Ukáží ostatním obrázek a popíší, co vyplnili do pracovního listu. Pokud žáci na některou z otázek odpovídají v rozporu s realitou, učitel/ka jejich odpovědi koriguje.

● Závěr, vyhodnocení

Vracíme se k prvotnímu brainstormingu a porovnáváme, co žáci řekli na začátku, a co se dozvěděli. Učitel vyzve žáky, aby vyjmenovali, co pro ně bylo nové. Otevírá diskusi, kdy žáci srovnávají jejich vlastní bydlení s tím, co se právě dozvěděli.

Na konci aktivity je možné pustit video, ukazující bydlení ve slumu v Lagosu (hlavním městě Nigérie). Malý chlapec popisuje, že jezdí do školy na lodi.

Odkaz na video: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/11359-lagoska-chudinska-ctvrt-na-vode?vsrc=vyhledavani&vsrclid=afrika>

● Zdroj

Přepřacováno dle: <https://zachranzemepis.cz/prelidnime-planetu-navrh-9-tematickych-aktivit-do-vyuky/>

Burkina Faso

- 1) Myslíš si, že se jedná o dům ve městě / v blízkosti velkého města / na vesnici?
- 2) S pomocí atlasu popiš, ve které části Afriky se váš dům /vaše obydlí nachází.
- 3) Popiš, z jakého materiálu je dům / obydlí.
- 3) Zamysli se, jak to asi vypadá uvnitř? (Kolik je tam asi místností? Kde se vaří? Myslíš, že má obydlí koupelnu a toaletu? Kde lidé spí? Jaká je uvnitř teplota? Chrání obydlí obyvatele před hmyzem? Kolik se tam asi vejde lidí?)
- 4) Představ si, že bydlíš s rodinou v obydlí, které máš na obrázku. Vymysli si, jak máš velkou rodinu a s kým v domě bydlíš. Popiš, jak probíhá tvůj den od rána do večera (pomůcka: průměrně má rodina v Subsaharské Africe 5-6 dětí).
- 5) Zamysli se nad tím, s čím se musí rodina bydlící ve tvém obydlí potýkat. Nemusí se to týkat nutně jen bydlení, ale obecně jejich života. Zkus uvést alespoň tři příklady (např. u vesnického obydlí z přírodních materiálů je předpoklad, že bude vzdálené daleko od nejbližšího města, proto se děti mohou potýkat s tím, že to mají do školy velmi daleko).

Tanzánie

- 1) Myslíš si, že se jedná o dům ve městě / v blízkosti velkého města / na vesnici?
- 2) S pomocí atlasu popiš, ve které části Afriky se váš dům /vaše obydlí nachází.
- 3) Popiš, z jakého materiálu je dům / obydlí.
- 3) Zamysli se, jak to asi vypadá uvnitř? (Kolik je tam asi místností? Kde se vaří? Myslíš, že má obydlí koupelnu a toaletu? Kde lidé spí? Jaká je uvnitř teplota? Chrání obydlí obyvatele před hmyzem? Kolik se tam asi vejde lidí?)
- 4) Představ si, že bydlíš s rodinou v obydlí, které máš na obrázku. Vymysli si, jak máš velkou rodinu a s kým v domě bydlíš. Popiš, jak probíhá tvůj den od rána do večera (pomůcka: průměrně má rodina v Subsaharské Africe 5-6 dětí).
- 5) Zamysli se nad tím, s čím se musí rodina bydlící ve tvém obydlí potýkat. Nemusí se to týkat nutně jen bydlení, ale obecně jejich života. Zkus uvést alespoň tři příklady (např. u vesnického obydlí z přírodních materiálů je předpoklad, že bude vzdálené daleko od nejbližšího města, proto se děti mohou potýkat s tím, že to mají do školy velmi daleko).

Keňa - Nairobi

- 1) Vyber si z obrázku 1 vícepatrový dům. Myslíš si, že se jedná o město / vesnici?
- 2) S pomocí atlasu popiš, ve které části Afriky se váš dům nachází.
- 3) Popiš, z jakého materiálu je dům.
- 3) Zamysli se, jak to asi vypadá uvnitř? (Kolik je tam asi místností? Kde se vaří? Myslíš, že má obydlí koupelnu a toaletu? Kde lidé spí? Jaká je uvnitř teplota? Chrání obydlí obyvatele před hmyzem? Kolik se tam asi vejde lidí?)
- 4) Představ si, že bydlíš s rodinou v obydlí, které máš na obrázku. Vymysli si, jak máš velkou rodinu a s kým v domě bydlíš. Popiš, jak probíhá tvůj den od rána do večera (pomůcka: průměrně má rodina v Subsaharské Africe 5-6 dětí).
- 5) Zamysli se nad tím, s čím se musí rodina bydlící ve tvém obydlí potýkat. Nemusí se to týkat nutně jen bydlení, ale obecně jejich života. Zkus uvést alespoň tři příklady (např. u vesnického obydlí z přírodních materiálů je předpoklad, že bude vzdálené daleko od nejbližšího města, proto se děti mohou potýkat s tím, že to mají do školy velmi daleko).

Keňa - Nairobi (slum Kibera)

- 1) Z domů na obrázku si vyber jeden. Myslíš si, že se jedná o dům ve městě / v blízkosti velkého města / na vesnici?
- 2) S pomocí atlasu popiš, ve které části Afriky se váš dům / vaše bydlí nachází.
- 3) Popiš, z jakého materiálu je dům / obydlí.
- 3) Zamysli se, jak to asi vypadá uvnitř? (Kolik je tam asi místností? Kde se vaří? Myslíš, že má obydlí koupelnu a toaletu? Kde lidé spí? Jaká je uvnitř teplota? Chrání obydlí obyvatele před hmyzem? Kolik se tam asi vejde lidí?)
- 4) Představ si, že bydlíš s rodinou v obydlí, které máš na obrázku. Vymysli si, jak máš velkou rodinu a s kým v domě bydlíš. Popiš, jak probíhá tvůj den od rána do večera (pomůcka: průměrně má rodina v Subsaharské Africe 5-6 dětí).
- 5) Zamysli se nad tím, s čím se musí rodina bydlící ve tvém obydlí potýkat. Nemusí se to týkat nutně jen bydlení, ale obecně jejich života. Zkus uvést alespoň tři příklady (např. u vesnického obydlí z přírodních materiálů je předpoklad, že bude vzdálené daleko od nejbližšího města, proto se děti mohou potýkat s tím, že to mají do školy velmi daleko).

Kongo - Kinshasa

- 1) Myslíš si, že se jedná o dům ve městě / v blízkosti velkého města / na vesnici?
- 2) S pomocí atlasu popiš, ve které části Afriky se váš dům nachází.
- 3) Popiš, z jakého materiálu je dům.
- 3) Zamysli se, jak to asi vypadá uvnitř? (Kolik je tam asi místností? Kde se vaří? Myslíš, že má obydlí koupelnu a toaletu? Kde lidé spí? Jaká je uvnitř teplota? Chrání obydlí obyvatele před hmyzem? Kolik se tam asi vejde lidí?)
- 4) Představ si, že bydlíš s rodinou v obydlí, které máš na obrázku. Vymysli si, jak máš velkou rodinu a s kým v domě bydlíš. Popiš, jak probíhá tvůj den od rána do večera (pomůcka: průměrně má rodina v Subsaharské Africe 5-6 dětí).
- 5) Zamysli se nad tím, s čím se musí rodina bydlící ve tvém obydlí potýkat. Nemusí se to týkat nutně jen bydlení, ale obecně jejich života. Zkus uvést alespoň tři příklady (např. u vesnického obydlí z přírodních materiálů je předpoklad, že bude vzdálené daleko od nejbližšího města, proto se děti mohou potýkat s tím, že to mají do školy velmi daleko).

Důsledky klimatických změn prostřednictvím příběhů

Cíl: Žáci pochopí, že klimatická změna se netýká jen Afriky, ale celé planety. Prostřednictvím šesti příběhů z různých koutů světa se seznámí s vlivem a důsledky klimatických změn. Uvědomí si, že dopady mohou být podobné na všechny obyvatele planety, a že je klimatická změna problémem globálním. Určí pro sebe několik zásadních důsledků, u kterých uvedou důvody, jak s klimatickou změnou souvisí, tedy podrobněji popíší, proč jim dopad přijde zásadní.

Pojmy: klimatická změna

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a příroda, Člověk a společnost

30 minut

příběhy lidí na kartičkách, volné kartičky na psaní, tužky,

● Popis aktivity

Žákům rozdáme jednotlivé příběhy lidí z různých částí světa s příběhy, jak je ohrožuje změna klimatu. Kartičky s příběhem lidí jsou vytištěny na dvou barvách např. žlutá a zelená. Stejný příběh musí vždy být na žluté i zelené kartičce. Kartičky rozdáme žákům tak, aby ve třídě byla vždy stejná dvojice kartiček (tedy stejný příběh na žluté i zelené kartičce). Každý sám si přečte svůj příběh, který nesděluje nikomu jinému. Poté, co si účastníci přečtou svůj příběh, vyzveme je, aby stručně na jiný prázdný papírek napsali, který důsledek klimatické změny nejvíce ohrožuje jejich roli. V některých příbězích je důsledků více, záleží potom na samotném účastníkovi, kolik si jich vybere, popř. je můžeme rovnou úkol zadat tak, aby napsali důsledek klimatické změny více.

V dalším kroku učitel vyzve žáky, aby ti, kteří mají žlutou kartičku s příběhem, stáli na jednom místě (např. před tabulí čelem ke třídě). Ti, kdo mají kartičku se zeleným příběhem, sedí. Potom učitel postupně čte jednotlivé otázky uvedené zde v manuálu pod texty. Pokud ti, kteří stojí, na otázku odpovědí ANO, udělají krok vpřed. Ti, kteří sedí, si pouze v duchu odpovídají na otázky také, a sledují, jak odpovídají ti, kteří stojí – kdy dělají krok vpřed a kdy ne. Úkolem těch, kteří mají zelené kartičky a sedí, je najít si podle odpovědí stojících svou dvojici. Můžeme vyzvat i samotné účastníky, aby si vymysleli a zkusili položit vlastní otázku. Mělo by však platit, že by otázka neměla být úplně konkrétní a přímá (např. „Jsi z Afriky?“). Na konci všech otázek si sedící zkusí tipnout svou dvojici a převypráví svůj příběh. Následuje diskuze.

● Diskuze a závěr

Po nalezení dvojic a představení příběhů poprosíme žáky, aby postupně představili ostatním důsledek, kterého se obávají nejvíce. Tyto důsledky postupně píšeme na tabuli, vytvoříme tak jejich seznam. Potom s žáky diskutujeme, pokládáme jim např. tyto otázky:

„Který důsledek si myslíte, že je nejhorší/nejnebezpečnější?“

„Který může ohrozit nejvíce lidí na světě?“

„Které důsledky spolu souvisí a jak?“ (Např. sucho souvisí s problémy v zemědělství a hladem, záplavy mohou znamenat nárůst výskytu některých chorob a naopak nedostatek pitné vody, většina problémů pak může vést k migraci apod.).

„Bylo vám nepříjemné dělat krok vpřed?“

● Otázky, které klade učitel:

„Máš strach o svůj dům, obydlí?“

Máš strach o své živobytí, zaměstnání?

Bývá Ti v létě teplo více než před pár lety?

Může tě bezprostředně ohrozit sucho?

Máš dostatek pitné vody?

Už byla v tvém domě voda nebo požár?

Je pro Tebe perspektivní žít se zemědělstvím?

Je ve tvém místě přiměřené množství srážek?

Plánuješ se přestěhovat?

Jsi ohrožen nemocemi více než před pár desítkami let?

Pozoruješ, že v tvém okolí ubývají rostliny nebo živočichové?

Ovlivňuje bezprostředně moře kvalitu tvého života?“

● Zdroj

Aktivita upravena dle: Analýza a návrhy výukových materiálů o klimatické změně pro gymnázia, KULICHOVÁ, 2017

Jsi africký zemědělec žijící v blízkosti Guinejského zálivu. S celou rodinou pěstuješ na pronajatých polích kakaové boby. Tvé zemědělství je závislé na srážkách, ale jsou rok od roku menší nebo nepředvídatelnější. Ještě před 10 lety bývaly deště předvídatelné a vody bylo o polovinu více, než je nyní. Teď je ale tvá sklizeň rok od roku menší, protože nedostatečně prší nebo přšelo mnoho a přišly povodně. Navíc se rozšiřují pouště směrem k tvému obydlí. Měl bys ses věnovat asi něčemu jinému než je zemědělství, ale nic jiného neumíš. Budeš se muset asi někam odstěhovat, kde ještě by se tvému zemědělství lépe dařilo, aby tvoje děti nezemřely hladu.

Žiješ v Asii u Bengálského zálivu a živiš se rybolovem. Zápavy z moře jsou čím dál častější. Většina domů v tvé vesnici byla před pár lety zničena nečekanou přílivovou vlnou. Stejně tak přibývá nemoci z povodní, které se rychle šíří. Máš strach, že se stoupající hladinou mořské vody můžeš jednoho dne přijít o svůj dům, nebo že onemocníš ty nebo tvé děti, a chtěl bys raději přesunout do nějaké bezpečnější oblasti. Slyšel jsi ale, že rybolov v řekách už také moc nevynáší, a i ve vnitrozemí se potýkají se záplavami. Zhoršuje se i kvalita půdy, která vysychá a ztěžuje se přístup k pitné vodě. Mohl bys tedy jít pracovat do průmyslu, který se tady za poslední dobu hodně rozvinul.

Jsi strážce národního parku v Austrálii, za posledních 10 let ubylo tolik živočichů i rostlin z deštného pralesa, které jsi znal, že ani nevíš, zda bude časem co chránit. V následujících desítkách let hrozí, že vyhyne až 30 % živočichů obývajících tropické lesy, a to především kvůli zvyšující se teplotě ovzduší. Snižuje se i dostupnost vody a mění se celý ekosystém. Větší a déletrvající horka způsobují sucho a požáry jsou častější. Ničí les i zemědělskou půdu. Otepluje se a stoupá hladina moří. Máš strach, že jednou zmizí i pobřežní oblasti.

Jsi obyvatel České republiky a žiješ u velké řeky. Poslední dobou tvůj dům pořád vyplavují povodně, skoro to vypadá, že se začne sesouvat i půda. Od té doby pečlivě sleduješ zprávy Českého hydrometeorologického ústavu. Tam ses taky dozvěděl, že v letech 2000-2016 v Česku bylo více povodní než za celé uplynulé století dohromady. Chtěl bys změnit lokalitu. Rád by ses přestěhoval do hor, chtěl bys podnikat v oblasti cestovního ruchu, ale sněhu dle pozorování je pořád méně, a dokonce i kratší dobu. Přemýšlíš, jestli je to dobrý nápad, podnikat v rozvoji lyžování. Možná zůstaneš spíše v nížině, vzhledem k tomu, že jsou teplé zimy, ušetříš za topení.

Jsi obyvatel Severní Ameriky a žiješ na pobřeží. Tvoje město zažívá další vlnu vedra, která je letos již několikátá. Teploty za posledních 10 let jsou daleko vyšší, než bývaly dříve. Vážné zdravotní obtíže mají tvoji prarodiče, kteří taková vedra nepamatují. V důsledku tepla se také šíří různé infekční choroby, objevuje se více nemocí dýchacího ústrojí, zvyšuje se počet úmrtí způsobených úpalem. Dochází i k úbytku pitné vody, zhoršuje se kvalita ovzduší. Vedra často střídají tropické bouře, které ničí domy, školy, silnice... Raději by ses přestěhoval někam do hor, kde by mohlo být bezpečno.

Jsi obyvatel malého ostrova v Tichém oceánu. Vlastníš hotel na pobřeží a živiš se cestovním ruchem. Časté jsou záplavy, bouře, eroze. Vše ničí sídla, infrastrukturu a zařízení. Slaná voda zhoršuje kvalitu pitné vody. Vláda neustále debatuje o klimatických změnách a hrozbě zvýšení hladiny moře. Zvýšení o 1 m znamená nejen to, že ztratíš obživu, ale i to, že by mohl zmizet celý ostrov. Jsi smutný, že se to ve světě nezačalo řešit dříve a přemýšlíš, kde vlastně budeš žít.

Jsi africký zemědělec žijící v blízkosti Guinejského zálivu. S celou rodinou pěstuješ na pronajatých polích kakaové boby. Tvé zemědělství je závislé na srážkách, ale jsou rok od roku menší nebo nepředvídatelnější. Ještě před 10 lety bývaly deště předvídatelné a vody bylo o polovinu více, než je nyní. Teď je ale tvá sklizeň rok od roku menší, protože nedostatečně prší nebo přšelo mnoho a přišly povodně. Navíc se rozšiřují pouště směrem k tvému obydlí. Měl bys ses věnovat asi něčemu jinému než je zemědělství, ale nic jiného neumíš. Budeš se muset asi někam odstěhovat, kde ještě by se tvému zemědělství lépe dařilo, aby tvoje děti nezemřely hladu.

Žiješ v Asii u Bengálského zálivu a živiš se rybolovem. Zápavy z moře jsou čím dál častější. Většina domů v tvé vesnici byla před pár lety zničena nečekanou přílivovou vlnou. Stejně tak přibývá nemoci z povodní, které se rychle šíří. Máš strach, že se stoupající hladinou mořské vody můžeš jednoho dne přijít o svůj dům, nebo že onemocníš ty nebo tvé děti, a chtěl bys raději přesunout do nějaké bezpečnější oblasti. Slyšel jsi ale, že rybolov v řekách už také moc nevynáší, a i ve vnitrozemí se potýkají se záplavami. Zhoršuje se i kvalita půdy, která vysychá a ztěžuje se přístup k pitné vodě. Mohl bys tedy jít pracovat do průmyslu, který se tady za poslední dobu hodně rozvinul.

Jsi strážce národního parku v Austrálii, za posledních 10 let ubylo tolik živočichů i rostlin z deštného pralesa, které jsi znal, že ani nevíš, zda bude časem co chránit. V následujících desítkách let hrozí, že vyhyne až 30 % živočichů obývajících tropické lesy, a to především kvůli zvyšující se teplotě ovzduší. Snižuje se i dostupnost vody a mění se celý ekosystém. Větší a déletrvající horka způsobují sucho a požáry jsou častější. Ničí les i zemědělskou půdu. Otepluje se a stoupá hladina moří. Máš strach, že jednou zmizí i pobřežní oblasti.

Jsi obyvatel České republiky a žiješ u velké řeky. Poslední dobou tvůj dům pořád vyplavují povodně, skoro to vypadá, že se začne sesouvat i půda. Od té doby pečlivě sleduješ zprávy Českého hydrometeorologického ústavu. Tam ses taky dozvěděl, že v letech 2000-2016 v Česku bylo více povodní než za celé uplynulé století dohromady. Chtěl bys změnit lokalitu. Rád by ses přestěhoval do hor, chtěl bys podnikat v oblasti cestovního ruchu, ale sněhu dle pozorování je pořád méně, a dokonce i kratší dobu. Přemýšlíš, jestli je to dobrý nápad, podnikat v rozvoji lyžování. Možná zůstaneš spíše v nížině, vzhledem k tomu, že jsou teplé zimy, ušetříš za topení.

Jsi obyvatel Severní Ameriky a žiješ na pobřeží. Tvoje město zažívá další vlnu vedra, která je letos již několikátá. Teploty za posledních 10 let jsou daleko vyšší, než bývaly dříve. Vážné zdravotní obtíže mají tvoji prarodiče, kteří taková vedra nepamatují. V důsledku tepla se také šíří různé infekční choroby, objevuje se více nemocí dýchacího ústrojí, zvyšuje se počet úmrtí způsobených úpalem. Dochází i k úbytku pitné vody, zhoršuje se kvalita ovzduší. Vedra často střídají tropické bouře, které ničí domy, školy, silnice... Raději by ses přestěhoval někam do hor, kde by mohlo být bezpečno.

Jsi obyvatel malého ostrova v Tichém oceánu. Vlastníš hotel na pobřeží a živiš se cestovním ruchem. Časté jsou záplavy, bouře, eroze. Vše ničí sídla, infrastrukturu a zařízení. Slaná voda zhoršuje kvalitu pitné vody. Vláda neustále debatuje o klimatických změnách a hrozbě zvýšení hladiny moře. Zvýšení o 1 m znamená nejen to, že ztratíš obživu, ale i to, že by mohl zmizet celý ostrov. Jsi smutný, že se to ve světě nezačalo řešit dříve a přemýšlíš, kde vlastně budeš žít.

Kde je nyní konflikt?	
<p>Cíl: Podpořit samostatnost žáků při vyhledávání informací a interpretaci výsledků, podpořit žáky v práci s digitálními technologiemi a práci s mapou, informování žáků o aktuální situaci</p>	 15 minut
<p>Pojmy: konflikt, konfliktní region, válka</p>	 velkoformátový papír, psací potřeby, přístup k internetu, telefony/PC
<p>Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Informační a komunikační technologie, Člověk a společnost</p>	

● Popis aktivity

Aktivita je vhodná do hodin ICT, ale je možné ji provést i ve třídě, pokud mají žáci k dispozici přístup k internetu. Zadáni pro žáky je, aby ve dvojicích navštívili web, kde je slepá mapa Afriky, na které jsou vyznačeny aktuálně probíhající konflikty (<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/>)

Úkolem pro žáky je, aby vypsali, v kterých státech Subsaharské Afriky aktuálně probíhá nějaký konflikt.

Učitel zapisuje na velkoformátový papír či interaktivní tabuli všechny státy. Ve chvíli, kdy žáci uvedou správně všechny konflikty dle mapy, rozdělíme třídu tak, aby každá skupina dostala jednu zemi, kde je konflikt. Jejich úkolem bude, aby si dohledali informace ke konfliktu a v 10 bodech představili ostatním, proč je v dané zemi válka. Jejich úkolem bude také, aby se pokusili určit příčinu konfliktu (zda se jedná o etnický, náboženský, mocenský, hospodářský atd. Ve většině případů se bude jednat o kombinaci výše uvedeného). Poté každá skupina prezentuje své výsledky, učitel vše zapisuje k jednotlivým zemím.

● Závěr, vyhodnocení

Každá skupina prezentuje své výsledky, učitel vše zapisuje k jednotlivým zemím a komentuje, jaké jsou příčiny konfliktu v dané zemi.

Strom chudoby

Cíl: Žáci dokáží vlastními slovy vysvětlit pojem absolutní a relativní chudoby. Jsou schopni určit nejvíce ohrožené oblasti a skupiny obyvatel a diskutovat o problémech s chudobou spojených. Uvědomují si rozdílné příčiny a důsledky chudoby a dokáží uvažovat o možných řešeních. Dokáží porovnat situaci v ČR a Subsaharské Africe.

Pojmy: chudoba, relativní vs. absolutní chudoba

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Člověk a společnost

30 minut

tabule, psací potřeby,
lepíky

● Popis aktivity

Na tabuli nakreslete veliký strom, který bude mít kořeny, kmen a korunu. Toto dělení je důležité. Do stromu budete zapisovat pojmy, a proto ho udělejte dostatečně veliký. Strom ještě svisle rozdělíte. Levá část stromu bude náležet ČR a pravá vybrané zemi Subsaharské Afriky (doporučujeme např. Somálsko či Eritreu). Poloviny stromu nahoře nadepište. Do kmene zapište téma naší hodiny – chudoba.

Do kořenů budete zapisovat příčiny chudoby a do koruny její důsledky. S žáky charakterizujte rozdíly mezi jednotlivými druhy chudoby a ujasněte si společně pojmy – absolutní a relativní chudoba. Po vyplnění příčin a důsledků chudoby rozdejte každému žákovi po jednom lepícím lístečku, na který napíše podle svého uvážení možné(á) řešení chudoby. Lístečky nalepí žáci jako plody stromu do koruny.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel s žáky otevře diskuzi na téma absolutní a realitní chudoby. Ověří, jestli žáci rozumí rozdílu mezi těmito dvěma pojmy.

● Informace pro vedoucí

Absolutní chudoba vyjadřuje stav, kdy člověk nemůže uspokojit své základní potřeby. Nejrozšířenějším způsobem měření absolutní chudoby je tzv. hranice chudoby (anglicky poverty line). Hranice má vyjadřovat předěl mezi těmi, jejichž průměrné příjmy jsou dostatečné k uspokojení tzv. základních potřeb, tedy k zajištění potravy a přístřeší, a mezi těmi, jejichž příjmy k tomu nedostačují. Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující částky 1 USD na den. V roce 2017 se tato částka zvýšila na 1,9 USD.

Relativní chudoba je konceptem, který klade důraz na to, že na chudobu je nutno nahlížet vždy v kontextu místa a společenských měřítek. Chudoba má mnoho podob a pro člověka znamená různé problémy, tzn. ve vztahu k životnímu standardu ostatních jedinců v dané společnosti. Ne každý, kdo je chudý podle měřítek absolutní chudoby, je chudý ve vztahu ke své komunitě. Například, kdo je chudý v New Yorku, nemusí být chudý v Lagosu.

● Zdroj

Aktivita zpracována dle: ADRA, Metodická příručka pro výuku o globálních souvislostech, 2019

Poslední pomeranč	
<p>Cíl: Prožít si na základě simulace situaci, v níž za podmínek environmentální katastrofy dochází ke konfliktu jedinců a skupin. Reflektovat tendence ke koaličním partnerstvím i hledání různých strategií vedoucích k přežití jedince/skupiny. Přemýšlet nad morálními principy vážících se k dané situaci, co se týče způsobování újmy druhým nebo distribuce zdrojů vedoucí k potlačení nebo zastavení způsobování újmy. Cvičení vyjednávání a komunikace s druhými. Pochopení hněvu a frustrace lidí (vedoucích ke konfliktům, i ozbrojenému) v prostředí nedostatku základních životních potřeb.</p> <p>Pojmy: konflikt, ozbrojený konflikt, chudoba, omezené zdroje</p> <p>Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova</p>	 15 minut
	 pomeranč

● Popis aktivity

Vedoucí hry zarámuje situaci příběhem, kdy nastává zemětřesení, při kterém se škola zřítí a celá třída je zavalena sutinami s nemožností najít skulinu jako cestu ven. Dveře i okna jsou zavaleny. V místnosti stále teče voda, nikdo už však nemá nic k jídlu, zbývá jediný nalezený pomeranč. Na základě slabého signálu se vám však podařilo spojit s lidmi venku, kteří po komunikaci ze záchranými složkami tipují, že se k vám dostanou zhruba za 3-4 dny. I to však není jisté, protože mohou nastat další komplikace. Učitel zdůrazní, že v těchto podmínkách si nikdo není jistý, kdy se celá třída dostane ven a směřuje otázku ke zdrojům.

Jediný pomeranč je referenční bod, k němuž vedou všechny úvodní otázky učitele. Učitel/ka klade otázky:

- „Kdo si myslí, že by měl hlad hned první den?“
- „Jak se cítíte když jste hladoví? Cítíte se podrážděně?“
- „Jak byste naložili s posledním pomerančem a kdy?“
- „Nechali byste si pomeranč pro sebe?“
- „Co by bylo v takovém případě eticky správné?“
- „Spojili byste se s nejsilnějšími a pomeranč si uzmuli?“
- „Nabídli byste ho nejslabšímu nebo pár nejslabším?“
- „Rozdělili byste ho mezi všechny přítomné?“

Role dospělého je v této hře sledovat a regulovat diskusi, při níž by žáci měli reflektovat své pocity a také chování a vlastní intuice týkající se různých morálních postojů. Pokud žáci mají stejné nebo podobné morální principy týkající se nakládání se zdroji (pomeranč), pak je učitel pospojuje do koalic (sesednutím k sobě). Skupiny poté představují vlastní strategie postupu (pomeranč rozdělit/uzmout), přičemž přemýšlejí nad možnými důsledky a riziky. Učitel se snaží dát do diskusní konfrontace různé postoje. Pokud žáci volí a popisují pouze hypotetické situace, které by byly bezkonfliktní, ať už verbálně či fyzicky (uzmutí či násilné odebrání pomeranče či potyčka atd.), učitel/ka je nechá.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel chování žáků a jejich postoje srovná se situacemi a událostmi ze Subsaharské Afriky, kde probíhají konflikty v podmínkách materiálního nedostatku, který je též příčinou konfliktů. Vysvětluje, že nenaplnění základních potřeb zvyšuje pravděpodobnost konfliktu. Zdůrazňuje, že lze konflikty takto logicky vysvětlit, což ovšem neznamená jejich ospravedlnění. Tato hra je vhodná spíše pro starší žáky, kteří jsou schopni formulovat abstraktnější morální principy. Ovšem i mladší žáci si mohou vyzkoušet, jaké mají morální intuice.

26. Dílna Demokratická republika Kongo

Pozdravy Afriky	
Cíl: Zábavná aktivita, motivace pro poznávání konžské kultury, ovládnutí základních frází v jazyce lingala	 20 10 minut
Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova	 žádné

● Popis aktivity

Aktivitu vede lektor-cizinec. Předáme mu slovo s tím, že se žákům sám představí.

Lektor začne mluvit jazykem lingala – představí se, řekne, odkud je, jak se mu líbí ve škole, proč dnes přišel, že má jinou barvu kůže než my, o čem se dnes budeme bavit, co dělá ve volném čase... Vyprávění doplňuje gesty, aby žáci trochu pochopili, o čem mluví. Atraktivní je, když lektor mluví dlouho, chodí mezi žáky, vezme je za ruku, ukazuje na svou barvu ruky a dětskou ruku a mluví lingala.

Za chvíli jeho proud řeči učitel zastaví a zeptá se žáků, jestli mu rozuměli. Žáci obvykle rozeznají jméno, slovo Kongo, Afrika a další slova, tipují, že se lektor představil.

Vyzveme lektora, aby žáky naučil základní fráze v jazyce lingala:

- ▶ Jak se máš? – Ndenge nini?
- ▶ Mám se dobře – Naza malamamu
- ▶ Kolik je ti let? – Oza na mbula nini
- ▶ Dneska je hezky – Lelo eza kitoko
- ▶ Rád jsem se s vámi viděl – Nasepeli mingi komona yo

● Závěr, vyhodnocení

Vysvětlíme žákům, že v DR Kongu je úřední jazyk francouzština, obvykle se ale mluví místními jazyky, kterých je zhruba 250. Lingala je africký jazyk zavedený prezidentem Mobutu jako společný jazyk Konžanů. Téma jazyků v Kongu a Africe lze rozvinout do samostatné aktivity.

Demokratická republika Kongo a migrace

Cíl: Motivace, zjištění aktuálních znalostí žáků o DR Kongo, stručné seznámení s obchodem s otroky z Konga

Pojmy: Kongo, nucená migrace

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Člověk a příroda, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

20-30 minut

pracovní list s tajenkou,
prezentace

● Popis aktivity

Žáky rozdělíme do skupin maximálně po 5 členech a rozdáme jim role – vedoucí skupiny, zapisovatel, časoměřič a další. Následně dostane skupina pracovní list, který společně vyplňuje. Na základě správných odpovědí vyluští tajenku (nucená migrace). Následně má za úkol vytvořit společně definici tohoto pojmu a domluvit se, zda a jak se pojem týká Demokratické republiky Kongo.

Pedagog se žáků zeptá, jestli byla nějaká otázka, která je zaujala, jestli zjistili něco, co nevěděli, a co by se chtěli dozvědět.

Pak žáci přečtou své definice nucené migrace, které napsali po vyplnění pracovního listu. Pedagog případně definice zpřesní – budou se zřejmě týkat migrace uprchlíků, zejména politických nebo lidí vyhnaných válkou či živelnými katastrofami. Učitel dále objasní žákům, že na příkladě DR Kongo si můžeme ukázat ještě další podobu nucené migrace, a tou bylo obchodování s otroky. S využitím prezentace a lektora učitel seznámí žáky s dějinami obchodu s otroky z Afriky. Oblast Guinejského zálivu a zejména území Konžského království bylo ve třech stoletích, kdy kulminoval obchod s otroky, nejvýznamnějším zdrojem otroků.

● Závěr, vyhodnocení

Může následovat i diskuse o současné situaci v DR Kongo, kdy jsou lidé nuceni migrovat kvůli vleklé občanské válce. Lektor-cizinec doplňuje výklad pedagoga.

● Poznámka pro vedoucí

Pedagog během skupinové práce nad pracovním listem obchází jednotlivé skupiny a zaměřuje se na to, jaké otázky jsou pro žáky složité. Poznatky z tohoto pozorování následně využije během dílny.

<p>1. Demokratická republika Kongo leží a) v srdci Asie (P) b) v srdci Afriky (N)</p> <p>2. DR Kongo má a) 10 milionů obyvatel (A) b) 71 milionů obyvatel (U)</p> <p>3. Nejdůležitější řekou DR Kongo je a) Kongo (C) b) Červená řeka (P)</p> <p>4. Pygmejové jsou a) přírodní národ žijící v Kongu (E) b) původní evropští obyvatelé Konga (A)</p> <p>5. Úředním jazykem je: a) francouština (N) b) španělština (D) c) ruština (P)</p> <p>6. V DR Kongu se těží a) koltan (Á) b) hliník (E)</p> <p>7. Konžský deštný prales je a) největší na světě (F) b) nejmenší na světě (N) c) 2. největší na světě (M)</p> <p>8. Nejznámějším zvířetem v Kongu je a) kapustňák (E) b) gorila horská (I) c) buvol bílý (O)</p>	<p>9. Portugalci využívali Kongo v 17. století jako zdroj a) medu (K) b) hliníku (R) c) otroků (G)</p> <p>10. Fufu je a) hudební nástroj u nás známý jako foukací harmonika (A) b) konžské jídlo (R)</p> <p>11. Nejoblíbenější konžský hudební nástroj je a) fufu (E) b) buben (A) c) kytara (Y)</p> <p>12. Může dát černochoch krev bělochovi, pokud mají stejnou krevní skupinu? a) ano (C) b) ne (P)</p> <p>13. Mezi největší problémy současného Konga patří a) malé nerostné bohatství (A) b) občanská válka a kácení deštného lesa (E)</p>
---	---

Tajenka:

Napište definici vyluštěného pojmu. Týká se vyluštěného pojmu i Konga?

Jazyky v DR Kongo a Africe

Cíl: Seznámení s jazyky v Kongu a Africe, uvědomění si jazykové diverzity a pronikání evropských jazyků do Afriky

Pojmy: diverzita, kolonialismus

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Člověk a příroda, Jazyk a jazyková komunikace

10 minut

politická mapa Afriky

● Popis aktivity

Lektor naváže na informace o jazyce lingala, který, vedle úřední francouzštiny, má být z rozhodnutí státu společným jazykem Konžanů. Ptáme se žáků, jakými jazyky se ještě mluví v Africe a zajímají nás nejprve ty evropské, pak další. Žáci vyjmenovávají jazyky a ujasňujeme si, kde se tím jazykem mluví a proč. Uvedeme si příklady zemí, kde se mluví jakými evropskými jazyky (francouzština, angličtina, portugalština, němčina, italština, španělština) a kde dalšími (arabština).

Žáci uvedou (vymyslí, s pomocí učitele a lektora odvodí), proč jsou právě tyto evropské jazyky úředními jazyky v daných zemích. Toto může být úvodem k vysvětlení kolonialismu a vlivu Evropy na vývoj afrických zemí.

● Závěr, vyhodnocení

Shrňme, které evropské státy ovlivnily svými politikami africké země, poukážeme na dělení Afriky, často zcela bez ohledu na původní kultury a státní útvary. Zároveň vyzdvihneme úlohu evropských jazyků jako prostředku, který mnoha Afričanům umožňuje získání vzdělání na evropských středních a vysokých školách.

Poznáš, na co se tě ptají?

Cíl: Vyzkoušení si vlastní schopnosti uvažovat a komunikovat při setkání s odlišnými kulturami

Pojmy: lingala, integrace, komunikace

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Jazyk a jazyková komunikace

25 minut

sada karet s otázkami
v jazyce lingala

● Popis aktivity

Každá trojice žáků si vylosuje čtyři karty. Úkolem skupiny je vybrat tři otázky z karet a navrhnout způsob, jak se na ně zeptat na ulici v cizí zemi, obvykle žáci secvičí pantomimickou scénku. Skupina může odložit stranou otázku, kterou považuje za nejobtížnější. Skupiny pak ostatním po řadě předvádějí svá řešení a srovnávají jednotlivé přístupy, hovoří o těžkostech, se kterými se při hledání řešení setkaly. Nakonec skupina přečte otázku, které se vyhnula, a prozradí, proč ji považuje za nejhůře sdělitelnou.

Alternativně mohou skupiny žáků dostat každá pouze jednu otázku, předvést ji, a ostatní skupiny hádají, na co se ona skupina chtěla zeptat.

● Pomůcky:

Sada karet s otázkami, které mohou žáci položit lidem na ulici v cizí zemi. Karty budou v jazyce lingala, ale zároveň tam bude i drobným písmem překlad do češtiny. Aby hra byla zábavnější, můžeme použít rekvizity – klobouk, deštník, apod.

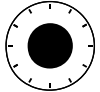

- ▶ Tangu nini sikoyo? (Kolik je hodin?)
- ▶ Epayi wapi ezali poste? (Je zde v okolí pošta?)
- ▶ Epayi wapi ezali pembeni Hopital? (Je zde někde blízko nemocnice?)
- ▶ Tangu nini okokende bus ya suka? (Kdy odjíždí poslední autobus?)
- ▶ Epayi wapi akoki kokende na WC? (Kde bych našel toalety?)
- ▶ Oyebi te,epayi wapi akoki kozuwa hotel? (Nevíte, kde tady můžu sehnat ubytování?)
- ▶ Bayibi ngai eloko, Oyebi te, epayi yakokende na Police? (Okradli mě, nevíte, kde najdu policii?)

● Závěr, vyhodnocení

Pedagog se žáky diskutuje o těžkostech, které mohou mít cizinci po příchodu do nové země, pokud neznají jazyk nebo pokud ovládají pouze jeho základy a chtějí se domluvit.

● Zdroj

Hra je převzata a upravena z: Pike, G., Selby, D. Cvičení a hry pro globální výchovu 1. Praha: Portál, 2000

Prezentace o DR Kongo	
<p>Cíl: Seznámení žáků s vybranými informacemi podle cílů učitele</p> <p>Pojmy: Demokratická republika Kongo, prales, otroctví, kultura a tradice, životní styl</p> <p>Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Environmentální výchova, Multikulturní výchova, Člověk a společnost</p>	<div style="text-align: center;"> <p>průběžně</p> </div> <hr/> <div style="text-align: center;"> <p>PPT prezentace, promítací technika</p> </div>

● Popis aktivity

Prezentace je zařazována průběžně po celou dílnu podle zvolených témat a didaktických cílů učitele, střídají se výklad, diskuse a úkoly pro žáky podle připravených slajdů:

- ▶ Úvodní slajd evokující témata, o kterých můžeme při dílně o Kongu hovořit a přemýšlet;
- ▶ Politická mapa Afriky;
- ▶ Řeka Kongo – řeka, prales, dobývání a objevování Konga;
- ▶ Zvířata v Kongu;
- ▶ Život lidí v Kongu – děti a jejich škola a hry, oblečení, hudba;
- ▶ Pygmejové – přírodní národ;
- ▶ Kolonie a obchod s otroky;
- ▶ Krev v mobilech – problematika těžby minerálů z oblasti válečných konfliktů;
- ▶ Buben – jazyk Afriky.

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr dílny žáci vytvoří plakát s názvem KONGO a zapíší na něj heslovitě, co zjistili o způsobu života v Kongu. Následně mohou srovnat způsob života v Kongu a v ČR. Při činnosti lze využít skupinových forem práce.

● Poznámka pro vedoucí

V průběhu skupinových činností je třeba tolerovat výměnu názorů mezi členy skupin.

Příběh a zkušenosti lektora/lektorky

Cíl: Seznámení žáků s příběhem a zkušenostmi lektora jako konkrétního Afričana

Pojmy: podle zvolených témat příběhu

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Environmentální výchova,

Průběžně, závisí na výřečnosti lektora a podle formy, která bude pro aktivitu zvolena

podle potřeb lektora-cizince

● Popis aktivity

Zvolíme způsob prezentace podle zkušeností a jazykových schopností lektora-cizince.

- ▶ Lektor-cizinec může vyprávět svoje zkušenosti s životem v ČR (zážitky s příjezdem, učení se jazyku, zvládnání běžných věcí jako nakupování, cestování, studium, práce atd.) a s odchodem z DR Kongo (důvody pro odchod, vyprávění o dětství v Kongu, popis rodiny a společenství, ve kterém žil). Žáci mohou klást otázky.
- ▶ Lze také zvolit metodu hry na novináře nebo rozvinout toto téma po videoukázkách z dokumentů ČT.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel se pokouší zobecňovat či aktualizovat témata, o kterých lektor hovoří.

Novináři: rozhovor ve studiu	
Cíl: Zjištění informací o životě lektora v DR Kongo a v ČR	 30 minut
Pojmy: podle zvolených témat příběhu	
Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova,	 psací potřeby

● Popis aktivity

Žáci se rozdělí na dvě skupiny. Jsou skupinami novinářů. Jedna skupina má za úkol sepsat otázky, kterými zjistí co nejvíce o životě lektora v DR Kongo (jak vypadala rodina lektora, kam chodil do školy, co tam prožil, proč a jak odešel...), druhá pak zjišťuje co nejvíce o životě v ČR (život a práce/studium v ČR, přijetí ze strany české společnosti, kamarádské a rodinné vazby, srovnání života v obou společnostech...). Z každé skupiny pak po přípravě jeden novinář provede s lektorem, svým hostem v televizním studiu, rozhovor.

Alternativně lze pak nechat žáky, aby na základě rozhovoru ještě napsali novinovou zprávu, případně lze inscenovat něco jako televizní zprávy se živým vstupem reportéra a jeho hosta.

● Zkušenosti a rizika

Je dobré nechat žáky předložit otázky k „autorizaci“, tedy ke kontrole jejich obsahu, nebo být aspoň zhruba seznámen s jejich obsahem. Pokud má lektor nějaké specifické téma, které je důležité probrat, otázky na toto téma žákům poradíme.

Pokud víme, že v případě nějaké země či konkrétního migranta existují bolestná témata, na která se žáci mohou zeptat, je třeba je předem s lektorem předjednat a třeba požádat žáky-novináře, aby se na ně neptali, nebo odpovědět místo lektora. Jde hlavně o válečné zážitky, zranění či úmrtí příbuzných, osobní příkoří, které lektor utrpěl. Lektor je často ochoten o daném tématu hovořit, ale konkrétně položená otázka mu nemusí „sednout“, může být položena necitlivě, protože žáci si například vůbec nedovedou představit dosah svého dotazu.

Při realizaci aktivity se ukázalo, že je třeba počítat s emocemi lektora, učitel musí být schopen na ně reagovat, např. slovy „vidím, že jste i nyní smutný/á...“, a žákům je vysvětlit, např. „vidíte, jak silně vzpomínka na útěk do hor před válkou působí na paní lektorku i po tolika letech...“. Zážitek žáků ze setkání s lektorem to může zintenzívnit, zároveň je velmi obtížné zvládnout situaci, kdy například lektor/ka začne plakat po položení zdánlivě rutinní či z našeho pohledu nevinné otázky.

● Závěr, vyhodnocení

Ptáme se žáků, zda se chtějí ještě na něco zeptat, zda je vše jasné, pomůžeme jim doplnit místa v životě lektora, na která se neptali.

● Poznámka pro vedoucí

Tuto aktivitu lze zařadit jak do úvodní části dílny, tak do závěrečné části. Na počátku toho žáci o lektorovi mnoho nevědí a ptají se tedy na základní věci, mohou se tedy pokusit zmapovat co nejvíce o lektorovi; na konci naopak otázkami spíše budou navazovat na to, o čem se v průběhu dílny mluvilo a na co se chtějí doptat. V závěru dílny splní tato aktivita účel volné diskuse.

Lidé a život na konžském venkově

Cíl: Získání vizuální představy o životě na konžském venkově s pomocí komentáře učitele či lektora.

30 a více minut

Pojmy: tradice a kultura, společenské normy, životní styl

Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Environmentální výchova, Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Výchova ke zdraví

videoukázky, promítací technika

● Popis aktivity

Zhlédneme a rozebíráme ukázky dokumentů ČT a komentujeme předkládaná témata:

- ▶ Na cestě po Jižním Kivu (minuty 10:02 – 17:00) – podnebí, příroda, ochrana přírody a goril, život na vesnici, potraviny a kuchyně;
- ▶ Na cestě za Aderem z Jižního Kivu (celý) – na základě filmu lze ukazovat život dětí v Kongu, školu a školství, hry, zábavu a práci, odlišnosti ve společenském životě v Kongu a v Evropě.

● Závěr, vyhodnocení

Lektor může filmy komentovat, pokud má osobní zážitky ze života na vesnici, pokud ne, věnuje se spíše školství a vzdělání v Africe a odlišnostem společenského či komunitního života v Kongu a ČR.

● Poznámka pro vedoucí

Na dokumentu Na cestě po Jižním Kivu lze dobře pracovat také s tématem mediální prezentace Afriky, neboť zde komentář mnoho ze způsobů afrického života shazuje a označuje za méněcenný nebo podivný. Dokument je zároveň tematicky neuspořádaný a vlastně chaotický – i to pak přispívá k celkově nejistému vyznění celého filmového dokumentu i divákově stereotypnímu pocitu o chaosu v Africe.

● Zdroje

Dokument ČT Na cestě po Jižním Kivu: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/210562260120017-na-cestech-po-jiznim-kivu/>

Dokument ČT Na cestě za Aderem z Jižního Kivu: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267533580-na-cestech-za-detmi/210562260140017-na-cestech-za-aderem-z-jizniho-kivu/>

Buben – jazyk Afriky

Cíl: Seznámení s africkou hudbou a její důležitostí, odpočinek, pobavení

Pojmy: mbunda, kultura

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Umění a kultura

30 minut

Buben, barvy na obličej

● Popis aktivity

Lektor vezme buben a naučí žáky písničku Koymbiko, eventuelně jim pomaluje tváře, naučí africké taneční kroky. Vysvětlí význam hudby v africké společnosti a hlavně význam bubnu, který je hlavním komunikačním i rituálním nástrojem.

Žáci si mohou vyzkoušet zahrát na buben.

Jennifer z Angoly

Cíl: Seznámení s osobním příběhem dítěte, které žije v ČR, ale pochází z Afriky

Pojmy: integrace

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

20 minut

film, promítací technika

● Popis aktivity

Vysvětlíme žákům, že náš lektor cizinec není jediný Afričan v ČR a pustíme film o holčičce z Angoly (Angola sousedí s DR Kongo a mají mnohdy společnou historii i osudy); ta nám řekne, jak se jí žije a studuje v Liberci.

Pustíme film Jennifer z Angoly, dostupný v online archivu České televize.

● Závěr, vyhodnocení

Diskuse o životě dítěte, které není z České republiky.

● Zdroje:

Film ČT: Tak to vidím já II: Jennifer (<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10211828584-tak-to-vidim-ja/20955211333-jennifer/titulky/>)

Předsudky: jací jsou Afričané?

Cíl: Uvědomit si, jaké předsudky máme vůči Afričanům a jak mohly vzniknout

Pojmy: předsudky

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

30 minut

kartičky s předsudky

● Popis aktivity

Co jsme se zatím o DR Kongo dozvěděli? A co jste se dozvěděli, když jste vyhledávali informace o Kongu? Kongo je opravdu daleko, jeho kultura je hodně odlišná od naší, a tak informace, které o Africe běžně máme a získáváme, jsou útržkovité a náhodné, a často zjednodušené či předsudečné. Zahrajeme si proto hru na předsudky.

Rozdáme kartičky s předsudky (nebo je položíme textem dolů na zem nebo lavici a necháme žáky losovat) a postupně požádáme žáky, aby přečetli, co je na kartičce, kterou si vylosovali, a řekli, zda si myslí, že jde o předsudek. Na základě výroku na kartičce se mohou i zeptat na něco o Afričanech, co je zajímavé.

Reakci žáka nejprve komentují ostatní, pak odpověď dotáhne lektor-cizinec, což se může přerodit v poměrně dlouhou, ale zajímavou diskusi.

● Závěr, vyhodnocení

Hru uzavřeme diskusí o předsudcích a rasismu. Už samotné nastavení hry (hovoříme o „Afričanech“, kteří už sami o sobě nejsou homogenní skupinou, o které by bylo možno v naprosté většině případů takto obecně hovořit) upozorní na běžné užívání stereotypů a přehnaného zobecňování.

● Pomůcky:

Kartičky s předsudky:

- ▶ Afričané se víc potí.
- ▶ Afričan nemůže dát krev bělochovi a naopak.
- ▶ Afričané mají bělejší a kvalitnější zuby.
- ▶ Děti ze smíšených manželství jsou roztomilejší a zábavnější.
- ▶ V Africe se jezdí na slonovi.
- ▶ V Kongu neexistují domy jako v Evropě, lidé bydlí v chýších ze slámy.
- ▶ Celou Afriku sužuje hladomor, lidé v Kongu nemají co jíst.
- ▶ Lidé v Africe jsou hloupí, všechno kopírují od Evropanů, protože sami nedokáží nic vymyslet.
- ▶ Afričané v ČR se živí hlavně prodáváním drog nebo lákáním turistů do drahých podniků.
- ▶ Afričanům, kteří žijí v ČR, je pozornost okolí nepříjemná.
- ▶ Afričané hodně kouří a pijí alkohol.
- ▶ V Kongu je to hodně nebezpečné, protože tam bydlí šamani, kteří ovládají černou magii a můžou nás začarovat.
- ▶ V Kongu se jedí opice, krokodýli a hadi.
- ▶ Lidé v Kongu nemají oblečení jako my, chodí zahalení jen do kusů látek a nemají boty.

Krev v mobilech

Cíl: Využití videoklipů k seznámení žáků s okolnostmi konžské občanské války, podpora porozumění složitosti tamního konfliktu, vznesení otázek, kdo vše může nést za konflikt odpovědnost

25 minut

Pojmy: občanská válka, globalizace, mezinárodní obchod, dětská práce, otroctví, globální odpovědnost

videoukázky, promítací technika

Vzdělávací oblasti: Osobnostní a sociální výchova, Člověk a příroda, Jazyk a jazyková komunikace (anglický jazyk), Člověk a společnost

● Popis aktivity

Žáci budou spolu s učitelem rozebírat filmové ukázky a pokusí se vystopovat cestu minerálů vytěžených v Demokratické republice Kongo do elektronických součástek, které denně používají. K tomu lze využít dokument o minerálech z oblasti konfliktu (Conflict minerals). Dokument je v angličtině, ale je doprovázen dokumentárními záběry a animacemi, které osvětlují, k čemu se minerály využívají, jak se s nimi dále obchoduje a jak se dostávají do našich elektronických zařízení.

Žáci mohou zkusit dokument převyprávět, přestože komentáři v dokumentu nerozuměli. Co z dokumentu pochytí, o jakém problému dokument hovoří, co se v DR Kongo děje a co je na tom špatné? Učitel žákům pomůže obsah dokumentu rekonstruovat.

Následně pustíme šot ČT24 o dokumentu z festivalu Jeden svět „Krev v mobilech“. Zde režisér snímku vysvětluje princip války v Kongu a klade otázku, jak je možno rozjetý obchod s minerály, který je postaven na dětské otročské práci a provázen humanitární katastrofou, zastavit. Pedagog vysvětlí žákům neznámé pojmy.

Dáme žákům za úkol, aby se pokusili převyprávět či vlastními slovy vysvětlit, na jaký problém režisér ukazuje. Pokusíme se jim problém vysvětlit, i když je to velmi těžké, protože konflikt v DR Kongo je složitý.

Nad dokumenty můžeme diskutovat o dětské práci a dětských vojácích, o mechanismech, díky kterým se válka udržuje, o vlivu firem a evropských zemí na tuto válku a o eventuelní odpovědnosti vyspělého světa za situaci v Africe.

● Rizika

Dokument „Conflict minerals“ je v angličtině, učitelé se tedy nemusejí rozhodnout jej použít. I kdyby ale slovům nerozuměli, grafiky a animace v něm jsou velmi srozumitelné a žáci je podle našich zkušeností správně interpretují.

Problém konžské občanské války je velmi složitý a minerály nejsou jeho jediným důvodem. Nelze tedy na ně válku redukovat. Místo obecného výkladu o tamní válce ale lze tyto dokumenty využít a aspoň částečně žákům přiblížit, co a jak se tam děje.

Občanská válka i život v dolech v Kongu jsou doprovázeny mimořádnou brutálností. Učitel musí být připraven s žáky o tomto tématu hovořit – žáci na ně totiž velmi rychle na internetu narazí, zejména na masové znásilňování žen a dívek. Někdy mají žáci o tato témata zájem proto, že jsou pro ně svou násilností a zakázaností svým způsobem atraktivní. Diskusi je proto třeba zaměřovat na příčiny a důsledky těchto násilností, nikoliv na násilí samotné.

● Závěr, vyhodnocení

S žáky diskutujeme o globálním světě, ve kterém rozhodnutí jedné silné skupiny může (negativně) rozhodnout o osudu mnoha osob či celé země na opačné straně světa. Konflikty v Africe jsou také do jisté míry dědictvím kolonialismu, kdy byla mnohá území využívána pouze jako zdroj surovin pro vyspělé země, zcela bez ohledu na to, jak negativní dopady mělo toto využívání na místní společnost a životy Afričanů.

Lze diskutovat i o osobní odpovědnosti a o možnostech, které má jedinec, který se chce proti uvedeným negativním jevům postavit (například fair-trade, prosazování biopotravin).

● Dokumenty a videoukázky

Krev v mobilech – Horizont ČT24 (<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10316155327-horizont-ct24/211411058050010/obsah/150886-krev-v-mobilech/>)

Conflict minerals (<http://www.youtube.com/watch?v=aF-sJgcoY20>)

27. Dílna Blízký východ

Arabské vs. hebrejské číslice

Cíl: Žáci si vyzkouší zapsat arabské číslice používané na Blízkém východě a také hebrejské písmo.

Pojmy: arabština, hebrejšтина, Blízký východ

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Člověk a společnost

15 minut

vytištěná tabulka s číslicemi

● Popis aktivity

Jedná se o odpočinkovou aktivitu, při které by si žáci měli vyzkoušet, jak se píšou základní číslice 1-9 v zemích Blízkého východu. Jako příklad jsme si vybrali východoarabské a hebrejské číslice. Úkolem žáků tak bude dle tabulky napsat své datum narození s použitím hebrejských a východoarabských číslic. Důležité je žákům sdělit, že arabské písmo stejně jako hebrejšтина se píše zprava doleva.

● Informace pro učitele

V České republice se sice používají arabské číslice, ale číslice používané na Blízkém východě se výrazně liší. Stejně tak základní čísla v hebrejšтинě. Arabsky se píše a mluví na celém Blízkém východě (s výjimkou Turecka). Pokud byste např. cestovali Libanem nebo Sýrií, uvidíte nápisy na dopravních cedulích uvedeny v arabšтинě a ve větších městech i zapsané latinkou. V Izraeli k těmto dvěma písmům přibude ještě hebrejšтина. Arabské písmo se šířilo spolu s islámem a přijaly ho i další jazyky, s arabšтинou zcela nepříbuzné: peršтина, paššтина, balúčšтина, urdšтина, ujuršтина aj.

● Srovnání číslic:

Arabské číslice	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Hebrejské číslice	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
Východoarabské číslice	٠	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨

Most přes řeku Wadi

Cíl: Aktivita seznamuje žáky s judaismem a islámem, resp. prohlubuje jejich znalosti o těchto světových náboženstvích. Žáci samostatně doplňují své znalosti o daném náboženství do informačního textu, který si poté ve skupině porovnají a se správnou verzí seznámí zbytek třídy. Poznávají tak odlišnosti náboženských (i etnických a národnostních) skupin a rozvíjejí schopnost tolerance a respektování těchto odlišností.

Pojmy: islám, judaismus

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Člověk a společnost

30 minut

2 pracovní listy (pro 2 různé skupiny žáků), tabule nebo flipchart, psací potřeby, filmová ukázka, projektor

● Popis aktivity

Na úvod pustíme 3 ukázky z filmu (5.30–7.10 min., 7.40–9.15 min. a 10.48–12.10 min.).

Odkaz na video: <https://www.jsns.cz/lekce/15672-most-pres-wadi>

Po projekci položíme žákům otázku:

„O která náboženství se jedná?“

Na tabuli poté napíšeme dva pojmy: ISLÁM, JUDAISMUS. Rozdělíme žáky na dvě skupiny. Žáci obdrží pracovní list 1 nebo 2 podle toho, ke které skupině náleží. Použijeme metodu rychlého čtení a necháme žáky samostatně doplnit prázdná místa v textu. Pro usnadnění práce mají výrazy k doplnění uvedené pod textem. Vyzveme žáky, aby ve skupinách samostatnou práci společně zkontrolovali, případně opravili a doplnili chybějící informace. Zástupci skupin pak představí obě náboženství druhé skupině. Vyzveme žáky, aby ke slovům na tabuli doplnili pojmy, které si v souvislosti s islámem a judaismem vybaví. Méně zažité pojmy necháme žáky objasnit.

● Závěr, vyhodnocení

Žákům položíme následující otázky:

„Co mají judaismus, křesťanství a islám společného?“

„Které z těchto náboženství je nejstarší, které nejmladší?“

„V čem se odlišuje judaismus od islámu?“

● Zdroj

Člověk v tísni, Jeden svět na školách, <https://www.jsns.cz/lekce/15672-most-pres-wadi>

Nejstarší náboženství uctívající jednoho boha se nazývá
Vzniklo asi na území starověké
Vyznávají ho, potomci starověkých Hebrejců.
Jeho zakladatelem je, kterému Bůh
předal pravidla, kterými se Židé mají řídit.

Symbolem judaismu je a
Posvátnou knihou Židů je hebrejská
K modlitbám se Židé setkávají v Jejich dnem odpo-
činku je K významným židovským svátkům patří například
..... a
Judaismus není pouze náboženství, ale je to i židovského
národa. K rituálním předmětům Židů patří,
... nebo

Údaje k doplnění:

Židé
chanuka
sobota
jarmulka
šesticípá hvězda
Desatero přikázání
mezuzá
sedmiramenný svícen (menora)
1200 př. n. l.
kultura
Palestina
šofar
Hospodin
Mojžíš
Starý zákon
synagoga
judaismus
pesach

Islám je nejpočetnější náboženství. Vznikl v
na
Vznik islámu je spojen s, který začal šířit učení o
jediném bohu
Symbolem islámu je Vyznavači tohoto náboženství se
nazývají Kolem muslimských chrámů
..... jsou obvykle postaveny, odkud jsou věřící
svoláváni k modlitbám. Posvátnou knihou islámu je
Posvátný měsíc muslimů se nazývá, během kterého musí dodržovat
od východu do západu slunce přísný půst, dnem odpočinku je
Nejposvátnějším městem muslimů je, ve které se narodil
Mohamed a kam směřují muslimští

Údaje k doplnění:

půlměsíc
korán
ramadán
druhé
pátek
prorok Mohamed
poutník
Mekka
7. století
Arabský poloostrov
Alláh
minaret
muslim
mešita

Hledání země zaslíbené

Cíl: Vyzkoušet si prostřednictvím zážitkové hry, jaké to je hledat novou zemi pro velké množství lidí.

Pojmy: hranice, menšina, migrace

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v Evropských a globálních souvislostech

45 minut

Atlas (případně přístup k mapám na internetu), psací potřeby, papíry

● Popis aktivity

Žáci jsou rozděleni do několika skupin maximálně po 5 členech. Dostanou velký papír a mají k dispozici atlas nebo online mapy.

Učitel/ka žákům představí úvod hry:

Představte si, že jste původem vznešeného královského rodu, je vás skupina několika statisíců lidí. Ve státě, kde žijete, jste menšina. Jste rozdrobeni po celém světě po malých skupinkách jako menšina. Dlouhé roky dochází k tomu, že vás obyvatelé země, kde žijete, pronásledují. Už toho máte dost a rozhodli jste se, že se odstěhujete. Ideálně někam daleko, kde si budete moci žít podle svých představ. Najděte na zemi „zemi zaslíbenou“, kam se odstěhujete.

Přemýšlejte nad vším, co s vaší novou zemí může souviset např.,

„Kam se odstěhujete?“

„Jak se země bude jmenovat“

„Proč zrovna tam?“

„Jak se tam dostanete?“

„Pojedete všichni najednou nebo postupně?“

„Jaké tam bude počasí“

„Kde budete bydlet?“

„Čím se budete živit?“

„Budete zpočátku něco budovat společně nebo každý zvlášť?“

„Jaké budete mít státní zřízení?“

„Jak budete řešit případné konflikty mezi sebou?“

„Jste z jiných koutů světa, mluvíte jiným jazykem, jak budete společně komunikovat?“

„Jak budete vycházet se sousedními zeměmi?“

„Co když budou mít odlišnou kulturu a náboženství?“

„Do čeho jako nový stát budete investovat?“

„Z jakých zdrojů?“

„Budete mít armádu?“

„Chcete být jako nově vzniklý stát naprosto soběstační?“

„Jak toho případně dosáhnete?“

„Je možné v dnešním světě žít v uzavřeném státě bez kontaktu s ostatními zeměmi?“

Učitel/ka cca po 30 minutách práce ve skupinách nechá před ostatními skupiny prezentovat jejich země. Doptává se na základě vlastních znalostí na dané území, rozporuje odpovědi žáků (např. pokud se budou chtít žít zemědělstvím v oblasti, kde je poušť, pokud budou tvrdit, že v oblasti nikdo nežije apod.).

Následuje otázka na všechny skupiny:

„Co když na území, které jste vybrali, už někdo žije?“

„Jak budete reagovat v případě, že původní obyvatelé jsou vůči vám nepřátelští?“

Závěrem se učitel zeptá:

„Myslíte si, že v moderní historii takto vznikl nějaký nový stát?“

Poté představí prezentaci na téma vzniku státu Izrael. Zdůrazní, že všechny výše položené otázky, si museli klást i Židé z diaspory po celém světě. Může otevřít téma, zda si žáci myslí, že to bylo fér vůči Palestincům.

Kdo žije na Blízkém východě?

Cíl: Uvědomění si, kolik různých náboženských skupin/etnik a národů žije na geograficky malém území Blízkého východu. Žáci, by se měli dozvědět základní rysy jednotlivých náboženství/etnik a prostřednictvím hry s kartičkami, kde jsou informace je správně spojit.

Pojmy: víra, náboženství, etnikum, národ

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Člověk a společnost

30 minut

vytištěné rozstříhané kartičky a obrázky

● Popis aktivity

Žáci jsou rozdělení do 6 skupin. Každá skupina dostane sadu kartiček a obrázků. Jejich úkolem je správně spojit obrázek, název etnika/národa/náboženství a jeho popis. Poté, co skupiny dokončí spojování, vždy každá skupina prezentuje 1 ostatním. Některé obrázky mohou žáky zmást (například ženy v šátcích na první pohled vypadají jako muslimky, ale jedná se o křesťanky).

● Závěr, vyhodnocení

Cílem je žákům představit alespoň několik hlavních skupin obyvatel, které na Blízkém východě žijí. Díky tomu budou schopni více porozumět tomu, že musí být velmi složité v dané oblasti žít, pokud každá z těchto náboženských/etnických skupin má jiný životní styl, jiné tradice a kulturní zázemí. To, aby se všem dobře žilo bez konfliktů, vyžaduje obrovskou dávku tolerance a pochopení směrem k ostatním. Žákům je potřeba zdůraznit, že cílem „kvízu“ nebylo jen správné přiřazení obrázků a textu, ale šlo také o bourání stereotypů. Může následovat diskuze, kdy srovnáváme Blízký východ s Českou Republikou.

● Poznámka pro učitele: správné řešení

DRÚZOVÉ - text č. 1

KŘESŤANÉ - text č. 3

MUSLIMOVÉ - text č. 4

ALAVITÉ - text č. 7

JEZÍDI - text č. 6

ŽIDÉ - text č. 2

<p>DRÚZOVÉ</p>	
<p>KŘESŤANÉ</p>	
<p>MUSLIMOVÉ</p>	
<p>ALAVITÉ</p>	
<p>JEZÍDI</p>	
<p>KURDOVÉ</p>	
<p>ŽIDÉ</p>	

<p>1</p> <ul style="list-style-type: none"> - je jich více než 1 milion - nábožensko-etnická komunita žijící v Libanonu, Izraeli, Sýrii a Jordánsku - oddělili se z islámu již v raném středověku, jsou považováni za sektu šíitského islámu - uzavřená komunita, není možné k tomuto náboženství konvertovat, nikoho se nesnaží na svou víru ani obrátit - jsou výraznou složkou izraelské armády - rovnoprávné postavení mužů a žen - dodržují 7 povinností, mezi které patří např. pravdomluvnost, starostlivost o bratry, odmítnutí jiného náboženství, uznání Boží jednosti a podrobení se Božím příkazům - jejich věrouka také učí o převtělování - dívky se nesmí vdávat mimo vlastní komunitu 	<p>2</p> <ul style="list-style-type: none"> - na světě se nachází cca 14 milionů osob, které se hlásí ke stejnému náboženství - národnostně - etnicko - náboženská skupina pocházející ze zemí Blízkého východu - neuznávají Nový zákon ani Ježíše jako syna Božího - mají specifické rituály, tradice a symboliku, která vychází ze Starého zákona - každou sobotu drží šabat, kdy se nesmí pracovat, cestovat ani uzavírat obchody - nejvýznamnějšími svátky jsou Chanuka, Pesah a Purim - chodí se modlit do synagogy - užívají ke komunikaci hebrejštinu - byli pronásledováni napříč historií ostatními etniky a náboženskými skupinami - za 2. světové války došlo k pokusu o genocidu
<p>3</p> <ul style="list-style-type: none"> - k tomuto náboženství se hlásí celosvětově více než 2 milardy lidí - na Blízkém východě je to více než 250 tisíc v Turecku, více než 2 miliony v Libanonu, přes 260 tisíc v Jordánsku a cca 1,5 milionu osob v Sýrii - vyznávají monoteistické náboženství (věří v jednoho boha, Ježíše Krista, jako spasitele a Božího syna) - chápou Boha jako trojjediného – tzn. existuje ve třech osobách jako Bůh otec, Syn a Duch svatý - řídí se Desaterem přikázání - nejznámějším symbolem jejich náboženství je kříž - dělí se na mnoho směrů - nejvýznamnějšími svátky jsou Velikonoce a Vánoce 	<p>4</p> <ul style="list-style-type: none"> - je jich celosvětově více než 2 milardy lidí - na Blízkém východě je to více než 250 tisíc v Turecku, více než 2 miliony v Libanonu, přes 260 tisíc v Jordánsku a cca 1,5 milionu osob v Sýrii - vyznávají monoteistické náboženství (věří v jednoho boha, Ježíše Krista, jako spasitele a Božího syna) - chápou Boha jako trojjediného – tzn. existuje ve třech osobách jako Bůh otec, Syn a Duch svatý - řídí se Desaterem přikázání - nejznámějším symbolem jejich náboženství je kříž - dělí se na mnoho směrů - jednou za život by každý stoupenec islámu měl vykonat Hadždž (pouť do Mekky)
<p>5</p> <ul style="list-style-type: none"> - žijí v Turecku (15 milionů), Íránu, Íráku (cca 5-6 milionů), v Sýrii (1,6 milionu) - téměř všude, kde žijí, jsou utlačováni (zejména v Turecku a Íráku) - mají svůj vlastní jazyk – kurdštinu - většina z nich vyznává sunnitskou formu islámu - sehráli výraznou roli při boji s Islámskými státy v Sýrii (výrazně pomohli k jeho porážení) - v ozbrojených milicích jsou aktivní i ženy - je to velmi hrdý národ, toužící po vlastní zemi Kurdistánu, který ale není uznán žádnou zemí, na kterých se rozkládá - prosazují rovnost práv žen v politice i společnosti 	

6

- žijí v Iráku, Sýrii, Kurdistánu (počet se odhaduje na cca 1 milion)
- etnicko - náboženská komunita pocházející z Iránu
- vychází z hinduismu, zoroastrismu, šamanismu, judaismu, křesťanství a z islámu
- mají spoustu rituálů a tradic, např. provádí obřizku, postí se, obětují bohu (1x za rok býka pro celé lidstvo a pro harmoničtější svět), provádí pouť na svatá místa
- věří v Boha jakožto stvořitele světa a v sedm andělů, v chrámech ztvárňují různá zvířata, která mají svou symboliku, zvláště pak respektují černého hada, který je symbolem moudrosti.
- v čele stojí princ (emír), což je dědičná funkce
- uznávají monogamii až na kmenového vůdce, který může mít více manželek
- nepovolují sňatky s příslušníky jiného náboženství
- jsou perzekuováni napříč historií jinými náboženskými skupinami. Nejvyhrocenější je spor s muslimy (např. Islámský stát je pronásleduje, ženy byly drženy jako otrokyně).

7

- náboženská skupina vycházející z judaismu, křesťanství, islámu a zoroastrismu (náboženství z Persie, uctívá vodu, půdu a oheň, důležitý je dualismus dobra a zla)
- Žijí převážně v Sýrii, Turecku a Libanonu (asi 3 miliony po celém světě).
- hlásí se k šíitskému islámu, ale šíité je nerespektují jako muslimy
- věří v reinkarnaci (po smrti se duše vrátí znovu k životu na zem a skutky minulého života určují, jak bude vypadat život další)
- nazakazují pití alkoholu
- nemají více manželek, ženy nechodí zahalené a mají větší svobodu než muslimské ženy
- věří, že člověk může věřit pouze něčemu, co dobře zná, vědomosti jsou tedy základem víry a prorokové jako Mojžíš, Mohamed, Ježíš jsou jedna a ta samá osoba, která chtěla předat lidem učení o Bohu
- vláda v Sýrii je tvořena příslušníky této víry a i na důležitých armádních pozicích jsou toho vyznání
- konflikt v Sýrii je částečně také konfliktem mezi vládou (která je tvořena zástupci této skupiny) a většinovým Syrským obyvatelstvem (sunnity, Kurdy a křesťany)

Uroboros událostí

Cíl: Uvědomit si, že v silně globalizovaném světě jsou země silně ekonomicky a politicky propojené, byť mohou být od sebe geograficky velmi vzdálené. Pochopit, že zájmy jedné země mohou ovlivňovat dění v zemi druhé i na každodenní úrovni a že státní hranice nemusí v některých případech hrát vůbec žádnou roli. Pochopit, že ekonomika i politika jsou vzájemně propojené sféry.

Pojmy: mezinárodní obchod, mezinárodní hrozba, národní zájmy, válka, terorismus, chudoba

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova

20 minut

lístičky s popisy jednotlivých událostí

● Popis aktivity

Učitel/ka hry rozdělí žáky do skupin po pěti. Každé skupině rozdá 11 lístečků, na kterých je vždy jedna událost a pod ní otázka. Řekne skupinám, ať najdou lísteček, na kterém je otázka „Proč mladí Libanonci žijí v nouzi?“ (může je upozornit, že odpověď, která je na tomto lístečku nad otázkou, mohou zatím ignorovat). S touto otázkou se začíná. Úkolem každé skupiny pak bude hledat odpověď na tuto otázku na dalším z lístečků. Na tomto dalším lístečku bude pod událostí opět další otázka, na kterou se bude hledat odpověď na dalších ze zbývajících volných lístečků atd. atd.

Lístičky je možné skládat v řadě za sebou nebo schůdkovitě pod sebe směrem doprava. Až bude mít skupina seřazené všechny, cílem bude na posledním lístečku u poslední otázky zjistit, že odpověď na tuto otázku je na prvním lístečku nahore (nebo úplně vlevo), tedy na tom, s kterým skupina začala.

● Závěr, vyhodnocení

Na závěr je důležité žákům vysvětlit, že tato hra spočívala v uvědomění si prostého „všechno se všim souvisí“. Libanon jako malá země na Blízkém východě může svou aktivitou v kauzálním řetězci příčin a následků ovlivňovat politická rozhodnutí v USA nebo Evropě. Zároveň může být i čistě jen co se týče stavu, ve kterém se nachází, jedním z důvodů, o který se mohou velké globální mocnosti opírat při svém politickém rozhodování. Zároveň je zde vhodné zdůraznit, jak není možné se obejít bez základní přírodních zdrojů jako je obilí nebo plyn, které uspokojují naše základní potřeby jako je potrava a teplo. A že tyto objektivní materiální potřeby hýbou stavem ekonomiky daných států, mezinárodní politikou i obchodem. Dále je možné poukázat na to, jak člověk vnější determinanty jako je nezaměstnanost mohou v krajních případech přivést, až k tomu, pro co by se za jiných podmínek nerozhodnul (dát se do řad teroristické organizace). Že lidé v zoufalých situacích dělají zoufalé činy, což je samozřejmě neospravedlňuje a nezbavuje zodpovědnosti, ale že je třeba i s těmito faktory počítat a brát na ně ohled.

Na závěr se může vedoucí žáků zeptat, kolika zemí se události v dané hře vlastně týkají a jestli by nepřišli na spojitosti s dalšími jinými zeměmi. Také je možné vybědnout k tomu, jestli by sami nepřišli na další příčinné souvislosti některých událostí v daných zemích, přičemž mohou také doplnit, proč se tyto události staly. Poté je možné položit otázku, okolo které země v této hře celá hra osciluje a která z ní činí kruh (je to již zmíněný Libanon, který celou hru otvírá i zavírá).

● Poznámka pro učitele:

Tato hra je vhodná spíše pro starší žáky, kteří umí rychle vyhledávat potřebné informace v textu. Pokud žáci nepřijdou na to, že odpověď na poslední otázku je na prvním lístečku, je možné jim napovědět odkazem na Urobora – hada zakousnutého do svého ocasu. Otázky a odpovědi se točí v kruhu. Proto je možné začít u libovolného lístečku.

Islámský stát jako extrémistická teroristická organizace působící v Sýrii opět přitahuje mladé muže bez vidiny budoucnosti, např. z Libanonu. Desítky chlapců odešly do Sýrie za tuto organizaci bojovat. Spíše než radikální myšlenky je lákají peníze. Mnoho mladých Libanonců totiž žije v nouzi.

„Proč mladí Libanonci žijí v nouzi?“

Milionům Libanonců hrozí hlad, pokud vláda nezasáhne a nezavede potřebná sociální opatření. Libanon je v současné době extrémně zadlužená země. V bankách nejsou peníze, lidé zavírají obchody, roste nezaměstnanost a lidem chybí základní suroviny jako např. obilí.

„Proč v Libanonu chybí obilí?“

Část obrovského obilného síla v Libanonu se po několikátýdenním požáru zřítily. Plameny vyvolalo obilí, které se v letním horku vznítilo. Není zatím jasné, zda někdo utrpěl zranění, podle úřadů ale hrozí, že se zbortí i další části zásobáren na obilí.

„Kde v zahraničí může Libanon sehnat obilí?“

Ukrajina patří mezi největší exportéry obilovin na světě. Ročně vyváží do světa až 25 milion tun obilí, které je klíčové pro miliony lidí v Africe, na Blízkém východě a jižní Asii. Rusko však nyní zablokovalo Černé moře a vývoz ukrajinské pšenice se tak zastavil.

„Proč byl z Ukrajiny zastaven vývoz obilí?“

Ruský prezident zavřel ukrajinské přístavy s obilím, protože západní země uvalili na Rusko ekonomické sankce. Slíbil, že přístavy s obilím budou znovu otevřeny, pokud budou tyto sankce ze strany západních zemí zrušeny.

„Jakým jiným vážným problémům čelí západní země?“

Ruská plynárenská společnost rapidně snížila dodávky plynu do Evropy, a to o 60 procent. Evropským státům tak chybí v zásobnících plyn, toliko potřebný k výrobě elektřiny i tepla. Což je problém, a západní země tak musí hledat zdroje této důležité suroviny jinde.

„Kde jinde může Evropa hledat zdroje plynu?“

Izrael má v moři u svého pobřeží dvě velká ložiska zemního plynu obsahující obrovské množství této suroviny. Izrael pracuje na tom, aby byl jeho zemní plyn dostupný pro Evropu, která nové zdroje plynu nutně potřebuje. Izraelská armáda oznámila, že sestřelila tři neozbrojené bezpilotní letouny, které vyslalo libanonské militantní hnutí Hizballáh směrem k oblasti ve Středozemním moři, kde byla nedávno instalována izraelská plošina na těžbu plynu.

„Proč hnutí Hizballáh útočí na Izrael?“

Hizballáh je militantní organizace, která si získala svůj věhlas díky vojenskému odporu vůči státu Izrael. Hizballáh je materiálně a finančně podporován Íránem, který ho podporuje právě pro jeho nesnášenlivost vůči Izraeli. Hizballáh tak hájí íránské zájmy.

„Proč Írán nesnáší stát Izrael?“

Írán se po revoluci v r. 1979 stal teokratickou islámskou republikou a jejím hlavním nepřítelem jsou západní státy v čele s USA. K nim patří také Spojenými státy podporovaný Izrael. Írán se postupně dostal do mezinárodní izolace díky budování raketového arzenálu s možností vyrobit jaderné zbraně. Írán svými raketami ohrožuje Izrael, který naopak naznačuje možnost preventivního úderu.

„Jak se brání Izrael v čele s USA vůči Íránu?“

USA zavedly tvrdé ekonomické sankce vůči Íránu, který díky nim přišel již o 10 miliard dolarů. To má za následek nejen zhoršení životní situace chudých Íránců, ale také omezení schopnosti země financovat organizace jako je Hizballáh.

„Odkud je hnutí Hizballáh?“

Hnutí Hizballáh vzniklo v Libanonu v roce 1982. Dodnes zde působí jako politické hnutí např. v parlamentu. V roce 2022 se sice hnutí nedostalo do vlády, stále však má vliv na společnost i vedení státu. Dlouhodobě je i díky tomu Libanon označen za stát s nestabilitou, konflikty a násilím, což má vliv na ekonomiku země i každodenní život občanů, např. mladých mužů s jejich rodinami.

„Jak reagují na stav své země mladí muži z Libanonu?“

Pro západ nebo proti západu?

Cíl: Uvědomit si, že ne celý arabský nebo muslimský svět je nepřítelem Západu. Uvědomit si široký historický kontext vztahu Západu a Blízkého východu, který je proměnlivý. Reflektovat, že islám jako náboženství nemusí být klíčovým faktorem konfliktů či vlnných vztahů se západním světem (ale že jde často i o hospodářské faktory). Uvědomit si možné předsudky týkající se vnější charakteristiky osob, na základě které hodnotíme, zdali je daná osoba prozápadní nebo protizápadní. Vědomí si toho, že tento aspekt není relevantní (např. uniforma, tradiční oděv, sako, atd.). Cílem hry není vyřešit hru stoprocentně správně, ale uvědomit si své limity co se týče informací (komplexnost) i předsudků (přirozenost).

Pojmy: předsudky, stereotypy, mezinárodní vztahy, islám, hospodářská politika

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova

20 minut

kartičky s obrázky, papíry, psací potřeby

● Popis aktivity

Učitel/ka rozdělí třídu do skupin podle potřeb. Každé skupině rozdá kartičky, na které je vždy dvojice králů, prezidentů, premiérů, vůdců určité země Blízkého východu. Žáci ve skupině si po diskusi mezi sebou vedle do sešitu zapisují, zdali podle nich představitel státu je nebo není prozápadní. To znamená, že udržuje se západem dobré vztahy, ať už v oblasti ekonomické, politické, nebo vojenské. Vysvětlí, že Západ si zde definujeme jako oblast, kam spadá USA, Evropa, Austrálie a Nový Zéland. Zároveň řekne jména jednotlivých představitelů, a pokud bude chtít i bližší informace o jejich politice a směřování podle vlastního uvážení (stačí vybrat jen některé země nebo hlavu států). Učitel pak s žáky kvíz vyhodnotí.

● Závěr, vyhodnocení

Učitel/ka žákům vysvětlí, že vnímání islámu jako homogenní skupiny lidí s určitými hodnotami je stereotypem, který neodráží kulturní a náboženskou komplexnost, a který se zároveň jako stereotyp též historicky proměňuje. V současnosti po 11. září spíše vládne stereotypizující narativ toho, že Blízký východ je buďto dodavatelem ropy, nebo plný teroristů (jak říká Edward Said). To je zjednodušující chybný pohled. Učitel vysvětlí, že islám jako konfrontační problém může být sekundární záležitost, kdy jde primárně o obchodní vztahy (např. Saúdská Arábie je v přátelském vztahu s USA kvůli ropě). Učitel vysvětlí i historický vývoj, kdy jedná země může zcela radikálně změnit svůj přístup k Západu (např. Írán). Na závěr se může pobavit s žáky o předsudcích týkajících se oděvu. Např. Bašár Asad nosí typicky „západní“ sako, ovšem je protizápadní. Na rozdíl od Saúdského krále, který nosí tradiční oděv, ale je prozápadní (či neutrální).

● Poznámka pro vedoucí

Je třeba myslet na to, že hra je stále zjednodušující, a to v binaritě „západní“ X „protizápadní“. Určitě by se dalo namítnout, že chybí možnost „neutrální“. To by ovšem vzhledem k věku žáků bylo již moc složité na vysvětlení a z časového hlediska náročnější. Co se týče přiblížení politik některých představitelů států, doporučujeme Saúdskou Arábii kvůli obchodování s ropou a velké pravděpodobnosti předsudků týkajících se oděv králů. Dále Sýrii z důvodu konfliktu, který je stále aktuální a též kvůli předsudkům ohledně oděvu. Zlom a náhlý historický obrat ve vztahu k západu (resp. USA) primárně z ideologického (a ne obchodního) hlediska je možné ilustrovat na příkladu Íránu a íránské revoluce z r. 1979. Je třeba též si být celou dobu vědom, že i škatulka západní nebo prozápadní může být zpochybnitelná či oslabená a že se jedná stále pouze o nálepky, které jsou provizorní a zjednodušující. Na to je třeba v případě důslednosti myslet.

● Informace pro učitele: správné odpovědi

Saúdská Arábie: Obr. 1 - Fajsal bin Abd al-Azíz – prozápadní Obr. 2 - Salmán bin Abd al-Azíz – prozápadní	Jordánsko: Obr. 1 – Abdalláh I. - prozápadní Obr. 2 – Abdalláh II – prozápadní
Sýrie: Obr. 1 – Hafíz Asad – protizápadní Obr. 2 – Bašár Asad – protizápadní	Izrael: Obr. 1 – Ben Gurion – prozápadní Obr. 2 – Benjamin Netanjahu – prozápadní
Egypt: Obr. 1 – Gamal Násir – protizápadní Obr. 2 – Husní Mubarak – prozápadní	Írán: Obr. 1 – Réza Šáh Pahlaví – prozápadní Obr. 2 – Ajjatolláh Chomejní – protizápadní

PORTRÉTY VŮDCŮ:

Saúdská Arábie

Sýrie

Jordánsko

Izrael

Irán

Egypt

28. Dílna Sýrie

Prezentace o Sýrii	
<p>Cíl: Poskytnout informace o zemi pomocí map, fotografií lektora cizince, krajiny, zvířat, měst, kultury, jazyka, historie a gastronomie</p> <p>Pojmy: Sýrie, geografie, kultura a tradice, historie, politika, válka, populace</p> <p>Vzdělávací oblasti: Člověk a příroda, Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace</p>	<p> v průběhu celé dílny</p> <p> projekční technika, prezentace</p>

● Popis aktivity

Lektor cizinec využívá prezentace k představení země původu, obrázky i fotografie komentuje s přispěním vlastních zážitků a zkušeností.

Hádej, kdo jsem

Cíl: Seznámit žáky s lektorem cizincem zábavnou odlehčenou formou pomocí kartiček slavných osobností, které mají rodinné kořeny v Sýrii. Mezi kartičkami se skrývá i karta lektora cizince. Žáci získají část informací o lektorovi s tím, že bude podpořena jejich zvědavost ohledně života lektora.

Pojmy: xenofobie, rasismus

Vzdělávací oblasti: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

20 minut

životopisy Steva Jobse,
Teri Hatcher a lektora -cizince

● Popis aktivity

Hra skýtá tři kola. V každém kole je vybrán jeden žák (většinou dobrovolník), který předstoupí před tabuli, kde od učitele dostane kartičku. Na kartičce je medailonek – krátký profil slavné osobnosti, která má kořeny v Sýrii anebo ze Sýrie přímo pochází (např. Steve Jobs, Teri Hatcher, ...). Ostatní žáci pokládají otázky, žák s kartičkou odpovídá pouze ano/ne. Po uhádnutí profese a země původu se odkryje i jméno slavné osobnosti (uhádnout jméno by bylo moc obtížné, proto stačí pouze profese a země původu). V posledním kole žák obdrží kartu s medailonkem o životě lektora cizince. Po uhádnutí lektor přichází o učebny.

● Závěr, vyhodnocení

Žáci neformálním a hravým způsobem zjistí informace o lidech syrského původu včetně lektora-cizince, čím se otevře prostor pro další otázky. Vhodné je tedy navázat hrou na novináře (žáci pokládají sami otázky lektorovi cizinci)

Wenworth Miler

(2. června 1972 Chipping Norton, Anglie)

Je americký filmový herec. Je znám především díky účinkování v seriálu Útěk z vězení. Za roli získal nominaci na Zlatý glóbus v kategorii nejlepší herecký výkon v hlavní roli. V roce 2013 napsal scénář k thrillerovému snímku Stoker. Má ruský, francouzský, holandský, syrský a libanonský původ z matčiny strany.

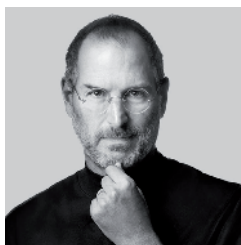

Teri Lynn Hatcher

(8. prosince 1964, Palo Alto, Kalifornie, USA)

Je americká herečka, která ztvárnila roli Bond girl po boku Jamese Bonda ve filmu Zítřek nikdy neumírá z roku 1997. Ovšem ještě známější se stala díky seriálu Zoufalé manželky z roku 2004, kdy se v roli rozvedené Susan stala v Americe nejoblíbenější zoufalou manželkou tohoto seriálu. Za tuto roli vyhrála Zlatý Glóbus pro nejlepší herečku.

Má syrské kořeny. Její matka Ester byla na půl Syřanka a na půl Irka a Češka.

Steve Jobs

(24. února 1955 San Francisco , USA – 5. října 2011, Palo Alto, USA)

Spoluzakladatel, předseda a generální ředitel společnosti Apple. Jedna z nejvýraznějších osobností počítačového průmyslu posledních čtyřiceti let.

Založil také firmu NeXT a pod jeho vedením se proslavila i filmová studia Pixar (Hledá se Nemo, Auta).

Jobsův biologický otec Abdul Fattah Jandali byl syrský imigrant.

Sýrie - skupinová práce s využitím pracovního listu

Cíl: Motivace žáků na téma dílny - poznávání syrské společnosti prostřednictvím kvízu

Pojmy: Sýrie, uprchlictví

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a příroda, Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace

20 minut

Seznam kvízových otázek, pracovní list s tajenkou

● Popis aktivity

Žáci se rozdělí do skupinek a rozdělí si role. Jeden žák zapisuje, jiný je časoměřičem, další vedoucím skupiny. Na základě správných odpovědí žáci vyluští tajenku („uprchlíci“). Následuje analýza pojmu a diskuse nad tím, koho se uprchlictví týká – i v souvislosti se současným stavem v Sýrii.

1. Území Sýrie bylo ve středověku součástí?

- a) Čína (A)
- b) Mezopotámie (U)
- c) Indie (O)

2. Co je Aleppo?

- a) jedno z nejstarších obývaných míst na světě (P)
- b) jeden z nejvýznamějších chrámů na světě (H)
- c) tradiční náboženský svátek (I)

3. Hlavní město Sýrie je?

- a) Damašek (R)
- b) Bejrút (C)
- c) Káhira (D)

4. Která řeka protéká Sýrií?

- a) Eufrat (C)
- b) Rýn (K)
- c) Mississippi (F)

5. Kolik obyvatel má Sýrie?

- a) 8 mil. (E)
- b) 12 mil. (U)
- c) 18 mil. (H)

6. Co je to Dabbka?

- a) jídlo (P)
- b) tanec (L)
- c) oděv (M)

7. Jak se nazývá typické syrské jídlo?

- a) Falafel (Í)
- b) Kung-pao (U)
- c) Pizza (O)

8. Do jaké země odjžděli mladí Syřané v 80. letech na studentské výměnné pobyty?

- a) Portugalsko (S)
- b) Československo (C)
- c) Saudská Arábie (V)

9. Jaké je jméno současného syrského prezidenta?

- a) Bašár al- Asad (I)
- b) Ruholláh Chomejní (A)
- c) Muhammad Ali (T)

Tajenka:

Pohádka o princí Júsufovi a infrítce Lajlabí

Cíl: Žáci si na základě lidového vyprávění (pohádek) uvědomují podobnosti ve vytváření příběhů napříč různými kulturami včetně základní morálních prvků (dobro X zlo). Mohou si uvědomovat i vnitřní emoční podobnost a identifikovat se tak skrze pohádky s dětmi z jiných kultur

Pojmy: kultura, lidová moudrost

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost, Umění a kultura

25 minut

vytištěné listy s pohádkou do každé lavice, interaktivní tabule

● Popis aktivity

Žáci dostanou listy, na nichž je úryvek pohádky. Žáci postupně po odstavcích čtou pohádku.

Na konci jsou žákům položeny otázky:

„Znáte podobnou českou (nebo jinou) pohádku?“

„Co má pohádka podobného s našimi pohádkami?“ (láska vs. nenávisť, dobro zvítězí nad zlem, králové, kouzelné bytosti),

„Objevuje se v pohádce něco pro vás neobvyklého“ (džinové, ifrítky, ...).

Poté je třeba žákům dané mytologické postavy popsat a vysvětlit, že jsou podobné našim postavám (čert, víly, ...).

Následovat může i zdůraznění použitého výrazu „uprchlíci“ a vysvětlení v daném kontextu či rozbor stereotypního postoje samotné ifrítky vůči lidem („lidé lžou a jsou proradní“).

● Závěr, vyhodnocení

Následovat může doplňující aktivita, při níž žáci přiřazují názvy pohádek tak, jak je známe v češtině (Tři čuníci, Sněhurka a sedm trpaslíků, ...) k názvům tak, jak je znají v Sýrii. Závěrem může být, že nejenže mají v Sýrii podobné pohádky, ale znají i pohádky, které jsou typicky evropské.

Úryvek z pohádky **O princí Júsufovi a ifrítce Lajlabí**

(Král světla – Arabské mýty, legendy a pohádky. Jiří Tomek, Argo – 2015):

(...) Když se princ vrátil do královského zámku, řekl matce, že se zamiloval do Lajlabí a že se s ní chce oženit. „Drahá matko, prosím, jdi a požádej mým jménem rodinu Lajlabí o ruku jejich dcery.“ „Není v mé moci, drahý synu, abych tě zasnoubila s ifrítkou, která žije daleko od lidí v poušti na hradě ifrítů,“ odpověděla královna lítostivě. „Budeš se muset za Lajlabí vypravit sám, chceš-li se s ní oženit. Nikdo jiný tě zastoupit nemůže.“

Hned druhého dne si princ Júsuf nechal osedlat koně a vyjel do pouště hledat Lajlabí. Již putoval mnoho dní a nocí, když v tom se před ním objevil strašlivý mohutný džin. „Mír s tebou, bratře,“ pozdravil princ džina. „I s tebou, mladíku,“ odpověděl džin. „Co hledáš v téhle pustině?“ „Chci najít mladičkou ifrítku Lajlabí a oženit se s ní. Znáš cestu k jejímu hradu?“ „Jelikož umíš zdravít, jak se na bratra sluší, doletím s tebou k Lajlabí,“ džin si položil prince mezi lopatky a vylétěl vysoko do nebe.

Dlouho, předlouho letěl džin s princem v nekonečném prostoru, než začali pomalu klesat dolů. Nakonec přistáli uprostřed pouště nedaleko od nádherného hradu ifrítky Lajlabí. „Jdi k hradu, postav se pod jeho hradby a třikrát zavolej: Lajlabí, Lajlabí, ó Lajlabí. Rozprostři svůj dlouhý vlas a spust' ho z hradby ke mně dolů,“ radil princovi džin. „Jestliže se Lajlabí ozve, nezahyneš. Neodpoví-li však na tvoje volání, pohltí tě země a ty zemřeš.“ (...)

I vydal se Júsuf k hradbám hradu, a když k nim přišel, zvolal přesně to, co mu džin poradil. Lajlabí spustila z hradby svůj dlouhý vlas, princ po něm k ní vyšplhal nahoru a pohlédl krásné ifrítce do očí. A je to jako požár na moři, když mladé srdce láskou zahoří. Hlasem plným horoucí vášně zarecitoval: „Lajlabí, drahá Lajlabí, věz, že tě neskonale miluji a že ani nejkrásnější ženy světa či spanilé dívky ráje mě lásky k tobě nezbaví, ty jsi moje nade všechno milované prokletí.“ „Také tě mám ráda, princí,“ odpověděla Lajlabí. „Moc se mi líbíš. Proto jsem tě nenechala pod hradbami zahynout. Jen je škoda, že jsi z lidí.“ „Bojíš se lidí?“ divil se princ. „Ne. Ale bojím se jim uvěřit. Lžou a jsou proradní. Není v nich lásky ani věrnosti.“ „Mylíš se. Nejsme všichni takoví,“ hájil se princ. „Snad máš pravdu. Ale já se přece jenom bojím. Neměj mi to za zlé, princí. Budu šťastna, jestli se přesvědčím, že jsem se mylila.“ Princ přistoupil k Lajlabí blíž, velmi blízko, blizoučko, a chtěl ji obejmout. „Ne, princí, na objímání teď není čas,“ řekla Lajlabí a Júsufa jemně odstrčila. „Za chvíli přijde moje matka, a kdyby tě tu spatřila, snědla by tě. Musím tě hned schovat.“ Nato na Júsufa dýchla a ten se rázem proměnil v granátové jablko. Lajlabí jablko pohladila a položila ho na okno.

Vtom odněkud shůry přiletěla strašlivá ifrítka a hrozným hlasem zaskřehotala: „Čichám, čichám člověčinu, dcero.“ „Kde by se tady vzal člověk, matko,“ odpověděla udiveně Lajlabí. „Létáš celý den po světě a pach lidí ti uvízl v nose. Pojď, posad' se tady. Odpočineš si a já ti upravím vlasy. Už dlouho jsem je nečesala, už drahý čas jsem je nevískala.“ Při česání stará ifrítka spokojeně usnula. Probudila se až druhého dne ráno, vznesla se do výše a odlétla do pouště. Lajlabí nemeškala, vzala prince do náruče a odletěla s ním opačným směrem. Její matka se však nečekaně brzo vrátila, a když svou dceru nikde nenašla, dovtípila se, že v hradu přece jen byl člověk a že s ním její dcera uprchla. Strašlivě se na uprchlíky rozzlobila, vznesla do výše a vykřikla z plných sil: „Drahá Lajlabí, tvého milého stihne moje prokletí! Čtyřicet dní na tebe nevzpomene, podobu malého ptáčka na sebe vezme!“ Lajlabí beze slova letěla s princem dál a snesla se s ním k zemi, až když se přiblížila k jeho královskému hradu. „Odpočiň si trochu, drahá Lajlabí,“ řekl princ. „Půjdu do hradu sám a povím o tobě rodičům, aby tě mohli s patřičnou slávou přivítat.“

Lajlabí čekala dlouho, ale princ se nevracel. Uběhl jeden den, uplynuly dva dny, třetí den se už přehoupl přes poledne a po princí Júsufovi ani vidu ani slechu. Ubohá Lajlabí nemohla vědět, že se kletba její matky naplnila a že se princ proměnil v malého vrabce.

A jak tak Lajlabí trpělivě seděla a čekala na prince, šla kolem ní mladá černoška. Lajlabí černošku požádala, aby si s ní vyměnila šaty. Ta s radostí souhlasila, i když zprvu nevěřila, že to ta krásná dívka myslí vážně. Kdo by chtěl vyměnit hedvábný šat vyšívaný zlatem a zdobený diamanty za potrhané a ušmudlané šaty černé služebné? Lajlabí si oblékla služčiny šaty, natřela si tváře černou hlínou a vydala se do města. Chodila dům od domu a žádala lidi, aby ji zaměstnali jako služebnou. Práci

našla až v královském hradu. Měla štěstí. Přijal ji sám král a kupodivu ji zaměstnal jako svou osobní kuchařku.

Druhého dne, právě když Lajlabí připravovala králi polední jídlo, přiletěl odněkud malý vrabec, usedl na okno a zaštěbetal: „Lajlabí, ó Lajlabí, jak se máš v domě mého otce? Našla jsi v něm štěstí a skvělé bydlení?“ „Nenašla. Pod sebou mám v noci jen rohožku a pod hlavou tvrdou slaměnou podušku. Špatně se mi na nich samotné spí, můj z nejmilejších miláčků,“ odpověděla Lajlabí a dala se do pláče. A jak naříkala, zapomněla na jídlo a to se jí v kotlíku připálilo. Král se rozzlobil a vyhuboval jí.

Když druhého, třetího i čtvrtého dne Lajlabí opětně připálila jídlo, řekl si král: „To není samo sebou, že kuchařka jídlo vždycky připeče. Musím celé té podivné záležitosti přijít na kloub.“ A tak se pátého dne před polednem král tajně ukryl v kuchyni a sledoval, co se bude dít. Lajlabí se chvíli nato pustila do vaření. Vtom opět přiletěl malý vrabec a spustil jako předešlé dny. Nato král vystoupil z úkrytu a řekl: „Všechno jsem viděl a slyšel, kuchařko. Je to vskutku zvláštní ptáček, tenhle čiperný vrabčáček. Až se zítra opět objeví, vyzvi ho, ať na podlahu přiletí.“ „Ptačího šatu tě pak zbavím, v člověka, prince Júsufa, zpět navrátím. Oprostím tě od matčina prokletí a spočineme spolu v láskyplném objetí,“ pomyslela si Lajlabí. A tak následujícího dne sledoval král, jak na kuchařčino vyzvání sletěl vrabčák z okna na podlahu kuchyně a jak ho kuchařka chytila, jednou rukou ho pak pevně držela a druhou mu z tělíčka vytrhávala pírkem za pírkem, až ubohého ptáčka úplně oškubala.

V tom se holé tělíčko vrabčáka proměnilo v krásného mládence, prince Júsufa. Lajlabí ho láskyplně objala, také král prince sevřel v objetí, a když mu oba vypověděli svůj podivný příběh, vystrojil jim svatbu. Nevěště cop havraních vlasů, který byl velice dlouhý, přistříhli, aby byl kratší, tuze krátký, snad kousíček pouhý. A oblékli ji do šatů, které stály tisíc a tisíc dinárů. A sedm dní a sedm nocí všichni drazí hosté, co na svatbě byli, vesele u krále tancovali, zpívali a pili.

Hra s příslovími

Cíl: Žáci si na základě ústní lidové slovesnosti uvědomují podobnost myšlení a uvažování napříč rozdílnými kulturami.

Pojmy: kultura, lidová moudrost

Vzdělávací oblasti: Multikulturní výchova, Člověk a společnost

15 minut

vytištěné listy

● Popis aktivity

Žáci dostanou ve skupinkách rozstříhané proužky s příslovími. Jejich cílem je utvořit logické dvojice mezi českými a syrskými příslovími s tím, že je třeba se zaměřit na jejich obsah. Závěrem je, že ačkoliv v jazyce se píše a zní každé přísloví jinak, většinou má velice podobný nebo stejný význam.

„Trpělivost přináší růže.“

„Není vše koláč, co je kulaté.“

„Dělá z komára velblouda.“

„Vzdálený oku – nikoli drahý srdci.“

„Nemaluj čerta na zed'.“

„Dostává ten, kdo je trpělivý.“

„Není všechno zlato, co se třpytí.“

„Mluv o své zvěři a ona se ti objeví.“

„Sejde s očí, sejde z mysli.“

„Pohřeb je velký, ale pohřbívá se myš.“

Cesta uprchlíka - kudy se vydáš?

Cíl: Pomocí zážitkové pedagogiky si uvědomit a hlavně vnitřně na vlastní kůži prožít strasti, které jsou přítomné v životech prchajících lidí z místa, ve kterém jim hrozí nebezpečí.

Pojmy: nucená migrace, pašeráci, bezpečí

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

V průběhu celé hodiny. záleží na vyučujícím, jakou zvolí formu zpětné vazby

43 obálek s částmi příběhů, mapa ke hře cesta uprchlíka

● Popis aktivity

1. Pedagog si připraví 43 obálek, do kterých vloží 43 částí příběhu (viz. nadpis části příběhu, každá část příběhu má své číslo od 1 do 43, které bude odpovídat číslu na obálce)
2. Vytiskne si mapu ke hře cesta uprchlíka (žáci ji nesmí vidět)
3. Přečte žákům úvod hry a dá jim na výběr, zda zvolí cestu přes Egypt nebo Turecko
4. Na základě jejich rozhodnutí jim předá obálku s číslem (viz. mapa ke hře cesta uprchlíka)
5. Žáci rozhodují o pokračování příběhu na základě informací z obálek. Pedagog jim dle jejich rozhodnutí vydává další obálky s číslem dle mapy ke hře cesta uprchlíka
7. Hra končí ve chvíli, kdy žáci dostanou poslední obálku

● Závěr, vyhodnocení

Lektor s učitelem žákům vysvětlí, že nejde o fiktivní příběhy, ale skutečné reálné příběhy lidí, kteří toto zažili. Vhodné je navázat filmem Plavba, kde je skrze autentické záběry ilustrována jedna z cest, po níž se uprchlíci ze Sýrie mohou do Evropy vydávat.

CESTA UPRCHLÍKA

Hra vychází ze hry Syrian Journey: Choose your own escape route autorů Mamdouha Akbieka a Eloise Dickera, ilustrace Gerry Fletcher.

Úvod hry

Syrský konflikt roztrhal zemi na kusy. Zanechal po sobě tisíce mrtvých a miliony lidí musely opustit své domovy. Mnoho lidí hledá útočiště v okolních zemích, ale další platí pašerákům, aby je dostali do Evropy. Riskují smrt, zajetí a zpětnou deportaci do Sýrie.

Pokud bys patřil k těm, kteří si mohou cestu do Evropy finančně dovolit, jak by probíhala? Vydejte se na cestu, abyste pochopili, jakým rozhodnutím musí čelit uprchlíci. Všechna rozhodnutí a jejich pokračování mají reálný základ, který vychází z osobních zkušeností uprchlíků, kteří tuto cestu absolvovali.

Všechna rozhodnutí a jejich pokračování mají reálný základ, který vychází z osobních zkušeností uprchlíků, kteří tuto cestu absolvovali.

ÚVOD

Více než 9 milionů Syřanů bylo nuceno opustit své domovy a vy a Vaše rodina jste mezi nimi. Proдали jste svůj dům v Aleppu za 20 000 dolarů. Nyní jste v Libanonu v uprchlickém táboře, kde žijete už 3 roky. Vaše děti, které dříve chodily do školy, zde chodí do školy jen občas a jsou ve třídě s dalšími 100 dětmi ve věku 6-13 let. Nemůžete pracovat a jste závislí pouze na jídle a věcech, které dostanete od humanitárních organizací. Stále ještě Vám zbývá polovina peněz, které jste dostali za prodaný dům. Sníte o cestě do Evropy, kde by bylo možné začít pracovat, najít dětem školy a začít zase normálně žít někde, kde je bezpečno.

Abyste se dostali do Evropy, musíte riskovat nebezpečnou cestu. Buď přes moře, nebo po zemi, případně obojí. Jedinou možností, jak se dostat d Evropy, pokud jste Syřan, je vydat se buď do Turecka, nebo Egypta.

Domluvte se, jakou cestu zvolíte:

EGYPT

Život v Egyptě je levný, ale životní podmínky jsou velmi špatné. Následná cesta do Evropy musí být po moři.

TURECKO

Turecko je dražší, ale životní podmínky jsou lepší. Můžeš se do Evropy dostat po zemi.

EGYPT (1)

V Egyptě je více než 130 000 syrských uprchlíků. Není to stabilní a bezpečná země a najít práci je velmi složité.

Od roku 2013 je vstup Syřanům bez víz zakázán. Ale Vaše rodina má štěstí a získala vízum. Už jste v Káhiře týden a setkáváte se s Ahmedem, který je pašerák a slibuje Vám, že Vám pomůže. Nevíš, jestli mu můžeš věřit, ale všichni říkali, že se občas musí riskovat.

Ahmed ti vysvětlí, že máš na výběr dvě možnosti. Buď jet z Alexandrie do Itálie, nebo z Libye, odkud je cesta kratší.

Domluvte se, jakou cestu zvolíte:

BENGHAZI

Cesta z Benghazi je kratší, ale po cestě se vyskytují nebezpečné ozbrojené milice. Cesta může být velmi nebezpečná.

ALEXANDRIE

Cesta přes moře je mnohem delší a je tak větší pravděpodobnost, že Tě chytí a budeš deportován zpět do Sýrie.

BENGAZI (2)

Z Káhiry v Egyptě Vás Ahmed veze na hranice s Libyí. Je to velmi nebezpečná desetihodinová jízda, kdy se musíte skrývat mezi pytli s obilím na korbě nákladáku. Nakonec dorazíte do egyptského města El Salloum.

Ahmed Vás vezme do domu na konci slepé uličky a přikáže Vám: „zůstaňte tady, dokud se navrátím. Pokud Vás někdo uvidí, je po všem!“

Sedíte v opuštěném domě a hlavou se Vám honí, jaká asi bude cesta přes moře. Budeme mít dostatek vody? Dají nám záchrannou vestu?

Co uděláte?

JDU VEN

Nejspíš je to jediná možnost, jak si opatřit dostatek vody a jídla na cestu. Chtěl by sis koupit i záchrannou vestu, ale bojíš se, že je to příliš nápadné.

**ČEKÁM TIŠE
UVNITŘ**

Dělám to, co mi řekl Ahmed, protože se bojím prozrazení

JDU VEN SHÁNĚT ZÁSObY (3)

Jdete ven shánět zásoby na cestu přes moře pro Vaši rodinu. Seženete malé lahve s vodou, občerstvení a pár nafukovacích kruhů. Večer za tmy se s velkým štěstím, ale v pořádku vrátíte zpět do prázdného domu, kde na Vás čeká zbytek rodiny.

Ahmed se už 2 dny neozývá, začínáte se bát, že Vás podvedl. Třetí den v noci se Ahmed vrátí: „Našel jsem kamion, který Vás ukryté převezí přes egyptskolibyjskou hranici, ale musíte si pospíšet.“ Nestíháte si ani zabalit všechny věci a už Vás ženou po tmě do kamionu, kde to silně smrdí benzinem. Děti pláčou, protože se bojí.

V polovině cesty Vám dá řidič na výběr, zda chcete pokračovat do Zuwary (což bude stát 3000 dolarů za osobu) nebo má odbočit do Benghazí (za 4000 dolarů za osobu).

Kam se rozhodnete jet?

ZUWARA

3000 \$/ OSOBU

Cesta do Zuwary je kamionem delší a je velká šance, že Vás po cestě chytí ozbrojené milice, což může být nebezpečné. Ovšem cesta po moři je odtamtud kratší.

BENGHAZI

4000 \$/ OSOBU

Cesta do Beghazi je kamionem kratší, ale vzdálenost na moři je mnohem delší, takže je vyšší riziko utonutí.

ZUWARA (4)

Po dlouhé jízdě se konečně dostáváte do Zuwary. Jste všichni velmi vyčerpaní a unavení. Řidič kamionu Vás seznámí s dalším pašerákem, který Vás vezme do bytu na noc. Jste tak vyčerpaní, že všichni usnete během 10 minut na zemi. Za pár hodin, v průběhu noci, Vás opět budí, že je nejlepší čas vyrazit.

Odvezou Vás k pláži, kde už čeká nafukovací člun, na kterém se tísní cca 25 lidí. Společně s Vaší rodinou je tam ještě trochu místa, ale pohodlné to rozhodně není. Cestou tam jste nesli děti ve vzduchu a namočili jste se do pasu, jeden batoh Vám spadl do vody. Je tma, takže ho ztrácíte.

Po 15 minutách přijíždí další člun, na kterém je zhruba stejné množství lidí. Pašeráci se zbraněmi na Vás gestikulují, ať si přestoupíte. Sedí hlava na hlavě. Nemůžete dýchat a děti hystericky brečí.

Pašeráci vám vyhrožují, že jestli se děti nezklidní, musíte si vystoupit. Najednou přijíždí další loď, na které jsou ozbrojení rebelové. Střílí ze zbraní a chtějí část pašeráckých peněz. Někteří lidé skáčou v panice do vody a plavou na břeh.

Co uděláš?

**SKOČÍŠ
DO VODY**

**ZŮSTANEŠ
V LODI**

BENGAZI (5)

Rozhodl jsi za rodinu, že pojedete do Benghazi, odkud by měla být cesta po moři bezpečnější. Po cestě Vás zastavuje skupina Libyjských ozbrojenců na kontrolním stanovišti. Vyžadují další peníze od všech cestujících.

Máte u sebe poslední peníze, které jste měli připraveny do Evropy, abyste mohli začít nový život. Ozbrojenci na Vás a Vaše děti míří zbraněmi a vyhrožují, že pokud nezaplatíte, nesmíte jet dál.

Co uděláte?

ZAPLATÍM

Pokud nezaplatíš, je zde šance, že muži zabijí tebe i tvou rodinu, nebo v lepším případě nebudete moci pokračovat v cestě.

ODMÍTNU

Pokud zaplatíš, přijdeš o všechny úspory, které jsi měl, což bude problém, pokud někdo další bude chtít další peníze. Nezbyde ti nic na nový život v Evropě.

SKOČÍŠ DO VODY (6)

Bojíš se o život své ženy a dětí, a tak rozhodneš za celou rodinu, že jedinou záchranou je skok do vody a návrat ke břehu. Po cestě ztrácíte většinu věcí, na pláž se dostanete živí, ale bez peněz a dokumentů.

Nemáte moc možností. Musíte zůstat v Libyi a snažit se se protlouct životem, začít zde od nuly. Utekli jste z jednoho konfliktu do druhého a po cestě přišli o všechny své peníze i doklady. Nemáte prostředky na cestu zpět ani do Evropy

ZŮSTANEŠ V LODI (7)

Lod' s ozbrojenci se připoutá s Vaší a pašeráci si vzájemně vyřizují účty. Chtějí peníze buď od nich, nebo od vás. Pašerák jim vyplácí nějaké peníze a vy doufáte, že se snad konečně budete moci dostat do Itálie.

Když se konečně dostanete do mezinárodních vod, lod' začne nabírat vodu. Musela se poškodit, když ozbrojenci stříleli. Po krátké době se lod' plní vodou a převrací. Naštěstí máte nafukovací kruhy, v kterých jsou děti, vy se jich můžete držet. Doufáte, že přežijete co nejdéle. Voda je studená a kolem Vás již plují mrtvá těla lidí, kteří s vámi byli na lodi. Snažíte se co nejvíce hýbat, abyste se zahřáli.

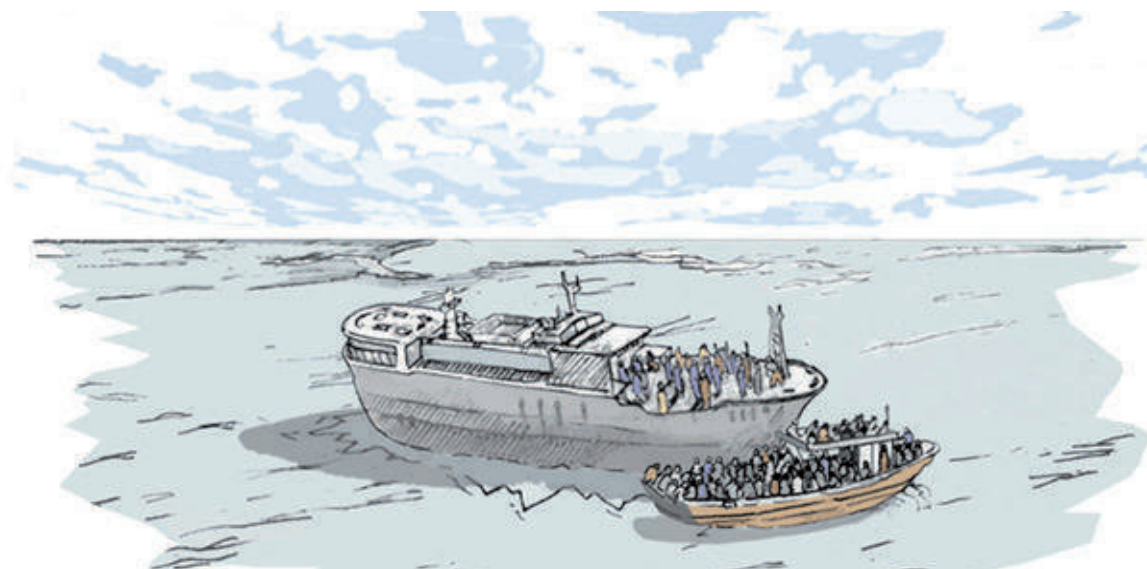
Po chvíli jede kolem velká italská lod'. Snažíte se ze všech sil mávat, křičet a upoutat pozornost, což se vám daří. Lod' si Vás všimla, nalodí Vás a odveze do Itálie. Ještě nemáte zdaleka vyhráno, ale vy i vaše děti žijete

ZAPLATÍM (8)

Ozbrojenci Vám seberou všechny peníze, ale nechají Vás na živu. Nemáte ani korunu. Pašeráci Vás vezou na pobřeží, kde vidíte malý nafukovací člun. Je ale příliš malý pro tolik lidí. Bojíte se, že se převrátíte a utopíte. Děti neumí plavat a člun je totálně přeplněný lidmi, ale nemáte na výběr a nastupujete. Pašeráci Vás ubezpečují, že v mezinárodních vodách čeká větší loď, kam pak přestoupíte.

Po pár hodinách uvidíte větší loď, která také praská ve švech. Jedete chvíli vedle sebe a pak vám pašerák říká, že musíte přestoupit na větší loď. Obě lodě se houpou a všude jsou obrovské vlny. Někteří lidé neumějí plavat a odmítají skočit. Stále více lidí na člunu začíná protestovat. Někteří při přestupu na větší loď ztrácejí zavazadla

Co uděláš?

PŘESKOČÍM

**BUDU
PROTESTOVAT**

ODMÍTNU (9)

Snažíš se vyjednávat s ozbrojenci, snažíš se jim vysvětlit situaci, že nemáš moc peněz, že ta tu trochu peněz, co ti zbyla, potřebuješ na život v Evropě.

Donutí tě vystoupit z kamionu, za rohem tě zbijí a okradou o všechny peníze. Tvá žena i děti musí vystoupit taky a jste ponecháni osudu někde v poušti. Pašeráka Ahmeda ani své peníze už nikdy nevidíte.

Utekli jste z jednoho konfliktu do druhého, nyní jste v Libyjské poušti a nevíte jak dál, přišli jste o všechny úspory.

BUDU PROTESTOVAT (10)

Odmítáš přestoupit na větší loď, protože je to příliš nebezpečné. Máš strach o sebe i svou rodinu, děti jsou malé a ještě neumí plavat.

Přidají se další pasažéři, kteří také nechtějí přestoupit, protože se bojí, že spadnou do rozbouřeného moře.

Pašeráci začnou křičet a dochází k chaosu. Do protestujících bijí holemi a shazují je přes palubu do vody.

Není žádná možnost, jak se na loď vrátit, voda je příliš studená a pašeráci střílí do vody pokaždé, když se přiblížíš k lodi. Topíš se, zatímco zbytek tvé rodiny má šanci, že se dostane přes Středozemní moře. Bez otce a peněz to však budou mít velmi těžké.

PŘESKOČÍM DO DRUHÉ LODI (11)

Přestup byl náročný, ale usedli jste na druhou loď, kde je Vás opět strašně moc. 3 dny se plavíte Středozemním mořem a zásoby vody i jídla už všem téměř došly. Vypadá to, že jste se ztratili.

S blížícím se večerem se vlny začínají zvyšovat a při jedné obzvláště vysoké začn člun nabírat vodu a nakonec se převrhne. Už ale vidíte pobřeží. Nevíte přesně, kde jste, ale za pomoci nafukovacích kruhů se vám podaří upoutat pozornost rybářské lodi jedoucí kolem.

Ta vás vysadí na italském břehu, kde může začít Váš nový život v Evropě. Cestou jste ovšem při snaze doplatvat ke břehu ztratili všechna zavazadla, máte pouze mokré doklady, které měl otec u sebe pod košilí.

ČEKÁME TIŠE UVNITŘ (12)

Ahmed se už 2 dny neozývá, začínáte se bát, že Vás podvedl.

Třetí den v noci se Ahmed vrátí: „Našel jsem kamion, který Vás ukryté převezde přes egyptskolibyjskou hranici, ale musíte si pospíšet.“ Nestiháte si ani zabalit všechny věci a už Vás ženu po tmě do kamionu, kde to silně smrdí benzinem. Děti pláčou, protože se bojí.

V polovině cesty Vám dá řidič na výběr, zda chcete pokračovat do Zuwary (což bude stát 3000 dolarů za osobu) nebo má odbočit do Benghazí (za 4000 dolarů za osobu).

Kam se rozhodnete jet?

ZUWARA

3000 \$/ OSOBU

Cesta do Zuwary je kamionem delší a je velká šance, že Vás po cestě chytí ozbrojené milice, což může být nebezpečné. Ovšem cesta po moři je odtamtud kratší.

BENGHAZI

4000 \$/ OSOBU

Cesta do Beghazí je kamionem kratší, ale vzdálenost na moři je mnohem delší, takže je vyšší riziko utonutí.

ZUWARA (13)

Po dlouhé jízdě se konečně dostáváte do Zuwary. Jste všichni velmi vyčerpaní a unavení. Řidič kamionu Vás seznámí s dalším pašerákem, který Vás vezme do bytu na noc. Jste tak vyčerpaní, že všichni usnete během 10 minut na zemi. Za pár hodin, v průběhu noci, Vás opět budí, že je nejlepší čas vyrazit.

Odvezou Vás k pláži, kde už čeká nafukovací člun, na kterém se tísní cca 25 lidí. Společně s Vaší rodinou je tam ještě trochu místa, ale pohodlné to rozhodně není. Cestou tam jste nesli děti ve vzduchu a namočili jste se do pasu, jeden batoh Vám spadl do vody. Je tma, takže ho ztrácíte.

Po 15 minutách přijíždí další člun, na kterém je zhruba stejné množství lidí. Pašeráci se zbraněmi na Vás gestikulují, ať si přestoupíte. Sedí hlava na hlavě. Nemůžete dýchat a děti hystericky brečí. Pašeráci vám vyhrožují, že jestli se děti nezklidní, musíte si vystoupit.

Najednou přijíždí další loď, na které jsou ozbrojení rebelové. Střílí ze zbraní a chtějí část pašeráckých peněz. Někteří lidé skáčou v panice do vody a plavou na břeh.

Co uděláš?

**SKOČÍŠ
DO VODY**

**ZŮSTANEŠ
V LODI**

BENGAZI (14)

Rozhodl jsi za rodinu, že pojedete do Benghazi, odkud by měla být cesta po moři bezpečnější. Po cestě Vás zastavuje skupina Libyjských ozbrojenců na kontrolním stanovišti. Vyžadují další peníze od všech cestujících.

Máte u sebe poslední peníze, které jste měli připraveny do Evropy, abyste mohli začít nový život. Ozbrojenci na Vás a Vaše děti míří zbraněmi a vyhrožují, že pokud nezaplatíte, nesmíte jet dál.

Co uděláte?

ZAPLATÍM

Pokud nezaplatíš, je zde šance, že muži zabijí tebe i tvou rodinu, nebo v lepším případě nebudete moci pokračovat v cestě.

ODMÍTNU

Pokud zaplatíš, přijdeš o všechny úspory, které jsi měl, což bude problém, pokud někdo další bude chtít další peníze. Nezbyde ti nic na nový život v Evropě.

SKOČÍŠ DO VODY (15)

Bojíš se o život své ženy a dětí, a tak rozhodneš za celou rodinu, že jedinou záchranou je skok do vody a návrat ke břehu. Po cestě ztrácíte většinu věcí, na pláž se dostanete živí, ale bez peněz a dokumentů.

Nemáte moc možností. Musíte zůstat v Libyi a snažit se se protlouct životem, začít zde od nuly. Utekli jste z jednoho konfliktu do druhého a po cestě přišli o všechny své peníze i doklady. Nemáte prostředky na cestu zpět ani do Evropy

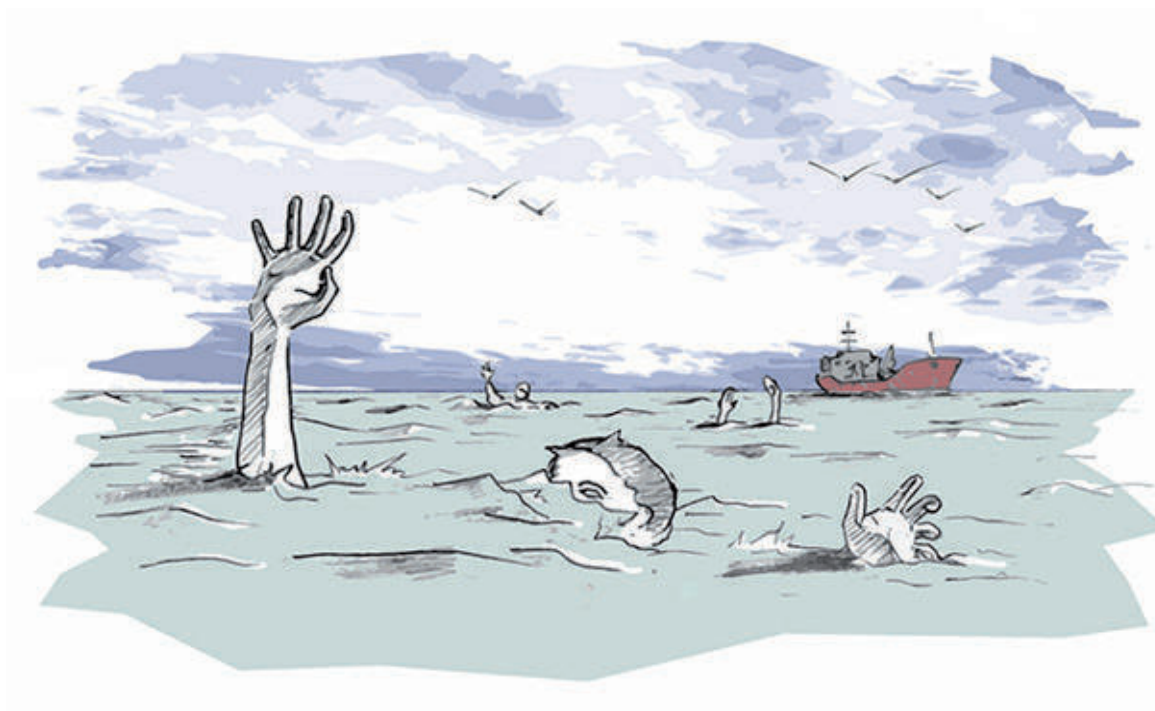

ZŮSTANEŠ V LODI (16)

Lod' s ozbrojenci se připoutá s Vaší a pašeráci si vzájemně vyřizují účty. Chtějí peníze buď od nich, nebo od vás. Pašerák jim vyplácí nějaké peníze a vy doufáte, že se snad konečně budete moci dostat do Itálie.

Když se konečně dostanete do mezinárodních vod, loď začne nabírat vodu. Musela se poškodit, když ozbrojenci stříleli. Po krátké době se loď plní vodou a převrací. Bohužel nemáte vesty ani nafukovací kruhy. Šlapete vodu a snažíte se držet děti nad hladinou. Snažíte se co nejvíce hýbat, abyste se zahřáli.

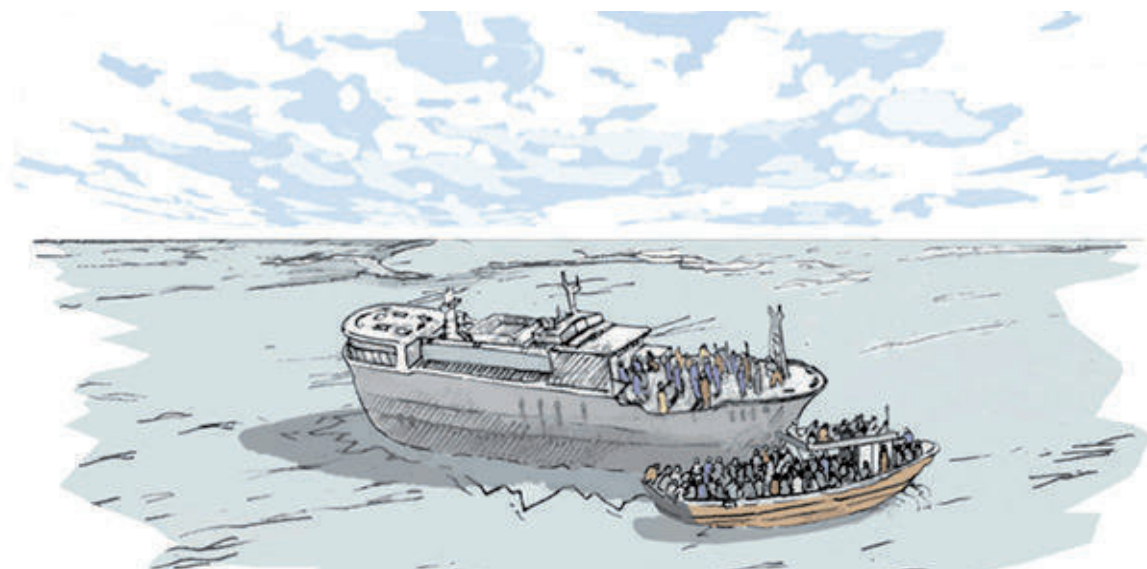
Bohužel, nikdo z vás nemá štěstí a topíte se.

ZAPLATÍM (17)

Ozbrojenci Vám seberou všechny peníze, ale nechají Vás na živu. Nemáte ani korunu. Pašeráci Vás vezou na pobřeží, kde vidíte malý nafukovací člun. Je ale příliš malý pro tolik lidí. Bojíte se, že se převrátíte a utopíte. Děti neumí plavat a člun je totálně přeplněný lidmi, ale nemáte na výběr a nastupujete. Pašeráci Vás ubezpečují, že v mezinárodních vodách čeká větší loď, kam pak přestoupíte.

Po pár hodinách uvidíte větší loď, která také praská ve švech. Jedete chvíli vedle sebe a pak vám pašerák říká, že musíte přestoupit na větší loď. Obě lodě se houpou a všude jsou obrovské vlny. Někteří lidé neumějí plavat a odmítají skočit. Stále více lidí na člunu začíná protestovat a snaží se vás přesvědčit, abyste protestovali také. Někteří při přestupu na větší loď ztrácejí zavazadla.

Co uděláš?

PŘESKOČÍM

**BUDU
PROTESTOVAT**

ODMÍTNU (18)

Snažíš se vyjednávat s ozbrojenci, snažíš se jim vysvětlit situaci, že nemáš moc peněz, že ta tu trochu peněz, co ti zbyla, potřebuješ na život v Evropě.

Donutí tě vystoupit z kamionu, za rohem tě zbijí a okradou o všechny peníze. Tvá žena i děti musí vystoupit taky a jste ponecháni osudu někde v poušti. Pašeráka Ahmeda ani své peníze už nikdy nevidíte.

Utekli jste z jednoho konfliktu do druhého, nyní jste v Libyjské poušti a nevíte jak dál, přišli jste o všechny úspory.

BUDU PROTESTOVAT (19)

Odmítáš přestoupit na větší loď, protože je to příliš nebezpečné. Máš strach o sebe i svou rodinu, děti jsou malé a ještě neumí plavat.

Přidají se další pasažéři, kteří také nechtějí přestoupit, protože se bojí, že spadnou do rozbouřeného moře.

Pašeráci začnou křičet a dochází k chaosu. Do protestujících bijí holemi a shazují je přes palubu do vody.

Není žádná možnost, jak se na loď vrátit, voda je příliš studená a pašeráci střílí do vody pokaždé, když se přiblížíš k lodi. Topíš se, zatímco zbytek tvé rodiny má šanci, že se dostane přes Středozemní moře. Bez otce a peněz to však budou mít velmi těžké.

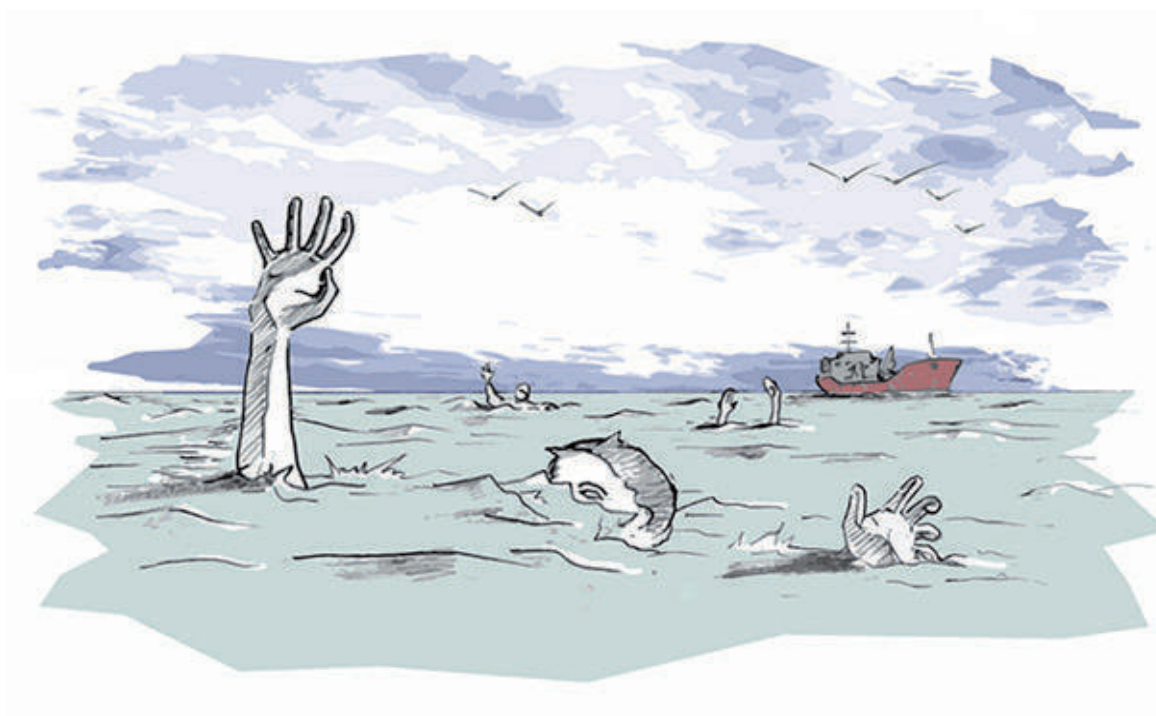

PŘESKOČÍM DO DRUHÉ LODI (20)

Přestup byl náročný, ale usedli jste na druhou loď, kde je Vás opět strašně moc. 3 dny se plavíte Středozemním mořem a zásoby vody i jídla už všem došly. Vypadá to, že jste se ztratili.

S blížícím se večerem se vlny začínají zvyšovat a při jedné obzvlášť vysoké se člun převrhne. Vy ani Vaše rodina nevydržíte plavat příliš dlouho, protože voda je příliš studená, vy jste kvůli nedostatku jídla vyhladovělí a nemáte plovací vesty.

Bohužel, nepřichází žádná záchrana a topíte se ve vlnách. Vaše těla jsou nalezena na italských březích.

ALEXANDRIE (21)

Jedete 4 hodiny autobusem do Alexandrie. Pašerák Ahmed Vás zavede do přeplněného, ošuntělého bytu.

„Zůstaňte tady, dokud se nevrátím! Nechci, aby si Vás někdo všiml!“ řekne. Pokud chceme pokračovat v cestě, vyžaduje zálohu 7000 amerických dolarů za nás všechny. Odejde s téměř všemi penězi, které jsme měli.

Byt je nechutný, je nás tu více než 20, ale pouze jedna toaleta. Děti mají střevní potíže kvůli nedostatku stravy a špatné vodě. Snažíte se dovolat Ahmedovi, který odešel už předchozí den, ale neúspěšně.

Zmizel s našimi penězi? Měli jsme mu méně věřit?

Děti brečí hlady a Vám se honí hlavou, kde seženete na cestu vše potřebné (vodu, jídlo a záchranné vesty).

Co uděláte?

**JDU
VEN**

Je zde velké riziko, že tě někdo uvidí. Jako nelegální imigrant bys byl okamžitě celou rodinou deportován zpět do Sýrie.

**ČEKÁME
TIŠE
UVNITŘ**

Pokud zůstanete uvnitř, za chvíli Vám dojde poslední jídlo.

**POŠLU
SESTRU**

Poslat sestru je stejně riskantní jako jít ven sám, navíc je žena, a tak bude v tradičním syrském oblečení poutat více pozornosti.

JDU VEN (22)

Procházíte čtvrtí, ve které se nachází byt a snažíte se sehnat něco k jídlu a záchranné vesty. Prodáváč v potravinách se na vás divně dívá, když promluvíte s jiným dialektem, ale vše proběhne bez problémů. Koupíme balenou vodu, trvanlivé sušenky a pro děti nafukovací kruh, aby se v případě potopení lodi neutopili. Koupíte vše potřebné a pospícháte zpět do bytu.

Po cestě potkáte sousedy, kteří se netváří přátelsky. Vzápětí před domem zastaví několik policejních aut a vás i všechny, kteří v bytě čekali na pašeráka, zatknou. Peníze, které jste dali pašerákovi, už nikdy neuvídíte.

Na policejní stanici Vám oznámí, že Vás propustí pouze pod podmínkou, že se na vlastní náklady vrátíte zpět do válkou zmítané Sýrie. Bohužel Vaše rozhodnutí jít ven z bytu, bylo pro Vás i dalších 20 lidí, špatné.

ČEKÁME TIŠE UVNITŘ (23)

Došlo Vám všechno jídlo, ale máte obrovský strach jít ven, aby Vás nechytily a neposlali zpět do Sýrie.

Ahmed se po západu Slunce konečně vrací. „Lodě jsou připravené, odjíždíte teď hned!“
Veze Vás pod plachtou nákladáku na pláž, kde udělá něco, o čem zatím vůbec nemluvil.

Celou skupinu lidí se snaží rozdělit na dvě skupiny. Křičí, že ženy a děti mají jít do jedné lodi a muži do druhé. Prosíte ho, že chcete zůstat spolu, ale neposlouchá Vás. Ženy a děti brečí, nastává obrovský chaos.

Co uděláte?

**ZŮSTANEME
SPOLU**

Pokud zůstanete spolu, pravděpodobně přijdete o všechny peníze, které jste již pašerákům dali a nevíte, jak pokračovat dál.

ROZDĚLÍME SE

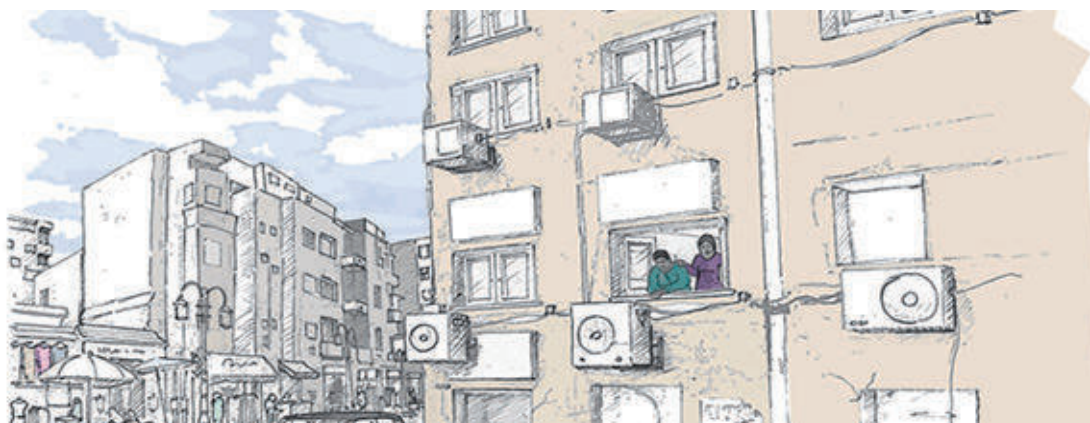
Pokud se rozdělíte, budete pokračovat v cestě, možná přežijete, ale nebudete spolu.

POŠLU SESTRU (24)

Jako nejbezpečnější variantu jste vybrali, že pošlete ven sestru, aby se podívala po Ahmedovi a také sehnala nějaké zásoby. Ahmeda bohužel nenašla, ale přinesla zpět nějakou vodu a trochu jídla. Jste rádi, že máte pro děti něco k snědku, ale stále se bojíte, zda se Ahmed znovu ukáže.

Ahmed se pod rouškou noci konečně vrátí, děti už spí, ale to ho nezajímá. Potichu rozkazuje, že odjezd je teď hned.

Veze Vás pod plachtou nákladáku na pláž, kde udělá něco, o čem zatím vůbec nemluvil. Celou skupinu lidí se snaží rozdělit na dvě skupiny. Křičí, že ženy a děti mají jít do jedné lodi a muži do druhé. Prosíte ho, že chcete zůstat spolu, ale neposlouchá Vás. Ženy a děti brečí, nastává obrovský chaos.

Co uděláte?

**ZŮSTANEME
SPOLU**

Pokud zůstanete spolu, pravděpodobně přijmete o všechny peníze, které jste již pašerákům dali a nevíte, jak pokračovat dál.

ROZDĚLÍME SE

Pokud se rozdělíte, budete pokračovat v cestě, možná přežijete, ale nebudete spolu.

ZŮSTANEME SPOLU (25)

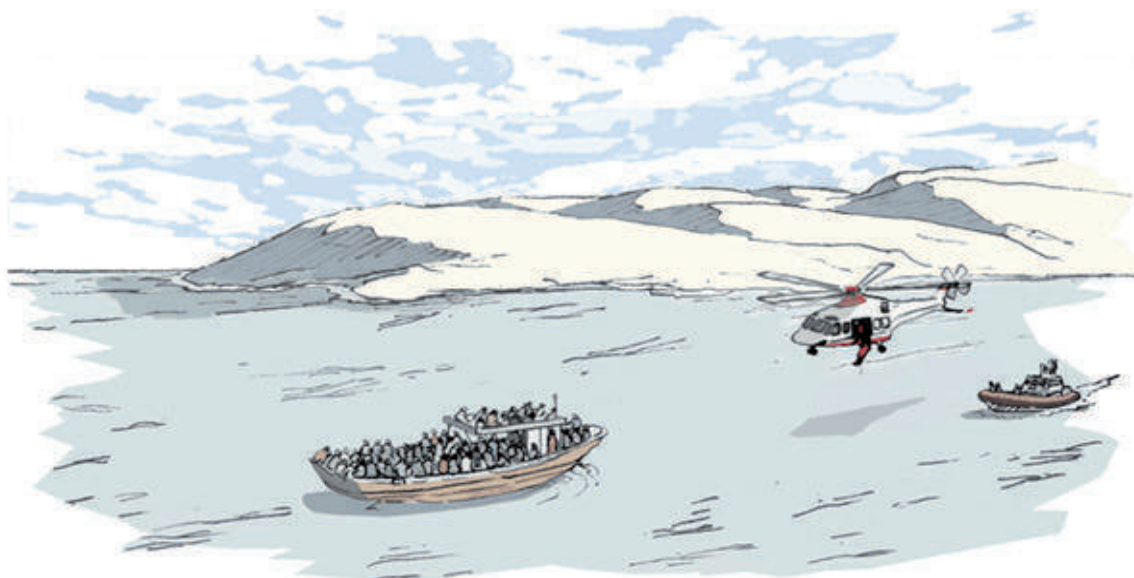
Absolutně odmítáte, aby Vás rozdělili. Vaše rodina je pro Vás vše. Ahmed Vám nevrátí peníze a zmizí se skupinou lidí, kteří souhlasili, že se rozdělí.

Vtom k Vám přichází další pašerák z jiné skupiny a nabízí, že Vás vezme na svou loď, ale pouze pod podmínkou, že mu zaplatíte znovu. Nemáte už ovšem 7000 dolarů, a tak souhlasí, že stačí méně. Dáte mu všechny své peníze a nalodíte se na menší, nafukovací loď s motorem, která je už úplně přeplněná lidmi. Po cestě k lodi se namočíte, protože děti neumí plavat, držíte je ve vzduchu. Ztrácíte zavazadlo s doklady.

Loď pluje již dva dny. Je strašné horko a Vám již před pár hodinami došla pitná voda. Děti nemají záchranné vesty, protože jste je nestihli koupit. Ostatní děti na lodi vesty mají, ale jak později zjišťujete, jsou falešné, naplněné molitanem. Na lodi panuje velká nervozita.

V podvečer, kdy jsou všichni vyčerpaní a hladoví, vidíte v dálce velkou nákladní loď. Na člunu se zvedne nálada a všichni ze všech sil křičí a mávají, aby přilákali pozornost. Nákladní loď alarmuje italskou pobřežní stráž a za pár minut už přilétá vrtulník, který oznamuje všem na člunu, že pro ně jede od italských břehů pomoc.

Měli jste štěstí, nebezpečnou plavbu jste přežili, ale zdaleka nemáte vyhráno, protože Vás osud v Evropě je stále nejistý.

ROZDĚLÍME SE (26)

Rozhodnete se, že se rozdělíte a budete doufat, že se u břehů Itálie znovu setkáte.

Ahmed ovšem přichází s dalším návrhem, že osobně zařídí, abyste mohli jet spolu, ale pouze pod podmínkou, že mu zaplatíte další peníze.

Už Vám skoro žádné peníze nezbývají, pochybujete o Ahmedově pomoci a máte strach z cesty přes moře.

Co uděláte?

**ZAPLATÍTE
VÍCE**

Možná Ahmed říká pravdu a toto je poslední šance, jak zůstat spolu

NEZAPLATÍTE

Možná Ahmed lže, ožebračí Vás o všechny peníze a stejně Vás nedají do jedné lodi.

ZŮSTANEME SPOLU (27)

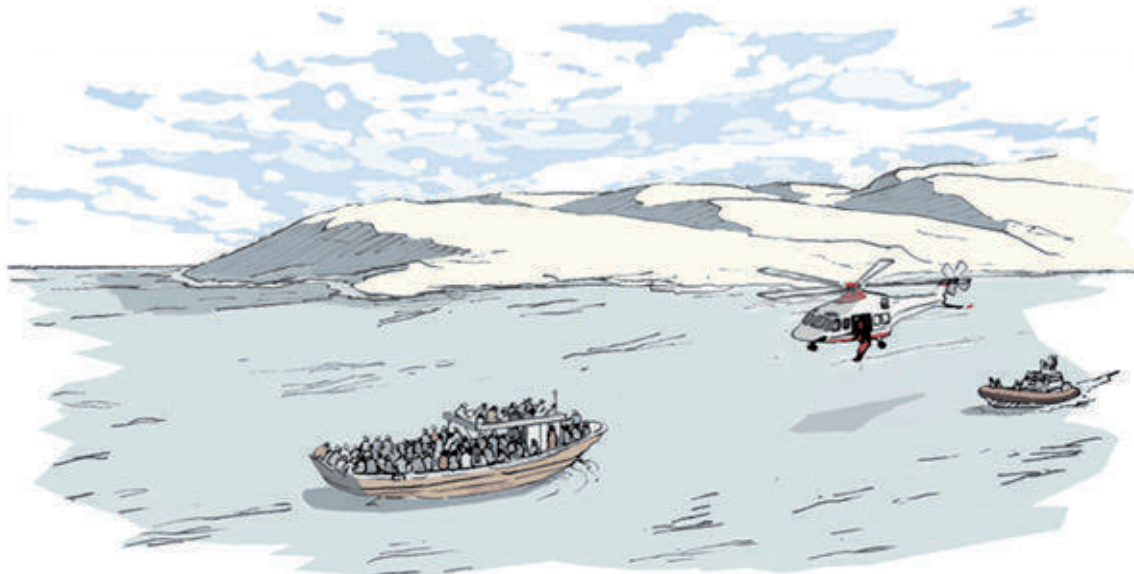
Absolutně odmítáte, aby Vás rozdělili. Vaše rodina je pro Vás vše. Ahmed Vám nevrátí peníze a zmizí se skupinou lidí, kteří souhlasili, že se rozdělí.

Vtom k Vám přichází další pašerák z jiné skupiny a nabízí, že Vás vezme na svou loď, ale pouze pod podmínkou, že mu zaplatíte znovu. Nemáte už ovšem 7000 dolarů, a tak souhlasí, že stačí méně. Dáte mu všechny své peníze a nalodíte se na menší, nafukovací loď s motorem, která je už úplně přeplněná lidmi. Po cestě k lodi se namočíte, protože děti neumí plavat, držíte je ve vzduchu. Ztrácíte zavazadlo s doklady.

Loď pluje již dva dny. Je strašné horko a Vám již před pár hodinami došla pitná voda. Děti nemají záchranné vesty, protože jste je nestihli koupit. Ostatní děti na lodi vesty mají, ale jak později zjišťujete, jsou falešné, naplněné molitanem. Na lodi panuje velká nervozita.

V podvečer, kdy jsou všichni vyčerpaní a hladoví, vidíte v dálce velkou nákladní loď. Na člunu se zvedne nálada a všichni ze všech sil křičí a mávají, aby přilákali pozornost. Nákladní loď alarmuje italskou pobřežní stráž a za pár minut už přilétá vrtulník, který oznamuje všem na člunu, že pro ně jede od italských břehů pomoc.

Měli jste štěstí, nebezpečnou plavbu jste přežili, ale zdaleka nemáte vyhráno, protože Vás osud v Evropě je stále nejistý.

ROZDĚLÍME SE (28)

Rozhodnete se, že se rozdělíte a budete doufat, že se u břehů Itálie znovu setkáte.

Ahmed ovšem přichází s dalším návrhem, že osobně zařídí, abyste mohli jet spolu, ale pouze pod podmínkou, že mu zaplatíte další peníze.

Už Vám skoro žádné peníze nezbývají, pochybujete o Ahmedově pomoci a máte strach z cesty přes moře.

Co uděláte?

**ZAPLATÍTE
VÍCE**

Možná Ahmed říká pravdu a toto je poslední šance, jak zůstat spolu

NEZAPLATÍTE

Možná Ahmed lže, ožebračí Vás o všechny peníze a stejně Vás nedají do jedné lodi.

ZAPLATÍTE VÍCE (29)

Své úplně poslední peníze dáte Ahmedovi, který slíbil, že pokud zaplatíte, budete moci jet nakonec spolu. Ahmed odchází vyjednávat s ostatními pašeráky a ztrácí se vám z očí.

Žena a děti jsou v jedné z lodí a vy čekáte, až se Ahmed vrátí, aby zařídil, že můžete jet pohromadě. Mezitím loď s vaší ženou a dětmi začíná odplouvat. Křičíte, hledáte ve tmě Ahmeda, ale ten není nikde k nalezení. Snažíte se naskočit do lodi, kde je vaše žena, ale pašerák vás zasáhne do hlavy kovovou tyčí. Žádná další loď teď na pobřeží není k dispozici a vaše žena s dětmi odplouvá do tmy.

Doufáte, že se s ní ještě někdy uvidíte. Ahmeda už se vám nepodařilo nalézt. Zmizel ve tmě i s vašimi penězi. Nemáte tak ani korunu a žena a děti jsou neznámo kde. Veškeré doklady máte u sebe pod košilí vy, v tom zmatku a chaosu jste je nestihl ženě dát. Žena a děti dorazili k břehům Itálie. Vy jste bez peněz, takže dva měsíce dřeje jako dělník a spíte na ulici, abyste si mohl dovolit koupit něco k jídlu a občas zavolat rodině. Snažíte se šetřit, ale cesta do Evropy se zdá být nedosažitelná.

NEZAPLATÍTE (30)

Bojíte se dát své úplně poslední peníze Ahmedovi, protože myslíte na budoucnost a těžké začátky v Evropě. Rozhodli jste se rozdělit. Když ovšem přicházíte k lodím, žena a děti brečí, že sami nepojedou. Od ženy si půjčíte na hlavu šátek a zkusíte se v přestrojení s nimi dostat na jednu loď. Díky drobné postavě, tmě a mumraji všude kolem se vám to daří. Ovšem nejste asi jediní. Loď je strašně přeplněná. Doufáte, že se nezhorší počasí.

Cesta se zdá být nekonečná ale po téměř 3 dnech, kdy jste nejedli a skoro ani nepili, se konečně dostáváte k břehům Itálie. Máte u sebe trochu peněz, ale zjišťujete, že Evropa není zas takový ráj, jak jste si představovali. Nicméně jste v bezpečí a snažíte se začít nový život. Měli jste štěstí.

ZAPLATÍTE VÍCE (31)

Své úplně poslední peníze dáte Ahmedovi, který slíbil, že pokud zaplatíte, budete moci jet nakonec spolu. Ahmed odchází za ostatními pašeráky do tmy a ztrácí se vám z očí. Čekáte asi půl hodiny, ale nejhorší noční můry se naplnily. Podvedl Vás a už se nevrátil.

Snažíš se vyjednávat s ozbrojenci, snažíš se jim vysvětlit situaci, že všechny peníze jste dali Ahmedovi, že jste zaplatili za to, že můžete jet spolu. Ale nezajímá je to. Jsou nekompromisní a nechají nastoupit jen tebe a žena s dětmi prý pojedou další lodí. Strašně se všichni bojíte, ale je to jediný způsob, jak se dostat do Evropy. Doufáte, že se setkáte v Itálii.

Lod', kde jsou muži je ovšem strašně přeplněná a při jedné obzvlášť velké vlně se převrací. Bohužel vzhledem k teplotě vody, otec od rodiny po několika hodinách ve vodě umírá. Matku s dětmi zachránilo to, že byla na jiné lodi. U břehu Vás zachraňuje italská loď. Ovšem bez peněz to bude mít matka samoživitelka v Evropě velmi těžké

NEZAPLATÍTE (32)

Bojíte se dát své úplně poslední peníze Ahmedovi, protože myslíte na budoucnost a těžké začátky v Evropě. Rozhodli jste se rozdělit. Není žádný čas na loučení. Žena a děti odjíždí na jedné lodi, zatímco vy na menší, na které je natěsnáno snad ještě více lidí. Doufáte, že se v Itálii potkáte.

Počasí se ovšem zhoršuje a vy ani nikdo z rodiny nemáte plovací vesty ani kruh. Při bouři obě lodě ztroskotají, a protože jste již daleko ve Středomořím a počasí je velmi špatné, pomoci se bohužel nedočkáte. Neměli jste tak jako mnoho dalších štěstí.

TURECKO (33)

Let z Beirutu do Istanbulu Vás stál opravdu hodně peněz. Po týdnu v Istanbulu se setkáte s Abu Hassanem, který je pašerákem. Vezme Vás do rušné kavárny v centru města a nabídne, že Vás dostane do Řecka. Musíte mu ovšem složit ihned zálohu 3000 \$ za osobu.

Co uděláte?

**ZAPLATÍM
ZÁLOHU**

Týden strávený v Turecku a také letenky tě stály většinu tvých úspor. Pokud složíš zálohu, zbyde Ti jen pár stovek dolarů.

ODMÍTNU

Je zde mnoho podvodníků a je možné, že své peníze ani jeho už nikdy nevidíš.

ZAPLATÍM (34)

Abu Hassan se rozzáří, když vytáhnete peníze a nadšeně vám říká, že teď máte dvě možnosti. Buď zaplatíte 7500\$ za osobu a oni Vás do Řecka dostanou po zemi přes Edirne nebo zaplatíte 5000\$ za osobu a pojedete po moři přes Izmir.

Co uděláte?

PO ZEMI

Cesta po zemi je méně nebezpečná, bezpečných cest vedou desítky, ale je větší pravděpodobnost, že Vás chytí.

PO MOŘI

Cesta přes moře je mnohem nebezpečnější. Lodě jsou přeplněné a často se převrací. Ale je zde menší šance, že vás během cesty chytí.

ODMÍTNU (35)

Rozhodneš se Abu Hassanovi nezaplatit zálohu, protože mu nevěříš.

Ale protože máš v Istanbulu známého, který zde provozuje prosperující kancelář, domluvíš se s Abu Hassanem, že peníze mu vyplatí za celou rodinu, až když dorazíte bezpečně do Řecka. Abu souhlasí.

Nyní Vám navrhuje dvě možnosti. Buď zaplatíte 7500\$ za osobu a oni Vás do Řecka dostanou po zemi přes Edirne nebo zaplatíte 5000\$ za osobu a pojedete po moři přes Izmir.

Co uděláte?

PO ZEMI

Cesta po zemi je méně nebezpečná, bezpečných cest vedou desítky, ale je větší pravděpodobnost, že Vás chytí.

PO MOŘI

Cesta přes moře je mnohem nebezpečnější. Lodě jsou přeplněné a často se převrací. Ale je zde menší šance, že vás během cesty chytí.

PO ZEMI (36)

S Abu Hassanem jste se dohodli na datu, kdy se bude odjíždět.

Sraz měl být v malé kavárně za městem, těsně po setmění. I s celou rodinou tam čekáte už od odpoledne. Jste nervózní, protože doufáte, že vše dobře dopadne, ale zároveň se bojíte, že vás cestou chytí.

Čekáte již 4 hodiny, venku se setmělo už dávno a majitel kavárny pomalu sklízí stoly a dává vám najevo, že bude zavírat. Telefon, který Abu používal minulé dny, na který jste se dovolali, je od rána vypnutý.

Stále doufáte, že se jen něco stalo s autem a čekáte ještě dlouho po zavření kavárny. Bohužel Abu Hassan vás okradl. Jeho ani své peníze už nikdy nevidíte.

Zůstali jste s celou rodinou v Turecku a zbývá vám něco kolem 6000\$ s kterými musíte vyžít. Na další cestu do Evropy nemáte prostředky a v Turecku je pracovní povolení pro běžence nemožné.

PO MOŘI (37)

S Abu Hassanem jste se dohodli na datu, kdy se bude odjíždět.

Sraz měl být v malé kavárně za městem, těsně po setmění. I s celou rodinou tam čekáte už od odpoledne. Jste nervózní, protože doufáte, že vše dobře dopadne, ale zároveň se bojíte, že vás cestou chytí. Cestou jste nakoupili dětem a ženě záchranné vesty.

Čekáte již 4 hodiny, venku se setmělo už dávno a majitel kavárny pomalu sklízí stoly a dává vám najevo, že bude zavírat. Telefon, který Abu používal minulé dny, na který jste se dovolali, je od rána vypnutý.

Stále doufáte, že se jen něco stalo s autem a čekáte ještě dlouho po zavření kavárny. Bohužel Abu Hassan vás okradl. Jeho ani své peníze už nikdy nevidíte.

Zůstali jste s celou rodinou v Turecku a zbývá vám něco kolem 5000\$ s kterými musíte vyžít. Na další cestu do Evropy nemáte prostředky a v Turecku je pracovní povolení pro běžence nemožné.

PO ZEMI (38)

Po velmi dlouhé jízdě autobusem z Istanbulu se za tmy konečně dostáváte téměř k hranici s Řeckem do Mericu, což je v provincii Edirne. S vámi je na cestě i 26 dalších Syřanů (2 rodiny s dětmi a zbytek mladých lidí). Řeka Maritsa tvoří přirozenou hranici mezi Řeckem a Tureckem a vy v dálce vidíte světélka pohraniční hlídky. Řeka je široká asi 50 metrů a je hluboká a plná kamenů. Netušili jste, že se bude překračovat řeka a tak pro děti nemáte záchranné vesty, žena neumí plavat a protože je noc a zima, všichni máte na sobě téměř všechno oblečení.

Abu Hassan má jednu nafukovací loď, na kterou se bohužel všichni nevejdete, takže vás rozdělí na dvě skupiny. Vy jedete jako první a bez problémů přejedete řeku, ale více lidí zůstalo na druhé straně. Vy z úkrytu sledujete, jak se loď při druhé várce převrací a lidé, se začínají topit. Nějaká žena se dvěma dětmi se topí. Jste kousek od vody za křovím, ale najednou vidíte, že se blíží pohraniční stráž. Co uděláte?

Co uděláte?

POMŮŽU

Necháš je topit? Když víš, že jim můžeš pomoci? Je zde ale velká šance, že tě u toho chytí a ohrozíš svou rodinu na cestě do Evropy.

UTEČU

Pokud utečeš, neměl bys ohrozit svou rodinu, ale budeš žít s pocitem, že jsi jim mohl pomoci, ale neudělal to.

PO MOŘI (39)

Jeden z mužů Abu Hassana vás vezme na loď, kde je už asi 300 lidí. Loď rozhodně není dostatečně velká pro tolik lidí, ale uklidňujete se, že to musíte tu chvíli vydržet.

Po dlouhém dni na moři lodi zničehonic zhasíná motor. Řidič má satelitní telefon, ale baterie se pomalu začíná vybíjet. Vystačí to nanejvýš na jeden hovor. Vlny se zdají vyšší a vyšší a proud Vás odnáší neznámo kam.

Koho zavoláte, než se telefon vybije?

**POBŘEŽNÍ
STRÁŽ**

Řecká pobřežní stráž Vás může zachránit, ale slyšet jsi také příběhy o tom, jak tlačí lodě zpět do tureckých vod, kde by vás patrně zatkli.

PAŠERÁKA

Pašerák by se mohl snažit sehnat tureckou loď, na kterou přestoupíte. Ale bude to nebezpečné a nikde není jistota, jak dlouho to bude trvat.

POMŮŽEŠ (40)

Skočíš neohroženě do řeky a snažíš se zachránit ženu a její dvě děti. To se ti nakonec podaří, ale musíš je vytáhnout na Turecký břeh, kde křik přilákal pohraniční stráž.

Zbytek tvé rodiny je nyní v Řecku, ale Tebe a další Syřany z potopené lodi zajali turečtí vojáci. Odvezli vás do obrovského uprchlického tábora.

Žena a děti jsou v Řecku, bez peněz a Tobě nezbývá než doufat, že nějak těžké začátky zvládnou.

UTEČEŠ DO LESŮ (41)

Abys nevystavil svou rodinu nebezpečí, rozhodl ses nechat matku s dětmi napospas svému osudu ve vodě. Doufáš, že to nakonec zvládnou, ale stále se Ti vrací myšlenka, jak asi dopadli.

Nyní jste konečně s celou rodinou v Řecku. Chcete požádat o azyl, ale víte, že nechcete zůstat v Řecku, proto nesmíte žádat o azyl zde. Bratranec žije v Manchesteru, a proto se budete snažit dostat za nimi. Peněz už moc nezbyvá a víš, že u něj můžete nějaký čas bydlet zadarmo.

Ty se scházíš po pár dnech s mužem, který umí zařídit falešný britský pas. Bohužel peníze nestačí na pasy pro celou rodinu, a tak se rozhodneš, že pojeděš sám, ve Velké Británii zažádáš o azyl a budeš se snažit o sloučení rodiny. Žena s dětmi zatím najde útočiště v Athénách u spolehlivých lidí, v jednom pokoji jejich bytu a snaží se ven příliš nevycházet.

Hned po přeletu do Manchesteru voláš na policii na letišti: „Jsem ze Sýrie, chtěl bych požádat o azyl.“

POBŘEŽNÍ STRÁŽ (42)

Snažili jste se dovolat Řecké pobřežní stráž, což se vám podařilo, ale žádná loď vám naproti nepřijela. Namísto toho vás jako první našla turecká pobřežní stráž, která loď odtáhla zpět k území Turecka.

Vás i všechny ostatní poslali do tureckého uprchlického tábora. Nezbylo Vám už moc peněz, takže další pokud dostat se do Evropy je pro všechny téměř nemožný.

PAŠERÁK (43)

Dovolali jste se pašerákovi, který si vezme Vaše souřadnice a slíbí, že sežene loď, kterou vás vyzvedne. Bohužel nejspíš lhal, protože nikdy žádná jeho loď nedorazila.

Mezitím vlivem dobrého větru byla loď proudy odnesena blíže k Řecku, kde po strašných 2 dnech narážíte na řeckou obchodní loď, která když vidí zoufalé lidi s dětmi, vás odtáhne k řeckým břehům.

Žádáte o azyl v Řecku, ale víte, že chcete pokračovat dál. Peněz už ovšem moc nezbyvá.

Promítání filmu Plavba

Cíl: Pomocí dokumentárního filmu přiblížit žákům cestu uprchlíků ze Sýrie, podpora porozumění složitosti a náročnosti takové cesty ve všech jejích fázích.

Pojmy: migrace, uprchlictví, životní překážky

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a zdraví
Člověk a společnost, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Člověk a zdraví

25 minut

projekční a zvuková technika

● Popis aktivity

Pustíme žákům úryvek z filmu Plavba (15.40-26.40: jedná se o úryvek, v němž se skupina Syřanů plaví s Egypta směrem do Libyjských vod na lodi, která byla odkoupena od pašeráků a již řídí syrský mladík bez řidičských dovedností). Poté s žáky diskutujeme, ptáme se „Co bylo pro tyto lidi náročné?“/“Jak byste se v takové situaci zachovali vy?“/“Jak myslíte, že příběh pokračoval?“ apod. Následuje diskuse o překážkách v novém světě, pokusíme se s žáky vyjmenovat další překážky, které uprchlíky v Evropě mohou potkávat.

Film je k dispozici zde:

<https://www.promitejity.cz/detail-filmu/56-plavba>

● Závěr, vyhodnocení

S žáky přemýšlíme nad tím, jaká v případě šťastného konce při plavbě může být integrace do nové evropské společnosti. Následovat může aktivita Made by...

Made by...

Cíl: : Představit žákům život některých slavných uprchlíků. Cílem je zbourání některých stereotypů (nejde o správné vyřešení aktivity)

Pojmy: slavné osobnosti, uprchlíci

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Multikulturní výchova

10- 15 minut

sada obálek s vytištěnými kartičkami osobností a děl viz. příloha Made by...

● Popis aktivity

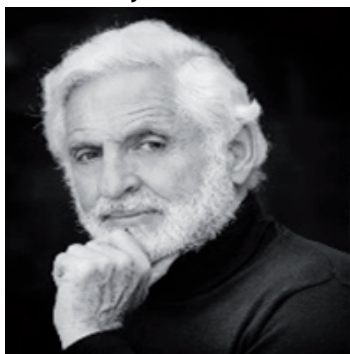
Žáci dostanou do skupinek kartičky, které musí spojovat do dvojic. Na některých jsou fotografie osobností, na jiných produkty/vynálezy/díla, jejichž jsou tito lidé autory. Mezi produkty je například omáčka Sriracha, automobil MiniCooper, antikoncepce aj. Učitel a lektor-cizinec chodí mezi žáky a pomáhají sestavovat správné dvojice.

● Závěr, vyhodnocení

Lektor a lektor-cizinec poté vysvětlují, že se jedná o uprchlíky. Může následovat diskuse o tom, co vše může ovlivňovat to, aby se člověk stal slavným nebo něco vynalezl.

SLAVNÍ UPRCHLÍCI A JEJICH DÍLO

Carl Djerassi, chemik

antikoncepce

Anne Frank, spisovatelka

deník

Felix Salten, spisovatel

Bambi

K'Naan, zpěvák

Coca-cola, znělka

David Tran, podnikatel

omáčka Sriracha

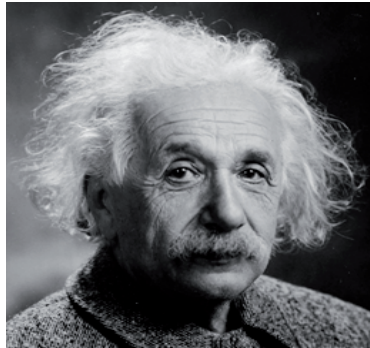
Bob Marley, zpěvák

album Uprising

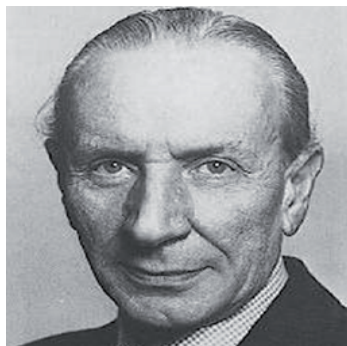
Albert Einstein, fyzik

teorie reativity

$$E=MC^2$$

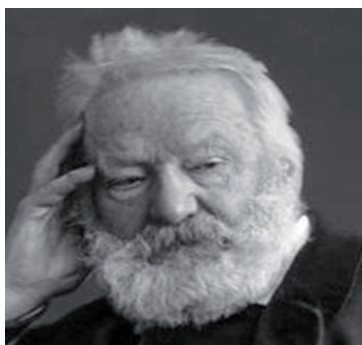
Alec Issigonis, designer

Mini-Cooper

Victor Hugo, spisovatel

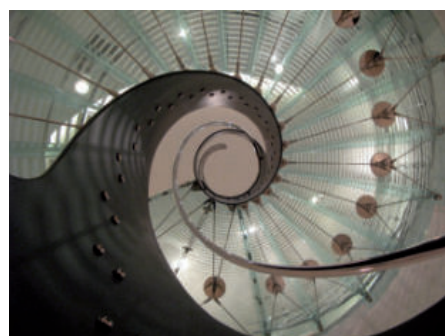
Zvoník od Matky Boží

Eva Jiříčná, architektka

kreativní užití skla v architektuře

Tanec Dabbka

Cíl: : Seznámení se syrským tancem a jeho významem pro odpočinek a pobavení

Pojmy: Dabbka, kultura

Vzdělávací oblasti: Umění a kultura, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

10- 15 minut

projekční a zvuková technika

● Popis aktivity

Lektor-cizinec pozve žáky do kroužku, kde se všichni chytanou za ruce, lektor-cizinec nejprve tanec předvede a poté v pohybu po směru hodinových ručiček všichni zkusí na jednu z tradičních písní tančit Dabbku, kterou lze pustit jako podklad k tanci.

Odkazy na písně:

<https://www.youtube.com/watch?v=ehMvdvXpaP8>

<https://www.youtube.com/watch?v=VN8g8q3awtA>

29. Média kolem nás a svět novinových titulků

Mediální analýza	
Cíl: Žáci si vyzkouší analýzu mediálního textu a zaměří se na obraz, který média vytvářejí o lidech, o kterých píší	 45 minut
Pojmy: mediální analýza	 vybrané články z médií
Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková kultura, Mediální výchova	

● Popis aktivity

Učitel požádá žáky, aby vyhledali co nejvíce novinových článků, zpráv a publikací informujících o dané zemi. Zároveň definuje pojmy: předsudek, migrant, diskriminace. Žáci se vyjadřují, proč asi uvedená slova definujeme. Učitel sděluje, že texty budou žáci analyzovat a uvedená slova používat při analýze textu. Před analýzou článků z médií je možné otázky k textům pročíst a uvádět možné odpovědi nebo předpoklady – co uvedenou otázkou sledujeme?

- ▶ Četba textu
- ▶ Jaké je téma textu?
- ▶ Co víš o tématu Ty?
- ▶ Kdo článek píše?
- ▶ Zmiňuje se o skupině lidí nebo jednotlivcích? Je podstatné uvádět státní příslušnost nebo původ migranta – souvisí s textem?
- ▶ Kdo v textu mluví? Je v textu uveden jeden rozhovor nebo několik rozhovorů? Jedná se o rozhovory se státními organizacemi, úředníky, migranty...?
- ▶ Je zpráva státních orgánů nebo jednotlivců citována nebo převyprávěna / komentována?
- ▶ Je tvrzení autora nebo dalších osob podloženo argumenty či protiargumenty?
- ▶ Jsou ve zprávě využity expresivní výrazové prostředky vyjadřující porozumění a nezúčastněnost?
- ▶ Jaký je záměr textu: komentovat, informovat, vyjadřovat stanovisko, lákat a bavit, hrát na naše předsudky a návyky...?
- ▶ Je článek vůči migrantům laděn pozitivně nebo negativně?
- ▶ O čem tě text přesvědčil/ informoval? Jaké jsou tvoje nové poznatky?

● Závěr, vyhodnocení

Na základě analýzy textu lze články rozdělit na skupiny podle analyzovaných témat (například Média píšící o migrantech pozitivně / negativně; Texty s pojmy: předsudek, migrant, diskriminace...) nebo vytvořit koláž s tématy podle výsledků analýzy.

Kolážovou prezentací tematicky zaměřená výuková lekce končí.

Rozbor fiktivních článků – rozlišení seriózního a bulvárního textu

Cíl: Analýza tisku, rozlišení bulvárního a seriózního pojetí totožné zprávy

Pojmy: seriózní a bulvární média

Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková kultura, Mediální výchova

25 minut

vybrané články z médií

● Popis aktivity

S žáky probereme charakteristiku seriózního a bulvárního tisku, věrohodnost informací, které poskytuje, a způsob, jak lze věrohodnost z textu poznat. Krátce okomentujeme hlavně tyto oblasti: objektivita (věrohodnost, nezkrácenost, uvádění jmen, uvádění zdroje, bránění se jednostrannosti), zdroje informací a jejich ověření, autorská práva, získávání informací z internetu, respektování soukromí, apod.

Rozdělíme třídu na dvě skupiny: skupina žáků dostane ukázkou č. 1, skupina žáků ukázkou č. 2. Skupiny svůj text přečtou, následuje brainstorming se zapisováním na tabuli – jak se jeví cizinci po přečtení ukázkou jedné skupině, a jak se jeví cizinci skupině druhé? Žáci volí adjektiva. Texty pak přečteme nahlas a rozdáme tak, aby každý měl obě ukázkou před sebou.

Žáci dále odpovídají na otázky: Jaké výrazové prostředky jsou v textech užity? Jsou v textu užity nějaké expresivní výrazy, a které? Proč autor zvolil tato slova (snaha vytvořit senzaci, jitiřit emoce apod., vytvořit zajímavou kauzu)?

● Závěr, vyhodnocení

Shrňme charakteristiky seriózního a bulvárního tisku a diskutujeme o obrazu, jaký poskytuje svým čtenářům o tématech, o kterých informuje, a jak rozdílný obraz o totožné zprávě mohou vytvořit.

● Texty k rozboru

(na následující straně)

Ukázka č. 1

Lstiví cizinci policii na hranicích neunikli

I přes zrušení celních kontrol na státních hranicích se nestává z České republiky holubník. Díky bystrému oku našich občanů policie skupinku cizinců bez platných pasů a bez víz lapila a vsadila do vězení.

Ze soboty na neděli měla cizinecká policie ČR hodně práce. Kolem páté hodiny ráno se jí podařilo při kontrole v Mikulově zajistit tři cizince z Bangladéše, kteří u sebe neměli platné dokumenty. Cizinci se schovali do plastových pytlů v nákladním prostoru dodávky tak pečlivě, že kdyby na tyto podezřelé živly neupozornil obyvatel Mikulova, s velkou pravděpodobností by se jim podařilo propašovat se až do Rakouska.

Mluvčího cizinecké policie se nám nepodařilo do uzávěrky najít, ale jeden z bývalých celníků nám k tomu řekl: „Někdy se stávalo, že nám lidi z Mikulova zavolali, že se asi něco chystá. To když třeba přijel nějaký černocho nebo šikmookej s taškama, nerozuměl česky a pár dní se poflakoval po městě. Někdy se cizinci snažili hranici projet jako spolujezdci, někdy se zabarikádovali třeba za náklad v kamionu a někdy utíkali zadem přes les.“

Přesto, že se říká, že počet zadržených cizinců bez dokladů za poslední dobu výrazně klesl, přesto zde problém nelegální migrace je, a ne malý.

Občanka z Mikulova venčící venku svého psa se k případu vyjádřila: „Nikdy nevíte, co od těchto lidí můžete čekat. Když je potkáte, nic nerozumí, někdy smrdí po alkoholu, nevíla bych se, kdyby měli nemoci, beztak berou i drogy. Nedodržují pravidla, a i kdyby měli platné doklady, proč by tady měli zůstat? Aby brali našim lidem práci?“

Ukázka č. 2

Špatná informovanost cizinců přispívá k nelegální migraci

Špatná informovanost cizinců již v zemích původu je jedna z příčin nelegální migrace. Dokazuje to zadržení rodiny z Bangladéše v Mikulově.

Dne 5. listopadu cizinecká policie ČR zajistila v Mikulově dodávku s českou poznávací značkou přepravující v nákladním prostoru čtyři cizince. Jednalo se o dvě ženy a jednoho muže státní příslušnosti Bangladéš, kteří u sebe neměli platné doklady. Cizinci byli zavázáni do neprodyšných rybářských pytlů, přičemž jedna žena se nacházela pro nedostatek kyslíku v bezvědomí. Protože nemluvili česky, policie na místo přizvala tlumočníka Romana Yakara, který nám k případu řekl: „Jde o rodinu, která přijela do České republiky s platným pracovním povolením, avšak firma pracovní místo zrušila. Mezitím jim vízum vypršelo a agent, který rodině vyřizoval úřední náležitosti už v Bangladéši, jim řekl, že v Rakousku je situace lepší, a tak zajistil přepravu do Vídně. Bangladéšani se po vypršení víza nechtěli vrátit zpátky domů, protože je celá cesta přišla na cca 450 000 Kč, a to jsou pro ně opravdu velké peníze. Zadlužili se, ale věřili, že se jim obnos podaří v Evropě vydělat zpět.“

Cizinci jsou nyní umístěni v detenci pro cizince v Poštorné. Sociální pracovník Petr Nový z občanského sdružení Organizace pro pomoc uprchlíkům se nám pokusil v praxi celkem běžnou situaci vysvětlit: „Nejde o ojedinělý případ. Lidé doma prodají dům, vypůjčí si peníze a pak přijedou do Evropy. Víza, doklady i letenku za ně vyřizuje většinou nějaký prostředník. Často se stane, že doklady nemají potřebné náležitosti nebo že lidé jedou třeba do Německa a agent je zanechá na letišti v Praze zcela bez prostředků a dezorientovaně. Způsob, kterým lze podobným situacím předcházet, vidím hlavně v dobré informovanosti už v zemi původu. Pokud se ale cizinec ocitne v situaci, která je pro něho obtížná, může navštívit naši anebo jinou organizaci, kde mu bezplatně pomůžeme nalézt řešení, pokud to ovšem lze.“

Inzerát

Cíl: Uvědomění si rizik pracovní migrace, schopnost rozpoznat nebezpečí zneužití pracovní pozice

30 minut

Pojmy: inzerát, seriózní a manipulativní publicita

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Mediální výchova

ukázky inzerátů

● Popis aktivity

Častým tématem je nelegální migrace za prací do ČR a její nebezpečí. Myslíte si, že vás se tento problém dotknout nemůže? Jak poznáte věrohodný inzerát?

Rozdáme ukázky inzerátů – individuálně nebo skupinám. Žáci si přečtou inzerát a rozmyslí si, jestli by nabídky využili, či nikoliv. Před třídou prezentují svoje názory.

Pak se pokoušejí, například na základě uvedené tabulky, charakterizovat spolehlivého zaměstnavatele, agenturu, důvěryhodný inzerát, uvádějí, co by si museli zajistit před odjezdem na cestu do zahraničí za prací, a jak by pak museli postupovat tam, aby dodrželi všechna pravidla a neohrožily jim problémy nebo nelegalita.

Dále je možno diskutovat o zkušenostech, které jsou žákům dostupné: Znáte někoho, kdo v zahraničí pracoval? Jakou má zkušenost? Jak se připravil před cestou?

● Jak rozpoznat důvěryhodného zaměstnavatele?

1. VĚROHODNÝ INZERÁT	2. AGENTURA	3. ZAMĚSTNAVATEL	4. PŘED CESTOU	5. V ZAHRANIČÍ
název agentury	ověření registrace (portál MPSV, obchodní rejstřík)	přesný popis práce	pracovněprávní podmínky v zemi	nedávat pas z ruky, občanský průkaz nosit odděleně
adresa poštovní nebo e-mailová	telefonická domluva schůzky	kontaktní údaje do zaměstnání	pojištění na cesty	ukládání peněz na účet
telefon do agentury	reprezentativní sídlo	zajištění ubytování	vízum, cestovní doklady	nosit telefonní kontakty u sebe
jméno kontaktní osoby	na schůzku s doprovodem	sepsání pracovní smlouvy (místo, náplň, pracovní doba, plat)	kontakty na ambasády a helpcentra	pravidelně kontaktovat rodinu
popis nabízené práce	kontakt na zaměstnavatele	ověření smlouvy právníkem	kopie dokumentů a jízdenek nechat doma	mít s sebou pracovní smlouvu
výše výdělku	doporučení klientů	doba platnosti smlouvy, odstoupení od smlouvy	domluvit si pravidelný kontakt s rodinou (heslo)	pozorovat změny v chování zaměstnavatele

● Inzeráty k rozboru

Ukázka č.1

BALENÍ POTRAVIN, pro ženy - PRÁCE V HOLANDSKU

Jazyky

angličtina – začátečník

Popis práce

PRO NAŠEHO ZAHRANIČNÍHO PARTNERA HLEDÁME PRACOVNÍKY NA balení ryb, masa a jiných potravin, balení do krabic a jiných materiálů

Dlouhodobý kontrakt

Plat: 5,22 eur/ hod. + přesčasy

První výplata po 2 týdnech

Doprava do zaměstnání zajištěna

8 hod. směny, až 50 hod. týdně (přesčasy)

Ubytování: 40 eur/týdně na osobu

po 2 os./na pokoji, ubytování bude strháváno z platu.

Požadavky:

Dívky do 25 let

Mírně pokročilá znalost angličtiny

Nástup IHNEDE

Samostatnost, pracovitost

Kapesné cca 150 eur s sebou

V případě zájmu zasílejte vaše strukturované životopisy v ANGLIČTINĚ S FOTOGRAFIÍ na uka@job.cz, do předmětu uveďte SBĚR TULIPÁNŮ - HOLANDSKO, budou vám zaslány bližší informace.

Ukázka č.2

Práce v Německu – Rubena s.r.o.

Popis:

Hledáme schopné lidi (18–27 let) pro práci v Německu. Práce s lidmi, projekty v podnicích. Znalost NJ na úrovni rodilého mluvčího nebo blízka— podmínkou. Dobré platové podmínky.

Informace o pozici:

Místo pracoviště: Německo

Typ pracovního poměru: Brigáda

Benefity: Příspěvky na mobilitu/ubytování, Notebook, Mobil, Manažerské odměny, Vzdělávání, Ubytování

Požadované vzdělání: Středoškolské nebo odborné vyučení s maturitou

Požadované jazyky: Němčina

Pozice je vhodná pro absolventy.

Ukázka č.3

Práce v Anglii – sběr jahod na ekologické farmě

Velká Británie cca 40 000 CZK /měsíc

Jazyky

angličtina – středně pokročilý

Popis práce

Pro síť ekologických farem Macra farma UK hledáme sběrače jahod.

HLEDÁME PRACOVNÍKY PRO PRÁCI NA FARMÁCH V BRITÁNII - CARDIFF, GUILDFORD, NORWICH. (Můžete si zvolit farmu, pokud bude víc volných míst)

Nabízíme:

- možnost volby místa práce (Cardiff, Guildford, Norwich...)
- PLAT: PRŮMĚRNĚ 330–600 GBP/týdně. Mzda hodinová– 5,75 GBP/hod. – záleží na množství natrhaných plodů. Zaměstnavatel odvádí zdravotní a sociální pojištění.
- PRACOVNÍ NABÍDKA. **NA 3 měsíce** (červen, červenec, srpen) – zaměstnavatel s vámi uzavře pracovní smlouvu.
- ZAJISTÍME UBYTOVÁNÍ na farmě (65 GBP/týden) - PRVNÍ TÝDEN UBYTOVÁNÍ ZDARMA!! - SHARE HOUSE - 3–6 pokojů, 1 až 2 lidi na pokoji
- PRACOVNÍ DOBA: 9:00-18:00; jeden den v týdnu je volno
- POČET VOLNÝCH MÍST: 10

Požadujeme:

- VĚK NAD 18 LET
- KOMUNIKATIVNÍ ÚROVEŇ ANGLIČTINY
- PŘÍJEMNÉ VYSTUPOVÁNÍ

Pokud máte zájem o tuto pracovní nabídku, tak zasílejte vaše strukturované životopis v anglickém jazyce na uvedený email. Do předmětu uveďte – sběr jahod

Kontakt: Eva Vybíralová Tel: 604010120, adresa: Leitnerova 15, Brno; Email: eva.vybiralova@job.cz

Pro osobní schůzku v naší kanceláři je nutné si ji domluvit telefonicky dopředu.

Ukázka 4

Jste atraktivní dívka, je vám 18–27 let? Chcete si vydělat peníze větší než vaši rodiče? Nabízíme skvělou práci v zahraničí. 604534571

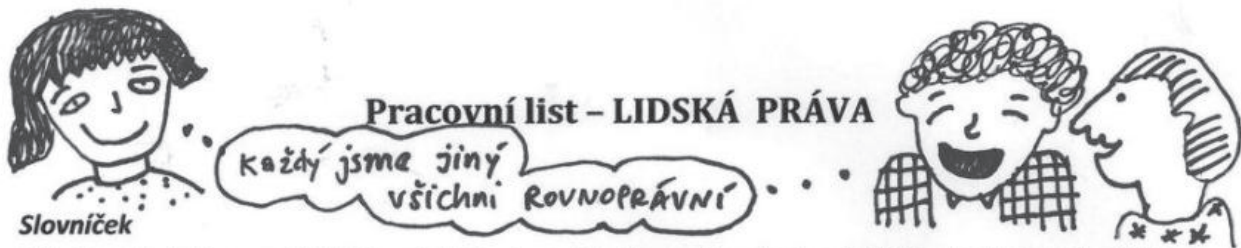
● **Informace o obchodování s lidmi**

Jak se člověk může stát obchodovanou osobou? (zdroj:<http://old.rvp.cz/clanek/283/418>)

Příběhy lidí, kteří byli obchodováni, jsou různé. Člověk může například přijmout nabídku práce v zahraničí či ve velkoměstě, a to jak přes agenturu, tak od někoho ze svého okolí (známý, kamarád, partner, někdo z rodiny). Podepíše neúplnou či nesrozumitelnou pracovní smlouvu, nebo smlouva není uzavřena vůbec. I když z domova lidé odjíždějí nejčastěji dobrovolně, v cizině pak dají doklady další osobě (např. pod příslibem vyřízení pracovního povolení). Místo pravých dokladů mohou dostat zpět falešné, nebo jim obchodníci doklady nevrátí vůbec. Zprostředkovatelé také často nabízejí, že zajistí vše, co je spojeno s cestováním (např. víza, dopravu, ubytování), a to buď za úplaty, nebo na „dluh“. O výši vzniknuvšího dluhu se však obchodované osoby dozvědí obvykle až na místě. Dluh často neúměrně rychle narůstá (k částce se připočítává ubytování, ošacení, strava ...) a je pak používán jako prostředek nátlaku či vydírání. Tak vzniká dlužní otroctví.

Teprve na místě, což bývá často v cizině, se lidé dozvědí, že budou vykonávat jinou práci, než bylo dohodnuto, nebo že ji budou vykonávat za úplně jiných podmínek než se kterými původně souhlasili. V cizí zemi jsou lidé zranitelnější, protože např. neznají jazyk a často ani nevědí, kde se nacházejí. Obchodníci také mohou vyhrožovat tím, že policie v místě je uplacená, že pokud se pokusí utéci, někdo ublíží jejich blízkým, apod.

Pracovní list Lidská práva

Pracovní list – LIDSKÁ PRÁVA

Slovníček

Všeobecná deklarace lidských práv je úmluva, která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství.

Respektovat – brát ohled na něco, uznávat

Xenofobie – strach z cizinců

Dobrovolná migrace – stěhování lidí za něčím, do zvolené země. Lidé odcházejí, protože chtějí bydlet studovat, pracovat někde jinde.

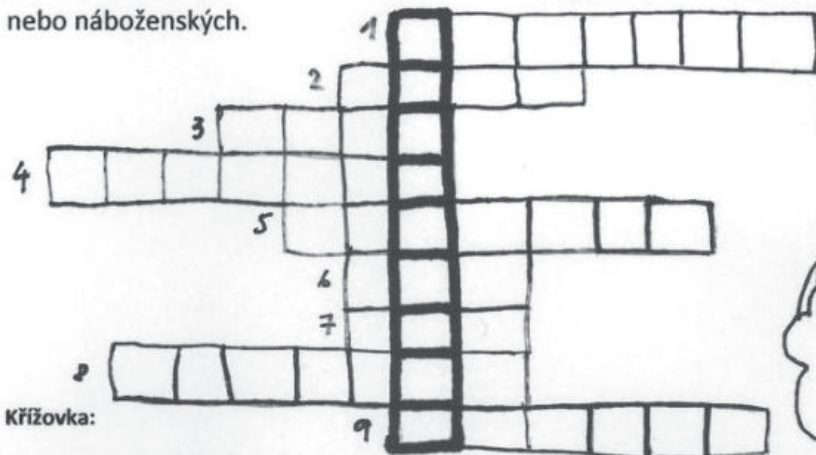
Migrant – člověk, který odešel (přestěhoval se nebo uprchl) do jiné země, nebo který pravidelně dojíždí do jiné země (například za prací).

Nedobrovolná migrace – většinou útěk před něčím, lidé jsou nuceni odejít, protože je někdo pronásleduje z politických důvodů, z důvodů rasových, národnostních nebo náboženských.

Uprchlík – člověk, který je na útěku ze své země z důvodu pronásledování, ale i z důvodů ekonomických či kvůli živelné katastrofě.

Azyl – ochrana, útočiště, bezpečí, které mohou státy poskytnout uprchlíkům, pokud prokážou, že ve svém státě byli pronásledováni z důvodů politických, rasových, národnostních či náboženských.

Azylant – člověk, kterému stát, do něhož uprchl, poskytl ochranu před nespravedlivým pronásledováním, které zakusil v zemi svého původu z důvodů politických, rasových, národnostních nebo náboženských.

Křížovka:

1. Člověk cestující za poznáním, oddechem, sportem, rekreací, odpočinkem;
2. Stavba spojující například dva břehy;
3. Ochrana uprchlého cizince, který má ve státě, jehož je občanem, obavu z pronásledování;
4. Stěhování;
5. Osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů zastávání určitých politických názorů;
6. Cestovní dokument;
7. Opak slova NE;
8. Myšlená čára oddělující od sebe dva státy;
9. Jeden ze sedmi světadílů, na kterém se nachází Česká republika.

Albert Einstein je pravděpodobně nejslavnější uprchlík. Zakroužkuj, kdo je z této skupiny rovněž uprchlíkem?

Jaromír Jágr, hokejista

Madeleine Albrightová, první ministryně zahraničí USA

Miloš Forman, filmový režisér

Victor Hugo, spisovatel

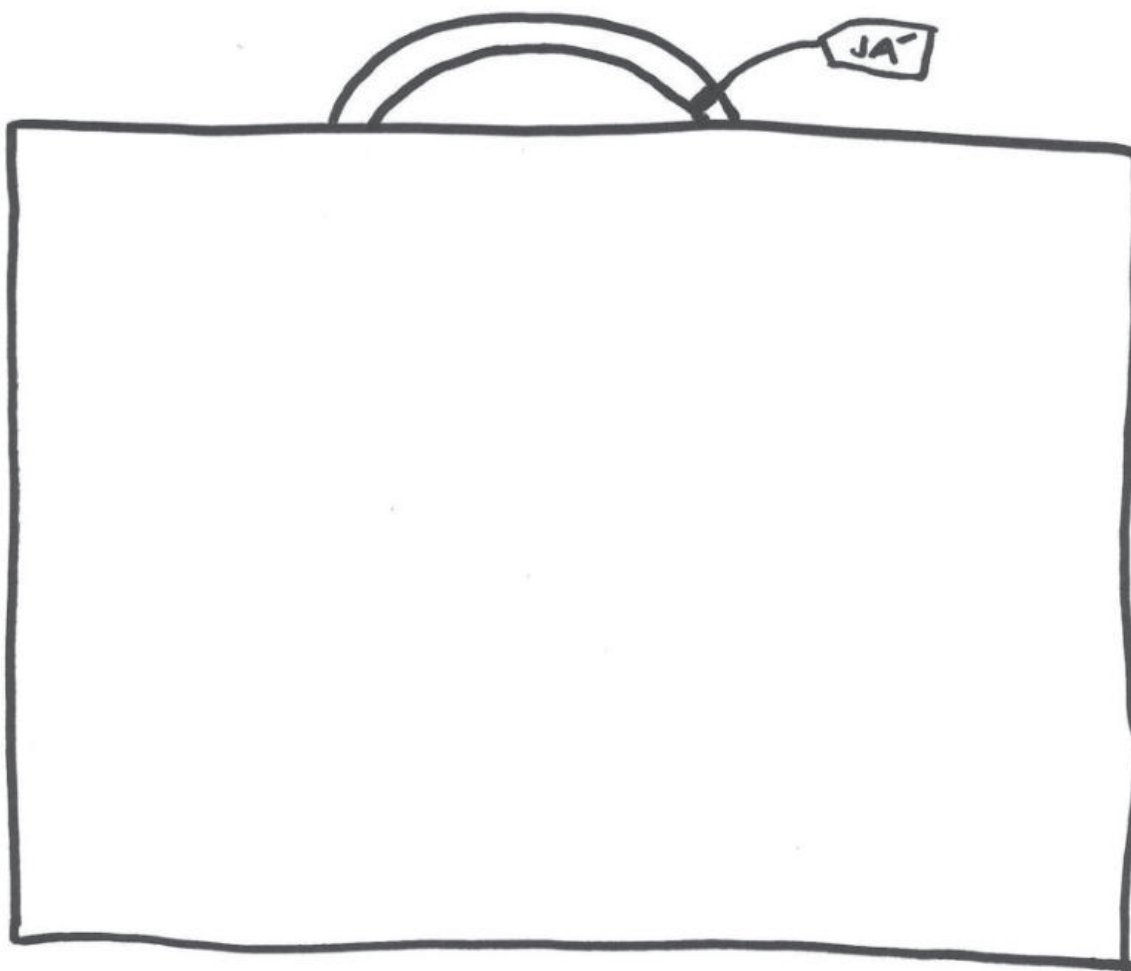
Pracovní list Nucená migrace

Slovníček

Uprchlícký tábor – v ČR označení pro zařízení, které je zřízeno Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR za účelem poskytnutí přístřeší a základních potřeb žadatelům o azyl (uprchlíkům).

- **Přijímací středisko** – první místo, které musí člověk, který chce žádat o azyl navštívit. Provádí se zde preventivní zdravotní vyšetření, identifikace žadatele a první pohovor o důvodech, které jej vedou k žádosti.
- **Pobytové středisko** – sem obvykle přichází žadatelé po přijímacím středisku. Je ho možné opustit na základě povolení policie trvale nebo na „propustku“, což znamená až na 30 dní.
- **Integrační azylové středisko** – Slouží k ubytování lidí s uděleným azylem.

Úkol: Zkuste si představit, že máte jeden kufr, do kterého si musíte zabalit ty nejnnutnější věci. Pak odcházíte s rodiči do jiné země. Modře nakreslete, co byste si vzali s sebou a zeleně, čeho byste se museli vzdát.

Podívejte se na stránky Správy uprchlických zařízení ministerstva vnitra ČR <http://www.suz.cz/>.
Vypište, kde jsou na území České republiky

- a) Pobytová střediska.....
- b) Příjímací středisko.....
- c) Integrovaná azylová střediska.....

Vypište občanská sdružení, která migrantům pomáhají.....

.....

Úkol: Dovedete si představit, co všechno musí člověk překonat, když přijde do jiné země? Nejtěžší bývá na začátku komunikace, a proto se například v uprchlických táborech důležitá místa označují obrázky (piktogramy). Navrhněte piktogramy pro vaši školu (pro ředitelnu, jídelnu, vaši třídu). ↴

Pracovní list Dobrovolná migrace

CESTUJÍCÍ

UPRCHLICE

TULAŘ

Úkol: Charakterizuj postavy na obrázku. Napiš o nich krátký příběh.

Co obvykle potřebujete k cestování?

Cestovní pas – dokument, který je potřeba pro vstup a projíždění jinými státy

Vízum – dokument povolující vstup v určitém období do země, která vízum vydala. Vízum bývá vymezeno důvodem pobytu. Má podobu razítka nebo formuláře, který je vlepený do pasu.

VĚDELI JSTE, ŽE
OBČANÉ ČR NEPOTŘEBUJÍ
K CESTOVÁNÍ PO EVROPSKÉ
UNII ANI PAS ANI
VÍZUM,
STAČÍ JIM JEN OBČANSKÝ
PRŮKAZ

Typy víz:

Krátkodobá: jde o vízum k pobytu do 90 dnů udělované za účelem turistiky, návštěvy

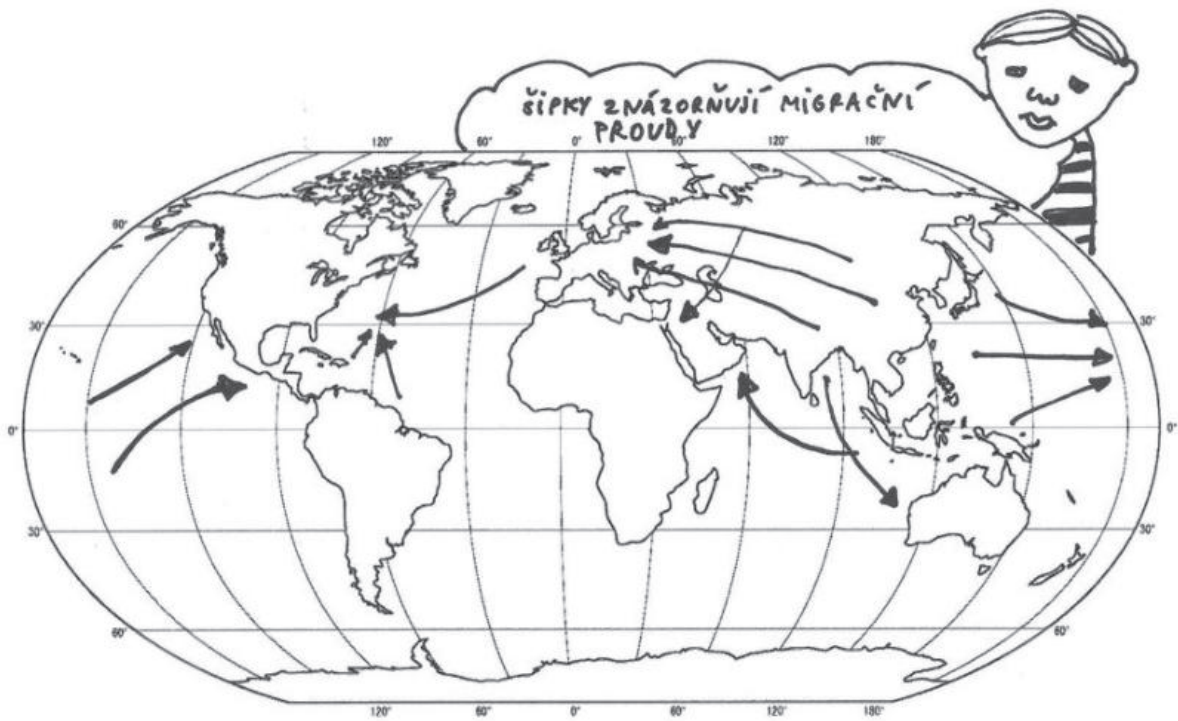
Dlouhodobá: Jde o vízum nad 90 dnů, které se uděluje člověku za účelem zaměstnání, podnikání, studia, sloučení rodiny

JE PRAVDA, ŽE
CIZINCI BEROU
PRACOVNÍ MÍSTA
ČESKÝM OBČANŮM?

NE!
TO NENÍ PRAVDA.
CIZINCI MAJÍ K DISPOZICI
TAKOVÁ PRACOVNÍ MÍSTA,
KTERÁ JSOU VYVĚŠENA
NA ÚRADECH PRÁCE A
DLOUHODOBĚ O NĚ NENÍ
ZÁJEM!

Úkol: Představte si, že se chystáte na brigádu do zahraničí. Uvažujte o tom, co byste měli zařídit před cestou, kam byste chtěli jet, zkoumejte vzájemné působení různých důsledků.

*Když se budu učit,
bude mě to stát roční čas*

*Když chci mluvit jazyk,
musím se učit*

*Když chci brigádu,
potřebuji mluvit jazyk*

VEK ↓

JMÉNO ↓

ZEMĚ, KAM BYS CHTĚL JET

Pracovní list Dobrovolná migrace

Nakresli nebo vytiskni z PC a nalep, jak vypadá ukrajinská vlajka. ↗

Jaké je hlavní město Ukrajiny?..... Na jakém kontinentě leží?..... Jakým jazykem se mluví na Ukrajině?.....

Slovníček

Klientský systém - V kontextu ukrajinské migrace označuje tento termín člověka, který organizuje ukrajinskou pracovní sílu a za účelem vlastního výdělků ji nabízí na českém pracovním trhu.

Představte si, že by se vám v cizině stalo něco podobného jako panu Borisovi nebo paní Leně. Na koho byste se obrátili?

Přítomnost osob ukrajinské národnosti na území ČR je zaznamenána již v době **Rakousko-Uherska**. V období vzniku samostatného Československa byla Zakarpatská Ukrajina (tehdy Podkarpatská Rus) součástí tohoto státního celku. Obyvatelstvo přirozeně migrovalo po území ČSR, mnozí se usadili v Praze. Ve dvacátých letech tohoto století se ČR stala útočištěm pro mnohé politické emigranty z **Východní Ukrajiny**, kteří zde našli svůj druhý domov.

Úkol: S pomocí mapy vyberte místo, kam byste se na Ukrajině chtěli podívat. Zjistěte, co byste potřebovali, abyste mohli podniknout takovou cestu (pas, vízum, peníze, zdravotní pojištění). Jakými dopravními prostředky byste cestovali? Jak dlouho by vám asi cesta trvala? Co byste chtěli vidět?

Nejspolehlivější informace o různých státech najdete na stránkách Ministerstva zahraničních věcí ČR <http://www.mzv.cz/jnp/>

Rozdělte se ve třídě do skupin a vyhledejte informace k těmto tématům : Černobyl, Ivan Olbracht, Zakarpatská rus, Andrej Ševčenko, Oranžová revoluce, Děda Mráz, kozáci

Část III.

Informace pro učitele o zemích původu

31. Vietnam

• Vietnamci a Vietnam: tradiční, ale neznámí příchozí a spoluobčané

Migranti z Vietnamu přicházejí do České republiky od 50. let 20. století, kdy byly podepsány první smlouvy mezi tehdejší Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o studiu dětí a studentů z Vietnamu v ČSSR. V současné době je vietnamská komunita třetí nejvýznamnější skupinou cizinců žijících v ČR, ke konci roku 2021 čítala téměř 65 000 osob. S migranty z Vietnamu se většina z nás denně setkává, ale málo toho o nich víme, často o nich máme zkreslené představy a nechápeme je. Přítomnost Vietnamců v ČR a jejich výrazná oddělenost od většinové společnosti je hlavní motivací pro zařazení Vietnamu do našeho projektu. Tradice migrace z Vietnamu je tak silná, že se postupně Vietnamci a jejich potomci stanou nedílnou součástí společnosti České republiky – a k tomu by mělo dojít způsobem, jenž bude pro obě strany přijatelný, prospěšný a dlouhodobě udržitelný.

Lekce o Vietnamu by měla přinést odpovědi na otázky: Odkud přicházejí vietnamští spoluobčané? Jaký je Vietnam a jeho dynamická ekonomika? Jak ovlivnila současnost Vietnamu dlouhotrvající válka? Jaké mají Vietnamci zvyklosti a tradice? Jaké byly jejich důvody pro odchod ze své země a pro příchod do ČR?

Není jednoduché v kostce shrnout hlavní sdělení, které bychom o Vietnamu chtěli předat. Na to je Vietnam moc velký, různý a bohatý. V mysli většiny dospělých české populace je obraz Vietnamu ovlivněn společnou historií, ve které jsme „my“, socialistické Československo, byli tím, kdo pomáhal velmi chudým lidem odněkud z dálky. Pro nás byli Vietnamci bezejmenní a nerozlišitelní „oni“, ti, kdo potřebují pomoc, kdo jsou slabí a na koho hledíme trochu svrchu. Přijížděli sem jako studenti nebo stážisté, nesměli téměř nic, byli kontrolováni, chovali se velmi slušně, skromně až upjatě, žili pouze sami se sebou, protože kontakty s Čechy nebyly podporovány, často byly zakázány. Ale také obchodovali, dováželi a vyváželi zboží, v tom ukázali mnohdy velkou podnikavost.

Situace ve Vietnamu se ale od té doby změnila. Vietnam se ekonomicky dostal na podstatně lepší úroveň, než byl v době RVHP. Už to není země strhaná mnohaletými válkami, ale země, která obchoduje s celým světem, má nadstandardní obchodní vztahy s USA i s asijskými tygry v regionu. Vietnamci jsou sebevědomí lidé, hrdí na svou kulturu, na svou zemi a její pokroky. Přestože se mnohé oblasti ve Vietnamu nezměnily mnoho desítek let, nová města, obchodní centra a průmysl ukazují na rychlý rozvoj. Mnoho Vietnamců žije v zahraničí, protože je tam vyhnala buď některá z válek, poválečná chudoba, nebo odešli za příbuznými. Díky tradici mnoha náboženství na území přijímají Vietnamci do svých kulturních tradic nové prvky – například i lidé, kteří nejsou křesťané, začínají v Evropě slavit Vánoce a jiné svátky. Pokud mají potíže se začleněním, pak je hlavní bariérou jazyk, nikoli neochota či úmyslná uzavřenost vůči hostitelské společnosti. Vietnamština a čeština jsou totiž – pokud bychom oba jazyky hodnotili co do jejich odlišností – na opačných pólech pomyslného spektra.

Máte v rukou materiál se základními informacemi, který by měl sloužit pouze jako pomůcka pro učitele, nikoliv jako suma poznatků pro žáky. Tyto podklady by vám měly dát oporu v informacích, ale také podnítit diskuse o mnoha tématech: vliv kolonialismu na bývalé kolonie, dobrovolná a plánovaná migrace, možnosti začlenění migrantů jiných etnik do české společnosti, výhody a problémy druhé generace migrantů, xenofobie, rasismus, veřejné mínění. V mnoha školách mají učitelé i žáci dlouholeté zkušenosti s vietnamskými spolužáky, což umožňuje vznik pravidelných kontaktů a přátelských vazeb, zároveň to vyvolává potřebu pracovat na vytváření tolerantního a otevřeného klimatu školy a třídy.

Text je doplňujícím materiálem k lekcím e-learningového kurzu pro žáky. Návrhy pro konkrétní využití e-learningu uvádíme v metodice k projektu.

• Geografie – základní údaje

Názvy

Oficiální název: Vietnamská socialistická republika (Vietnam)

Vietnamsky: Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (Việt Nam)

Poloha

Vietnam se rozkládá na poloostrově Zadní Indie při pobřeží Jihočínského moře. Sousedí s Čínou, Laosem a Kambodžou. Vietnamci o své zemi říkají, že její tvar připomíná draka, písmeno S nebo vahadlo, na jehož koncích visí koše s rýží.

Rozloha Vietnamu je 331 000 km², což je asi čtyřikrát více než rozloha ČR. Na severu a na jihu je země rozlehlá, ale ve středu je velice úzká. V nejužším místě má pouze 50 km. Pokud bychom chtěli Vietnam přejet autem ze západu na východ právě v tomto místě, trvalo by to hodinu, zatímco přejezd ze severu na jih trvá asi 30 hodin.

Podnebí

Vietnam leží v monzunovém pásmu jihovýchodní Asie a vzhledem ke své rozloze zasahuje jak do tropického, tak do subtropického pásma. Proto zimní a letní monzuny ovlivňují počasí severní a jižní části Vietnamu odlišně. Zimní monzun přichází od severovýchodu v období mezi říjnem a březnem a do severního Vietnamu přináší chladnou a vlhkou zimu. Do jižního Vietnamu zimní monzun přináší suché a teplé počasí. Druhý, letní monzun vane z jihozápadu a ovlivňuje klima ve Vietnamu od února do května. Jeho větrné proudy vanou přes Indický oceán, přičemž nasají tuny vlhkosti, kterou pak nechají spadnout na celém území Vietnamu. Vietnamské léto je velmi horké a vlhké. Na jihu jsou časté záplavy, sever a střed Vietnamu zasahují tajfuny.

Počet obyvatel

Vietnam je s 97,5 (2021) miliony obyvatel patnáctou nejlidnatější zemí světa. Země je ze tří čtvrtin hornatá, většina obyvatel však žije v nížinách, zejména v deltách velkých řek. Ve městech žije asi 30,37 % obyvatel Vietnamu, ale zejména velká města jako Hanoj nebo Ho Či Minovo město zažívají v současnosti velký nárůst obyvatelstva.

Většinu obyvatel tvoří etnikum Vietů (Vietové či Kinhové), v zemi ale žije celkem více než 50 etnik (například Hmong, Thai, Tay, Lo Lo, San Chi a Dao). Obyvatelstvo Vietnamu je tradičně etnicky i kulturně rozmanité. Dobré vztahy mezi etniky a jejich společný původ jsou tradovány v nejedné prastaré legendě, na kterých stojí vietnamská kultura a identita.

• Přírodní podmínky

Rudá řeka a Mekong

Řeky hrály odjakživa v životě země zásadní úlohu. Pro Vietnamce představují zdroj obživy v podobě zemědělství a rybolovu, vody, elektřiny a jsou důležitými dopravními tepnami.

Rudá řeka pramení v Číně, protéká severním Vietnamem a vlévá se do Tonkinského zálivu. Protože se do ní stékají všechny ostatní menší toky, je lidově nazývána Velká řeka. Delta Rudé řeky se rozkládá na ploše 15 000 km². Její půda je tvořena úrodnými naplaveninami a tvoří tak ideální podmínky pro zemědělství, především pěstování vodní rýže.

Při povodních s sebou řeka strhává i hlínu a barví se do červenohněda – odtud také pochází její název. Před povodněmi se lidé vždy museli chránit, a tak za tisíce let vznikly na Rudé řece tisíce hrází. Hlavní město Vietnamu **Hanoj**, které leží právě v deltě Rudé řeky, je chráněno více než 1600 km hrází. Při povodních se zde hladina řeky zvedá až do výše 14 metrů!

Delta **Mekongu**, která se rozkládá na ploše 70 000 km², je co do významu pro obyvatele jižního Vietnamu obdobou delty Rudé řeky na severu. Mekong pramení v Tibetu, protéká Laosem, Thajskem, Kambodžou a svou 4800 km dlouhou cestu končí obrovskou deltou ve Vietnamu. V deltě Mekongu se vyprodukuje nejvíce rýže z celého Vietnamu, protože zdejší podnebí umožňuje tři sklizně do roka. Leží zde také největší a nejlidnatější vietnamské město, **Ho Či Minovo město**, dříve **Saigon**.

Přírodní bohatství

Na severu Vietnamu se nacházejí neprostupné pralesy a džungle. Velkým problémem minulosti Vietnamu však bylo jejich ničení za války a kácení a z toho vyplývající mizení vzácných druhů zvířat i rostlin. Situace se však v posledních letech zlepšuje. Ve vietnamských pralesích žije velké množství vzácných zvířat. Například antilopa Sao la byla viděna pouze dvakrát za posledních 50 let, a vždy ve Vietnamu. Pralesy nejsou dosud zcela prozkoumané a skrývají ještě mnohá tajemství. V roce 2009 byla objevena největší jeskyně na světě Son Doong. Jeskyně je dlouhá 6,5 km, protéká jí podzemní řeka a některé tamní stalagmity jsou delší než 70 metrů. Jeskyně zatím nebyla prozkoumána celá.

Ve Vietnamu je 13 národních parků a jedná se o ustavení dalších. Přírodní rezervace zabírají 3,5 % území státu. Jsou tedy patrné snahy o zachování místní přírody a její ochranu. Tyto snahy jsou však omezovány převažujícími ekonomickými zájmy.

Životní prostředí Vietnamu je zejména v okolí velkých průmyslových měst poměrně silně znečištěné, továrny produkují velké množství emisí a chybějí jim systémy, které by jejich množství omezovaly. Těžba nerostných surovin, rozšiřování zemědělské půdy a pastvin, zmenšování zalesněného území a stoupající počet obyvatel vedou ke ekologickým problémům.

• Historie Vietnamu

Vietnam má bohatou starobylou kulturní tradici. Oblast dnešního severního Vietnamu byla osídlena již na počátku doby bronzové.

Po celé první tisíciletí našeho letopočtu byl Vietnam pod čínskou nadvládou, což vedlo k různým způsobům odboje a povstání, ale také k významnému vzájemnému kulturnímu obohacení. Číňané se naučili nové techniky pěstování rýže, tehdejší obyvatelé Vietnamu zase začali vyrábět papír, porcelán, a hlavně z Číny přijali původně čínská náboženství - buddhismus, taoismus a konfucianství. Čínské kulturní vlivy provázejí celou vietnamskou historii, systém hodnot i společenské zřízení. Již v roce 1076 byla v Hanoji v Chrámu literatury založena Královská akademie, obdoba univerzity. Byly zavedeny úřednické zkoušky po čínském vzoru a vznikala paralelně buddhistická a konfucianská literatura (v čínštině, která byla jazykem vzdělanců podobně jako latina v Evropě).

Vietnam (tehdy oblast kolem delty Rudé řeky) postupně odrazil mongolskou invazi i další vojenské pokusy Číny a naopak postupoval na jih, kde vojensky i diplomaticky získával další území, takže byl až do příchodu kolonizátorů uznávaným a mocným státem. Jako stát však nebyl nikdy jednotný, mnohokrát v historii se různě dělil, rody získávaly nad sebou moc, organizovaly povstání, intrikovaly s pomocí Evropanů; vždy existovalo jakési dělení na několik částí, nebo na severní a jižní část – a každý ambiciózní vládce chtěl zemi sjednotit. Současně územní rozlohy nabyl Vietnam zhruba na počátku 19. století.

Od 15. století přicházejí do Vietnamu a celé Indočíny evropští misionáři a obchodníci, kteří mimo jiné vypracovali zápis vietnamštiny do latinky, což dnes Vietnamcům zjednodušuje učení se evropským jazykům.

Od poloviny 19. století začínají všechny starobylé civilizace Indočíny, a tedy i Vietnam, kolonizovat Francouzi a přinášet sem evropskou civilizaci. V 80. letech se tři vietnamská území, Annam, Kočincína a Tonkin, staly součástí tzv. Francouzské Indočíny. Francouzští diplomaté tehdy využili obrovského zadlužení vietnamského dvora, převzali některé závazky a s nimi také moc nad zemí – někde v podobě protektorátu, kdy císaři oficiálně vládli dál, ale obvykle jimi byli snadno manipulovatelní jedinci nebo dokonce děti. Území Kočincíny bylo pak přímou kolonií.

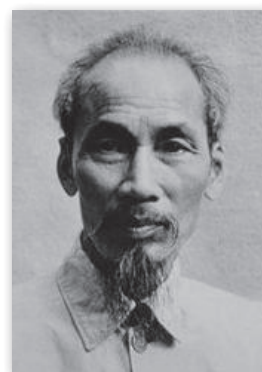
Dějiny Vietnamu po 2. světové válce

Během 2. světové války byl Vietnam okupován Japonskem, které ze země masově vyváželo potraviny pro své vojáky a obyvatele. Také proto v severním Vietnamu vypukl hladomor, který významně ovlivnil další vývoj země. Během let 1943–45, kdy hladomor trval, zemřel jeden až dva miliony obyvatel. Viet Minh, politická strana vedená Ho Či Minhem, která usilovala o osvobození Vietnamu od koloniální nadvlády, využila nepřehledné politické situace v koloniích na konci války, ale také zoufalé situace lidí a jejich nespokojenosti k tomu, aby vyhlásila v srpnu 1945 nezávislost severního Vietnamu.

S tím se však Francie nesmířila a svou kolonii chtěla uhájit. **Válka Vietnamu za nezávislost** trvala od roku 1946 až do roku 1954, a přestože měla Francie americkou podporu, byla nucena kapitulovat. Na základě mírové dohody uzavřené v Ženevě se Francie vzdala svých mocenských nároků v regionu a Vietnam byl rozdělen podél 17. rovnoběžky na severní a jižní Vietnam. Demarkační linie měla být hranicí, kterou mohli směrem na jih překročit všichni, kdo chtěli zůstat s Francouzi. V severním Vietnamu začali své pozice budovat komunisté. Centrem severního Vietnamu se stala Hanoi, hlavním městem Jihu byl Saigon, pozdější Ho Či Minovo město.

Podle dohody se obě části země měly spojit po demokratických volbách, které se měly uskutečnit do dvou let. Volby však nikdy nebyly vyhlášeny, protože se prezident jižního Vietnamu obával vítězství komunistů v celém Vietnamu (a následného znárodnování, státního řízení a rozšiřování silné ideologie), a pro severní Vietnam zase bylo jedinou cestou sjednocení země pod vládou komunistů. Místo sjednocení tak vypukla mezi jižním a severním Vietnamem válka. Tato válka byla silně ovlivněna mocenskými zájmy velmocí. USA se snažily zabránit rozmáhání komunistického hnutí v Indočíně, a proto podporovaly jižní Vietnam. Severní Vietnam, který chtěl obě země spojit pod vládou komunistů, byl zas podporován Čínou a Sovětským svazem.

Vietnamská válka trvala až do roku 1975 a stala se jedním z nejdiskutovanějších problémů 20. století. Americká armáda

nebyla vůbec připravena na partyzánskou válku a na mimořádný odpor Vietnamců. K úspěchu nevedlo systematické masivní bombardování (na Vietnam spadlo více bomb než na celý svět během druhé světové války) ani použití chemických zbraní. Zemřelo téměř 60 tisíc amerických vojáků, přes 200 tisíc vietnamských vojáků a 4 miliony vietnamských civilistů, což představovalo 10 % všech obyvatel Vietnamu. Ke stažení americké armády přispěl i do té doby nevidaný odpor americké a světové veřejnosti, která válku tak říkajíc sledovala v televizi a byla přesvědčena o její nespravedlnosti a nesmyslnosti.

Použití chemických zbraní nezasahovalo pouze vojáky a tehdejší obyvatele vesnic, ale také dlouhodobě negativně ovlivnilo životní prostředí ve Vietnamu. Při bojích byly používány nové chemické zbraně, které zabíjely zvířata a zničily množství lesů v zemi. Například herbicid tzv. „Agent Orange“ způsoboval opad olistění stromů, aby bylo vidět z letadel na zem a aby američtí vojáci mohli sledovat partyzány a snáze zaměřit stanoviště komunisticky a nacionálně orientované příslušníky „Viet Congu“ (Národní fronta osvobození Jižního Vietnamu). Chemické zbraně obsahovaly i karcinogenní látky a jejich široké použití tak způsobilo nárůst počtu lidí s rakovinou, a to nejen ve Vietnamu, ale i u amerických vojáků, kteří s těmito zbraněmi přišli do styku. Po válce se ukázalo, že účinky válečných chemických zbraní vedou k nárůstu počtu dětí narozených s postižením. Válečná nebezpečí zůstala aktuální i v dnešním Vietnamu; nevybuchlé miny jsou na mnoha místech pro civilní obyvatelstvo stálou hrozbou.

Vojáci partyzánského hnutí „Viet Cong“, jež v jižním Vietnamu působilo ve prospěch komunistického severu, byli vycvičeni v severním Vietnamu, odkud byli i zásobováni tzv. Ho Či Minovou stezkou. Ta vedla ze severu země na jih, procházela i Kambodžou a Laosem. Jednalo se o ucelený systém komunikací, který mohla používat auta, ale i kola, motorky či pěší. Denně se po ní přesouvaly mnohatunové náklady i vojenské jednotky. I přes snahy o její přerušeni se nikdy zcela nepodařilo stezku uzavřít nebo ohrozit její průchodnost.

Po stažení amerických vojsk byly obě části Vietnamu v roce 1976 spojeny. Od konce Vietnamské války se stal Vietnam spojencem bývalého Sovětského svazu, ve studené válce stál na straně východního bloku a i hospodářsky se na něj orientoval. Od roku 1976 se Vietnam účastnil ještě dvou válek – s Kambodžou a Čínou, které na Vietnamskou válku v podstatě navazovaly. Komunistický Vietnam se snažil podporovat prokomunistické vlády i v okolních zemích. Vietnamská vojska proto na přelomu let 1978 a 1979 vtrhla do Kambodže, kde svrhla vládu Rudých Khmerů (jejich vůdce a tyran Pol Pot tuto válku fakticky vyprovokoval) a k moci prosadila provietnamskou vládu. Čína chtěla moc Vietnamu omezit, navíc jí nevyhovovala primární orientace Vietnamu na SSSR, a tak se snažila na počátku roku 1979 vojensky donutit Vietnam, aby Kambodžu opustil. To se jí nepodařilo, a čínská vojska byla asi po měsíčních bojích z Vietnamu stažena. Vietnam ukončil okupaci Kambodže až v roce 1989.

Současná politika

Vietnam je dnes jednou z posledních komunistických zemí světa. Vedoucí silou ve státě je podle ústavy Komunistická strana Vietnamu, jiné politické strany v zemi neexistují. Nejvyšším státním orgánem a jediným orgánem, majícím zákonodárnou moc, je Národní shromáždění, které volí prezidenta státu a premiéra.

Režim se však více než na politiku zaměřuje na hospodářství. Vietnam neudrzuje vztahy pouze se zeměmi s podobným politickým systémem, ale i s dalšími státy, zejména proto, aby podpořil příliv zahraničních investic. Stát vytváří průmyslové zóny, podporuje podnikání svých občanů, Vietnamci mohou relativně svobodně cestovat a díky internetu mají přístup k informacím z celého světa. Mnoho Vietnamců cestuje za prací do zahraničí a podporuje finančně své rodiny ve Vietnamu. Je však mylné se domnívat, že Vietnam je dnes naprosto svobodnou zemí. Stále funguje ideologická cenzura, lidé se potýkají s korupcí, byrokracií apod. Dá se říci, že komunistická vláda k věci přistupuje prakticky – tj. dává lidem právě tolik svobody, aby se jejich ekonomická situace postupně zlepšovala, nezačali se bouřit, a ona se tak udržela u moci.

Vietnam se v posledních letech ekonomicky i sociálně velmi rychle rozvíjí a mění do podoby sociálně-tržní ekonomiky. Komunistická strana klade dále důraz na různé hospodářské reformy a na boj proti korupci. Monopol státní moci si komunistická strana zachovává bez ohledu na prudký hospodářský rozvoj a relativní svobodu v hospodářské oblasti. Působení jiných politických stran není stále povoleno a organizovaná opozice v zemi prakticky neexistuje. Většina vietnamského komunistického vedení se však vyznačuje značným pragmatismem a nevelkým zájmem o ideologické otázky. Vysoce citlivá je pro Vietnam otázka teritoriálních sporů v Jihočínském moři, týkající se rozdělení mořského území a s tím související ostrovy a souostroví (Spratlyho a Paracelské souostroví), se vedou s Čínou vleklé spory. V zájmu zajištění zahraničněpolitické diverzity se do popředí dostávají poslední léta vztahy s USA (zrušení zbrojního embarga za Baracka Obamy v roce 2016), zeměmi EU a zeměmi ASEAN (zejména Indie a Japonsko).

• Hospodářství

Hospodářství Vietnamu trpělo problémy, které si Vietnamci většinou sami nezavinili: za koloniální nadvlády bylo hospodářství a jeho produkty využíváno pro Francii, za druhé světové války potraviny a suroviny spotřebovávalo Japonsko (prostřednictvím Francie), do roku 1954 Vietnam válčil za nezávislost, pak vypukla Vietnamská válka, ze které sice Vietnam vyšel vítězně, ale

zubožen po stránce hospodářské, ekologické i zdravotní. Ekonomika se v podstatě desítky let soustředila pouze na válečnou výrobu, což zemi vyčerpalo. Navíc, po skončení válek zemi v 80. letech postihly mimořádně ničivé tajfuny. Vláda se tehdy rozhodla pro vstup do RVHP a pro pokračování státního plánování ekonomiky, původně podřízeného válečné výrobě.

V roce 1986 pak vláda přistoupila k rozsáhlým ekonomickým reformám, zvaným „Doi Moi“ (tzv. „nový směr“), jejichž cílem bylo vyřešit ekonomickou krizi v zemi a zvýšit životní úroveň obyvatel. Jádrem politiky bylo zrušení zemědělských výrobních družstev, snížení státních zásahů do sféry obchodu a otevření země zahraničním investicím. Byl přijat zákon o zahraničních investicích, který stimuloval investory ke vstupu na vietnamský trh, reformoval se bankovní systém, došlo také k uvolnění zahraničních devizových omezení. V roce 1995 byl Vietnam přijat do společenství ASEAN, což znamenalo, že se země rozhodla propojit svou ekonomiku s ostatními zeměmi jihovýchodní Asie a světovým hospodářstvím. Od 90. let se i o Vietnamu hovoří jako o tzv. „asijském tygru“ (nově industrializované asijské země s rychlým hospodářským růstem).

Vietnam se tak otevřel ostatním zemím a využívá jejich zkušeností a potenciálu. Přesto v zemi stále přetrvávají problémy jako korupce, nedokonalá legislativa, ve státních podnicích pak nízká efektivita výroby, zejména zastaralé stroje, nekvalifikovaný management a nedostatek kapitálu na modernizaci.

Zemědělství

Základem vietnamského hospodářství je vedle průmyslu i zemědělství. V zemědělském sektoru je zaměstnáno 35 % průběžného obyvatelstva (2020).

Přes 80 % zemědělské půdy tvoří rýžová pole. Vietnam je pátým největším exportérem rýže na světě (po Číně, Indii, Indonésii a Bangladéši). Ve Vietnamu se pěstuje několik druhů rýže, které mají různou kvalitu a jsou vhodné pro odlišné způsoby úprav a použití. Nejčastěji jsou pěstovány různé odrůdy rýže seté, která má velké výnosy, vyžaduje však zavodnění nebo náročné zavlažování. V horských oblastech se pěstuje rýže horská. Nemá sice tak vysoké výnosy, zato však nepotřebuje zavlažovací systém, a tak může být na poli střídána jinými plodinami, což na zavodněném poli možné není. Vybudování zavlažovacího systému je poměrně náročné, pole musí mít pevnou hráz a zavodňovací a odvodňovací kanály. Rýže setá je na vodu velmi náročná, sazenice se sázejí na zavodněné pole a z vody se i sklízí. V některých oblastech Vietnamu se zavodňovaná rýžoviště využívají i pro chov ryb či vodní drůbeže. Většina práce spojené s pěstováním rýže se provádí ručně – sázení, ošetřování rostlin, sklizeň, mlácení i sušení. Na 1 hektar pole je potřeba asi 300 až 400 tisíc sazenic rýže.

Vietnam je kromě rýže významným vývozcem kávy (druhý největší vývozcem kávy po Brazílii) a čaje (vývoz do USA či Austrálie). Významnými produkty jsou i kukuřice, maniok, kešu oříšky, které tvoří 1/3 celosvětové produkce, či bavlna. Potravinářský průmysl se dále zaměřuje na obchodování s čerstvými i mraženými mořskými produkty, ovocem a zeleninou.

Průmysl

Další významnou oblastí hospodářství Vietnamu je především textilní a oděvní průmysl, který je zároveň jedním z vedoucích exportních odvětví země. Vietnam je čtvrtým největším výrobcem těchto produktů na zemi (po Číně, Bangladéši a Itálii). V zemi se nachází přes 5000 textilních továren. Část těchto továren je ve vietnamském a část v zahraničním vlastnictví. Řada dalších zahraničních firem využívá spolupráce s vietnamskými firmami formou tzv. výrobní kooperace. Jedná se v podstatě o zakázkovou výrobu určitého druhu a značky oděvů či obuvi, kdy jsou výrobky vyrobeny ve Vietnamu podle přesně stanovené technologie zahraničního zadavatele. Zadavatel pak výrobky nechá opatřit příslušnou značkou (např. Adidas) a tímto způsobem profituje z výhody levné místní pracovní síly.

Dalším významným průmyslovým odvětvím s velkým exportním potenciálem je výroba obuvi. Ve Vietnamu se nachází necelých 700 továren produkujících obuv, jen značka Nike má ve Vietnamu okolo 100 dodavatelů. Celková produkce obuvnického průmyslu přesáhla v roce 2020 více než 1,2 miliard párů obuvi a Vietnam se tak stal druhým největším světovým výrobcem tohoto zboží po Číně. Více než 90 % produkce je exportováno a obuv je dnes třetí nejvýznamnější komoditou vietnamského exportu za ropou a textilem. Hlavními vývozními trhy textilu a obuvi jsou USA, EU a Japonsko.

• Společnost, kultura, rodina

Duchovní směry a náboženství

Oficiálně je Vietnam ateistickou zemí, což je deklarováno vládnoucí komunistickou stranou. Tradiční vírou Vietnamců je **víra v posmrtný život**, ze které vyplývá uctívání předků. Uctívání předků je neodmyslitelnou součástí života rodiny. Vedle uctívání předků vlastní rodiny je pro Vietnamce důležité uctívání mytických i historických hrdinů. Uctívání předkové nebo hrdinové jsou totiž něco jako ochránci, kteří nyní dlí ve světě duchů. Každá rodina udržuje vlastní oltářík, kde duším zemřelých obětuje dary, modlí se a pálí vonné tyčinky. Toto neoficiální lidové náboženství vyznává v různých formách téměř polovina vietnamské populace.

Druhou nejvýznamnější skupinu představují buddhisté mahájánového směru (přes 16 % populace). Buddhismus je čtvrté nejrozšířenější náboženství světa. Buddhisté věří, že smrt znamená nový začátek, že se neustále pohybujeme v koloběhu života, kdy umíráme a znovu se rodíme.

Další učení a duchovní směr, u kterého nacházíme prvky náboženství a který podstatně ovlivnil život, hodnoty a tradice Vietnamců, je **konfuciánství**. Mezi konfuciánské zásady patří úcta ke starším, povinnost rodičů pečovat o své děti a povinnost dětí pečovat o své rodiče, uctívání učenců, učitelů a vzdělání. Mezi další morální zásady patří velký důraz na společenské postavení člověka, které se odvozuje od věku, generační příslušnosti a od vztahu k hlavě rodiny.

Vedle konfuciánství jsou součástí každodenního života Vietnamců i zásady vycházející z **taoismu**, jako je například láska k přírodě.

V zemi je díky misionářům a francouzské kolonizaci rozšířené i **křesťanství**, ke kterému se hlásí asi 10 % obyvatel. I vietnamští křesťané udržují tradici úcty k předkům a další tradiční hodnoty, které se svým náboženstvím propojují.

Vietnam je zemí několika náboženství, která se nejen nevyklučují, ale naopak se vzájemně doplňují a inspirují. Podstatným rysem víry obyvatel Vietnamu je propojování náboženství tradičních a velkých světových náboženství. Komunistický režim nikdy proti kultu uctívání předků nevystoupil, naopak jej jako lidovou tradici podporuje. Ústavou mají Vietnamci zaručenu svobodu náboženství.

Vietnamská rodina – úcta k rodičům, poslušnost, kult předků

Vietnamskou rodinu lze charakterizovat několika typickými základními vlastnostmi: poslušnost dětí, pevný řád uvnitř rodiny, široká solidarita s blízkými i vzdálenými příbuznými, vzájemná pomoc v rámci široké rodiny. Tyto principy dodržují – i když v oslabenější podobě – i rodiny, kde generace dětí odešla z Vietnamu v útlém věku nebo se narodila v zahraničí. Mezilidské vztahy ve Vietnamu byly jak v rámci rodiny, tak i v celé společnosti odedávna významně ovlivněny čínským společenským a morálním systémem – konfucianismem.

Konfuciánská tradice

Konfuciáni považovali vztah mezi rodiči a dětmi za zcela primární, protože v jejich očích se od něj odvíjelo veškeré další jednání jedince. Vycházeli z předpokladu, že bude-li se syn chovat ke svému otci a matce uctivě a zdvořile, bude se později chovat stejným způsobem i k ostatním lidem, a ve společnosti tak bude vládnout pořádek a klid.

Základním rysem přísné podoby konfucianismu bylo zdvořilé a uctivé chování. V době, kdy děti žily ve společné domácnosti s rodiči, se očekávalo, že budou projevovat vůči rodičům respekt a bezpodmínečnou poslušnost. Děti nesměly hovořit první, pokud nebyly vyzvány, o rodičích musely hovořit za všech okolností uctivě a pouze v dobrém, a to v jejich přítomnosti, nepřítomnosti i po jejich smrti. Všichni potomci byli povinni ochraňovat dobré jméno svých rodičů a museli se chovat tak, aby je ani sebe svým jednáním nezostudily. Děti byly povinny vynaložit veškeré prostředky a úsilí, aby svým rodičům poskytl veškerou péči a pohodlí, a to i na úkor svého osobního štěstí.

Závazky dětí vůči rodičům přesahovaly hranici života rodičů. Vietnamci od pradávna vyznávají kult předků, tedy věří, že duše zemřelých se vrací na náš svět a aktivně ovlivňují v dobrém či zlém osudy žijících lidí. Duše, které se nedostalo náležitého pohřbu nebo uctívání, bloudí po světě, mstí se a škodí. Proto je nezbytné, aby byl každému zajištěn správný pohřeb a následné dodržování všech rituálů spojených s uctíváním předků. Důraz byl kladen nejen na provedení všech obřadů, ale také na to, aby potomci vše dělali s hlubokým upřímným zárukem. Dodržování pravidel tříletého smutku se považovalo za mimořádně důležité, a proto se jejich zachovávání objevuje i v zákoně. Např. pokud truchlící odložil v období smutku předepsaný oděv a oblékl se do barevných šatů, mohl počítat s přísným fyzickým trestem (bití holí, vypálení znamení hanby). Během smutku byla zakázána účast na veškerých oslavách a svatbách, poslech hudby, pití alkoholu; dále se potomci držící smutek nesměli ženit a vdávat. Tyto přísné zákony a nařízení platily až do 19. století. Úcta k rodičům a jejich uctívání se tak stalo během staletí pevnou součástí výchovy dětí a zachovává se i dnes. (Nováková, 2005)

Z konfuciánské tradice vychází i patriarchální model rodiny. V přísné podobě to znamená, že manželka je podřízena manželovi a mimo manželství žijí muži a ženy odděleně (podobně je tomu v přísně islámských kulturách). Většina rodičů si přeje syna, někoho, kdo o ně bude pečovat ve stáří. O dceři se totiž říká, že je dcerou cizích rodičů, protože až se vdá, ze své rodiny odejde a bude patřit rodině manžela. Navíc dle starých zvyklostí může předky uctívat pouze syn, a tak má-li být tradice uctívání předků naplněna, musí mít rodina syna.

Dnes se dá říci, že vietnamská společnost je spíše patriarchální, ale ženy jsou pomyslným krkem, který hýbe hlavou. Ve 20. století došlo ke zrovnoprávnění žen v manželství, a jejich pozice se celkově zlepšila zejména během válek, kdy si muži vážili jejich těžké práce pro zemi. Ženy pracovaly v továrnách, účastnily se všech týlových činností (i asfaltování silnic) a přitom se staraly o domácnost. I nyní se starají o rodinná pole, prodávají na trzích, zajišťují odbyt mořských plodů. Ženy mají stejný

přístup ke vzdělání jako muži, studují i na vysokých školách, kde tvoří 50 % studentů, ale následně se špatně uplatňují na pracovním trhu. Ve Vietnamu neexistuje podpora rovnosti šancí mezi muži a ženami. Vysoké státnické funkce i posty v podnicích obsazují ve většině případů muži.

Vietnamské rodiny v zahraničí

Výše popsaná konfuciánská tradice rodiny nám může pomoci porozumět tomu, proč se například vietnamské rodiny v ČR zdají uzavřené a žijící pouze pro sebe: je to jejich dlouhodobý kulturní a hodnotový vzorec, že členové rodiny si navzájem pomáhají, zajímají se o sebe, radí si, společně podnikají, navzájem velmi ovlivňují své životy. Vedle jazykové bariéry, která ovlivňuje zejména Vietnamce, kteří do ČR přišli ve starším věku, je tu tedy ještě silně propojený rodinný život. Vietnamci tedy nejsou primárně uzavřeni vůči okolní společnosti: žijí rodinným pospolitým životem stejně jako mnoho českých rodin, a tento rodinný život není jejich reakcí na život v cizím prostředí, ale je to přirozené chování Vietnamců, kteří se takto chovají, ať žijí kdekoliv.

Svátky a tradice

Mnoho z vietnamské kultury je ovlivněno čínskou kulturou, vedle celého konfuciánského hodnotového systému je to například literatura (před zavedením latinky měla vietnamština velmi složité znakové písmo inspirované klasickou čínštinou, tzv. jižní znaky), tradiční estetika a zdobnost, ale i například kalendář. Vietnamské svátky se řídí čínským kalendářem. Roky nemají čísla, ale jsou pojmenované jmény zvířat. Každé zvíře má určitou charakteristiku, ze které se usuzuje, jaký nový rok bude.

Jedním z nejdůležitějších svátků je **Nový rok**. Slaví se začátkem jara, mezi 21. 1. a 20. 2., podle toho, kdy je měsíc v novu. Lidé nakupují různé pochutiny na novoročních trzích, zdobí si domy květy a navštěvují se s příbuznými. Do nového roku musí vstupovat čistí a to nejen na těle, ale i na duchu. Neměli by mít dluhy, spory apod. O tomto svátku se hrají společenské hry a připravuje se slaný rýžový bochánek z lepkavé rýže, vepřového masa a fazolí.

Dalším velkým svátkem je **Tết Trung thu**, tedy svátek středu podzimu, který patří především dětem. Vietnamský dětský den se slaví za úplňku 15. dne 8. měsíce dle lunárního kalendáře. V tento den, kdy je měsíc nekulatější a nejjasnější, oslavovali kdysi lidé ve Vietnamu sklizeň, předpovídali příští úrodu a obětovali dárky předkům a nejrůznějším božstvům. Traduje se, že v době odpočinku po sklizni měli rodiče více času se dětem věnovat. Během svátku děti se Vietnamci obdarovávají různými druhy sladkostí, zejména pak „koláčky Středu podzimu“ – bánh Trung thu. Koláčky jsou různé barevné, sladké i slané, hranaté (pak symbolizují zemi podle staré čínské představy) i kulaté (symbol měsíce a jednoty rodiny). K oslavám dětského dne patří neodmyslitelně barevné lampióny a lucerny a tzv. lví tanec (tanec v masce lva a lovce), které jsou založeny na významných legendách.

Mezi oblíbené svátky patří **Svátek ducha rodinného krhu**. Každá rodina má svého ducha, který ji celý rok pozoruje a zaznamenává události, které se v rodině staly. 23. dne posledního lunárního měsíce odchází tento duch do nebe k Nefritovému císaři, nejvyšší bytosti taoistického nebe, a informuje ho o rodině. Rodina obětuje rodinným duchům různé pochutiny a snaží se je přesvědčit, aby o ní informovaly dobře. Modlitební obřad začíná zapálením vonných tyčinek a končí jejich dohořením. Jejich dým má přenášet přání a modlitby rodiny do nebe. Vykonává ho většinou otec, po jeho smrti nejstarší syn. Tento svátek je příkladem splnutí vietnamských lidových pověr a představ s filozofií a náboženstvím.

Ve Vietnamu se slaví i **výročí úmrtí rodičů**. Každá rodina má doma oltář předků, na kterém jsou nádoby s obětinami, svícny, vázičky a fotografie předků. Na výročí smrti se uskuteční hostina, rodina navštíví hřbitov a projevuje tak svou vděčnost a věrnost zesnulým.

Pohřební barva je ve Vietnamu bílá. Pohřeb je důležitou společenskou událostí každé rodiny. Probíhá podle přesně daných pravidel a účastní se ho mnoho lidí. Pohřeb se neoznamuje, je povinností každého zjistit si, kdy a kde bude. Lidé tak dávají najevo svůj zájem o zemřelého. Zemřít domů přijíždějí i ti, kteří Vietnam opustili. „Umírající liška obrací vždy hlavu k domovu“, je jedno z přísloví, kterými Vietnamci rádi doplňují svá vyprávění. Smrt je v buddhismu chápána jako nový začátek a pohřeb je tedy chápán jako obřad na začátku nové cesty.

Důležitým obřadem je ve Vietnamu **svatba**. Žena se po svatbě stává hospodyní v domě svého manžela. Dříve první setkání budoucích manželů domlouvali sjeďnávači. Na zasnubení přináší rodina snoubence dárky zabalené do červené látky v červených kulatých krabicích. Rodiny přinášejí dárky a oběti předkům, čímž se rodina snaží přesvědčit duchy, aby budoucí manžele chránili. Po obřadu je část darů vrácena snoubencovým rodičům. Svatba následuje jeden až tři roky po zasnubení. Před svatbou si rodiny vyměňují dopisy. Rodina nevěsty stanovuje, kolik musí mít snoubenec zlata, rýže, alkoholu..., aby si mohl vzít jejich dceru. Datum a čas svatby se stanovuje na základě horoskopů partnerů, především nevěsty. Tchnýně určí

čas, kdy pro nevěstu přijede se svou rodinou. Svatba se koná před rodinným oltářem, po kterém následuje hostina v domě manžela. I když se v dnešní době dodržuje celý obřad především na vesnicích, jeho důležitou součástí, která je dodržovaná i ve městech, je souhlas rodin se sňatkem. Žena si po sňatku nechává své příjmení, děti získávají otcovo.

Narozeniny slaví většinou jen mladí Vietnamci, jmeniny se ve Vietnamu neslaví vůbec.

Vzdělávání a výchova

Vedle rodiny má pro Vietnamce vysokou hodnotu vzdělání. To určuje opět konfuciánská tradice, která vzdělance staví na vrchol společenské hierarchie. Zároveň je vysoká hodnota vzdělání posílena zkušeností válek ve 20. století, kdy bylo vzdělání pro některé generace zcela nedostupné.

Vzdělávání ve školách je založeno na memorování a jednostranném naslouchání. Výuka je pro děti náročná, zcela běžné je každodenní odpolední doučování, zejména na výběrových školách. Důležitou součástí vzdělávání je i morální výchova, výchova k humanismu, sebevzdělávání. Důraz je kladen i na vlastenectví a zodpovědnost za rodinu. Výchova i vzdělávání probíhá v duchu hesel nezávislost – svoboda – štěstí.

Děti se věnují především škole, pokud mají nějaké mimoškolní aktivity, jde o nějakou formu vzdělávání, například jazykový kurz. Po škole děti chodí domů pomáhat rodičům, na vesnici na pole, ve městech například do obchodu, potom si teprve dělají domácí úkoly.

Vzdělávací systém

Vietnamské děti začínají chodit do školy v šesti letech. Stejně jako u nás absolvují první a druhý stupeň. Po absolvování druhého stupně (6.–9. třída) skládají zkoušku a nastupují na různé typy škol. Mohou nastoupit na třetí stupeň škol (s obecným zaměřením) nebo na střední odborné školy a střední odborná učiliště. Po absolvování těchto škol mohou nastoupit na vyšší odborné školy, kde lze získat bakalářské vzdělání, nebo na vysoké školy, po jejichž absolvování získávají magisterské vzdělání.

Problémem vietnamského vzdělávacího systému je špatná dostupnost vzdělání pro vesnické děti a finanční náročnost studia. Vesnické děti proto často končí školu již po absolvování druhého stupně, protože není ve finančních možnostech rodičů, aby je podporovali na školách ve větších a vzdálenějších centrech. Na venkově totiž chybí infrastruktura a zatím zde není rozvinuta hromadná doprava. Stát si však tento stav uvědomuje a vesnické děti výrazně podporuje, takže počet vesnických dětí na třetím stupni škol stoupá. Docházka do školy je pro rodiče finančně náročná, protože škole musí přispívat na různé pomůcky, přístavby apod. Vietnamské školy jsou často přeplněné, obvykle je ve třídě 35–50 dětí, vyučování probíhá dopoledne i odpoledne, aby se v malých školách vystřídal všechny děti.

Sociální zabezpečení

Zdravotní a sociální péče je založena na pomoci rodiny. Zdravotnictví ve Vietnamu prošlo také reformou Doi Moi. Před reformou bylo zdravotnictví plně dotované státem. Nově byly zavedeny poplatky pacientů, byla legalizována soukromá zdravotnická praxe a došlo k deregulaci trhu s léky a lékařskými potřebami. Vláda ovšem není připravena regulovat a monitorovat kvalitu poskytovaných služeb. Neschopnost zajistit kvalitu péče spolu s celkově podfinancovaným veřejným zdravotnictvím má negativní důsledky v přístupu Vietnamců ke zdravotnické péči a její kvalitě. Zdravotnický personál přijímá úplatky za zcela banální zákroky a za to, že se k pacientovi bude chovat slušně. Kvalitní nebo aspoň slušná zdravotní péče je tedy dostupná hlavně těm, kdo si ji mohou zaplatit. Často se na operaci člověka skládají celé rodiny. Ti, kdo peníze nemají, jsou odkázáni na domácí léčbu.

Mateřská dovolená trvá ve Vietnamu 4 měsíce. Poté se ženy znovu zapojují do práce a o děti se většinou starají prarodiče, kteří žijí s rodinou. Porodnost se v současné době snaží regulovat stát, rodiny ve městech mívají dvě děti, ale rodiny na vesnicích přesto mají dětí více. Většina populace (65 %) je mladší čtyřiceti let.

Rodiny jsou často podporovány příbuznými, kteří žijí v zahraničí. Ti svým rodinám posílají část vydělaných peněz, jednak aby splatili případné půjčky na svou cestu do zahraničí, a dále hlavně jako podporu. Peníze ze zahraničí jsou používány jak na běžnou spotřebu, tak hlavně na finančně náročnější účely jako je studium dětí, lékařská péče, léky, nákup půdy či nemovitosti. Příjemci peněz od příbuzných ze zahraničí však někdy tuto pomoc zneužívají, přestávají pracovat a žijí jen z ní – což není pouze vietnamský rys, ale stává se to ve všech zemích u některých rodin, které získávají peníze od příbuzných ze zahraničí.

Kuchyně, folklór, řemesla

Vietnamci jsou známi svou řemeslnou dovedností. Pracují s bambusem, proutím a dalšími přírodními materiály. Malují na hedvábí, vyrábějí keramiku a věnují se loutkářství. Velmi známé a originálně vietnamské je vietnamské vodní loutkové divadlo. Herci stojí po pás ve vodě, vodí loutky po hladině a vypravěči k tomu zpívají předváděný příběh. Toto divadlo vzniklo

v 11. století, při jedněch monzunových záplavách na Rudé řece.

Důležitou roli má ve vietnamské kultuře folklór. Vietnamská kultura má velmi vyvinutou ústní slovesnost (mimo jiné proto, že před zavedením přepisu vietnamštiny do latinky bylo psaní a čtení mimořádně náročné i pro vzdělance a lidé tedy byli zcela odkázáni na svou paměť a ústní vyprávění), Vietnamci běžně používají mnoho citátů, přísloví a ustálených obrazných přirovnání.

Kuchyně

Vietnamská kuchyně je založena zejména na rýži, ale i s tímto základem dokáže být velmi různorodá a využívat různé druhy surovin. Ve Vietnamu naleznete více jak 500 národních jídel. Základem většiny z nich je rýže, popřípadě ovoce či zelenina. Známa je vietnamská rýžová polévka pho či nem, což je vepřové maso s nudlemi, vejci a houbami zabalené v rýžovém papíru. Zajímavý je i banh chung, rýže s vepřovým masem a cibulí zavinutá do velkých zelených listů a vařená až 48 hodin. V domácnostech se obvykle dvakrát či třikrát denně připravuje čerstvé teplé jídlo, které je nutno hned zkonsumovat, protože jej není možnost v horkém počasí dlouho uchovat.

Nejmladší člověk u stolu vyzve všechny starší, aby začali jíst. Ti pak začínají jíst postupně od nejstaršího po nejmladšího. Jídlo se nenakupuje v supermarketech, ale na trzích, kde je zvykem smlouvat. Pokud člověk na trhu nesmlouvá, prodavač si myslí, že je ten člověk hloupý a nechá se napálit na vyšší cenu.

• Vietnamská migrace do ČR

Vietnamská migrace do ČR má silnou tradici, kterou zahájil československý stát v polovině 20. století. Zatímco někteří migranti v ČR zůstali, většina se jich vrátila do Vietnamu. Proto se také odhaduje, že ve Vietnamu dnes hovoří česky asi 100 000 lidí. Jsou to často vysoce postavení politici, lékaři či vědci, kteří vystudovali v Československu vysokou školu.

Generace migrantů z Vietnamu v ČR

Vietnamci přicházeli do Československa a České republiky v několika vlnách. V první vlně přišli **váleční sirotci**, kteří byli v 50. letech umístěni v dětském domově Chrastavě (celkem zde žilo 100 dětí, z nichž se většina vrátila do Vietnamu).

Na základě dalších dohod mezi Vietnamem a Československem začali do republiky přicházet vietnamští **vysokoškolští studenti**, kteří studovali většinou na technických oborech. Jejich život zde byl vázán velmi přísnými pravidly chování, kontaktu s veřejností i mezi sebou, žili pod dozorem politických pracovníků a jakýkoliv prohřešek mohl vést k nucenému návratu do vlasti. O studium v ČSSR byl veliký zájem a poptávka převyšovala nabídku.

Od 70. let byly mezivládní dohody rozšířeny na odbornou přípravu na učilištích, na tzv. výrobní praxi a na dočasné zaměstnávání vietnamských občanů. **Učňů, praktikantů a stážístů** byly v ČSSR tisíce, zejména po skončení Vietnamské války potřeboval Vietnam rychle vyškolit pracovníky v mnoha oblastech mírového lehkého průmyslu. Mezi roky 1980–1983 se v ČSSR učilo a pracovalo 30–35 000 vietnamských občanů. Délka jejich pobytu byla v rozmezí 3 až 7 let. Na konci 80. let byla možnost vzdělávání v ČSSR často zneužívána. Do programu byli vybíráni vietnamští studenti na základě protekce a Československo je využívalo v neatraktivních oborech. Po roce 1989 byly smlouvy o vzdělávání rušeny, studenti a stážíste měli odjet domů. To se však často neuskutečnilo a mnoho Vietnamců zůstalo na našem území. Někteří pak odjeli, ale v 90. letech se zase vrátili.

Další migranti z Vietnamu začali přicházet po roce 1989. Nejčastěji jde o drobné **podnikatele a obchodníky** – část z nich přijela za členy rodiny, kteří již byli v ČR, jiní přijeli na základě vlastní předchozí zkušenosti nebo na doporučení příbuzného či známého. Také se do ČR přistěhovalo mnoho Vietnamců z (bývalého východního) Německa, kde také skončily smlouvy o vzdělávání a které dávalo migrantům z Vietnamu finanční podporu, pokud Německo opustí. Mnoho Vietnamců se tehdy z Německa odstěhovalo pouze do ČR a zde začali své podnikání orientovat na německou klientelu. Podnikatelům z Vietnamu se na počátku 90. let podařilo využít díru na českém trhu: nedostatek moderního a přitom levného oblečení, bytového textilu a drobného zboží (hodinky, galanterie, bižuterie). Byli schopni toto zboží rychle dovézt a pak prodat, většinou v tržnicích.

Podnikatelská komunita Vietnamců se postupně proměňuje – v posledních letech ubylo drobných prodejců ve stáncích s textilem a drobným zbožím. Mnoho obchodníků má větší kamenné obchody, kde najdeme daleko častěji zeleninu, ovoce, potraviny, květiny, restaurace. Moderní jsou dnes i nehtová studia. Mnoho Vietnamců podniká v oborech, které využívají další Vietnamci: cestovní kanceláře, právní kanceláře, kadeřnictví, finanční služby, tlumočnictví. Tyto služby jsou dostupné ve větších velkoobchodech, které se tak stávají i společenskými centry. I díky této tzv. etnické ekonomice někdy Vietnamci působí jako uzavřená komunita, která žije pouze pro sebe a se sebou. O uzavřenosti však zřejmě daleko více rozhoduje jazyková bariéra než neochota Vietnamců podnikat i v jiných oborech.

Poslední skupinou migrantů z Vietnamu, která přicházela do ČR zejména před vypuknutím ekonomické krize, byli

zaměstnanci najatí zprostředkovatelskými agenturami. Tito lidé přicházeli zejména do velkých montoven a továren, byli ve Vietnamu zaškoleni a dovezeni za prací do ČR. Po vypuknutí hospodářské krize byly tisíce těchto zaměstnanců nuceny odejít, což pro mnoho z nich bylo katastrofou: zprostředkovatelé zaplatili vysoké sumy (8–13 tisíc dolarů) za to, aby mohli v ČR pracovat, a na místě často zjistili, že nemají řádnou smlouvu, že byli po zkušební lhůtě propuštěni, nebo že se stali obětí ne ekonomické krize, ale podvodu nebo vykořisťování.

Vietnamci tvoří třetí nejpočetnější skupinu cizinců v České republice ke konci roku 2021 jich v ČR pobývalo necelých 65 tisíc, z toho téměř 55 tisíc s trvalým pobytem. Vietnamské děti tvoří přes 23 % ze všech dětí cizinců v českých mateřských školách a přes 19 % na základních školách. Pro Vietnamce je vzdělání velice důležité. Své děti v něm podporují, shánějí jim doučování, jazykové kurzy. Pro rodiče je hlavním životním cílem, aby se jejich děti měly lépe než oni sami a klíčem k této lepší budoucnosti je pro ně právě dobré vzdělání, pro které často do ČR přijeli. Učitel je pro ně velmi důležitý, chovají k němu úctu. Často mu nosí dárky, které nechápou jako úplatky, ale jako projev vděčnosti a úcty.

Nejvíce osob hlásící se k vietnamské národnosti pobývá v současné době v Praze, na druhém místě je pak Karlovarský kraj. Srdcem vietnamské komunity v ČR bývá poslední dobou označována pražská Sapa na jihovýchodním okraji Prahy. Na tomto místě je umístěn velkoobchod a velké množství menších obchodů a stánků, kde Vietnamci nakupují zboží do svých obchodů. Mimoto je zde například i budhistický chrám, cestovní kanceláře, mateřská školka, jazykové školy, kulturní sály, právní a mnohé další služby, které primárně cílí na zdejší vietnamskou komunitu. Na ploše 36 hektarů je registrováno přes 7 tisíc právnických subjektů. Tržnice je součástí městské části Libuš, Vietnamci zde pak tvoří 10 % obyvatelstva.

Odlišnosti v chování a kulturních zvyklostech

Vietnamská kultura je velmi odlišná od české či evropské, proto se při setkání s Vietnamci můžeme setkat se situacemi, kdy Vietnamec jedná jinak, než jak bychom očekávali podle zásad naší kultury a společenského chování. Vietnamské zásady jsou v mnoha situacích jiné – chovají se jinak než my, pokud vyjadřují protest nebo mají hovořit o nepříjemné události, podávají jinak ruku na pozdrav, mají jiná pravidla přímého pohledu z očí do očí. Často vyjadřují úctu něčím, co podle našich pravidel vyjádřením úcty není. Následující přehled stručně ukazuje některé vietnamské kulturní vzorce, které jsou odlišné od našich. Doufám, že nám umožní porozumět tomu, jak se někdy Vietnamci chovají, a vidět, že jejich chování rozhodně neznamená nic negativního.

Vzhled: Z tělesného vzhledu Vietnamci často usuzují na některé sociální charakteristiky lidí. Např. silnější vzhled druhého je ve Vietnamu považován za projev dobrého životního zabezpečení, bohatství. Světlá pleť a dlouhé nehty jsou považovány za znaky vysokého postavení a vzdělání, protože tito lidé nemusí pracovat venku na slunci a nehty jim nepřekázejí při práci.

Pohled do očí: Vietnamci často při rozhovoru sklápí oči a dívají se do země. Toto chování je pro Vietnamce znakem slušného skromného chování. Často bývá spojeno s mírným sklopením hlavy. Dlouhé a přímé pohledy do očí chápou jako příliš sebevědomé chování a urážku. Vietnamci, kteří žijí dlouho v Evropě jsou již na pohledy do očí zvyklí a opětuji je, nově přichozí se však chovají spíše tradičně.

Úsměv: Úsměv má ve Vietnamu více významů. Vedle radosti a veselí se Vietnamci smějí i při nepříjemných situacích, smutku, rozhořčení, nepochopení nebo při oznamování nepříjemných zpráv. Nechtějí být neslušní a zatěžovat partnera svým smutkem.

Podání ruky na pozdrav: Vietnamci podávají obě ruce. Pravá ruka se podává a stiskne stejně jako u nás, levá ruka přikrývá již spojené ruce obou osob. Aktivita obou rukou symbolizuje úctu k druhému. Ze stejného důvodu jsou předávány oběma rukama i dary.

Ruce zkřížené na prsou, ruce v bok: Tato dvě gesta jsou Vietnamci chápána jako pozastavení se nad nějakou skutečností nebo rozčilení.

Kapesník: Ve Vietnamu není slušné smrkat na veřejnosti do kapesníku.

Stolování: Ve Vietnamu je dovoleno nahlas mlaskat, je to znamení, že lidem jídlo chutná. U jídla je dovoleno i mluvení, protože se často tento čas využívá pro řešení rodinných i pracovních záležitostí.

Vyjádření záporu: Vietnamci nepoužívají NE často. Spíše než NE použijí věty jako Musíme si to ještě promyslet, atp. ANO často používají i jako znamení, že partnera poslouchají a také pokud nerozumějí a chtějí slovo zopakovat.

Text byl sestaven na základě následujících podkladů a zdrojů. Údaje jsou aktuální k červenci 2022.

Použitá literatura:

- Brouček, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2003.
- Černík a kol. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: H a H, 2006.
- Frey, Marc. *Dějiny vietnamské války*. Praha: Paseka, 2003.
- Koudelka, Viktor. *Vietnam – země rýže a hor*. Praha: Akcent, 2004.
- Nováková, Kateřina. *Vietnamská rodina - synovská oddanost*. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocclanku=2005011301>.
- Uherek, Zdeněk; Korecká, Zuzana; Pojarová, Tereza. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008.
- Varianty – Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Člověk v tísni, 2002.
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Francouzská_Indočína
- <http://www.rimini-protokoll.de/materialbox/vung-bien-gioi/28-1-Francouzsko-vietnamsk+vlka.html>
- www.cia.gov
- www.cizinci.cz
- www.migraceonline.cz
- www.strada.cz
- www.klubhanoi.cz
- www.wave.cz/crossings
- www.odcestuj.cz/vietnam
- www.vietnam-info.cz
- www.mzv.cz
- www.czso.cz
- www.businessinfo.cz

32. Ukrajina

● Ukrajina: země mezi Ruskem a Evropou

Obraz Ukrajiny je možná pro pohled z České republiky nejednoznačný. Na jedné straně obrovská země se strategickou polohou, velkým množstvím nerostných surovin a důležitým plynovodem, který je pro některé státy Evropy strategickým zdrojem zemního plynu. Tedy silný hráč. Na straně druhé země, o které máme představy dané hlavně tím, že v ČR pracuje mnoho Ukrajinců na nejnižších a nekvalifikovaných pozicích – a i to je pro ně zlepšením jejich ekonomických možností. Tedy obraz slabosti a ekonomických problémů.

Tento text přináší podrobnější informace o zemi, která je důležitá a strategická jak pro Rusko, tak pro EU. Prorusky orientovaný je především industriální východ země, rusky mluví většina obyvatel měst. Propojení s Ruskem je silné i proto, že hodně Ukrajinců má v této zemi své příbuzné, jejichž předkové kdysi odjeli na Sibiř a do jiných částí Ruska nedobrovolně v důsledku represí, anebo dobrovolně za prací, a odjíždějí tam i dnes. Vedle vlivů Ruska jsou dále pro současný život Ukrajiny důležité i demokratické politické reformy a snaha velké části společnosti o zařazení Ukrajiny mezi rozvinuté a demokratické evropské země.

● Základní údaje – geografie

Ukrajina je největším státem Evropy (pokud nebereme v úvahu evropskou část Ruska). Často je považována za zemi východní Evropy, ale její západní část leží v geografickém středu Evropy. Sousedí se Slovenskem, Polskem, Moldávií, Běloruskem, Ruskem, Rumunskem a Maďarskem.

Východ země sestává převážně z nížin, západní částí prochází část pohoří Karpaty a na Krymu se nacházejí Krymské hory.

Podnebí na většině území je mírné kontinentální a střídají se tedy čtyři roční období. Na Krymu je podnebí subtropické.

Na Ukrajině se nachází jedna čtvrtina veškeré černozemě světa, také proto se Ukrajině přezdívalo „obilnice Evropy“. Jak důležitá je produkce obilnin na Ukrajině se jasně ukázalo po ruské invazi na jaře roku 2022 a s tím souvisejícími komplikacemi vývozu této strategické suroviny do zahraničí. Panují obavy, že nemožnost vývozu obilnin s sebou může přinést sníženou možnost dostupnosti této základní suroviny pro produkci potravin a s tím spojený hladomor zejména v nejhudších státech světa.

Název, správní členění a jazyky

Oficiální název: Ukrajina

Ukrajinsky: Україна

Pojmenování Ukrajina se vysvětluje různě. Může znamenat „rodný kraj“, anebo dokonce „ukrájená země“. Název byl poprvé písemně zmíněn v roce 1187, během existence východoslovanského impéria Kyjevská Rus, ve kterém se pojem Ukrajina používal pro několik knížectví na současném ukrajinském území.

Ukrajina má 24 oblastí, 2 města se zvláštním statusem (Kyjev a Sevastopol) a autonomní republiku Krym. Ukrajina má 24 oblastí, 2 města se zvláštním statusem (Kyjev a Sevastopol) a autonomní republiku Krym. Krym je v současné chvíli de facto součástí ruské federace bez vlivu centrální ukrajinské vlády. K anexi Krymu Ruskem došlo na přelomu února a března roku 2014. Tento fakt však není uznáván ani Českou republikou, ani státy EU a ani naprostou většinou dalších států světa (s výjimkou několika států jako Bělorusko, Kazachstán, Kuba, Venezuela a další).

Na Ukrajině se mluví rusky a ukrajinsky. Na severu a východě Ukrajiny se vedle ruštiny mluví tzv. suržykem, což je směs ruštiny a ukrajinštiny. Převládá v něm ruská slovní zásoba, která se ale používá podle pravidel ukrajinské gramatiky a výslovnosti. Městská mládež k tomu ráda přidává sprostá a vulgární slova, věžeňský dialekt, tzv. feňu, schválně nesprávná slova. Na venkově a v malých městečkách se mluví ukrajinsky (pokud nejde

o obci kompaktně žijících národnostních menšin). Na Zakarpatí se mluví zvláštním dialektem tzv. rusínštinou, která je dle některých odborníků považována za samostatný jazyk.

• Historie

Kyjevská Rus

Prvním slovanským státem na území dnešní Ukrajiny byla Kyjevská Rus, která vznikla v druhé polovině 9. stol. V době největšího rozkvětu se rozkládala mezi Dněprem, Volhou, Dunajem a Baltským mořem. Kyjevská Rus byla důležitým státem středověké Evropy a tvořila bariéru mezi evropskou civilizací a kočovníky z východu. V roce 988 bylo na Rusi zavedeno pravoslavné křesťanství.

Říše se po dvou staletích rozpadla na jednotlivá soupeřící knížectví. Část území se po dlouhodobých nájezdech dostala pod nadvládu mongolské Zlaté hordy.

Zlatá Horda

Zlatá horda se začala rozpadat v 15. století a postupně na území dnešní Ukrajiny zbyl pouze jeden chanát, a to na území Krymu. Krymský chanát, který připadl časem pod Osmanskou říši. Krymští Tataři podnikali výpady na polská, ukrajinská a ruská území až do 18. století. V roce 1783 ale Rusové dobyli Krym a od té doby nastaly Krymským Tatarům zlé časy. Nejhůře na tom byli za Stalinových etnických čistek, kdy jich byla většina deportována na Sibiř. Ti co přežili a jejich potomci se z části začali vracet na Krym až po svolení centrální sovětské vlády v roce 1988.

Ukrajina jako součást Litvy a Polska

Po rozpadu Kyjevské Rusi se knížata Haličsko-Volyňského knížectví pokoušeli udržet rozpadlá knížectví jako následnický stát. Od počátku 14. století však litevští a polští králové postupně anektovali nebo jinak připojovali ukrajinské území. Protože zachovávali jednotlivým knížectvím relativní autonomii, byli většinou respektováni. Po spojení Polska a Litvy do jednoho státu však byly různé projevy nezávislosti (soudní, správní, jazyková) ukrajinských bojarů spíše nežádoucí. Postupně začaly převažovat snahy o katolizaci území, což vyvolávalo u Ukrajinců odpor.

Kozáci

V odporu hráli důležitou roli kozáci, o kterých jsou doklady již od 15. století. Kozáci se zřejmě rekrutovali z nevolníků, kteří utíkali na východ, nebo z místního obyvatelstva a zakládali osady kolem řeky Dněpru. Kozáci byli svobodní lidé s právem vlastnictví majetku. Zakládali vojenské posádky, jejichž smyslem bylo ochraňovat hranici Ukrajiny před nájezdy Turků a Tatarů. Kozáci sehráli v historii významnou úlohu – jak vojenskou, tak úlohu vzoru svobodného člověka, který chce mít svá privilegia a možnosti, a ne být závislý na šlechtě a povinnostech vůči ní. Příběhy o hrdinných kozácích pomohly upevnit ukrajinské národní sebevědomí.

Od počátku 16. století začali být kozáci dobře organizovanou vojenskou silou, podporovanou ukrajinskou šlechtou. Na řece Dněpr vybudovali legendární pevnost, Záporožskou Seč, ve které fungovala samospráva a demokratické předpisy. Nejvyšším orgánem Seče byla rada, která si volila vojenskou radu starších (tzv. staršinu). Nejvyšší autoritou byl hejtman.

Kozáci bojovali proti polské nadvládě a snažili se osvobodit města a knížectví. Díky tomuto tlaku byla na území Ukrajiny uznána pravoslavná církev. Na druhé straně bylo polským státem mnoho privilegií kozáků zrušeno, zejména vlastní zákonodárství a samospráva. V roce 1648 vypuklo povstání kozáků pod vedením Bohdana Chmelnického proti polské nadvládě. Po počátečních úspěších se však kozáci dostali do bezvýchodné situace. Pozornost Chmelnického se obrátila k rodící se velmoci – carskému Rusku. Dohodl s Ruskem připojení Ukrajiny k Rusku se zachováním plné autonomie. Po smrti Chmelnického však ruští carové odmítli akceptovat podmínky dohody a autonomie byla postupně likvidována. Ukrajinské území bylo pro Rusko důležité z hospodářského hlediska kvůli přístupu k Černému moři i pro své přírodní bohatství a zemědělský potenciál.

Během 18. století provedly ruské úřady postupnou likvidaci ukrajinské samosprávy. Roku 1775 byla na příkaz ruské carevny Kateřiny II. zbořena Záporožská Seč. Část Záporožských kozáků se usídlila v povodí Dunaje, jiní našli svůj nový domov ve východním Černomoří.

Hnutí za osvobození

V 19. století probíhalo na území dnešní Ukrajiny národně-osvobozené hnutí. Východní Ukrajina byla pod správou Ruska a západní části pod nadvládou Rakouska-Uherska. Hnutí mělo jak sociální prvky (snaha zprostit se nevolnictví), tak prvky politické (získání maximální autonomie nebo samostatnosti) a kulturní (vypracování dějin Ukrajiny, rozšiřování ukrajinské literatury a kodifikace jazyka).

Samostatnost a Sovětský svaz

Po první světové válce a po rozpadu carské ruské monarchie byla v roce 1918 v Kyjevě vyhlášena Ukrajinská národní republika a ve Lvově Západní ukrajinská národní republika. V letech 1918–1920 probíhala na území Ukrajiny občanská válka, během které proti sobě bojovalo celkem pět armád: Rudá armáda, Bílá armáda, Poláci, Ukrajinci, spojenci a do toho prováděli anarchistické nájezdy kozáci. Na Západní republiku vzneslo nároky Polsko. Obě ukrajinské republiky se spojily do první ukrajinské republiky (UNR), která byla vzápětí anektována Sovětskou armádou. Představitelé samostatné Ukrajiny emigrovali a v roce 1919 se Ukrajina dostala pod nadvládu Sovětského Ruska.

Vlajka Donbasu se „zlatem“ pod zemí

Podstatnou, a nevíтанou, hospodářskou změnou se stala rozsáhlá kolektivizace a státní plánování, proti kterým se stavěli jak rolníci, tak další obyvatelé. Postupně byla z nespokojených občanů (rolníků a dezertérů z Rudé armády) založena Bílá garda, která bojovala proti bolševickému zřízení. V roce 1920 však byla Ukrajina definitivně „osvobozena“ Rudou armádou. Na území v té době probíhalo více vojenských operací, do kterých dále zasahovaly jak polská, sovětská, tak ukrajinská nacionalistická armáda.

V zimě v letech 1920–1921 vypuklo hromadné povstání ukrajinských rolníků proti sovětské moci. Zamožní rolníci povstali proti zákazu obchodování a zavedení plánovitěho systému zásobování. Na jaře roku 1921 byl V. Lenin donucen odmítnout plánovací systém a obnovit volný obchod. Nová ekonomická politika (NEP) dočasně nahradila starou komunistickou. Přechod na NEP byl bolestivý a na Ukrajině byl provázen hladem. V tomto suchém roce Lenin přikázal zásobovat Moskvu a další velká města, aby v nich zabránil projevům nespokojenosti.

V roce 1922 byl oficiálně založen Sovětský svaz a Ukrajina se stala Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou. Každá svazová republika, která byla součástí federace, měla formálně značná práva, přestože reálně vládla pouze centrální komunistická strana a od roku 1927 Stalin. Hospodářství začalo plánovat pětiletky a v roce 1928 byl zrušen volný obchod.

Kolektivizace přivedla v letech 1932–1933 Ukrajinu k dalšímu hladomoru, který ovšem nabyl rozměrů genocidy, a mnozí Ukrajinci jej také za genocidu považují. Odhaduje se, že zemřelo až 10 milionů obyvatel, jednak kvůli relativní neúrodě, ale hlavně kvůli kolektivizaci, likvidaci kulaků (v podstatě statkářů, kteří byli schopni efektivně organizovat zemědělské práce) a drastickému přerozdělování v neprospěch Ukrajiny. Na konci 30. let pak následovaly rozsáhlé čistky a deportace do pracovních táborů, které zasáhly další miliony obyvatel Sovětského svazu.

2. světová válka

2. světová válka na Ukrajině byla pro zemi velmi krutým a krvavým obdobím. Během války přišlo o život okolo šesti milionů obyvatel Ukrajiny, z toho 2,5 milionu Židů. Mnoho měst a vesnic bylo zcela zničeno. V roce 1939 zabral Sovětský svaz polskou část dnešní Ukrajiny a v roce 1941 napadli nacisté Sovětský svaz. Ukrajina byla od té doby zhruba dva roky pod nadvládou Třetí říše. Většina Ukrajinců bojovala v Rudé armádě po boku Sovětského svazu. Někteří Ukrajinci, zejména na západě země, považovali Němce za osvoboditele od Stalinovy krutovlády. Jiní partyzáni bojovali zároveň proti Německu i Sovětskému svazu. Po roce 1945 byly k území připojeny části západní Ukrajiny, Severní Bukovina a Podkarpatská Rus. V roce 1954 byl Krym administrativně odňat Rusku a připojen k Ukrajině, stalo se tak z rozhodnutí Nikity Chruščova a velmi blízkým ekonomicko-sociálním vztahům mezi Krymem a tehdejší Ukrajinou.

Nezávislost

Ukrajina získala nezávislost v roce 1991. Prvních 5 let nezávislosti se země potýkala s velkým ekonomickým propadem a hyperinflací. Přechod ke kapitalismu začala země zvládat až kolem roku 2000. Do té doby měla velké ekonomické problémy způsobené rozkladem plánovaného hospodářství a neschopností politiků prosadit hospodářské a politické reformy. Ukrajina se snaží postupně do dnešních dnů dokončit reformy, snížit korupci a přilákat do země zahraniční investory.

Ty však odrazuje nestabilní politická situace, která v zemi panuje i po Oranžové revoluci. Oranžová revoluce vypukla v roce 2004 po zfalšovaném druhém kole prezidentských voleb. V těch proti sobě stáli proruský orientovaný premiér Viktor Janukovyč, kterého podporovala východní část země a ruský prezident Putin, a proevropsky orientovaný představitel opozice Viktor Juščenko (jehož příznivci nosili oranžovou barvu). Na základě stížností opozice i mezinárodních pozorovatelů na machinace s výsledky bylo vyhlášeno nové druhé kolo voleb, ve kterém zvítězil Juščenko. Během protestů bylo přívržencům opozice bráněno v příjezdu do hlavního města – například pruhy s hřebíky na silnicích nebo zákazy nastupovat do vlaků. Protestům však nebylo možno zabránit a na Náměstí nezávislosti se shromažďovaly desítky tisíc lidí, kteří toužili po demokratických změnách.

Oranžová revoluce hodně zviditelnila Ukrajinu ve světě. Ukrajinci dokázali, že jsou schopni ovlivnit státní moc a že se nechtějí

smířit s neuspokojivým stavem své země. V zemi od roku 2005 není cenzura médií, byl zrušen vízový režim pro turisty z EU a dalších demokratických států.

Politická nestabilita nicméně pokračovala i nadále. Po krizi v dubnu 2007 prezident Juščenko rozpustil parlament a vyhlásil předčasné volby, které se konaly koncem září 2007. Největší počet hlasů (34 %) získala Janukovyčova Strana regionů následovaná Blokem Julie Tymošenkové (31 %). V prosinci roku 2007 byla zvolena premiérkou Tymošenková, jejíž strana utvořila křehkou většinu s Juščenkovou stranou Naše Ukrajina. Tato koalice se však rozpadla již v červnu roku 2008, vláda Tymošenkové pak definitivně padla v září téhož roku. Změny provedené vládou Tymošenkové byly pak prezidentem Juščenkem označeny za ústavní převrat. Následně došlo k další politické krizi, která byla vyřešena počátkem prosince 2008, kdy byla obnovena koalice mezi stranou Tymošenkové, Jakukovyče a nově i třetího subjektu – bloku Volodymyra Lytvyna.

V roce 2010 vyhrál prezidentské volby primárně proruský orientovaný Viktor Janukovyč, jehož strana již ovládala parlament. Janukovyč ovšem mimoto i dále přiblížil Ukrajinu k členství v EU, kdy to v polovině roku 2013 vypadalo, že země podepíše asociační dohody s EU. Situace se ovšem zkomplikovala a prezident Janukovyč společně s ukrajinskou vládou pozastavili v listopadu 2013 přípravy na podpis asociační dohody s EU a to s ohledem na velmi komplikovanou finanční situaci Ukrajiny a nabídkou pomoci ze strany Ruska. Janukovyč následně označil dojednanou dohodu s EU jako nevýhodnou. V té době byla ukrajinská společnost značně rozdělená, část vyjadřovala podporu bližší spolupráci s Ruskem a druhá dávala přednost směřování země do EU.

Krátce poté, rovněž v listopadu 2013, zasáhla Kyjev vlna demonstrací na podporu evropského směřování Ukrajiny, která se postupem času rozšířila i do dalších měst a regionů. Centrem těchto manifestací se stalo kyjevské náměstí Majdan, podle kterého byla celá tato série protestů pojmenována jako „Euromajdan“. V únoru 2014 přerostly tyto protesty v ozbrojené střety, které vyvrcholily útekem prezidenta Janukovyče do Ruska.

V reakci na výše zmíněné události rozhodl ruský prezident Vladimír Putin v noci z 21. února 2014 o obsazení Krymu. Posléze došlo k obsazení krymského parlamentu neoznačenými ozbrojenci a vyhlášení referenda o nezávislosti krymským parlamentem. 16. března došlo k vyhlášení referenda o samostatnosti a následném připojení subjektu do Ruské federace. Dle ruských úřadů souhlasila absolutní většina voličů se samostatností a připojení k Rusku, faktickou správnost údajů však nelze ověřit. Referendum nebylo uznáno naprostou většinou členských států OSN. 17. března byla parlamentem Krymu vyhlášena nezávislá republika, která vzápětí požádala o připojení k Ruské federaci. To s sebou přineslo nespokojenost části místních občanů zejména z řad Ukrajinců a krymských Tatarů, kteří jsou od této chvíle pronásledováni a zatlačováni.

Následovně se objevily nepokoje i v několika východních regionech země. V trvalý ozbrojený konflikt se nepokoje vyvinuly zejména v Doněcké a Luhanské oblasti. Na jedné straně stála ukrajinská armáda, na té druhé ozbrojené jednotky podporované Ruskem. Tento konflikt trvá prakticky do dnešních dnů. Následkem bojů se vzedmula vlna uprchlíků, která přesáhla 1 milion osob. Část obyvatel těchto dvou oblastí se přesunula do dalších regionů Ukrajiny, část do Ruska a část do dalších zemí světa.

Trvající konflikty v mezinárodně neuznané Doněcké a Luhanské republice vyescalovaly k ruské invazi na Ukrajinu. Tato invaze započala dne 24. února 2022 se záminkou ochrany Rusů na území Ukrajiny. Rusko postupem času podniklo útoky prakticky na celém území Ukrajiny a to z povrchu i ze vzduchu. Pozemní jednotky napadly Ukrajinu z obou separatistických regionů, z Krymu, Běloruska i ze samotné Ruské federace. Z počátku postupovaly ruské jednotky poměrně rychle, následně však, i vlivem velké finanční a materiální podpory „západních zemí“, se ruské jednotky stáhly do východních a jihovýchodních regionů země. Tyto útoky způsobily na území Ukrajiny obrovské materiální škody a oběti na životech. Země EU, USA, Japonsko, Austrálie a mnohé další se postavily jednoznačně na stranu Ukrajiny a Rusko se tak dostalo do určité mezinárodní izolace a to i díky sankcím, které byly na Rusko uvaleny. Ruská invaze na Ukrajinu byla odsouzena velkou částí členských zemí OSN, proti rezoluci týkající se odsouzení ruské invaze bylo pouhých 5 zemí (Rusko, Bělorusko, Sýrie, Eritrea, KLDR). Postupem času se začaly objevovat i důkazy o páchání válečných zločinů ze strany Ruska.

Vlivem těchto událostí se vzedmula velká uprchlická vlna, počet osob uprchlých do zahraničí se odhaduje na 6 milionů osob, největší část osob směřovala zejména do Polska, České republiky, Slovenska, Německa, Moldavska, Rumunska, Bulharska a dalších zemí Evropy, část rovněž do Ruska. Dále se zde objevil velký počet vnitřně vysídlených osob, které se přesouvají do bezpečnějších zejména západních regionů země. Poválečná obnova Ukrajiny bude velmi komplikovaná a jistě i finančně velmi nákladná, s tím souvisí i budoucí návrat uprchlíků.

Mimo vojenský konflikt s Ruskou federací zemi i nadále trápí všeobecná korupce a vliv oligarchů na politickou moc. Prostřednictvím svých zdrojů totiž ovlivňují postoje politiků, kteří pak prosazují jejich zájmy bez ohledu na zájmy zbytku obyvatel. V důsledku vojenského konfliktu se Ukrajina snaží o vstup do euroatlantických společenství (NATO, EU), budoucí politické směřování země je v tuto chvíli značně nejisté.

• Hospodářství

Nerostné bohatství a průmysl

Ukrajina má velké nerostné bohatství: největší zásoby železné rudy v Evropě, nejvíce manganu na světě, velké zásoby černého uhlí. Centrem těžby černého uhlí je oblast Donbasu, která je také hlavním průmyslovým centrem země. Současný způsob využívání nerostných zdrojů je často neefektivní. Na Ukrajině se zpracovává vytěžené uhlí, je zde množství sléváren a hutí, vyrábějí se stroje a traktory. Hutnický a zbrojní průmysl se soustřeďuje ve městě Dněpropetrovsk. Ukrajinská ekonomika je zaměřena převážně na těžký průmysl s vysokou energetickou zátěží, především na metalurgii, obory s vyšší přidanou hodnotou nejsou příliš rozvinuty.

Po rozpadu SSSR přišla Ukrajina o odběratele, se zastaralými výrobními postupy nemohla konkurovat ostatním zemím. Navíc probíhaly rychlé privatizace za nejasných podmínek, po kterých byly často továrny zavírány a zaměstnanci masivně propouštěni. Nezaměstnanost v zemi se pohybovala okolo 25, někdy i 40 procent. Pro mnoho lidí byla situace řešitelná pouze odchodem za prací do zahraničí, v počátečních letech po rozpadu SSSR zejména do Ruska, postupem času zejména do dalších více rozvinutých a bohatších zemí Evropy.

Vedle zastaralých technologií a neefektivního řízení podniků je brzdou rozvoje i značné rozšíření stínové (šedé) ekonomiky, tedy ekonomických aktivit na hraně a za hranou zákona. Dle posledních čísel dosahuje stínová ekonomika stále přesahuje 50 procent HDP země. Kromě toho, že ze stínové ekonomiky stát nezískává žádné daně, nebo získává jen daně neadekvátní skutečné výrobě, odrazuje takový stav i zahraniční investory. Problémem ekonomiky jsou tedy i dnes časté nekoncepční zásahy státu, vysoké daně, korupce, organizovaný zločin a neschopnost státu zaručit dodržování zákona.

Zemědělství

Ukrajinské nížiny jsou bohaté na úrodnou černozem, na které se pěstují především obiloviny, brambory a cukrová řepa. Obděláváno je 57 % půdy. Chová se skot a prasata, důležitý je rybolov, na Krymu, u Oděsy a na Zakarpatí je rozvinuto i vinařství.

Ukrajinci na venkově často chovají hospodářská zvířata, pěstují ovoce a zeleninu. Jde nejen o tradici mít vlastní hospodářství, ale i o nutnost; hodně obyvatel je kvůli nízkým a nepravidelným mzdám závislých na samozásobitelství.

Nezaměstnanost a chudoba

Na Ukrajině je poměrně vysoká nezaměstnanost. Stále platí, že oficiální ukrajinské zdroje udávají velmi nízkou úroveň nezaměstnanosti (2,3 % v roce 2021), způsob výpočtu ale neodpovídá mezinárodním standardům, navíc nejsou započítáni lidé, kteří pracují v neformální ekonomice. Neoficiální odborné odhady o úrovni nezaměstnanosti na Ukrajině před ruskou invazí v roce 2022 hovoří o více jak 10 % nezaměstnanosti. Situace mnoha zaměstnaných se navíc moc neliší od situace nezaměstnaných, protože mzdy jsou velmi nízké. Více zaměstnání má na Ukrajině 35 % pracovníků (zatímco v EU jsou to 3 % pracovníků). Téměř čtvrtina obyvatel Ukrajiny žije pod hranicí chudoby.

• Životní prostředí

Území Ukrajiny je na mnoha místech silně znečištěno. Jde jednak o průmyslové zóny, kde se však postupně začínají uskutečňovat různé ekologické projekty zaměřené jak na odstranění škod, tak na optimalizaci výroby, aby nepřispívala k dalšímu znečišťování. Velmi silné znečištění přetrvává v prostoru zasaženém radiací po výbuchu jaderné elektrárny v Černobylu. Po výbuchu v roce 1986 je radiací znečištěno 10 % země. A nejen toto znečištění představuje neustálý vliv tragédie na život na Ukrajině.

Černobyl

Černobylská elektrárna, která se nachází pouhých sedm kilometrů od běloruské hranice a 100 km od ukrajinského hlavního města Kyjev, byla uvedena do provozu v roce 1978 a byla ukázkovou jadernou elektrárnou v tehdejší Sovětské svazu. Osudový čtvrtý blok byl otevřen tři roky před havárií, v roce 1983. SSSR v té době veřejně deklaroval potřebu zajištění jiného zdroje elektrické energie než jsou vodní a tepelné elektrárny. Dalším důvodem provozování jaderné elektrárny byla snaha být a zůstat jadernou velmocí, která má přístup k jaderným materiálům a dokáže je plně ovládat a využívat. Z důvodu splnění plánu byla elektrárna uvedena do provozu i přesto, že nebyly uskutečněny všechny testy v dostatečné míře. Výbuch způsobil experiment, který měl ve svém důsledku zvýšit bezpečnost elektrárny, protože se měla testovat reakce v krizové situaci. Pracovníci při experimentu nedodrželi množství bezpečnostních předpisů, zároveň neměli informace o fungování reaktoru, protože byly považovány za státní tajemství, a tak se reaktor v průběhu zkoušky postupně dostal do neovladatelného stavu. Černobylský typ reaktoru se dnes již nepoužívá právě pro mnoho nevýhod v oblasti bezpečnosti. V době stavby elektrárny byl vybrán, protože v podstatě dodával materiál pro jaderné zbraně; často v něm bylo nutno měnit palivo, které bylo následně využíváno ve zbrojním průmyslu. (Další informace o katastrofě v Černobylu jsou uvedeny v informacích o Bělorusku).

Katastrofa bezprostředně zasáhla přes dva miliony lidí – obsluhu elektrárny, likvidátory havárie (celkem přes 800 000 osob) i obyvatelstvo postižené různou mírou ozáření (přes 200 000 evakuovaných nebo postupně přesídlených osob). Bylo evakuováno čtyřicetitisícové město Pripjat'. Kdyby byla jiná povětrnostní situace a byl zasažen například Kyjev, bylo by nutno najednou evakuovat statisíce osob. 28 osob zemřelo na nemoc z ozáření a dalších 203 se na tuto nemoc léčilo. Ozáření u desetitisíců osob způsobilo další nemoci: leukémii, nádorová onemocnění či nemoci oběhového systému. Prokazatelně vzrostl i výskyt rakoviny štítné žlázy u dětí (asi 4000 případů). Podle některých domněnek se během příštích sedmdesát let zvýšil počet lidí s rakovinou v zasažené oblasti o 2 %. Jiné výzkumy však upozorňují na to, že nepřímé důsledky výbuchu jsou značně diskutabilní a špatně prokazatelné, což však nijak neoslabuje šíři humanitární katastrofy, ke které došlo. Je nutno si stále uvědomovat, že tehdejší režim o katastrofě úmyslně neinformoval, aby si nekazil pověst; lidé proto nevěděli, jak se mohou chránit, čeho se mají vyvarovat, evakuace začala až poté, co byly desetitisíce osob několik dní vystaveny tisícínásobně zvýšené míře radioaktivity.

Postupem času byly odstaveny všechny reaktory. Poslední byl odstaven 15. 12. 2000. Následky výbuchu trpí nejen Ukrajina, ale i část Ruska a především Bělorusko, na něž dopadla největší část radioaktivního spadu (60–70 %). Část půdy je i dnes zamořena a nedá se využívat.

• Sociálně-právní systém Ukrajiny

Vzdělávací systém

Na Ukrajině fungují jesle a mateřské školy stejně jako v České republice. Před nástupem do školy v 6 letech musí dítě zhodnotit komise, která se skládá z psychologů, pedagogů, psychiatrů a dalších odborníků. Pokud tato komise uzná, že je zralé na vstup do školy, vstupuje dítě na první stupeň základní školy, který trvá čtyři roky. V první třídě se neznámkuje, k hodnocení se používají symboly. Znamky mají děti až od druhé třídy. Hodnotící škála není v rozmezí 1-5, jako je tomu u nás, na Ukrajině se využívá škála v rozmezí 1-12, kdy je jednička nejhorší. Po absolvování prvního stupně nastupují na druhý stupeň. Toto sekundární vzdělávání navazuje na první stupeň a děti na něm pokračují do deváté třídy. Škola začíná v září a končí v květnu, v červnu jsou závěrečné a postupové zkoušky, které musí děti splnit, aby mohly postoupit do dalšího ročníku.

Střední škola je dvouletá (10. až 11. třída) a končí jí povinná školní docházka, která je tedy jedenáctiletá. Tyto dva roky mohou absolvovat i na gymnáziích, lyceích, technických odborných školách či odborných učilištích. Všechny tyto školy jsou zakončeny povinnou státní zkouškou, maturitou. Ta se skládá z matematiky, ukrajinštiny a dalších dvou předmětů, které jsou volitelné. Během střední školy jsou žáci bodováni. Čím více mají bodů, tím větší mají šanci na přijetí na vysokou školu. Vedle těchto bodů jsou důležité i přijímací zkoušky.

Po 4 letech studia na vysoké škole a složení zkoušky dostává absolvent titul bakalář, po 5 letech specialista a po 6 magistr. Ukrajina má jeden z nejvyšších počtů vysokoškolských absolventů na světě.

Ukrajinské školství prošlo během posledních let velkými modernizačními změnami, ale ještě v 90. letech bylo normální, když například děti nosily do školy dřevo na topení. Materiální vybavení škol v různých regionech se liší, často je nekvalitní, děti mají nedostatek učebnic a musejí si je vzájemně půjčovat, pomůcky jsou zastaralé nebo žádné. Ve vesnických školách chybějí kroužky, vzdělávací metody jsou zastaralé, velmi často učí staří učitelé, kteří nemají zájem zavádět do výuky nové metody a neumějí pracovat s výpočetní technikou. Ukrajina trpí nedostatkem učitelů, který je způsoben malými platy v tomto oboru – učitelé totiž raději odcházejí za lépe placenými zaměstnáními mimo své obory.

Sociální zabezpečení

Mateřská dovolená je na Ukrajině dlouhá tři roky, měsíční příspěvek je v přepočtu 300 Kč. Kvůli špatné demografické situaci vyplácí vláda od roku 2005 příspěvek při narození dítěte, který nyní činí v přepočtu kolem 25 tisíc korun a více, v závislosti na počtu dětí. Po 3 letech se může mateřská dovolená prodloužit až do 6 let dítěte, ale už bez nároku na příspěvek. Muži i ženy odcházejí do důchodu shodně v 60 letech. V roce 2020 došlo k radikálnímu zvýšení penzí a to o 25 %, průměrná penze v roce 2022 přesahoval 3200 korun.

Zdravotnictví

Na Ukrajině neexistuje zdravotní pojištění, zdravotnictví je státní, je financováno z rozpočtu, ale financování není dostačující. Lidé si platí ošetření i léky, i když to příslušný zákon nepředpokládá, praxe u lékařů a v nemocnicích se ale tak vyvinula, stále je velice rozšířená korupce a podplácení lékařů.

Muži a ženy

Na Ukrajině je tradice patriarchálního uspořádání rodiny. Sociálně-ekonomické zajištění rodiny bylo v minulosti hlavně na mužích, ženy se staraly především o domácnost. Toto se v posledních desetiletích velmi mění, a také jsou obrovské rozdíly mezi životem ve městech a na venkově. Většinu nejvyšších státních funkcí zastávají muži, ale postupem času podíl žen v politice a byznysu roste.

• Kultura

Pravoslaví

Na Ukrajině se dodržuje množství svátků a tradic, které jsou velice pestré a často se váží k náboženským svátkům. Na Ukrajině převládá pravoslavné křesťanské náboženství, v němž hraje důležitou roli dodržování rituálů (modlitby, půst, ikonografie). Pravoslaví vyznává základně křesťanská dogmata, ale odmítá inovace, dogmata a obyčejy zavedené v církvi po sedmi prvních ekumenických koncilech. Pro křesťana je důležitá modlitba a účast při svaté liturgii. V průběhu liturgie věřící zapalují svíčky, což je znamením jejich víry a symbolem oběti.

Hlavním výrazem pravoslavného liturgického umění jsou ikony. Ikony zobrazují Ježíše Krista, svatou a výjevy biblických událostí. Lidé věří, že ikony mají různé poslání nebo konají zázraky. Posvěcená ikona má svatou moc chránit, uzdravovat, přinášet bohatství. Věřící se chodí modlit do kostelů, ale ikony si umísťují i doma a to do vzdálenějšího rohu naproti dveřím, odkud ikony žehnají rodinnému prostoru a chrání jej.

Pravoslavné kostely (církve) jsou postavené ve tvaru řeckého kříže. Každou neděli se v kostelech slouží mše, která trvá kolem dvou a půl hodiny. Při návštěvě kostela mají muži sundat čepici a ženy si mají na hlavu vzít šátek.

Nový rok a Vánoce

Na Nový rok, který se slaví v noci z 31. prosince na 1. leden, nosí dárky Děda Mráz. Vánoce se slaví od 6. ledna do 9. ledna. 6. 1. je Den svaté večere, který se podobá našemu Štědrému dnu. Váží se k němu různé zvyky. Lidé vstávají brzy ráno, aby celý rok nezaspali. Na vánočním stromečku nechybějí jablka a ořechy, které přinášejí zdraví, krásu, rodinné štěstí a nové potomky. Rybí šupina pověšená v červeném pytlíku nad dveřmi přináší celý rok lásku. Sláma pod bílým ubrusem na stole zase bohatství. Mladé dívky z ní hádají i svůj osud. Pokud si vytáhnou dlouhé a zelené stéblo, brzy se vdají. Vždy se počítá s osamělým poutníkem, pro kterého se chystá talíř navíc. Po večeri se část jídla nechává duchům předků. Hospodyně po večeri sebere lžice, sváže je a nechá přes noc neumyté, aby rodina zůstala pohromadě.

Na slavnostním stole je dvanáct jídel. Mezi ně patří kuřa, což je sladká obdoba českého kuby, která se dělá se z pšenice nebo krupok, rýže, máku, medu, ořechů, rozinek. Na stole nechybějí ani pirohy, houby, uzvar, což je odvar ze sušeného ovoce a další pochutiny.

14. ledna se slaví Nový rok podle juliánského kalendáře. Na Ukrajině se tento den nazývá Starý nový rok. V tento den se obětuje prase a je zabíjačka. Vánoční čas končí až 19. ledna svátkem Svěcení vody. V tento den se svěťí voda, kterou si věřící odnášejí domů, protože věří, že chrání před nemocemi. Na den Svěcení vody se otužilci koupou v řekách.

Během oslav Vánoc se hraje vertep (betlem). Je to vánoční představení, které vypráví příběh Ježíškova narození, ale i veselé příběhy ze života a různé legrační historky.

Nejdůležitějším svátkem na Ukrajině jsou Velikonoce. Jejich datum je pohyblivé, počítá se podle úplňku a pohybuje se mezi 22. březnem a 25. dubnem. Někdy pravoslavné Velikonoce probíhají ve stejnou dobu jako katolické, jindy činí rozdíl až 5 týdnů. Slaví se od neděle do úterka. Ženy pečou rituální chléb – pasku, který odnášejí do kostela, aby byl požehnaný a mohla začít velikonoční snídaně. Ženy by při jeho pečení měly být klidné a nemyslet na starosti, aby je nepřenesly na chléb. Při přípravě chleba nesmí být hluk, aby se těsto nesrazilo.

Mikuláš chodí na Ukrajině v noci z 18. na 19. 12. a dává dětem dárky do bot, které si připravily za oknem.

Další svátky

- ▶ 1. 1. Nový rok
- ▶ 7. 1. Vánoce
- ▶ 8. 3. Mezinárodní den žen
- ▶ Velikonoce (podle pravoslavného kalendáře)
- ▶ 1.–2. 5. Svátek práce
- ▶ 9. 5. Den osvobození
- ▶ Letnice (podle juliánského kalendáře) – neboli „Den Ivana Kupála“ se vyvinul z pohanského svátku slunovratu. Děvčata pletou věnečky a pouštějí je po vodě. Ze směru kam věneček plave, přijde jejich ženich. V podvečer se

- zapalují ohně, které mladí muži přeskakují, aby se očistili.
- ▶ Svatá trojice
- ▶ 28. 6. Den ústavy Ukrajiny
- ▶ 24. 8. Den nezávislosti se slaví na počest získání nezávislosti 24. 8. 1991. Konají se různá politická shromáždění, ale i koncerty a jiné společenské akce.
- ▶ 14. 10. Den obránců Ukrajiny
- ▶ 25. 12. Boží hod vánoční (dle gregoriánského kalendáře)

Folklór

Na Ukrajině je velmi rozvinutý folklór. Lidé rádi zpívají, tančí, nosí se kroje, vyšívání košile, tzv. vyšyvanky, hlavně o svátcích, třeba během dne nezávislosti 24. srpna. Písne se zpívají svatební, kozácké, kolomyjky. Pro Ukrajinu jsou typické výrobky ze dřeva, vydělané ovčí kůže či dřevěné nebo kožené náramky.

Jídla

Tradičních jídel je na Ukrajině množství. Známý je boršč či zelňačka, kapustňák, což je jídlo podobné našim palačinkám, či pelmeně, varěniky, což jsou škrupky s různou náplní (masovou, bramborovou, sýrovou, ovocnou), holubci, což je ryže s masem zabalená v listech zelí, medové dorty i pirohy, které nesmějí chybět na žádné oslavě. Ukrajinské kuchyni ovšem kraluje špek – na západě zemi uzený, na východě solený.

Rodinné svátky: svatby, křtiny

Svatby jsou obrovské, počet hostů se obvykle pohybuje mezi 200 až 400. Je na ní hodně jídla a je zakončena velkým ohňostrojem. Na západní Ukrajině bývá zvykem, že budoucí nevěsta s kamarádkami obchází dům od domu a zve na svou svatbu. Dívky jsou oblečeny v národních krojích, zvou a zpívají lidové písničky. Tradiční ukrajinská svatba se koná mimo období půstu a probíhá v kostele.

Mnoho tradic a rituálů se váže také k narození dítěte. V dávných časech se novorozený chlapec dával do vody, v které byla dubová větévka, aby byl silný a odolný jako dub. Dívka se naopak ponořila do vody, v které byla větev kaliny, která přináší krásu. V dnešní době jsou velkou rodinnou událostí křtiny. Kněz ponoří nemluvně do svěcené vody a po křtu dítě dostane přívěsek s křížkem, který ho ochraňuje celý život. Když dítěti naroste první zub, jde si jeho matka koupit něco hezkého.

Narozeniny se slaví doma s rodiči a velkým kruhem příbuzných. Nechybí dort, šampaňské a dárky. Nejdražší dárky se dávají právě k narozeninám. Jmeniny se na Ukrajině neslaví.

Oblíbené sporty a hudba

V zemi je velice oblíbený fotbal. Ukrajina spolu s Polskem bude v roce 2012 pořádat mistrovství Evropy ve fotbale. Zájem o fotbal se ještě zvýšil, když se začalo dařit Andreji Ševčenkovi. Tento ukrajinský fotbalista, který se musel v deseti letech stěhovat kvůli výbuchu Černobylu, začínal hrát v Kyjevě, odkud přestoupil do AC Milán. V roce 2004 získal Zlatý míč a v roce 2002–2003 vyhrál se svým klubem Ligu Mistrů. Je oporou ukrajinské reprezentace.

Nejznámější zpěvačkou na Ukrajině je Ruslana Lyžyčko. Tato zpěvačka se vedle zpěvu věnuje i dirigování, dva roky byla poslankyní ukrajinského parlamentu, účastní se projektů na potírání obchodování s lidmi. Její hudba je velice pestrá, propojuje pop s ukrajinskými lidovými motivy. Známými interprety jsou také Oleh Skrypka se skupinou VV, Sofie Rotaru, Iryna Bilyk, Věrka Serdučka a další. U nás často koncertuje skupina Hajdamáky.

Další známou zpěvačkou je i Jamala (Džamala), která vyhrála pěveckou soutěž Eurovision v roce 2016 se svou písní „1944“ pojednávající násilnou deportaci krymských Tatarů, zpěvačka je krymsko-tatarsko-arménského původu, její rodina má s touto historickou událostí vlastní osobní zkušenosti. V roce 2022, krátce po ruské invazi, vyhrála stejnou soutěž ukrajinská folkrocková kapela „Kalush Orchestra“

Turistika

Na Ukrajině není příliš rozvinuta turistická infrastruktura. Od návštěvy odrazuje nedostatek hotelů střední třídy, ale i ubytoven a kempů a málo spojuj mezi velkými městy. V posledních letech se pomalu začala rozvíjet agroturistika a bioagroturistika. Ukrajina těží z nedotčené přírody Karpat a dalších míst, které nejsou turisticky vytížené a lákají především nezávislé cestovatele.

Ukrajina má však co nabídnout i ve městech. V zemi se nachází celkově 7 památek světového dědictví UNESCO. Mezi nejznámější ukrajinské pamětihodnosti patří „Kyjevopečerská lávra“, klášter, v jehož podzemí je síť katakomb s uloženými balzamovanými

těly mnichů. Za shlédnutí stojí rovněž historické centrum města Lvov, rezidence bukovinských metropolitů v Černovicích či původní dřevěné sakrální stavby v Karpatech.

Hojně navštěvovaný je Krym, který má vedle množství pláží i zajímavou historii. Je převážně ruskojazyčný (necelých 70 % obyvatel tvoří Rusové), žije zde více jak dva miliony lidí. Již od 19. století se na Krym jezdí za rekreací. Vedle množství pláží je možné navštěvovat i antické, byzantské i novodobé památky. V Jaltě v Livadijském paláci, který byl letní rezidencí již pro cara Alexandra II, rozhodovali Stalin, Churchill a Roosevelt o poválečném rozdělení Evropy a vzniku OSN. Sevastopol je veřejnosti přístupný až od roku 1990, předtím ho mohli navštěvovat jen vojáci a jejich rodiny. Dnes v přístavu sídlí flotila ukrajinské i ruské armády. Blízko leží zbytky antického města Chersones.

Oblíbeným dopravním prostředkem na Ukrajině jsou maršrutky. Je to kombinace taxiku a MHD. Je to převážně mikrobusek, který málokdy jezdí podle jízdního řádu, ale podle potřeby po předem stanovených trasách. K dopravě mezi městy a regiony se jezdí vlakem. Vagony v něm jsou většinou určené ke spaní, jelikož je země veliká a cesta tedy trvá dlouho. Třeba cesta z Užhorodu do Kyjeva trvá 17 hodin, na Krym se jede 33 hodin. V poslední době se objevují denní rychlíky podobné těm českým.

• Migrace v historii a současnosti Ukrajiny

Migrace byla vždy součástí života na Ukrajině a je jí i dnes. Hledáme-li její historické kořeny, zjišťujeme, že do sousedních států – na Slovensko, do Polska, Rumunska, Ruska, Běloruska či Moldávie – se Ukrajinci stěhovali natrvalo nebo nakrátko odedávna. Z Ukrajiny lidé odcházeli již během vlády Kateřiny Veliké, která chtěla území dnešní Ukrajiny rusifikovat. Na konci 19. století odcházeli Ukrajinci, podobně jako například obyvatelé Čech, za prací za oceán do Kanady, USA a Jižní Ameriky.

Do emigrační historie Ukrajiny se významně zapsal stalinský režim, který řídil přesouvání lidí v rámci celého Sovětského svazu – nuceně se stěhovali odborníci, vězni, vojáci i celé národy. Pro emigraci z Ukrajiny byla typická zejména emigrace kvalifikovaných pracovníků do nynějších pobaltských států, regionů Sibiře, Uralu a za polární kruh. Po rozpadu Sovětského svazu se mnoho Ukrajinců vrátilo zejména ze středoasijských republik zpět na Ukrajinu.

Po pádu SSSR začalo docházet k dalším odchodům ze země převážně z ekonomických důvodů. Odhady počtu obyvatel Ukrajiny, kteří žijí v zahraničí, se liší a pohybují se mezi 7 a 20 miliony osob. Ukrajinci odcházejí za prací zejména do Ruska a do dalších zemí bývalého Sovětského svazu, dále do zemí Evropské unie, Kanady a USA. Problémy současné ukrajinské migrace do ČR je tzv. „klientský systém“.

Od 90. let fungují na Ukrajině a v ČR zprostředkovatelé, kteří zajišťují práci a pobyt migrantů v České republice a za to pobírají poplatek nebo procento z výdělku migrantů. Jedná se buď o samostatně pracující osoby, nebo o firmy a agentury. Zprostředkování práce v zahraničí je typický předmět zprostředkovatelství například pro personální agentury. Odhaduje se, že téměř polovina migrantů z Ukrajiny využívá či pracuje pro specifický typ zprostředkovatele. Pro tohoto zprostředkovatele práce pro migranty z Ukrajiny se používá pojmu „klient“, celý systém je pak nazýván klientským systémem.

Klientský systém má tři patra. Na spodním patře jsou pracovníci, kteří celý systém financují svou mzdou, nad nimi jsou zprostředkovatelé („klienti“), a v průběhu doby se nad tato patra přidalo ještě patro třetí, organizovaný zločin, tedy mafie (podobně viz článek M. Nekorjaka).

Roli „klientů“ přijímali často předáci part či obyčejní dělníci, kteří se dokázali v novém prostředí zorientovat a chopit se nových příležitostí. Postupně se role „klientů“ profesionalizovala a institucionalizovala skrze legálně provozované firmy. Ti nejspěšnější dnes obstarávají práci pro stovky imigrantů. Kontrolují je pomocí tzv. podklientů, manažerů, kteří jsou částečně samostatní a vykonávají dohled na místě práce.

Podoba nižších dvou úrovní klientského systému je zřejmě výsledkem adaptační strategie imigrantů na podmínky českého trhu práce a na právní postavení cizinců. Pro zaměstnavatele je jednodušší uzavírat smlouvu se zprostředkovatelem práce než s každým zaměstnancem zvlášť. I proto jsou nakloněni spolupracovat s „klienty“. Navíc tak nemají závazky v rámci pracovního práva, nemají náklady na odvody z mezd, nejsou za své zaměstnance odpovědní. Mnoho migrantů pracujících pro klienta tak nemá zajištěny například ochranné pracovní prostředky, není dodržována pracovní doba nebo přestávky, nejsou dodržovány bezpečnostní předpisy, nedostávají pravidelně mzdu nebo nemají žádnou smlouvu o její výši, nemají nárok na dovolenou.

Vztahy mezi „klienty“ a jejich pracovníky jsou různé. Buď se jedná o klasický pracovní vztah, to však nastává až v případě větších společností, které jsou schopny práci zajistit. Častěji jsou migranti členy různých společností, společníci nebo živnostníci je najímají na konkrétní práci. Migrantí jsou klienty vypláceni – nedostávají tedy celou výši vydělané mzdy, ale platí klientovi určitý podíl ze své mzdy.

Klienti při své práci využívají sítě známostí – přes ně shánějí práci pro své pracovníky, ale také přes ně své pracovníky kontrolují,

posílají je na jiná pracovní místa a zajišťují mnoho dalších věcí, například povolení k pobytu, posílání peněz domů, ubytování, stravování, urovnávají konflikty. Těmito aktivitami si nadále upevňují svou pozici mezi pracovníky i ostatními klienty.

Vedle právní podoby vztahu mezi klientem a pracovníkem je také důležitý aspekt nerovnosti tohoto vztahu. S některými klienty pracovníci spolupracují dobrovolně a platí jim ze své mzdy za to, že klient všechno zařídí, a když nejsou spokojeni, najdou si jiného klienta. Jiní klienti ale udržují své pracovníky ve velmi nevýhodném postavení – platí jim málo peněz, udržují je v závislosti (například systémem poplatků a půjček, zadržováním pasu, úmyslným udržováním v nelegálním postavení, vyhrožováním). Mnoho migrantů se tak dostalo do koloběhu, ze kterého nedokážou vystoupit a zůstávají u klienta, i když jsou pro ně jeho podmínky naprosto nevýhodné a někdy i nelidské.

Migrace a obyvatelstvo

V roce 2022 před ruskou invazí měla země přes 41 milionů obyvatel, což je o více než 10 milionů méně než v roce 1990. Pokles počtu obyvatel je způsoben migrací a nižší porodností. Rodiče si na Ukrajině nemohou z ekonomických důvodů dovolit mít více dětí. Mladí lidé z Ukrajiny odcházejí za prací do ciziny, kde se jim pak narodí děti, které na Ukrajině nežijí.

Cestování za prací má negativní vliv i na stávající rodiny. V 90. letech odcházeli za prací především muži, a ženy s dětmi zůstávaly doma. Jednalo se o tzv. kyvadlovou migraci, kdy pracovníci zůstávali v České republice, dokud si nevydělal dostatek peněz, a domů jezdili jen na dovolenou. Postupně za prací začaly odcházet i ženy a o děti se často starají prarodiče, nebo do České republiky přicházejí celé rodiny. Rodiče vnímají, že v České republice je více možností pro vzdělávání dětí i jejich budoucí pracovní uplatnění.

V ČR je ukrajinská komunita největší komunitou cizinců ze třetích zemí. Práce, které migranti z Ukrajiny vykonávají, jsou většinou ty málo kvalifikované a pobírají za ně minimální mzdu (v roce 2022 minimální hodinová mzda 96,40 Kč), protože neumějí jazyk a nemohou využít kvalifikaci nebo vzdělání, kterého dosáhli v rodné zemi. Většina těchto pracovníků má vyšší vzdělání, než je pro pozice, na kterých pracují, nutné. Není výjimkou, že se manuální práci věnují i vysokoškolsky vzdělaní lidé.

V současné době se uznávání vzdělání zlepšuje a pracovníci se mohou uplatnit i v kvalifikovaných oborech. Nastupují například na volná pracovní místa ve zdravotnictví, kde nahrazují nižší zdravotnický personál, který odešel za prací do jiné země. Postupem času se v ČR prosazují i ukrajinští lékaři, zubaři a další profese, kterých je na českém pracovním trhu kritický nedostatek. Problémem Ukrajiny je tedy odliv mozků lidí s vysokoškolským vzděláním, kteří pak zemi chybí při jejím rozvoji.

Text vznikl na základě podkladů zpracovaných paní Larysou Vurstou a z následujících zdrojů. Údaje jsou aktuální k červenci 2022.

Použitá literatura:

Bednářová, Marta. *Ukrajina (kde se zastavil čas)*. Praha: Adonai, 2001.

Ukrajina: ekonomická charakteristika země. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/ukrajina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000905/#sec2>

Nekorjak, Michal. *Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky*. Praha: MKC, 2009. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596>

Vančurová, Tatjana: Černobyl a Bělorusko 20 let poté. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://www.belorusko.cz/view.php?cisloclanku=2006042601>.

<http://www.pravoslavi.cz/>

<http://www.pravoslavnacirkev.cz/pravoslavi.htm>

www.cernobyl.cz

www.cernobyl.info

www.cizinci.cz

www.dzerelo.cz

www.ukraine.estranky.cz

www.ukrajina.orbion.cz

www.ukrajinci.cz

www.ukrajinistika.upol.cz

www.wikipedia.cz

www.businessinfo.cz

www.mzv.cz

33. Afghánistán

• Afghánistán – země neznámá

Pro Evropany je Afghánistán zahalen jistou dávkou tajemství. Víme, že afghánská společnost je odlišná od společností evropských, hlavně svým náboženstvím, které určuje podobu veškerého osobního i společenského života, a uspořádáním do kmenových společenství. V Afghánistánu navíc žije několik etnik, která k sobě navzájem chovají výraznou nedůvěru. Jedná se zejména o Paštuny, jejichž podíl na celkové populaci je nejvyšší, Hazáry, Tádžiky, Uzbeky a další etnické skupiny. Za vlády krále Záhira se národnostní a náboženské třenice neprojevovaly tak ostře. Po pádu monarchie ale začaly střety mezi kmeny narůstat a se sovětskou invází dále sílit. Afghánistán je v novodobých dějinách územím bojů a válek, od obrany proti imperiálním snahám Ruska a Velké Británie, přes boje o vliv mocností v regionu v průběhu studené války, až po vládu a pád islámského fundamentalistického hnutí Tálibán, proti kterému bojovaly jak některé místní kmeny, tak mezinárodní společenství.

Afghánistán je zmiňován ve sdělovacích prostředcích poměrně často. Mediální zprávy se soustřeďují zejména na informování o teroristických útocích, aktivitách hnutí Tálibán či opakujících se humanitárních krizích, ale o situaci obyvatel či o zemi samotné nám informace chybějí, nebo jsou na základě mediálních zpráv zkreslené.

Afghánistán je často líčen jako stát zaostalých a negramotných obyvatel, kteří znají jen touhu válčit. Afghánistán je skutečně chudou zemí, kterou kvůli velkému suchu často sužují hladomory, dostupná voda je často jen užitková, čímž se zvyšuje riziko onemocnění, které se v této zemi bez dostatečně rozvinuté infrastruktury může stát fatálním. Neustálé války zemi i její obyvatele vyčerpávají a tlumí normální běh života i rozvoj. V důsledku válek, hladomoru či nedostatečné lékařské péče v rozmezí let 1981–2001 zemřelo 2,5 milionů obyvatel. Více než 7 milionů obyvatel bylo nuceno ze své země uprchnout ze strachu z pronásledování či kvůli nepříznivé situaci a hladomorům.

Afghánistán je charakterizován jako země lidového až fundamentalistického pojetí islámu. Téměř vůbec se v novinách nepíše o rozdílném pojetí islámu, o tamní kultuře, o občanských organizacích, o představách, jaké mají Afghánci o žádoucím vývoji v zemi, o pestrosti a rozličných motivacích povstaleckých skupin ani o hospodářském významu země pro celý region. V době po intervenci USA a jejich spojenců využívala země finančních, technických, organizačních i vzdělávacích zdrojů mezinárodního společenství. Nezasupitelnou roli v rozvoji země hrají i nevládní organizace, mimo jiné i česká organizace Člověk v tísni. Po opětovném nástupu Tálibánu k moci v roce 2021 se situace opět radikálně změnila.

Tento text nemůže zacelit naznačené informační mezery, zejména proto, že v mnoha ohledech je situace v Afghánistánu velmi složitá a nelze ji jednoduše a rádobí objektivně popsat. Chceme aspoň upozornit čtenáře, aby si byli vědomi toho, že o mnoha věcech se v televizi nemluví a že o Afghánistánu je třeba se neustále co nejvíce, co nejotevřeněji a pokud možno nezkráceně dozvídat.

• Geografie – základní údaje

Názvy

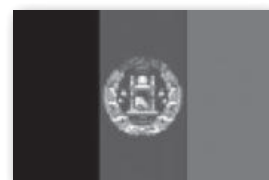
Oficiální název: Islámský stát Afghánistán (Afghánistán)

Poloha, geografie

Afghánistán je vnitrozemský stát s rozlohou 647 500 km², to znamená více než osmkrát větší než Česká republika. Sousedí s Pákistánem, Tádžikistánem, Íránem, Turkmenistánem, Čínou a Uzbekistánem. Velká města Afghánistánu jsou hlavní město Kábul (4,5 mil. obyvatel), dále Kandahár (650 tis.), Herát (560 tis.) a Mazáre Šaríf (470 tis.). Afghánistán je rozčleněn na 34 provincií.

Afghánistán je vyloženě horskou zemí s velmi členitým povrchem. Celých 33 % plochy státu leží mezi 1 800 – 3 000 metry nad mořem a 10 % země přesahuje nadmořskou výšku 3 000 metrů. Od severovýchodu k jihozápadu se táhne horská soustava Hindúkuš, nejvyššího pohoří v Afghánistánu, jehož vrcholy přesahují 7 000 m n. m. (nejvyšším bodem je Nowšak/ Noshak – 7 492 m.n.m.). Pohoří Hindúkuš tak tvoří ohromnou přírodní hranici, díky které je Afghánistán zčásti geograficky izolován. Nemalou důležitost má proto pro stát Chajbarský průsmyk, kterým vede nejdůležitější cesta do Pákistánu.

Většina území Afghánistánu je hornatá, velmi suchá a neúrodná. Neúrodnější místo země leží na severu podél řeky Amudar'ji, která pramení na ledovcích Pamíru a zde tvoří hranici s Uzbekistánem a Tádžikistánem. Z řek je dále důležitý Kábul, který vtéká do Indu, a Helmand, Hari či Farrahrud, které končí svou pouť, stejně jako většina afghánských řek, ve

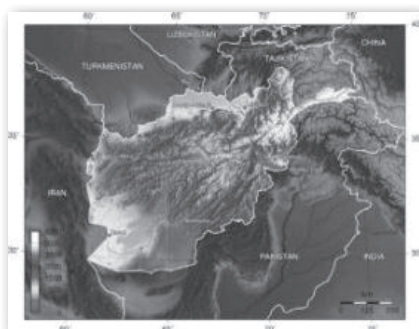
Afghánská vlajka

vnitrozemských jezerech, nebo vysychají v písečných pouštích či v solných oblastech. Řeky jsou v místech, kterými protékají, významným dárcem života.

Podnebí

Podnebí je vnitrozemské, suché a velmi proměnlivé. Velké rozdíly panují hlavně mezi severem a jihem. Klima severovýchodu je díky velké nadmořské výšce subarktické, což přináší obyvatelům velmi tvrdé, studené a suché zimy. Pohoří na hranici s Pákistánem je silně ovlivněno indickými monzunami, které přicházejí pravidelně v období června až září. Ty přinášejí do oblasti velkou vlhkost a také tolik chybějící dešť.

Průměrné srážky na většině území se pohybují mezi 40–400 mm za rok. Pro srovnání, průměrné srážky v ČR se pohybují mezi 600–800 mm. Srážky v Afghánistánu jsou tedy řídké a většina srážek zde navíc spadne mezi březnem a květnem. Maximálních hodnot dosahují srážky právě v horských oblastech hraničících s Pákistánem.

V současné době má 67 % obyvatel země přístup k pitné vodě, jedná se tak o významné zlepšení oproti situaci před invází USA a jejich spojenců, kdy měla přístup k pitné vodě pouhá pětina obyvatel země. Nové vodní zdroje byly vybudovány díky různým humanitárním programům, voda z těchto zdrojů ovšem není pravidelně monitorována a tak zejména díky nesprávnému využívání došlo k znehodnocení těchto zdrojů.

Velké rozdíly jsou také v teplotách. V místech, kam ještě zasahuje vliv monzunu, se průměrná letní teplota pohybuje od 25 do 32 stupňů a v zimě od 0 do -8 stupňů Celsia. Horské oblasti pak znamenají pro obyvatele nesrovnatelně drsnější podmínky, kde v létě nepřekročí teplota často ani 10 stupňů a v zimě se zde mohou dočkat až 35stupňových mrazů.

Na jihu země se rozkládají převážně pouště. Život v této oblasti ztěžují časté velmi prudké větry, které vyvolávají písečné bouře. V zemi jsou navíc častá zemětřesení. V roce 2008 zde nastalo extrémní sucho, po kterém následovala potravinová krize.

Obyvatelstvo: etnika, jazyky, náboženství

Dle oficiálních afghánských úřadů žilo v roce 2019 v zemi necelých 33 milionů obyvatel. Tento údaj se však rozchází s odhady OSN, které uvádějí přes 38 milionů obyvatel. Země se vyznačuje rychlým růstem populace, a to i přes vysokou emigraci, v roce 1950 žilo v zemi jen 8,1 milionů obyvatel, v roce 2000 pak již téměř 22 milionů.

Obyvatelstvo země se skládá z velkého množství různých etnických skupin, největší z nich jsou Paštunové obývající zejména střed a východ země, ti tvoří okolo 40 procent populace a jsou tak nejvýznamnější etnickou skupinou v zemi. Druhou početnou největší skupinou jsou Tádžikové, ti jsou zastoupeni zhruba 30 % a obývají zejména sever a severovýchod země. Centrální horské území je osídleno Hazáry (15 % obyvatel země), tato skupina byla a stále je perzekuována a diskriminována. Následují Uzbekové a Turkmenci obývající zejména severní hranice země. V řádu jednotek procent celkovou populaci doplňují další skupiny jako například Ajmakové (západ a severozápad země) a Balúčové u jižní hranice.

Oficiálními jazyky Afghánistánu jsou paštu (paštunština) a darí (dariština, afghánská perština). Paštunština je jazykem hlavní etnické skupiny Paštunů, darijština je pak většinou využívána zbylými etnickými skupinami. Velmi častý je i bilingualismus, kdy lidé hovoří oběma zmíněnými jazyky. Paštunštinou se hovoří rovněž ve velké části Pákistánu a je psána upraveným arabským písmem. Darijština je velmi blízká perštině, někteří ji označují jen za jakýsi lokální dialekt tohoto jazyka, zapisuje se pak písmem perským. Jednotlivé minority pak hovoří svými vlastními jazyky, mezi které patří – uzbecktina, turkmenština, urdština, tádžičtina, balúčština a mnoho dalších. Celkový počet jazyků a nářečí v Afghánistánu se dle jednotlivých jazykovědců pohybuje mezi 30 – 50.

Téměř 100 procent obyvatel země jsou muslimové. Historicky se na území země vyskytovala i malá skupina židů, kteří však již v naprosté většině využili „práva návratu“ a emigrovali do Izraele. V zemi je i malá skupina křesťanů, která však svou víru praktikuje skrytě z důvodů obav před většinovou muslimskou populací. Mezi 85-90 % procenty se jedná o přívržence sunnitské formy islámu, která v zemi byla a stále je protěžována. Hazárové jsou většinou šíité a právě to z nich činí terč trvající diskriminace od většinové společnosti.

• Historie Afghánistánu

Díky archeologickým vykopávkám je zřejmé, že lidé obývali tuto oblast už před 50 000 lety. První městské civilizace se zde začaly rozvíjet kolem roku 3000 př. n. l. patří tedy k nejstarším na světě. Vládly tu středoasijské i indické dynastie, země měla styky s okolními kulturami, vzkvétala buddhistická centra, rozvíjelo se umění a celá oblast byla ve své době centrem vzdělání.

Když v roce 642 Arabové dobyli Perskou říši, pronikli na afghánské území a přinesli islám. Ten je od té doby převládajícím náboženstvím. Afghánistán se ve 13. století stal součástí Mongolské říše. V 16.–18. století se rozčlenil, přičemž každou část spravovaly různé kmeny; až od poloviny 18. století Afghánci ovládli celé území. Základ moderního Afghánistánu položil v roce 1747 Ahmad Chán Abdalí. Tehdy zabírala oblast dnešního Afghánistánu území severní Indie, většinu Pákistánu a východního Íránu.

V devatenáctém století se stala celá tato strategická oblast cílem politických zájmů Ruska a Británie. Snaha Británie ovládnout toto území vyústila ve válečné konflikty mezi Británií a Afghánistánem, z nichž každý znamenal pro Británii porážku, mimo jiné i proto, že afghánské síly se mohly opřít o materiální podporu ruského cara. V roce 1919 Afghánci Brity definitivně porazili a Afghánistán se stal svobodným státem.

Mezi lety 1919–1929 vládl v Afghánistánu Amanulláh Chán, který provedl důležité sociální i politické reformy a navázal styky se západními zeměmi. Mezi lety 1933–1973 v zemi vládl král Záhír Šáh. V roce 1973 zahájil Záhírův švagr Muhammad Dáúd Chán nekrvavý puč. Dáúd a celá jeho rodina byli zavražděni v roce 1978, kdy v zemi uspořádala převrat a převzala vládu afghánská komunistická strana.

Sovětská okupace Afghánistánu a podpora mudžahidů ze strany USA: 1979–1989

Po nástupu socialistického režimu se zvedla vlna odporu, která se projevovala lokálními útoky na místní úřady státní správy a vzpourami vojenských posádek. Jednalo se o lokální nekoordinované útoky a konflikty, které vedly jednotlivé kmeny proti vládě i mezi sebou navzájem a které byly průběžně vládou potlačovány. Vláda žádala při každém podobném útoku o vojenskou pomoc SSSR. Několikrát bylo i tajně vyhověno.

25. prosince 1979 přistál na kábulském letišti sovětský kontingent, byl zavražděn dosavadní prezident Hafizulláh Amín a místo něj byl Sovětským svazem dosazen Babrak Karmal. Tím začal vojenský konflikt trvající 10 let (1979–1989), ve kterém SSSR bojoval o své zájmy v oblasti a potlačoval při tom sektářské násilí uvnitř vládnoucí strany i islamistické povstalce.

Sovětskému svazu se nepodařilo Afghánistán natrvalo ovládnout. Neúspěch SSSR v Afghánistánu je někdy uváděn jako jeden z důležitých faktorů rozpadu sovětské moci v roce 1991. Rozhodně je tento konflikt jedním z významných konfliktů studené války, kdy proti sobě stály SSSR a USA.

Od vypuknutí bojů v roce 1979 zahájila americká vláda financování a výcvik protisovětských jednotek mudžahedinů. Vláda USA tento projekt dotovala jako součást boje proti rozpínání moci Sovětského svazu. Pro tento účel bylo zbudováno několik výcvikových táborů, hlavní z nich nazvaný Al-Kajdá (základna). Američané nejenže dotovali výcvik materiálně, ale zároveň pomohli vyvolat snahu udržení islámských tradic muslimů. Na tuto výzvu reagovali nejen okupovaní Afghánci, ale i bojující muslimové zejména z Blízkého Východu a Střední Asie. S vládou USA a zejména CIA v té době úzce spolupracovala pákistánská koordinující zpravodajská služba ISI; samotný Pákistán pak zajišťoval přesun mudžahedinů na bojiště.

Stejně jako v Maďarsku v roce 1956 a v ČSSR v roce 1968 očekávali představitelé SSSR, že po nedlouhých protestech Afghánců se život vrátí do starých kolejí. Namísto toho však byl SSSR zatažen do vleklé války ve velice náročném a obtížně dostupném terénu, kterou nevyhrál.

Spolu s koncem války a stahováním sovětských vojsk ustala mezi lety 1988 a 1989 i podpora mudžahedinů ze strany Spojených států. Náhle nastalé mocenské vakuum nad zpusťšeným Afghánistánem vyplnily různé jednotlivé (a bohatě vyzbrojené) mudžahedínské frakce, mezi kterými se následně rozpoutal boj o moc, který postupně přerostl do rozměrů občanské války. Neutěšená situace v zemi vyústila přibližně v roce 1994 ve vznik Tálíbanu.

Dějiny Tálíbanu: 1996–2001

Počátky Tálíbanu spadají do afghánské post-sovětské éry devadesátých let. První členové hnutí se rekrutovali ze studentů. Po skončení sovětské okupace Afghánistánu začal počet stoupenců Tálíbanu rychle narůstat. Přidávali se k němu i islámští fundamentalisté z okolních zemí a Tálíbán postupně získával moc nad jednotlivými částmi Afghánistánu, až v roce 1996 dobyl hlavní město Kábul. Tálíbové přejmenovali Afghánistán na Islámský emirát Afghánistán. Do čela emirátu se postavil samozvaný fundamentalista Mulla Muhammad Umar.

Mulla Umar nastolil v zemi velmi tvrdý režim. Ve snaze vymýtit v emirátu zločin obnovil i za menší provinění tresty bičováním, kamenováním, sekání rukou i veřejné popravy. V rámci fundamentálního islámu začal v zemi praktikovat přísné obrazoborectví, které zašlo tak daleko, že v celé zemi zakázal televizi i fotografování. Snad největším vrcholem jeho obrazoborecké snahy bylo zničení prastarých soch bamjánských Buddhaů. Tálibán zakázal dívkám chodit do škol a ukazovat se na veřejnosti, zakázal veškeré druhy zábavy a různými způsoby porušoval základní lidská práva v celé zemi. Situace uvnitř emirátu tehdy vyvolala odpor nejen u západních států a mezinárodních organizací, ale i u samotných Afghánců.

I přes snahu Tálibánu se emirát nikdy nerozšířil na celé afghánské území. Severní výběžek země stále zůstával pod správou místních kmenů, které utvořily tzv. Severní alianci. Jedinými státy, které uznaly svrchovanost a nezávislost Islámského emirátu Afghánistán se staly Saúdská Arábie, Pákistán a Spojené arabské emiráty. Islámský emirát v Afghánistánu neměl dlouhého trvání. V roce 2001 byl ukončen operací Trvalá svoboda, která byla odezvou na teroristické útoky z 11. září a při níž Spojené státy a jejich spojenci vojensky vpadli do Afghánistánu a tálibánskou vládu svrhli.

Průběh operace Trvalá svoboda

Za původce teroristických útoků z 11. září označila americká vláda Usámu bin Ládina a jeho organizaci Al-Káida. USA daly afghánské vládě ultimátum, aby vydala bin Ládina a přestala podporovat teroristy, zejména jejich výcvikové tábory. Tálibán žádal předložení důkazů o tom, že bin Ládin skutečně stojí za útoky.

Operaci Trvalá svoboda (anglicky Operation Enduring Freedom, OEF) zahájily USA 7. října 2001 bombardováním pozic Tálibánu. Vláda Tálibánu na celostátní úrovni padla, nějakou dobu se však ještě držela zejména v jižních provinciích v okolí Kandaháru. V Afghánistánu zůstali působit partyzáni věrní Tálibánu. Tálibánem vyhnaný prezident Burhanuddin Rabbání se dočasně vrátil do úřadu, v prosinci 2001 byla sestavena nová vláda. Její premiér Hamíd Karzái se od roku 2004 stal řádným prezidentem. Vláda převzala moc nad většinou území vyjma jihu, řadu oblastí však ovládá víceméně formálně na základě dohod s místními vůdci.

Od roku 2006 sílí nepokoje a bombové útoky i přímé přepady armádních konvojů a základen. Pořádek v oblasti Kábulu pomáhá udržet mise ISAF (International Security Assistance Force). Armáda České republiky se účastní ISAF zejména provinčním rekonstrukčním týmem v provincii Lógar, kam vyslala 601. skupinu speciálních sil podřízenou americkému velení v rámci OEF v letech 2004, 2006 a 2008. Na konci roku 2008 se prodloužení mandátu misi v Afghánistánu, v jejímž rámci měl být i posílen kontingent v OEF, stalo předmětem ostrých bojů v Poslanecké sněmovně ČR.

Současná politická situace

Po roce 2006 se začala bezpečnostně-politická situace v zemi zhoršovat a vliv Talibánu v zemi opět nabral na síle. Postupně začalo přibývat množství atentátů a stále více provincií a regionů se dostávalo do vlivu Talibánu, byť jen na krátké období. Situace byla nadále neúnosná a koaliční síly začaly revidovat své postupy. Významný vliv měl i postoj americké veřejnosti, která stále více tlačila na ukončení bojů a stáhnutí amerických vojsk ze země. Podle hrubých odhadů si válka mezi lety 2001 až 2021 vyžádala na čtvrt milionu obětí (84 000 bojovníků Talibánu, 40 000 civilistů, 3 500 vojáků koaličních sil, zbytek tvoří příslušníci afghánské armády a policie).

Situace se zdála neúnosná, načež se snažil reagovat i nově zvolený americký prezident Donald Trump. V listopadu 2018 se zástupci hnutí Taliban zúčastnili diplomatické konference v Moskvě za účasti USA. Zástupci Talibanu řekli, že jsou otevření dalším diskuzím o budoucnosti Afghánistánu, a to s představiteli USA, se zástupci oficiální afghánské vlády však jednat odmítli s odůvodněním, že ji nepovažují za legitimní ale dosazenou zahraničními silami. Jistým mentorem mezi oběma stranami byl pak Pákistán.

Příslibům však nebylo v plné míře dodrženo, současně s postupným stahováním spojeneckých vojsk ze země zahájil Talibán v květnu 2021 ofenzívu a získával stále větší kontrolu nad jednotlivými regiony a provinciemi. Spojenci spoléhali na oficiální afghánskou armádu a policii, ta však na své úkoly prakticky rezignovala a nekladla žádný výraznější odpor. V srpnu 2021 získával Taliban i jednotlivá města. Kábul pak padnul 15. srpna 2021, zde někteří nacházejí jistou paralelu se situací ve vietnamském Saigonu v roce 1975. Nastalo zbrklé stahování posledních spojeneckých jednotek, zavírání zastupitelských úřadů a evakuace zahraničních pracovníků a jejich spojenců. Před boji prchli stovky tisíc civilistů a část z nich se uchýlila do zahraničí.

Po opětovném nástupu Talibanu je budoucí situace nejistá. Zástupci nového vedení zprvu proklamovali, že nestojí o izolaci a hodlají dodržovat jistá lidská práva včetně práv žen. Postupem času ovšem vidíme, že jsou tyto sliby stále více porušovány a země se dostává na okraj zájmu světového společenství.

• Hospodářství

Afgánistán je velmi chudý – patří mezi nejchudší země světa a jeho hospodářství je zaměřeno především na zemědělství a chov dobytka. Ekonomika velmi utrpěla politickými a vojenskými konflikty v posledních čtyřiceti letech, mezi lety 1998 a 2001 navíc zasáhlo Afgánistán ničivé sucho, které se ovšem vinou změny klimatu v menší či větší míře opakovalo i následujících letech. Dá se říci, že ekonomika je v troskách a to navzdory ekonomickému rozvoji v letech 2003 – 2012, kdy činil roční růst HDP stabilně okolo 10 %. Většina obyvatelstva trpí nedostatkem potravy, oblečení, bydlení, lékařské péče a jinými problémy způsobenými vojenskými operacemi a politickou nejistotou.

Velkým problémem pro obyvatele Afgánistánu z minulých a současných konfliktů jsou nášlapné miny a nevybuchlá munice. Každý jediný den 10 až 20 lidí ztratí končetinu nebo život, nejvíce děti a zemědělci.

Celý stát je závislý na zahraniční finanční pomoci. Vláda vybere na daních necelých 10 % státního rozpočtu (rok 2017), zbytek dostává od mezinárodního společenství, zájem zahraničních partnerů po opětovném nastolení vlády Talibánu však upadá. Situace ovšem nebyla vždy tak žalostná, například v šedesátých letech vybrala vláda na daních maximálně dvě třetiny vlastního rozpočtu. Vážným problémem byla v minulosti i inflace, v této oblasti došlo ovšem v minulých letech ke stabilizaci. Roční rozpočet Afgánistánu v dolarech je přibližně stejný jako měsíční výdaje armády USA na vojenské operace v této zemi. Hlavními hospodářskými odvětvími jsou zemědělství – pěstuje se zejména obilí, chovají se kuřata a ovce – dále výroba koberců a výroba sušeného ovoce. Hlavním vývozním artiklem jsou koberce a sušené ovoce, dále drobné řemeslné výrobky, kůže zvířat a zejména nelegálně obchodované opium.

Po válce proti Tálibánu začalo mnoho farmářů pěstovat na export místo na výživu domácího obyvatelstva a vrátili se k pěstování máku na výrobu opia. Afgánistán má dlouhou historii pěstování a sklizně opiového máku. V roce 2021 se z afghánské sklizně vyrobilo odhadem více než 90 % celosvětové produkce nelegálního heroínu a zároveň více jak 95 % evropských dodávek pochází právě odsud.

Po invazi vojsk USA a jejich spojenců procházelo hospodářství země masivní rekonstrukcí, které bylo na jednu stranu velmi problematické, na druhou stranu se jednalo o velkou výzvu pro mezinárodní mírové síly, které byly do opětovného nástupu Talibánu k moci v zemi přítomné. Rekonstrukce se zaměřovala především na malé a nenáročné projekty typu hloubení studní, stavby škol, různé vzdělávací projekty, dále pak i na vytváření lepších životních podmínek, ale už nedocházelo ke skutečnému nastartování hospodářství, nevznikala téměř žádná nová pracovní místa. Rozvoj se jen minimálně týkal klíčové infrastruktury, jako je doprava a energetika. Právě bez posledně jmenovaných nebyla žádná obnova a nastartování místní ekonomiky možné.

Zemědělství

Zemědělství je zdrojem obživy pro tři čtvrtiny obyvatel. V obtížném terénu a v daných přírodních podmínkách je však zemědělství extenzivní a poměrně nevykonné, navíc mají Afghánci velmi obtížný přístup k mechanizaci a moderním technologiím. Zemědělci chybí technika, osiva apod. Velice známé jsou afghánské ořechy a grepy. Melouny jsou na světě proslaveny díky velké sladkosti. Jsou pěstovány hlavně na jihozápadě země – severně od Hindukúše a v oblastech okolo Heratu.

Zásadní roli v afghánském zemědělství hraje živočišná výroba. I ta se ale potýká s problémy, zejména s nemocemi zvířat; pravidelně se tu vyskytují nemoci jako slintavka a kulhavka, případně mor skotu, který Evropa nezná už sto let. Neexistuje koncepční přístup, který by vedl k omezení nemocí. Nejčastěji se chovají ovce, oslové a speciální typ ovcí – tzv. karakulské ovce. Ovce jsou chovány pro vlnu, maso i pro mléčné výrobky. Oslové se chovají jako tažná a nosná zvířata.

Afgánistán se řadí mezi největší producenty drog na světě. Především narkotika vyráběná ze surového opia jsou hlavním vývozním artiklem této země. Zemědělci pěstující mák na opium, představují pouze první článek řetězce při výrobě a obchodu s vlastní drogou, a tak zůstávají, i přes závratné ceny drog na trhu, velice chudí.

Nerostné bohatství

Nerostné bohatství je jednou z velkých šancí Afgánistánu do budoucna. Na území se nacházejí poměrně velké zásoby uhlí, dále měď, stříbro, zlato, sůl, velké naleziště ropy a zemního plynu, malé zásoby chromu, železné rudy, zinku a uranu. Naleziště jsou ale povětšinou v těžko dostupných oblastech, kde je obtížné uskutečnit patřičné geologické průzkumy.

Druhé největší známé naleziště mědi na planetě se nachází v provincii Logar, kde působil v minulosti i český provinční rekonstrukční tým.

Doprava

Pozemní komunikace v Afghánistánu měří celkem asi 21 000 km, z toho jen asi 3 000 km mají pevný povrch. Velmi členitý terén ztěžuje výstavbu nových silnic či z kvalitnějších stávajících. Veřejnou dopravu zajišťují v Afghánistánu především autobusy nebo nákladní vozy. V nich se převážejí lidé i náklady uvnitř dopravního prostředku nebo na jeho střeše. Nejsou zde vybudovány prakticky žádné železnice, možnost lodní dopravy poskytuje pouze řeka Amudarja v délce přibližně 1 200 km podél hranice s Tádžikistánem. Afgánská letecká přeprava je také slabě rozvinutá. V prostředcích hromadné dopravy cestují ženy vždy odděleně od mužů (převážně v přední části vozidla). Obyvatelé měst velmi často využívají k dopravě kolo.

Po cestách se přesto pohybuje pestrá směs dopravních prostředků všeho druhu, od dodávek, přes hřmotné a kouřící nákladní vozy, na kterých jsou místní lidé schopni doputovat do míst, kam si Evropan netroufne s terénním vozem, až po nablýskané nové vozy, které působí uprostřed místních bídných podmínek jaks nepatřičně. Je neuvěřitelné, že téměř všechna osobní auta jsou značky Toyota Corolla, díky čemuž se někdy osobnímu autu jako takovému říká „corolla“. Nejčastějším a možná i nejspolehlivějším dopravním prostředkem zejména v horských oblastech však zůstává osel.

• Islám

Islám je monoteistické abrahámovské náboženství (monoteismus je víra, že je jeden a pouze jeden Bůh). Vznik islámu se nerozlučně spojuje se jménem proroka Muhammada (570–630 n. l.), jenž měl v pouštích Arábie mnoho náboženských vidění, která přednášel svým prvním posluchačům. Tyto pokyny od jediného nejvyššího boha (arabské slovo Alláh znamená česky Bůh) přednášel svým následovníkům. Islám se postupně z Arábie rozšířil do celého světa. Mohammed vždy jasně prohlašoval, že je pouhým člověkem, přinášejícím sice „vzkazy“ od Boha, ale přesto je jen prorokem, jehož život se pokládá za příkladný a hodný napodobování, on sám však bohem není (není tedy podoben například Ježíši Kristu, který je křesťany považován za božího syna). Muslimové věří, že Bůh Muhammadovi zjevil Korán, který společně se Sunnou (Muhammadovy činy a slova) považují za základní prameny islámu. Muslimové nepovažují Muhammada za zakladatele nového náboženství, ale za obnovitele původní monoteistické víry Abraháma, Mojžíše, Ježíše i dalších proroků islámu. Podle islámské tradice Židé a křesťané zkreslili zjevení daná Bohem skrze proroky, a to buď změnou textu, nesprávnou interpretací nebo obojím.

Slovo islám arabsky znamená „odevzdání se (do vůle Boží)“ a ten, kdo přijal islám se nazývá muslimem (tj. odevzdávající se do vůle boží). Islám tvrdí, že mezi Bohem a člověkem není třeba prostředníků, člověk a jeho Bůh jsou v přímém vztahu.

Obecně jsou muslimové povinni dodržovat pět pilířů islámu, tedy pět povinností, které muslimy spojují ve společenství. Islámské právo (šaría) dále vyvinulo tradici různorodých pravidel, která se dotýkají prakticky všech aspektů života muslima i celé společnosti.

Pět pilířů víry

SHAHADA	Víra:	Alláh je jediný opravdový Bůh
SALAT	Modlitba:	Modli se pětkrát denně směrem k Mekce
ZAKAT	Almužna:	Pomáhej těm, kteří to potřebují
SAWN	Půst:	v měsíci Ramadánu dodržuj půst od úsvitu do soumraku
HADŽ	Pouť:	Pouť do Mekky v Saudské Arábii

10 etických zásad muslima

1. Vyznávat pouze jediného boha Alláha
2. Ctít rodiče a být laskavý k rodině a příbuzným
3. Nezabíjet děti před strachem z chudoby
4. Nedopouštět se cizoložství
5. Nezabíjet neoprávněně
6. Dávat správné míry a váhy
7. Nedotýkat se jmění sirotků
8. Dodržovat smlouvy
9. Nenásledovat něco, o čem nemáš vědění
10. Nechodit pyšně a domýšlivě po zemi

Právo šaría a konzervatismus islámu

Islámský právní řád je velmi komplikovaný. Právo šaría má totiž v různých státech a oblastech různou podobu, neboť existuje několik škol, které je vykládají odlišným způsobem. Některá ustanovení, která jsou dnes tímto právem upravena, pocházejí z Koránu, jejich konkrétní podoba je však primárně dána konkrétním výkladem. Například jde typicky o zahalování žen, které je v Koránu řešeno několika verši, které zdůrazňují hlavně zdrženlivost, cudnost, zahalování řader a skrývání ozdob. Konkrétní

islámská tradice zahalování je v různých islámských společnostech odlišná – od přísného důsledného zahalování (burky, naprosté zahalení ženského těla včetně obličeje, o kterém Korán nehovoří), přes důsledné zakrytí zejména vlasů a krku, až po víceméně symbolické zakrytí hlavy či dlouhých rukávů a kalhot, které ovšem křivky ženského těla důsledně nezakrývají.

Dalším zdrojem práva šaría pak jsou tzv. hadísy, příběhy ze života proroka Muhammada, které se později staly součástí jak islámského náboženství, tak i jeho právního systému.

Rozdílné názory na interpretaci islámského práva se začaly objevovat už před více než tisíci lety. Někteří lidé tvrdili, že se starými normami nemůže současné islámské právo vystačit a je nutné začít vysvětlovat i věci, které za Muhammada ještě neexistovaly. Postoje k uchopení celé problematiky se začaly v některých bodech výrazně lišit a došlo k dělení na liberálnější a konzervativnější skupiny. Proces návratu ke konzervativní podobě náboženského práva šaría můžeme v současnosti pozorovat u některých států, kde do této doby převládaly volnější poměry. Pro Evropany je to obdoba navrácení se do časů temného středověku, muslimové tak možná chtějí vyjádřit nesouhlas s jevy, které doprovázejí západní společnost a s nimiž si ne každá kultura dokáže jednoduše poradit, jako je mravní úpadek a ztráta tradičních hodnot.

• Společnost

V Afghánistánu je prozatím velmi těžké naučit lidi rozumět demokracii, natož například občanské odpovědnosti. Je to hlavně z toho důvodu, že několik desetiletí zmítají zemí válečné konflikty a pro lidi, kteří se už narodili do nestability, je například korupce něčím zcela přirozeným. Obchoduje se téměř se vším – se založením živnosti, s přejezdem dálnice, kde je nutné najmout si ochránce, ale i s volbami. Svým objemem téměř 2,5 miliardy dolarů tvoří úplatky podle odhadů cca čtvrtinu afghánského hrubého domácího produktu.

Rodina

Společnost v Afghánistánu, hlavně na venkově, kde žije téměř osmdesát procent populace, je pod silným vlivem tradic. Tradicemi je řízen i život rodiny.

Rodina hraje v afghánské kultuře velký význam. Hlavou rodiny je muž a musí se proto postarat o vše, co rodina potřebuje. Role mužů a žen jsou striktně rozděleny dle starých tradic. Ženy se většinou výlučně starají o domácnost, přesto existují i vzdělané ženy, které mají zaměstnání mimo domácnost nebo se věnují kariéře. Při výběru budoucího manžela či manželky obvykle rozhodují rodiče, přičemž hlavními určujícími faktory jsou společenské postavení, rod, majetek. Tradičně začínají novomanželé žít pod jednou střechou s rodiči manžela. Celá rodina pak vytváří významný celek s úzce provázanými vztahy. Rodina je pro muslima velmi důležitá, je středem úcty, loajality a vážnosti. Rodina zaujímá zásadní stanoviska za všechny své členy a ti se jim podřizují. Rodinu tvoří několik generací, hlavou rodiny je vždy nejstarší muž. Afghánci prokazují velkou úctu starým lidem.

Muslim může mít až 4 manželky, musí je však všechny stejně zabezpečit materiálně i svou pozorností. Většina mužů má jen jednu ženu.

Afghánci jsou velmi pohostinný národ. Každá, i ta nejchudší rodina, cizince pohostí a dá mu třeba i to, co by sami sobě odepřeli. Dokud člověk respektuje zvyky, je přítelem hostitele a ten ho zahrne veškerou přízní, kterou mu může věnovat. Afghánci se rádi scházejí a diskutují v čajovnách a dokonce do nich častou zvou své návštěvy.

Postavení žen

Po pádu Talibanu v roce 2001 došlo v Afghánistánu k několika svobodným volbám a došlo k jistému posunu k demokratické společnosti. Přesto stále zůstává téměř nezměněné postavení žen. Problematika prosazování ženských práv je v Afghánistánu složitá už tím, že v mnoha oblastech je až 80 % negramotných žen, zcela odkázaných na svého manžela. Přestože prvním výnosem Karzáiho vlády bylo zrušení povinnosti nosit burku zahalující ženám obličej, mnohé ženy ji ovšem nikdy. Tradice je silnější než kterýkoliv zákon. Kvůli pokračující nebezpečné situaci v Afghánistánu ženy nemohou realizovat práva svá ani svých dětí.

Přetrvávajícími problémy jsou stále útoky na dívčí školy, znásilňování žen a vysoká úmrtnost žen při porodu. I přesto všechno se dá říct, že se situace žen před opětovným nástupem Talibanu k moci zlepšila. Procentuální zastoupení žen kandidujících ve volbách se pravidelně zvyšovalo a představitelé různých ženských organizací v Afghánistánu poukazovali na značný pokrok dosažený v zemi od začátku roku 2001 v oblasti vzdělávání žen.

Největší senzací po skončení vlády hnutí Tálibánu bylo vystupování žen v televizi v rolích moderátorek i v zábavních programech, což bylo do té doby nemyslitelné. Ženy měly v roce 2004 poprvé možnost se účastnit Olympijských her. V roce 2012 na Olympijských hrách v Londýně měla země své zástupkyně v boxu. Ženy se začaly objevovat v různých složkách státní správy, ve školství a zdravotnictví, což byla velká změna. Nicméně to se týkalo zejména hlavního města Kábulu, kde se

situace po pádu Tálibánu v tomto ohledu změnila nejméně.

Naopak na venkově, kde žije téměř 80 % populace, jsou rodinné vztahy stále pod silným vlivem tradic. Muž je hlavou rodiny a musí se postarat o vše, co rodina potřebuje. Muž také rozhoduje o životě ženy, a to ve všech ohledech – zda bude žena studovat, chodit do práce, kolik bude mít dětí, co bude nosit na sobě. Ženy jsou proto většinou zavřené doma a starají se o svou rodinu.

Život afghánských žen ovlivňují tradice a hluboce zakořeněné zvyky. Nesmíme porovnávat postavení žen v Afghánistánu s postavením žen v Evropě, musíme porovnávat postavení žen před rokem 2001 a v dalších následujících letech, zde vidíme značný rozdíl. Situace se ovšem začala dramaticky měnit po opětovném nástupu Talibanu k moci v roce 2021. Vrcholní představitelé hnutí proklamovali, že nebudou zasahovat do nabytých práv žen, to se ovšem nestalo a můžeme sledovat postupné ukrajování znovunabytých svobod, omezování pohybu, vzdělání a podobně.

Vzdělání

Vzdělání v Afghánistánu se výrazně zlepšilo v letech 1933–1973 za vlády krále Záhira Šáha, který zpřístupnil základní školy polovině obyvatelstva, rozšířil střední školy a národní univerzitu v Kábulu. Navzdory těmto zlepšením obrovské procento populace zůstalo negramotným. Mnoho učitelů opustilo zemi během válek, v polovině devadesátých let fungovalo jenom 650 škol.

V roce 1996 Tálibán znepřístupnil vzdělání ženám a církevní školy se staly hlavním zdrojem základního a středoškolského vzdělávání. Po převratu v roce 2001 přijala nová vláda podstatnou mezinárodní pomoc na obnovu vzdělávacího systému.

V roce 2003 se odhadovalo, že asi 57 % mužů a 86 % žen je negramotných. V té době fungovalo v zemi asi 7000 škol, ve dvaceti z třiceti čtyř provincií učilo asi 27 000 učitelů, do školy chodilo asi 4,2 milionu dětí (včetně 1,2 milionu žen). Z tohoto počtu bylo asi 3,9 milionu dětí na základní škole. Od konce vlády Tálibánu se měnila vzdělávací kurikula. Hlavní náplní ve vyučování na veřejných školách nebyly pouze náboženské předměty, jako tomu bylo za Tálibánu. Náboženství mělo rovněž svůj jistý prostor v rámci školních osnov, ale bylo podrobně vyučováno v hodinách náboženství, a školy se věnovaly i jiným předmětům.

Po roce 2006 se čtyři miliony mužů a žen zapsalo do školy. V té samé době školní znalosti, dovednosti a požadavky vzrostly, a tento trend pokračoval i nadále. Ačkoliv se stále vyskytovaly významné překážky na cestě za vzděláním, mnoho z nich spočívalo především ve financování. Plánování kurikula a školních programů je pro ministerstvo školství velmi obtížné, protože jeho rozpočet je financován z externích zdrojů, částka se mění každý rok a úředníci nevědí dopředu, o jakou částku půjde – může se stát, že se některé plány do rozpočtu prostě nevejdou. Afghánský ministr Hanif Atmar v roce 2007 řekl, že 60 % studentů se učilo ve stanech anebo jiných provizorních podmínkách a někteří rodiče proto odmítli své dcery za takových okolností pustit do školy. Nedostatek učitelek je také jedním z důvodů, proč rodiče, zvláště v konzervativních oblastech, znemožňují svým dcerám vzdělání.

Situace se opětovně radikálně změnila po opětovném nástupu Talibanu k moci v roce 2021. Část inteligence včetně učitelů emigrovala do zahraničí, externí zdroje financování zmizely či byla výše této podpory výrazně snížena. Pro islamistické hnutí Taliban není vzdělání prioritou, po prvotních proklamacích, že nebude bráněno vzdělávání žen, můžeme vidět naprostý opak a restriktce a omezení jsou stále hmatatelnější. Výhled do budoucna není v tomto směru příliš radostný.

Pravidla při setkání

Nejobvyklejší formou pozdravu je podání ruky. Můžete také spatřit, jak si lidé pokládají ruce na srdce a mírně přikývnu. Je zdvořilé zeptat se na zdraví, práci, na to, jak se daří rodině, atd. Muž a žena si nikdy nepodávají ruce, rovněž se vyhýbají očnímu kontaktu. Mezi muži je oční kontakt samozřejmě dovolen, ovšem neočekávají se dlouhé pohledy. Nejlepší je podívat se příležitostně svému protějšku do očí. Odstoupení, nebo odklonění se od Afghánce při komunikaci je považováno za urážku. Stejně jako ukazování prstem, nebo ukazování podrážek bot při sezení. Pravá ruka na srdci znamená projev respektu nebo díky. Dlaně obou rukou drženy v oblasti hrudníku, směřující vzhůru znamenají žádost o pomoc Boží. Za neslušné se považuje podávat věci levou rukou, levá ruka je totiž považována za nečistou.

Pokud chceme darovat dar, nikdy ne alkohol. Pokud nás rodina pozve do svého domu, je vhodné přinést malý dárek. Pokud jsme pozváni na oběd nebo večeři, je hezké, jestliže přineseme ovoce nebo sladkosti. Při návštěvě je radno projevit svůj důvtip a nepředávat dárky hned při setkání, jako u nás, ale je vhodnější položit dárek někde, kde budeme sedět, nebo někde u dveří.

Pro Afghánce je typický sed na zemi se zkříženýma nohama (turecký sed) nebo sed v podřepu. V této pozici často probíhají i několik hodin trvající jednání. V domech nebývá nábytek, ale koberce, na kterých se sedí.

Nomádi

Velkou skupinu obyvatel tvoří místní kočovní pastevci – tzv. nomádi, kterých je dle odhadů přibližně 2,6 mil. Tyto kočovné kmeny mají ve zvyku vždy před zimou sestupovat z horských pastvin do teplejších nížin. Při této cestě je velmi častým jevem, že lidé ve vesnicích dovolí nomádům, aby se stáda těchto kočovných pastevců pásala na jejich (před zimou již sklizených) polích. Spokojeni jsou nejen nomádi, ale také vesničané, neb jim zvěř velmi dobře svými výkaly pozemky pohnou. Nomádi pak pochopitelně ve vesnici nakoupí zásoby na další léto v horách – především čaj, pšenici a petrolej ke svícení. Obchod je však oboustranný, neboť vesničané zase nepohrdnou výrobky z vlny či z mléka, které nabízejí nomádi. Velmi zajímavé je, že ženy jsou v komunitě nomádů mnohem svobodnější a mají podstatně více práv než ženy ve vesnicích či městech.

• Kultura

Údolí Bamján a sochy Buddhů

Afgánistán má velmi bohatou historii, nicméně některé historické památky byly poškozeny nebo zcela zničeny. Památky v údolí Bamján představují velké umělecké a náboženské dědictví ve Střední Asii. V oblasti se nachází řada buddhistických klášterů a svatyní a také opevněné stavby z období příchodu islámu [<http://cs.wikipedia.org/wiki/Bamj%C3%A1n>]. Bamján v minulosti ležel na křižovatce tras Hedvábné stezky, která zajišťovala obchodní spojení mezi Čínou a Indií na jedné straně a Centrální Asií, Středním východem a Evropou na straně druhé. Již od prvních století našeho letopočtu se zde usídlili poutníci, kteří si ve skalách hloubili jeskynní příbytky. Ty sloužily jako stálé obydlí až několika tisícům mnichů i jako dočasné příbytky poutníků.

Dvě obrovské sochy Buddhů vznikaly postupně v rozmezí 3. a 6. století, v období rozkvětu buddhismu v oblasti, byly od sebe vzdáleny 850 metrů a dívaly se směrem k místům, kde stávalo město a kudy procházeli poutníci a karavany. V červenci 1999 vůdce Tálibánu Muhammad Umar prohlásil, že souhlasí se zachováním kulturního dědictví země, do něhož patřily i sochy Buddhů. S množstvím návštěvníků, kteří přijížděli z celého světa, představovali totiž Buddhové velký zdroj příjmů. Brzy na to však začali afghánští radikální duchovní prosazovat rázná opatření, jejichž cílem bylo odstranit z afghánské společnosti vše neislámské. Sochy byly zničeny v roce 2001, v roce 2003 byly přidány na seznam UNESCO.

Sochy Bamjánských Buddhů na nákrese z roku 1832

V bamjánském údolí je kolem 1000 vyhloubených jeskyní, od malých cel až po rozsáhlé svatyně vyzdobené freskami, reliéfy a sochami. Vědci zjistili, že některé jeskynní malby ze 7. století byly malovány barvami na bázi oleje. Jeho zdrojem zřejmě byly vlašské ořechy a máky, které v oblasti rostly. Vynález olejových barev se dosud připisoval evropským malířům, ovšem bamjánské kresby je předešly o šest století, a staly se tedy nejstaršími známými olejomalbami.

Údolí bylo zahrnuto mezi památky UNESCO stejně jako šedesát pět metrů vysoký minaret Jam z dvanáctého století. Horní část minaretu zdobí modré kachličky a za pozornost stojí i kvalita jeho architektury a výzdoby, která je považována za vrchol umělecké tradice v provincii Ghór.

Poezie

Ačkoliv většina lidí je negramotných, klasická perská poezie se těší velké oblibě. Poezie byla vždy jedním z hlavních vzdělávacích pilířů v Íránu a Afghánistánu natolik, že to obě kultury vzájemně propojilo. Perská kultura dosáhla obrovského rozmachu a přesáhla i hranice Afghánistánu. Dodnes se pořádají soukromé recitační soutěže známé jako mushaera a jsou dokonce oblíbeny i mezi obyčejnými lidmi. Téměř každý má doma jednu nebo více básnických sbírek.

Věda

V době rozmachu starověkých civilizací a velkých středověkých říší žilo a pracovalo na území dnešního Afghánistánu mnoho vědců, lékařů, astrologů a filozofů. Zajímavou osobností byl lékař Avicenna (Abu Ali Hussain ibn Sina), některými učenci nazýván otcem současné medicíny, který založil lékařskou školu a napsal mnoho odborných spisů.

Hudba

Před vládou Tálibánu, byl Kábul domovem mnoha hudebníků, kteří byli mistry tradiční i moderní afghánské hudby. Mimo tradiční hudby si lze poslechnout jak afghánské folkové skladby, tak například i afghánský pop (jeho představitelem je například asi nejnámější skupina v Afghánistánu Kayahan Music Band). Zřejmě nejoblíbenější je však tradiční afghánská hudba. Využívá se při ní nespočet hudebních nástrojů, které nelze spatřit nikde jinde. Jde hlavně o různé druhy bubínků, bubnů a strunových nástrojů.

Sport

Národním sportem je tzv. Buzkazhi (buzkaši). Hrají ho pouze muži. Prohánějí se na velkém prostranství na koních, jsou rozděleni na dva týmy a každý tým se snaží dostat do protivnickovy branky zpravidla ostatek mrtvého telete. Vítězí ten tým, kterému se podaří mršinu do branky umístit nejčastěji. V Afghánistánu existuje více verzí této hry, které se liší obtížností pravidel, kam je třeba umístit „míč“. Přesné umístění do vymezeného prostoru i doprava mršiny po hřišti jsou velmi obtížné a muži, kteří to dokáží, jsou ve svém okolí uctíváni.

Oficiální sporty v zemi jsou provozovány Afghánskou sportovní federací, která propaguje fotbal, kriket, basketbal, volejbal, házenou a jiné rovněž u nás populární sporty.

Dalšími národními sporty jsou například Tent-pegging, Kite-fighting (pouštění draků a jejich boj, tento sport je oblíben především u mládeže) a Topay-Danda. Afghánce baví kriket i silové sporty jako wrestling (afghánský Palwani), box či judo.

Oblečení

Tradiční afghánský oděv pro ženy sestává z dlouhého barevného kusu látky a kolové sukně. Tálibán však po ženách vyžadoval, aby se kompletně zahalovaly do charadi, afghánské verze burky. Burka, dlouhý hábit, který ženy zahaluje od hlavy po paty včetně obličeje, byla povinným oblečením pro ženy během této přísné vlády. Není pravda, že tento oděv přinesl Tálibán, jak se říká, ten ho pouze požadoval nosit. Afghánská verze burky je oděv, který se nosil již před islámem a skládá se z čepičky, čáadoru a sítky přes obličej. Burky jsou zřídka ozdobené. Barvy záleží na náboženství a místě. Ženy z Kábulu nosí například středně modrou, velmi věřící ženy mohou nosit černou.

Ženský tradiční oděv	Burka	Čáador	Mužský oděv	Pakul
				

Ženy nosí i čáador, což je dlouhý splývavý kus oděvu z černé nebo tmavě vzorované látky, který se převážně nosí v Íránu. Odhaluje ženinu tvář, ale zakrývá zbytek jejího těla až po kotníky. Někdo si myslí, že i čáador je příliš odvážný. Ženy, převážně v hlavním městě, kde mají možnost volby, jak se oblékat, si často berou i dlouhý plášť nošený přes kalhoty šalvár. Vždycky ho doplňuje šátek nebo šál zakrývající hlavu a pevně uvázaný pod bradou.

Afghánské koberce

Tradiční afghánské koberce jsou ručně tkané, charakteristický je pro ně tmavě červený základ, na kterém mohou být znázorněny výjevy a ornamenty. Nejčastější jsou rovnoběžné řady geometrických obrazců. Koberce jsou většinou vyráběny z vlny a výroba jednoho trvá tři až pět měsíců. Na výrobě koberců se podílejí celé rodiny, nejčastěji ženy a větší děti, které ovšem většinou vůbec neznají jejich hodnotu a cenu v Evropě a tak nevědí, že za svou práci dostanou zapláceno jen zlomek ceny, za kterou je koberec nakonec prodán.

● Pomoc České republiky

Od roku 2008 do roku 2013 byl v zemi přítomen český Provinční rekonstrukční tým Lógar, který byl společným projektem českého Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva obrany. Jeho civilní část tvořilo deset až jedenáct civilních odborníků vyslaných ministerstvem zahraničí, vojenská složka pak čítá 275 vojáků Armády ČR. Rekonstrukční projekty odpovídají rozvojovým prioritám stanoveným afghánskou vládou, jimiž se český PRT v Lógaru řídí. Seznam oblastí, ve kterých se Češi v Lógaru snaží pomáhat, čítá více položek; kupříkladu opravují jezy, aby místní zemědělci měli dostatek vody, která je tady poměrně vzácná. Roční rozpočet tohoto týmu pak čítá okolo 80 milionů korun ročně a působil v provincii Lógar přibližně 60 kilometrů jihozápadně od Kábulu.

V letech 2013-2017 měla v zemi své projekty rovněž Česká rozvojová agentura, která působí pod hlavičkou Ministerstva

zahraničních věcí České republiky. V souvislosti se stále se zhoršující se bezpečností a politickou situací v zemi se agentura se svými rozvojovými projekty ze země stáhla.

Mimo výše uvedené se česká vláda vždy snažila Afghánistán nějakým způsobem podporovat. Část vynaložených prostředků byla určena především pro Afghánský rekonstrukční svěřenecký fond, který je pod přímým dohledem Světové banky. Tato instituce, s kterou Česká republika spolupracuje od roku 2014, se soustředila především na posilování soběstačnosti afghánské společnosti, tvorbu nových pracovních míst a rozšiřování možností obživy obyvatel země. Další výrazná část Čechy vynaložených prostředků podporovala afghánské obranné a bezpečnostní síly. Tato podpora ze strany České republiky byla ovšem ukončena po opětovném nástupu Talibanu k moci v roce 2021.

V Afghánistánu nadále působí česká nevládní organizace Člověk v tísni, podmínky práce se ovšem opětovným nástupem Talibanu k moci ztížily. Ta se zaměřuje na zlepšení životních podmínek komunit ve venkovských oblastech. Vybraní farmáři prostřednictvím školení a seminářů získají nové znalosti o pěstování netradičních zemědělských plodin, dozvědí se o marketingových metodách i nových zdrojích příjmů. Člověk v tísni chce také vytvářet odborné sítě farmářů (obdoba družstev), kteří tak lépe využijí znalostí a dovedností získaných v těchto školeních. Místní zemědělci by pak měli být schopni začít vlastní podnikání, začít prodávat nové produkty za spravedlivé ceny, a tím zlepšit svou životní úroveň.

České občanské sdružení Berkat se pokusilo pomoci ženám, které tkají tradiční koberce, ale jsou často negramotné a za svou práci dostávají naprosto minimální odměnu. Sdružení zakoupilo v roce 2003 tkalcovské stroje a dalo tak místním ženám šanci rozvinout tradiční řemeslo a postavit se na vlastní nohy. Jednorázový projekt se jmenoval Šťastné létající koberce a byl realizován ve vesničce Fakiro asi hodinu cesty od Kábulu.

Text byl sestaven na základě podkladů Evy Kaličinské a dále uvedených zdrojů. Údaje jsou aktualizované v srpnu 2022.

Použitá literatura:

Češi v Lógaru učí afghánské včelaře dosahovat vyšších zisků. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: [http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2009/x2009_09_17_cesi_v_logaru_uci_afghanske_vcelare\\$2548.html?action=setMonth&year=1993&month=2](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2009/x2009_09_17_cesi_v_logaru_uci_afghanske_vcelare$2548.html?action=setMonth&year=1993&month=2)
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Afghánistán>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Dějiny_Afghánistánu
http://cs.wikipedia.org/wiki/Sovětská_válka_v_Afghánistánu
http://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Afghanistan
http://en.wikipedia.org/wiki/Population_of_Afghanistan
<http://ireferaty.lidovky.cz/316/4800/Afganistan>
http://www.4brn.army.cz/logar/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=76
http://www.4brn.army.cz/logar/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=76
<http://www.bedekr.cz/staty/Asie/Afghanistan?det=hymna.html>
<http://www.guardian.co.uk/theguardian/gallery/2009/apr/10/afghanistan>
<http://www.guardian.co.uk/world/afghanistan+content/video>
<http://www.mzv.cz/jnp/>
<http://www.pardis.cz/bustan27.pdf><http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=650>
<http://www.profimedia.cz/fotografie/afghanistan-ghor-kraj-12th-century-minaret-jam/profimedia-0010483601.jpg>
www.mzv.cz
www.businessinfo.cz
www.czso.cz

34. Bělorusko

• Bělorusko: poslední diktatura Evropy

V České republice žije mnoho emigrantů z Běloruska. Proč ze své země odcházejí a co očekávají od života u nás? Mohou být jejich zkušenosti pro nás poučné? K zodpovězení těchto i dalších otázek by měl přispět tento informativní text.

Bělorusko je nazýváno poslední diktaturou Evropy. Bělorusko je zemí, kterou lze charakterizovat pomocí pojmů: nesvoboda, autokratický prezidentský systém, cenzura, tresty za alternativní politické aktivity, pohrdání lidskými právy, ekonomická závislost na Rusku a málo rozvinutý průmysl. Obyvatelé Běloruska jsou v obtížné pozici, historie přinesla jejich zemi mnoho válek, pustošení, ekonomického vyčerpání a také diktatur, které se naučili akceptovat. Cesta k samostatnosti a aktivní občanské společnosti, je pro ně tedy obtížnější než pro obyvatele jiných zemí střední Evropy nebo jiných zemí bývalého Sovětského svazu.

Po volbách v prosinci 2010 se nesvobodné podmínky v Bělorusku zjevně utvrdily. Volby podle pozorovatelů nesplnily podmínky demokratických voleb a byly manipulovány, aby opět zvítězil Alexandr Lukašenko. Po volbách následovaly rozsáhlé represe proti lidem, kteří proti průběhu a výsledkům voleb protestovali. Byly zatčeny stovky osob a téměř všichni opoziční kandidáti, na svobodě zůstali pouze ti, kteří demonstrace proti výsledkům voleb odsoudili. Zadržným kandidátům hrozí vysoké tresty odnětí svobody (až na 15 let). Podle dostupných informací byli někteří kandidáti zbiti, zranění a není jim poskytována lékařská pomoc. Proti tomuto jednání protestují jak aktivisté, tak ministerstva zahraničních věcí některých států. Vedle kandidátů bylo KGB (běloruská tajná policie) zatčeno také mnoho studentů, aktivistů, vědců a literátů. Situace se opakovala i při posledních prezidentských volbách v roce 2020. Výsledky těchto voleb nebyly zeměmi Evropské unie, a i dalšími demokratickými státy, uznané, následovala vlna protestních akcí, za výrazné podpory Ruské federace však došlo k masivním státním represím a Alexandr Lukašenko zůstává na prezidentském postu do dnešních dní.

Česká republika je sídlem nejen mnoha emigrantů z Běloruska, ale také mnoha aktivit, které různými způsoby podporují běloruské snahy o zbavení se diktatury a nastolení demokracie.

• Geografie – základní údaje

Názvy

Běloruská republika (Bělorusko)

bělorusky: Рэспубліка Беларусь / Respublika Bělarus

rusky: Республика Беларусь / Respublika Bělarus

Oficiální vlajka Běloruska

Vlajka samostatné republiky do roku 1995

Poloha, geografie, podnebí

Bělorusko leží ve středovýchodní Evropě. Sousedí s Polskem, Ukrajinou, Ruskem, Lotyšskem a Litvou. Spolu s Ruskem a dalšími sedmi státy (Arménie, Ázerbájdžán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Tádžikistán, Uzbekistán) je Bělorusko součástí Společenství nezávislých států. SRuskem má Bělorusko velmi blízké vztahy, v rámci Evropy je Bělorusko pro Rusko prakticky jediným stálým partnerem. Běloruské hospodářství s tím ruským velmi provázáno a můžeme říct, že pro Lukašenkův režim je Rusko silným spojencem i v případě vnějšího ohrožení země a snahy svržení jeho režimu.

Bělorusko se rozkládá na části Východoevropské roviny. V zemi nejsou žádné hory ani větší výškové rozdíly, naopak jsou pro ni charakteristické roviny, velké řeky, jezera, mokřiny a bažiny. Jezera jsou většinou ledovcového původu stejně jako řeky jsou bohatě sycena vodou ze zimního sněhu. Bělorusko pokrývá ze 45 % lesní porost.

Podnebí je v Bělorusku kontinentální, což hlavně znamená chladnější zimy s množstvím sněhu. Průměrné teploty se pohybují okolo -5 až -7 stupňů Celsia. Léta jsou chladná a vlhká.

Obyvatelstvo

Bělorusko má 10 milionů obyvatel, zhruba stejný počet jako Česká republika.

Do národnostního složení obyvatel Běloruska zasáhly Stalinovy čistky; do země se přistěhovalo mnoho Rusů a mnoho

Bělorusů bylo přesídleno do Kazachstánu. Bělorusové tvoří necelých 84 % obyvatelstva, Rusové 8,3 %, Poláci 3,1 % a Ukrajinci necelá 2 % obyvatel. Před 2. světovou válkou žilo na území dnešního Běloruska i velké množství Židů, kteří tvořili necelých 14 % celkové populace. Ve městech jako Minsk, Vitebsk či Homel tvořili dokonce většinu. Okolo 90 % tehdejší menšiny však bylo zavražděno během holokaustu, velká část přeživších po válce emigrovala a dnes žije v zemi jen okolo 20 000 příslušníků této minority.

Stejně jako zasáhla politika do národnostního složení země, zasáhla, a stále zasahuje, i do využívání jazyků, kterými se v Bělorusku mluví. Úředním jazykem v Bělorusku je běloruština a ruština, nicméně v mnoha ohledech nejde o prosté užívání dvou jazyků, jazyky totiž často reprezentují určité politické postoje nebo jsou důsledkem mocenských tlaků. Lze říci, že běloruština byla vždy vystavena tlaku ze strany ruštiny, ruština byla preferována státními úřady už za doby carství, a k rusifikaci dochází i dnes. Bělorusky mluví ve městech zejména opozice, inteligence a demokraticky orientovaná mládež. Na ulicích v hlavním městě však běloruštinu příliš slyšet není, veškerá konverzace se odehrává v ruštině. Na venkově a v západní části země, která se stala součástí SSSR až v roce 1939, je běloruština běžnější. Její užívání nutně neznamená opoziční postoj, přestože jej znamenat může a může to tak být ze strany policie chápáno. Používání obou jazyků má i své historické kořeny související s příslušností k náboženské obci. V místech s větší koncentrací katolíků (převážně západní část země) se mluvilo tradičně bělorusky, v oblastech s převahou pravoslavní převládala naopak tradičně ruština.

Příroda

V rozlehlých běloruských lesích žije středoevropská fauna – volně zde žijí losi, ryši, medvědi hnědí a v Bělověžském pralesi dokonce i zubří.

Příroda Běloruska je poměrně kontrastní – lze zde najít neporušené pralesy, průzračná jezera, řeky a malebné vesnické usedlosti. Pripjatské bažiny jsou jedněmi z největších mokřadů na světě. Na druhé straně je značná část běloruské krajiny zcela zničena sovětským průmyslovým drancováním a hlavně černobylskou jadernou katastrofou.

• Historie Běloruska

Území dnešního Běloruska bylo po celá staletí až do konce 1. světové války součástí větších celků: Kyjevské Rusi, Velkoknížectví litevského, Polsko-litevského státu (Rzeczpospolita), Ruského impéria. Přestože po celá staletí neměli Bělorusové vlastní stát, uchovali si vlastní kulturu a sebeurčení. První samostatný běloruský stát vznikl po 1. světové válce, byl ale za několik měsíců anektován ruskou armádou a postupně připojen k Sovětskému svazu. Druhá nezávislá republika byla ustavena v roce 1991.

Území Běloruska je místem střetů Evropy a Ruska. Zatímco v průběhu historie nemělo Bělorusko vlastní stát a Bělorusové si v rámci různých státních celků udrželi pocit sebeurčení a společné identity, ve 20. století se stalinský tlak zasloužil o likvidaci elit a tím podryl kulturu a naději na nezávislost. Současný režim využívá značné apatie obyvatelstva a udržuje jak podřízenost autokratickému prezidentovi, tak nerovný vztah Ruska a Běloruska, kdy je Běloruské vedení podřízeno moskevské autoritě.

Kyjevská Rus

Bělorusové odvozují svůj původ ze tří slovanských kmenů, které osídlily území Běloruska mezi 6. a 8. stoletím u řek Daugavy (západní Dviny), Pripjatě a Sože. V 10. století zde vznikla knížectví Polatsk (Polock), Smolensk a Turov-Pinsk, která však byla záhy anektována Kyjevskou Rusí, státním útvarem, který se rozkládal na části území dnešní Ukrajiny, Běloruska i Ruska.

Velkoknížectví litevské a Polsko-litevský stát Rzeczpospolita

Kyjevská Rus se postupně začala rozpadat na menší knížectví, která nebyla schopna se bránit vpádům Tatarů. Po definitivním rozpadu Kyjevské Rusi ve 13. století se území dnešního Běloruska stalo součástí katolického Litevského Velikého knížectví, které nakonec, po dvou stoletích různě těsného spojení a po ztrátě některých východních území, vytvořilo v roce 1569 unii s Polskem. Litva včetně Běloruska v novém státě vojensky posílila a podařilo se jí vyhnat ruská vojska z území. Vlivem silné polonizace bylo území jednak silně katolizováno a v šlechtických kruzích byla také běloruština vytěsněna polštinou. Dosavadní úřední jazyk staroběloruština byl v 17. století změněn na polštinu. Polsko-litevský stát vedl několik strategických válek o jižní i severní území a přístup k Baltu. Války měly ovšem za následek velkou devastaci běloruských území – buď zde probíhaly boje, nebo byla země vyčerpávána válečným zásobováním, hladem a nemocemi.

Unie trvala až do konce 18. století, kdy došlo k trojímu dělení Polska (mezi Rakousko, Rusko a Prusko) a při tomto dělení bylo běloruské území připojeno k Ruskému státu, což podporovala a částečně připravovala běloruská pravoslavná šlechta v Polsku i Rusku.

Ruské impérium

Ani pod vládou ruského státu se běloruskému území neulevilo od válek: například v roce 1812 se běloruské území stalo centrem protinapoleonského partyzánského odboje.

Běloruština byla v Ruském státě zcela zakázána a také bylo nařízeno přejít na pravoslavnou víru. Na začátku roku 1831 propuklo na běloruském území protiruské povstání, které ale bylo záhy potlačeno. Aby car neutralizoval západní vlivy, zakázal roku 1839 uniatskou (katolickou) církev a v roce 1840 bylo dokonce zakázáno používat názvu Bělorusko pro běloruské území. V průběhu 19. stol. tedy hovoříme o silné rusifikaci Bílé Rusi. Řada dalších povstání v 60. letech – i přes potlačování a popravu vůdce Kastuše Kalinouského – dosáhla nakonec jisté liberalizace a uznání běloruštiny, ve které směly vycházet knihy.

Za carské vlády se tato oblast spolu s Ukrajinou stala vlastní pro většinu ruského židovského obyvatelstva. Židům, kteří tu byli nuceni žít uvnitř přísně vymezených oblastí, byla jim odírána řada základních lidských práv, která měli ostatní obyvatelé Ruska, včetně vyššího vzdělání a svobody pohybu.

Běloruská lidová republika – 1918

Po revoluci v Rusku a pádu monarchie (1917) chtěli Bělorusové využít situace a vymanit se z vlivu Ruska. Vyhlásili tedy na jaře roku 1918 samostatnou republiku. Její trvání však bylo velmi krátké. 1. ledna 1919 došlo k invazi Rudé armády do Běloruska a Bělorusko bylo vyhlášeno samostatnou sovětskou socialistickou republikou. V prosinci 1922 vytvořilo spolu s jinými republikami Svaz sovětských socialistických republik (SSSR).

SSSR

Pod Stalinovou vládou začalo od 30. let docházet v Bělorusku i jinde v SSSR k obrovským čistkám, byli likvidováni intelektuálové, duchovní i představitelé hospodářských, vojenských a lokálních elit.

V listopadu 1939 byla k Bělorusku připojena část polského území (Bialystok a okolí), které v září toho roku obsadila Rudá armáda. V roce 1941 do Běloruska vtrhla Hitlerova vojska a okamžitě nastolila velmi tvrdý režim. Díky tomu bylo již od roku 1942 běloruské území místem intenzivní partyzánské války proti německé okupaci. Země byla osvobozena Rudou armádou v roce 1944. Po 2. světové válce bylo v zemi o čtvrtinu méně obyvatel než před ní. Bylo vyvezeno množství cenností a poškozeno 80 % městské zástavby. Po válce došlo k obrovskému rozvoji průmyslu a Bělorusko se stalo jednou z nejrozvinutějších zemí SSSR.

Kurapaty a vznik Běloruské národní fronty (BNF)

Kurapaty je lesní komplex na předměstí Minsku, kde byly zastřeleny a pochovány oběti stalinských represí v Bělorusku. Odkrytí a exhumace ostatků v roce 1988 vedlo v Bělorusku k povstání nezávislého hnutí za suverenitu. Odhaduje se, že v Kurapatech v letech 1937–1940 zahynulo 200 až 300 tisíc představitelů běloruské a polské inteligence a pravoslavných, katolických, muslimských a židovských věřících. V jednom z hrobů byly nalezeny také ostatky polských důstojníků.

Článek „Kurapaty. Cesta smrti“, který vyšel 3. června 1988, vyvolal v Bělorusku politické změny. Redakční rada se rozhodla vydat materiál popisující zločiny NKVD (předchůdkyně KGB) na konci třicátých let minulého století i přes odmítavé stanovisko komunistické strany. Text článku byl publikován v časopisu, který vycházel v nákladu 8 tisíc kusů. Během několika dní se rozšířil mezi všechny obyvatele Běloruska. Přetisk se ocitl i v zahraničních médiích. Po více než roce speciální vyšetřovací komise prohlásila, že desítky tisíc lidských koster zakopaných v kurapatském lese jsou zlomkem obětí NKVD a blíže neurčené množství ostatků z kurapatských hrobů bylo po 2. světové válce odvezeno neznámo kam.

19. června 1988 se v Kurapatech konala manifestace proti stalinismu, které se zúčastnilo 25 tisíc lidí. Současně byla jmenována komise, která měla prozkoumat okolnosti zločinu. Nespokojenost s její prací vedla k založení „Výboru § 58 TZ“ (podle čísla paragrafu 58 trestního zákoníku Sovětského svazu, podle kterého byli odsuzováni „nepřátelé lidu“), jenž se zabýval shromažďováním informací a dokumentací všech zločinů spáchaných komunistickým režimem. Jeho aktivisté později spoluzaložili Běloruskou lidovou frontu (BNF), která se odvolávala na tradici Polackého knížectví, Velikého knížectví litevského a první Běloruské republiky z roku 1918. Všechny ostatní státní organizace v Bělorusku považovali za formy okupační vlády.

Mnoho negativních ohlasů vzbudil projekt prosazovaný režimem Alexandra Lukašenka, vybudovat dálnici středem území, kde jsou pochována těla obětí. Zločin v Kurapatech nebyl do dnešního dne administrativou prezidenta Lukašenka uznán za zločin proti lidskosti. V sovětských dobách z něj bylo obviňováno hitlerovské Německo. V současném Bělorusku se o něm mlčí.

Každý rok se zde během Dziadů (běloruský svátek zemřelých) shromažďují tisíce lidí, aby uctili památku zavražděných během masových čistek. První taková demonstrace byla v roce 1988 brutálně rozehnána milicí. Od té doby akce probíhá pokojně.

Samostatné Bělorusko v rámci Společenství nezávislých států

V r. 1990 vyhlásilo Bělorusko nezávislost, v září 1991 přijalo název Běloruská republika. Součástí nové ústavy bylo mimo jiné zavedení poloprezidentského systému. Dne 8. 12. 1991 podepsalo dohodu s Ruskou federací a Ukrajinou o vytvoření Společenství nezávislých států (SNS). Touto dohodou, která byla podepsána v běloruském Bělověžském pralese, fakticky zanikl Sovětský svaz.

Běloruská lidová fronta (BNF) si díky Gorbačovským reformám a aktivitám při zveřejňování informací o obětech stalinských represí v Kurapatech získala mezi obyvateli státu značný vliv a již počátkem roku 1990 si vynutila přijetí zákona o oficiálním statusu běloruského jazyka. BNF však existovala pouze jako celonárodní hnutí za obrození a přeměnu společnosti jako celku, ale neměla vlastní politické priority. Nově vzniklé politické strany (demokrati, národovci, rolníci), které vznikly v letech 1990 a 1991, až na výjimky tzv. bělorusizaci BNF akceptovaly. Naproti tomu vládnoucí nomenklatura, poté co byla ukončena činnost Komunistické strany Běloruska (1993), nezaložila žádnou politickou stranu a ani její představitelé strategicky nevstoupili hromadně do jiných stran.

Pod tlakem opozičních poslanců sice došlo k výměně vedení státu, ale vláda změny ustála a faktická moc zůstala v rukou stranické „bezpartijní“ nomenklatury. Vnitropolitický systém zůstal i nadále uzavřený, ekonomické reformy se nekonaly, a na nejvyšší místa byly postupně opět dosazeny bývalé kádry. V zemi se dále rozšiřovala korupce, při privatizacích byly zneužívány nejasné zákony a docházelo k rychlému obohacování některých lidí, hospodářství se strukturou zděděnou ze SSSR se hroutilo.

• Alexandr Lukašenko a současná politická situace

Volby 1994

Přestože ve volbách v roce 1994 kandidovali za všechny významné strany poměrně silní kandidáti, nakonec uspěl nezávislý ambiciózní politik, nadaný populista a rétor vyhraněných názorů, poslanec a předseda parlamentního výboru pro boj s korupcí Alexandr Lukašenko. Atmosféru nespokojenosti a frustrace (Bělorusko bylo poslední mezi státy bývalého SSSR, které zahájilo reformy) využil dokonale. Ve svých projevech napadal jak vládu, tak opozici, stavěl se za obyčejného člověka, sliboval mu návrat bezpečných časů, dostatek práce a jídla. Ve druhém kole prezidentských voleb získal 80 % hlasů zúčastněných voličů. Ačkoli se ve vládě setkala celá řada liberálně smýšlejících lidí, museli vládu pro nesouhlas s Lukašenkovou politikou opustit a na jejich místa byli povoláni lidé spjatí s bývalým režimem. Prezident začal budovat své nekontrolované mocenské postavení, které drží dodnes.

Od roku 1994 pokračuje proces hospodářského a politického sblížení Běloruska s Ruskem: vznikla rusko-běloruská bezcelní měnová unie a v roce 1996 byla přijata dohoda o společenství Běloruska s Ruskem. Nezávislost a existence Běloruska mimo vliv Ruska se prezidentovi jeví jako překážka k dosažení vytčených cílů. V Moskvě nachází většinou podporu a pochopení. Vliv Ruska je patrný na každém kroku; ruština je v Bělorusku prosazovaným jazykem (na celém území je jen 9 běloruských škol), Rusko dodává Bělorusku suroviny za výhodných podmínek, což ovšem spíše oslabuje pozici Běloruska a činí jej ekonomicky závislým na Rusku.

Upevnění moci Alexandra Lukašenka

Během prvních dvou let svého funkčního období změnil prezident Lukašenko státní symboly – znak a vlajku, zastavil privatizaci, zestátnil bankovní sektor a za pomoci policie vyhnal opoziční představitele z parlamentu. Počet zaměstnanců policie dosáhl čísla 125 000, kurz národní měny klesl o 100 %.

Na podzim roku 1996 vyhlásil prezident referendum o otázkách přijetí změn v ústavě, o koupi a prodeji půdy, o systému státní správy a o financování státního aparátu. Ve skutečnosti si tímto referendem přisvojil všechny myslitelné pravomoci ve státě. Parlament a Ústavní soud sice zahájily proceduru k odvolání prezidenta, ale byly Moskvou donuceny s referendem souhlasit. Po těchto změnách měl prezident právo jmenovat třetinu poslanců parlamentu, předsedu a polovinu členů Ústavního soudu. A hlavně má právo vydávat dekrety, které mají platnost zákonů. S jejich pomocí fakticky vládne. Praktickým důsledkem těchto změn je, že celý parlament a členové Ústavního soudu jsou jmenováni prezidentem.

Současný stav

Do Běloruska se vrátil strach, vláda vyvolává v lidech ty horší vlastnosti – snahu zachránit jen sebe a celkovou podřízenost. Lidé se bojí změny a ztráty jistoty, které mají. Obyvatelstvo doplácí na historický vývoj, kdy došlo ke ztrátě vlastní identity v důsledku kolektivizace a likvidace elit, jak vzdělanců, tak bohatých a vzdělaných sedláků během 20. století. Opozice je roztržena a dosud není schopna zesílit tak, aby dosáhla změny režimu. Odpůrci režimu jsou navíc systematicky zavražďováni, falešně obviňováni z korupce či daňových úniků, je jim zabraňováno ve shromažďování, někteří zmizeli, přibývá politických vězňů. Bělorusko bývá označováno za „poslední diktaturu v Evropě“.

I když řada postsovětských států se potýká s podobnými problémy, v případě Běloruska je to viditelnější, neboť jde o přímého souseda Evropské unie. Bělorusko je také jedinou evropskou zemí, která není členem Rady Evropy, jež sdružuje všechny evropské země včetně Ruska.

Aktivní v boji proti diktatuře je mládež, která má větší možnosti vycestovat do jiných zemí a hodně používá internet. Studenti jsou vyzýváni ke vstupu do provládních organizací. Ti, kteří nepodporují prezidenta nebo nahlas vyjadřují svůj odpor, mohou být potrestáni několika způsoby: zatčením, pokutou nebo propuštěním z koleje a vysoké školy. Cenzura je obrovská, téměř veškerá média v zemi je pod kontrolou režimu. Lidé jsou také pronásledováni za členství v neregistrovaných organizacích, i přes stálý zájem těchto organizací o registraci. Politicky aktivní členové opozice jsou zastrašováni, bezdůvodně propouštěni z práce, jejich dětem je zamezováno ve studiu na vysokých školách. Opoziční demonstrace jsou rozháněny násilnými zásahy milicí. Část opozice zemi ze strachu o své rodiny opustila a proti režimu se snaží bojovat ze zahraničí.

V prezidentských volbách v roce 2006 byla opozice a Lukašenkovi protikandidáti zastrašováni a veškeré projevy odporu proti dosavadnímu prezidentovi potírány. Mezi soupeře Lukašenka se zařadili kandidáti běloruské opozice Aleksandar Milinkevič, Sjarhej Hajdukevič a Aljaksandar Kazulin. Posledně jmenovaný byl krátce před volbami zatčen, obviněn z výtržnictví a odsouzen k 5,5 letům vězení.

Podobná situace se opakovala i při následujících prezidentských volbách v roce 2010, 2015 a 2020. Dle oficiálních údajů volebních úřadů se volební účast trvale pohybuje mezi 80 a 90 procenty, opoziční kandidáti pak získávají preference v řádu jednotek procent. Výsledky voleb jsou však trvale zpochybňovány jak opozičními kandidáty, tak naprostou většinou demokratických států světa.

Poslední prezidentské volby se v zemi konaly v roce 2020. Lukašenko v těchto volbách usiloval o svůj již šestý mandát. Podle běloruské volební komise obdržel Lukašenko mírně přes 80 procent odevzdaných hlasů, jeho hlavní oponentka Svjatlana Cichanouska pak necelých 11 procent hlasů. Volební účast přesáhla 84 procent. Výsledky voleb však nebyly akceptovány opozicí a ani nezávislí pozorovatelé. Tyto výsledky rovněž ani zdaleka neodpovídaly výsledkům nezávislých „exit pollů“. Pozadí posledních voleb je však poněkud odlišné, díky výrazné ekonomické stagnaci a problémům v souvislosti se světovou pandemií covid-19 popularita Lukašenka výrazně upadala. Běloruská společnost se oproti předchozím volbám také výrazně aktivizovala a to zejména prostřednictvím sociálních sítí, nezávislých medií a dalších online platform. Lukašenko si nebyl jistý svou pozicí a přišly zvýšené represe vůči ohlášeným kandidátům. Vladimír Něpomňaščich byl zatčen za údajnou nepovolenou agitaci při sbírání podpisů pro svou kandidátku. Dále více jak polovina podpisů nutných pro kandidaturu byla zpochybněna u dalšího kandidáta Valerije Cepkala. U Viktora Babaryky došlo k zablokování bankovního účtu určeného k financování kampaně za údajné nesrovnalosti v jeho majetkovém řízení. Posledním byl pak Sjarhej Cichanouski, jehož youtubový kanál sledovalo před volbami okolo čtvrt milionu sledujících, tento kandidát byl zatčen a obviněn z výtržnictví, tuto osobu pak nahradila jeho manželka Svjatlana Cichanouska, která začala spolupracovat s volebními štáby všech výše jmenovaných, kterým bylo zamezeno pokračovat ve volební kampani.

Krátce před samotnými volbami, které se konaly 9. srpna 2020, se povedlo opoziční lidryni Cichanouske zorganizovat v Minsku předvolební mítink, kterého se zúčastnilo přes 60 000 osob. Jednalo se o jedno z největších opozičních setkání v zemi od rozpadu SSSR.

Samotné nezávislé monitorování voleb bylo komplikováno průtahy v odevzdávání hlasů, byly zaznamenány machinace s volebními lístky, v den voleb pak vypadávalo internetové spojení, nefungoval přenos dat a ani webové stránky některých opozičních medií. Po oznámení výsledků voleb běloruskými úřady reagovali občané země masivními protesty. Následovalo hromadné zatykáání tisíců protestujících i oficiálních představitelů opozice. Současně došlo k tvrdému odsouzení postupu vůči protestujícím politickými představiteli EU, USA a dalších demokratických zemí. V září 2020 vstoupily do Běloruska ruské vojenské jednotky za účelem „zklidnění situace“, několik dní nato byla rovněž uzavřena hranice s Polskem, Litvou a posílena ochrana hranic s Ukrajinou.

Protesty pokračovaly, ovšem v menší míře, i v následujících měsících, vyvrcholily pak celonárodní stávkou proti Alexandru Lukašenkovi dne 26. října 2020. Známý je i případ zatčení novináře a kritika běloruského režimu Ramana Prataseviče, který cestoval v květnu 2021 na palubě letadla z řeckých Atén do litevského Vilnius. Při přeletu nad běloruským územím vyslala běloruská armáda vojenské stíhačky, které donutily civilní letoun s novinářem na palubě, aby přistál na letišti v Minsku. Oficiálním důvodem byla nahlášená výbušnina, která se ovšem nenašla. Raman Pratasevič byl následně zadržen, vyveden z letadla a předán běloruským úřadům. Následovalo donucené doznání k protistátním aktivitám a organizováním nepokojů. Tento akt byl mezinárodně tvrdě odsouzen. EU zakázala aktivity běloruských aerolinek na svém území a společně s USA uvalili na Bělorusko ekonomické sankce.

Události roku 2020 vyvolaly vlnu emigrace ze strany opozičních politiků, inteligence a mladších ročníků. Na to reagovaly i vlády EU a dalších zemí včetně České republiky, která těmto osobám nabízela různé programy, například pro zdravotnický personál, či studijní stipendia pro běloruské studenty.

V době ruské invaze na Ukrajinu koncem února 2022 se běloruská vláda v čele s Lukašenkem postavila na stranu ruského prezidenta Putina, čímž dále stvrdila svou pozici autoritářského režimu, který má velmi blízko Moskvě. Následkem toho postihly i Bělorusko ekonomické sankce uvalené ze strany zemí EU, USA a dalších. Bělorusko tedy i nadále zůstává nedemokratickou zemí, kde hlavní slovo má diktátor Alexandr Lukašenko a nic nenasvědčuje tomu, že by se situace měla v blízké době změnit.

• Vztah České republiky a Běloruska, Čechů a Bělorusů

Česká republika a Bělorusko

Česká republika podporuje vysílání Eurorádia/Evropského rádia pro Bělorusko se sídlem ve Varšavě, které je jedním z několika nezávislých zdrojů informací pro tamější obyvatele. Z České republiky také vysílá Rádio Svobodná Evropa zřízené americkou vládou. Komentátory jsou často právě političtí uprchlíci.

ČR také podpořila běloruské studenty, propuštěné ze školy z politických důvodů, a umožnila jim studium na českých vysokých školách. Ministerstvo zahraničních věcí též podporuje projekty na podporu běloruské občanské společnosti.

Bělorusové a Česká republika

Bělorusové mají srdečný vztah k České republice a Praze. Roku 1517 běloruský vzdělanec a knihtiskař Francisk Skaryna vydal v Praze překlad Žaltáře – první tištěnou běloruskou knihu. Po první světové válce a nástupu bolševického režimu se do Prahy přestěhovala řada Bělorusů, Ukrajinců a Rusů, v Praze po nějakou dobu sídlila běloruská exilová vláda. V současnosti žije v Praze řada běloruských emigrantů. Praha a Česká republika je také oblíbeným cílem běloruských turistů.

• Hospodářství

Hospodářství Běloruska prochází v posledních letech obdobím hospodářské stagnace. Bělorusko je chudé na nerostné zdroje. Těží se malé množství rašeliny, hnědé uhlí a ropy, dále draselné soli, fosfority a horniny. Ve zpracovatelském průmyslu jsou nejvýznamnějšími odvětvími strojírenský průmysl (výroba obráběcích a stavebních strojů, nákladních aut, říčních lodí, ledniček), chemický, dřevozpracující a potravinářský průmysl, zvláště lihovary. Obdobně jako průmysl také zemědělství zasáhly strukturální reformy a s nimi spojený pokles produkce. Běloruské zemědělství se specializuje na chov skotu a prasat, pěstují se obiloviny a brambory.

Bělorusko se nachází na dopravní tepně spojující západní a východní Evropu, přesto je dopravní síť řídká. Bělorusko udržuje obchodní vztahy téměř výlučně se svými sousedy a vyváží chemikálie, textilní výrobky, stroje a zařízení. Platy jsou velice nízké, a proto si Bělorusové přilepšují často produkty vlastních hospodářství (chovají skot pro mléko, prasata, kozy, králíky, slepice) a zahrad, kde pěstují brambory, řepu, jablka. Přebytky prodávají státu nebo v tržnicích. Zahrady na venkově mají i lidé žijící ve městech. Jeden z běloruských vtipů říká, že to, jak jsou Bělorusové bohatí, se pozná na obsazenosti víkendových vlaků: o víkendu jezdí chudší lidé z měst obdělávat své zahrady na venkov, ti bohatší jdou nakoupit na trh do města, a vlak je tedy prázdnější.

• Černobyl

Život v Bělorusku byl a stále je ovlivňován jadernou havárií v Černobylu. Elektrárna se nachází na Ukrajině, 7 km od hranice s Běloruskem. V noci 26. 4. 1986 zde probíhal test reaktoru pro případ krizové situace. Při tomto testu byla porušena téměř všechna bezpečnostní pravidla a reaktor se dostal do stavu, kdy jej nešlo ovládat a došlo k výbuchu. Obsluha elektrárny byla při výcviku udržována v přesvědčení, že k žádným problémům nemůže dojít, a tak zpočátku ani nevěřila, že by mohl reaktor vybuchnout. Informace o výbuchu se i v oficiálních kruzích šířily jen postupně a nepřesně – v elektrárně například neexistovaly přístroje, které by byly schopny naměřit skutečnou míru radiace, čehož odpovědní funkcionáři chvíli využívali, aby katastrofu bagatelizovali.

Prvních 10 hodin se hasiči snažili hasit požár reaktoru vodou, ale bezvýsledně. Z vrtulníků zkoušeli shazovat tisíce tun olova a písku, ani to nezabralo. Naopak pod shozeným materiálem teplota uvnitř reaktoru začala znovu stoupat. Nakonec byl použit dusík a 6. května radioaktivní záření pokleslo.

Povětrnostní situace způsobila, že většina radioaktivního spadu (60–70 %) se dostala na území Běloruska, jehož část se stala neobyvatelnou. Mrak se dostal až do Švédska, kde byla radioaktivita naměřena a kde ze záznamů o počasí bylo spočítáno epicentrum výbuchu – a až po zveřejnění těchto informací světovými médii také Sovětský svaz jadernou havárii přiznal. Do té doby se snažili političtí představitelé SSSR vše bagatelizovat. Byla sice evakuována čtyřicetitisícová Pripjať, ale až po několik dnů, kdy byli všichni lidé vystaveni mnohonásobně vyšší radioaktivitě, než je přípustné. Je ostudou tehdejšího režimu, že vyměnil životy a zdraví tisíců lidí za pár dnů, po kterých si ještě snažil udržet pověst bezchybné jaderné velmoci. Když po několika dnech evakuace začala, ukázalo se, že jde mimořádně rychle, bez paniky – a že tedy bylo možno jednat okamžitě a humanitární katastrofu zmenšit.

Sovětská vláda o tragické události informovala veřejnost po dvou dnech. Po měsíci nařídila užívání jódových přípravků, což bohužel nemělo ze zdravotnického hlediska žádný smysl, protože radioaktivní jód se po 10 dnech rozpadá a již se stačil uložit v štítné žláze obyvatel zamořených oblastí. Nevhodným krokem bylo i zapojení velkého počtu lidí do odklízecích prací: šlo převážně o vojáky základní služby, kteří navíc tam, kde nestačila technika, museli radioaktivní palivo odklízet ručně. Do prací na likvidaci havárie se během tří let zapojilo celkem 800 tisíc mužů, 300 tisíc z nich dostalo vysoké dávky záření, tisícinásobně vyšší než jsou evropské normy. Do dnešního dne zemřelo v důsledku ozáření zhruba 25 tisíc osob, které se podílely na likvidaci katastrofy.

Ze zamořeného území se lidé nakonec museli postupně stěhovat (byť někteří se do zakázané oblasti vrátili), kontaminováno bylo vše včetně zemědělské půdy, která se nedala využívat. Během 10 dnů po výbuchu bylo evakuováno na 130 000 lidí a území v okruhu 30 km od reaktoru prohlášeno za pásmo se zákazem vstupu, dalších zhruba 100 000 lidí bylo přesídleno v roce 1989. Kontaminováno bylo 23 % plochy státu, v zamořeném pásmu žilo 2,2 milionu obyvatel. Odhaduje se, že se zasažené území vrátí do původního stavu za 300 let, kromě 30kilometrového úseku kolem elektrárny, kde to bude trvat déle. Od roku 1986 do roku 2004 se zamořené území zmenšilo o 3 %. Lidé, kterých se katastrofa nějak dotkla (postižení v důsledku havárie, pomáhající při odklizení škod...) jsou řazeni do kategorií, které se stát snaží nějakým způsobem odškodnit: finanční podporou, léky zdarma či přednostním nárokem na bydlení a přijetí na vysokou školu.

• Turistika: kulturní a přírodní zajímavosti

Bělorusko není vzhledem k řídkému výskytu historických památek, malé propagaci a špatné infrastruktuře hlavním turistickým cílem. Přesto nezničená příroda, malebné vesničky plné starosvětské romantiky, průzračně čistá voda jezer i řek, lesy plné plodů a v neposlední řadě svým způsobem jistě zajímavá všudy přítomná absurdita pozůstatků sovětského impéria lákají k návštěvě této země.

Hlavní město Minsk bylo bohužel za 2. světové války zničeno a jen nepatrná část se dočkala obnovy. Běloruská metropole je tedy spíše než ukázkou historické architektury skvělou výstavou sovětského socialistického realismu a funkcionalismu: velké funkcionalistické budovy, rozsáhlé parky a široké prospekty jsou typickým obrazem Minska, vytvořeným v poválečných desetiletích. Minsk je také s osmi muzei a šesti divadly a operami kulturním centrem Běloruska.

Zajímavou a přitažlivou krajinou je známé Polesí na jihu Běloruska. Jde o zalesněnou nížinu podél řeky Pripjať, jejíž jižní část leží již na Ukrajině. Řeka se zde pohybuje s téměř nulovým spádem, což vedlo k vytvoření obrovských mokřin.

Proslavený je taktéž národní park Bělověžský prales na hranici s Polskem. Má rozlohu 1770 km². Je to jediné místo na světě, kde se vyskytuje zubr ve svém přirozeném prostředí. Vedle zubrů je tento prales znám i díky obřím stromům, které jsou staré až 600 let. Přestože je prales chráněným územím již od roku 1921, dochází v některých okrajových částech k jeho kácení a dokonce jsou zde loveni i zubři. Bělorusko se tím snaží nalákat bohaté turisty, kteří jsou ochotni za ulovení tohoto největšího evropského savce zaplatit až několik tisíc dolarů. Okolí pralesa si oblíbil i běloruský prezident Lukašenko, který zde má venkovské sídlo.

Mezi památky UNESCO je zařazen obytný a kulturní komplex rodiny Radzivilů v Ňasviži v Minské oblasti. Jedná se o zámek (Nesvizsky zamek, Mirsky zamek), který se skládá z deseti budov, kostela a rozlehlého parku. V současné době se Bělorusko stává i vyhledávaným cílem ekologické a venkovské turistiky. Vedle toho mnoho lidí přijíždí do Běloruska za adrenalinovým dobrodružstvím, a to za návštěvou Černobylu.

• Tradice a zvyky

Běloruská svatba

Svatební obřady se uskutečňují na úřadě. Na něj se musí podat žádost o uzavření sňatku, který se pak může uskutečnit 15 dní až tři měsíce od data podání žádosti. V den svatby se svatebčané scházejí před tímto úřadem, následuje proslov a samotný svatební obřad. Poté novomanželé a mladí svatební hosté navštěvují památník padlých v okolí, kam pokládají květiny, aby tak poděkovali předkům za jejich obět. Rodiče již čekají na místě hostiny.

Ta začíná podáním chleba se solí novomanželům a přípitkem. Svatebním zvykem při přípitku na začátku hostiny je opakované zvolání svatebčanů „górko“ (význam je trpce nebo hořce), po kterém musí nevěsta se ženichem vstát a políbit se. Hosté pak počítají, jak byl polibek dlouhý. Až po polibku hosté zvolají „sladko“. Novomanželé také rozbíjejí talíř na kousky – čím víc kousků, tím budou mít větší štěstí. První den svatby má nevěsta na sobě svatební šaty, druhý den si je vymění za jiné, ženichovi stačí vyměnit kravatu. Na vesnici svatba trvá 2 až 3 dny. Svatba je příležitost pro velkou rodinnou sešlost, přijíždějí příbuzní z daleka. Ve městě se již tyto tradice tolik nedodržují, je tam populární jednodenní oslava a pak odjezd novomanželů na líbánky.

Vánoce a novoroční oslavy

Vánoční a novoroční období v Bělorusku začíná 25. prosince. Oficiálně se v Bělorusku slaví nejen Vánoce katolické 25.

prosince (skoro 15 % obyvatelstva většinou západních oblastí se hlásí ke katolické víře), ale i Vánoce pravoslavné 7. ledna, které oslavuje 80 % Bělorusů. Tyto dva dny jsou prohlášeny za státní svátky. Do vánočního období spadají i Kaljady, původně pohanské svátky, jejichž kořeny sahají do raného středověku, kdy lidé uctívali pohanské bohy a přinášeli jim oběti a dary. Sice nemají nic společného s Vánoce, ale kalendářně připadají na období od 24. prosince do 6. ledna (a od 6. do 18. ledna dle pravoslavného kalendáře). Za několik století se Vánoce i Kaljady navzájem natolik vžily, že již není zřejmé, zda ten či jiný zvyk je pohanský, nebo spíše křesťanský.

Důležité je, že všechno probíhá radostně, vesele, s hojným množstvím jídla a pití. Obzvláště bohaté večere s hosty až do rána rodiny pořádají celkem třikrát - 24. a 31. prosince a 5. ledna. Na stůl lidé podle tradice pokládají seno, prostírají bílý ubrus a na výběr je ze 12 druhů jídel. Významnou tradicí Kaljad je navštěvování všech známých. Během vánočního období koledující v lidových krojích chodí od dveří ke dveřím v doprovodu hudebníků a hlavně mladého „šibala“ převlečeného za kozu. Kozka byla v Bělorusku symbolem plodnosti, lepšího života a také odhánění nečisté síly a zlých duchů.

V Bělorusku se nenadělují dárky a neexistuje tradice podobná našemu pečení cukroví. Vánoce jsou spíše církevní událostí, tak trochu oddělenou od většinového společenského života, ale přesto jsou spojeny se svátečním stolem a někdy i s návštěvou kostela nebo sledováním sváteční mše v televizi. I přes snahu obnovit význam Vánoc a s nimi spojených starých a už zapomenutých běloruských tradic, je pro většinu obyvatelstva nejočekávanějším Nový rok, který všichni oslavují opravdu pořádně až do ranních hodin. 31. prosince se lidé připravují na novoroční hody. Po skoro celodenní přípravě jídla se na stůl položí několik druhů salátů, masa, houby, pečeně, zelenina a ovoce. Kolem 23. hodiny se rodina sesedne k bohatě prostřené sváteční tabuli, aby se přípitkem rozloučila s rokem odcházejícím. Ještě před půlnocí k Bělorusům promluví hlava státu krátkým prolovem, ve kterém shrne výsledky minulého roku a popřeje všem občanům šťastný nový rok.

Na Nový rok se v Bělorusku rozdávají dárky a děti očekávají příchod Děda Mráze – „bratra“ svatého Mikuláše. Na rozdíl od svatého Mikuláše, který má za vzor skutečnou osobu, je běloruský Děda Mráz zosobněním východoslovanského ducha chladu, kterému se v Bělorusku říkalo Studzjaněc.

Děda Mráz je výjimečný tím, že je jediný ženatý, za ženu má samotnou Zimu. Jak ale jeho žena vypadá, nikdo neví. Na veřejnosti se Děda Mráz objevuje ve společnosti své vnučky Sněhurky, Sněguročky (rusky), Snjahuračky (bělorusky), která mu pomáhá roznášet dárky. Děda Mráz nezkoumá, zda dítě, ke kterému přijde, bylo po celý rok hodné, nebo zlobivé. Prostě přichází a rozdává radost. Děda Mráz musí znát hodně vtipů, přísloví, hádanek, her, umět zpívat a tančit, prostě veselit nejen děti, ale i dospělé.

Pranostiky k novému roku

- ▶ Jak oslavíš Nový Rok, takový bude. Přesněji řečeno záleží na 12 dnech po Novém roce, kdy každý den odpovídá jednomu měsíci. Například, chcete-li v červnu hezky odpočinout - odpočivejte celý den 6. ledna.
- ▶ Na Nový rok se nesmí půjčovat peníze nebo budete po celý rok v dlužích. Je také dobré před novým rokem splatit veškeré dluhy, i ty drobné.
- ▶ Večer před Novým rokem se nesmí vynášet smetí, spolu se smetím vynesete domácí štěstí.
- ▶ Kdo při oslavách vypije poslední skleničku, bude mít velké štěstí.

Text vznikl na základě podkladů Andrey Špírkové a následujících zdrojů. Údaje jsou aktuální k červenci 2022.

Použitá literatura:

- <http://www.svobodnebelorusko.cz/>
- KUBÁT, M. aj. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004
- Růžička, V. *Bělorusko v proměnách času*. <http://www.svobodnebelorusko.cz/o-belorusku/belorusko-v-promenach-casu>
- <http://www.parallelsixty.com/history-russia.shtml>
- www.wikipedia.cz
- www.businessinfo.cz
- www.mzv.cz

35. Subsaharská Afrika

● Obecně o regionu

Subsaharskou Afriku tvoří státy nacházející se jižně od pouště Sahara. Geografické vymezení regionu není vždy jednoznačně jasné, pro naše potřeby se dá říci, že se jedná o veškeré africké státy s výjimkou států Magrebu (států severní Afriky – Egypt, Libye, Tunisko, Alžírsko, Maroko, Západní Sahara, případně Súdán), tyto státy jsou považovány za součást arabského světa. Podle definice OSN (Organizace spojených národů) se jedná celkově o 45 zemí ležících (částečně nebo zcela) jižně od Sahary. Dříve se pro tuto část světa používal rovněž pojem tropická Afrika, dneska je považován tento pojem za zastaralý, a ne zcela přesný.

Dle definice OSN z celkového počtu 46 nejméně rozvinutých zemí leží 33 právě v regionu subsaharské Afriky, tyto země mají hrubý domácí produkt (HDP) na osobu méně než 1,035 dolaru. Tato část světa patří dlouhodobě mezi ty nejméně rozvité, čelí mnoha problémům a jedná se o mnohaleté čisté příjemce zahraniční rozvojové i humanitární pomoci. S předsudky a veškerými problémy, s kterými se tyto země potýkají, ale souvisí i mnoho výzev. Mnohé z těchto zemí mají velké zásoby přírodního bohatství, které ovšem není do těchto dní využíváno, případně využíváno je, ale distribuce zisků z dobývání těchto zdrojů je velmi nerovnoměrná a mnohdy plyne jen velmi úzké skupině osob a zahraničním společnostem. Tyto země mají rovněž velký lidský kapitál, který ovšem nedisponuje dostatečným vzděláním a kvalifikací, tím pádem rovněž není dostatečně využíván. Otázkou zůstává, jakým způsobem budou do budoucna těmto výzvám a problémům země čelit a rovněž, jakým způsobem se do rozvoje regionu zapojí světové mocnosti USA, země EU, Čína a další.

● Přírodní podmínky

Afrika má velmi málo členité pobřeží, ostrovy tvoří jen okolo 2 % plochy kontinentu, největším ostrovem je pak Madagaskar, který se vyznačuje značně endemickou skladbou flóry i fauny. Kontinent je tvořený dvěma litosférickými deskami, a to Africkou deskou (tzv. nízká Afrika) a Somálskou deskou (tzv. vysoká Afrika). Mezi těmito deskami se nachází množství riftů a propadlin, které jsou často zaplaveny vodou a tvoří jezera (Turkana, Tanganika, Malawi a další), vedle toho zde probíhá vulkanická činnost. V porovnání s dalšími kontinenty má Afrika také třetí nejvyšší střední nadmořskou výšku a to 650 metrů. Nejvyšší horou Afriky je pak se svými 5895 metry Kilimandžáro.

Kontinent se nachází mezi subtropickými pásy obou polokoulí a je v průměru nejteplejší v porovnání s ostatními. Subsaharskou Afriku tvoří ze severu jižní cípy Sahary, široký pás Sahelu (polopouštní pás oddělující pouštní oblasti od semiaridních travnatých pastvin), tropické savany, tropické deštné lesy, dále směrem na jih pak opět přechází v pás tropických savan a dále polopouštních a pouštních oblastí. Pouštní oblasti tvoří více než třetinu rozlohy Afriky, na těchto místech naprší méně jak 200 mm srážek za rok. Mimo již jmenovanou největší poušť světa Saharu se jedná zejména o poušť Namib a Kalahari. Velký přísun srážek pak zaznamenávají oblasti tropických deštných lesů střední Afriky a Guinejského zálivu. Ostatní oblasti se vyznačují značnou rozkolísaností srážek v průběhu roku s dlouhými obdobími bez dešťů, což s sebou přináší, navíc vzhledem ke klimatickým změnám, značné problémy místním zemědělcům.

Africký deštný prales je po tom Amazonském druhý největší na světě a současně představuje jeden z nejučinnějších přírodních systémů chránících stabilitu klimatu. Případné vykácení pralesa by vedlo k nedozírným ekologickým následkům. Bohužel však k nekontrolovanému kácení pralesa neustále dochází, lesní hospodářství je totiž zdrojem významných zisků. Dřevařské společnosti většinou tvrdí, že pralesu neubližují, protože si vybírají jednotlivé stromy a okolní nechávají na pokoji, a že tedy nekácejí po hektarech. Nejvyhledávanější stromy jsou čtyřicetimetroví velikáni, kteří poskytují mahagonové dřevo. Reálně ale dřevařské společnosti nekácejí pouze jeden strom, jak tvrdí, ale celé okolí. Využívají těžkou techniku, pro kterou je třeba prokácet dostatečný prostor. Většinou pak místa rychle zarostou křovím, ale ne kvalitními stromy, které vyrostou zhruba až za dvě stě let. Prokácené cesty otevírají cesty i pro pytláky, kteří pak ve velkém obchodují se zvířaty. Z velkých zvířat žijí v oblasti deštných lesů například okapi, gorily a šimpanzi. Gorila horská je silně ohrožený druh a dle posledních dostupných informací ve volné přírodě, na rozhraní států Uganda, Rwanda a Demokratické republiky Kongo, žije zde již jen několik stovek jedinců. Jediné, co v poslední době v této nestálé oblasti začalo bez větších obtíží fungovat, je tzv. gorilí turistika. Všechny tři státy si začaly rychle uvědomovat, co mohou snadno a lehce získat a zároveň rychle ztratit, a začaly gorily efektivně chránit jako svůj „dolarový příjem“. Lidé z celého světa neváhají za jednu hodinu strávenou ve společnosti těchto velmi vzácných zvířat zaplatit částku mezi 500-750 amerických dolarů – a to je pro jednu z nejchudších částí Afriky velice snadný a lákavý příjem. Důležité je, že větší částka z těchto peněz jde zpět na ochranu národních parků a především samotných goril horských. V současné době je největší nebezpečí pro gorilu horskou ničení jejího přirozeného prostředí, vypalování lesa kvůli pěstování fazolí, brambor a kukuřice. Budoucnost goril je velice nejistá.

Hustota hydrografické sítě, stejně jak rozložení srážek, je v prostoru kontinentu velmi nerovnoměrná. Mnohé oblasti trápí

dlouhodobý nedostatek vody, který s sebou přináší mnohé problémy (v zemědělství, desertifikace, migrace obyvatelstva atd.). Do oblasti zasahuje na severovýchodě druhá nejdelší řeka světa Nil. Oblastí tropických deštných lesů pak protéká druhý nejvodnatější tok na Zemi – řeka Kongo. O oblasti Velké příkopové propadliny ve východní Africe s množstvím jezer jsme se již zmínili výše.

Flóra je v subsaharské Africe velmi pestrá, nachází se zde velké množství endemických druhů. Mezi typické zástupce se řadí například palma olejná, kola, chlebovník, baobab či akácie. Lesní porosty všech místních vegetačních pásů jsou silně ohroženy nadměrnou těžbou, která je často ilegální a přispívá k celkově deforestaci (odlesňování) kontinentu a dalšímu rozšiřování pouštních oblastí. Samotnou kapitolou je pak africká fauna, jejíž zástupci jsou velmi dobře známí. Jedná se zejména o zástupce velkých savců jako je slon africký, nosorožec dvourohý, buvol africký, lev, levhart skvrnitý, žirafa, zebra a mnoho dalších. Původní areály rozšíření jednotlivých druhů se však vlivem působení člověka značně zmenšily a některé druhy jsou na pokraji vyhynutí. Vlády těchto zemí se snaží prostřednictvím národních parků a dalších opatření místní přírodu chránit, situace je ovšem velmi obtížná.

● Hospodářství

Subsaharská Afrika je tím nejméně rozvinutým regionem naší planety vyznačující se velmi jednoduchými ekonomickými strukturami. Exportují se z velké části jen nezpracované nerostné suroviny a zemědělské produkty. I zde můžeme sledovat ve značné části zemí pokrok a ekonomický růst, který však nesleduje zahraniční trendy zbytku světa. Jedním ze základních předpokladů pro rozvoj je však sociálně-politická stabilita, kterou bychom však ve většině zemí tohoto regionu hledali marně. Značnou roli hrají také zahraniční investice zejména evropských, amerických a japonských firem. V posledních deseti letech výrazně roste význam Číny, která však využívá slabosti místních politických představitelů a snaží se v zemích dosáhnout stále většího vlivu a to ať už politického, tak i ekonomického. Z největší části putují zahraniční investice do Jihoafrické republiky, Nigérie, Gabonu a Keni. Země subsaharské Afriky, jak už bylo řečeno, čerpají rovněž velkou část zahraniční humanitární a rozvojové pomoci a také půjček a úvěrů na financování různých projektů, ale i na základní chod státu, proto je velká část těchto zemí i silně zadlužena. Téměř polovina HDP (hrubý domácí produkt) regionu připadá na dvě země, jimiž je Nigérie a Jihoafrická republika.

Země subsaharské Afriky mají výrazné postavení v zásobách několika nerostných surovin, jedná se zejména o: platinu, měď, bauxit, diamanty či mangan. Výsadní postavení v zásobách a těžbě ropy má pak Nigérie, kde těžba této suroviny představuje dlouhodobě okolo 90 % vývozu této země. Těžba ropy je soustředěna zejména v jižním cípu země v Guinejském zálivu a v deltě řeky Niger, kde je příčinou dlouhodobého konfliktu mezi místními kmeny, nigérijskou vládou a zejména evropskými ropnými společnostmi (především nizozemský Shell). Co se týká uhlí, tak z globálního pohledu je jediným významným producentem černého uhlí v regionu Jižní Afrika, kde se nachází odhadem okolo 5 % potvrzených světových zásob. Země střední Afriky jsou významné z pohledu zásob manganu, kobaltu, diamantů a rud neželezných kovů. Západní Afrika je zas významným dodavatelem ropy, bauxitu a železné rudy. V zemích východní Afriky je těžební potenciál prozkoumán asi nejméně, snad s výjimkou zásob mědi v Zambii. Těžba přírodního bohatství je základem mnoha ekonomik zemí subsaharské Afriky a představuje více než 80 % celkového HDP regionu. Hodnota vývozu těchto surovin vzrostla z 56 miliard dolarů v roce 2002 na více než 300 miliard dolarů v roce 2017.

Subsaharská Afrika je rovněž nejméně industrializovaným regionem světa. Téměř polovina průmyslové výroby se váže k těžebnímu odvětví, polovina této produkce pak připadá na Nigérii a Jihoafrickou republiku. Zpracovatelský průmysl je v regionu zastoupen jen velmi málo, valná část pak připadá na potravinářství a textilní průmysl. Většina zde vytěžených nerostných surovin se z regionu vyváží do vyspělejších částí světa a do subsaharské Afriky se vrací v podobě finálních výrobků s vyšší přidanou hodnotou. Strojírenství a další segmenty vyššího průmyslu jsou zastoupeny zejména v Jihoafrické republice, jedná se například o výrobu dopravních zařízení a vojenské techniky.

Úroveň dopravní infrastruktury je rovněž na velice nízké úrovni ve srovnání s dalšími regiony světa, i když v této oblasti došlo v posledních letech k výraznému zlepšení, a to i díky výrazným čínským investicím, které jsou ovšem navázány například na těžební povolenky a podobně. Výrazně lepší situace je v této oblasti v Jihoafrické republice. Dobrá úroveň silničního spojení zajišťuje zejména spojení mezi největšími sídly jednotlivých států. Velká část nákladu je ovšem přepravována po železnici velmi nízké technické úrovně. Většina stávajících železničních tratí byla z velké části vystavena ještě za dob kolonialismu. Čtrnáct zemí do této chvíle nemá ani jeden kilometr železnice a rovněž chybí trans-africké tratě spojující region v severo-jihním či západno-východním směru. Význam letecké dopravy roste, v regionu je na 1500 letišť různé kvality. Mezikontinentální doprava je uskutečňována vedle letecké dopravy především tou námořní. Jedno z největších loďstev na světě má Libérie, jedná se o tzv. zemi „levné vlajky“, kdy společnosti vlastníci lodě platí velmi nízké či téměř žádné daně. Mezi největší přístavy patří Dakar (Senegal), Lagos (Nigérie), Kapské město (Jihoafrická republika) a Durban (Jihoafrická republika).

Dalším sektorem průmyslu, který tvoří základ ekonomiky zemí regionu, je zemědělství. V tomto sektoru jsou zaměstnány více než 2/3 ekonomicky aktivních obyvatel. Jedná se z většiny o extenzivní zemědělství typické nízkou úrovní mechanizace, chemizace a rovněž i nízkými výnosy. Z velké části se jedná rovněž o samozásobitelství, kde místní obyvatelé prodávají

pouze případné přebytky na místních trzích. Subsaharská Afrika je lídrem v produkci plodů tropického zemědělství, jedná se zejména o: sisal, kávu, palmový olej, arašidy, čaj, sisal, kakaové boby, kokosové ořechy. Pro místní spotřebu se pěstuje zejména kukuřice, batáty, čirok, proso a další. Živočišná produkce je na velmi nízké úrovni a produkty živočišné výroby jsou pro většinu místních obyvatel nedostupné. Jedná se zejména o kočovný či polokočovný chov koz a ovcí, stájové chovy se zde vyskytují velmi zřídka, jedná se zejména o Jihoafrickou republiku či Botswanu. Chov velbloudů je pak typický zejména pro země pásu Sahelu. Velkým problémem zůstává, že velká část země je z velké části závislá na vývozu jednoho druhu zemědělské komodity. V případě že nastane propad cen této komodity, země a velká část obyvatel se následně dostává do existenční nejistoty. Vlády jednotlivých zemí se tak snaží zemědělskou výrobu diverzifikovat a soustředit se na větší počet komodit.

• Historie

Počátky civilizace

Afrika je místem, kde se asi před sedmi miliony lety rozdělily vývojové linie lidoopů a předchůdců člověka. Před dvěma miliony let odtud expandoval do Evropy a Asie Homo erectus. Zhruba před sto až padesáti tisíci lety prošli naši afričtí předkové další výraznou změnou – vyvinul se Homo sapiens, druh, který vykazuje „chování moderního člověka“. I ten se opět rozšířil do Evropy a Asie, kde se zkrížil s neandrtálci, asijskými hominidy a stal se dominantním druhem.

Před cca 10 000 lety došlo k velké změně spočívající v nástupu zemědělství. To, že lidé začali pěstovat rostliny a chovat zvířata znamenalo, že nemuseli potravu získávat lovením nebo sběrem v divočině – zajistilo jim to tedy určitou jistotu obživy a také možnost úspory času a dělby práce. Lidé se usadili v osadách, začali vytvářet první kovové nástroje, písmo a společenské uspořádání.

Určitý problém Afriky spočíval v tom, že domestikovat šlo jen velmi málo rostlin a zvířat. Obecně platí, že vzhledem k sezónnostem, chorobám, podnebí atd. mají rostliny i zvířata tendenci šířit se rychleji z východu na západ než ze severu na jih. Africké rostliny jako palma olejná, kávovník a proso byly domestikovány v Africe až tisíce let poté, co v Evropě a Asii vzniklo zemědělství. Geografická poloha zabraňovala plodinám rozšířit se z rovníku Afriky do mírného klimatického pásma. Přestože se dnes například Jižní Afrika pyšní nejurodnější půdou, na které se pěstuje vinná réva nebo pšenice, nebyť kolonistů, kteří jejich sazenice přivezli na lodích ze severního mírného pásma, rostliny by se přes hustý rovníkový střed samovolně velmi těžko rozšířily.

Podobně jako s rostlinami to bylo i s dobytčím. Ukázalo se, že domestikace původní africké zvířeny, s výjimkou pár druhů dobytka, není téměř možná. To, že nebylo možné ochočit žirafy, slony a nosorožce, není chybou Afričanů. Naopak, dlouhodobá přítomnost lidí na tomto kontinentu umožnila velkým zvířecím druhům přizpůsobovat se stále dokonalejším loveckým schopnostem, a proto dodnes v Africe žijí ve volné přírodě. Zvířata mají z lovců a lidí zdravý strach a vyhýbají se jim.

Většina nejbohatších afrických zemí leží v mírném klimatickém pásmu, který umožňuje pro lidi výhodné ovládnutí přírody. Téměř třetina zemí kontinentální Afriky leží ve vnitrozemí a jsou obtížně dostupné. Jediná dobře splavná řeka je Nil. Protože říční způsob dopravy zboží a lidí je nejlevnější, je to opět zeměpisný charakter a nemožnost masově využívat další řeky pro dopravu, co do značné míry brzdí, nebo v historii brzdilo, hospodářský rozvoj.

Dávné státní útvary

Za jeden z prvních státních útvarů na území subsaharské Afriky je považované Aksumské království, které ve 4. století našeho letopočtu přijalo jako první africký stát křesťanství. Toto království zabíralo území dnešní Etiopie a Eritreje, v dobách svého největšího rozsahu pak i části Súdánu, Somálska a Jemenu. Vzniklo ve 3. století před našim letopočtem a trvalo až do roku 940 našeho letopočtu. Specifická podoba křesťanství zůstala v oblasti dodnes, tato říše pak dala základy etiopské státnosti. Etiopská říše (Etiopské císařství nebo také Habeš) byla následně obnovena ve 12. století. Etiopské císařství a etiopská nezávislost vydržela až do 20. století, tedy s výjimkou několika let během 2. světové války. V roce 1975 došlo ke svržení monarchie a transformace země na republiku.

Dalším státním útvarem byla Ghanská říše (nebo také Říše Wagadou), jejíž počátky sahají do 5. století našeho letopočtu. Tento státní útvar se nacházel na pomezí dnešní Mauretánie a Mali, největšího rozsahu dosáhl mezi 8. a 11. století. Říše měla poměrně čilé obchodní styky se severní Afrikou, Blízkým východem, ale i Evropou, a těšila se na svou dobu poměrně velké ekonomické prosperitě. Hlavní město Kumbi mívalo až na 30 tisíc obyvatel, což z něj ve své době činilo jedno z nejlidnatějších měst planety. Zánik říše je datován do 1. poloviny 13. století, kdy země postupně splynula s říší Mali.

V období raného středověku dochází ke vzniku několika dalších státních útvarů, a to zejména v pásmu Sahelu, mimo již jmenovanou Ghanskou říši se jedná o říši Kanem (9. století), říši Tekrúr (9. století), již zmiňovanou říši Mali (11. století), a dále například říši Songhaj (15. století). V oblasti Guinejského zálivu vznikla v 15. století říše Jorubů a rovněž několik městských států, v oblasti Konžské pánve pak ve 14. století Konžské království. V oblasti velkých jezer ve východní Africe zejména ve 14. a

15. století vznikají království Rwanda, Buganda a Buňoro-Kitara. V oblasti jižní Afriky bylo prvním státním útvarem na přelomu 11. a 12. století království Mapungubwe, jež položilo základy nejvýznamnějšímu státnímu útvaru jižní Afriky tzv. Velkému Zimbabwe (nebo také Království Zimbabwe). Zimbabwe dosáhlo největšího rozkvětu ve 14. a 15. století a vyznačovalo se poměrně vyspělou kulturou, typické jsou zejména kamenné stavby, jejichž ruiny můžeme v oblasti nalézt do dnešních dnů.

Kolonialismus

Od počátku islámské expanze (tj. od 7. století) se na objevování subsaharské Afriky podíleli zejména Arabové, jejichž základním cílem byl mimo jiné obchod s otroky. Arabové zakládali na pobřeží zejména východní Afriky své obchodní tábory. Odhaduje se, že Arabové tímto způsobem ze subsaharské Afriky za dobu svého působení odvěkli až na 18 milionů Afričanů. Jednou z takových typických obchodních kolonií byl například Zanzibar. Na rozdíl od severní Afriky začalo objevování regionu Evropany poměrně pozdě, a to až v 15. století. Z počátku se soustředili zejména na zakládání obchodních stanic při pobřeží, jednalo se zejména o ostrovy jako Kapverdy, Svatý Tomáš či například Senegal. Evropské pronikání do vnitrozemí akcelerovalo v 19. století. Evropské státy si postupně rozparcelovaly prakticky celou subsaharskou Afriku s výjimkou Etiopie a Libérie. Největší rozlohu zaujímaly francouzské a britské kolonie, v menší míře pak belgické, německé, italské, portugalské a španělské. Níže uvádíme seznam dle jednotlivých koloniálních mocností k roku 1913:

- ▶ **Velká Británie** – Gambia, Sierra Leone, Ghana, Nigérie, Súdán, Jižní Súdán, část Somálska, Keňa, Uganda, Zambie, Zimbabwe, Botswana, Jihoafrická republika, Svazijsko, Lesotho
- ▶ **Francie** – Madagaskar, Džibutsko, Středoafriká republika, Čad, Gabon, Kongo, Benin, Pobřeží slonoviny, Burkina Faso, Guinea, Senegal, Mauretánie, Mali, Niger
- ▶ **Belgie** – Demokratická republika Kongo
- ▶ **Itálie** – Eritrea, část Somálska
- ▶ **Německo** – Togo, Kamerun, Namibie, Tanzanie, Burundi, Rwanda
- ▶ **Portugalsko** – Angola, Mosambik, Guinea-Bissau
- ▶ **Španělsko** – Rovnická Guinea

Držení jednotlivých území se postupem času měnilo, například v důsledku Versailleské smlouvy po první světové válce ztratilo Německo veškeré své kolonie v subsaharské Africe ve prospěch vítězných států.

Primárním cílem evropských koloniálních mocností bylo získání surovin. K těmto účelům byli využíváni místní obyvatelé, a to dosti velmi drastickým způsobem. Neblaze v tomto směru proslul belgický král Leopold II. a jeho kolonie Kongo (dnešní Demokratická republika Kongo), díky mezinárodnímu tlaku musel král postupně postoupit práva na kolonii belgické vládě. Každá země přistupovala ke kolonizaci území rozdílným způsobem a každá kolonie se rozvíjela odlišně. Primárním cílem Evropanů byl však zisk a hlad po surovinách, mezi ty hlavní patřilo koření, kakao, slonovina, bavlna a mnoho dalších surovin. Postupem času nabývaly na důležitosti i nerosty, v počáteční fázi zejména zlato a diamanty. Za účelem zlepšení logistiky a efektivnosti došlo k výstavbě dopravní sítě, a to zejména té silniční a železniční. I přes velké množství exportovaného zboží a surovin zůstávala velká část afrických kolonií pro své evropské kolonizátory finančně nerentabilní a náklady převyšovaly výnosy.

Dekolonizace

Od počátku 20. století začal probíhat proces dekolonizace a nabývání nezávislosti jednotlivých území. Tou dobou, jak už jsme se zmínili výše, byly na území Afriky pouhé dva nezávislé státní celky, a to Libérie a Etiopie. Jako první získala jistou podobu nezávislosti Jihoafrická republika (JAR) v roce 1910 (tou obou Jihoafrická unie) ve formě tzv. dominia, JAR fungovala de facto nezávisle s výjimkou například zahraniční politiky. Již při svém vzniku začínal být na území Jihoafrické unie uplatňován rasově-segregační režim, který byl později nazván apartheid. Pro černošské obyvatelstvo byly vyhrazeny tzv. bantustany – uměle vytvořené samosprávné celky. Mezi dalšími státy subsaharské Afriky, které získaly nezávislost, patřil Súdán (1956), Ghana (1957) a Guinea (1958). Největší počet států získal nezávislost v roce 1960 a to celkově 14, jednalo se například o Kamerun, Madagaskar, Niger, Čad, Gabon, Senegal, Mali nebo Nigérii. Tento rok bývá také označován jako „rok Afriky“. Ve snaze o získání nezávislosti proběhlo v mnoha státech k ozbrojeným střetům. Valná většina nově vzniklých států se rovněž krátce po nabytí nezávislosti propadla do další vlny konfliktů, jež ve valné většině označujeme jako občanské války. Jednalo se o střet a soupeření různorodých etnik, náboženských skupin, které se ocitly na území státu, jehož hranice určili koloniální mocnosti a které velmi často nerespektovaly přirozené hranice, které v subsaharské Africe existovaly ještě před jejich příchodem. Tyto střety jsou pro subsaharskou Afriku typické do dnešních dnů a je otázkou, kdy a jestli vzájemné soupeření různých skupin obyvatelstva skončí.

Afrika a její zvláštnosti

Zeměpis a dějiny poskytují odpovědi na otázku, jak je možné, že to v Africe dnes tak vypadá. Proč – když se zeptáme „Co si spojíte s Afrikou?“ – téměř každý odpoví: chudoba, nemoci, velká zvířata? Afrika je místem, kde se asi před sedmi miliony lety rozdělily vývojové linie lidoopů a předchůdců člověka. Před dvěma miliony let odtud expandoval do Evropy a Asie

Homo erectus. Zhruba před sto až padesáti tisíci lety prošli naši afričtí předkové další výraznou změnou - vyvinul se Homo sapiens, druh, který vykazuje „chování moderního člověka“. I ten se opět rozšířil do Evropy a Asie, kde se zkrížil s neandrtálci a asijskými hominidy a stal se dominantním druhem.

Před cca 10 000 lety došlo k velké změně spočívající v nástupu zemědělství. To, že lidé začali pěstovat rostliny a chovat zvířata znamenalo, že nemuseli potravu získávat lovem nebo sběrem v divočině – zajistilo jim to tedy určitou jistotu obživy a také možnost úspory času a dělbý práce. Lidé se usadili v osadách, začali vytvářet první kovové nástroje, písmo a společenské uspořádání.

Určitý problém Afriky spočíval v tom, že domestikovat šlo jen velmi málo rostlin a zvířat, která byla soustředěna jen na sedmi místech světa. První a nejproduktivnější zemědělství vzniklo v jihovýchodní Asii, kde byla domestikována pšenice, ječmen, ovce, dobytek a kozy. V Eurasii se tyto rostliny a zvířata velmi brzy rozšířily na východ i západ. Jejich šíření v Africe však zarazila její severojižní orientace. Obecně platí, že vzhledem k sezónnostem, chorobám, podnebí atd. mají rostliny i zvířata tendenci šířit se rychleji z východu na západ než ze severu na jih. Africké rostliny jako palma olejná, kávovník a proso byly domestikovány v Africe až tisíce let poté, co v Evropě a Asii vzniklo zemědělství. Geografická poloha zabráňovala plodinám rozšířit se z rovníku Afriky do mírného klimatického pásma. Přestože se dnes například Jižní Afrika pyšní nejúrodnější půdou, na které se pěstuje vinná réva nebo pšenice, nebyť kolonistů, kteří jejich sazenice přivezli na lodích ze severního mírného pásma, rostliny by se přes hustý rovníkový střed samovolně velmi těžko rozšířily.

Podobně jako s rostlinami to bylo i s dobytkem. Ukázalo se, že domestikace původní africké zvířeny, s výjimkou pár druhů dobytka, není téměř možná. To, že nebylo možné ochočit žirafy, slony a nosorožce, není chybou Afričanů. Naopak, dlouhodobá přítomnost lidí na tomto kontinentu umožnila velkým zvířecím druhům přizpůsobovat se stále dokonalejším loveckým schopnostem, a proto dodnes v Africe žijí ve volné přírodě. Zvířata mají z lovců a lidí zdravý strach a vyhýbají se jim.

Dlouhodobá přítomnost lidí v Africe podpořila však bohužel i vznik a šíření chorob. V Africe se zrodily například žlutá zimnice, malárie a AIDS. Tyto a jiné lidské nemoci vznikly dlouhým vývojem z nemocí zvířecích.

Historie a geografie formuje tento světaďil i jinak. Většina nejbohatších afrických zemí leží v mírném klimatickém pásmu, které umožňuje pro lidi výhodné ovládnutí přírody. Téměř třetina zemí kontinentální Afriky leží ve vnitrozemí a jsou obtížně dostupné. Jediná dobře splavná řeka je Nil. Protože říční způsob dopravy zboží a lidí je nejlevnější, je to opět zeměpisný charakter a nemožnost masově využívat další řeky pro dopravu, co do značné míry brzdí nebo v historii brzdilo hospodářský rozvoj.

● Migrace ze Subsaharské Afriky do Evropy

Důvody migrace do Evropy

Od roku 2015 začala Evropská unie evidovat zvýšený počet žadatelů o azyl, který v následujících letech a měsících postupně gradoval. Obecně se pro tento fenomén vžil pojem evropská migrační krize a souvisí se socio-ekonomickou situací v regionech sousedících s Evropou. Prvním regionem byl blízký východ, zde byla hlavním faktorem občanská válka v Sýrii, působení islámských fundamentálních skupin a nejistý výhled do budoucnosti v mnoha dalších zemích. Druhým regionem pak byla subsaharská Afrika. Po podpisu dohody EU s Tureckem o spolupráci v oblasti boje proti ilegální migraci a poklesu příchozích z blízkého východu stoupl podíl příchozích Afričanů do zemí EU na dvě třetiny. Počty migrantů z jednotlivých zemí subsaharské Afriky se každým rokem mění a silně závisí na konkrétní situaci v těchto státech. Konkrétně v roce 2017 přicházelo nejvíce migrantů z Nigérie (9 %), dále z Pobřeží slonoviny (6 %), Guiney (6 %), Gambie (4 %) a Mali (4 %).

Migrační toky ze subsaharské Afriky do Evropy bychom již mohli považovat za tradiční, a to již od šedesátých let, kdy jednotlivé africké státy nabývaly nezávislost. Kroky migrantů pak z velké části směřovaly do zemí bývalých koloniálních mocností.

Od roku 2016 je hlavním zdrojem nelegální migrace do Evropy právě subsaharská Afrika. Důvodů je hned několik, tím hlavním rozhodně zůstává relativní geografická blízkost a propastný rozdíl životní úrovně v obou regionech. Dalším je prudký růst africké populace. V roce 1960 žilo na kontinentě necelých 290 tisíc obyvatel, k roku 2022 již přes 1400 tisíc obyvatel, to je téměř pětinašobný nárůst během 62 let a nic nenasvědčuje tomu, že by se růst populace kontinentu zastavil. Dle odhadů světové banky by mělo dojít do roku 2050 k dalšímu zdvojnásobnění populace. Již v současné době můžeme v souvislosti s hustotou zalidnění hovořit o relativním přelidněním. Průměrná hustota zalidnění v subsaharské Africe je však zhruba poloviční oproti Evropě, relativní ji označujeme proto, že v prostředí Afriky není dostatek zdrojů pro tak rychlý a výrazný růst populace. Jsou vyvíjeny stále větší tlaky na růst zemědělské produkce, která je ve srovnání s Evropou svými postupy značně zaostalá, nevykonná a vytváří stále větší tlaky na rozšiřování polnosti. S tím jde ruku v ruce i degradace kvality půdy, její eroze

s další problémy souvisejícími se světovou změnou klimatu, jako jsou nedostatečné srážky, desertifikace (rozšiřování pouští), deforestace (odlesňování) a celková změna podnebí. Dalším faktorem, který migrační toky dále příživuje, je i chudoba a celková zaostalost, jejíž projevy můžeme vysledovat v mnoha oblastech jako je například kvalita zdravotní péče, vzdělání, nízká úroveň mezd a tak dále. Velkým problémem zůstává fakt, že pro velkou část mladé populace subsaharské Afriky jednoduše neexistují pracovní příležitosti a vidina zlepšení životní úrovně.

Typickým znakem migrace ze zemí subsaharské Afriky je skutečnost, že migranti jsou v naprosté většině mužského pohlaví. To má své kulturní i ekonomické vysvětlení, od mužů se obecně očekává, že jsou předurčení k tomu, aby vydělávali a zabezpečili svou rodinu. Na cestu migrujících se velmi často skládá celé široké příbuzenstvo a očekává se, že až daný jedinec začne v cílové destinaci pracovat a začne zasílat remittance (finanční a jiné prostředky zasílané migranty zpět do země svého původu).

Faktorů je opravdu mnoho, posledním, který nemůžeme opomenout, jsou jistě i válečné konflikty a politická situace v jednotlivých zemích. V posledních letech se jednalo zejména o občanskou válku v Mali, střety nigerijské ústřední vlády s islámským fundamentalistickým uskupením Boko Haram nebo autoritativní způsob vládnutí v Eritreji. Menší konflikty mezi jednotlivými kmeny a skupinami obyvatel však probíhají na denní bázi a informace o nich se do evropského zpravodajství prakticky nedostanou. Obecně bychom mohli rovněž říci, že migrace do Evropy je jen pomyslnou špičkou ledovce, a to zvláště v souvislosti s válečnými konflikty, kdy valná většina uprchlíků migruje v rámci své vlastní země anebo do zemí sousedních. Mimo kontinent směřuje v současné době jen jedna pětina migrujících. To souvisí zejména s tím, že migrace mimo kontinent a na velké vzdálenosti je finančně náročná a naprostá většina Afričanů si to jednoduše nemůže dovolit.

Migrační trasy

Dle údajů Frontexu (Evropská pohraniční a pobřežní stráž) existují v současné chvíli tři hlavní migrační trasy, kterými se Afričané do Evropy dostávají.

Dlouhodobě byla nejvytíženější centrální středomořská trasa, kde počty kulminovaly v roce 2016, tento rok se pokusilo do Evropy touto trasou dostat na 180 tisíc nelegálních migrantů. V následujících letech tento migrační tok postupně slábně, a to i díky snahám EU a přijatým dohodám s některými africkými státy. Jedná se především o stabilizaci situace v Libyi, která na základě nátlaku EU ukončila vydávání příjezdových víz několika státům. Značný podíl na poklesu mají i opatření Nigeru, která omezila počet migrantů ze západní Afriky a rovněž odklonila tok přes Alžírsko. Rovněž byla významně posílena italská pohraniční stráž a její aktivity, tím pádem došlo k většímu záchytu těchto osob, často už na moři. V roce 2018 byli nejčastějšími migranty na této trase občané z Tuniska (22 %), Eritrey (15 %), Súdánu (9 %), Pákistánu (7 %) a Nigérie (6 %).

Další v řadě je západní středomořská trasa, která byla v minulosti tou hlavní branou do Evropy zejména pro občany zemí západního Magrebu (Maroko, Alžírsko). Jejich podíl však postupně klesá, a to ve prospěch migrantů ze subsaharské Afriky. V případě této trasy je zemí, kam se migranti dostávají na evropskou půdu, Španělsko a její africké enklávy v Maroku (Ceuta

Zdroj obrázku: <https://www.safejourney.ma/en/migration-phenomenon/>

a Melilla). V roce 2018 se tato trasa stala tou nejvýznamnější, co se počtu příchozích do Evropy týká, v následujících letech však počty postupně klesaly. Mezi hlavní faktory poklesu bylo zvýšené úsilí zejména Maroka v boji s nelegální migrací, úzká spolupráce všech zúčastněných stran a v roce 2020 i nastupující světová pandemie covid-19. V roce 2018 pocházelo nejvíce nelegálních migrantů na této trase z Maroka (21 %), Guineje (11 %), Mali (8 %) či Alžírska (7 %).

Poslední trasou je cesta přes západní Afriku, kdy se migranti dostávají na území EU pomocí plavidel ze západoafrických zemí jako je Maroko, Západní Sahara, Mauretánie, Senegal a Gambie. Cílem jsou španělské Kanárské ostrovy. Tato trasa přes oceán může mít od necelých sta kilometrů (v případě Maroka), po více než 1 600 kilometrů, kdy se na Kanárské ostrovy dostávají plavidla až z daleké Gambie. Tato trasa je velmi nebezpečná a vyžádala si množství obětí, jednoduché lodě, které jsou povětšinou i velmi přelidněné, se často potápějí ještě před dosažením cíle.

Řešení krize

V souvislosti s rostoucími počty nelegálních migrantů se sešli představitelé evropských a afrických zemí v maltské Vallettě již v listopadu roku 2015. Výsledkem tohoto summitu byl akční plán, jehož cílem bylo řešení základních příčin nelegální migrace, posílení spolupráce v oblasti legální migrace, zvýšení ochrany migrantů a žadatelů o azyl, zlepšení spolupráce v oblasti navracování nelegálních migrantů do země původu a předcházení nelegálních aktivit souvisejících s migrací osob, jako je převaděčství a obchod s lidmi. Součástí dohod bylo i vytvoření nouzového svěřeneckého fondu EU pro Afriku. Do tohoto fondu bylo do poloviny roku 2022 vloženo na 4,9 miliard eur. Finanční prostředky z tohoto fondu jsou využívány na projekty, jejichž cílem je řešení základních příčin nelegální migrace, zlepšení socio-ekonomického prostředí v afrických zemích, předcházení konfliktům a lepší řízení migrace samotné.

Vzhledem k výše uvedenému nelze předpokládat, že by se tyto migrační toky plně zastavily, spíše naopak. Nejen vzhledem k demografickým trendům evropských zemí bychom ovšem mohli na tuto skutečnost pohlížet i jako na příležitost.

35.1 Demokratická republika Kongo

Kongo je jedinou zemí, která v projektu Jsme lidé jedné Země reprezentuje Afriku. Nad informacemi o Kongu můžeme přemýšlet o mnoha tématech: kolonialismus, uprchlictví, dobrovolná migrace, životní prostředí, ne/rovnoprávnost mužů a žen, kultura, rasismus. Zároveň je to – snad kromě Somálska – jediná africká země, o které se zmiňují česká média. V hodinách lze tedy také analyzovat jednotlivé zprávy a všimnout si, čeho se primárně obsah zpráv týká a jak se na základě toho může utvářet náš názor na danou zemi a její kulturu.

Máte k dispozici materiál, který poskytuje základní informace o Demokratické republice Kongo. Tyto informace mají sloužit pouze vám, pedagogům, k tomu, abyste získali jistotu ve faktech. Nejde v žádném případě o to, abyste se vy nebo žáci „naučili“, jak to v Kongu vypadá, ale o to, abyste měli možnost daná témata vidět ve vzájemných souvislostech a porozumět jejich provázaným příčinám; například, jak problémy jako kácení pralesa a jiné souvisejí s problematikou ekonomického rozvoje, zdravím obyvatel a etnickými a válečnými konflikty.

V metodice a v datovém skladu projektu dále nabízíme metodické hry, které mají žákům umožnit, aby si vzájemné vztahy mezi tématy uvědomovali a aby zároveň pochopili, že se jich probíraná témata týkají.

• Kongo – dědictví kolonialismu

Demokratická republika Kongo leží v tropickém pásmu, v blízkosti rovníku. Patří mezi země, na nichž se negativně podepsal vliv kolonialismu. Zejména belgičtí kolonisté, ale postupně i firmy z jiných zemí, se vždy zaměřovali pouze na zisky z obrovského nerostného a přírodního bohatství země, případně na vývoz otroků. Dopady všeobecného drancování na místní společnost však zajímaly jen málokoho. Koloniální správa neumožňovala rozvoj samosprávných (a už vůbec ne demokratických) institucí na úrovni státu, a tak v mnoha afrických zemích dodnes neexistuje tradice, jak vlastní zemi vyváženě a udržitelně samostatně spravovat, což problémy mnoha zemí včetně Konga neustále udržuje a znovuoživuje.

Na východě země jsou obrovská naleziště mědi, kobaltu, stříbra, zlata a diamantů – a ta jsou a vždy byla pro všechny lákadlem. Do bojů o nadvládu nad přírodními zdroji se zapojilo i množství místních domorodých kmenů, které jsou různě podporovány ze zahraničí (ze sousedních států, ale i z vyspělých zemí světa) a navíc mají vlastní spory mezi sebou navzájem. Kongo je i přes své astronomické bohatství zemí chudou, protože zisk není využíván pro potřebu celé společnosti, ale jeho většina zůstává pouze těžebním společnostem a těm, kteří nad ním získají moc¹.

Od získání samostatnosti v 60. letech země prožila období kruté diktatury, období strašných občanských válek a ani v současnosti není v Kongu klid. Na některých místech se stále bojuje, jinde lidé trpí důsledky dlouhodobého válčení (hlad, neexistence jakékoliv infrastruktury, válečné zločiny, rozpad rodin, nemoci).

Problémy tohoto státu je nutné řešit nejen v ekonomické a politické rovině, ale i v osvětě obyvatelstva. Je třeba snižovat korupci a kriminalitu, soustředit se na rozvoj jiných oblastí hospodářského života než je těžba (např. hydroelektrárny, ekoturistika), na rozvoj ekologického myšlení a ekologicky zodpovědného jednání a na podporu respektu k lidským právům a rovnosti mezi muži a ženami.

• Kongo – základní údaje

Názvy

francouzsky: République démocratique du Congo (RDC)

svahilsky: Jamhuri ya Demokrasia ya Congo

anglicky (není úřední jazyk): Democratic Republic of Congo (DRC)

zkrácené názvy: Kongo, Kongo-Kinshasa, Demokratické Kongo, celní kód: CD

Rozloha

Kongo je třetí největší africká a největší subsaharská země o rozloze 2 345 410 km². Vodstvo tvoří 77.810 km², nejdůležitější je veletok Kongo se všemi svými přítoky, který je zásadní dopravní tepnou a zároveň potenciálním zdrojem energie. Země hraničí s Angolou, Burundi, Středoafričskou republikou, Konžskou republikou, Rwandou, Súdánem, Tanzánií, Ugandou a Zambií. Délka pobřeží moře je pouze 37 km.

Podnebí

Klima je v Kongu tropické a vlhké. Dešťové období trvá od poloviny ledna do poloviny května a od poloviny září do poloviny prosince.

Teploty v centrální zalesněné oblasti se pohybují mezi 20 °C až 30 °C. Na náhorních planinách je chladnější, mezi 15 °C a 23 °C. V období od října do května prší, srážkové úhrny nejsou příliš vysoké.

Počet obyvatel

65 milionů

Města

Hlavní město Kinshasa je považováno vzhledem k vysoké pouliční kriminalitě za poměrně nebezpečné. Další větší města, jako je na jihu Lubumbashi, výše na severu Kisangani (s malebnými rybářskými vesnicemi a vodopády Boyoma v okolí) nebo Goma (dnes domov mnoha uprchlíků) u hranic s Rwandou, jsou hodně poničená roky trvajících etnickými střety, občanskými válkami a povstáními jak v Kongu, tak v okolních zemích.

Národnostní složení

Kongo je multietnický stát: žije zde zhruba 250 etnik. Většina Konžanů je etnika Bantu, dalšími významnými etniky jsou Lubové, Kongové, Lundové, Mongo, Tetela, Zandové a Mangbetuové. V současné vládě jsou rovnoměrně zastoupena všechna významnější etnika a regiony země. V Kongu žije zhruba 300 tisíc cizinců, nejvíce jsou zastoupeni Belgičané, Francouzi, Libanonci, Pákistánci, Angolané, Konžané (Kongo-Brazzaville), západoafričané. Na východě země žijí Mulengové (Banyamulengové), kteří jsou příbuzní s Tutsiji z Rwandy, jejichž statut není vyjasněn a je stále příčinou napětí.

I přes velkou etnickou pestrost je Kongo unitární stát.

Přírodní národy – Pygmejové

Vedle uvedených etnik žijí v konžských pralesích i Pygmejové. Bývají občas nazýváni „trpaslíci pralesa“, neboť dosahují výšky zhruba 150 cm. Pygmejové náleží k pestré směsici kmenů, jež nesdílejí společný jazyk ani tradice. Příslušníci jednotlivých kmenů se od sebe liší i fyzickým vzhledem. Žijí v pralesích na území Demokratické republiky Kongo, Konžské republiky a Středoafričské republiky.

Víru Pygmejů lze shrnout pojmem animismus, čili víru v to, že věci, rostliny a zvířata jsou oduševnělé. Jejich život je spjat s celou řadou tradic a kulturních zvyků. Nejsou nijak organizováni a ani se neúčastní života (a bojů) většiny společnosti. Hlavní slovo mají stařešinové.

Mbutiové jsou možná nejznámější skupinou Pygmejů, a to pro svou vizáž. Nosí převážně tradiční sukénky a zdobí své tělo pomazáním jílem, zjizvením a zabrušováním zubů.

Původní Pygmejové jsou lovci a sběrači. Nežijí dlouhodobě na jednom místě, ale podobně jako divoká zvířata často místa pobytu střídají. I z toho důvodu si stavějí pouze dočasná obydlí z klacků a listů. Obdivuhodně se orientují v prostředí a dokonale znají všechny rostliny a živočichy.

Někteří Pygmejové se v současné době usazují, například v městečkách a vesnicích kolem pil v oblasti těžby dřeva a na okraji džungle. Tito Pygmejové jsou více ve styku s okolní civilizací a dochází i k jejich míšení s ostatními černošskými etniky. Je možná jen otázkou času, kdy Pygmejové přejdou k uselému způsobu života.

Úřední jazyk a ostatní nejčastěji používané jazyky

Úředním jazykem je francouzština. Francouzština je vyučována ve školách, každý pak mluví ještě minimálně jedním jazykem svého etnika. Sami Konžané říkají o své zemi, že Kongo je jako kontinent – je zde mnoho provincií a taky mnoho jazyků. Čtyři místní jazyky mají statut národních jazyků: a) svahilština, kterou se mluví v Katanze a na východě země, b) lingala je jazyk Kinshasy a severozápadního Konga, hovoří se jí také v sousední Konžské republice, c) konžština (kikongo) je užívána v západní části země a okolí Kinshasy, je rovněž rozšířena v Konžské republice a Angole, d) lubština (chiluba) se užívá v provinciích Východní a Západní Kasai.

Doprava

Nejrozšířenějším způsobem dopravy po Kongu je cesta lodí, nejbezpečnějším pak doprava letadlem. Cestovat vlakem

v Kongu lze jen v omezené míře na východě a jihu země. Silniční doprava je únavná, zdlouhavá a vzhledem k přírodním podmínkám silniční infrastruktura na většině území neexistuje.

• Přírodní a nerostné bohatství

Nerostné suroviny

Z hlediska ložisek pevných nerostných surovin je oblast Katanga, provincie na jihovýchodě Konga, jedno z nejbohatších míst na světě. Slavný měděný pás, kde už od začátku minulého století těžili Belgičané a Britové, skýtá obrovská naleziště mědi, kobaltu a stříbra, zlata, olova a také uranu. Vypočtené zásoby měděné rudy dosahují pěti miliard tun. Katanga disponuje dvěma pětinaми všech světových zásob kobaltu. Uran z konžského ložiska byl použit na výrobu atomových bomb pro Hirošimu a Nagasaki. Vypěle země si v současnosti uložily zákaz dovozu uranu, neboť nikým nekontrolovatelní těžební nelítostně ničí životní prostředí vysoce ohroženým druhům zvířat, zejména gorilám východního typu.

V Kongu se dále z černých písků říčních nebo mořských náplavů dobývá koltan (směs dvou těžkých minerálů tantalitu a kolumbitu), který se používá při výrobě mobilních telefonů. Nejtypičtějším minerálem těženým v Kongu je ovšem diamant, jehož velká naleziště se nacházejí v povodí řeky Kasai a těží se od roku 1910.

Příroda – pralesy, zvířata, bohatství a ohrožení druhů

Na východě země jsou krásná jezera: Albertovo, Edwardovo, Kivu, Tanganyika a Mweru. Bohužel leží většinou v pohraniční zóně, která ještě ani dnes není bezpečná. Na východě se nacházejí i dva národní parky, Parc National de Kahuzi-Biéga s populací nížinných goril a obrovský Parc National des Virunga s horskými gorilami a šimpanzi.

Na území Konžské demokratické republiky lze nalézt celkově 8 000 až 10 000 rostlinných druhů. V Konžské pánvi nalezneme přibližně 600 druhů vzácných stromů, kromě mahagonu například baobaby, africké ořechy nebo limby.

Konžský deštný prales je po Amazonském druhý největší na světě a současně představuje jeden z nejúčinnějších přírodních systémů chránících stabilitu klimatu. Případné vykáčení pralesa v Demokratické republice Kongo by vedlo k nedozírným ekologickým následkům. Bohužel však k nekontrolovanému kácení pralesa neustále dochází, lesní hospodářství je totiž zdrojem významných zisků. Dřevařské společnosti většinou tvrdí, že pralesu neublíží, protože si vybírají jednotlivé stromy a okolní nechávají na pokoji, a že tedy nekácejí po hektarech. Nejvyhledávanější stromy jsou čtyřicetimetroví velikáni, kteří poskytují mahagonové dřevo. Reálně ale dřevařské společnosti nekácejí pouze jeden strom, jak tvrdí, ale celé okolí. Využívají těžkou techniku, pro kterou je třeba prokácet dostatečný prostor. Většinou pak místa rychle zarostou křovím, ale ne kvalitními stromy, které vyrostou zhruba až za dvě stě let. Prokácené cesty otevírají cesty i pro pytláky, kteří pak ve velkém obchodují se zvířaty.

Z velkých zvířat žijí v oblasti deštných lesů například okapi, gorily a šimpanzi. Gorila horská je silně ohrožený druh a dle posledních dostupných informací z roku 2018 ve volné přírodě, na rozhraní států Uganda, Rwanda a Demokratické republiky Kongo, žije jen kolem 1000 jedinců, jejich populace však poslední roky mírně vzrůstá. Jediné, co v poslední době v této nestálé oblasti začalo bez větších obtíží fungovat, je tzv. gorilí turistika. Všechny tři státy si začaly rychle uvědomovat, co mohou snadno a lehce získat a zároveň rychle ztratit, a začaly gorily efektivně chránit jako svůj „dolarový příjem“. Lidé z celého světa neváhají za jednu hodinu strávenou ve společnosti těchto velmi vzácných zvířat zaplatit částku mezi 500-750 amerických dolarů – a to je pro jednu z nejhudších částí Afriky velice snadný a lákavý příjem. Důležité je, že větší částka z těchto peněz jde zpět na ochranu národních parků a především samotných goril horských. V současné době je největší nebezpečí pro gorilu horskou ničení jejího přirozeného prostředí, vypalování lesa kvůli pěstování fazolí, brambor a kukuřice. Budoucnost goril je velice nejistá.

I na savanách lze nalézt vzácné druhy dřev, jako jsou červené cedry, palmy iroko a sabal. Ze zvířecí říše se zde objevují zebry, lvi, sloni, buvoli, bílí nosorožci a žirafy. Rozmanitost lze však najít i v množství ryb nebo ptáků.

• Historie Konga

Konžské království

Ve 14. století na území dnešního Konga vzniklo několik království, z nichž nejvýznamnější bylo Konžské království, které kontrolovalo velkou část pobřeží u ústí řeky Kongo. Později v 17. století využívali tuto oblast Portugalci jako zdroj otroků.

Svobodný stát Kongo

Ve druhé polovině 19. století prozkoumal povodí řeky Kongo Sir Henry Morton Stanley. Tento cestovatel a dobrodruh sehrál v dějinách Konga významnou a neblahou roli, vstoupil do služeb belgického krále Leopolda II., který založil fingoanou vědeckou instituci, Mezinárodní africkou asociaci, aby zakryl, že chce Kongo pouze drancovat. V letech 1885-1908 existoval

tzv. Svobodný stát Kongo, jehož majitelem byl osobně Leopold II. Důsledky tohoto období si nese Kongo dodnes. Sir Stanley zajistil pro Leopolda dohody s kmenovými vůdci, kteří se vzdali, většinou za směšnou úplatu, suverenity nad svými územími. Vybudoval také strukturu silnic, která nadále umožnila jak dobývání a vývoz nerostného bohatství, tak rozvinutý obchod s otroky. Režim se vyznačoval mimořádnou brutalitou a nelidským zacházením s domácím obyvatelstvem, hlavní snahou bylo vytěžit co nejvíce přírodních zdrojů a získat co nejvíce peněz.

Leopold II. Kongo nikdy nenavštívil, ale dokázal ho prostřednictvím svých podřízených uspořádat a zorganizovat tak, že mu přinášel maximální zisk, ve své době byl nejbohatším mužem na světě. Sir Stanley rozdělil Kongo na čtrnáct celků, z nich každý byl rozdělen na zóny, zóny na sektory a sektory na stanice. Každý tento úsek měl velitele, výhradně Evropana. Pro řadu ziskuchtivých lidí se tak otevřely neskutečné možnosti a pro řadu zakomplexovaných i způsob, jak si zvednout své ego, protože kdo byl správce, měl i moc.

Nejdůležitější vývozní surovinou se stal kaučuk, ale zabíjela se ve velkém i zvířata, například sloni pro jejich tolik ceněné kly. Konžany hlídali bílí zaměstnanci a jimi vycvičení afričtí vojáci, sdružení do armády Force publique, de facto soukromé Leopoldovy jednotky čítající až dvacet tisíc mužů. Jejich úkolem bylo donutit Afričany, aby plnili předepsané normy při sběru kaučuku. Při těžbě kaučuku nebyly respektovány žádné dohody a úmluvy a ze strany Evropanů docházelo k nejhorším zvěrstvům proti lidskosti. V tomto období se počet obyvatel v Kongu snížil na polovinu, asi o 10 miliónů.

V Kongu se totiž, na rozdíl například od jihovýchodní Asie nebo Brazílie, nepěstoval kaučuk na plantážích, ale Konžané museli pracovat v lese, tam najít vhodnou liánu, nařezat ji, aby z ní vytryskla latexová hmota a tu pak dopravit do sběrný. Sběrači často neměli žádné nádoby, a tak si naplácali hmotu na tělo a potom ji ve sběrnách strhávali bolestivě z kůže. Mnohem horší však bylo, pokud vesnice nesplnila danou normu, vojáci Leopoldových jednotek unášeli děti a ženy, bičovali je a nechávali o hladu, dokud muži danou kvótu nesplnili. Pokud vesnice trvale neplnila normu, vojáci libovolně zabíjeli, pustošili domy a kradli.

Nelidské a nepředstavitelné chování nebylo typické pouze pro hlídače sběru kaučuku. V tomto období se nadále násilím odváděli otroci a otrokyně. Obrovské utrpení přinesla Konžanům i dělníkům najatým v jiných zemích i stavba čtyřstakilometrové železnice. Práce v tropickém podnebí a v místním terénu byla neuvěřitelně náročná. Říká se, že u každého telegrafního sloupu zahynul jeden Evropan (počítali se jen bílí a těch bylo 132), kdežto u každého pražce jeden Afričan.

Belgické Kongo

Misionáři z mnoha zemí a obchodní zástupci nejen Británie a USA začali na přelomu století poukazovat na neudržitelné drancování Konga a zejména na nehumánní způsoby dobývání kaučuku. Tlak diplomatů i intelektuálů (například Sira Artura Conana Doylea, jehož kniha Zločiny v Kongu měla mimořádný vliv na veřejné mínění) donutil vládu a parlament Belgie anektovat v roce 1908 Kongo jako svou kolonii.

Hlavou státu byl sice dál belgický král, reálně ale držel v rukou moc guvernér a viceguvernéri (guvernéri provincií). V Kongu rozhodovala belgická administrativa a soudy podle belgického práva. Místní soudy byly sice zachovány, ale měly pouze omezenou pravomoc.

V období Belgického Konga se podmínky pro Konžany částečně zlepšily. Brutální těžba a svévolné násilí ze strany soukromých společností bylo omezeno, zejména tragédie tzv. „krvavého kaučuku“ byla zastavena. Koloniální charta zakotvovala zákaz nucené práce pro zisk soukromé osoby nebo společnosti, i když případy jejího nedodržování se objevovaly až do konce koloniálního období. Hlavní zisky z konžské ekonomiky měla získávat Belgie. Po první světové válce se zaměřila hlavně na těžbu kopru, kobaltu, diamantů a zlata, z rostlinných produktů šlo hlavně o palmový olej a bavlnu. I přes existenci právních záruk byli Konžané i nadále nuceni k de facto otročké práci za nevýhodných pracovních podmínek.

Za druhé světové války se Belgické Kongo dobrovolně hlásilo k belgické vládě v exilu, aby demonstrovalo přínáležitost k protihitlerovské koalici. Stalo se hlavním dodavatelem kaučuku pro spojence a jedním z hlavních dodavatelů uranu USA pro výrobu atomové zbraně.

Guvernéri se i nadále soustředili na využití přírodního a nerostného bohatství pro Belgii, ale postupně se zaměřili i na zlepšení v oblasti zdravotní péče a vzdělávání. Školský systém řídila většinou katolická církev. Zvýšil se počet dětí, které chodily do školy (na 37 % v roce 1954), od 50. let byli konžští studenti přijímáni na evropské střední a vysoké školy. Střední školství se v samotném Kongu začalo vyvíjet až na konci 50. let. Na některých základních školách se dokonce vyučovalo ve všech místních jazycích. V oblasti zdravotnictví se lékařům podařilo pokročit v boji proti spavé nemoci. Zvýšil se počet lůžek v nemocnicích a počet nemocnic dostupných i pro obyvatele mimo velká města.

Nezávislost

Po roce 1945 odstartovala v Africe vlna dekolonizace. V 50. letech začalo v Kongu vznikat hnutí proti kolonialismu, tvořené převážně nově vznikající střední třídou (lidé, kteří získali vyšší postavení v těžebních a zemědělských společnostech a zároveň měli střední a vyšší vzdělání).

Nezávislosti Konga předcházela konference v Bruselu, kam byli pozváni i zástupci konžských sdružení usilujících o nezávislost. Vyjednalo se, že datum nezávislosti připadne na 30. 6. 1960 a budou jí předcházet národní volby. Ty s jasnou převahou vyhrál Patrice Lumumba, stal se prvním konžským premiérem a sestavil vládu. Prvním prezidentem byl zvolen Joseph Kasavubu. Při slavnostním ceremoniálu 30. 6. 1960 v Kinshase pronesl Patrice Lumumba svůj slavný projev, ve kterém ostře zkritizoval tehdejší belgickou nadvládu. Belgičané byli zaskočeni absolutním předáním moci; hlavně nepočítali s tím, že by měli přijít o zisky z jedné ze surovinově nejbohatší země světa.

Necelý týden po vyhlášení nezávislosti se konžská armáda vzbouřila proti dosavadním belgickým velitelům a v městech začaly nepokoje, při kterých byli na životech ohroženi belgičtí občané. Do země proto přijely další speciální belgické parajednotky, na což Lumumba reagoval stížností k OSN. OSN stížnost vyslyšelo a do Konga poslalo své speciální jednotky. Belgičtí parašutisté zemi ale neopustili, pouze se přemístili z Léopoldville do Katangy, neboť sázeli na podporu separatistických vůdců této provincie.

Katanga, surovinově nejbohatší provincie, využila zmatku a odtrhla se od zbytku země. Lumumba proto žádal OSN, aby mu pomohlo toto povstání potlačit, nicméně se ukázalo, že jeho politický vliv není ještě dostatečně silný, jeho kontakty malé, a proto OSN v tomto případě na žádost nereagovalo. Lumumba se obrátil na Sovětský svaz s tím, aby mu Rusko poskytlo letadla, díky kterým by přeskupil svou armádu do Katangy, a zároveň vyzval v Kinshase africké národy ke spolupráci a podpoře. Prezident Kasavubu, který razil spíše umírněnější přístup, byl těmito kroky pobouřen a sesadil Lumubu z politické funkce premiéra. Lumumba učinil totéž - sesadil Kasavubu z jeho politické funkce. Při hlasování v Senátu se ukázalo, že větší platnost má příkaz Kasavuby, a Lumumba se ocitl v domácím vězení.

Mužem, který měl ovšem nakonec nejdůležitější slovo, se stal Mobutu, plukovník, jehož Lumumba osobně nasadil při nepokojích proti Belgičanům. Během několika měsíců se z bývalého spolupracovníka Lumumby stal jeho úhlavní nepřítel. Bylo jasné, že svět bude požadovat propuštění Lumumby z vězení, a proto bylo nutné jednat rychle. Mobutu využil toho, že se vládce samostatného státu Katangy, Tchombo, vyprofiloval jako Lumumbův odpůrce, proto dojednal s prezidentem Konga Kasavubu transfer vězně do Katangy, kde byl Lumumba a jeho dva bývalí ministři mučeni a záhy popraveni. Svět se pak dozvěděl, že vězni byli zastřeleni při pokusu o útek.

Povolané jednotky OSN pak rychle obsadily Katangu a území připojily zpět ke Kongu. 24. listopadu 1965 svrhl pětatřicetiletý armádní velitel Mobutu premiéra i prezidenta Kasavubu a stal se nejbohatším a nejzvrhlejším diktátorem své doby.

Mobutu Sese Seko

Mobutu vytvořil vládu jedné strany, Lidového revolučního hnutí (Mouvement Populaire de la Révolution), zestátnil těžební průmysl a další důležité sektory národního hospodářství. Vládl pomocí autokratických metod, přímo kontroloval ekonomiku, média, pěstoval kult osobnosti a vše ovládal pomocí vojenské represe. V rámci „kulturní revoluce“ se snažil Kongo „poafričtít“. Název země změnil z Konžské demokratické republiky na africky znějící Zaire, hlavní město Leopoldville na Kinshasu. Sám si změnil jméno na Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga. Těmto změnám se začalo říkat „mobutizace“ nebo zairizace. Mobutuův Zair netrpěl nedostatkem peněz, jen všechny tekly do kapes prezidenta. Mobutu směle vydával certifikáty na těžbu Belgičanům a Francouzům a podporoval v zemi americké akce, protože Američané si Kongo drželi jako svou protikomunistickou baštu.

Po ukončení studené války však prezidentovy vztahy s USA značně ochladly, a nejen to, Američané začali požadovat demokratizaci státu a reformy. V roce 1990 hospodářské problémy a s nimi spojené nepokoje donutily Mobutua zrušit zákaz politických stran a ustavit dočasnou vládu. Její demokratičnost však opět potlačoval. Vinou války v sousední Rwandě byla země v devadesátých letech zasažena přívalem uprchlíků. Poslední kapku znamenal zákaz pohybu Tutsiů na území Konga pod trestem smrti. Tutsiové, kteří ovládali velká území na východě, povstali a získávali na svou stranu další členy opozice. Jakékoliv diplomatické vyjednávání selhalo. Mobutu nakonec ze země uprchl do Toga a do Konga se již nikdy nevrátil.

Občanská válka

Na jaře roku 1994 ve Rwandě vzrostlo napětí a nevrzlivost mezi kmeny natolik, že Hutuové začali masově vyvražďovat kmen Tutsiů. Protože se jednalo o oblast hranice mezi dvěma státy, celý konflikt se přelil do Demokratické republiky Kongo. Kromě více než milionu civilistů uprchli ze Rwandy do Zaire i příslušníci milicí etnika Hutuů, které posléze využívaly zdejší uprchlické tábory k útokům na rwandské území (v dané době pod kontrolou etnika Tutsiů). Rwandská vláda proto vyslala do oblasti své ozbrojené síly. Společně s Ugandou pak podpořila zformování povstaleckého hnutí nazvaného Spojenectví demokratických

sil pro osvobození Konga-Zaire (Alliance des Forces démocratiques pour la Libération du Congo-Zaire, AFDL), které se pod vedením Laurenta-Desiré Kabilu nejprve zmocnilo východu země a poté postupně proniklo do vnitrozemí. Během osmi měsíců dostali povstalci značnou část území Konga pod svou kontrolu, 17. května 1997 ovládli hlavní město Kinshasu a svrhli režim prezidenta Mobutu. Velitel AFDL Kabila se po krachu mírových vyjednávání mezi povstalci a zástupci vlády prohlásil novým prezidentem, roku 1997 převzal vládu a přejmenoval zemi zpět na Demokratickou republiku Kongo-Kinshasa.

Kabilovi spojenci se však brzy obrátili proti němu, jednak proto, že vládl příliš autoritativně a jednak proto, že chtěl přimět rwandské oddíly, aby opustily Kongo. Povstalci, kteří se začali formovat na východě, ovládli téměř třetinu země. Podporovala je Uganda a Rwanda, zatímco Kabilu podporovala Zimbabwe, Namibie a Angola. V roce 1999 bylo podepsáno příměří, které ovšem boje na východě, financované z ilegální těžby diamantů, nezastavilo. O dva roky později byl Kabila zavražděn a místo něj nastoupil jeho syn Joseph Kabila. Většina východu však zůstává nezabezpečená až dodnes a denně zde umírají lidé.

Nejde jen o mnohé spory mezi etnickými skupinami, je zde i velké množství sporů mezi osmi africkými zeměmi a mnoha ozbrojenými silami. Situace je nepřehledná nejen pro evropského pozorovatele, ale i pro mnoho samotných Konžanů. V tomto konfliktu již zemřelo 3,8 milionů obyvatel. Tento konflikt byl a je nejkrvavějším v historii od druhé světové války.

Současnost

V červenci 2006 proběhly v Kongu první volby od roku 1960 se zastoupením více než jedné strany. Joseph Kabila zde dostal 45 % hlasů, ale jeho oponent Jean-Pierre Bemba s 20 % hlasů volby neuznal za platné. Tato událost rozproudila boje v hlavním městě, kde zemřelo 16 lidí. Druhé volby se konaly v říjnu 2006 a Kabila opět vyhrál s 58 %.

V posledních letech se do Demokratické republiky Kongo více lidí vrací, než z ní prchá. V roce 2006 se vrátilo více než milion osob. Návrat však pro ně není snadný, potřebují se znovu začlenit do společnosti – najít práci, bydlení, nějak navázat na předchozí život. Většinu z nich se ale nedostane žádné pomoci. Situace je navíc tím těžší, že i mnoho lidí, kteří ze země neuprchli, nemají zajištěný žádný životní standard, dle údajů OSN se nachází přes 80 % obyvatel pod hranicí chudoby. Podle odhadů OSN žilo v Kongu v roce 2007 více než milion vnitřně přesídlených osob, tedy lidí, kteří nežijí ve svých původních domovech. Většina z nich žije v místních komunitách nebo se ukrývá v lesích.

V roce 2011 proběhly v zemi další volby, které byly mezinárodním společenstvím pokládány za zfalšované, zvítězil v nich opět Joseph Kabila. V souvislosti s tím proběhla v zemi další vlna násilností. Poslední volby pak proběhly koncem roku 2018. Dosavadní prezident Kabila se vzdal třetí kandidatury, která by však byla proti ústavě a pověřil vedením kandidátky předsedu své politické strany. Několika opozičním kandidátům bylo rovněž znemožněno se voleb zúčastnit. Tyto volby vyhrál, s posvěcením volební komise, opoziční kandidát Felix Tshisekedi Tshilombo. Tyto výsledky však byly v rozporu s odhady církevních pozorovatelů, kteří odhadovali, že vítězem bude Martin Madidi Fayulu, a obvinili Tshisekediho z dohody s Kabilou. Felix Tshisekedi byl uveden do funkce prezidenta na počátku roku 2019 a jednalo se o první poklidné převzetí moci od počátku vziku země.

V polovině roku 2022 vyeskalovalo napětí mezi konžskými vládními jednotkami a rebely z hnutí M23, kteří jsou dle několika zdrojů podporováni rwandskou vládou. Potyčky se udály ve východních regionech země na hranicích s Ugandou, Rwandou a Burundi. Tyto potyčky si vyžádaly několik desítek obětí, mezinárodní společenství se obává, aby tyto menší střety nepřerostly v mezinárodní konflikt mezi Kongem a Rwandou. I tomu má zabránit mezinárodní mise OSN čítající na 14 tisíc příslušníků. Situace je nejistá, odhaduje se, že v polovině roku 2022 bylo v zemi na 5,5 milionů vnitřně vysídlených osob.

• Společnost a rodina

Konžská společnost je velmi tradiční. Místní komunity, ve kterých lidé žijí, se skládají nejen z jednotlivých rodin, ale zároveň z velkých rodinných klanů. Afričané jsou na svoji pospolitost velmi hrdí a jakékoliv její urážky nesou nelibě. Rodina je velká a rozvětvená a vztahy i mezi těmi nejvzdálenějšími příbuznými se aktivně udržují. Mezi příbuznými existuje velká solidarita, všichni se často scházejí, telefonují si a probírají i ta nejintimnější témata. Členové rodiny si vzájemně pomáhají, pořádají oslavy atd. Znakem všech tradičních afrických společností jsou rituály, které provázejí různé společenské události a každý významný přechod v životě jedince a rodiny.

Náboženství v Kongu

Konžané vyznávají více náboženství – jak tradiční, tak i náboženství importovaná a rozšířená zejména vlivem kolonizátorů. Dominantním náboženstvím je římsko-katolické, ale v zemi působí také řada malých protestantských církví. Významné jsou afro-křesťanské autochtonní církve (vzniklé na místě, působící na místě svého vzniku), z nichž nejznámější jsou kimbangisté. Na východě země jsou výrazněji zastoupeni také muslimové.

Mezi kimbangisty dnes počítáme miliony věřících. Simon Kimbangu (1889 – 1951), zakladatel tohoto náboženského směru, se

narodil ve vesnici N'Kamba, která je dnes poutním místem. Byl od dětství úspěšným léčitelem, což by jinak mohlo znamenat, že by se stal šamanem, ale Kimbangu se začal pokládat za proroka. Využíval textu Bible, a jeho význam si upravoval podle svého. Počet jeho příznivců rychle narůstal. Přestože ho Belgičané zavřeli na třicet let do vězení, v roce 1959 byla jeho církev uznána za rovnoprávnou s křesťanstvím. Zajímavé je, že pokud jste příznivcem této církve, je nepřípustné, abyste na sobě někdy neměli oblečení. Můžete mít třeba jenom šátek na krku, ale nikdy nesmíte být nahý.

Křesťanství do Konga přivezli na konci 15. století Portugalci. Tehdejší vládce v Kongu (Manikongo) si spočítal, že spojení s Portugalci mu může přinést prospěch, proto nechal postavit křesťanský kostel a sám přijal jméno Joao, jeho manželka přijala jméno Eleonora a jeho nejstarší syn Alfonso. Křtem prošla i řada náčelníků z provincií a na území působili jezuitští kněží. Záhy se ale ukázalo, že křesťanství zdaleka není ideálem všech Konžanů, kterým vadilo, že museli opustit svá božstva z minulosti, vadily jim zákazy ze strany misionářů, které se týkaly převážně tance, oblečení a mnohoženství. Po smrti Manikonga se stal králem jeho syn Alfonso, který byl opravdovým praktikujícím katolíkem. Konžané se začali oblékat jako v Lisabonu, tradiční obřady a tance byly pokládány za barbarství. V roce 1518 se Alfonsův syn Henrigue stal prvním černým biskupem v dějinách církve. Byla to především jeho zásluha, že se křesťanství v Kongu udrželo a rozšířilo. Konžané jsou hodně věřící lidé, nicméně musíme mít stále na paměti, že každé náboženství je velmi ovlivněno místní kulturou. Proto i křesťanství v Kongu má svá specifika (například velmi silný kult Ježíše Krista a poměrně slabý kult Panny Marie).

V tradičních afrických společnostech se rovněž stále udržuje vnímání takového světa, kde život jednotlivce a spirituální svět nejsou odděleny hranicemi. Spojení s Bohem je zprostředkováno předky, kteří jsou důležitou součástí kmenové komunity. Předkové mají moudrost a moc a spojení se s nimi navazuje před významnými událostmi. Komunikaci s předky zprostředkovává obvykle kněz, hlava rodiny, věštec. Tato víra přetrvává a je jí ovlivněna jak praxe křesťanství, tak kimbangistů.

Rodina

V konžské společnosti funguje od nepaměti polygamní rodinný systém. Je zde zcela běžná a není možné ho interpretovat dle evropského myšlení jako nevěru nebo promiskuitu. V naprosté většině společností, kde je zaveden, je jeho smyslem zajistit dostatečné množství nově narozených dětí, aby se vyrovnala vysoká kojenecká a dětská úmrtnost a aby se zachovalo udržitelné množství populace. V současnosti stále více stoupá počet monogamních manželství, a to hlavně ve městech.

Rodina znamená pro Konžany něco jiného než pro většinu Evropanů. Rodinu tvoří jen rodina nukleární, případně nejbližší příbuzní, ale zahrnuje širší společenství. Například ze svatebního rituálu je patrné, že svatba není pouze svazek nevěsty a ženicha, jejichž rodiče musí se svatbou souhlasit, ale dochází ke spojení dvou rodinných klanů. Rodina ženicha pak za nevěstu vyplácí rodině nevěsty domluvenou cenu. Ženich přijde do domu nevěsty a její rodině zaplatí na zdejší poměry nemalý obnos, asi 500 dolarů. Dále rodině koupí kozu, olej, cukr, mouku, otci sváteční uniformu a ženám v rodině oblečení. Rodina mu na oplátku vystaví paragon, který je ověřen úředníkem. Rozhodující slovo v rodině má obvykle otec. Povinnosti mezi manželi jsou jasně rozděleny, dům je vizitkou muže a jeho manželka má na starosti domácnost. Rozvod mezi manželi je v Africe řídkým jevem.

Postavení a problémy žen

Za zvláštní zmínku stojí postavení žen v Africe. To je primárně určeno tím, z jaké komunity žena pochází. Domorodé africké ženy, které žijí ve městech a mají vzdělání, se většinou přizpůsobily západnímu stylu života. Některé setrvávají při kmenových tradicích, které většinou jejich postavení znevýhodňují. Jednání na úřadech obstarává většinou muž. Pokud je žena vdaná, musí žádat manžela o souhlas, aby mohla jít například před soud nebo požádat o pas. Ženy také často vykonávají těžkou fyzickou práci a nejsou nijak chráněny proti domácímu násilí.

Mnoho žen se stalo obětmi občanské války v Kongu. Kromě ponižujícího zacházení, mučení a svévolných poprav civilistů nebo rekrutování dětí do války totiž docházelo, a i nadále dochází v oblasti Kivu, k masivnímu znásilňování žen a dětí. Znásilnění se zde stalo jednou z válečných zbraní. Počet obětí se odhaduje na 200 000. Většina znásilnění je páchána uniformovanými vojáky, tj. vojáky konžské armády, ale i policisty, rebely a dalšími bojovníky. Soudy i policie fungují velmi špatně, proto pachatelé zůstávají nepotrestáni, přestože podle zákona jde o trestný čin. Důvodů znásilňování je hodně. Kromě sexuálního uspokojení, vybití frustrace, pomsty či snahy zničit jiný kmen může stát za znásilněním i víra v magické účinky znásilnění (víra, že násilník získá sílu manžela znásilněné ženy). Většina znásilnění probíhá v odlehlejších částech, kde se ženy přes den pohybují – na polích, u studen, mnoho z nich probíhá i ve vesnicích, pokud ji přepadnou nebo pokud se v blízkosti bojuje.

Obětem pomáhají většinou neziskové organizace, které poskytují především zdravotní péči, psychologickou, terapeutickou a spirituální pomoc a zajišťují operace v nemocnicích. Často se stává, že znásilněné ženy bývají vyloučeny nejen ze své vesnice, ale i z rodiny, přičemž manžel znásilněnou manželku zavrhne úplně. Znásilňováním se šíří i AIDS. Podle poslední studie Světové banky je počet nakažených virem HIV v severním a jižním Kivu přes 20 %, kdežto průměr v Kongu je 1,5 %. Masové znásilňování se v této oblasti děje více než deset let a jeho zastavení je jednou z priorit OSN.

Postavení a problémy dětí

V konžských rodinách vždycky bylo hodně dětí. Je to dáno jednak vysokou úmrtností v minulosti, ale také tradicí, podle které rozhodně neplatí evropská rovnice málo dětí = bohatství, hodně dětí = chudoba. Konžané nemají zákonem zajištěnou situaci ve stáří a v nemoci, a proto zde existuje tradice, že děti se o své rodiče starají, když už jsou staří a nemohoucí.

Děti svým rodičům hodně pomáhají už od relativně nízkého věku, ale to neznamená, že by neměly právo si hrát nebo chodit do školy. Školní docházku však mnohým komplikuje nedostatek finančních prostředků, protože se v Kongu platí školné, uniformy a učební pomůcky, a mnoho rodičů na zaplacení nemá. Pokud rodina bydlí na vesnici, stává se, že dítě musí vyrazit z domu třeba ve čtyři hodiny ráno a jít několik hodin pěšky, aby se dostalo na první vyučovací hodinu včas.

Mnoho dětí vyrůstá obklopeno neustálými boji a konflikty, což má pro jejich život několik negativních důsledků.

- ▶ Děti jsou nuceny, aby se staly tzv. „dětskými vojáky“ a bojovaly, i když vůbec nerozumějí tomu, co vlastně válka je. Někdy jsou odebrány od rodiny anebo musejí bojovat, aby ochránily své rodiny.
- ▶ Děti jsou odloučeny od svých rodin nebo kvůli válce ztratí svou rodinu nadobro. Uvádí se, že třeba ve Rwandě se ocitlo bez maminky a bez tatínka i 300 000 dětí, které se musí starat o zbytek rodiny.
- ▶ Když konflikt skončí, životy dětí ohrožují nášlapné miny.
- ▶ Ve východní části Demokratické republiky Kongo je velmi vysoká dětská úmrtnost. Britská BBC dokonce uvádí, že 7 z 10 dětí zemřelo před tím, než dosáhlo dvou let.

Život dětí a jejich osudy ovlivňují nejenom boje, ale i špatná ekonomická situace a přehnaná náboženská víra. Konžané jsou zvyklí nechávat si radit od šamanů, pokud se v jejich rodině vyskytne problém, který neumějí vyřešit. Za radu a pomoc samozřejmě platí. V Kinshase si mnozí (a často nepoctiví) šamani začali otevírat svoje stánky a za honorář určí zdroj neštěstí, který rodinu sužuje a kterého se musí zbavit. Protože nejjednodušší bývá ukázat na nejslabšího, bývají to právě děti, které jsou označeny za příčinu neštěstí rodiny, a rodina je proto vyžene z domu, kam se nesmějí vrátit.

Neplánované rodičovství a rozdílná práva žen a mužů způsobují, že pokud se narodí nemanželské dítě a biologický otec se rozhodne nejít na matriku vystavit rodný list, novorozenec není zaregistrován. Korupce v zemi pak způsobuje, že jsou vystavovány falešné dokumenty uvádějící jiné datum narození dítěte. Následkem toho se pak může stát, že do manželského svazku vstupují nezletilci, nebo se za úplatek dají sehnat dokumenty například o svěření dítěte do péče.

Vzdělávací systém v Demokratické republice Kongo

V době, kdy Demokratická republika Kongo byla belgickou kolonií, dominovala vzdělávacímu systému katolická, sporadicky i protestantská církev. Osnovy odrážely nejvíce křesťanské a západní hodnoty. Vyučování bylo hlavně náboženské, děti se učily také číst, psát a počítat, důraz byl však kladen na katechismus. Vzdělávací systém současnosti se skládá ze čtyř úrovní: mateřská, základní, střední a vysoká škola. Mateřská škola je tříletý program pro děti od tří do pěti let, který není povinný.

Základní škola má šestiletý program rozdělený do tří úrovní po dvou letech, a to na 1) základní úroveň pro děti, kterým je šest a sedm let; 2) střední úroveň je pro děti ve věku osmi a devíti let; a 3) výstupní úroveň je určena pro děti deseti a jedenáctileté. V průběhu školního roku žáci skládají různé testy a zkoušky, musí provádět cvičení a kvízy. Hlavními předměty jsou francouzština, matematika, vědy, kreslení, čtení a psaní. Třídu lze opakovat jen jednou a certifikát (Certificat d'École Primaire – certifikát ze základní školy) se uděluje po dokončení šestiletého programu.

Na střední školu lze nastoupit po získání certifikátu ze základní školy. Střední škola má šestiletý program rozdělený na nižší a vyšší úroveň. Nižší úroveň je určena pro děti dvanáctileté až patnáctileté a trvá dva roky. Závěrečná zkouška se skládá ze všech předmětů. Minimální procento úspěšnosti u zkoušek je 50 %. Do vyšší úrovně středního vzdělání postupují děti, které úspěšně absolvují nižší úroveň středního vzdělání. Zvolí si hlavní předmět, který bude odpovídat oboru na vysoké škole. Studenti jsou přijati buď do krátkého, nebo do dlouhého cyklu. Dlouhý cyklus trvá čtyři roky a je rozdělen na tyto obory: literární obor, vědecký, obchodní, sociální, umělecký, zemědělství, veterinární, lékařský, pedagogický a technický. Na konci čtvrtého ročníku student musí složit státní zkoušku ze všech předmětů během čtyř dní. Diplome d'état (státní diplom – maturita) je udělen studentům po úspěšném absolvování zkoušky. Krátký cyklus trvá dva až tři roky a jde o studium odborných a technických předmětů. Specializaci student získá po úspěšném absolvování zkoušek. Vzdělání se platí, a z toho důvodu není dostupné pro všechny.

• Kultura

Strava

Díky příznivým přírodním podmínkám nejsou v Kongu problémy s výživou. V jídelníčku Konžanů převažuje rostlinná složka. Na trzích je velká nabídka ovoce a zeleniny (převážně banány, ananasy, mango, rajčata, okurky). Dále se využívá maniok, arašídů a čili, které obohatily jídelníček Konžanů až s příchodem Evropanů a obchodem s otroky.

Základní ingredience, ze kterých se vaří, jsou banány a maniok – rostlina, ze které se jí škrobovitý kořen (podobně jako u brambor). Vaří se často **fufu**, tuhá kaše, která se podává s opékaným masem a omáčkami. Fufu Konžané připravují tak, že do velkého množství škrobovitě mouky vmíchají malý podíl vody, těsto řádně uhnětou a vcelku hodí do vroucí vody. Vznikne cosi jako knedlík, který pak strávníci trhají rukama a namáčí do omáček nebo ho přikusují k masu.

Nejtradičnější masa jsou ze zvířat, která byla ulovena v lesích. Oblíbená jsou dušená masa na špenátu, vařená na rajčeti, pepři a čili, cibulích a arašídové pomazánce. Listy manioku se jedí i vařené, z kořene se dále smaží chipsy. Všichni milují kombinaci fufu a **soso** (soso je kuře vařené na rajčatech – něco jako naše hodně pikantní kuře na paprice). Další favorit je **bambara** složená z ovesné kaše, arašídové pomazánky a cukru. A **pondu** – pokrm z listů manioku. Hovězí maso a kuře jsou oblíbená masitá jídla, ale pokud máte opravdu hodně peněz, můžete si dát krokodýla, opici či antilopu.

Hudba

Pro Konžany je důležitá a všudypřítomná hudba a tanec. Populárním tancem je rumba, populárním nástrojem pak je buben djembe.

Tanec měl a stále má v Africe obrovský a hluboký smysl. Doprovází lidi při různých rituálech, neobejde se bez něj svatba, hostina, lov, pohřeb a další rituály a obřady. Každý kmen má své typické tance a pohyby, ale všechny spojuje volnost pohybu do rytmu znějícího z bubnů a bubínků. Afričtí tanečníci tancem vyjadřují svoje pocity, emoce a vztahy. Tančí se hlavně ve skupině, a proto dochází k zajímavé a neopakovatelné atmosféře. Všechny pohyby afrického tance vycházejí z přirozených pohybů těla.

Podobně silný vztah mají Konžané k hudbě. Při různých slavnostech se sejde skupina lidí, ti bubnují, a veřejnost se přidává, ať už jde o pohřeb nebo o politickou stávkou. Jeden buben má vždy hlavní úlohu: udává tempo, změny tempa a hlavní rytmus pro tanečníky. Je to tzv. buben sólový. Ostatní bubny jsou bubny doprovodné.

Sport a hry

V Africe není běžné, že by se děti třeba po škole účastnily nějakých zájmových kroužků nebo docházely by třeba na sport. Po škole většinou pomáhají rodičům, a pokud jim zůstane čas na zábavu, tak se dokáží rychle zorganizovat a něco si zahrát. Jednoznačně nejpobulárnější hrou je fotbal. Hraje se taky basket nebo volejbal.

Děti (hlavně děvčata) hrají **dzango**. Jedná se o hru pro dvě hráčky, které stojí naproti sobě. Obě za popěvku dvakrát pokrčí současně obě nohy a napotřetí vykročí buď pravou, nebo levou. Pokud vykročí obě stejnou (zrcadlově stejnou nohou), dívka získává bod a pak začíná s popěvkem druhá. Něco jako kámen – nůžky – papír. Hra **Kebo** je hra v kolečku, kdy lidi chodí za sebou, tančí, zpívají písničku, tleskají a na určitý refrén výsknou a poskočí. Hra je určena k uvolnění, relaxaci. **Kede** je panák. Děti taky rády jezdí na kole anebo skáčou přes švihadlo.

V Kongu neexistují velká hračkářství, jako známe v Evropě. Hračky jsou většinou cenově nedostupné a jsou i nedostatkovým zbožím. Děti si hračky vyrábějí samy, podle toho, na co mají zrovna náladu, podle své vlastní fantazie.

Africké účesy a zdobení těla, móda

Afričané si potrpí na upravenost. Paradoxní je, že termín „být šik“ zavedl právě Mobutu. Velkou kapitolou jsou samotné účesy. Tradiční copánky už nejsou tak in, ženy si nechávají narovnávat vlasy pro vzor bělošských žen. Kadeřnictví je na každém rohu a každý si může vybrat, jakou zvolit variantu účesu - spletené copy u hlavy nebo copánky, do kterých se zaplétají umělé vlasy. Vlasy se před celým procesem musí ještě upravit, zpravidla navoskovat, aby změkly. Tvorba jednoho účesu trvá tak čtyři hodiny. Ženy v Africe vždycky věnovaly svým vlasům velkou pozornost, protože jejich vlasy jsou hustší, tvrdší a štětinovité.

Být upravený a mít skvělý outfit nabývá i dalšího rozměru. Většinou za tím stojí touha vymanit se z nuzných životních podmínek, která se pak promítá do účesů a odívání. Nepraktičtější je

nosit tradiční barevné bavlněné oblečení s velkými vzory. Nejpopulárnější jsou však džínsy, trička a topy běžných módních řetězců, jak je známe u nás v Evropě.

V některých provinciích si lidé zdobí tělo (obvykle bílými ornamenty) a oblékají si kroje složené ze sukni z trávy a barevných čelenek. Někteří Konžané pak tyto oblečky napodobují a dělají v nich představení pro turisty.

Státní svátky

- ▶ 1. leden – Nový rok
- ▶ 4. leden – Den mučedníků
- ▶ 17. leden – Výročí smrti Patrice Lumumby
- ▶ 1. květen – Den práce
- ▶ 17. květen – Výročí vstupu L.D. Kabily do Kinshasy
- ▶ 30. červen – Výročí nezávislosti – hlavní svátek země
- ▶ 25. prosinec – Vánoce

• Češi v Kongu

Drtivá většina objevitelů Konga si vybrala způsob zdolávání srdce Afriky po řece. Veletok Konga dvakrát protíná rovník a jeho pánev je tak obrovská, že by pokryla polovinu Austrálie. Zaměříme-li se na Čechy, kteří podnikali výpravy do srdce Afriky, narazíme například na Martina Behaima, (Martinus de Bohemia, tedy Martin z Čech) který do Konga zavítal již v době portugalských nálezů, a to na lodi kapitána Diega Cao. V povodí Konga se roku 1887 plavil i **inženýr Staněk**. Připlul tam parníkem, který si sám smontoval. Díky jeho cestám na povodí této mohutné řeky máme v Praze vzácné etnografické sbírky. K dalším slavným cestovatelům devatenáctého století patří pochopitelně **Emil Holub**, který cestoval sice hlavně po jihu Afriky a do vstupu do pánve Konga mu chybělo asi pět set kilometrů. Ve dvacátém století už začínáme mluvit ne o objevitelských cestách, nýbrž o cestovatelských výpravách. Studium kmenů žijících v povodí Konga se zabýval **Pavel Šebesta**. Jedním z nejznámějších Čechů, který do Konga zavítal, byl **Ladislav Mikeš Pařízek**, jehož dobrodružné knihy odrážely vlastní zážitky. Když mu bylo necelých sedmáct let, nechal se naverbovat cizineckou legií právě do Afriky. Ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století pak pěšky přešel celé Belgické Kongo. V Evropě svoje poznatky zpracoval ve stejnojmenné knize a zároveň vytvořil jeden z prvních slovníků jazyka tetela. Téměř celou generaci ovlivnili **Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund**. Čas „liberálních“ šedesátých let umožnil navštívit Afriku několika kolektivním výpravám.

Po listopadu 1989 se hranice otevřely, sehnat ale potřebná povolení a víza není úplně jednoduché. Do Konga jezdí například přírodovědec Jiří Šlégl anebo Vladimír Plešinger, který v Kongu žil a pracoval a který za svoji knihu *Kniha Konga* získal cenu za literaturu.

Text vznikl na základě podkladů Evy Kaličinské, Kadazi Dikenky (lekce DR Konga). Text byl doplněn o lekci Subsaharská Afrika, jejímž autorem je Zdeněk Kresl. Odbornou konzultantkou byla Geti Mubeenová. Údaje jsou aktuální k srpnu 2022.

Použitá literatura k lekci Subsaharská Afrika a Demokratická republika Kongo:

- Plešinger, Vladimír. *Velká kniha Konga*. Brno: Jota, 2007.
- Mikulková, Marie. *Žila jsem v Africe*. Třebíč: Vydavatelství Akcent, 2002.
- Kongo: *Hluboké ticho*. Film USA, režisér: Lisa F. Jackson, 2007. Uveden na festivalu Jeden svět 2008.
- <http://miroslavzajic.blog.idnes.cz/c/66080/Republika-Kongo.html>
- Člověk v tísní pomáhá ženám v Kongu. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/?x=2083900>
- Pygmejové ve Středoafričské republice. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/lekari/car/_zprava/469280
- Profile of the educational system in the Democratic Republic of the Congo. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: http://www.bibl.u-szeged.hu/oseas_adsec/congo.htm
- Lieutenant-General (později maršál) Joseph-Désiré Mobutu. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/154531#154531>
- Složité historie vzniku Demokratické republiky Kongo. [online] [cit. 15.9.2011] Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/mladepraleza/zajimavosti/_zprava/473773
- National Geographic, září 2002.*
- <http://www.hedvabnastezka.cz/>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokratick%C3%A11_republika_Kongo
- http://en.wikipedia.org/wiki/Belgian_Congo
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokratick%C3%A11_republika_Kongo
- http://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_Civil_War
- <https://www.export.cz/nazory-a-analyzy/subsaharska-afrika-region-paradoxu/>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Subsaharsk%C3%A11_Afrika
- https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_Afriky
- <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2018/08/Anal%C3%BDza-Afrika-IPPS-1.pdf>
- <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-vcetne-azylantu>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Kolonizace_Afriky
- <https://afrikaonline.cz>

36. Blízký východ

● Obecně o regionu

Blízký východ (někdy také Střední východ nebo Přední východ) zahrnuje především oblast západního středomoří a Arabský poloostrov. Do oblasti bývají však často zahrnuty i další oblasti, a to zejména poloostrov Malá Asie, Irán a někdy i východní část Magrebu (Egypt). Pro naše účely se budeme soustředit v následujících řádkách především na oblasti zahrnující státy Izrael, Palestina, Libanon, Sýrie, Jordánsko, Irák, Irán, Saudská Arábie, Jemen, Omán, Katar, Bahrajn, Kuvajt a Spojené arabské emiráty.

Tato oblast při styku tří kontinentů je označována za „kolébkou civilizace“, kde došlo ke vzniku prvních státních útvarů s vyspělou kulturou, bohatému rozvoji v mnoha oblastech lidské činnosti a vzniku tří monoteistických náboženství (judaismus, křesťanství a islám). Regionu dominuje v současné době islám (s výjimkou Izraele) a majoritní etnickou skupinou jsou Arabové (s výjimkou Turecka, Izraele a Iránu). V oblasti se však vyskytuje velké množství různých menších etnických a náboženských skupin.

Oblast byla předmětem zájmu prakticky po celou dobu existence lidstva, to s sebou samozřejmě přináší velké množství střetů, které se v regionu vyskytují až do dnešních dní. Dalo by se říci, že Blízký východ je jakousi „horkou půdou“ současného světa, která ovlivňuje dění i v na opačném konci světa. Zprávy o událostech v těchto zemích se dostávají do zpravodajství západních agentur, včetně těch českých, poměrně často. Není divu, zejména události posledních let, které započaly tzv. Arabským jarem, pokračovaly násilnými konflikty a následnou migrační krizí, způsobilo velké problémy nejen ve státech Evropské unie. Z tohoto důvodu je alespoň základní znalost tohoto regionu a jeho problémů tak důležitá.

● Přírodní podmínky

Oblast Blízkého východu se rozprostírá na poloostrově Malá Asie, na Arabském poloostrově a na blízkých sousedních území. Je omýván vodami Středozemního moře z východu, Rudého moře z jihozápadu, Arabským mořem z jihovýchodu a Černým a Kaspickým mořem ze severu. V samotném středu pak zasahuje do regionu Perský záliv.

Na severu zasahuje na území Turecka a Iránu pás hornatin. V případě Turecka (Malé Asie) se jedná o pohoří Džilo, Kačkar, Taurus a další. Iránu pak dominuje široký pás Íránské vysočiny, která je tvořena rovněž širokou bezodtokovou náhorní plošinou s průměrnou nadmořskou výškou přesahující tisíc metrů nad mořem. Další horské oblasti se vyskytují v čtyřmezí Izraele, Jordánska, Libanonu a Sýrie (pohoří Libanon, Antilibanon), dále pohoří Asír, táhnoucí se Arabským poloostrovem podél pobřeží Rudého moře, nebo pohoří Al-Hadžár v severovýchodním Ománu.

Region se nachází při obratníku raka, většině území tak dominují pouštní a polopouštní oblasti s velmi nízkým úhrnem srážek. V případě západních oblastí (Turecko, Izrael, Libanon, západní část Sýrie) se pak jedná o středozemní klima. Obecně by se dalo říct, že právě nízký úhrn srážek, a obecně nedostatek vody, je, a bude v budoucnu, problémem, a to i v souvislosti se stále se zvyšující populací regionu. Některé státy přitom nemají vůbec žádné povrchové vody (řeky a jezera) a musí se spoléhat na podzemní zdroje, případně pak na vodu z odsolovacích stanic. Největšími vodními toky jsou řeky Eufrat a Tigris, jež daly vzniknout starodávným civilizacím a poskytují závlahu širokému zemědělskému pásu v jejich blízkosti.

V pouštních a polopouštních oblastech žijí především menší živočichové, kteří se přizpůsobili tomuto extrémnímu podnebí, velká část z nich je pak aktivní v noci. Jedním z typických představitelů je pak velbloud jednohrbý zvaný „dromedár“. Tento savec je již přes 4 tisíce let domestikovaný a ve volné přírodě se již prakticky nevyskytuje, snad s výjimkou Austrálie, kde se jedná o invazivní druh. Původně se na území Blízkého východu vyskytovalo větší množství zvířat, a to včetně větších savců jako je lev. Většina těchto zvířat však byla v hluboké minulosti vyhubena, případně z území vymizela vlivem rozšiřování pouští a postupného úbytku vláh. Výskyt větších zvířat se zachoval zejména na území Iránu, kde je do dnešních dní zaznamenán výskyt leoparda, asijského geparda, medvědů a dalších.

● Hospodářství

Hodnotit, či obecně popsat, hospodářství Blízkého východu jako celku je velmi obtížné. Tento region totiž zahrnuje velmi bohaté státy Perského zálivu, které využívají bohaté zásoby ropy a dalších surovin, jedná se především o Katar, Spojené arabské emiráty, Kuvajt, Saudskou Arábii, Bahrajn a do jisté části i Omán, Irák a Irán. Na druhou stranu zde nalezneme velmi chudé státy jako jsou autonomní území pod palestinskou samosprávou (Pásmo Gazy, Západní břeh Jordánu) anebo válkou zpusťšenou Sýrii a Jemen. Jistou výjimkou v regionu je pak Izrael, jehož hospodářství, a s tím spojená vysoká životní úroveň, je založeno na zcela jiných principech oproti dalším zemím v regionu.

Mezi tradiční oblasti průmyslu zemí Blízkého východu patří ropa a ropné produkty, zemědělství, textilní a kožedělná výroba.

Z důvodu silné závislosti některých výše uvedených států na vývozu ropy, se tyto státy snaží své hospodářství diverzifikovat. Tyto země jsou si totiž plně vědomy skutečnosti, že zásoby nerostných surovin se jednou vyčerpají. Dalším důležitým faktorem je fakt, že ekonomika těchto států roste a padá v přímé úměře s cenami ropných produktů. Diversifikovat hospodářství a rozvíjet nové oblasti se daří zejména Bahrajnu, Kataru a Spojeným arabským emirátům, které vsadily na rozvoj cestovního ruchu, bankovníctví a další odvětví ekonomiky.

Velkou výjimkou je v regionu stát Izrael, jež patří k nevíce rozvinutým zemím nejen tohoto regionu, ale celého světa. Mezi nosné obory izraelské ekonomiky patří ty s vysokou přidanou hodnotou, jako je informační a komunikační technika, medicínské obory, biotechnologie, nanotechnologie a mnohé další. Izrael rovněž vyniká množstvím inovací, do vědy a výzkumu dlouhodobě putuje necelých 5 % hrubého domácího produktu země, průměr zemí OECD se přitom pohybuje zhruba na úrovni 2,5 %.

Zcela opačná je pak situace ve válkou zpustošených zemích jako je Jemen a Sýrie, případně v mezinárodně finančně dotované Palestině, kde z dlouhodobého hlediska nemůžeme čekat výrazný obrat. V Libanonu pak probíhá dlouhodobá socio-politická krize, která se projevila i v hospodářství země. Neschopnost vlády, rozbujelá korupce, vysoké zadlužení a další faktory přivedly zemi v roce 2020 až na pokraj státního bankrotu.

Níže uvádíme údaje Světové banky za rok 2021 týkající se výše HDP při přepočtu na 1 obyvatele v dolarech:

1. Katar (61 276 \$)
2. Izrael (51 430 \$)
3. Spojené arabské emiráty (36 284 \$)
4. Kuvajt (24 811 \$)
5. Saudská Arábie (23 585 \$)
6. Bahrajn (22 232 \$)
7. Omán (16 439 \$)
8. Irák (5 048 \$)
9. Jordánsko (4 405 \$)
10. Palestina (3 664 \$)
11. Irán (2 756 \$)
12. Libanon (2 670 \$)
13. Sýrie (1 265 \$)
14. Jemen (690 \$)

• Historie

Úvodem bychom rádi poznamenali, že historie celého území je natolik obsáhlá a složitá, že by bohatě stačila na vydání několika knih. To však není účelem této publikace. Na následujících řádkách jsme se tak snažili historické dění co nejvíce zjednodušit a to tak, aby vám byl podán celkový historický obraz, který určoval směřování regionu do dnešních dní.

Počátky lidské civilizace

Blízký východ patří mezi tzv. „kolébky lidské civilizace“. Jedná se o pojem, který je využíván v historii a archeologii a označuje území, kde vznikly nejstarší civilizace na Zemi. Mezi typické znaky těchto lidských společenství patřilo: rozvoj měst, písma, zemědělství, chov domestikovaných zvířat, zpracování kovů a dalších materiálů, rozvoj architektury a stavitelství, třídní společnost a další. Původně bylo tímto pojmem označováno území tzv. „úrodného půlměsíce“, kde vznikly starověké civilizace Mezopotámie, Egypta, Izraele a Asýrie. Postupem času se začalo pojmem označovat i území kolem indické řeky Indus a čínských řek Jang-c’-ťiang a Žluté řeky.

Nejstarší známá lidská společenství vznikla na dolním toku řek Eufrat a Tigris v Mezopotámii. Vůbec prvními z nich pak byli Sumerové, kteří se v oblasti usadili před zhruba 6000 lety. Sumerové začali využívat rozvíjeté formy zemědělství, pro které byl typický složitý systém zavlažování, zakládali města a následně i jednotlivé městské státy. Mimo jiné vynalezli i první vůz s koly, hrncířský kruh, kalendář o 12 měsících či šedesátkovou číselnou soustavu. Postupem času vznikly v prostředí Mezopotámie další historicky významné státní útvary jako Asýrie, Babylónie, Akkadská či Chetitská říše.

Oblast spojující horní tok řeky Eufrat po Sinajský poloostrov byla historicky označována jako Syropalestina či Kanaán. Od počátku 3. tisíciletí před našim letopočtem přicházeli do těchto míst první přistěhovalci z okolních oblastí. V době prvních civilizací nebyla tato oblast příliš jednotná a byla vystavena silnému vlivu okolních mocností. Oblast si postupem času začali podrobovat Pelištejci, kteří sem přišli zřejmě z Kréty, a podle nichž byla část oblasti nazvána Palestinou. Zhruba před 4 tisíci lety začali přicházet první Hebrejci z oblasti dolní Mezopotámie. Na pobřeží východního středomoří začínají postupem času dominovat Féničané. Do oblasti dnešního Iránu pak zhruba před 2800 lety přišli ze střední Asie Peršané. Na území Mezopotámie vzniká kolem roku 630 před našim letopočtem Novobabylónská říše s ústředím ve městě Babylón, která je zhruba po sto letech dobyta Peršany.

Vzhledem k horším přírodním podmínkám vznikají státní celky na Arabském poloostrově z počátku jen na jeho severním a jižním cípu. Na severu se jednalo zejména o Nabatejce na počátku našeho letopočtu, kteří založili říši s centrem ve světoznámé a do dnešních dní poměrně zachovalé Petře. Na jihu, na území dnešního Jemenu, se jednalo o říši Sabejskou, která vznikla kolem roku 750 před naším letopočtem.

V průběhu celého starověku do regionu rovněž pronikali i další středomořské civilizace. Řecké kmeny se postupem času dostávají hlouběji na území Malé Asie. Zásadní pak bylo tažení Alexandra Velikého, který ve 4. století před letopočtem pronikl do Mezopotámie a dále až k hranicím Indie. Díky tomu došlo ke kulturní výměně mezi mnohými starověkými národy. Po porážce Perské říše si pak Alexandr Veliký volí za své sídlo Babylón. Na tento odkaz posléze navazují Římané, kteří si, mimo další oblasti, podmaňují i západní středomoří. Původní Syropalestina byla rozdělena na provincie Sýrie a Judea. V roce 395 dochází k rozdělení říše na západorímskou a východorímskou s centrem v Konstantinopoli (později Cařihrad, dnes Istanbul). Po toto období zahrnovala Východorímská říše (také Byzantská) část Balkánu, Řecko, Malou Asii, Sýrii, Palestinu a Egypt. Roku 1453 je pak tato říše dobytá Turky.

Období arabské expanze

Arabové jsou semitského původu, kteří byli jazykově příbuzní Babyloňanům, Féničanům a Židům. Původně obývali Arabský poloostrov, jižní Mezopotámii a stepi mezi Sýrií a Eufratem. Jednalo se o poměrně nehostinné území, které ne vždy poskytovalo jejich obyvatelům dostatek zdrojů, proto postupem času docházelo stále více k přesunům do sousedních úrodnějších území. Jednalo se zejména o kočovníky a pastevce velbloudů a ovcí, kteří příležitostně napadali a loupili u svých sousedů. Střety probíhaly i mezi jednotlivými rodovými klany. V úrodnějším jižním Jemenu se Arabové živili zemědělstvím i obchodem s blízkou Habeší (Etiopie), Indií i Středomořím. Na těchto cestách byla zakládána významná obchodní střediska, mezi která patřila i Mekka. Počátkem 6. století se obchodních cest zmocnili Peršané a Habešané, význam arabských kupců poklesl, což vedlo i ke snížení jejich životní úrovně. Vlivem sjednocení arabských kmenů, a to i pod vlajkou nového arabského náboženství – islámu, dochází od 30. let 7. století našeho letopočtu k obratu a spojené arabské kmeny pronikají daleko Evropy (období tzv. islámské expanze). Roku 637 ovládli Arabové Palestinu, která byla již považována za tzv. „Svatou zemi“ pro tři monoteistická náboženství (judaismus, křesťanství, islám). Arabské pronikání do Evropy bylo zaraženo až prohranou bitvou s Franky u Poitiers v roce 732 našeho letopočtu. Koncem 10. století Arabská říše zaniká. Koncem 11. století našeho letopočtu vyzval papež křesťanský svět, aby osvobodil Svatou zemi od muslimské nadvlády, tím nastává období křížových výprav.

Osmanská říše

Osmané/Turci pocházejí z území střední Asie, v 9. století přijali islám a na území Malé Asie nahradili, či spíše splynuli, s původními Seldžuky. Osmanská říše byla založena koncem 13. století, kdy zvítězila nad Byzantskou říší a rychle získávala územní zisky v Anatolii a části Balkánu. Koncem 14. století podnikali Turci válečné cesty hluboko do evropského vnitrozemí. Roku 1453 dobývá Mehmed II. Konstantinopol, která byla přejmenována na Istanbul a stává se hlavním městem říše. V období vrcholného rozmachu kolem roku 1680 se Osmanská říše rozprostírala od Alžírka po Persii na východě, a od jižního cípu Arabského poloostrova až po evropské Uhry na severu. Tato říše se stala výsadním a nejdůležitějším zastáncem muslimského vidění světa. V 18. a 19. století nastává postupný úpadek říše. Turci postupně ztrácejí další a další území. V době zahájení první světové války se Osmanská říše rozhodla přidat se na stranu Ústředních mocností. Říše se rychle vojensky i ekonomicky vyčerpala a musela být podporována dalšími členy paktu. Osmanská říše, jako státní útvar, zaniká po válce v roce 1922.

Kolonialismus a následná dekolonizace

Už v průběhu první světové války probíhala tajná jednání mezi vítěznými státy Dohody, která se týkala rozdělení budoucích sfér vlivu v oblasti Blízkého východu. Na základě Sykesovo-Picotové dohody, která byla podepsaná mezi Francií a Velkou Británií za souhlasu carského Ruska, mělo dojít k rozdělení regionu Blízkého východu mezi Francii a Velkou Británii formou mandátních území. Mandátem bylo myšleno takové zřízení, kdy se tyto velmoci budou účastnit na správě území, a to do té doby, než se budou moci tyto území stát samostatnými. Oblasti dnešního Libanonu, Sýrie a západního Turecka měly spadat pod vliv Francie. Británie se pak měla podílet na správě dnešního Iráku a Jordánska. Správa Palestiny pak měla být společná. Výše zmíněná dohoda se pak týkala i poválečného uspořádání a správy zemí severní Afriky. Arabský poloostrov se těšil až na několik výjimek nezávislosti. Situace byla silně ovlivněna rozmachem dynastie Al-Saudů, jímž se v roce 1932 podařilo poloostrov sjednotit a vyhlásit Království Saudské Arábie.

V meziválečném období začal zájem Francie a Velké Británie o Blízký východ upadat. Mimo jiné i tento nejasný přístup podnítil v regionu několik nacionalistických povstání, která mimo jiné vyústila ke vzniku samostatného Egypta (1922) a Iráku (1932). V státech Levanty se mandátní správa udržela déle. Od 30. let si na tuto oblast činily nároky Itálie a Německo, problém tkvěl i v místním obyvatelstvu, které s mandátní správou nesouhlasilo. Dalším problémem byla stále sílící imigrace židů do Palestiny, které dosavadní, a většinově arabské obyvatelstvo, neslo nelibě. Mandátní území Blízkého východu pomohla Spojencům za 2. světové války především tím, že mohli využít místní území a zdroje. Navzdory slibům však zůstala spojenecká vojska ve většině arabských států i po ukončení války.

36.1 Sýrie

• Geografie - základní údaje

Název

Syrská arabská republika (Sýrie)

Forma vlády

Formálně demokratická polo-prezidentská republika, v praxi vysoce autoritativní režim, kdy je moc soustředěna do rukou jedné strany a prezidenta.

Poloha, geografie

Sýrie leží v jihozápadní Asii, v oblasti tzv. Blízkého východu a často bývá označována za „bránu východu“. Část západní hranice Sýrie leží na pobřeží Středozemního moře.

Sousedními státy jsou na severu Turecko, na východě Irák, na jihu Jordánsko, Izrael na jihozápadě a na západě Libanon. Sýrie se rozkládá na ploše 185 180 km² a je rozdělena do 14 administrativních celků, tzv. provincií. Hlavním městem je Damašek, který je zároveň nejlidnatějším městem v zemi, druhým v pořadí je Aleppo. Mezi další významná města patří Homs, Rakka či pobřežní Latákie a Tartús.

Na západě země a na pomezí se státem Libanon se rozkládá pohoří Antilibanon. Nejvyšší horou je Hermon s nadmořskou výškou 2814 m n. m. Na jihozápadě země, jižně od pohoří Antilibanon, se nacházejí Golanské výšiny – hornatá oblast okupovaná od roku 1967 Izraelem, jejíž část je pod dohledem jednotek mise OSN UNDOF, součástí této mise jsou od roku 2015 i 4 čeští vojáci. U pobřeží Středozemního moře se od severu k jihu táhne přímořské horské pásmo dlouhé asi 180 kilometrů, pod nímž se po celé délce, od severních hranic s Tureckem po jižní hranice s Libanem, táhne velmi úrodná přímořská rovina.

Nejnižším bodem je Galilejské jezero, které leží na hranicích Sýrie s Izraelem ve výšce -212 metrů pod hladinou moře.

Většinu země pokrývají stepi, polopouště a písečné a skalnaté pouště. 35 % plochy Sýrie pokrývá orná půda, na níž se pěstuje převážně obilí, kukuřice, cukrovka, vinná réva. Ze zeleniny se zde pěstují především rajčata, cibule, brambory a další zelenina a ovoce, které obvykle najdeme i u nás. Dále se ve velkém pěstuje také bavlník, tabák, sezam, rýže a luštěniny. Lesní porost zabírá pouze 2 až 3 % plochy země. Z ekonomických důvodů se zde totiž za římské nadvlády, i později v období chalífátu, velice intenzivně kácelo (především cedr). Neblahé ekologické následky přetrvávají dodnes: malé zalesnění je jednou z příčin nedostatku vody. Zalesněná jsou především pohoří v oblasti Latákie a dále oblasti v okolí města Rakká a na předměstí Homsu a Aleppa.

Podnebí

Teploty se pohybují během roku od spalujících veder až po nulu, při které se v zimě na řadě míst drží sníh. Během léta (od června do srpna) dosahují denní teploty na pobřeží i ve vnitrozemí v průměru 35°C. Na východě země na poušti stoupají až ke 46°C. V zimě se průměrné denní teploty pohybují kolem 10°C.

Životní prostředí

Syrské životní prostředí, ať už máme na mysli smog ve velkých městech, dopravu, prašné ulice plné odpadků anebo vyprahlé pouště, je velmi křehké. Většina ze vzácné vegetace Sýrie byla zdecimována kácením lesů, neudržováním polí a pastevectvím.

Jednou z klíčových věcí pro Sýrii je ochrana vodních zdrojů. Sýrie leží ve velmi suché oblasti. Nedostatek vody působí horké podnebí, nedostatek lesů, které by vodu zadržovaly, ale také spotřeba rychle rostoucí populace a průmyslový rozvoj a jeho nároky na vodu. Mnoho přírodních vodních zdrojů je znečištěno a nelze je tedy využívat.

Obrovský podíl vody je v Sýrii spotřebován na zemědělství. Špatné udržování vodních ploch a neudržitelný rozvoj mají za následek všudypřítomné zhoršování kvality půdy. Větrná a půdní eroze pak způsobují další ztráty úrodné země, což způsobuje velké problémy zejména v zemědělství.

Obyvatelstvo

V roce 2011 žilo v Sýrii 22,9 milionu obyvatel. Občanská válka probíhající v zemi od roku 2011 však vedla k výrazným demografickým změnám, které dosud nejsou podrobně zmapovány. Ve válečném konfliktu mnoho obyvatel zahynulo a velké množství osob před válečným konfliktem uprchlo ze země nebo se odstěhovalo na jiné místo v Sýrii. Agentury OSN evidovaly koncem března 2016 řádově 4,8 milionů syrských uprchlíků v zahraničí. V zemi pak bylo navíc dalších zhruba 6,5 milionu tzv. vnitřních vysídlenců, tedy osob, které opustily své domovy, ale přesídlily se v rámci státu. Postupným uklidněním situace se část uprchlíků začala vracet do svých domovů. Poslední čísla týkající se počtu obyvatel země se dle jednotlivých zdrojů značně rozcházejí a jedná se spíše o odhady. Dle Světové banky žije v zemi 18,3 milionu obyvatel (rok 2021), dle UNPF (United Nations Population Fund) pak 19,4 milionu (rok 2022), další kvalifikované odhady se pak pohybují v rozmezí 17-21 milionů obyvatel.

Etnika

Z etnického hlediska tvoří 90 % obyvatelstva syrští Arabové a zhruba 8 % Kurdové. Dále zde žijí také Arméni, skupiny Čerkesů, Turků, Turkmenů, Peršanů, Židů a Romů. V oficiálních statistikách se národnostní složení obyvatel neuvádí, s výjimkou palestinských utečenců, kterých bylo v Sýrii k 31. 12. 2006 celkem 430 tisíc, novější údaje nejsou k dispozici. K tomu je nutné připočítat řádově 50 tis. neregistrovaných Palestinců. Palestinci tedy celkem tvoří cca 2,7 % obyvatel Sýrie. V Sýrii dále žije početná skupina Kurdů bez syrského občanství na severu země. Mezi roky 2005 a 2011 přibyla ještě početná skupina iráckých utečenců. Všechna uváděná čísla jsou pouze indikativní a odkazují k situaci před válkou, která se k dnešku změnila.

Jazyky

Úředním jazykem Sýrie je arabština, dále se zde mluví arménsky, kurdsky, aramejsky, čerkesky a persky. Ve školách se z cizích jazyků vyučuje převážně angličtina a francouzština. Sýrie byla francouzskou kolonií a Francouzi se snažili prosadit preferenci francouzštiny i později ve svobodné republice pomocí dohod. Od osmdesátých let, kdy se Háfiz al-Asad zasadil o eliminaci francouzštiny, začala převládat angličtina. Francouzky tedy mluví spíše starší generace a lidé z vyšších společenských vrstev, a to zejména ve městech.

Arabština mnohými slovy obohatila jazykový základ jiných národů. Její vliv se projevuje například i v češtině, ve které můžeme nalézt téměř 700 slov a termínů pocházejících z arabštiny. Jsou to například slova jasmín, hazard, alkohol, maškara, žirafa, gazela, cukr, sirup, damašek, minaret, almara a další.

Náboženství

Necelých 90 % obyvatel Sýrie jsou muslimové. Většinu, kolem 74 %, tvoří sunitští muslimové, necelých 14 % obyvatel jsou alavitští muslimové (Alavité) a 3 % drúzští muslimové, menšinou je zastoupen ještě malý počet dalších muslimských sekt. Zhruba 10 % obyvatelstva vyznává křesťanství. Křesťané jsou rozděleni do řady církví – maronitská, ortodoxní (řecká, arménská, syrská), protestantská, římsko-katolická, nestoriánská, chaldejská. Dalším náboženstvím je judaismus, zastoupený relativně malou skupinou židů. V Sýrii byly tradičně respektovány náboženské svobody mezi všemi čtenými etnickými skupinami, ovšem za současné válečné situace se intenzita tolerance i počet církví mění podle toho, kdo má nad daným územím mocensko-politickou kontrolu.

• Historie

Starověk

Archeologové věří, že původní civilizace, která žila na území dnešní Sýrie, patří k jedněm z nejstarších na naší planetě. Sýrie totiž leží v oblasti tzv. úrodného půlměsíce, kde byly před tisíci lety ideální podmínky pro vznik civilizace. První zmínky se prý objevují již ve 4. tisíciletí před naším letopočtem. Důkazů o této prastaré civilizaci, která zřejmě byla civilizací tzv. říční, však neexistuje mnoho, a tak dochází k častým dohadům.

V Sýrii se objevují známky takzvané neolitické kultury již z let okolo 10 000 před naším letopočtem. První písemné zmínky o rozvinuté civilizaci se datují okolo 4. tisícletí před naším letopočtem. Ke konci 3. tisícletí se v této oblasti stávají hegemony Amorité a panují zde až do poloviny 2. tisícletí. Nejznámější z tohoto období jsou království Mari a Ebla. Jednou z nejdůležitějších civilizací, které v Sýrii rozkvétaly, však byla zajisté ta fénická (od 1400 před naším letopočtem). Féničané, skvělí mořeplavci, ovládli především pobřeží Sýrie a odtamtud rozšířili svůj vliv a založili města po celém Středomoří, včetně slavného severoafrického Kartága. Jsou také vynálezci první abecedy.

V období 2300 let př. n. l. došlo na syrském území pod správou Akkadské říše k rozkvětu. Toho záhy zneužili egyptští faraonové a začali s pustošením a vykořisťováním Sýrie. Poté byla oblast dnešní Sýrie ještě mnohokrát dobývána. Po ústupu egyptské moci, kolem roku 1200 př. n. l., následovaly vpády tzv. „mořských národů“ (neznámé národy útočící na bohaté civilizace na pobřeží Středomořího moře), kolem 8. století př. n. l. nastalo období útoků a pustošení ze strany Asyřanů. V 5. a 6. stol. př. n. l. následovala nadvláda Babylonu a nadvláda Perské říše ve 3. a 4. stol. př. n. l. Poté, co se Perské říše zmocnil Alexandr Veliký Makedonský, padlo území dnešní Sýrie pod Řecko-makedonskou nadvládu, což přineslo velký vliv řecké kultury a stěhování Řeků do nově vznikajících měst na tomto území. A byli to právě Řekové, kdo dal území název Sýrie.

Po smrti Alexandra Velikého pokračovala řecká kolonizace Sýrie, což prakticky znamenalo, že o moc nad územím bojovalo množství helénských království. Sýrie měla totiž tou dobou nejvyspělejší zemědělství a také dosti rozvinutá řemesla. Ze Sýrie se vyváželo zboží do celého známého světa, na západ i na východ (až do Indie).

V roce 64 př. n. l. se stalo dnešní území Sýrie jednou z provincií Římského impéria. Jak v dalších provinciích, i zde paralelně k římské kontrole fungovala místní vláda.

Arabizace blízkého východu

Od 4. do 7. století byla pak Sýrie součástí východořímské, tedy Byzantské říše. Pod vlivem působení proroka Muhammada se ovšem začalo rozšiřovat a upevňovat nové náboženství – islám. Slavný islámský vojevůdce Chálid ibn al-Walid porazil mnohonásobnou byzantskou přesilu v bitvě u Adžnádajnu roku 634 n. l., čímž došlo k definitivní porážce Byzance a k ukončení její nadvlády v Sýrii, Palestině i Libanonu.

To byl jeden z prvních vojenských úspěchů nově vznikajícího chalífátu, státního útvaru muslimů, a započala jím úplná arabizace na středním východě. Arabsko-muslimská veleříše, říše chalífátu, získala také Novo-perskou říši a pokračovala dále do Afriky a na Pyrenejský poloostrov. Bohatá Sýrie se stala skutečným centrem arabské říše. Byla hospodářsky i kulturně na výši a rychle se pod novou vládou dále rozvíjela.

Roku 750 dynastie Abbásovců mocensky vystřídala dynastii Umajjovců. Přesunulo se tak centrum arabské říše z Damašku do Bagdádu. Díky přesunutí centra politické moci na území dnešního Iráku zesílil i vliv Peršanů z blízkého území dnešního Íránu. Navzdory faktu, že Sýrie již nebyla v centru politické moci, stal se Damašek přesto ekonomickým střediskem mezikontinentálního obchodu mezi Asií, Afrikou a Evropou. Vyvážel se olivový olej, hedvábné a bavlněné látky, brokát, sušené ovoce, papír, fialkový olej, měděné nádoby a další. Zemědělství v Sýrii se nadále rozvíjelo, stejně tak i hospodářství a kultura.

Arabská říše byla nadále souhrnným komplexem četných etnických skupin v oblasti.

Sýrie v období úpadku

V 11. století následovalo období regresi způsobené křížáckými výpravami a později i vpády Mongolů. Roku 1187 se egyptsko-syrskému vládci Saladinovi podařilo ubránit město Jeruzalém před evropskými křížáckými nájezdy. Ve 13. století se o konečné vítězství nad Mongoly zase zasadili muslimští egyptští Mameluci, kteří Sýrii ovládli.

Roku 1517 byla Sýrie dobyta a ovládnuta Osmanskou říší, která zde vládla po čtyři století. Damašek byl tehdy důležitou spojkou mezi dnešním Tureckem a Mekkou, ovšem kvůli odlivu syrské inteligence i kvůli novým evropským zámořským objevům zažívala také jistý hospodářský, politický i kulturní úpadek.

Počátkem 19. století se v oblasti začal projevovat imperialistický zájem západních velmocí, Francie, Anglie i Ruska, které se snažily v oblasti upevňovat své obchodní a politické zájmy.

Období 1. světové války a 30. léta 20. století

Až do konce 1. světové války podléhala nejen Sýrie, ale také Libanon, Palestina a Irák stále Osmanské říši, z níž se chtěly tyto arabské státy vymanit. V této době byly velice populární myšlenky panarabismu, tedy idea sjednocení arabských národů od Maroka až po Perský záliv.

Spojenci se proto během války snažili tyto státy získat na svou stranu slibem nezávislosti. Po skončení války a rozpadu Osmanské říše vznikl sekulární stát Turecko, který se opravdu vzdal všech zmíněných států, a Sýrie se tak stala r. 1920 samostatným státem. Její nezávislost však neměla dlouhého trvání. Po 4 měsících vítězné země (Anglie, Francie a Rusko) v rámci Společnosti národů rozhodly o vytvoření tzv. mandátního rozdělení arabského světa, což znamenalo, že nové samostatné státy zůstanou pod správou evropských mocností do doby, než budou připravené získat skutečnou nezávislost. Staly se de facto koloniemi. Anglie se zmocnila kromě Egypta také sousední Palestiny, Jordánska a Iráku. Sýrie a Libanon připadly do správy Francii. Obyvatelé Sýrie i ostatních arabských zemí se proti tomuto rozhodnutí vzbouřili vlnou sjednoceného odporu proti evropskému imperialismu, kdy se vedle idejí panarabismu začínají rozvíjet i směry lokálně nacionalistické. Francie však vyslala vojska, která odpor zlomila, a ještě v roce 1920 Sýrii násilně obsadila. K osamostatnění Sýrie tedy opět nedošlo.

Až poté, co se ve Francii dostala k moci Lidová fronta, došlo ke změně politiky vůči Sýrii. Došlo k přijetí syrských národních požadavků na obnovení ústavy, politickou amnestii a také na zrušení francouzského mandátu. V roce 1936 Francie podepsala smlouvu, podle níž se měla Sýrie stát po třech letech politicky nezávislou a mandát Francie měl být nadobro zrušen. Francie však těmto slibům nedostála a francouzský parlament po Mnichově v roce 1939 ratifikaci této smlouvy odmítl. Syřané se proti tomu vzbouřili, avšak Francie nepokoje opět potlačila, zrušila ústavu, rozpustila parlament a přinutila prezidenta k demisi.

Vyhlášení nezávislosti Sýrie po 2. světové válce

Už v průběhu 2. světové války tlačily USA, Rusko a Anglie Francii k odchodu ze Sýrie a Libanonu také, a tím podporovaly jejich osamocení. Stojí za zmínku, že Sýrie i Libanon se staly zakládajícími členy OSN roku 1945, kdy ještě byly pod správou Francie. Přímou v době, kdy Francouzi bombardovali syrský parlament, v květnu 1945, obhajoval tehdejší syrský premiér Fáris al-Khuri nárok Sýrie na nezávislost právě na půdě OSN. Francouzské okupační jednotky opustily nadobro syrské území až v roce 1946, kdy k tomu byly po jednání v OSN, na základě dohody Francie s Anglií, a i díky permanentnímu odporu se strany aktivních Syřanů, donuceny. Dne 17. 4. 1946 byla konečně vyhlášena syrská nezávislost.

Brzy po vyhlášení nezávislosti však Sýrie teprve začala hledat svou cestu ke stabilitě a demokracii a její vývoj provázely časté změny vlád, převraty a základy politických stran.

V 50. letech 20. století Sýrie inklinovala pod ideou panarabismu k možnosti spojení s jinými arabskými státy. V období studené války se Sýrie, stále na vlně panarabistických myšlenek, spojila na krátké období s Egyptem a vytvořila tak Sjednocenou arabskou republiku. Už v roce 1961 však byla tato unie zrušena a byla obnovena nezávislá Sýrie. V 50. letech si Sýrie zároveň osvojila principy socialismu a představovala významného spojence SSSR na Blízkém východě. Po rozpadu SSSR se tyto vazby částečně oslabily, přesto však Sýrie stále působí jako významný spoluhráč Ruska na regionální politické scéně.

Nástup prezidenta Háfize al-Asada

V roce 1970 se stal prezidentem Háfize al-Asad a byl jím až do své smrti v roce 2000. Po jeho smrti nastoupil na pozici prezidenta jeho syn Bašár al-Asad, který je prezidentem dodnes. Háfize al-Asad však nebyl jen prezidentem země, ale současně také vrchním velitelem armády, generálním tajemníkem strany Baas a předsedou Národní pokrokové fronty. Vláda prezidenta Háfize al-Asada byla založena na preferenci určité skupiny obyvatel, což je patrné i v současnosti. Prezident si hned po svém nástupu k moci kolem sebe vytvořil skupinu svých věrných. Ti byli převážně alavitského původu, jelikož sám vyznával alavitskou variantu islámu. Alavité jsou malou skupinou šiitské větve islámu, k níž se hlásí okolo 14 % syrské populace, a zároveň obsazují většinu vysokých postů ve vojenských i civilních složkách. Veliký vliv měla elita, osobnosti, se kterými prezidenta pojily úzké osobní vztahy. Jednalo se především o členy jeho rodiny a kmene, část drúzů, ale také některé členy sunnitské obchodní elity.

Během své vlády Asad praktikoval kruté metody moderního policejního státu proti svým politickým oponentům i proti vnějším subjektům, např. Libanonu, jehož část území byla asadovskou Sýrií okupována, nebo ve sporu o Golanské výšiny proti Izraeli.

Bašár al-Asad

Po smrti svého otce v roce 2000 převzal Bašár al-Asad vedení plně organizovaného a poměrně strnulého socialistického režimu. Díky tvrdé diktatuře Háfize al-Asada panovala v Sýrii jistá politická stabilita, která však byla vynucena přísným policejním aparátem a fungováním zpravodajských sítí. V prvních měsících své vlády nový prezident usiloval o určité uvolnění režimu. Toto období politické liberalizace (červen 2000 až únor 2001) se v syrské historii nazývá „Damašským jarem“. Ze strany Bašára al-Asada byla zřejmá snaha o ekonomickou a politickou reformu. Reformy byly otevřeně diskutovány a zdálo se, že brzy skutečně proběhnou. Byly podány opravdu radikální návrhy na změny, například povolení nových politických stran, dialog s občanskou společností, vznik lidsko-právních organizací, rozvolnění kontroly tisku, amnestie pro některé politické vězně, a vláda na ně zpočátku reagovala pozitivně. Bašár al-Asad se však brzy setkal s odporem ze strany čelních představitelů vlády vedené stranou Baas. Ti se obávali o ztrátu své politické moci, vrátili se k tradičním nedemokratickým metodám a tím byl režim opět „ochlazen“. Přesto se podařilo částečně liberalizovat ekonomiku, podařilo se vytvořit širší podnikatelské vrstvy, mnohdy navázané na režim. Zároveň vznikají i nové zchudlé vrstvy, které posléze stály za revolucí.

Arabské jaro a občanská válka

Situace v Sýrii pak byla značně ovlivněna událostmi Arabského jara, které v roce 2011 způsobilo převraty a nepokoje ve většině arabských zemí. Lidé protestovali proti autoritářským režimům panujícím v jejich zemích, hlásali demokratické hodnoty a žádali změny. Tyto nepokoje v jednotlivých zemích probíhaly rozdílně a také jejich vyústění bylo různé. Nejdelší a nejdrastičtější průběh Arabského jara pak můžeme zaznamenat v právě i Sýrii, kde až do dnešních dní nedošlo k jeho jednoznačnému závěru.

Protesty Arabského jara začaly v různých městech napříč Sýrií během března 2011. Dominový efekt konfliktu byl umocněn spontánními protesty kvůli graffiti nápisu „Your turn, doctor“ („Řada je na tobě, doktore“, neboť Bašár al-Asad je vystudovaný oční lékař) dvanáctiletého chlapce. Reakce Bašára al-Asada na tyto veřejné protesty vedla k obrovskému masakru ve městě Daraá ležícím na jihozápadě země poblíž hranic s Jordánskem. Demonstranti tam 18. března 2011 požadovali propuštění chlapce a dalších dětí odvezených tajnými službami za protizákonné jednání a rezignaci prezidenta Bašára al-Asada. Syrské obranné složky v reakci na tyto protesty stovky protestantů zabily a mnoho dalších zranily.

Objevily se však také skupiny zastánců prezidenta Bašára al-Asada, které se rozhodly vyjít do ulic a prokázat mu svoji podporu. Na straně Asada od počátku stála velká část alavitů, dále část syrských křesťanů, kteří pod vládou Asada měli jistoty jisté politické ochrany proti jiným radikálním náboženským skupinám. Režim podporovali i někteří podnikatelé, kterým Asad nabízel jistou míru stability pro podnikání, neboť se báli, co by přinesly velké změny spojené s jeho pádem. Ovšem celkově byla drtivá většina syrské populace, v důležitých městech jako je Homs, Hamá, Daraa nebo Idlib, na straně povstaleckých rebelů. Silný motiv k sesazení Asada měli zejména syrští sunnité, neboť Bašár al-Asad a před ním i jeho otec udržovali po dlouhá léta na významných pozicích syrské vlády i ozbrojených sil pouze členy minority alavitů.

Prezident byl zpočátku schopen do určité míry kontrolovat situaci díky síle své armády a jistým ústupkům. Během roku 2011 začalo v reakci na brutální potlačení demonstrací docházet k rozsáhlým dezercím. Dezertéři s sebou brali své zbraně, formovali první ozbrojené opoziční skupiny a v červenci 2011 utvořili Svobodnou syrskou armádu. Té se během následujících měsíců podařilo získat pod svou kontrolu velkou část země, především severní oblasti, kde ovšem probíhaly neutuchající boje a střelba. Do Aleppa pronikla Svobodná syrská armáda v červenci 2012 a částečně ho okupovala. Usadila se na východě města, zatímco Syrská armáda na jeho západě. Obsazení města oběma armádami znamenalo nejen nedodržování základních lidských práv, ale bylo provázeno skutečnými zvěrstvy, obyvatelé města byli mučeni a týráni.

Mezinárodní odezva na tuto humanitární katastrofu byla složitá a silně neefektivní. Na politické úrovni západní státy tlačily na Organizaci spojených národů, aby uvalila na syrský režim sankce. To se však záhy ukázalo být nemožným vzhledem k silné opozici Ruska a Číny v Radě bezpečnosti OSN. Přesto byly uvaleny sankce alespoň ze strany EU a USA, a to na mnoho odvětví v oblasti obchodu a investic a v menší míře i na představitele režimu.

Západní země a země Perského zálivu, které vytvořily koalici na podporu syrské opozice (Kuvajt, Katar, SAE a další), si přály, aby rebelům byla dodávána nejen lékařská pomoc, ale také zbraně, a tím jim dopřána rovná šance na vítězství. V létě roku 2013 Evropská unie zrušila embargo na zásobování kterékoliv strany zbraněmi, a tím umožnila pomoc rebelům. V červenci také prezident Obama, přesvědčen, že Syrský režim použil alespoň jednou chemických zbraní proti svým oponentům i civilním cílům, oznámil, že USA začne dodávat zbraně Svobodné syrské armádě.

Prakticky však byla nakonec vojenská pomoc USA limitovaná. Zásadním problémem se totiž stal fakt, že proti sobě začaly bojovat i různé frakce rebelů. Syrská opozice byla od počátku nestabilní a postupně byla čím dál tím víc roztržštěná. K rebelům se přidali i někteří bojovníci spojení s Al-Kájdou, kteří v možném pádu Asada viděli příležitost pro prosazení svého hnutí. Dodávat zbraně rebelům tedy bylo nebezpečné, protože by mohly posílit ještě významnější protivníky (z Al-Kájdou se později odštěpila frakce, z níž posléze vznikl Islámský stát).

Podobně bylo obtížné pomoci Sýrii v oblasti humanitární. Nejnáročnější je doručit humanitární pomoc těm, kteří ji potřebují ze všeho nejvíce, tedy uprchlíkům přemístěným uvnitř Sýrie. Pomoci se totiž dostává především uprchlíkům, kterým se podařilo dostat se do zahraničí.

Aby mohla být snaha o demokratické změny v Sýrii úspěšná a vedla ke svržení režimu, bylo by potřebné vytvoření jednotné a efektivní opozice, ovšem jak pro opozici v exilu, tak pro opozici přímo v Sýrii je charakteristická její značná roztržštěnost. Ta je jedním z hlavních důvodů dosavadní neschopnosti svrhnout režim. Situace v Sýrii je tedy do značné míry patová. Na patovosti se značně podílí i mezinárodní diplomacie, kdy na půdě OSN Rusko vetuje veškeré snahy ostatních členů Rady bezpečnosti. Rusko podporuje Asada dodávkami zbraní, penězi i přímo vysláním vojenských jednotek.

Dopady války

Konflikt v Sýrii se stal jedním z nejhorších konfliktů současnosti. V důsledku válečného konfliktu došlo ke značné polarizaci společnosti a tím vzrostla její nestabilita.

Podle zpráv z konce roku 2015 bylo odhadováno, že v důsledku občanské války bylo v Sýrii zabito zhruba 350 000 lidí a zraněno zhruba 840 000 lidí. Tato zranění vedla v mnoha případech k dlouhodobým následkům. Výsledkem je také obrovské množství psychicky traumatizovaných osob. Průměrná délka života se snížila z původních 75,9 let v roce 2010 na odhadovaných 55,7 let na konci roku 2014. Válečné zločiny a zločiny proti lidskosti jsou páčány ve velkém měřítku v průběhu celého konfliktu. Velké množství Syřanů prošlo mnohonásobným a opakovaným násilím a zneužitím od různých pachatelů. Mezi takové násilí patří hromadné vraždění, popravy bez řádného procesu, mučení, braní rukojmích, násilné zmizení, znásilnění a sexuální násilí, stejně jako náborů a využívání dětí a dospívajících v nebezpečných situacích včetně válečných. Nevybíravé bombardování a ostřelování má za následek obrovské množství obětí a rozšíření hrůzy mezi civilním obyvatelstvem. Mimoto dochází k obléhání měst, vesnic a sousedství, jež způsobuje jejich odříznutí od zásobování potravinami, lékařské péče a ostatních potřeb. Akteři konfliktu také nedbají o speciální ochranu nemocnic a zdravotnických a humanitárních pracovníků.

Zvýšení chudoby, ztráta živobytí, stoupající nezaměstnanost a omezený přístup k potravinám, vodě, hygienickým potřebám, zdravotní péči a vzdělání mělo na syrskou populaci zničující dopad. Situace je obzvláště náročná pro lidi v těžko dostupných

oblastech a pro ty, jež jsou uvězněni v obléhaných oblastech odříznutých od dodávek základních potravin, hygienických a zdravotnických potřeb, a pro humanitární pracovníky nedostupných. Jedná se přitom o zhruba 440 000 lidí. Mnoho Syřanů se také obává o osudy svých příbuzných, obzvláště těch pohřešovaných, a má strach o situaci v zemi, neboť dochází k rabování a ničení majetku.

Situace k roku 2022

Režim Bašára Asada k polovině roku 2022 ovládá naprostou většinu země, z tohoto důvodu ho lze, společně s jeho spojenci, pokládat za vítěze války. Přestože byl jeho pád v určitých momentech války téměř na dosah, Asadovi se podařilo udržet a kontrolovat naprostou většinu klíčových oblastí, a to za podpory zejména Ruska, Íránu a libanonského hnutí Hizballáh.

Válka stále není považována za kompletně ukončenou, nicméně poslední velká ofenzíva proběhla před téměř dvěma lety. Asadovi oponenti z řad arabských zemí či západu již nemluví o nutnosti sesazení prezidenta, a to i vzhledem k dalším globálním problémům (COVID-19, ruská invaze na Ukrajinu), se problematika syrské občanské války odsunula na vedlejší kolej. Řadě z nich je rovněž jasné, že v současné situaci není jiné reálné alternativy.

Severovýchod země a levý břeh řeky Eufrat je však stále kontrolován převážně kurdskými jednotkami SDF s podporou USA a dalších států. Turecko stále drží široké nárazníkové pásmo na území Sýrie u svých hranic a rovněž podporuje řadu povstaleckých skupin. Povstalci džihádistických skupin v čele s bývalou frontou Nusra (dnes Haját Tahrír aš-Šam, HTS) ovládají provincii Idlib na severovýchodě země. Oblast u trojmezí Sýrie-Irák-Jordánsko je ovládána syrskou opozicí s podporou USA a jejich spojenců. Odhaduje se, že zbytky bojůvek Islámského státu se stále ukrývají kdesi v pouštních oblastech na východ od Palmýry. Zbytek území je pak pod kontrolou ústřední vlády v čele s prezidentem Asadem.

Současný stav je velmi blízko ke stabilnímu mírovému uspořádání. Zdá se, že žádná ze stran v současné chvíli nechce riskovat opětovné spuštění tvrdých vojenských střetů. Jak se bude situace vyvíjet v budoucnu si však nedovolujeme odhadnout.

Uprchlíká krize

Konfliktem zmítajícím Sýrií byly vyvolány také silné migrační toky obyvatelstva, a to nejen uvnitř Sýrie, ale také za její hranice. Celkově vyhnala syrská válka z domovů již zhruba polovinu populace.

Na území Sýrie bylo podle dat Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) v červenci 2016 vnitřně vysídleno kolem 6,5 milionů obyvatel. Krom toho pak bylo v dubnu 2017 registrováno již více než 5 milionů syrských uprchlíků, kteří uprchli do sousedních států. Z toho téměř 3 miliony uprchlíků žilo v Turecku, okolo jednoho milionu uprchlíků v Libanonu, zhruba 650 tisíc uprchlíků v Jordánsku a zhruba 230 tisíc v Iráku. Menší množství pak odešlo také do Egypta a dalších zemí severní Afriky. V Evropě pak požádalo o azyl (v období od dubna 2011 do října 2016) celkem přes 880 tisíc syrských uprchlíků. Z toho naprostá většina mířila do Německa a Švédska.

Před vypuknutím současného konfliktu poskytovala Sýrie útočiště pro významné množství uprchlíků a žadatelů o azyl. Velká většina z nich pocházela z Iráku a Palestiny, ale byly zde i menší skupiny z Afghánistánu, Súdánu, Somálska a dalších zemí. Od vypuknutí konfliktu tak zemi neopustili jen Syřané, ale i uprchlíci z jiných zemí, kteří žili na území Sýrie.

V souvislosti s jistou stabilizací situace v zemi od roku 2020 převažuje počet přistěhovalých nad vystěhovalými. Syřané se postupně navrací do svých domovů, a to i přes to, že situace není zdaleka vyřešena.

Uprchlíká krize a Česká republika

V České republice se uprchlická krize nijak výrazněji neprojevila. Naše země se pro uprchlíky stala především tranzitní zemí. Česká republika měla v rámci systému povinného přerozdělování migrantů podle kvót stanovených Evropskou unií v září 2015 přijmout 387 uprchlíků z Itálie, 1251 uprchlíků z Řecka a 1340 uprchlíků z Maďarska. Dohromady tedy 2978 uprchlíků. Důvodem bylo pomoci těm zemím EU, kde je migrantů nejvíce (Itálie, Řecko), které jsou na hranicích schengenského prostoru, kde žadatelé podávají své žádosti o mezinárodní ochranu.

Země Visegrádu se ovšem proti zavedení kvót snaží již od počátku bojovat. Považují systém za dysfunkční a neefektivní. Součástí postoje celé Visegrádské čtyřky je zejména cílená podpora a ochrana schengenských hranic, posílení návratové politiky a koordinace proti organizovanému zločinu (převaděčským skupinám). Velká kritika také dopadá na princip většinového hlasování o rozdělování migrantů ze strany EU, díky kterému mohou být některé státy snadno přehlasovány. Česká republika tedy u Evropského parlamentu již v roce 2015 od systému kvót ustoupila. Tehdejší premiér Bohuslav Sobotka ovšem přislíbil do konce roku 2017 přijmout alespoň 1100 osob, ovšem na „dobrovolné“ bázi. I to se ovšem nestalo, naše země přijala pouze 12 uprchlíků z Řecka. Dne 4. 1. 2018 proto podala Evropská komise k Evropskému soudnímu dvoru žalobu na ČR, Polsko i Maďarsko kvůli nedodržení přerozdělovacích závazků.

Syrští azylanté v ČR

V období od roku 2011, tedy od vypuknutí Syrské občanské války, až do konce roku 2017 požádalo v České republice o mezinárodní ochranu celkem 556 Syřanů. Nejvyšší počet žadatelů byl v roce 2015, kdy žádost podalo 134 Syřanů. Azyl byl v tomto roce udělen 29 osobám a doplňková ochrana 101 osobě. Česká republika celkově od roku 2011 do konce roku 2017 udělila mezinárodní ochranu celkem 422 Syřanům. Z toho azyl byl udělen 42 osobám a 380 osob získalo doplňkovou ochranu. V následujících letech se počet žadatelů o azyl ze Sýrie pohyboval v jednotkách maximálně v desítkách žádostí za rok.

• Společnost

Rodina, a to rozšířená rodina, je jádrem syrské společnosti. Několik generací jedné rodiny často žije pospolu. Staří lidé se těší velké úctě a dožívají život v rodině, nikoliv v institucích, jako jsou u nás například domovy pro seniory.

Syřané jsou velmi úřčovaní společností a zejména komunitou, ve které žijí. Jsou pro ně důležitá zejména společenská pravidla a také veřejné mínění v komunitě – obojí má na každého jedince silný vliv. Jednání jednotlivce je tak pod silným dozorem ostatních členů komunity.

Syrská společnost je mozaikou sociálních skupin různých velikostí, které nevytvářejí vnitřně propojenou a zároveň soudržnou společnost. Tyto skupiny také postrádají soubor sdílených hodnot a tradic, jež by populaci spojovaly v jeden národ. Rozdílnosti jazykové, náboženské, etnické a také rozdíly ve způsobu života napříč společností způsobují její roztržitost a existenci mnoha separovaných komunit, které se vyznačují silnou vnitřní solidaritou a loajlností k vlastní skupině. Asadovský režim konstruoval určitou koncepci jednoho národa, ovšem ta nebyla dostačující, neboť mnoho etnik, například Kurdy, dokonce vylučovala.

Navzdory faktu, že dvě třetiny obyvatelstva jsou arabsky hovořící sunitští muslimové, netvoří společně jednotný a vnitřně stabilní národ. Evropské pojetí národa definovaného zejména jazykem a společným územím v mnoha kulturách arabsky mluvících zemí neexistuje. Tyto kultury jsou mnohdy založeny právě na samostatném životě a vnitřní soudržnosti menších komunit, které žijí vzájemně oddělené a jsou mezi nimi rozdíly (například mezi beduíny, vesničany a obyvateli měst). Komunity nemají často potřebu další, vyšší organizace (například do státu).

Postavení žen

Na Západě bývá často diskutováno postavení žen v arabských zemích. O těchto ženách panuje v západním světě představa, že jsou to otrokyně, kterým není dána možnost rozhodovat se samostatně o svém životě. Jejich smyslem života mají být jen domácí práce a posluhování manželovi.

Nejedná se však o zcela reálnou představu. Postavení arabských žen se liší nejen podle státu, ale dokonce i podle regionu. Například Sýrie se řadí k liberálním arabským státům, v nichž k omezování ženských práv nedochází. Syrská žena má právo studovat, pracovat, řídit automobil, aktivně či pasivně se angažovat v politice. Nepsanou tradicí je, že v každé vládě je zastoupena aspoň jedna žena.

Co se týče zaměstnání syrských žen, dříve do práce chodit nemusely, protože muži dokázali rodinu ekonomicky zabezpečit. Situace se však změnila a dnes už často rodině plat muže nestačí. Je tedy běžné, že do práce chodí oba manželé.

Zahalování žen není povinné a ani žádným zákonem upravené. V Sýrii mohou ženy chodit jak se zahaleným vlasy, ba i obličejem, tak i bez šátku. Často to záleží na tradici konkrétní rodiny. Některé rodiny jsou více konzervativní a možnosti žen v nich jsou omezené, jiné jsou naopak velice liberální a tlačí naopak dívky k aktivitě a rozletu.

Syrská kuchyně

Neexistuje lepší způsob jak poznat národní povahu Syřanů, než skrze zjištění, jak důležitou roli hraje v jejich každodenním životě jídlo, zvláště pak plní-li společenskou úlohu. Od kolébky až do hrobu doprovází jídlo nebo hostina každý milník na životní cestě.

Velkorysost hostitele se poměřuje množstvím jídla na stole a často se probírá při různých sousedských řečech. Staré pravidlo pohostění říká, že je třeba hostům předložit dvojnásobné množství, než kolik se předpokládá, že snědí. Odmítnutí jídla hostem může být chápáno jako urážka.

Ve některých domácnostech, ať už křesťanských nebo muslimských, muži stolují odděleně od žen. Jedná se o společenskou praxi, která se historicky formovala po dlouhou dobu. Nejde o přísný náboženský nebo společenský předpis (i když ve venkovských muslimských oblastech tomu tak může být). V současnosti se tyto tradice udržují pouze v konzervativnějších kruzích a liberálnější rodiny a komunity tyto zvyky již nedodrží. Záleží tedy na té které rodině.

Předkrm - Mezze

Jedná se o jádro syrské pohostinnosti. Je to pestrý výběr různých malých předkrmů, které předcházejí hlavnímu jídlu. Mezze

může být cokoliv, od nakládané zeleniny přes droby až po slané pečivo. Krémy, do nichž se namáčí chleba, tedy především hommos (cizrna s tahíni) a baba ghanúž (zauzený lilek) se podávají na oválných tácech a jsou ozdobeny petrželkou, paprikou a olivovým olejem. Dále to může být také například tabbúle, basturma atd. Všechna jídla jsou tradičně podávána s chobz arabí, tradičním placatým chlebem, který se peče v arabském světě a často slouží také jako naběračka.

Hlavní chod

Jako hlavní chod většinou přicházejí různá pečená masa. Pro velmi vážené hosty se nabízí pečené jehně. Může se podávat také kuřecí a jehněčí kebab. Dalším tradičním jídlem je například kofte – původem turecké masové kuličky, ruzz wa džadž, jenž sestává z rýže a kuřete, a také molochíje – rýže s kuřecím a jehněčím masem a slizovitými, špenátu podobnými, listy slézu jarního.

Dezerty

Mezi tradiční dezerty patří například baklava – kousky z listového těsta a drcených pistácií, mandlí, kešu oříšků či arašídů, které se vyskytují v různých tvarech a velikostech. Sýrie je také známá svým barazí, velkými sušenkami ze sezamových semínek a pistácií. Také je zde oblíbená borma, mozaika z pistácií zabalených do tenoučkových nudlí a nakrájených na kolečka.

Nápoje

Káva je zde, jako i v mnoha jiných společnostech, důležitým společenským pojítkem. Černá, hustá arabská káva se podává v malých porcelánových koflíčkách. Obvykle bývá ovoněná kardamomem a oslazená podle chuti zákazníka.

Dalším oblíbeným nápojem je čaj. Specifická arabská směs se připravuje slazená a silná do malých skleniček. Večer se vaří zuhúrát, heřmánkový čaj se sušenými bylinkami a růžovými poupaty. Na ulicích můžeme nalézt mnoho stánků, které nabízejí čerstvě vymačkané ovocné šťávy.

V některých syrských oblastech je velmi oblíbené jihoamerické maté. Ze Sýrie již v dvacátých letech dvacátého století emigrovalo hodně lidí do jihoamerických států, velká komunita syrských drůzů je například ve Venezuele a Argentíně. Syrského původu je např. i bývalý argentinský prezident Carlos Menem. Tito emigranti při návštěvách vlasti pravděpodobně nápoj zpopularizovali.

Jídlo při oslavách a v posvátných dnech

Jídlo hraje důležitou roli i v náboženském kalendáři. Posvátné dny obvykle zahrnují hodiny příprav v kuchyni.

Muslimský postní měsíc ramadán obvykle nabízí dobrý vhled do různorodosti svátečních jídel. Jakmile zapadne slunce, rozprostře se na stůl hostina, připravená s důrazem na sladké a energeticky vydatné věci, aby věřící přečkali další den půstu. Tradiční barvou ramadánových jídel je bílá. Jídlo je také spojováno s různými milníky v životě jedince. Když se narodí dítě, podává se rodinným příslušníkům pudink z rýže, mouky a skořice, nazývaný mighláj. Mandle a cizrna obalená v cukru je pochoutkou při oslavách prožívání prvního zuby dítěte. V případě úmrtí se na milovaného zesnulého vzpomíná hostinou. V křesťanských komunitách se hostina koná hned po pohřbu, v muslimském prostředí pak týden po pohřbu. Příbuzní nosí po pohřbu pozůstalým jídlo a hostina se odehrává v dny projevování soustrasti. Může se jednat o jeden den, ale většinou jsou to tři dny. Jedinými nápoji při této příležitosti bývá voda a neslazená káva.

Věří se, že duch zesnulého zůstává mezi živými 40 dní, než se vydá na cestu na onen svět. V tomto momentě pořádá rodina zesnulého další hostinu pro příbuzné a přátele.

• Kultura a volný čas

Tanec

Syrské lidové tance mají mnohdy prastarý obsah a symboliku. Někdy jsou to symboly zřetelné, ale jindy jsou utajeny a tanečníci ani nevědí, co vlastně jejich hudebně pohybová expozice původně znamenala. Sbory provozující syrskou národní hudbu a národní tance mají ke své činnosti k dispozici téměř nepřeberné množství národního folkloru. Jeden z nejvýznamnějších tanců Sýrie se nazývá „ad-dabka“. Tančí se při různých oslavách, zejména při svatbách. Tanečníci se seskupí do dvou nebo jen do jedné řady, uprostřed nich tančí tanečnice. Drží se za ruce či ramena a první z nich předtancován a vykonává složitější taneční kreace. Rytmický projev je podtržen tleskáním nebo bubnem.

Dalším z nejznámějších tanců je „as-samáh“. Jde o rychlý tanec, ale může se tančit také pomalu. Obsahuje pestrou paletu různých figur a pohybů. V konzervativních kruzích, kde jsou při oslavách ženy oddělené od mužů, obvykle ženy tančí břišní tanec, ukazují si nové šaty, soutěží, někdy tančí jen tak a ukazují své společenské postavení.

Existuje mnoho druhů tanečních syrských tanců. Většinou jsou tyto tance provozovány početnou skupinou a mají svůj účel, svou legendu, své uspořádání i příležitosti, při nichž se používají. Tak jako např. tanec „al-istiqbál“, který se tančí při svatebním vítání nevěsty nebo ženicha.

Populární hudba

Syrané milují hudbu. Syrská hudba je velmi bohatá a rozvíjí se. Již z dob před naším letopočtem je znám hudební nástroj „rabába“. Dříve i dnes používají hudebníci především bicí nástroje, například buben „daf“ a „dírbakka“. K výrobě bicího hudebního nástroje se používá oslí nebo rybí kůže. Buben bývá ze dřeva, „dírbakka“ z hlíny, kovu, nebo také ze dřeva. Mezi lidové hudební nástroje patří také nástroje dechové („náj“, který vypadá jako flétna a „mižwiz“ připomínající dvojité flétny) a nástroje strunné („kamanža“ připomínající housle, „úd“, který vypadá jako loutna, „qánun“ jako citera a „buzik“, jenž vypadá jako loutna s dlouhým krkem).

Sport

Nejoblíbenějším sportem v Sýrii je jednoznačně fotbal. Především muži ho provozují jak aktivně, tak pasivně doma před obrazovkou

• Architektura

Zdobení budov zaměřené na jemnost, barevnost a na používání květinových i písmových vzorů, tzv. arabesek, vzniklo proto, že islám není nakloněn zobrazování lidí ani zvířat. Mnozí lidé se mylně domnívají, že islám výslovně zobrazování lidí a zvířat zakazuje. Tak tomu však není.

Nejvýznamnější architektonické památky leží v Palmýře (z dob antiky) a Keraku (z dob středověku). Tyto památky, stejně jak mnoho dalších, byly silně poškozeny trvajícím válečným konfliktem. Na některých již započaly restaurátorské práce, některé na svou obnovu stále čekají.

• Léčitelství

V Sýrii je stále živé lidové léčitelství. Syrané žijící na venkově i dnes málokdy vyhledávají lékařskou pomoc moderních lékařů. Mnozí lidé se léčí sami podomácku, podle tradičních všem známých rad a doporučení. Pokud to nezabírá, vyhledají hakima, léčitele, jenž se opírá o bohaté zkušenosti vlastní i převzaté ze starobylých tradic. Dnešní hakimové využívají k léčbě hlavně bylin. Ovšem ve větších a velkých městech funguje zdravotnictví a moderní nemocnice, tak jak je známe z Evropy.

• Tradice

Námluvy a zasnoubení

Pokud jde o způsoby seznámení a namlouvání, jsou rozdíly mezi venkovem, kde je společnost spíše tradiční, a městy se společností více atomizovanou. Obecně se ovšem od všech žen v Sýrii očekává, že se vdají v již mladém věku. Při namlouvání se snaží muž přiblížit rodině vytožené dívky tím, že se seznámí s tatínkem nebo bratrem nebo požádá svou sestru, aby se s ní dala do řeči. Prostřednictvím svých rodinných příslušníků pak posílá dívce dárky ze zlata – náhrdelník, náramky, hodinky. Na vesnicích bývá namlouvání prostší. Chlapec může dívku oslovit před lidmi a přímo se jí zeptat, co by řekla zasnoubení s ním.

Syrská svatba je pak hlavní společenskou událostí a bývá dlouho připravovaným rituálem, který byl odedávna dodržován a má svá přesná pravidla. Celá svatba zahrnuje dohodu, dovolení, zasnoubení a uzavření sňatku se svatební hostinou.

Tradičně probíhá období před svatbou následovně: Matka ženicha jde s několika ženami k rodičům nevěsty. Zaklepe na dveře a ptá se otevírajícího: „Máte dívky?“ Když paní domu odpoví: „Ano, poďte dále“, vstoupí ženy do domu s tím, že by se na dívky rády podívaly. Matky se vzájemně vyptávají, s kým mají tu čest. Pokud jsou informace dostatečné a souhlas je patrný na obou stranách, přivede matka dívky. To jsou většinou dcery sousedek nebo příbuzných. Žádná z nich však není ta pravá. Až po chvíli shánění přijde samotná nevěsta. Během návštěvy musí nevěsta uvařit kávu a jako správná žena odpovídat, jen když je třeba odpovídat. Když skončí zkouška nevěsty, začne matka ženicha vyprávět o jeho rodině. Nakonec podotkne, že o celé záležitosti promluví s otcem ženicha a poté dá zprávu rodičům nevěsty. Matka nevěsty uzavírá debatu v tom smyslu, že vše je osud a ten ať rozhodne, co bude dál. V kladném případě následují další návštěvy jako důsledek příznivého rozhodnutí obou stran.

V arabských zemích je dobrým zvykem dohodnout se před svatbou na velikosti věna, které dává ženich nevěstě. Dohoda obsahuje údaje o tom, kolik má mít ženich peněz, aby mohl vystrojit solidní svatbu a po svatbě nežil v dlužích, a kolik v případě rozvodu zaplatí manželce. Ta má však na věno nárok pouze v případě, že o rozvod nezažádá ona, ale muž. Nábytek a vybava domácnosti má být napsána na jméno ženy, aby si muž nemyslel, že se jí může rychle zbavit a obrátit ji o majetek. Žádá-li o rozvod muž, je povinen platit manželce výživné až do smrti, pokud se ona znovu neprovdá. Tento zvyk vznikl proto, že dříve ženy neměly možnost pracovat a samostatně se uživit, jako mají dnes. Muž tedy musí bývalé manželce zajistit slušné živobytí.

V současných mladých manželstvích však již panují i nové zvyky, podle kterých obě rodiny, ženicha i nevěsty, přispívají společně na domácnost a v případě, že pracuje žena, přispívá také ona.

Svatba

Sňatek následuje poté, co se obě strany dohodnou na jeho datu. Oboustranný souhlas se sňatkem se potvrzuje podpisem ženicha a nevěsty (kitáb). Tímto podpisem se z nich stanou manželé, ale nemohou spolu jít do společnosti, dokud nemají zařízenou svatbu. Kitáb může od svatby dělit několik dní, ale i několik měsíců a vzácně i víc než rok. V konzervativních kruzích uzavírají kitáb časněji, aby měli ženich a nevěsta větší svobodu se spolu seznamovat (např. aby zahalená nevěsta mohla před ženichem odložit hidžáb). Ženich a nevěsta jsou již legálně manželé, ale žít spolu mohou podle tradice až po svatební oslavě. Po uzavření sňatku tedy končí doba zasnoubení a následuje svatba.

Tradiční venkovská svatba

Svatby tradičně dříve probíhaly na jaře nebo v zimě, a to ve čtvrtek, v pátek, nebo v neděli. Tradiční svatba trvá 5 dní. První den je obětním dnem, kdy příbuzní nosí nevěstě a ženichovi jídlo a vzájemně se zvou na svatbu. Druhý den je dnem koupele. Příbuzní ženicha a nevěsty pronajímají ve městě lázně, zvláště pro nevěstu se ženami, a pro ženicha s muži. Lázeň může trvat i 6 hodin a během ní se zpívají písně. Třetí den se nevěsta kráší, připravuje si svatební šaty a účes. Muž se v poledne holí. Během této procedury se sejdou lidé z celého města, tančí a pijí. Oslava trvá až do západu slunce. Po oholení se ženich oblékne do nového obleku s výšivkami od nevěsty. Čtvrtý den je dnem věna. Lidé přicházejí, aby se podívali, co ženich připravil pro nevěstu a také co nevěsta dostane od svých rodičů. Pátý den je nejkrásnější. Je to den, kdy nevěstu odvázejí k ženichovi. V tento den si nevěsta oblékne bílé šaty se závojem a položí štrasem ozdobenou korunku na hlavu. Šaty jsou ozdobené stříbrnými nitkami a bohatě vyšíváné. Nevěsta se posadí na zvláštní trůn a kolem sebe má příbuzné. Lidé tančí v půlkruhu kolem nevěsty do pozdních hodin. Potom přijde ženich se svými příbuznými pro nevěstu. Nejprve tančí otec ženicha s matkou nevěsty, poté otec ženicha oznámí, že si přijeli pro nevěstu. Ta souhlasí, ale musí se tvářit smutně, aby to nevypadalo, že se lehko loučí se svými rodiči. Poté odchází do domu ženicha, kde jako novomanželé žijí společně s rodiči ženicha. Před vstupem do domu nalepí nevěsta na dveře kousek těsta jako symbol štěstí. Večer po svatební noci přijedou příbuzní a dávají novomanželům dárky. Poté začíná týden návštěv, kdy novomanželé neobědvají ani nevečeří doma. Tyto několikadenní tradiční svatby se již ovšem provozují velmi málo, nejčastěji na vesnicích, a to přímo v ulicích.

Moderní městská liberální svatba

Ve městech většinou přetrvává sepsání svatební smlouvy (kitáb) a pouze jednodenní svatba. Z pragmatických důvodů se dnes většinou koná svatba především v létě – jednak proto, že se vrací do Sýrie příbuzní ze zahraničí, kde studují či pracují, jednak kvůli optimálnímu počasí na svatební oslavu. Svatba pak probíhá formou oslavy s tancem a hudbou. Začíná až večer, spíše po deváté hodině, a tančí se často až do rána. Oslava většinou trvá necelých 24 hodin. Její náplň se shoduje s pátým dnem u svatby tradiční. Stejně jako u vesnických tradičních svateb i zde jsou ženy a muži od začátku pohromadě, tančí se na arabskou i západní hudbu, jinak vše probíhá v podstatě stejně. Občas je pozvána i folklorní skupina, která tančí s šavlemi a pochodněmi. Viditelné rozdíly jsou jednak v oblečení, ženich má na sobě oblek evropského střihu, ale také ve způsobu zábavy, ženich s nevěstou cestou domů z oslavy projíždějí okružní jízdou městem, při níž se hlasitě troubí. Ve městech také novomanželé již nežijí společně s rodiči ženicha, ale snaží se osamostatnit a žít sami.

Konzervativní svatba

V opravdu konzervativních kruzích, kde převažují zahalené ženy, je svatba převážně ženskou záležitostí. Muži se připrav vůbec neúčastní. Podle finanční situace se může odehrát i doma, ale většinou rodina pronajme pro oslavu sál. Počet hostů se pohybuje mezi 100-500. Pokud se odehrává v hotelu, je ženská i obsluha, fotografka a kameramanka. Ženy odloží hidžry, šály a kabáty, pod kterými bývají oblečeny velmi odvážně. Tanec je zcela zásadní složkou. Hudbu může obstarat kapela, DJ (v tomto případě také žena), anebo CD s vhodným mixem taneční hudby. Tančí se především břišní tanec, ale stále populárnější je už i v městech ad-dabka. Vždy se podává káva, mandle v cukru (mlabbas) a svatební dort. Opět podle finanční situace může být součástí oslavy i večeře, menu nebo švédské stoly. Ženich dovede nevěstu do svatebního sálu (na tu chvíli se ženy opět zahalí), zatančí s ní první tanec „slow“ a pak jeden veselejší. Většinou s nevěstou společně rozkrojí svatební dort a vymění si prstýnky - tedy přendají si vzájemně hladké zásnubní prsteny z prsteníku pravé ruky na prsteník levé. Často také nevěstě slavnostně předá zlaté šperky (šibkeh, alámeš, sígha), na kterých se dohodli ve svatební smlouvě. Potom ženich odejde a nevěsta zůstává, aby se ženy mohly dál bavit. Někdy se ženich ke konci oslavy vrátí s nejbližšími příbuznými a kamarády a tančí znovu.

Křesťanská svatba

Při křesťanské svatbě se nepodepisuje svatební smlouva (kitáb), ale místo toho proběhne obřad v kostele (iklíl), většinou v den svatby dopoledne. Při oslavách se podává pivo, často arak (anýzová pálenka, co se míchá s vodou), dle finanční situace i víno a tvrdý alkohol.

• Historie Syřanů v České republice (Československu)

Počátek syrské imigrace na území České republiky má svůj základ v bilaterálních mezinárodních smlouvách o vzájemné spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Sýrskou arabskou republikou, které byly sjednávány již od roku 1966 a platily až do revoluce v roce 1989. Tyto smlouvy mimo jiné podporovaly udělování stipendijních studijních pobytů

pro syrské občany na českých vysokých školách, vesměs technického zaměření. Tehdejší Československo na tomto vývozu know-how profitovalo v podobě upřednostňování českých technologií, které syrští absolventi československých vysokých škol znali ze svých studií, nebo produktů těžkého průmyslu vyvážených do Sýrie. Syřané v ČSSR vedle technických oborů studovali i medicínu a přírodní vědy. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století studovalo na různých univerzitách každý rok až několik set syrských studentů.

Zatímco se většina těchto studentů po ukončení studia vracela zpět do vlasti, někteří se rozhodli zůstat v ČR a založit rodinu. Pochopitelně i ti, kteří se vrátili do Sýrie, nezapomněli jazyk a udrželi si k zemi svého vysokoškolského studia vztah. Politické změny roku 1989 a otevření možností soukromého podnikání proto přivedly některé z nich zpět. Data MV z konce roku 2021 udávají na území České republiky 1 487 syrských státních občanů s povoleným pobytem.

36.2 Libanon

Po získání nezávislosti a stažení francouzských vojsk po druhé světové válce dochází k rovnoměrnému rozdělení klíčových funkcí (prezident, premiér, předseda parlamentu) v nově vzniklém státě mezi hlavní náboženské skupiny (křesťané, sunnité, šiité). Po vzniku Sjednocené arabské republiky v roce 1958 (sloučení Egypta a Sýrie) vzniká tlak ze strany libanonských muslimů, aby se Libanon k tomuto spolku připojil. Tento tlak nelibě nesou zejména místní křesťané, kteří se v obavách obrací na USA. Spojené státy následně do země vysílají své jednotky, které jsou ovšem brzy staženy.

V důsledku vzniku státu Izrael v roce 1948 proniká na území Libanonu velké množství palestinských uprchlíků, kteří se dostávají do střetu s libanonskými bezpečnostními složkami. Mezi uprchlíky bylo i velké množství příslušníků OOP (Organizace pro osvobození Palestiny), kteří podnikají útoky na izraelské území, v souvislosti s tím následně podnikají Izraelci odvetné kroky a pronikají na libanonské území.

V souvislosti s výše uvedeným a neutuchajícím proudem palestinských uprchlíků, kteří do země přišli v několika vlnách, se jižní Libanon stává jakýmsi státem ve státě, kde má silný vliv OOP. Proti sobě stojí zejména místní křesťané a sunnité, kteří podporují příhodivší Palestince. Situace eskaluje v roce 1975 útokem proti libanonskému křesťanskému hnutí Falanga. Na základě žádosti libanonské vlády přichází do země o rok později syrské jednotky, které měly situaci stabilizovat. Křesťané společně se syrskou armádou vytlačili palestinské bojovníky ze země a nastává velmi krátké období příměří, jež je ukončeno již v roce 1978, kdy boje propukají nanovo. Dochází k opětovnému ostřelování Izraele Palestinci z jižního Libanonu. Izraelské jednotky překračují hranice a obsazují jižní část země. Syrské jednotky jsou již ale na straně Palestinců. Následně tak dochází k roztržitému území, kdy jednotlivé strany konfliktu ovládají jisté části území země.

Od roku 1981 jsou v zemi přítomny mezinárodní síly a dochází k relativní stabilizaci země. Již o rok později ovšem Palestinci začali podnikat další útoky na izraelské území, což nezůstalo bez odezvy. V červnu roku 1982 izraelské vojenské jednotky opětovně překračují hranice Libanonu a obsazují téměř třetinu země. Na základě tohoto útoku se Jásir Arafat a OOP rozhodlo o přesunu centrály organizace do Tuniska. Část izraelských jednotek se ze země stahuje již v roce 1985. Následná jednání mezi představiteli Libanonu, Izraele a Sýrie, za přítomnosti USA, byla velmi komplikovaná. Občanská válka byla ukončena až v říjnu roku 1989 tzv. „Taífskou dohodou“, která stanovovala rozdělení moci v zemi, zrovnoprávnění muslimů s dosud privilegovanými křesťany a časový rámec odchodu syrských jednotek za hranice Libanonu.

Následně nastává poválečná obnova země. Celá devadesátá léta jsou ovšem provázána občasnými útoky z libanonského území na Izrael, který podniká odvetné kroky. Toto období je rovněž doprovázeno různými sociálními nepokoji, které nutně doprovázely nepříznivou ekonomickou situaci v zemi. Z voleb roku 1992 vzešla vláda Rafíka Harírího, který se za cenu rostoucího zadlužení pokouší zemi obnovit. V roce 2000 došlo k kompletnímu stažení izraelských jednotek a v roce 2001 se začínají postupně stahovat rovněž ty syrské.

Další pomyslnou rozbuškou byl v roce 2005 atentát na již bývalého premiéra Harírího, z něhož velká část Libanonců obviňuje Sýrii. V následujícím roce zesilují útoky z libanonského území a Izrael v červenci téhož roku začíná reagovat leteckými, později i pozemními, útoky. OSN nadále vybízí obě strany konfliktu ke klidu. 14. srpna dochází k zastavení vojenských útoků a uzavření křehkého příměří, izraelská armáda se následně stahuje zpět na své území. Období okupace však končí a v roce 2006, kdy se stahují z území Libanonu syrské jednotky.

Po válce se k moci dostávají různé skupiny oligarchů, jednotlivé vlády nemají dlouhého trvání a dochází k velké korupci. Postupem času začínají selhávat základní služby státu, dochází k výpadkům elektřiny, nedostatku různého zboží a k velkému růstu inflace, téměř polovina obyvatel země se dostává pod hranici chudoby. Zemi trápí více než 30% nezaměstnanost a rovněž obrovské zadlužení, které přesahuje 170 % HDP (hrubý domácí produkt). Protesty v roce 2019, taktéž přispěly k výrazné destabilizaci státu. Libanonská libra přišla o 90 % své hodnoty a zemi hrozí reálný bankrot. V souvislosti se světovou

pandemií Covid-19 a omezeními v cestovním ruchu navíc země přišla i o příjmy z turistického ruchu. Pomyslnou „třešničkou na dortu“ je pak obrovský výbuch dusičnanu amonného v bejrútském přístavu, který připravil o život více než 200 lidí, 6000 osob zranil a na 300 000 lidí přišlo o své bydlení. Následkem výbuchu došlo i ke zničení přístavního sila, kde bylo uloženo 85 % libanonských zásob obilí. Jediný významný libanonský přístav v Bejrútu se tak stal nepoužitelným. Zemi následně zasahuje další vlna protestů. Předseda vlády oznamuje demisi svého kabinetu a nalézt jakýsi politický konsenzus se zdá být nemožné. Mnozí Libanonci se rovněž přidávají do proudu uprchlíků z Blízkého východu, jelikož nevěří, že je v zemi čeká nějaká budoucnost. Někteří dokonce volají po obnově francouzské koloniální správy, která by snad mohla zajistit jistou stabilizaci.

36.3 Jordánsko

Jordánsko vyhlásilo nezávislost roku 1946, nedlouho poté v roce 1948 vyhláší válku nově vzniklému státu Izrael, díky čemuž následně získává území Západního břehu Jordánu. Jordánsko je již od svého vzniku královstvím (oficiální název: Jordánské hášimovské království), prvním králem byl Abdalláh I., který byl zavražděn záhy v roce 1951, na jeho místo nastoupil jeho syn, který však po necelém roce abdikoval. V roce 1952 poté nastupuje na trůn Husajn I. (vnuk prvního jordánského krále Abdalláha I.), který v pozici zůstává až do roku 1999.

V roce 1967 vypukla v řadě již třetí arabsko-izraelská válka (tzv. Šestidenní válka). Jordánsko v té době stanulo na straně arabských států, které byly vedeny zejména syrsko-egyptskou koalicí, zároveň však bylo odsunuto na jakousi druhou kolej, a to z několika důvodů. Jordánsko, na rozdíl právě od Sýrie a Egypta, nespolupracovalo se Sovětským svazem a zároveň jordánský král nelibě nesl útoky Palestinců ze svého území, což arabští kolegové kritizovali. Válka skončila pro arabskou koalici prohrou a Jordánsko přišlo o území Západního břehu Jordánu. Následkem této války proudily na území Jordánska zástupy arabských (palestinských) uprchlíků a tito uprchlíci začali tvořit již téměř polovinu populace země. Soužití původní populace s nově přichozími začalo vyvolávat konflikty. Jordánský král se snažil zamezit stálému působení palestinských militantních skupin na svém území, které začaly formovat jakýsi stát ve státě, což samozřejmě oslabovalo královu autoritu. Král se po ukončení Šestidenní války rovněž pokoušel o pragmatická jednání s Izraelem, což averzi palestinských skupin vůči králi ještě znásobilo.

V únoru 1970 byl na krále spáchán atentát, který byl však neúspěšný. Následně nechala jedna z těchto palestinských skupin (LFOP – Lidová fronta pro osvobození Palestiny) vyhodit do povětří tři unesená letadla na jednom z jordánských letišť. Jordánské ozbrojené složky následně proti těmto palestinským skupinám tvrdě zasáhly. Do situace se vložila rovněž Sýrie, která vyslala do země několik jednotek za účelem „ochrany palestinských uprchlíků“, tyto jednotky se ovšem záhy stáhly z obavy útoku izraelských bojových letadel. Vzniklá situace měla již velmi blízko k občanské válce, které bylo zamezeno až jednáním arabských států v egyptské Káhiře. Jedním z důsledků této schůzky bylo i zrušení a stáhnutí palestinských militantních skupin z Jordánska. Část těchto skupin však dohodu odmítla a vyzvala ke svržení krále. Jordánská armáda se následně pokusila zničit poslední centra palestinských ozbrojenců, část z nich se během několika dnů vzdala, zbylí odešli do zahraničí (zejména do Libanonu). Tyto události jsou obecně známy jako „černé září“, v důsledku, kterých padlo na 5-10 tisíc osob. V návaznosti na tyto události byla zformována teroristická skupina tzv. „Černé září“, která má na svědomí především masakr izraelských olympioniků v Mnichově v roce 1972.

Král Husajn I. se rovněž výrazným způsobem zasadil o ukončení válečného stavu své země a podepsání izraelsko-jordánské mírové smlouvy v roce 1994 na hranici těchto dvou států za přítomnosti tehdejšího amerického prezidenta Billa Clintona. Po smrti Husajna I. nastupuje na trůn jeho syn Abdalláh II., který v čele státu vytrval až do dnešních dní.

V roce 2011 se v arabském světě naplno rozhořela protestní hnutí obecně nazývána jaro „arabské jaro“. Související akce měly v zemi ve srovnání s dalšími arabskými zeměmi jen mírný průběh. Jediným výsledkem protestů bylo odvolání tehdejšího premiéra a jeho vlády, situace se následně uklidnila.

Ve srovnání s okolními zeměmi se Jordánsko těší do dnešních dní poměrné stabilitě, což ale neznamená, že země nečelí mnoha problémům, mezi ty nejpálčivější patří v současné době korupce, vysoká nezaměstnanost a nedostatek vody a dalších přírodních zdrojů. Dalším zdrojem problémů je dlouhodobě situace týkající se uprchlíků. Dle Světové banky žilo v Jordánsku v roce 1970 1,7 milionů obyvatel, v roce 2000 5,1 milionů a v roce 2021 již 10,2 milionů obyvatel. Vývoj je tedy charakterizován rychlým růstem populace, a to jak díky vysoké míře porodnosti, tak i vysoké míře imigrace. Naprostá většina obyvatel je pak soustředěna v hornaté oblasti severozápadu a podél hranic s Izraelem, východní pouštní oblasti země jsou pak téměř liduprázdné. Jordánská populace je většinou tvořena Araby (96 %), kteří vyznávají islám (97 %).

Původními obyvateli regionu byli beduínské Arabové, v průběhu své existence Jordánsko absorbovalo velké množství uprchlíků prchajících z okolních zemí před válkou a perzekucemi. Tito uprchlíci a jejich potomci tvoří v současné době okolo poloviny obyvatel země. Odhaduje se, že v období po roce 1948 během izraelsko-arabských válek, do země přišlo cca 2,5

milionu palestinských uprchlíků (některým z nich zůstal statut uprchlíka dodnes, někteří již získali jordánské občanství). Dnes se již můžeme setkat s druhou či třetí generací palestinských uprchlíků, jejichž návrat do země původu jejich rodičů/prarodičů, není možný.

Po americké invazi do Iráku v roce 2003 se do Jordánska uchýlilo až na 750 tisíc iráckých občanů, v roce 2022 je pak jejich počet odhadován na zhruba 130 tisíc. Po vypuknutí syrské občanské války v roce 2011 země hostila celkově dalších 1,4 milionu uprchlíků ze Sýrie, ale jen velmi malá část z nich se již vrátila zpět do země svého původu. V roce 2022 se jejich počet odhaduje na zhruba 600 tisíc. V zemi dále pobývá na 30 tisíc Jemenců, 22 Libyjců a mnoho dalších.

V souvislosti s výše uvedeným je v zemi rovněž velké množství uprchlických táborů. Některé z těch starších postupem času přerostla v klasická sídla, která mají v dnešních dnech víceméně klasickou městskou podobu typickou pro arabský svět. Jedním z největších uprchlických táborů na světě byl tábor Zátarí (Zaatarí) nacházející se na severu země při hranicích se Sýrií, v době své největší naplněnosti zde žilo přes 200 000 tisíc osob, v lednu roku 2022 je jejich počet odhadován na zhruba 80 tisíc. Právě tento tábor se stal jedním ze symbolů syrské uprchlické krize.

36.4 Irák

Irácké království vzniklo v říjnu 1932, Británie si ovšem v zemi stále ponechávala jistý vliv. Jen rok po vyhlášení nezávislosti zemřel první irácký monarcha Fajsal I. a nastává období rychlého střídání králů a vlád. Krátce po začátku druhé světové války se k moci dostává panarabistické hnutí, jehož hlavním cílem je sjednocení celého arabského světa. Toto hnutí začalo krátce po začátku druhé světové války vyjednávat se zeměmi Osy a možné spolupráci. V reakci na tato jednání okupují zemi Britové, kteří v zemi setrvali až do roku 1947. V roce 1955 země následně vstupuje do vojensko-politického bloku společně s Pákistánem, Tureckem, Iránem a Velkou Británií nazvaným Bagdádský pakt (později CENTO).

Již od 20. let 20. století se v zemi rozmáhá jistá vlna národního povědomí, nejprve s odkazem na panarabismus, posléze na starověkou Mezopotámii a jistou jedinečnost iráckého národa. V zemi také postupně roste plocha obdělávané půdy, která se dostává především do vlastnictví těch nejbohatších. Začíná rovněž přesun venkovského obyvatelstva do měst. Veškeré tyto události vedou k pnutí, které postupně přerůstá v sociální nepokoje a protesty.

V roce 1958 vznikla nedlouho trvající Arabská federace s Jordánskem (de facto spíše konfederace), která ovšem neměla dlouhého trvání. Vlivem výše uvedené všeobecné nespokojenosti, dochází v Iráku v červenci 1958 ke státnímu převratu. Arabská federace se rozpadá, dosavadní král Fajsal II. je zastřelen, došlo ke zrušení monarchie a nastolení republiky. Země rovněž odchází z Bagdádského paktu a geopoliticky se začíná sblížovat se Sovětským svazem. Tyto změny byly iráckou veřejností přijaty zprvu velmi pozitivně, politická nestabilita ovšem přetrvávala a v roce 1963 dochází k dalšímu státnímu převratu, k moci se dostává arabská socialistická strana Baas.

V roce 1967 se Irák zapojuje do tzv. Šestidenní války proti Izraeli, která skončila drtivou porážkou arabské koalice. Ani vnitropolitická situace země nebyla stabilní. Stále výrazněji se projevují dlouhodobě neřešené problémy s Kurdy obývající většinou sever země. Řešením měl být manifest vydaný v roce 1970, uznávající kurdskou jedinečnost, a vymezující autonomní oblast irácký Kurdistan. Původní sliby však nebyly dodrženy a situace vygradovala do ozbrojeného konfliktu Kurdů s ústřední vládou, který trval necelý rok. Irák si postupem času znepřátelil většinu svých bývalých arabských spojenců. Ani většina irácké populace nebyla s vládou strany Baas spokojena. Situace se začala zlepšovat postupnými kroky jako například zestátněním irácké ropné společnosti, změnou geopolitického směřování země a odklonu od spolupráce se Sovětským svazem, a hlavně postupným bohatnutím země v důsledku stálých nárůstů příjmů z vytěžené ropy.

V roce 1979 se k moci dostal člen strany Baas Saddám Husajn, který si postupem času vytvořil silný kult osobnosti. Krátce po svém nástupu si Saddám Husajn znepřátelil Sýrii, kdy došlo nejprve k vzájemnému vyhoštění velvyslanců a následně k přerušení diplomatických styků. Tento nový vůdce dal rovněž silně najevo svým politickým oponentům, že v zemi nehodlá trpět opoziční hlasy. Došlo k mohutnému zatýkání a rovněž popravě 22 osob. Po nástupu šíitské autokracie v Iránu k moci se začaly zhoršovat vztahy i s touto zemí. Na druhou stranu iráckí šíité nové iránské směřování země podporovali a v iráckých šíitských oblastech došlo k rozsáhlým protivládním demonstracím, které nechal Husajn tvrdě potlačit. Došlo k popravě stovek a uvěznění několika tisíců osob. V souvislosti s těmito protesty a další možnou eskalací situace provedl Husajn preventivní útok na Irán dne 22. září 1980, tím započala několik let trvající irácko-iránská válka, která si vyžádala až na 1 milion obětí na obou stranách. Příměří bylo podepsáno roce 1988. Válka zemi finančně vyčerpala a vedla k příklonu ke Spojeným státům. Poslední rok války byl rovněž ve znamení rozsáhlých represálií vůči kurdskému obyvatelstvu země. Odhaduje se, že zahynulo na 200 000 Kurdů a dalších 150 000 uprchlo do sousedních zemí. V útocih byly použity zakázané zbraně, včetně těch chemických.

Relativní klid netrval dlouho, irácká pokladna byla po válce zcela vyprázdněná, země byla rovněž silně zadlužena a další věřitele prakticky nebylo možné sehnat. Jediným možným zdrojem příjmů tedy byla vytěžená ropa. OPEC (Organizace

zemí vyvážejících ropu), jehož byl Irák součástí, ovšem určil zemi limity, s kterými Husajn nesouhlasil. Dne 2. srpna 1990 tak provedl invazi do sousedního Kuvajtu, jež ovlivnil z podílení se na vzniklé situaci. Skutečným důvodem ale bylo zabránění dalších těžebních polí. Mezinárodní odezva byla rychlá a Rada bezpečnosti OSN uvalila na zemi hospodářské embargo. Byla rovněž vytvořena mezinárodní koalice pod vedením USA, která měla za cíl irácké jednotky z Kuvajtu vypudit. Irácké jednotky byly nakonec donuceny ustoupit. Husajnovo porážka dále podnítila irácké Kurdy a šíity k dalším povstáním, která byla brutálně potlačena. Počty obětí se odhadují na 200-300 tisíc, další necelé 3 miliony osob ze země uprchly.

V dubnu roku 1991 přišla Rada bezpečnosti s návrhem stažení embarga za určitých podmínek mezi nimiž bylo – uznání hranic Kuvajtu, vzdání se zbraní hromadného ničení a placení válečných reparací. Husajn podmínky nepřijal a země se propadala do humanitární krize, která se stále zhoršovala a v důsledku které opustili Irák další miliony jejích občanů. Postupem času začal účinek embarga slábnout. Poslední z operací (tzv. Pouštní bouře) byla oficiálně ukončena až v listopadu 1995.

Pozornost USA a jejich spojenců se na Irák opětovně upřela v souvislosti s teroristickými útoky 11. září 2001. Tehdejší americký prezident označil Irák za součást tzv. osy zla (společně s Íránem, Severní Koreou a později také s Kubou, Libyí a Sýrií) a tvrdil, že i vzhledem k iráckému vlastnictví zbraní hromadného ničení je nutné se vedení této země zbavit. Invaze započala v březnu 2003. USA a jejich spojenci obsadili Irák poměrně rychle. Samotný Saddám Husajn byl zajat v prosinci téhož roku, následně byl obviněn z mnoha zločinů včetně páchaní genocidy, vražd a hromadného mučení. V listopadu roku 2006 byl shledán vinným a odsouzen ke smrti oběšením. V zemi byla prozatím ustanovena prozatímní správa, první volby se pak konaly v roce 2005. Spojenecká vojska začala zemi postupně opouštět, poslední se ze země stáhla v roce 2011, čímž byla válka v Iráku ukončena. Problém etnického napětí však nadále zůstává, nejviditelnějším znakem pak byly neustálé atentáty na obou stranách.

Vlna protestů a dalších akcí v souvislosti s arabským jarem se nevyhnula ani Iráku. Důvody protestů byly vesměs obdobné – vysoká korupce, klientelismus, nefunkčnost veřejných služeb, vysoká nezaměstnanost a podobně. Na tyto události navazuje i tzv. irácká krize, někdy nazývána rovněž občanskou válkou, zřejmě v souvislosti s tou sousední v Sýrii. V roce 2013 došlo k zintenzivnění vzájemných útoků mezi šíity a sunnity. Zcela novým fenoménem bylo působení povstalců z Islámského státu, kteří využili vzniklého chaosu a slabosti ústřední vlády a postupně získali pod svou kontrolu několik iráckých měst (např. Mosul, Fallúnžu či Tikrit). Došlo k další mohutné humanitární krizi, do pohybu se také daly na 3 miliony osob, které se bály násilí a hledaly bezpečnější útočiště. Součástí násilností Islámského státu byly i pokusy o genocidu menšin, mezi kterými byli například iráckí křesťané či Jezídi. Za účasti mezinárodních sil došlo k porážce Islámského státu. Situace je ovšem v zemi nadále nejistá, a to zejména vzhledem k trvalému napětí mezi jednotlivými skupinami obyvatel.

36.5 Izrael a Palestina

Území dnešního Izraele/Palestiny je v moderní době dlouhodobě pokládáno za jedno z ohnisek napětí. Dění na tomto malém kousku území bylo vždy velmi komplikované, z dnešního pohledu se ovšem začala situace komplikovat až v druhé polovině 19. století, a to v souvislosti s prvními vlnami nově přichozích židovských osadníků, kteří naráželi na odpor svých arabských sousedů. Osadníci z těchto prvních vln (tzv. alijí) přicházeli do země jednat z důvodů náboženských – tj. „návrat do země židovských předků“, další příčiny byly ale i ty politické a bezpečnostní. V té době zachvacují carské Rusko vlny pogromů (rasově motivované násilné nepokoje proti židovskému obyvatelstvu), které ovšem v menší či větší míře doprovázejí prakticky celou historii lidstva. V druhé polovině 19. století se mimo USA a další země stává jedním z cílů právě území dnešního Izraele/Palestiny. V první vlně se jedná především o židy z Ruska, mimoto ale také například o židy z Jemenu. Počátkem 20. století přicházejí další, a to zejména z východní Evropy (Rusko, Polsko, Rumunsko, Litva a další), přidávají se ovšem židé i z okolních arabských zemí, především pak z Iráku.

Krátce po nástupu Hitlera k moci začali do země proudit němečtí Židé v obavách o budoucí vývoj. Ve 30. letech se objevují ve stále větší míře různé arabské nepokoje proti trvající židovské imigraci a proti britské mandátní správě obecně. Političtí představitelé Arabů postupně žádají o větší autonomii, zákaz další židovské imigrace a celkový zákaz prodeje půdy nově přichozím osadníkům. Velká Británie se následně skutečně pokouší zamezit, či alespoň mírnit, proudy nově přichozích. V souvislosti s nastupujícím německým nacismem a následným válečným běsněním nepovažujeme z dnešního pohledu toto rozhodnutí za nejšťastnější. Příchod Židů však nepolevil ani v tomto období, zákazům a resekci navzdory.

Tlaky ze strany jak arabské, tak židovské části populace, nadále sílily a po ukončení 2. světové války si Britové nevěděli s nastalým stavem rady. V roce 1947 tak předali situaci k řešení Organizaci spojených národů, která sestavila plán na rozdělení území mezi oba národy. Na základě tohoto plánu mělo připadnout 54 % území Židům a 46 % území Arabům. Židovskému státu měly připadnout pobřežní oblasti ve středu a severu země, oblast kolem Galilejského jezera a rovněž jižní cíp tvořený pouští. Arabové měly spravovat Západní břeh Jordánu (větší než v dnešních hranicích), severní oblasti při hranici s Libanem a rovněž pásmo Gazy s jižním výběžkem podél egyptských hranic. Obyvatelstvo plánovaného arabského státu mělo být tvořeno téměř výlučně Araby, populace plánovaného židovského státu však z 55 % Židy a z 45 % Araby. Jeruzalém se svým širokým okolím měl zůstat pod mezinárodním dohledem. Valné shromáždění OSN přijalo závěry speciální komise

dne 29. listopadu 1947. 33 států hlasovalo pro (mezi nimi i Československo), 13 proti, 10 států se zdrželo hlasování a 1 stát se hlasování nezúčastnil. Tento plán byl ze strany židovské části populace přijat, Araby však nikoliv a vzápětí následovala vlna útoků na židovské osady.

Dne 14. května 1948 byla přečtena a vyhlášena Deklarace nezávislosti Státu Izrael, britský mandát nad územím Palestiny vypršel o den později. Prakticky ihned zareagovala pětice arabských států (Egypt, Irák, Jordánsko, Libanon a Sýrie) s omezenou účastí Jemenu a Saudské Arábie, kdy vyhlásila válku nově vzniklému státu s cílem ho zlikvidovat (tzv. První arabsko-izraelská válka, z pozice Izraele nazývána také jako „Válka za nezávislost“). Válka byla ukončena postupným uzavřením příměří s jednotlivými státy během let 1949–1950. Za jednoznačného vítěze války lze považovat Izrael, který na úplném počátku své existence obhájil svou suverenitu a obsadil i další části území, které měly být součástí budoucího arabského státu. Zajordánsko (budoucí Jordánsko) anektovalo Západní břeh Jordánu a také část Jeruzaléma. Během těchto bojů docházelo k masivní migraci zejména arabské části populace, odhady hovoří až o 800 tisících uprchlých, kteří se přesunuli zejména do okolích arabských zemí, ale také na území plánovaného arabského státu. Z těchto území pak vyrazili jednotlivci, kteří podnikali útoky na izraelské cíle a obyvatelstvo. Po několika letech vznikají rovněž různé palestinské organizace, mezi něž patří nejznámější OOP (Organizace pro osvobození Palestiny).

Příměří však nepanovalo dlouho. Druhá arabsko-izraelská válka (také „Sinajská válka“) byla započata preventivním útokem na Egypt koncem října 1956, kdy arabské jednotky hromadily vojenský arzenál u izraelských hranic a egyptské velení blokovalo izraelský přístav Eljat na samém konci Arabského zálivu. Tato válka bývá dávana obecně do přímé souvislosti se „Suezskou krizí“, kdy se tehdejší egyptský prezident Gamál Násir rozhodl znárodnit Suezský průplav a značně tak poškodil zejména britské a francouzské akcionáře. Z tohoto důvodu byly izraelské útoky ze strany Velké Británie a Francie podpořeny. Britské a francouzské jednotky se nicméně z konfliktu brzo stáhly, a to z důvodu nátlaku ze strany USA, Ruska a vlastně i celé OSN. Arabské jednotky v čele s Egyptem utrpěly tvrdou porážku. Pro Izrael byl výsledek války jednoznačným vítězstvím, dochází k obsazení dalších území – Pásmo Gazy a Sinajského poloostrova (do roku 1957).

V pořadí již třetí arabsko-izraelská válka bývá označována také jako „Šestidenní válka“, ta započala útokem izraelského letectva na egyptské pozice, jako důsledek egyptské blokády Tiranské úžiny pro izraelské lodě. Egypt byl ve válce podpořen účastí Sýrie a Jordánska, vyzbrojování těchto států zajišťoval zejména Sovětský svaz. I tato válka však skončila další porážkou arabské koalice to dost tragickou. Izraelci obsadili – Pásmo Gazy, Sinajský poloostrov, Jeruzalém, Západní břeh Jordánu a Golanské výšiny. Sinajský poloostrov byl Egyptu navrácen až v roce 1982. Golanské výšiny, původně syrské území, do dnešních dní navráceny nebyly a Izrael s jejich návratem ani nepočítá. Důsledkem této války došlo k dalšímu odlivu arabského obyvatelstva. Východní Jeruzalém byl připojen k Izraeli a Gaza a Západní břeh začala být Izraelem spravována jako okupovaná území.

Abychom měli seznam arabsko-izraelských válek kompletní, musíme zmínit také tu čtvrtou (zvanou Opatřebovací válka). Tato válka započala v říjnu 1967 potopením izraelského plavidla egyptskými námořními jednotkami a byla charakteristická velkým množstvím různých incidentů a vzájemných útoků. Na stranu Egypta se připojilo Jordánsko, tato arabská koalice byla dále podporována různými polovojenskými jednotkami typu OOP (Organizace pro osvobození i Palestiny). Tato válka byla ukončena v srpnu 1970, výsledkem byly materiální škody a ztráty na životech na obou stranách, přičemž ty na straně arabské koalice byly několikanásobně větší. Poslední z těchto válek pak byla ta pátá označovaná jako „Jomkipurská“. Tato válka propukla překvapivým útokem Sýrie a Egypta na izraelské pozice v říjnu 1973. Egypt překročil Suezský průplav, syrské jednotky zaútočily v oblasti Golanských výšin. Na stranu arabské koalice se přidali i další, jednalo se zejména o Irák. Prvotní útok přišel v den jednoho z nejvýznamnějších izraelských svátků „Jom kipur“. Izraelci byli značně překvapeni, po počáteční defenzivě se ovšem dostali do útoku. V Egyptě Izraelci pronikli na západní břeh Suezského průplavu, v Sýrii se dostali na dohled hlavního města Damašku. Příměří bylo uzavřeno koncem října 1973.

Jak už jsme se zmínili, v důsledku arabsko-izraelských válek došlo k velkým přesunům arabského obyvatelstva. V Izraeli rovněž probíhala rozsáhlá diskuse o tom, jak naložit s okupovanými územími (zejména Západní břeh Jordánu, Pásmo Gazy, východní část Jeruzaléma). Část izraelského politického spektra požadovala jejich postupné navrácení, část nikoliv. Postupem času převážil první názor a na okupovaných územích došlo k výstavbě prvních židovských osad.

Působení různých palestinských militantních skupin se dostalo do střetu i s vládami okolních arabských zemí. Tyto skupiny své kroky s vládami těchto zemí nekoordinovaly a existovalo zde nebezpečí tvoření jakéhosi „státu ve státě“. Jak už se zmiňujeme v kapitolách o dalších zemích regionu, typickým případem jsou události obecně označované jako „černé září“, kdy se palestínští Arabové pokusili zabít jordánského krále Husajna. Následkem toho započal zátah jordánských ozbrojených složek a tyto organizace v čele s OOP (Organizace pro osvobození Palestiny) byly ze země vypuzeny. Následkem těchto událostí se zformovala palestinská teroristická skupina „Černé září“, která provedla známý útok na izraelské zástupce během letních olympijských her v Mnichově v roce 1972. Odvetou Izraele byla operace „Boží hněv“, která měla za cíl zlikvidovat představitele tohoto útoku. Větší či menší útoky palestinských skupin se ale objevují s menší či větší intenzitou prakticky po celé období existence Státu Izrael.

Na sedmém arabském summitu v roce 1974 byla OOP (Organizace pro osvobození Palestiny) zvolena jediným zástupcem palestinských Arabů, jejíž představitelé ještě téhož roku obdrželi pozvání na Valné shromáždění OSN (jako pozorovatel). Táž organizace nicméně po celé období nepřestává útočit na izraelské pozice, a to i z okolních států, zejména z území jižního Libanonu. V důsledku útoků palestinských Arabů z území Libanonu podniká Izrael protiútoky. Situace vy eskalovala v červnu 1982, kdy Izraelci napadli jižní Libanon, kdy tou pomyslnou rozbuškou byl pokus o vraždu izraelského velvyslance ve Velké Británii jednou z palestinských organizací. Izraelci následně obsazují až třetinu libanonského území. OOP (Organizace pro osvobození Palestiny) v čele s Jásirem Arafatem se rozhodla pro přesun svého ústředí do Tuniska. V roce 1985 dochází k postupnému stahování izraelských jednotek. Tento konflikt bývá souhrnně označován jako „První libanonská válka“.

V prosinci 1987 byla započata tzv. „první intifáda“, jednalo se o všelidové palestinské povstání na okupovaných územích zahrnující v první řadě stávky, demonstrace, drobné potyčky a útoky kameny a zápalnými láhvemi, součástí však byly i teroristické útoky nejen na izraelské vojáky nýbrž i civilisty. Nepokoje byly ukončeny až mírovými dohodami z Osla v roce 1993 (viz níže). Odhaduje se, že důsledkem první intifády zemřelo okolo 150 Izraelců, na straně Palestinců však bylo obětí až desetkrát tolik.

Počátkem 90. let probíhají mnohé mírové konference i přímé schůzky mezi představiteli Izraelců a Palestinců. Výsledkem těchto setkání byly již zmíněné tzv. „mírové dohody z Osla“, první z nich byla podepsána v roce 1993 v americkém Washingtonu, druhá pak v roce 1995 v egyptské Tabě. Součástí těchto dohod bylo mimo jiné ustanovení palestinské samosprávy na okupovaných územích, na druhou stranu palestinství představitelé první uznali existenci státu Izrael. Tyto dohody narážely na silný odpor radikálů na obou stranách, kteří se začali vymezovat vůči oficiálním představitelům. Následovala celá řada dalších jednání, která měla řešit konkrétní postupy a kroky vyplývající z vyjednaných dohod. Nejznámější z nich byl summit v Camp Davidu v červenci 2000, jedním z nejpálčivějších problémů se nadále zdálo vypořádání s palestinskými uprchlíky.

Mírová jednání následně ztroskotala a vypukla v řadě již druhá intifáda zvaná také jako „intifáda al-Aksá“. Mezi oběma stranami se objevily nové způsoby boje, Izrael se soustředil na likvidaci konkrétních osob, které pokládal za teroristy. Pro Palestince byly příznačné sebevražedné bombové útoky, které přinesly množství civilních obětí, a rovněž raketové útoky na izraelská města a obce. Tato intifáda byla postupně ukončena smrtí Jásira Arafata (listopad 2004) a mírovými setkáními zneprátených stran během roku 2005. Někteří ovšem tuto intifádu považují za neukončenou.

V roce 2005 dochází ze strany Izraele k jednostrannému stažení z Pásmu Gazy, což znamenalo i vyklizení všech zde existujících židovských osad. V souvislosti s druhou intifádou byla ze strany Izraele prosazena také výstavba bezpečnostní bariéry mezi Izraelem a Západním břehem, která měla v exponovaných oblastech formu vysoké betonové zdi, na dalších pak drátěného oplocení. V červenci 2006 se dále vyostřují konflikty na libanonsko-izraelské hranici, kdy přívrženci libanonské politické strany Hizballáh začali ostřelovat izraelské území při společné hranici. Izrael odpověděl protiútokem. Tento konflikt, který byl ukončen v polovině srpna téhož roku, bývá označován jako „druhá libanonská válka“. V souvislosti s opakujícími se raketovými útoky zejména z palestinských území a Libanonu dochází od roku 2007 k výstavbě systému izraelské protivzdušné obrany obecně nazývanou jako Železná kopule (anglicky „Iron Dome“). Vysoce účinný systém zneškodňování raket dosáhl výrazných úspěchů, kdy jeho účinnost dosáhla vysoko nad 90 %.

V mezidobí pokračuje řada setkání, která by měla napětí mezi všemi zúčastněnými stranami dále řešit, nepřináší však hmatatelné výsledky. Koncem roku 2008 obnovuje palestinské hnutí Hamás ostřelování izraelských sídel z Pásmu Gazy. Izrael zareagoval raketovými útoky a rovněž pozemní invazí. K poslední eskalaci trvalého napětí pak dochází v květnu 2021, kdy byly raketové útoky z obou stran obnoveny. V souvislosti s těmito posledními květnovými událostmi zemřelo dle odhadů mezi 150–250 Palestinců, na straně Izraele úřady potvrdili 11 obětí.

Palestinsko-izraelská, či arabsko-izraelská, situace není zdaleka vyřešena a asi těžko lze předpokládat, že by se tak stalo někdy během několika příštích let.

36.6 Kurdistán

Kurdové jsou blízkovýchodním národem obývajícím území na pomezí několika států, kterými jsou především Turecko, Írán, Irák a Sýrie. Menšiny žijí i v okolních státech jako je především Ázerbájdžán, Arménie, Gruzie či Izrael. V druhé polovině 20. století se vlivem migrace objevuje poměrně početná diaspora i ve státech západní Evropy (především Německo a Francie) ale i v dalších zemích světa.

První zmínky o Kurdech se objevují již v raném středověku, v té době ještě nehovoříme o Kurdech jako národu, spíše o skupině lidí, kteří se odlišují od Peršanů a dalších národů obývajících Blízký východ.

Kurdské kmeny přišli do oblasti zřejmě kolem druhého tisíciletí před naším letopočtem. Kolem jejich původu existuje mnoho teorií, žádná z nich ovšem nebyla do dnešních dní spolehlivě potvrzena.

Kurdové jsou většinou sunnitskými muslimy, vyskytují se ovšem i menšiny šitů, křesťanů, jezídů a dalších. Jazykem Kurdů je kurdština, jazyk patřící mezi indoevropské a dále íránské jazyky. Nejbližším příbuzným jazykem je balúčština. Jazyk se dále dělí do tří skupin tzv. kurmánží, sorání a pehlewání. V Iráku je jazyk považován za úřední, v dalších zemích (Írán, Arménie) má jazyk status regionálního jazyka. V Turecku a Sýrii se jazyk zapisuje latinkou, v Íránu upraveným arabským písmem, v Íránu latinkou i arabským písmem. Komunita Kurdů v zemích bývalého SSSR využívá cyrilici.

Kurdistán (oblast obývaná většinou Kurdy) nemá pevně stanovené hranice. V minulosti byly tyto hranice vytyčeny jen jednou a to v 19. století, kdy Kurdistán existoval jako provincie v rámci Osmanské říše, tato provincie však neměla dlouhého trvání a byla brzy zrušena. V roce 1927 proběhlo kurdské povstání, následkem kterého vznikla nikým neuznaná Araratská republika. Existence tohoto státního útvaru byla ukončena tureckou armádou v roce 1931. Území nárokováno Kurdy se skládá z turecké části (195 000 km²), íránské části (125 000 km²), irácké části (72 000 km²) a syrské části (18 000 km²).

Počet Kurdů na území jimi většinou obývanými se odhaduje na 30 milionů. Největší část z nich žije na území dnešního Turecka 48 % (tj. okolo 20 % populace země), dále Íránu 24 % (10 % populace země), Iráku 18 % Iráku (necelých 20 % populace země) a Sýrii 5 % (necelých 10 % populace země).

Kurdské snahy o nezávislost se rozvíjí především od počátku 20. století, a to na několika úrovních. Velkým problémem je roztržetost území mezi několika soudobými státy (Turecko, Irák, Írán, Sýrie), kde je situace a úspěch kurdských snah značně rozdílný.

Během 80. a 90. přišlo do země množství kurdských uprchlíků z Turecka a Iráku (viz. níže). V důsledku syrské občanské války a působení kurdských ozbrojených milic proniká v lednu 2018 na kurdská území v Sýrii turecká armáda a to s cílem omezit působení těchto jednotek v obavách přelití radikalizace Kurdů do Turecka. Kurdské menšina v Sýrii se snaží dlouhodobě bojovat za svá práva. Ze strany arabské většiny jsou dlouhodobě zaznamenány prvky diskriminace, např. když bylo odebráno 160 000 Kurdům syrské občanství.

Kurdové v Íránu jsou součástí íránských národů společně s Peršany a jsou si jazykově i kulturně velmi blízko. Historicky mnoho Kurdů mířilo směrem na východ, kde hledalo útočiště. Situace se zkomplikovala až vlivovým působením SSSR, který se snažil zemi a region různými způsoby destabilizovat. Kurdské marxistické skupiny začaly v 70. letech aktivně vystupovat proti vládě šáhy Pahlavího a usilovaly o samostatnost. V souvislosti s rozpadem SSSR tyto aktivity ovšem utichly. Íránští Kurdové se v naprosté většině identifikují spíše z hlediska státní příslušnosti než z hlediska etnika a v současné chvíli nejsou zaznamenány nějaké výraznější tendence týkající se snah o získání autonomie a podobně.

O poznání komplikovanější je situace tureckých Kurdů, kterých je v regionu Blízkého východu téměř polovina. Dlouhodobá nespokojenost zdejších Kurdů dala vzniknout koncem 70. let mnoha kurdským nacionalistickým skupinám v čele se Stranou kurdských pracujících (PKK). Po vojenském převratu v roce 1980 a převzetí moci vojenskou juntou dochází k odchodu PKK ze země, zákazu používání kurdského jazyka, zákazu zobrazování kurdských symbolů i samostatného označení Kurdistán. V roce 1984 situace vyeskalovala do otevřeného ozbrojeného konfliktu, který oficiálně trval až do roku 1999. Následkem těchto bojů bylo evidováno na 30 tisíc dětí, materiální škody a také velké množství vnitřně vysídlených osob. Část Kurdů rovněž odchází do zahraničí, zejména pak do západoevropských zemí v čele s Německem. PKK je v mnoha zemích evidována jako teroristická organizace (Turecko, Irák, Sýrie, Írán, NATO, EU a další). Turecko je v současné době země s největší kurdskou menšinou. Země se snaží zavádět různé asimilační opatření, včetně například jazykových, kdy je využívání kurdštiny ve veřejném prostoru značně omezeno.

V porovnání s výše uvedenými zeměmi byly nejtragičtější historické události Kurdů žijících v Iráku. Snahy o jistou formu autonomie se u zdejší menšiny objevují už od doby ukončení britského mandátu. Tyto snahy stále zesilovaly a v roce 1970 je v zemi oznámen plán na zřízení kurdské autonomie, kterého ovšem nebylo dosaženo vlivem změny iráckého geopolitického směřování. V následujících letech probíhá systematické pronásledování kurdských čelních představitelů, kteří povětšinou uprchli do Íránu. V důsledku politiky Saddáma Husajna a jím vedených válek s Íránem a Kuvajtem propuká v zemi občanská válka mezi Kurdy a většinovými Araby. Toto období je poznamenáno použitím chemických zbraní, masakry s velkým množstvím obětí a snah o genocidu Kurdů. Ze země prchly statisíce etnických Kurdů, a to zejména do Turecka, Íránu a dále i do západoevropských zemí. Kurdské bojové jednotky hrály důležitou roli při svržení vlády Saddáma Husajna a staly se tak spolehlivým partnerem západu. Dnes má oblast obývaná většinou Kurdy poměrně značnou nezávislost a funguje do určité části nezávisle na ústřední vládě v Bagdádu.

36.7 Migrace z Blízkého východu do Evropy

O prudce zvýšeném množství uprchlíků v roce 2015, obecně nazývaném jako „evropská migrační krize“, se zmiňujeme rovněž v kapitole věnované „subsaharské Africe“, mimo migranty z tohoto regionu se tento termín váže i na migranty z Blízkého východu, kterých byla zejména v počátečních letech nadpoloviční většina. Důvody jsou zřejmé – nestabilita regionu, válečné konflikty, politické i socio-ekonomické problémy.

Dalo by se říci, že i tento migrační tok (tj. z Blízkého východu do západní Evropy) můžeme zejména v druhé polovině 20. století pokládat již za tradiční. Situace dále eskalovala v návaznosti na události v regionu obecně nazývané jako „Arabské jaro“. V roce 2015 však počet migrantů vstupujících do zemí Evropské unie a žádajících o azyl dalece překračuje 1 milion osob. V tomto roce se jednalo především o Syřany (29 %), Afghánce (14 %) a Iráčany (10 %).

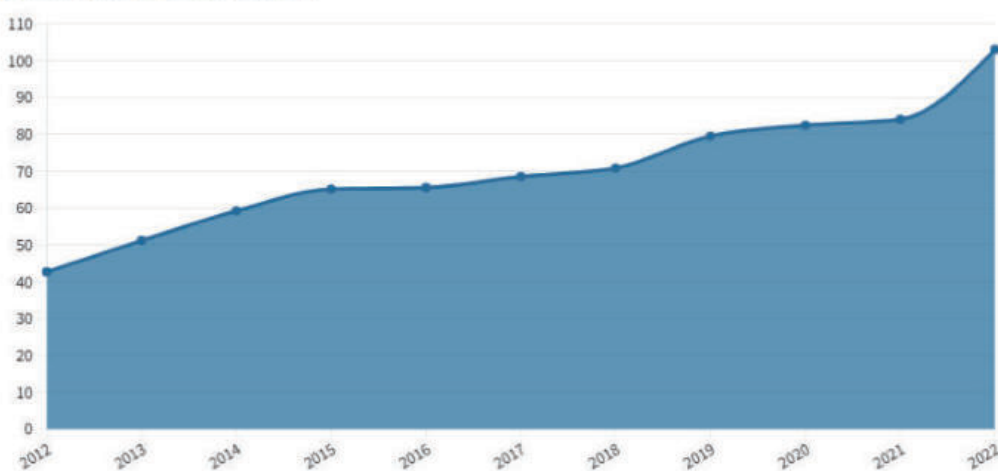
Hlavní trasou migrantů z Blízkého východu byla ta vedoucí Balkánským poloostrovem (tzv. „Balkánská migrační trasa“). Tato trasa vedla Tureckem před Egejské moře na řecké ostrovy, odtud migranti pokračovali zeměmi bývalé Jugoslávie (zejména Severní Makedonie a Srbsko) a dále přes Maďarsko do zemí západní Evropy. Hlavními cíli bylo zejména Německo, následováno Švédskem a Francií. V těchto zemích bylo podáno také největší množství žádostí o azyl, v Německu v roce 2015 necelých 500 tisíc, ve stejném roce v České republice pak kolem 1200 a přesto právě u nás a v dalších postkomunistických zemích vzbudilo téma migrantů největší vášně.

Pro tuto krizi se hledalo systémové celoevropské řešení. Jedním z návrhů byl i systém přerozdělování uprchlíků dle předem stanovených kritérií, které měly jednotlivé členské státy přijmout. Tento návrh vyvolal silné kontroverze, a to zejména ze strany východních členů Unie. Vrcholem této krize bylo zejména září a říjen 2015, kdy počty přichozích kulminovaly, následně nastává postupný pokles. Počet migrantů opět výrazně stoupá v souvislosti s ruským útokem na Ukrajinu v únoru 2022.

Dle kvalifikovaných odhadů Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) je v současné chvíli ve světě největší počet migrujících osob od 2. světové války. Jejich počet dosahuje téměř 100 milionů, ve zhruba polovině případů se jedná o vnitřně vysídlených osob setrvávajících na území svého vlastního státu, v druhé polovině případů se jedná o osoby migrující do zahraničí. Přes dvě třetiny migrantů tvoří občané pouhých pěti zemí a to Sýrie, Venezuely, Afghánistánu, Jižního Súdánu a Myanmaru. Z 85 % se jedná o uprchlíky ze zemí, které dle mezinárodních hledisek označujeme za rozvojové. Nejvyšší počet uprchlíků v současné chvíli hostí Turecko, následované Kolumbií, Ugandou a Pákistánem. V rámci Evropy je nejexponovanější destinací v roce 2022 Německo.

Počet nuceně vysídlených osob
2012–2022

Počet vysídlených osob (v milionech)

Zdroj dat: UNHCR

Text vznikl na základě podkladů Jana Daniela (lekce Sýrie), byl doplněn o lekci Blízký východ, jejímž autorem je Zdeněk Kresl. Odbornou konzultantkou byla Kristýna Kvasničková. Údaje jsou aktuální k srpnu 2022.

Použité zdroje:

- BAHBOUH, Charif. Sýrie: historie, kultura, geografie. Praha: Dar Ibn Rushd, 2005.
- CARTER, Terry, Lara DUNSTON a Amelia THOMAS. Sýrie a Libanon. Praha: Svojtka & Co., 2009. Z řady průvodců Lonely Planet.
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2016. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2016. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2015. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2014. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2014. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2013. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2013. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2012. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2012. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE roční statistický přehled 2011. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2011. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-253352.aspx>
- Syria: a country study. 3rd ed. Washington, D.C: Department of the Army, 1988., dostupné z: <https://www.loc.gov/item/87600488/?q=syria>
- Syria Crisis, February 2017, Humanitarian Results. UNICEF, 2007.
- Uprchlíká krize a Česká republika POLICY PAPER. Institut pro politiku a společnost, 2015.
- VYMĚTAL, Štěpán, ŠÍCHOVÁ, Andrea. Uprchlíci ze Sýrie Kulturní a psychosociální aspekty. Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality MV ČR Praha, 2015.
- <http://www.blizkyvychod.eu>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>
- <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Syrian%20Arab%20Republic>
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>
- <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=nns01#ixzz4dTQM6lG5>
- http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/syrie/index.html
- <http://www.nationsonline.org>
- <http://www.syrskarevoluce.cz/historie/>
- <https://www.quora.com/What-are-the-traditions-of-Syrian-weddings>
- <https://nadiamuhanna.wordpress.com/2009/11/01/the-big-day/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Sectarianism_and_minorities_in_the_Syrian_Civil_War
- <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jord%C3%A1nsko>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Arabsk%C3%A9_jaro
- <https://www.amnesty.cz/zprava/4019/jordansko>
- <https://www.lekari-bez-hranic.cz/article/syrsti-uprchlici-v-jordansku-limity-pomoci>
- <https://data.worldbank.org/country/JO>
- <https://www.unhcr.org/news/press/2022/1/61effaa54/jordan-issues-record-number-work-permits-syrian-refugees.html>
- <https://www.acaps.org/country/jordan/crisis/syrian-refugees>
- <https://reliefweb.int/report/jordan/unhcr-jordan-azraq-zaatari-camps-dashboard-january-2022>
- https://is.muni.cz/th/ig99l/Bakalarska_prace.pdf
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Ir%C3%A1ck%C3%BD_Kurdisk%C3%A1n
- <https://martinkramer.org/reader/archives/arab-nationalism-mistaken-identity/>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1lka_v_Z%C3%A1livu
- <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/3211/1/BP%20Izraelsko-palestinsky%20konflikt%3A%20historicko-geograficka%20analiza.pdf>
- <https://mv.iir.cz/article/download/1068/1118>
- <https://www.respekt.cz/rozhovor/mezi-izraelci-a-palestinci-dospela-generace-ktera-nepamatuje-jineho-premiera-nez-netanjahua>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Arabsko-izraelsk%C3%A9_v%C3%A1lky
- <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Izraelsko-palestinsk%C3%BD_konflikt
- https://is.muni.cz/th/ft8xj/DIPLOMKA_FINAL.pdf
- https://is.muni.cz/th/d0v0w/Diplomova_prace_finalni_verze.pdf
- <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelske-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2020/4-2020/antropolog-styrsky-reseni-pro-kurdistan-i-cely-blizky-vychod-kdo-je-najedeny-neni-radikalni>
- <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kurdov%C3%A9>
- <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kurdisk%C3%A1n>
- <https://kurdove.ecn.cz/>
- <https://www.clovekvtisni.cz/migracni-statistiky-4518gp>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Evropsk%C3%A1_migra%C4%8Dn%C3%AD_krise_2015
- <https://www.unrwa.org/what-we-do>
- <https://www.unhcr.org/>
- <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/124477>

37. Příklady dobré praxe

Název aktivity: Kudy se vydáš? Cesta uprchlíka ze Sýrie.

ZŠ U Obory

Průběh aktivity:

Žáci byli rozděleni do šesti skupiny po čtyřech, každá skupina dostala výchozí scénář, který se dále větvil a skupinu zanesl tam, kam se na základě vlastního rozhodování vydala. Každá ze skupin si zvolila odlišnou trasu, což je přínosné z toho důvodu, že každá skupina měla tak jiné zkušenosti, o které se mohla s ostatními skupinami podělit. To se také stalo. Některé konce byly negativní (utnutí na moři), jiné byly neutrální (jsou naživu, ale ne v cíli), nebo pozitivní (všichni jsou v cíli v bezpečí). Skupiny tak měly možnost seznámit se se všemi možnými variantami této hry. Po hře následovala debata nad tím, co mohou lidé v jednotlivých situacích dále dělat (kromě těch, kteří jsou mrtví). Snažili jsme se společně dobrat mnoha hypotetickým závěrům (jak dále postupovat v Řecku nebo Itálii, jak funguje egyptské vězení a jak se z něj dostat), někteří žáci googlili informace, které jen dokládaly vyřčená fakta.

Doporučení a úskalí:

Je vhodné žákům říct, že i když se jedná o simulační hru, vychází z reálných zkušeností reálných lidí. Prohloubí to při závěrečném hodnocení hry sugesci a empatii vůči lidem na útěku. Většina žáků si vybírá na úvod cestu přes Turecko. Možná intuitivně cítí, že je cesta jednodušší, možná je to kvůli tomu, že tato cesta je více vidět v médiích. Pokud si např. 3 skupiny ze 4 vyberou trasu Turecko, je vhodné poslední skupině říct, že tato trasa už je plná lidí a není už čas se rozhodovat. Proto rozhodnete za ně a pošlete je cestou přes Egypt. Žáci poté při sdílení také alespoň poznají více tras.

Název aktivity: Uroboros událostí

ZŠ Špitálská

Průběh aktivity:

Žáci byli rozděleni do pěti skupin po pěti, dostali jednotlivé papírky s událostmi, které na sebe kauzálně navazují. Cílem bylo seřadit události kauzálně za sebou. Dvě z pěti skupin byly velice aktivní - hledali totiž další možné příčiny jedné události nebo alternativní řešení nějakého problému. Např. co se týče dovozu obilí, hledali možnost zásobovat Libanon z jiné země než Ukrajiny. V případě problematiky Izraele a Íránu hledali řešení ve potenciálu, který přináší občanské nepokoje v Íránu. Kdyby byla revoluce úspěšná, proměnili by se i vztahy Libanonu a Izraele apod. K otázce "proč se tak děje?" si žáci pokládali otázku "co udělat pro to, aby tomu tak nebylo?" Dvě skupiny tak sebereflexivně došli k tomu, že i když globální síť vzájemně provázaných vztahů, které ovlivňují lokální dění i životy lidí v různých koutech světa, je stále na lidech a jejich vůli hledat možnost, jak se z těchto sítí vyvázat, a že kdo má odvahu, může mnohdy alternativní řešení situace najít. Aktivita byla úspěšná co se týče chápání provázanosti světa (ekonomicky, mocensky apod.).

Doporučení a úskalí:

Je třeba žáky upozornit, ať na papírky s událostmi nepišou či si na ně nedělají poznámky. Pokud si chtějí nanečisto načrtnout tipy, jaké papírky na sebe navazují, ať píšou do svých sešitů. Určitě je vhodné pro větší sugesci mít při vyhodnocování k jednotlivým papírkům na slidech v prezentaci též fotografie, které danou událost nebo jev ilustrují. Nejvhodnější je pak diagram, který pomocí šipek a bublin s událostmi vytvoří schematicky kruh, který vizuálně připomíná onoho urobora.

Název aktivity: Poslední pomeranč

ZŠ U Obory

Průběh aktivity:

Žákům bylo v prezentaci ukázáno, jaká může být situace na mnoha místech Blízkého východu, kde je kvůli podnebí, špatné politické nebo ekonomické situaci chudoba a boj o materiální zdroje. Právě zdroje jsou na světě jedním z klíčových faktorů, které vedou k ozbrojeným konfliktům mezi nestátními subjekty, občany a jednotlivými státy, a které jsou tak zároveň jedním z klíčových faktorů migrace.

Nedostatek zdrojů jsme demonstrovali na jednom pomeranči. Žáci si měli představit, že ve škole nastalo zemětřesení, jsou zavalení a nemohou se dostat ven z učebny. Kromě vody, která v rohu učebny stále teče z kohoutku, mají pouze jeden jediný pomeranč. Neví, kdy je vysvobodí, může to trvat i týden. Co budou dělat, jak se jeden vůči druhému zachovají? Bude se jejich chování měnit? Následoval prostor pro přemýšlení, poté přišla na řadu debata.

Žáci se postupně spontánně sjednocovali podle různých strategií, které by volili. Někteří by dali pomeranč tomu nejslabšímu, který je nejvíce hladový, jiní by razili cestu si ho na základě síly vybojovat. Bylo zajímavé sledovat, jak se skupina, ve které by si žáci násilně uzurpovali pomeranč pro sebe, začíná rozpadat, kdy po vnějších konfliktech nastávají ty vnitřní, jelikož každý ve skupině postupuje nadále ryze individualisticky. Třetí skupinou byla skupina redistributivní - ti by spravedlivě rozdělili pomeranč mezi a) všechny studenty, nebo za b) mezi pár vybraných studentů, kteří potřebují pomeranč nejvíc.

Nastala dokonce filosofická debata nad tím, jak poznat, že je někdo nejhladovější? Má navrch spíše sobectví nebo koaliční partnerství - co je z toho efektivnější?

Žáci pochopili, že boj o zdroje může vést ke konfliktům, které mohou být až násilné. Sami si skrze vlastní představivost prožili situaci, ve které seberefektivně zhodnotili, že násilí v těchto případech je občas pochopitelné a logicky vysvětlitelné (nikoli však ospravedlnitelné). Vedlo je to k větší empatii vůči těm, kteří bojují, ovšem nikoli dobrovolně, ale pro to, aby měli zdroje a třeba nasýtili své děti. Tato aktivita tak byla velmi úspěšná co se týče prohlubování empatie a boření stereotypů (že někteří lidé páchají násilí pouze se zlými úmysly).

Doporučení a úskalí:

Aktivita je náročná na udržení diskuse, žáci se často překřikovali. Je určitě důležité dbát na regulaci diskuse a žáky imaginárně rozdělit do jednotlivých skupin podle toho, jakou etickou pozici zastávají (většinou jsou tři - pomeranč rozdělit/dát nejslabšímu/vybojovat si ho). Tím se pře ustálí a vyjasní. Pak je dobré sledovat, kam se diskuse vyvine.

Pro větší sugesci je v době, kdy žáci oceňují audiovizuální prvky, vhodné před aktivitou pustit video nějakého zemětřesení. Je třeba si být ovšem vědom toho, že aktivita může být pro někoho emocionálně náročná a citlivá, zvláště u těch, kterým může připomínat vlastní zkušenost (např. nyní v souvislosti s válkou na Ukrajině to může připomínat stísněný prostor krytů).

Název aktivity: Cesta uprchlíka z Ukrajiny, a co bude dál?

ZŠ Bratří Venclíků

Průběh aktivity:

Žáci dostali do 6 skupin po 4 obálky, v nichž byly jednotlivé scénáře hry, kdy je skupina v roli Ukrajinské rodiny a na základě vlastních rozhodnutí (vždy je na výběr z několika možností) se snaží dostat do bezpečí. Tři skupiny si zvolily odlišné trasy, jely sice autem, ale poté volily různé strategie - některá skupina skončila v Polsku, jiná pokračovala dál za příbuznými do Teplic, další do Prahy, kde jedna skupina pokračovala na KACPu a jiná zůstala ubytovaná na hotelu. Další tři skupiny volily trasu stejně. Začali hromadnou dopravou, odkud se vlakem dostaly do Prahy, kde jedna skupina skončila v noclehárně, druhá našla velký byt a spolubydlení v centru a třetí hromadné ubytování v klášteře. Už jen to, že každá skupina si vybrala jinou cestu, posílilo rozmanitost a možnost seznámit se s mnoha cestami. Žáci poté o to víc poslouchali jeden druhého, když si vzájemně vlastními slovy tlumočili, co zažili.

Příběh žáky velmi zaujal, říkali, že je dojemný a velmi silný. Bylo skvělé sledovat různé scénáře a reakce na ně.

Žáci prožívali v průběhu hry různé emoce - někteří byli naštvaní, jiní zklamaní, jiní smutní či pociťovali s postavami sounaležitost a sdíleli s nimi jejich zoufalství (alespoň co se týče toho, jak během následné diskuse komunikovali svoje pocity během hry).

Otevřeli jsme i otázku, zda vědí, čím si někteří jejich spolužáci z Ukrajiny museli projít. Žáci odpovídali, že sice samořejmě z médií vnímali, co se děje, ale že zatím neměli možnost slyšet žádný takto reálný příběh od svých spolužáků.

Žáci dokázali své pocity reflektovat nad míru dobře. Stejně tak modelovali různé budoucí hypotetické scénáře - co se s rodinou bude dít dál. Nakonec byli seznámeni s fakty, které se týkají integrace ukrajinských uprchlíků „rok poté“, což opět prohloubilo jejich porozumění tématu.

Doporučení a úskalí:

Mnoho skupin (3 skupiny z 6) se rozhodlo jít trasou, která na začátku volila hromadnou dopravu. U bodu, kdy se má jet vlakem nebo soukromě s cizím mužem, všechny skupiny volily vlak s odůvodněním, že s cizím mužem by přece nikdo nikdy nejel. Toto bylo způsobeno tím, že formulace s vlakem je přívětivější, a to i díky tomu, že rozhodnutí pro vlak je ovlivněno tím, jak je druhá možnost formulována. To mohlo ovlivnit rozhodování žáků. Bylo by lepší přeformulovat cizího muže např. na cizí ženu a doplnit nějaká pozitiva pro tuto možnost či negativa pro druhou (větší komfort jet autem s cizí ženou než vlakem, vlak je pomalejší atd.)

Druhým úskalím byla neschopnost vžít se do role matky se dvěma dětmi. Někteří žáci v pubertálním věku těžko přijímali perspektivu ženy a její vnímání, cítění a myšlení, které z příběhu dýchá. Na otázku, zdali je to bavilo, říkali souhlasně, že „neví, jaké to je“ - tím naráželi nejen na to, že i hrou člověk nikdy nepochopí plně realitu, ale i na to, že neví, jaké to je mít děti a bát se o ně. Že oni to vidí ve svém věku jinak.

Doporučením je konstatovat, že jsou to příběhy postavené na realitě a příbězích skutečných lidí, že se opírají o fakta a že i když člověk toto nezažil, je dobré skrze tuto simulaci prohloubit empatii bez ohledu na to, kolik let hráči je, z jaké sociální skupiny pochází či jakého je pohlaví.

Třetím úskalím byla délka některých scénářů. Mnozí žáci drželi pozornost, ale i tak pro ně některé části textu byly příliš dlouhé. Po této zkušenosti byla hra lehce přepracována a scénáře zkráceny, nicméně pro hlubší vykreslení situací a emocí hlavních postav si myslíme, že je delší text potřeba.

Název aktivity: Pro západ nebo proti západu?

ZŠ Chodovická

Průběh aktivity:

Žáci se rozdělili do šesti skupin po čtyřech, každá skupina dostala sadu karet s fotografiemi panovníků (vůdců, prezidentů, králů) různých blízkovýchodních zemí (Egypt, Jordánsko, Sýrie, Saúdská Arábie apod.).

Žákům byl vysvětlen cíl hry - seřadit do dvou sloupců jednotlivé panovníky podle toho, zdali daná země byla nebo stále je podporovatelem Západu, či nikoliv. Žáci postupovali podle vnějších charakteristik osob na fotografiích - podle oděvu nebo etnických odlišností.

U všech skupin došlo k překvapení ve chvíli vyhodnocování, kdy byly žákům přes dataprojektor promítnuty pod jednotlivými fotografiemi panovníků správné odpovědi (pro/proti Západu). Byla vysvětlena pointa hry - že podle fotografií lze těžko určit, zdali je daná země přítelem Západu, či nikoliv. Aktivita tak volně přešla v diskusi týkající se pozitivních či negativních předsudků vznikajících na základě vnějších charakteristik osob. Žáci diskutovali mezi sebou a taktéž si uvědomili, že náboženství není primárním ukazatelem toho, zdali jsou země v rozepři nebo přátelském vztahu, ale že jde o složitější jev, k jehož pochopení potřebujeme daleko více informací (historie, ekonomické zájmy, současná mocenská pozice ve světě apod.).

Doporučení a úskali:

Jeden ze studentů po vyhodnocení hry a vysvětlení její pointy opomenul, že zadání bylo vágní a zavádějící - že je rozdíl mezi pozicí aktivního podporovatele a pozicí neutrální, pasivně tolerující. To se týká i vztahu některých blízkovýchodních zemí vůči Západu. Některé země mohou být neutrální (např. Saúdské Arábie, která čistě pragmaticky a spíše ekonomicky je partnerem Západu), nikoli však aktivně podporující (ideologicky, politicky).

Je také důležité přesně si definovat, co myslíme slovem "Západ" - jestli se jedná o USA, Evropu a státy Commonwealthu nebo jen o USA nebo jen o Evropu apod. Proto je důležité přesně formulovat, co v případě této hry máme na mysli. Vágní zadání může vést k odlišným výsledkům a následným zbytečným rozepřím týkajících se toho, jaký je správný výsledek. Můžeme např. namísto podpory použít větu "mít se Západem dobrý vztah" - to je dostatečně obecné.

Název aktivity: A takhle si tu žijeme

ZŠ Špitálská

Průběh aktivity:

První část aktivity, kdy žáci dostali obálku s indiciemi, proběhla nad očekávání dobře. Všechny skupiny určily pomocí indicií zemi buď úplně bez nápovědy nebo s drobnou nápovědou z internetu. Poté, co věděli, s jakou zemí pracují, si na webu Dollar street vybrali dle svých preferencí rodinu, která daný stát reprezentuje. Na jednotlivých skupinách bylo vidět, že je životní situace jejich rodin velmi překvapila. Když se dozvěděli např. jaký je měsíční příjem rodiny na Haiti nebo v Burundi, reagovali na to v obou těchto případech překvapeně a slovy "to není možné." Hra tedy naplňuje předpoklad, že se žáci dozví informace o tom, jak lidé žijí v různých koutech světa a dokáží se lépe vcítit do jejich situace.

V této části aktivity, kdy žáci ve skupinách dohledávali informace o jejich rodině, jsme do toho příliš nezasahovali, spíše pozorovali dění zvenčí. Ve skupinách byl šum, žáci se radili, ukazovali si fotky rodiny a popisovali je.

Následovala prezentace jednotlivých skupin, které zbytku třídy představili svou rodinu. V ten samý okamžik, jsme fotky prezentované rodiny z webu pouštěli dataprojektorem, takže ostatní měli celkový audio-vizuální zážitek. Bylo překvapivé, jak kreativně některé skupiny prezentaci pojali. Jedna skupina detailně komentovala každou fotku, aby si ostatní lépe představili, v jakých podmínkách rodina žije. Poté měly jednotlivé skupiny za úkol určit, zda vnímají svou rodinu jako chudou nebo bohatou po stránce materiální. U tohoto bylo velmi zajímavé sledovat, jak se názory v průběhu mění. Zejména poté, co odprezentovala další skupina, jsme se vraceli ke všem předchozím a toto téma jsme znovu otevřeli, zda stále vnímají stejně, jak je na tom jejich rodina. Tím, že jsme se k tomu, jak vnímáme chudobu, vraceli opakovaně po každé prezentaci, žáci SAMI došli k tomu, že je potřeba se na téma chudoby dívat z mnoha měřítek. Jednak v rámci regionu/státu, kde daná rodina žije, ale také globálně a v obou těchto měřítkách se výsledný pocit z toho, zda je rodina chudá či ne, může lišit. Posléze jsme žákům vysvětlili i různé způsoby měření chudoby.

Následovala diskuze, ve které jsme se dostali k tématu migrace. Může to být i cílem samotné aktivity. Žákům jsme položili otázku: "Jak by se jako živitelé rodiny s více dětmi zachovali, pokud by museli uživit svou rodinu žijící v jedné z chudých zemí v zemědělském regionu, pokud by přišla neúroda?" Žáci odpovídají jednak tak, že by se snažili pěstovat jiný druh plodin, což byl velmi dobrý nápad. Ale pokud na to navážeme další otázkou: "kde byste nový druh plodin sehnali a za co byste ho koupili?", dostáváme se k odpovědím, že by zřejmě hledali obživu jinde. Na této aktivitě lze snadno demonstrovat uvažování samotných migrantů, kteří v případě neschopnosti uživit rodinu odchází za prací do většího města / sousedního státu / na jiný kontinent.

Doporučení a úskalí:

Je dobré před zahájením aktivity zajistit, aby žáci měli přístup k internetu, bez kterého nelze aktivitu realizovat.

Dalším předpokladem je, že žáci musí umět alespoň trochu anglicky, případně vědět, jak použít webový překladač. V případě, že je ve třídě dítě, které pochází z některé ze zemí, jež jsou uvedené ve hře, je dobré aktivitu dobře uzavřít, aby nedošlo k nějakým následným sociálně - patologickým jevům (šikana) na základě zjištěných skutečností o zemi původu spolužáka.

Název aktivity: Podobnosti v našich tradicích

ZŠ Bratří Venclíků

Průběh aktivity:

Žáci hráli hru po skončení části prezentace zaměřené na kulturu a tradice. Jednalo se tedy o aktivitu, která měla zopakovat jejich nově nabyté poznatky.

Hra je velmi intuitivní a pokud žáci dávali pozor tak i snadná. Většina skupin zvládla správně nakombinovat dvojice obrázků. Lehké zmatení nastalo u obrázků, které zobrazují vánoční dárky a tradiční vietnamský koláč Bánh chung, který se připravuje na nový lunární rok. Žáci tedy v několika případech složili dvojici: vánoční dárky a koláč. Tato dvojice obrázků byla vyhodnocena špatně, což přisuzujeme zejména tomu, že koláč i dárky jsou podobně zabaleny. Tato drobná chyba ovšem sloužila k tomu, že jsme si ještě jednou vysvětlili o co se jedná. Bylo překvapivé, že ač je hra určena spíše mladším dětem, bavila i starší žáky.

Doporučení a úskalí:

Je dobré mít hru vytištěnou několikrát, ideálně do dvojic. Ve větších skupinách se může stát, že se nezapojí všichni.

Název aktivity: Malá

ZŠ Špitálská

Průběh aktivity:

Film Malá jsme žákům promítli až na konci lekce o Vietnamu, poté, co jsme se bavili o kulturních specifikách, vietnamské rodině, druhé generaci Vietnamců v Česku.

Před zahájením promítání jsme metodou jednoho slova otevřeli téma: domov. Žáci sdíleli své asociace s pojmem domov, které jsme zapisovali na tabuli. Bylo řečeno např. bezpečí, rodina, domácí mazlíček, radost, klid, společně strávené svátky. K těmto slovům jsme se vrátili na konci aktivity.

Žákům bylo zadáno, aby sledovali snímek Malá a v průběhu si všímali, jaké asi hlavní postava zažívá pocity. Žáci byli při sledování v klidu a snímek je zaujal. Po skončení filmu jsme ihned otevřeli diskuzi na téma, jaký z toho žáci mají pocit, zda na ně film působil kladně, vesele, atd. Žáci se shodli na tom, že z filmu mají spíše melancholické a smutné pocity. Když jsme se ptali proč, tak žáci odpovídali, že hlavní postava Rong vypadala nešťastně.

Žáci sami došli k závěru, že důvodem může být to, že vyrůstat v cizí zemi bez znalosti jazyka a místních zvyků, musí být velmi těžké. Ze strany žáků následoval dotaz na spolužačku, která taktéž pochází z Vietnamu, zda to vnímá podobně. Dívka se spolužáky sdílela, že se necítí jako hlavní hrdinka filmu, protože se v Česku už narodila. Ale potvrzuje, že ve filmu jsou zachyceny i situace, které zažívá doma (že mají oltář, kam pokládají oběti svým předkům a také že večerí jako rodina často spolu).

Na konci aktivity jsme se vrátili k původním asociacím na téma domov a řešili jsme, zda si žáci myslí, že hlavní hrdinka může mít asociace na pojem domov stejné jako žáci. Došli jsme k závěru, že ano, že je možné domov vnímat stejně i přesto, že daná osoba bydlí na jiném místě než se narodila.

Doporučení a úskalí:

Film je velmi citlivě, jemně zpracován. Některé prvky, o kterých se můžeme s žáky bavit, jsou ve filmu lehce skryté, takže je potřeba mít předem připravené otázky, na které se chceme žáků zeptat.

Snímek je krátký, takže je možné se při reflexi k jednotlivým částem filmu vrátit a přehrát je znovu.

POZNÁMKY:

POZNÁMKY:

POZNÁMKY:

POZNÁMKY:

POZNÁMKY:

Vydavatel:

Tato metodika byla v roce 2018 vydána Organizací pro pomoc uprchlíkům v rámci projektu „Jsme lidé jedné Země“ spolufinancovaného Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. V roce 2023 byla aktualizována v rámci projektu: Vzdělávání o migraci na pražských školách, registrační číslo projektu: CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002071, který byl financován Operačním programem Praha - pól růstu.

Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poděbradská 173/5, 190 00, Praha 9 – Vysočany
tel. +420 730 158 779, e-mail: opu@opu.cz

www.opu.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

